

บรรณคดีดลนพล

ประชุมพงศาวดาร ภาคที่ ๑

จอมพล ถนอมศักดิ์ และคุณหญิงวิจิตรฯ อนุมัติ
พิมพ์เป็นอนุสรณ์ในงานพระราชทานเพลิงศพ ✓

นาวาโท พระศรีการวิจิตร
(ช้อย ชลทรัพย์)

ณ เมรุวัดพระศรีมหาธาตุ
วันที่ ๑๐ พฤษภาคม ๒๔๘๔

บรมมคฉฬสร

ประชุมพงศาวดาร ภาคที่ ๑

จอมพล สฤษดิ์ และคุณหญิงวิจิตร ธารินทร์
พิมพ์เป็นอนุสรณ์ในงานพระราชทานเพลิงศพ ✓

นาวาโท พระศรการวิจิตร
(ช้อย ชลทรัพย์)

ณ เมรุวัดพระศรีมหาธาตุ
วันที่ ๑๐ พฤษภาคม ๒๕๔๘ ๑๓๕ก.

เลขที่ ๑๓.

เลขที่ ๒๒๓๕
๒๑

เลขที่ ๒๒๓๕

NATIONAL LIBRARY OF THAILAND

31111005364558

คานา

จอมพลสฤษดิ์ ธนะรัชต์ และคุณหญิงวิจิตร ธนะรัชต์ ได้แจ้งความจำนงค์ว่า เนื่องในงานพระราชทานเพลิงศพ นาวาโท พระศรีการวิจิตร (ช้อย ชลทรัพย์) ผู้เป็นบิดาของคุณหญิงวิจิตร ธนะรัชต์ ซึ่งจะได้จัดขึ้น ณ เมรุวัดพระศรีมหาธาตุ บางเขน พระนคร กำหนดงานในวันที่ ๓๐ พฤษภาคม ศกนี้ นั้น ประสงค์จะขอจัดพิมพ์หนังสือประชุมพงศาวดาร ภาคที่ ๓ เพื่อแจกเป็นอนุสรณ์ในงานนั้น กรมศิลปากรมีความยินยอมอนุญาตให้จัดพิมพ์ได้ตามประสงค์

หนังสือประชุมพงศาวดาร ภาคที่ ๓ นั้น สมเด็จพระนางเจ้ารำวง
วัฒนาได้โปรดให้จัดพิมพ์แจกในงานศพหม่อมเจ้าฉนิยวรณช เมื่อ พ.ศ.
๒๔๕๗ เป็นครั้งแรก นับถึงบัดนี้เป็นเวลาถึง ๔๒ ปีแล้ว บัดนี้หาฉบับ
ได้ยาก แม้ในหอสมุดแห่งชาติก็แต่ฉบับเก่าชำรุดรอบชำรุดอ่านไม่ได้
คณะกรรมการทำนุบำรุงศิลปวัฒนธรรมจึงจัดพิมพ์เรื่องประชุมพงศาว-
ดารภาคที่ ๓ นี้ ขึ้นฉบับเบญจกัศดารจนประโยชน์อันยิ่งใหญ่

สมเด็จพระเจ้าบรมวงศ์เธอ กรมพระยาดำรงราชานุภาพ ได้ทรงพระนิพนธ์อธิบายเกี่ยวกับหนังสือประชุมพงศาวดาร ภาคที่ ๓ นี้ไว้ในคำนำเมื่อจัดพิมพ์ครั้งแรกว่า

“แท้จริงการศึกษาหาความรู้พึ่งคำวดารแต่ตำนานการเก่า ย่อม
ถือว่าเป็นส่วนสำคัญอย่าง ๓ ในการศึกษาทั่วทุกประเทศ ในสยามประ-
เทศนี้แม้แต่โบราณมา ท่านผู้ชนใหญ่ในแผ่นดิน ตั้งแต่มเด็จพระ

เจ้าอยู่หัวในรัชกาลก่อน ๆ มา ก็ย่อมทรงเป็นพระราชธุระทำนุบำรุง
 ความรุ่งเรืองสวัสดิการตลอดมาแทบทุกรัชกาล ยกตัวอย่างเพียงในชั้นกรุง
 รัตนโกสินทร์ ในรัชกาลที่ ๑ พระบาทสมเด็จพระพุทธยอดฟ้าจุฬาโลก
 ก็ได้เป็นพระราชธุระทรงชำระพระราชพงศาวดารกรุงเก่า แลโปรดให้
 พระบาทสมเด็จพระพุทธเลิศหล้านภาลัยแต่เมื่อเสด็จดำรงพระเกียรติยศ
 กรมพระราชวังบวรสถานมงคล ทรงรับหน้าที่ชำระหนังสือพงศาวดาร
 เหนืออันเป็นเรื่องพงศาวดารก่อนหน้ากรุงศรีอยุธยาอีกเรื่อง ๑ มา
 ในรัชกาลที่ ๓ พระบาทสมเด็จพระนั่งเกล้าเจ้าอยู่หัว ดูเหมือนจะได้โปรด
 ให้ผู้ใดรวบรวมเรื่องราวเมืองต่างในหัวกรุงเป็นราชธานี ความเป็นหนังสือ
 นางนพมาศแต่งเรื่อง ๑ และได้ทรงอาราธนาให้กรมสมเด็จพระปรม
 านุชิตชิโนรสทรงเรียบเรียงพระราชพงศาวดาร ต่อที่พระบาทสมเด็จพระ
 พุทธยอดฟ้าจุฬาโลกได้ทรงไว้ ก็คงแต่ตอนตั้งกรุงธนบุรีมาจนถึงบ
 ชวต จัตุวงศ์กุลศักราช ๑๑๕๔ พ.ศ. ๒๓๓๕ ในรัชกาลที่ ๑ หนังสือพระ
 ราชพงศาวดารฉบับนั้นมาถึงในรัชกาลที่ ๔ พระบาทสมเด็จพระจอมเกล้า
 เจ้าอยู่หัว ได้โปรดให้กรมหลวงวงศาธิราชสนิทชำระ แลทรงตรวจแก้
 ไขเองอีกครั้ง ๑ คือ พระราชพงศาวดารฉบับพระราชหัตถเลขา ซึ่ง
 สมเด็จพระเจ้าบรมวงศ์เธอ เจ้าฟ้าภาณุรังษีสว่างวงศ์ กรมพระยาภาณุ
 พันธุวงศ์วรเดช ได้ทรงพิมพ์เป็นครั้งแรกเมื่อ พ.ศ. ๒๔๕๕ นั้น ต่อมา
 ในรัชกาลที่ ๕ พระบาทสมเด็จพระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว ได้เฝ้าพระทัย

* ในคำอธิบายหนังสือพระราชพงศาวดารฉบับพระราชหัตถเลขาว่า กรมพระราชวัง
 บวรมหาสุรสิงหนาท นั้นผิดไป.

ใส่เตาเผาแล้วหาหนังสือพงศาวดารรวบรวมไว้ในหอหลวงหลายเรื่อง ที่
 ใ้พบฉบับแล้ว คือเรื่องราวกรุงศรีอยุธยาเป็นราชธานี ที่อ่านแต่แปล
 จากศิลาจารึก ซึ่งเสด็จไปพบแต่ครั้งยังทรงผนวช แต่โปรดให้เอามา
 ไว้ในวัดพระศรีรัตนศาสดารามนั้น ก็ควรนับเป็นเรื่อง ๑ หนังสือพงศาว
 ดารกรุงเก่าแปลจากภาษามอญ ที่เรียกกันว่า คำให้การ ขุนหลวงหา
 วัตรเรื่อง ๑ หนังสือพงศาวดารเขมร มีรับสั่งให้แปลออกเป็นภาษา
 ไทยเมื่อปีเถาะสัปตศกจุลศักราช ๑๒๓๖ พ.ศ. ๒๓๘๙ เรื่อง ๑ พงศาวดาร
 พม่ารามัญโปรดให้แปลออกเป็นภาษาไทยเมื่อปีมะเส็ง นพศก จุลศักราช
 ๑๒๓๘ พ.ศ. ๒๔๐๑ ยังตำนานต่าง ๆ ที่พระบาทสมเด็จพระจอมเกล้าเจ้า
 อยู่หัวได้ทรงพระราชนิพนธ์ไว้หลายเรื่อง มาถึงในรัชกาลที่ ๕ พระบาท
 สมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว มีรับสั่งให้เจ้าพระยาทิพากรวงศ์
 (เจ้า มุนนาค) แ่างหนังสือพระราชนิพนธ์พงศาวดารกรุงรัตนโกสินทร์ต่อเรื่อง
 ทิกรมสมเด็จพระปฐมยุธิยในรัชกาลที่ ๑ ให้ทรงไว้ในรัชกาลที่ ๑ ลงมาจนถึง
 รัชกาลที่ ๕ เรื่อง ๑ ในส่วนพระองค์ได้ทรงพระราชนิพนธ์เองก็มีหลาย
 เรื่อง คือหนังสือพระราชวิจารณ์เป็นต้น นอกจากที่ทรงพระราชนิพนธ์
 ยังโปรดให้พิมพ์หนังสือพงศาวดารต่าง ๆ ซึ่งยังมีได้เคยพิมพ์มาแต่ก่อน
 ให้ปรากฏแพร่หลายขึ้นในรัชกาลที่ ๕ เป็นอันมาก แต่ที่รู้ว่ามีพิมพ์เม
 นพศก จุลศักราช ๑๒๖๘ พ.ศ. ๒๔๕๐ ทรงพระกรุณาโปรดเกล้า ฯ ให้
 ตั้งโบราณคดีสโมสร แต่เมื่อปีมะเส็ง สัปตศก จุลศักราช ๑๒๖๗ พ.ศ.
 ๒๔๔๘ ทรงพระกรุณาโปรดให้ตั้งหอสมุดสำหรับพระนครขึ้น การศึกษา
 โบราณคดีจึงเป็นหลักฐานยิ่งขึ้นกว่าแต่ก่อน

พระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว พระองค์ทรงนิยมการศึกษาโบราณคดีมาแต่แรก เมื่อเสด็จออกไปทรงศึกษาวิชาการอยู่ในยุโรป ได้ทรงพระราชนิพนธ์หนังสือเรื่องสงครามในการรับราชสมบัติเมืองโปแลนด์ไว้ในภาษาอังกฤษเรื่อง ๑ ซึ่งชมกันในยุโรปมาก เมื่อเสด็จกลับเข้ามากรุงสยามแล้ว ก็ได้เป็นพระราชครูสอนสอนโบราณคดี ทรงพระราชนิพนธ์เรื่องเที่ยวเมืองพระร่วง แต่ยังเสด็จดำรงพระเกียรติยศเป็นสมเด็จพระบรมโอรสาธิราชอีกเรื่อง ๑ ได้ทรงรับเกียรติยศเป็นเสนาบดีกรมการทหารเสือวังหลวง ตั้งแต่แรกจัดตั้งเป็นหอสมุดสำหรับพระนครตลอดมา จนเสด็จถึงฉะเชิงเทราสวรรคตแล้ว ก็ทรงออกผนวชการศึกษาโบราณคดีมาเป็นนิคมได้ขาด ได้ทรงพระราชนิพนธ์เรื่องบอเกิดรามเกียรติ์ ตำนานเรื่องพระร่วง เรื่องท้าวแสนปม เป็นต้น

หนังสือพงศาวดารแต่ตำนานในภาษาไทยที่พิมพ์แล้วก็มี ทั้งไม่แพร่หลายยังมีหลายเรื่อง บางเรื่องเป็นเรื่องราวซึ่งควรจะมีพิมพ์เฉพาะเรื่องบางเรื่องเป็นเรื่องแต่เรื่องไม่สู้ยาว ควร รวม หลายเรื่อง พิมพ์เป็นเล่มเดียวได้ ถ้าพิมพ์หนังสือพงศาวดารแต่ตำนานเหล่านี้ให้แพร่หลายได้หมดจะเป็นคุณแก่การศึกษาไม่น้อยทีเดียว กรมการได้นำความเห็นดังกล่าวมานั้นกราบบังคมทูลสมเด็จพระนางเจ้าพระมาตุจฉา พระองค์ทรงดำริเห็นชอบด้วย จึงมีรับสั่งให้พิมพ์หนังสือพงศาวดารเป็นของประทานแก่ในงานศพ หม่อมเจ้าศุภนิยวราชน (๑)

(๑) คือพิมพ์หนังสือเรื่องนี้ครั้งแรกเมื่อพ.ศ. ๒๔๕๓

กรรมการหอพระสมุดเลือกหนังสือได้ ๖ เรื่อง พิมพ์รวมกันเป็นเล่มสมุด ๑ คือ ๑. หนังสือพงศาวดารเหนือ ๒. หนังสือพระราชพงศาวดารฉบับหลวงประเสริฐ ๓. หนังสือเรื่องกรุงกรุงสุโขทัยตามศิลาจารึก ๔. พงศาวดารเขมร ๕. พงศาวดารพม่ารามัญ ๖. พงศาวดารล้านช้าง หนังสือ ๖ เรื่องนี้ เรื่องใดเป็นอย่างไร จะทราบได้ในคำอธิบายต่อไป

หนังสือพงศาวดารเหนือ

หนังสือพงศาวดารเหนือ พระบาทสมเด็จพระพุทธเลิศหล้านภาลัย แต่ยังดำรงพระเกียรติยศเป็นกรมพระราชวังบวรสถานมงคล มีรับสั่งให้พระวิเชียรปรีชา (น้อย) เป็นผู้รวบรวมเรื่องมาเรียบเรียงเมื่อปลาย พ.ศ. ๒๓๕๐ ต้นฉบับพิมพ์ในหอพระสมุดมณฑลแพนดิง

“ข้าพระพุทธเจ้า พระวิเชียรปรีชา น้อยเจ้ากรมราชบัณฑิตยสภา ได้รับพระราชทานเรียบเรียงเรื่องสยามราชพงศาวดารเมืองเหนือ ตั้งแต่โบราณราช ตีร่างเมืองดัชนีโดยเมืองสุวรรณโคตม ได้เสวยราชสมบัติ ทรงพระนามพระเจ้าธรรมราชาธิราช เป็นลำดับลงมาจนถึงพระเจ้าอู่ทอง ตีร่างกรุงศรีอยุธยาโบราณราชธานี โดยกำลังสติปัญญา ตักทานุรูปน้อย หลงเกล้าหลอกระหม่อมถวาย ขอเดชะ”

หนังสือทรวมเรียกหาพงศาวดารเหนือนี้ ก็จริงเป็นหนังสือหลายเรื่องมีมาแต่กรุงเก่า แต่เดิมดูเหมือนจะจดจำได้เป็นเรื่องราว ๆ กัน

ได้เคยเห็นมาบางเรื่องมีอยู่ในท่อน จะพึงเอามารวบรวมแต่งหัวต่อ
 เชื่อมให้เป็นเรื่องเดียวกัน เมื่อครั้งพระบาทสมเด็จพระพุทธเลิศหล้า
 รัชกาลยี่สิบสี่ให้พระวิเชียรปรีชาเรียบเรียง วิชเรียบเรียงอยู่ข้างจะไขว้
 เหวดสั้นต้น บางทีเรื่องเดียวกันเล่าซ้ำเป็นสองหนกมี หนังสือพงศาวดาร
 ให้นอน พระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว มีรับสั่งให้พิมพ์เป็น
 ครั้งแรกเมื่อปีมะเส็ง เอกศก จุลศักราช ๑๒๓๑ พ.ศ. ๒๔๑๒ มีเรื่อง
 คำนานพระแก้วมรกตอยู่ข้างท้ายด้วย ในการพิมพ์ใหม่ครั้ง^(๑) เพื่อ
 จะให้สะดวกแก่ผู้อ่าน ข้าพเจ้าได้ลงชื่อเรื่องไว้ทุก ๆ เรื่องใน
 พงศาวดารเหนือ และเรื่องที่เล่าซ้ำกันก็คัดออกเสีย แต่ขอให้ผู้อ่านเข้าใจว่า
 หนังสือพงศาวดารเหนือพิมพ์ตามฉบับเดิม ข้าพเจ้าไม่ได้ลบ
 ส่วนลงเนื้อหาเห็นความจริงเท็จของเรื่องราวไว้ในที่นี้

พระราชพงศาวดารฉบับหลวงประเสริฐ

พระราชพงศาวดารฉบับหลวงประเสริฐ เป็นหนังสือเรื่องพงศาว
 ดารกรุงเก่า ซึ่งสมเด็จพระนารายณ์มหาราช มีรับสั่งให้เรียบเรียงขึ้น
 เมื่อปีวอก โศก จุลศักราช ๓๐๔๒ พ.ศ. ๒๒๕๓ ที่เรียกว่าพระราช
 พงศาวดารฉบับหลวงประเสริฐเพราะพระปรียัตถรรพคา (แพเปี้ยญ)
 แต่ยังเป็นทูลหลวงประเสริฐอักษรนิติ ไปได้ค้นฉบับมาให้แก่หอพระสมุด
 อวชิรญาณ เป็นหนังสือพระราชพงศาวดารความแปลกเป็นฉบับ ๓ ต่าง
 หาก จำจะต้องเรียกชื่อให้แปลกกว่าฉบับอื่น กรมการจึงให้เรียกว่า

(๑) หมดถึง เมื่อ พ.ศ. ๒๔๕๓

ฉบับหลวงประเสริฐ ให้เป็นเกียรติยศแก่ผู้ไปหามาได้ หนังสือเรื่อง
ได้พิมพ์เมื่อม. ๘ นพทศ จตุศักราช ๑๒๖๘ พ.ศ. ๒๔๕๐ ครึ่งหนึ่ง ฉบับ
ครึ่งหนึ่งยังบกพร่อง ครั้นเมื่อ พ.ศ. ๒๔๕๕ ได้ค้นฉบับหลวงของพระเจ้า
กรุงธนบุรีมาอีกฉบับ ๑ ได้ยืมส่วนได้ความที่ฉบับเดิมฉบับเดิมครบ
บริบูรณ์ ตัวพิมพ์ไว้ในเล่มนี้

หนังสือพระราชพงศาวดารฉบับหลวงประเสริฐ ทั้งเนื้อเรื่องแ
ศักราชผิดกับพระราชพงศาวดารฉบับพิมพ์ ๒ เล่ม แลฉบับพระราชหัตถ
เลขาอยู่หลายแห่ง ข้าพเจ้าได้ยืมส่วนกับหนังสือพงศาวดารประเทศอื่น
เห็นเนื้อความแต่ศักราชที่ลงไว้ในฉบับหลวงประเสริฐแม่นยำมาก ข้าพ
เจ้าเชื่อว่าศักราชที่ลงไว้ในฉบับหลวงประเสริฐเป็นถูกต้องตามจริง

เรื่องกรุงกรุงสุโขทัย

เรื่องนี้จะจารึกไว้ในหลักศิลา ๓ หลัก เมื่อครั้งนครสุโขทัยเป็น
ราชธานีของสยามประเทศ ศิลาจารึกที่ ๑ เป็นคำจารึกของพระเจ้า
ขุนรามคำแหง เล่าถึงพระราชวงศ์พระร่วงแลเรื่องราวกรุงสุโขทัยครั้ง
พระเจ้าขุนรามคำแหงครองราชสมบัติ เป็นจารึกที่ดีที่สุดในทางพงศาวดาร
ของไทย ศิลาจารึกหลักนี้ เดิมจะอยู่ที่ศาลารายในวัดพระศรีรัตน
ศาสดารามจารึกด้วยตัวอักษรไทย (๑) ที่พระเจ้าขุนรามคำแหงทรงคิด
แบบขึ้น เมื่อม. ๘ นพทศ จตุศักราช ๒๔๕ พ.ศ. ๑๘๓๖ ตัวอักษร

(๑) เมื่อ พ.ศ. ๒๔๕๓ ยังคงอยู่ที่วัดพระศรีรัตนศาสดาราม แต่ปัจจุบันเก็บรักษาไว้ใน
หอสมุดวชิรญาณ.

นี้ไม่มีผู้ใดอ่านออกอยู่หลายร้อยปี เมื่อพระบาทสมเด็จพระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวทรงผนวช เสด็จจรดงค์ไปถึงเมืองสุโขทัยได้มาพร้อมกับพระแท่นมนังคศิลา แด่คิลาจารึกภาษาเขมรอีกหลัก ๑ เพียรทรงพิจารณาอักษรไทยในจนทรงทราบวิธีอ่านหนังสือของพระเจ้าขุนรามคำแหงจึงทราบเรื่องในคิลาจารึกนี้

คิลาจารึกที่ ๒ เป็นคำจารึกของพระบาทสมเด็จพระอริยวงศราชมหารัชมงคลมรราช คือพระเจ้าติโลกราช นัยหนึ่งเรียกว่า พระมหาธรรมราชา ซึ่งครองนครสุโขทัยในรัชกาลที่ ๕ เป็นราชันคิลาของพระเจ้าขุนรามคำแหง แต่งราชประวัติของพระองค์เอง มีเรื่องราวซึ่งเป็นข้อสำคัญในความวิพากษ์วิจารณ์เหมือนกัน จารึกที่ ๒ ของเดิมสร้างเป็น ๒ หลัก จารึกด้วยอักษรขอมเป็นภาษาเขมรหลัก ๑ จารึกด้วยอักษรไทยในภาษาไทยหลัก ๑ คู่กันต้องกัน หลักอักษรไทยเห็นจะมีผู้เอามาเสียจากเมืองสุโขทัยช้านาน พระบาทสมเด็จพระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวเสด็จไปพบ และได้มาแต่หลักภาษาเขมร โปรดให้สมเด็จพระยาปวเรศวริยาลงกรณ์ เป็นหัวหน้ากรรมการแปลเป็นภาษาไทยได้ความตามที่ตีพิมพ์ไว้ ส่วนหลักภาษาไทยนั้น พระยาโบราณราชธานินทร์ (พร เดชะคุปต์) ไปพบอยู่ที่วัดใหม่ริมพระนครหลวงในแขวงกรุงเก่า จะมาอยู่ที่นั่นช้านานเท่าใดไม่ทราบ มีผู้ลบผิดเสียจนตัวอักษรเสียจนลบเดือนไปมาก ดังจารึกนี้มาไว้กับหลักคู่กันที่ในวัดพระศรีรัตนศาสดาราม (๑) อ่านสอตอบหนังสือเท่าที่มีอยู่ พอได้ความว่าเป็น

(๑) ในปัจจุบันอยู่ในหอสมุดวชิรญาณทั้ง ๒ หลัก

เพื่อความเดียวกับหัตถภาษาเขมรนั่นเอง ตัวหัตถที่กล่าวถึง ๒ กัมรูปวาง
 อย่างเดียวแต่เท่านั้น จึงรู้ได้เป็นแน่ว่า เมื่อแรกสร้างหัตถที่กล่าวถึง
 จะสร้างขึ้น ๕ หัตถพร้อมกัน ด้วยในเวลานั้นไพร่พลเมืองสุโขทัยจะยัง
 มีมากทั้งไทยและขอม ศิลาจารึกหัตถที่ ๒ นั้น น่าเดียดายอยู่หน่อย ที่มิได้
 มีผู้แตกดภาษาเขมรไว้แต่เมื่อยังมีชีวิตอยู่ กรรมการหอพระสมุดฯ
 ให้ไปคัดเมื่อถึง ๕ ปีมานี้ เห็นจะเป็นด้วยหัตถที่กล่าวถึงไว้ในศิลาจารึก
 วัดพระศรีรัตนศาสดารามไม่มีที่ก่าบังแดดแต่เดิมมาแต่ก่อน อักษรตบ
 เดือนไม่เต็มมาก จะเอาภาษาเขมรมาสอบกับภาษาไทยในเวลานอกไม่
 ได้ จึงจำต้องถือเอาความความที่สมเด็จพระยาปวงระวีญาณทรง
 ทรงแปลไว้ว่าเป็นถูกต้อง(๑)

หัตถที่ ๓ เป็นคำจารึกของพระเจ้าอภัยมหาราชธรรมราชาเหมือนกัน
 เล่าเรื่องรับพระบรมธาตุแด่พระมหาโพธิ์จากลังกา มาประดิษฐานไว้ที่
 เมืองนครบุรี ที่อยู่หลังเมืองกำแพงเพชรเดิวนั้น ศิลาจารึกนั้นแต่เดิมเห็น
 จะอยู่ที่เมืองนครบุรี(๒) ได้ลงมาไว้ในพิพิธภัณฑสถานเมื่อในรัชกาลที่
 ๕ เดิวนั้นรับเอามาไว้ในหอพระสมุดวชิรญาณ

พงศาวดารเขมร

หนังสือพงศาวดารเขมรฉบับนี้ พระบาทสมเด็จพระจอมเกล้า
 เจ้าอยู่หัว รัชกาลที่ ๔ ให้ขุนสุนทรโวหาร ในกรมพระอาลักษณ์ แด่พระยา

(๑) ต่อมาศาสตราจารย์ชอช เซเคส์ ได้อ่านและแปลเป็นภาษาไทย และภาษาฝรั่งเศส
 อีกครั้งหนึ่ง ซึ่งหอสมุดแห่งชาติได้พิมพ์รวมเป็นเล่มเรียกว่า ประชุม
 ศิลาจารึกสยามภาคที่ ๑

(๒) ได้สอบสวนใหม่ปรากฏว่าชื่อนครบุรี ไม่ใช่ นครบุรี

ขรรมาธิบดี พระเจ้าพิชิต หนึ่งหมื่นห้าหมื่น ๓ นายเป็นด้ามเขมร แปล
ออกเป็นภาษาไทย เมื่อปีเถาะดับศก จุลศักราช ๑๒๑๗ พ.ศ. ๒๓๘๘
และพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าอยู่หัว ได้โปรดให้พิมพ์เป็นครั้งแรก
เมื่อปีมะเส็งเอกศก จุลศักราช ๑๒๓๓ พ.ศ. ๒๔๑๕ หนังสือพงศาว-
ดารฉบับนี้ ต้นฉบับเดิมคงจะได้มาจากกรุงกัมพูชา จะได้มาในรัชกาล
ที่ ๔ หรือก่อนนั้นข้าพเจ้าไม่ทราบ มีหนังสือพงศาวดารเขมรอีกฉบับ ๑
เรียกว่าพงศาวดารเมืองตะแวก ความซ้ำกัน แลเนื้อเรื่องน้อย ต้น
ฉบับภาษาไทยที่หอพระสมุดได้มาเขียนแต่ในรัชกาลที่ ๑ เชื่อว่าใน
รัชกาลที่ ๑ ยังไม่ได้พงศาวดารเขมรฉบับที่พิมพ์นี้ ข้าพเจ้าได้สืบค้นถึง
กรุงกัมพูชาหมายว่าจะหาพงศาวดารเขมรมาสอบ ได้ความว่าพงศาว-
ดารเขมรที่มอยู่ในกรุงกัมพูชาจากเท่าที่พิมพ์เอง

พงศาวดารพม่ารามัญ

หนังสือพงศาวดารพม่ารามัญที่พิมพ์นี้ พระบาทสมเด็จพระจอม
เกล้าเจ้าอยู่หัวให้ขุนสุนทรโวหาร กรมพระอาลักษณ์ กับขุนอักษร
รามัญ นายข้าเปรียญ นายสุตเปรียญ นายจุ รถม ๔ นายเป็นด้าม
แปลออกเป็นภาษาไทย เมื่อปีมะเส็งนพศก จุลศักราช ๑๒๓๘ พ.ศ. ๒๔๐๐
ต้นฉบับเดิมที่ได้นำเห็นจะเป็นภาษารามัญ แลผู้แต่งเป็นรามัญ เพราะ
พงศาวดารพม่าที่พม่าแต่งของเขามืออีกเรื่อง ๑ เรียกว่าเรื่องมหาราช
วงศ์ ซึ่งหอพระสมุดกำลังแปลอยู่ เป็นหนังสือขยายจดหมายเหตุสยามไทย

ญ

พงศาวดารล้านช้าง

หนังสือพงศาวดารล้านช้างมี ๒ ฉบับ พระบาทสมเด็จพระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวได้โปรดให้เรียบเรียงไว้ฉบับ ๑ พระยาประจักษ์กรจักร (แหม่ม บุนนาค) ไปได้ต้นฉบับตามภาษาเดิม ส่งมาพิมพ์ไว้ในหนังสือวรรณานุกรมฉบับ ๑ สอดกันดูเห็นฉบับของพระยาประจักษ์กรจักรแม่นยำ แต่มิเรื่องราวชัดเจนนัก จึงเอาฉบับของพระยาประจักษ์กรจักรมาพิมพ์ในเล่มนี้ วิชาภาษาที่แต่งเป็นภาษาไทยล้านช้าง ผิดกับภาษาไทยที่พูดกันข้างใต้ ผู้อ่านแต่แรกคงจะงงงวยอยู่บ้าง แต่เมื่อพิจารณาหรืออ่านไปให้ชินสักหน่อย ก็จะเข้าใจได้สะดวกไม่ยากอันใด”

กรมศิลปากรขออนุโมทนาในกุศลบุญราศที่ทักษิณานุปทาน ซึ่งจอมพลตฤชต์ ธนะรัชต์ และคุณหญิงวิจิตร ธนะรัชต์ ได้พร้อมกันบำเพ็ญเป็นบิณฑบาตฐานธรรมอุทิศส่วนกุศลแก่ท่านบิดาผู้มพระคุณ และได้พิมพ์หนังสือแจกจ่ายเป็นกุศลถวายทาน หากนาว่าโท พระศรีการวิจิตร จะได้ดวงรู้ด้วยญาณวิถทางหนึ่งทางใดก็ตาม ขอจงบันเทใจรับอนุโมทนาให้ สัมฤทธิ์ตาม อุดมคติ เจตนา และ อำ นวย อธิวิบุตมณูผลตามคตินิยมในฐานะนันทอณู.

วิจิตร

หลวงวิเชียรแพทยาคม

รักษากรในตำแหน่งอธิบดีกรมศิลปากร.

๒๐ เมษายน ๒๔๕๕

นาวาโท พระศรการวิจิตร

(ร้อย รลทพช.)

ขาดะ วันที่ ๑๖ มิถุนายน พ.ศ. ๒๔๓๓

มตะ วันที่ ๒๗ กุมภาพันธ์ พ.ศ. ๒๔๕๕

ประวัติ

นาวาโท พระศรการวิจิตร

(ช้อย ชลทรัพย์)

นาวาโท พระศรการวิจิตร (ช้อย ชลทรัพย์) ถือกำเนิดจากตระกูลคหบดีชาวตำบลบางกระบือ จังหวัดพระนคร เมื่อวันจันทร์ แรม ๑๔ ค่ำ เดือน ๗ ปีชวด ตรงกับวันที่ ๓๖ มิถุนายน พ.ศ. ๒๔๓๓ มีพี่น้องร่วมบิดามารดาด้วยกันเพียง ๒ คน แต่ถึงแก่กรรมไปหมดแล้ว

กล่าวเฉพาะ น.ท. พระศรการวิจิตร เมื่อยังเยาว์มีนิสัยแตกต่างกว่าเด็กคนอื่นคือ ชอบการศึกษาเล่าเรียน และชอบสวดงามแต่งตัวสะอาดหมดจดมาตั้งแต่เป็นเด็ก ฝ่ายมารดาเห็นว่ามีนิสัยชอบการศึกษาเล่าเรียน จึงนำตัวไปฝากพระวิจิตรวาทาซึ่งเป็นญาติห่าง ๆ ไว้เพื่อให้เรียนหนังสือไทยเบื้องต้นที่โรงเรียนวัดราชบพิธฯ คุณพระศรการวิจิตรได้มีความขยันหมั่นเพียรจนสอบไล่ได้ชั้นประถม ศึกษาแล้วจึงย้ายไปเรียนชั้นมัธยมที่โรงเรียนวัดราชบพิธฯ (โรงเรียนสวนกุหลาบในปัจจุบันนี้) ครั้นอายุได้ ๑๖ ปีเศษจึงสมัครเข้าโรงเรียนนายเรือพระคฤหาสน์ของพระคฤหาสน์ (ชั้น ๕) ออกมารับราชการเป็นนายทหาร ได้รับยศทหารเป็นว่าที่นายเรือตรี เมื่อวันที่ ๑ เมษายน ๒๔๕๓ เวลานั้นอายุยังไม่ครบ ๒๐ ปีบริบูรณ์นับว่าเป็นนายทหารเรือพระคฤหาสน์

ที่ยิ่งหนุ่มมาก มีรูปร่างสง่าผ่าเผย หน้าตาคมฉ้นหมดจด เป็น
ที่ชอบพอรักใคร่ของบรรดามิตรสหาย และเป็นหัวใจของผู้บังคับ
บัญชาซึ่งมอบหมายการงานให้ทำเสมอมา จนเป็นที่โปรดปรานของ
เสด็จในกรมหลวงชุมพรเขตอุดมศักดิ์ ถึงกับได้มีฉายาเรียกกันว่า
“หม่อมช้อย” ได้รับพระราชทานสัญญาบัตรเลื่อนยศทหารชั้นตาม
ลำดับความดีความชอบ ดังต่อไปนี้ -

๑๒ มีนาคม ๒๔๕๓	เป็นนายเรือตรี
๒๘ พฤษภาคม ๒๔๕๗	เป็นนายเรือโท
๒๖ พฤษภาคม ๒๔๖๐	เป็นนายเรือเอก
๒๓ เมษายน ๒๔๖๓	เป็นนาวาตรี
๑๘ เมษายน ๒๔๖๗	เป็นนาวาโท

ได้รับพระราชทานบรรดาศักดิ์

๒๘ พฤษภาคม ๒๔๖๓	เป็นหลวงศรีการวิจิตร
๑ เมษายน ๒๔๗๒	เป็นพระศรีการวิจิตร

การใช้ชื่อสกุล

เมื่อทางราชการประกาศให้ใช้ชื่อสกุลกันนั้น นาวาโทพระศรีการ
วิจิตร ได้ใช้ชื่อสกุลว่า “ชลทวีชัย” ครั้นถึงสมัยเลิกใช้บรรดาศักดิ์
จึงขอใช้ราชทินนามเป็นชื่อสกุล เมื่อวันที่ ๓๑ กุมภาพันธ์ ๒๔๗๕ แต่
ต่อมาได้ทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯ ให้กลับใช้บรรดาศักดิ์เดิม น.ท.

พระศรีการวิจิตร จึงกล่าวยืนยันว่า “ชลทรัพย์” ตามเดิมตลอดมาจนปัจจุบัน

การมรดกสมรสและครอบครัว

เมื่อออกมารับราชการเป็นนายทหารแล้ว น.ท. พระศรีการวิจิตรก็ได้ทำการสมรสและได้เกิดบุตร ธิดาด้วยกัน ๗ คนคือ

เกิดจากนางดวงแข ๔ คน

๑. นายประเสริฐ ชลทรัพย์
๒. นางสุธาสินี กุปคินทร
๓. นายประทุม ชลทรัพย์
๔. นายวิศิต ชลทรัพย์

เกิดจากนางประเทีย ๓ คน

๑. คุณหญิงวิจิตร ธารวณิช
๒. ร.อ. สุรัตน์ ชลทรัพย์
๓. น.ส. จงกตน์ ชลทรัพย์

บรรดาบุตร ธิดาของคุณพระศรีการวิจิตรทุกคน ได้รับการศึกษาเป็นอย่างดีตามสภาพที่เป็นบุตรนายทหารเรือชั้นผู้ใหญ่ ทั้งได้รับการอบรมทางกีฬามารยาทจาก บิดามารดาให้เรียบร้อย อยู่เสมอมาตั้งแต่เด็ก เฉพาะอย่างยิ่ง คุณหญิงวิจิตร ธารวณิช นั้นเป็นอภิชาตบุตร ซึ่งเป็นศรีดังว่าแก้วมธุระกุด เป็นศรีภริยาของ พล.ร.จอมพล อดุลยเดช ธารวณิช อยู่ในเวदान

ตำแหน่งต่าง ๆ ในราชการทหารเรือ

- ๓ เมษายน ๒๔๕๓ ประจำเรือกล
- ๘ ตุลาคม ๒๔๕๕ ดำรงราชการกรมยุทธโยธา กรม
ทหารเรือฝ่ายบก
- ๑๕ สิงหาคม ๒๔๕๖ ต้นกล ร.ถ. สุราษฎร์ธานี
- ๓๐ เมษายน ๒๔๕๘ นายช่างกลใหญ่กองเรือกลชั้น ๕ กรม
ชุมพลทหารเรือ
- ๓ มิถุนายน ๒๔๖๐ หัวหน้าแผนกโรงงาน การ จักรกรรม
สรรพาวุธทหารเรือ
- ๓ กรกฎาคม ๒๔๖๘ นายช่างแต่งใหญ่กรมสรรพาวุธทหาร
เรือ
- ๘ เมษายน ๒๔๗๐ ดำรงราชการกรมยุทธโยธาทหารเรือ
- ๒๗ ธันวาคม ๒๔๗๐ ผู้ช่วยผู้บังคับการกองโรงงานการจักร
กรรมยุทธโยธาทหารเรือ
- ๒๖ มีนาคม ๒๔๗๒ ทำการแทนผู้บังคับการกองโรงงาน
การจักรเรือตำแหน่งหนึ่ง
- ๗ เมษายน ๒๔๗๔ ผู้บังคับการ กองช่างต่อเรือ กรมยุทธ
โยธาทหารเรือ
- ๓ เมษายน ๒๔๗๕ หัวหน้าแผนกช่างต่อเรือกรมอุทวง

๘ กรกฎาคม ๒๔๗๕ หัวหน้าแผนกช่าง ต่อเรือกองอู่ทหารเรือ

๕ มกราคม ๒๔๗๕ ดำรงราชการกรมทหารเรือ
ไต่รับพระราชทานเครื่องราชอิสริยาภรณ์

๒ ธันวาคม ๒๔๕๔ เหรียญบรมราชาภิเษก รัชกาลที่ ๖
 ๓๗ มิถุนายน ๒๔๕๘ จักรภรณ์มงกุฎสยามชั้น ๕
 ๓ มกราคม ๒๔๖๓ เบญจมาภรณ์ช้างเผือก
 ๒๕ กุมภาพันธ์ ๒๔๖๗ เหรียญบรมราชาภิเษก รัชกาลที่ ๗
 ๖ พฤศจิกายน ๒๔๖๘ จักรภรณ์มงกุฎ
 ๒๖ พฤษภาคม ๒๔๗๐ เหรียญจุลภรณ์มาลา
 ๒๗ มีนาคม ๒๔๗๔ เหรียญพระถวณฉลองพระมหานคร
 เมื่อถูกย้ายตำแหน่งจากหัวหน้าแผนกช่างต่อเรือ กองอู่ทหารเรือ

ไปดำรงราชการกรมทหารเรืออยู่ประมาณ ๓ เดือน กระทรวงกลา-
 โหมกได้มีคำสั่งให้ออกจากประจำการเป็นนายทหารนอกราชการ รับ
 พระราชทานบำนาญตั้งกติกกรมทหารเรือ ตั้งแต่ ๓ เมษายน ๒๔๗๖ ซึ่ง
 ขณะนั้นมียายุเพียง ๔๓ ปี

ในระหว่างที่ น.ท. พระศรีการวิจิตร ยังรับราชการเป็นนาย
 ทหารเรือประจำการอยู่นั้นตั้งแต่สมัครยกย่องเป็นพิเศษ คือ เป็นผู้
 นิติโยบอ้อมอารีรักญาติมิตร ใจคอกว้างขวางชอบส่งลูกหลานเข้าารัก
 ด้วยรักงาม ชอบเป็นนักดนตรีสมัครเล่นเพลงไทยเดิมที่นิยมกันในสมัย
 นั้นเวลาว่างงานรับราชการบรรเลงเครื่องสายคณะนายทหารเรือ มักมี

คุณพระศรีการวิจิตรร่วมวงอยู่ด้วยเสมอ ครึ่งหนึ่งเคยแต่งละครพูด
 ร่วมกับข้าพเจ้าด้วย คุณพระเองเป็นกวีนางเอกในเรื่อง การแต่ง
 ละครจนเป็นการฉลองสายสะพายปดมาภรณ์มิ่งกุญไทย ซึ่งนางเอก
 พระยาตำราวงศ์ราชพลธวัช เจ้ากรมตำรวจทหารเรือ ได้รับพระ
 ราชทาน เป็นการแต่งกตเวทิต่อท่านซึ่งเป็นผู้บังคับบัญชาไทยธรรม
 และผู้ชมที่สุด นอกเวลาหน้าทรางมักจะเห็นท่านแต่งกายสะอาดเรียบร้อย
 ร้อยเป็นสง่าผ่าเผยกอรปด้วยมีรูปร่างงดงาม เป็นเสน่ห์ชวนให้ผู้อยู่
 ควบหาสมาคม ไม่ว่าจะเป็นบรรพหรือสตรีเพศอยู่เบื้องหน้า บ้างคราว
 ถึงกับทำให้ครอบครัวทางบ้านเกิดมอดมิดใจไม่ได้บ้างก็เคยมี แต่ถ้า
 กล่าวถึงการทำงานในหน้าที่หรือฝีมือทางช่างแล้ว เป็นคนพหุพละระห
 ละเอียดลออ ได้ผลของงานเป็นที่พอใจของผู้บังคับบัญชามาก จึงได้
 รับความไว้วางใจให้ดำรงตำแหน่งเป็นหัวหน้าแผนกโรงงานการจักรและ
 นายช่างแสงใหญ่กรมตำรวจทหารเรือต่อเนื่องกันเป็นเวลานานถึง ๓๐
 ปี ช่างสัมพันธ์ว่า “ศรีการวิจิตร” เสียจริง ๆ ผู้เขียนขอสดุดีท่านปลัด
 ทูลฉลองกระทรวงทหารเรือในสมัยนั้น ทดงราชทนามให้แก่
 คุณพระศรีการวิจิตรเหมาะสมแก่นนิสัยใจคอและการทำงานได้เป็นอย่างดี
 นาวาโท พระศรีการวิจิตร เมื่อพ้นหน้าราชการประจำออกมารับ
 พระราชทานบำนาญแล้ว ได้ไปตั้งหลักฐานอยู่ที่จังหวัดนครพนม และ
 ได้สมัครเข้ารับเลือกตั้งเป็นผู้แทนราษฎร ประจำจังหวัดนั้นในสมัยแรก
 เมื่อ พ.ศ. ๒๔๗๐ เนื่องจากมีบุคคลกตัญญูประสงค์กล่าวแล้ว ประ
 กอบทั้งมีพรรคพวกสนับสนุนมากจึงได้รับเลือกตั้งเป็น ส.ส.ประจำจังหวัด
 นครพนมสมัยแรก ต่อจากนั้นได้ดำรงตำแหน่งผู้แทนสหกรณ์การกำ

และชนล่งที่ถนนรองเมือง จังหวัดพระนคร เป็นการค้าส่วนตัว
 ครั้น พ.ศ. ๒๔๗๕ ได้ป่วยเป็นโรคอัมพาต ต้องรักษาพยาบาลกัน
 ทั้งแพทย์แผนปัจจุบันและแผนโบราณที่เจดองโนพ.ศ. ๒๔๗๓ พอที่จะ
 ลุกขึ้นเดินได้แต่ไม่แข็งแรงเท่าเดิม จึงได้พักนอนอยู่กับบ้าน ต่อมาได้
 บัวยเป็นโรคความดันโลหิตสูง จึงเป็นเหตุให้เส้นโลหิตในสมองแตก
 และถึงแก่กรรมเมื่อวันที่ ๒๗ กุมภาพันธ์ ๒๔๘๘ ณ โรงพยาบาลพระ
 มงกุฎเกล้า ตำบลพญาไท คำณวนอายุได้ ๖๕ ปี ๘ เดือน กับ
 ๓๓ วัน ยังความเศร้าโศกให้บังเกิดแก่ครอบครัวและญาติมิตรที่
 รักใคร่ทั่วไป

ในโอกาสสุดท้าย ที่มหาวิทยาลัย และพระราชทานเพลิงศพ
 นาวาโท พระศรีการวิจิตร ณ กอทัฬหเรือรบแสดงความอาลัยใน
 มรณกรรมของท่านผู้ ใจในวาระสุดท้ายด้วยขอให้บรรดาญาติ
 ที่ญาติมิตรและแผนกฉาปนกิจ ของกรมสวัสดิการทหารเรือได้รวม
 กันบำเพ็ญกุศลให้ตลอดกาลมานี้ จึงเป็นผลสนองให้วิญญาณของ
 นาวาโท พระศรีการวิจิตร แม้ถึงสถิตย์อยู่ ณ ภพใด จงได้รับเป็น
 บัจจัยให้ประสบสุขสมบัติตามควรแก่ศฤกข์ ขอให้สัมฤทธิ์ตามอุทิศเจตนา
 และอำนวยการวิญญูวิบุลผลตามคตินิยมในสัมปรายภพจงทุกประการ.

จอมพลเรือ

Vom Sarsa

สำนักงานเลขาธิการกองทัพอากาศ

๕ เมษายน ๒๔๘๘

ส่วนหนึ่ง

ของ

น.ท. พระศรการวิจิตร ร.น.

“แฮมม็ช้อย” หรือ “พระเอกช้อย” นั้นเป็นสัตว์รพนามของ
เด็กในกรม คือ พต.ร.อ. กรมหลวงชุมพรเขตร์อุดมศักดิ์ ได้ทรง
เรียกนักเรียนนายช่างกล ช้อย ชดทรีพัย เพราะทรงเห็นว่า น.ร.ช. ช้อย
มีรูปร่างลักษณะเหมาะสมที่จะเป็นเช่นนั้น ต่อมาภายหลังเมื่อได้ออก
จากนักเรียนแล้ว เป็น ร.ท. ช้อย ชดทรีพัย ร.น. และได้ย้ายไปอยู่
เป็นหัวหน้าโรงงาน กรมสรรพาวุธในสมัยที่ พต.ร.ท. พระยาดำรงค
ราชพลชั้น เป็นเจ้ากรม แต่ขณะนั้นยังเป็น น.อ. พระยาดำรงค
ราชพลชั้น อยู่

ความสามัคคี, ความสมัครรักใคร่ ความเป็นกันเองในระหว่าง
นายทหาร ตลอดจนครอบครัว ต่างก็มี อย่างสนิทสนมเป็น กันเอง ทุกคน
เช่นมีการ รับประทานอาหาร ร่วมกันทำกับข้าวไป คนละอย่างไปรวมกัน
บางครั้งก็ไปทางเรือบ้าง บางครั้งก็ไปทางทุ่งนาบ้าง ไข่แต่เท่านั้น
เรือโท ช้อย ชดทรีพัย ยังเป็นนักดนตรีสมัครเล่นอีกด้วย ออกหน้า
ออกตาก็คือ “ไวโอลิน” แต่ช้อยหรือชอดังตลอดทั้ง โทหน้ามะนา
เล่นได้เป็นอย่างดี จนเป็นที่ถูกอกถูกใจบรรดาเพื่อนฝูงซึ่งเป็นนักดนตรี
ด้วยกัน จะเห็นได้ว่าเกือบจะทุกวันเสาร์หรืออาทิตย์จะต้องมีนักดนตรี

ที่อยู่ในพระนครต่างลงไปรวมวงกัน ณ บ้านพักของ นาวาโทพระศรีการ
วชิตร เป็นหนึ่งนิตย ทั้งนายทหารที่ประจำอยู่ในกรมสรรพาวุธ
นั้นต่างก็ไปร่วมสนุกอยู่ด้วยเป็นส่วนใหญ่ จนพวกนักดนตรีที่ไปร่วม
คณะด้วยนั้นได้เรียก น.ท. พระศรีการ ว่า “ วงแห่มม้อย ” หรือไม่
ก็เรียกว่า “ วงพระเอกม้อย ” ทั้งนี้เพราะเห็นว่ารูปร่างของพระศรี-
การ นั้นหล่ออยู่มากมาย และเป็นผู้สามารถในการติดต่อกับแฟน
ทั่ว ๆ ไป เป็นอย่างดียิ่ง จนเพื่อน ๆ บางคนถึงกับออกปากว่าต้อง
แล้วแต่ “ แหม่มม้อย ” เท่านั้นเอง ส่วนเราไม่ได้เรื่อง เราคิดขึ้นมา
หนักไม่เห็นใครเขาให้อะไรกันเลย พอ “ แหม่มม้อย ” มาเท่านั้น
อะไร ๆ ก็ยกมาเป็นแถวสองแถว

นายทหารผู้ใหญ่ก็ตลอดจนทหารผู้น้อยก็ตาม น.ท. พระ
ศรีการ ได้ติดต่อกันเป็นอันดีจนเป็นที่รักใคร่นับถือของคนทุกชั้น
ตลอดจนลูกเต็กเด็กแดงด้วย

เมื่อครั้ง น.อ. พระยาคำวงศ์ราชพลชั้น ได้ตราและถ่ายสำเนา
กับทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯ ให้ดำรงตำแหน่งเจ้ากรมสรรพาวุธ
นั้น บรรดานายทหารทั้งหมดประชุมกันเห็นควรจะต้องงดการเพื่อเป็น
การฉลอง ฉะนั้น ร.ท. บุญทรง บุญชาติ ร.น. เป็นแพทย์ประจำ
กรมฯ และเป็นผู้ที่มักปากว่า “ ตรูณเวร ” เพราะเขียนบทละครให้แก่
ปราโมทัยในสมัยนั้นจึงอุปโลกให้เป็นผู้สร้างบท แต่ก็เป็นการยาก
เพราะนายทหารทุก ๆ คนที่ประจำการ อยู่ในขณะนั้นจะต้องมีตัวแสดง

ด้วย แต่จะยากเท่ายาก ร.ต. บุญทรง ๖ กับและเพิ่มเติมตัวครเข้า
อีกจนครบ โดยเขียนตามเค้าเรื่อง “เดี่ยวรอยคล้ายดี” ซึ่งเขียนให้
ปราโมทย์ในขณะนั้น แต่ต้องเติมตัวครเข้าไปอีกจนครบดังปรากฏ
ตามรูปที่ถ่ายไว้ในหนังสือเล่มนี้ แต่เป็นเวลาดัง ๕๐ ปีที่ผ่านมาแล้วอาจมี
บางท่านจำไม่ได้ว่าใครเป็นใคร ฉะนั้นขอให้ดูเลขประจำตัวในรูปแล้ว
ไปดูรายนามนายทหารซึ่งได้เรียงตามเลขนั้น ๆ ไว้แล้ว

+ ๑. ร.อ. แด้ว เกษตร์ชล (ขุน-?)

๒. น.ท. พระศรฤทธิวรชัย

๓. เต็งยม ทศานนท์

๓. ร.อ. ปลั่ง

+ ๔. ร.ท. ขุนประเสริฐธำมรงค์

๔. ช้อย

+ ๕. ร.อ. หลวงสินธุการกิจกร

๕. สิ้น

+ ๖. น.ท. พระศรการกิจกร

๖. ช้อย ชลทวิชัย

๗. น.ท. หลวงศรีไกรวรรณรงค์

๗. เรียม ภาณุสวระ

๘. ร.อ. ขุนชาญไช้จักร

๘. ชวด วรรณอม

๙. น.ต. หลวงเรืองเดชธำกรจันทร์

๙. ดี โฉนยกุล

๑๐. น.ท. หลวงทรงบุญแพทย

๑๐. บุญทรง บุญยชาติ

+ ๑๑. น.ต. หลวงฉันทกิจกรกิจ

๑๑. ดอน ฉายานนท์

๑๒. น.ต. หลวงจักรวิธานนิเทศ

๑๒. สิ้น

๑๓. จอมพลเรือ หลวงยุทธศาสตร์ไตรโกศล

๑๓. ประยูร ศาสตร์ตระกูล

๑๔. ร.อ. ขุนแดงสวัสดิ์

๑๔. เด็ก

ความเจริญของกรมสรรพากรเร็ว

สมัย น.ท. พระศรีการวิจิตร

กรมสรรพากรเร็วเมื่อต้นปี พ.ศ. ๒๔๕๘ ได้มี น.อ. พระ
อรุณพลาภิบาล (คอน บุนนาค) เป็นเจ้ากรม (ต่อมาได้เลื่อนขึ้น
เป็น พล.ร.ท. พระยารัษฎราชพัฒน) และ น.ท. พระรัตนจักร
(กาฬ อัมรปาล) เป็นรองเจ้ากรม เจตนาของโรงงานช่างแสงของ
กรมสรรพากรเร็วยังเรียกกันว่า กองโรงงานเฉยๆ มีชาวต่าง
ประเทศ เป็น หัวหน้า โรงงานใน สมัยนั้น คงมี หน้าที่ แต่ การซ่อม เครื่อง
สรรพากรเร็วแต่อย่างเดียว การสร้างยังไม่สำเร็จเพราะการหล่อ
หลอมและการตกแต่งยังไม่มีความสามารถพอ เนื่องจากขาดเครื่อง
อุปกรณ์และขาดช่างฝีมือจึงสร้างได้แต่สิ่งของเล็กๆ น้อยๆ เครื่อง
มือในการช่างก็ไม่มีอะไรเป็นจำนวนมาก และนอกจากนั้นการปฏิบัติงาน
ของโรงงานก็ยังไม่เป็นระเบียบแบบแผนนัก

ครั้นเมื่อประมาณ ๓ กันยายน ๒๔๕๘ ร.อ. ช้อย ชลทรัพย์ ได้
มาเป็นหัวหน้ากองโรงงาน และมี ร.ท. ยอวต ควณฺโถม ร.ท. สอน
ฉายานนท์ ร.ท. สันต์ วิ่งสระสณฑ์ มาเป็นนายทหารประจำโรงงาน ถ้า
หรับ ร.อ. ช้อย ชลทรัพย์ ต่อมาภายหลังได้รับพระราชทานยศและ
บรรดาศักดิ์เป็น น.ต.หลวงศรีการวิจิตร และเป็น น.ท. พระศรีการ
วิจิตรในที่สุด

นับตั้งแต่นั้นมา น.ท. พระศรีการวิจิตร ได้ดำรงตำแหน่ง
หัวหน้ากองโรงงานเป็นต้น มาได้พยายาม เปลี่ยนแปลงแก้ไขกิจการงาน

ของกองโรงงาน ขึ้นมากมาย หลายประการ จนทำให้เจริญก้าวหน้าขึ้น
ภายในเวลาอันรวดเร็ว ดังที่ น.ท. พระศรการวิจิตรได้เปลี่ยนแปลง
แก้ไขไปนั้นคือ

๑. จัดระเบียบการงานและแผนภูมิการปกครอง ซึ่งแต่เดิม
การปฏิบัติงานยังไม่เป็นระเบียบเรียบร้อยและกำกวมกัน น.ท. พระ
ศรการวิจิตรได้มาจัดวางระเบียบ การปฏิบัติงาน ขึ้น และจัดแผนภูมิ การ
ปกครองขึ้นใหม่โดยจัดแบ่งแยกเป็นช่างต่าง ๆ ตามแบบของโรงงาน
ปัจจุบันเพิ่มมีให้งานต่าง ๆ สับสั่นและปะปนกัน ได้เปลี่ยนชื่อของ
โรงงานเป็นกองโรงงานช่างแต่ง ได้ขยายอัตราเพิ่มเติมให้มีเจ้า
หน้าที่ประจำทุกตำแหน่งช่างที่ปฏิบัติงานได้ในเวลาอันรวดเร็ว

๒. จัดการขยายสถานที่ทำงาน

ก. ได้สร้างกองมั่งคั่งการกองโรงงานช่างแต่งขึ้นต่างหาก
แต่เดิมได้รวมอยู่ภายในโรงงานนั้นเอง

ข. ได้สร้างโรงช่างไม้ขึ้นอีกต่างหาก ซึ่งแต่เดิมก็
รวมอยู่ในโรงงานเช่นเดียวกัน และได้แยกช่างไม้ออกเป็น ๒ ประเภท
คือ ช่างไม้ซ่อมสร้างและช่างไม้แบบหล่อ

ค. ได้ขยายโรงงานออกไปอีกเพื่อจัดเป็นห้องสำหรับเจ้า-
หน้าทรับ และจ่ายเครื่องมือและห้อง คลังเก็บ วัสดุต่าง ๆ สำหรับใช้ ใน
การซ่อมสร้าง

ง. ได้แยกโรงตีเหล็กออกจากโรงหล่อหลอม เพราะ
ในเวลานั้นงานทั้งสองนี้รวมอยู่ในโรงเดียวกัน สำหรับโรงตีเหล็ก
ที่ได้แยก มาใหม่นี้ก็ได้จัดหาเครื่อง อุปกรณ์ในการ ตีเหล็ก มาใช้อย่าง

สมบูรณ์ โดยเฉพาะอย่างยิ่งได้จัดหาเครื่องมือตเหล็กท ไซกาตงม
มาใช้ และสำหรับโรงหล่อหลอมก็ได้จัดการสร้างเตาหล่อขนาดใหญ่
ขึ้น ซึ่งแต่เดิมทำการหล่อได้น้ำหนักเพียงเล็กน้อยเท่านั้น

๓. การวิจัยค้นคว้าเกี่ยวกับการหล่อหลอม เนื่องจากใน
สมัยนั้นการหล่อหลอมของกองโรงงานช่างแสงยังไม่ก้าวหน้า ถึงแม้จะ
มีชาวต่างประเทศมาเป็นหัวหน้ากองโรงงานดังกล่าวก็ตาม เพราะชาว
ต่างประเทศมิใช่จะเป็นผู้เชี่ยวชาญเหมือนกันทุกคน น.ท. พระศรีการ
วิจิตร ได้พยายามค้นคว้าผสมเนื้อทองขาวและเนื้อทองบรอนซ์ เพื่อ
ใช้ทำส่วนประกอบต่าง ๆ ของสรรพาวุธค้นคว้าผสมเนื้อทองดำสำหรับ
เติมปลอกแบริงเครื่องยนต์ ค้นคว้าผสมเนื้อทองบรอนซ์โดยพยายาม
เอาเงินโบราณมาคิดเพื่อคั่นภายใน และพยายามทำการผสมให้
ความแข็งและเหนียวเหมือนเนื้อของบรอนซ์ ทั้งนี้เพื่อใช้ทำส่วนประกอบ
ต่าง ๆ ของสรรพาวุธเกี่ยวกับปืนและคอร์บีโต แต่สิ่งเหล่านี้
เป็นของง่ายสำหรับสมัยปัจจุบัน ทั้งนี้เพราะสมัยปัจจุบันมีตำรา
หรือหลักฐานอยู่พร้อมมูล แต่สำหรับตำราหรือหลักฐานเหล่านั้น
มิใช่เป็นเพราะสติปัญญา ความคิดของ บุคคลรุ่นเก่าทำ มรดกตกทอดมา
ให้ตกหรือ

๔. การคิดสร้างสรรพาวุธและเครื่องอุปกรณ์

- ก. ได้คิดทำปืนหลอดของปืน ๕๗ ขึ้นใช้
- ข. ได้คิดทำกระสุนซ้อมยิงของปืน ๕๗ ขึ้นและ พอใช้ราชการได้
- ค. ได้คิดดัดแปลง ทำเครื่อง ดับจุด สำหรับปืน ๕๗ ขึ้นทำให้ได้

ประโยชน์อย่างยิ่งสำหรับการฝึกยิงเป้าหมายใหญ่เร็ว

ง. ได้พยายามลอกแบบทำตามอย่างต่างประเทศ เช่น ทำแบบ
ซึ่งใช้ราชการซึ่งไม่แพ้มือที่มาจากต่างประเทศเลย นับว่าคนงานหรือ
ช่างกองโรงงานช่างแสงในเวลานั้นได้รับการอบรมให้เป็นช่างที่มีฝีมือ
ดีมากโดยนำพนักงานของ น.ท. พระศรีการวิจิตรเป็นต้นมา เมื่อ
คราวที่ ร.ถ. พระว่องได้เข้ามาใหม่ ๆ ได้มีเครื่องมือชุดเร็วติดเข้ามา
ด้วย ทางราชการได้สั่งให้กรมสรรพาวุธทหารเรือพิจารณาทำขึ้นใช้
สำหรับเรืออื่น ๆ บ้าง เมื่อกองโรงงานช่างแสงได้จัดทำขึ้นแล้วเอามา
วางเทียบกันกับของที่ทำกับเรือ ไม่รู้ใครได้เข้าได้ว่าอันไหนเป็นของ
นอกหรืออันไหนเป็นของทำที่กองโรงงานช่างแสง ความสามารถใน
ฝีมือช่างย่อมเป็นประจักษ์พยานได้ ถึงแม้ในเวลานั้นทางราชการ
ได้มอบความไว้วางใจให้ทำสิ่งต่าง ๆ ที่เกี่ยวกับฝีมือและความละเอียด
ถักถนอมอยู่เสมอ น.ท. พระศรีการวิจิตรได้ย้ายไปจากกรมสรรพาวุธ
ทหารเรือประมาณ พ.ศ. ๒๔๘๓ นับเป็นเวลา ๒๘ ปีมาแล้ว บรรดา
ช่างที่ยังเหลือทำงานอยู่ในกรมสรรพาวุธต่างยังระลึกถึง บุญคุณในวิชา
ช่างที่ได้ถ่ายทอดไว้ให้ตลอดจน ความกรุณาปรานี อันเป็น นิสัยของท่าน
ที่ได้มีต่อผู้ใต้บังคับบัญชา ถึงแม้บรรดาช่างใหม่ ๆ ที่ปฏิบัติงาน
อยู่เวลานั้นนับว่าเป็นหนุมานอยู่ไม่น้อยในการที่ได้รับถ่ายทอดฝีมือใน
ทางช่างจาก น.ท. พระศรีการวิจิตรไว้

น.ท. ร.ถ. พล. จักรกมล ประสงค์

ปล. ข พ. - นร.

ผู้ให้กำเนิดการรมบ้นท์ สฟ. ทร.

เนื่องจากข้าพเจ้าได้เคยอยู่ใต้การบังคับบัญชาของ น.ท. พระศรการวิจิตรด้วยผู้หนึ่งทงของโรงงานช่างแต่ง กรมสรรพาวุธทหารเรือบางนา ในปี พ.ศ. ๒๔๖๘ (๓๐ ปีที่แล้ว) เวลานั้นท่านเป็นหัวหน้ากองโรงงานช่างแต่ง กองหม่หน่วยซนคหิ แผนกช่างแต่งบ้นและแผนกช่างแต่งคอร์บีโด ข้าพเจ้าเมื่อย้ายจากกองดินระเบิดได้มาประจำอยู่ในแผนกช่างแต่งบ้น

วันหนึ่งเป็นวัน, เดือนอะไรจำไม่ใคร่ได้แน่ ท่านได้เรียกข้าพเจ้าเข้าไปหาและพูดว่า “นี่นะ คุณออกต้องเอาตำหรับนายารมบ้นอนันไปดองผลมคทหรือ เขาว่าทำแล้วดีด้วยบ้นไม่เป็นสนิมด้วย” เนื่องจากในยุคนั้นข้าพเจ้ากับ ร.อ. หลวงชลศาสตร์เด้นย์ (ถ้วน หวังในธรรม) ได้ตกลงไปเรียนวิชาเคมีอยู่กับ ศ.ร. ยี่โบได้นั้น ชาวอิตาเลียนทกองดินระเบิดบางนา จึงพอรู้จักตัวยาต่างๆ อยู่บ้าง เมื่อได้ค้นจากตำราบ้างดองทำดบ้าง งานรมบ้นเล็กกล้าเร้จนบ้นว่าเป็นงานช่างซนหนึ่งซงท่านได้ให้ใจเป็นสนิมบคแก่ราชนาว ตั้งแต่นั้นมาบ้นดินและบ้นยาวรัชกาลต่าง ๆ ก็ใช้รมยากันทกรมสรรพาวุธทหารเรือบางนา ตลอดมาจนปัจจุบัน

อนัสนซนทต้องคหิ นายาทาแบบพิมพ์เขยว บางท่านเมื่ออ่านพบเขากคงนกวา ของดงนเบน หย้าปากคอกไม่น่าจะเอามาเขียนอ่านให้เสียเวลา แต่ทเขยนนักเพอเลาตุ้กนพง เป็นการแต่งคงถึงนัดยรกกการ

ช่างของท่านว่าเป็นผู้พยายามคิด และทำสิ่งต่างๆ ใ้ตัวเอง ถึงจะทำ
ไม่ได้ทั้งหมดก็เพียงลดการซื้อเขาให้น้อยลง ก็เป็นการประหยัดและ
ฝึกให้เป็นผู้มีนิสัยชอบการค้นคว้าในวิทยาการ เวลานี้ของโรงงาน
ช่างแต่งต้องใช้แบบดีเขียวโดยชอนายาสำเร็จรูปบรรจุมาเป็นขวดๆ มา
ทาแบบ ในมีหนึ่งๆ ก็เป็นจำนวนเงินไม่น้อย ท่านก็เรียกข้าพเจ้าไป
ชี้แจงความประสงค์ให้ฟัง ข้าพเจ้าได้ตั้งของความต้องการของท่าน
โดยทดลองผสมจนสำเร็จได้หลาย ที่ผสมเอาเอง ที่กรรมวิธีพาธุช ทร.
บางนาโดยไม่ต้องชอนายาสำเร็จรูปจากภายนอก เป็นการประหยัด
พระราชทรัพย์ออกมาก.

พร.ร.๓. ๒๕๖๓/๒๕๖๓

๒๕ เม.ย. ๕๕

คณ. ฝ.พ.ทร.

สารบัญ

พงศาวดารเหนือ

บานแพนก

หน้า ๑

เรื่องพระยาจักรคำคังจตุรคักราช

,, ๒

เรื่องสร้างเมืองสุวรรณโลก

,, ๒

เรื่องอรุณกุมารเมืองสุวรรณโลก

,, ๗

เรื่องพระเจ้าสุวรรณไตรปิฎก

,, ๑๖

เรื่องสร้างเมืองพิษณุโลก

,, ๓๘

เรื่องสร้างพระชินสีห์ พระชินราช

,, ๒๑

เรื่องสร้างเสนาราชนคร

,, ๒๔

เรื่องพระยาเทพวรรัตนดิศคังเมืองคัง

,, ๒๕

เรื่องทกตปนา

,, ๒๖

ทำเนียบคณะสงฆ์

,, ๒๗

เรื่องพระวงศ์โศภิต

,, ๒๘

เรื่องพระยาเถร

,, ๓๐

เรื่องพระนเรศวรหงษา

,, ๓๘

เรื่องพระเจ้าด้ายนาผิง	หน้า ๕๓
เรื่องพระมادتเจดีย์	,, ๕๘
เรื่องพระยาทอง	,, ๕๗
เรื่องพระเจ้าอู่ทอง	,, ๖๓
เรื่องพระบรมราชาเมืองสุวรรณโคตร	,, ๗๒
เรื่องขุนสังหฬดาคร	,, ๗๕
ตำนานพระแก้วมรกต	,, ๗๘
พระนาคเสนปรารภจะสร้างพระแก้ว	,, ๘๓
พระวิศุกรรมรับเป็นช่างสร้างพระแก้ว	,, ๘๓
เชิญพระบรมธาตุประดิษฐานในองค์พระแก้ว	,, ๘๕
พระแก้วอยู่เมืองปาดตบตร	,, ๘๖
พระแก้วอยู่เมืองดงกา	,, ๘๘
พระแก้วอยู่เมืองอินทปัต	,, ๘๓
พระแก้วอยู่กรุงศรีอยุธยา	,, ๙๐๓
พระแก้วอยู่เมืองกาแพงเพชร	,, ๙๐๓
พระแก้วอยู่เมืองเชียงใหม่	,, ๙๐๕
พระแก้วอยู่เมืองหลวงพระบาง	,, ๙๐๘
พระแก้วอยู่เมืองเวียงจันท	,, ๙๑๑

(๓)

สารบัญ

พระราชพงศาวดารฉบับหลวงประเสริฐ

คำนำ	หน้า ๓๓๓
แผ่นดินสมเด็จพระรามาธิบดีที่ ๑	,, ๓๓๕
แผ่นดินสมเด็จพระรามาธิบดี (กรุงท ๑)	,, ๓๓๕
แผ่นดินสมเด็จพระบรมราชาธิราชที่ ๓	,, ๓๓๕
แผ่นดินสมเด็จพระรามาธิบดี (กรุงท ๒)	,, ๓๓๗
แผ่นดินสมเด็จพระบรมราชาธิราช	,, ๓๓๗
แผ่นดินสมเด็จพระอินทราชา	,, ๓๓๗
แผ่นดินสมเด็จพระบรมราชาธิราชที่ ๒	,, ๓๓๘
แผ่นดินสมเด็จพระบรมไตรโลกนาถ	,, ๓๓๘
แผ่นดินสมเด็จพระบรมราชาธิราช (พระอินทราชาที่ ๒)	,, ๓๒๒
แผ่นดินสมเด็จพระรามาธิบดีที่ ๒	,, ๓๒๒
แผ่นดินสมเด็จพระบรมราชาหน่อพุทธางกูร	,, ๓๒๔
แผ่นดินสมเด็จพระวิสุทธิราชา	,, ๓๒๔
แผ่นดินสมเด็จพระไชยราชาธิราช	,, ๓๒๔
แผ่นดินสมเด็จพระยอดฟ้า	,, ๓๒๖
แผ่นดินขุนขึ้นราช	,, ๓๒๖
แผ่นดินสมเด็จพระมหาจักรพรรดิ	,, ๓๒๖
แผ่นดินสมเด็จพระมหาธรรมราชาธิราช	,, ๓๓๑
แผ่นดินสมเด็จพระนเรศวรมหาราช	,, ๓๓๖

(๕)

สารบัญจากฤกษ์ศิลา

อธิบายจากฤกษ์ศิลาวัจจุพหุมนัน	หน้า ๑๓๘
จากฤกษ์ศิลาวัจจุพหุมนัน	,, ๑๔๐
จากฤกษ์หักศิลาศิโยไทยที่ ๑	,, ๑๔๓
จากฤกษ์หักศิลาเมืองสุโขไทยที่ ๒	,, ๑๔๗
แปลหักศิลาเมืองสุโขไทยที่ ๒	,, ๑๕๒
จากฤกษ์แผ่นศิลาเมืองกำแพงเพชร	,, ๑๖๑

สารบัญพงศาวดารเขมร

บานแพนก	หน้า ๑๖๕
๕ ๔๘ ดงราชธานีนครหลวง	,, ๑๖๗
,, , นครธม	,, ๑๖๘
,, , พนมเปญ	,, ๑๖๙
,, , เมืองปาดาน	,, ๑๗๐
,, , เมืองตะแวก	,, ๑๗๑
,, , เมืองศรีด็อนซอ	,, ๑๗๗
,, , พนมเปญ	,, ๑๗๙
,, , เมืองอุตงภาไชย	,, ๑๘๐
,, , เมืองบันทายเพชร	,, ๒๐๘

(๕)

สารบัญพงศาวดารพม่ารามัญ

บานแพนก

หน้า ๒๖๘

พระพุทธทำนายเรื่องเมืองหงสาวดี

,, ๒๗๓

เรื่องพระเจ้าแสนมงคลได้บุตรนางนาคเป็นมเหสี

มีโอรส ๒ องค์

,, ๒๗๔

เรื่องสร้างเมืองหงสาวดี

,, ๒๗๖

ถาตบถษัตริย์กรุงหงสาวดี

,, ๒๗๓

เรื่องพระเจ้าดิลกยวดี

,, ๒๗๒

เรื่องพระเจ้าอโศกมหาราชเมืองหงสาวดี

,, ๒๗๖

เรื่องพระเจ้าฟ้างุ้ม

,, ๒๗๗

เรื่องพระยาอู่

,, ๒๗๓

เรื่องพระยาแสนท้าว

,, ๒๗๓

เรื่องนางพระยาท้าว

,, ๒๗๕

เรื่องพระเจ้าธรรมเจดีย์ (ปิฎกขร)

,, ๒๗๗

เรื่องพระยาราม

,, ๒๗๘

เรื่องพระเจ้าพะริโรรษา

,, ๓๐๐

เรื่องพระเจ้าฝรั่งมังดี

,, ๓๐๒

เรื่องพระเจ้าฝรั่งมังศรี

,, ๓๐๔

เรื่องพระเจ้าหน่อกุ

,, ๓๐๖

เรื่องกบตันหันขร

,, ๓๐๗

เรื่องพระเจ้าปราสาททองถกตัก	หน้า ๓๑๒
เรื่องพระเจ้านันทะ	,, ๓๑๕
เรื่องพระเจ้ามังรายกระยอระ	,, ๓๑๗
เรื่องพระเจ้ามังลาวะมิน	,, ๓๒๓
ไทยเป็นไมตรีกับพม่า	,, ๓๒๓
เรื่องสมิงรอกวย	,, ๓๒๓
เรื่องพระเจ้าหงสาวดีดเมององวะ	,, ๓๔๕
เรื่องของไชยะมัตตอง	,, ๓๕๘
มัตตองได้เมืองหงสาวดี ได้เป็นเจ้าองวะ	,, ๓๖๗
เรื่องมัตตอง	,, ๓๗๑
เรื่องมอญระ	,, ๓๗๒
เรื่องจิงกูจา	,, ๓๗๘
เรื่องปะดุง	,, ๓๗๙
เรื่องจกกายแมง	,, ๓๘๕
เรื่องพม่ารบกับอังกฤษ	,, ๓๘๕

สารบานพงศาวดารเมืองล้านช้าง

ต้นวงศ์ษัตริย์เมืองล้านช้าง	หน้า ๓๘๗
สร้างเมืองล้านช้าง	,, ๓๘๘
ชนชาวสร้างเมืองเชียงคังเชียงทอง	,, ๓๘๙
ผู้คนคนยังไปมาหาหนได้	,, ๓๘๙

ตามขุนสร้างเมืองลุ่ม (คือเมืองมนุษย์)

หน้า ๓๙๐

แทนบรรดาไพร่ท่อมเมืองลุ่ม

,, ๓๙๐

พระยาแทนให้มนุษย์ไปอยู่ ทบงดอน

,, ๓๙๐

ปลั่งเชิงเผาเหล็กแดงเจาะผดุงาเต่า

,, ๓๙๑

ปลั่งเชิงสอนให้มนุษย์ทำไร่ไถนา

,, ๓๙๑

มนุษย์เกิดจากนาเต่า

,, ๓๙๑

ต้องขุนลงมาสร้างบ้านสร้างเมือง

,, ๓๙๒

ขุนเด็กขุนคานขุนไหวพระยาแทน

,, ๓๙๒

พระยาแทนใช้ให้ขุนบรมมหาราชวรราชลงมาเมืองมนุษย์

,, ๓๙๒

มนุษย์ยอมตนเป็นบ่าวไพร่ขุนบรม

,, ๓๙๒

ขุนบรมปรึกษาการทำมาหากันกับขุนทองหาย

,, ๓๙๓

พระยาแทนใช้ให้แทนแต่งแลพนักกรวมลงมาบอกการงานแก่

มนุษย์

,, ๓๙๓

แทนสั่งสอนขุนบรมให้เป็นท้าวเป็นพระยาในมนุษย์

,, ๓๙๔

พระยาแทนห้ามไม่ให้มนุษย์ไปมาหาแทน

,, ๓๙๕

เครือเขาเกิดเป็นอุบาทว์

,, ๓๙๕

เถาเยอเถายาคัดเครือเขาเกิด

,, ๓๙๖

ช้างเขี้ยวจาก้อม (งาดั้น) ถ่ม

,, ๓๙๗

ขุนบรมแบ่งแก้วแหวนให้แก่นบุตร

,, ๓๙๘

ขุนบรมตั้งสอนบุตร

,, ๓๙๘

ขุนบรมถึงอนิจกรรม

,, ๓๙๙

ชนดอด้งชาวเมือง	หน้า ๓๘๘
ชนดอยกรพดมาถงแม่นาของ	,, ๔๐๓
ชนดอมบครชายเลตด้บวงคักนมา	,, ๔๐๒
ทาวณพาทาฐิตดยนางถันม	,, ๔๐๔
พางมเกิด	,, ๔๐๔
บครพางมเบนพระยาแทนนิคา	,, ๔๐๕
ลูกพาคนเบนพระยาชอพระยาโค	,, ๔๐๖
พระยาคำเกิดเสดยราชย์	,, ๔๐๗
มหาเทวเบนเจ้าถุกดำเรจโทษ	,, ๔๐๗
พระยาไชยจักรพรรตทงเมืองหนไเชียงคาน	,, ๔๐๘
พระยาไชยจักรพรรตถึงอนิจกรรม	,, ๔๐๘
พระสัวรรณปาดังเสดยราชย์	,, ๔๓๐
พระยาดานาถงอนิจกรรม	,, ๔๓๐
พระวิษณุหราชเสดยราชย์	,, ๔๓๐
โพธิสารราชกุมารเสดยราชย์	,, ๔๓๓
อุบ้ทวะเกิดในเมืองถานนาเชียงใหม่	,, ๔๓๓
ถุกพระเจ้าหงษาวคัถกับพระเจ้าอังวะจับได้พระยาดามถัน	,, ๔๓๔
พระไชยเชษฐาธิราชสร้างบ้านเมือง	,, ๔๓๔
อภิเชกพระยาแสนถันทรธว่างฟ้าเบนกระษัตริย์	,, ๔๓๕
พวกโจรยวนค้พระเจ้าถันช้าง	,, ๔๓๖
เมืองถานช้างถ้วยเมืองหงษาวคั	,, ๔๓๗

เกิดคนอุบาทว์	หน้า ๔๑๗
๒๒ ตงพระยาแผ่นดินรัตนทรวงฟ้าเป็นเจ้าด้านข้าง	,, ๔๑๘
พระยาแผ่นดินรัตนทรวงฟ้า	,, ๔๑๘
พระสังฆราชไปขอพระหน่อเมืองเป็นเจ้าด้านข้าง	,, ๔๑๘
พระธรรมิกราชกับพระอุปยุวราชผดกัน	,, ๔๑๘
พระโพธิ์สารราชถึงอนิจกรรม	,, ๔๒๐
เกิดกระต่ายในเมืองศรีวาทะหัวขาว	,, ๔๒๒
พระยาสุริยวงษาครองเมืองดาว	,, ๔๒๒
๒๒ เจ้าเมืองศรีพาดาย	,, ๔๒๓
พระยานันทราชมาดเวียงจันทร์	,, ๔๒๓
๒๒ เจ้ากกกกับหม่อมน้อยมาอยเมืองหลวง	,, ๔๒๔
๒๒ พระไชยองค์แฉะด้วยราชย์ในเวียงจันทร์	,, ๔๒๔
๒๒ เจ้ากกกแฉะด้วยราชย์ในเมืองหลวงพระบาท	,, ๔๒๕
กล่าวถึงเจ้าองค์คำ	,, ๔๒๗
๒๒ เจ้าเชียงใหม่ถึงอนิจกรรม	,, ๔๒๘
๒๒ พระยาจำบ้านกับอำมาตย์เลี้ยงโอ (ขัน) คำ	,, ๔๒๘
๒๒ เจ้าองค์คำแฉะด้วยราชย์ในเมืองตานา	,, ๔๒๘
๒๒ เจ้าตำรวจขอยวัดใหม่	,, ๔๓๐
๒๒ ท้าวอินนาคขอเป็นหมันหน้า	,, ๔๓๑
๒๒ เจ้าอินทโถมแฉะด้วยราชย์ในเมืองด้านข้าง	,, ๔๓๑
๒๒ เจ้าอินทโถมถึงอนิจกรรม	,, ๔๓๑

บ้านแพนงเดิม

๑ คุ่มมัตถุ ฤกษ์กราช ๑๒๓๓ ด้ปตั้งจัจฉรบุษยมาศกาพบั๊กษ์
เอกาทศมตถครุวารปริเทกถาถำหนด พระบาทสมเด็จพระปรมินทร
มหาจุฬาลงกรณ บดินทรเทพยมหามงกุฎ บรมุขยรัตนราชวโรวงษ์
วรุฒพงษ์บริพัตร วรชดิยราชนิกรโธม จาตุรันตบรมมหาจักรพรรดิ
ราชสังกาศ บรมธรรมิกมหาราชาธิราช บรมนารถบพิตรพระเจ้าอยู่หัว
อันเถลิงถวัลยราชบรมราชาภิเชก ผ่านพิภพกรุงเทพมหานคร อมร
รัตนโกสินทรมหินทรายุทธยา มหาคิถกภพพรรัตนราชธานีบรมมัย
อุตมราชนิเวศน์มหาสถาน เสด็จออกพระที่นั่งอมรินทรวินิจฉัยมไหสวริย
พิมาน โดยสถานอุตราภิมุข พร้อมด้วยพระบรมราชวงศ์านุวงษ์
และข้าทูลละอองธุลีพระบาทผู้ใหญ่ผู้น้อยเสนาเบองบาทบงกษมาศ จัง
พระบาทสมเด็จพระบรมนารถบพิตรพระเจ้าอยู่หัว มีพระบรมราชโองการ
มานพระบัณฑูรสุรสิงหนาท คำนวตั้งพระเจ้าราชวรวงศ์เธอ กรม
หมื่นอักษรสาส์นโสภณ จางวางกรมพระอาลักษณ์แลกรมอักษรพิมพ์
ให้จัดหาหนังสือเรื่องพระราชพงศาวดารลำดับกษัตริย์ในประเทศต่างๆ
สร้างไว้สำหรับทรงทอดพระเนตรเป็นเครื่องประดับพระปัญญาแลสำหรับ
แผ่นดินสืบไป จึงพระเจ้าราชวรวงศ์เธอกรมหมื่นอักษรสาส์นโสภณ
ได้จัดอาลักษณ์จำลองเรื่องพระราชพงศาวดารลำดับกษัตริย์ในประเทศ
ต่างๆ ทุกเล่มทูลกระหม่อมถวายหลายภาษา แลเรื่องพระราชพงศา-

วดารฝ่ายประเทศสยามนี้ นักปราชญ์แต่สมัยบรรดาศักดิ์ใดพึงใคร่เรื่อง
 ด้วยกันเป็นอันมาก ก็กล่าวถึงแต่พระเจ้าอู่ทองเป็นปฐมกษัตริย์สร้าง
 กรุงศรีอยุธยา แล้วลำดับกษัตริย์เนื่องกันลงมา จนกรุงเสียแก่
 พม่า แล้วชนหลวงตากมาสร้างกรุงธนบุรี คือ กรุงอมรรัตนโกสินทร
 ในทอญกันทุกวันนี้ ดับกษัตริย์กันลงมาจนถึงแผ่นดินพระบาทสมเด็จพระ
 พระพุทธยอดฟ้าจุฬาโลก แต่พระราชพงศาวดารเหนือ กล่าวความ
 ตั้งแต่สร้างเมืองศรีลังกาโดยแต่เมืองสุโขทัย แล้วดับกษัตริย์กันลง
 มาเป็นอันมาก ก่อนแผ่นดินพระเจ้าอู่ทองขึ้นไปหลายดับกษัตริย์ ยัง
 หาใครจะมีผู้ใดได้พบได้อ่านเรื่องราวของทอญไปไม่ ข้าพเจ้าจึงเห็นว่าพระ
 ราชพงศาวดารเหนือนี้ ก็ได้ตงกษัตริย์ลำดับเนื่องกันลงมาเป็นอัน
 มาก ควรทบทวนปราชญ์แต่สมัยบรรดาศักดิ์จะรู้ได้ พอเป็นเครื่องประดับ
 บัญญาให้รอบรู้โดยธรรมเนียมที่ประเพณีการ แต่มื้อบายต่างๆ กัน
 ได้ตีพิมพ์โรงพิมพ์หลวงในพระบรมมหาราชวัง กล่าวความแต่ต้น
 คงน

พระราชพงศาวดารเหนือ

๑ ศุภมัตตปุทธะพุทธคักราช จำเดิมแต่องค์สมเด็จพระบรมไตรโลกนาถเจ้า เดิมตั้งขึ้นเข้าสู่วรรณิพพาน พระองค์ประดิษฐานบรรพตพุทธคาสถา ๕๐๐ พรรษา ณ วันอังคารเดือนหกขึ้นสิบห้าค่ำมีเมื่อดมฤตธิศก พระพุทธเจ้าในพพาน พระอาจารย์เจ้าตบมะเมียบเนนเอกศก ถ่วงแล้วตั้งขึ้น พระยาอชาตศัตรูให้ชุมนุมพระอรหันต์ยกปฐมสังคายนาที่หนึ่ง แล้วตั้งไปได้ ๓๐๐ ปีระกาดมฤตธิศก จุติคักราช ๓๓ ปี จึงพระเจ้ากาสีโลกราช ให้ตั้งทุตยสังคายนาครั้งที่หนึ่งแล้วตั้งไปได้ ๒๓๘ ปีระกาดมฤตธิศก จุติคักราช ๓๘ ปี จึงพระเจ้าศรีธรรมมาโลกราช ตั้งตติยสังคายนาครั้งที่หนึ่ง แล้วตั้งไปได้ ๒๓๘ ปีระกาดมฤตธิศก จุติคักราช ๓๓๓ ปี พระมหินทเรศเจ้าตั้งจุตูกตสังคายนาครั้งที่หนึ่ง เมื่อพระพุทธคาสถาล่วง ๕๓๓ ปี พระเจ้าวิบูลยคามินอภัยในลังกาทวีป ชุมนุมพระอรหันต์มากกว่า ๓๐๐๐ ท่านประชุมสังคายนายกขึ้นในโบสถ์จารเป็นอักษรตั้งกัปหนึ่งสำเร็จ เมื่อพระพุทธคักราชล่วง ๘๕๖ ปี พระพุทธโฆษาจารย์ไปแปลธรรมในลังกาแล้วได้อารามารณะพระแก้วมรกต ซึ่งสถิตอยู่เมื่องลังกาเข้ามา เรือชักไปเข้าปากน้ำมณฑลมาศ

เรื่องพระยาสุรสงครามทูลเกล้าฯ ถวาย

๑. ทัพสมเด็จพระพุทธเจ้าอยู่หัว
ทรงพระนามชื่อพระยาจักรี
มหาราชาธิราช ทรงอานุภาพมหิทธิเดชอนันต์ศักดาภิรมย์
พระองค์เสวยราชสมบัติ พระองค์ได้ตั้งออกขังพระที่นั่งเย็นเป็นนคร
ฐานพินาศตรุมเบืองอุดรทิศ จึงทรงพระดำริด้วยพระพุทธานุภาพ
เป็นฝ่ายข้างพระพุทธจักรนิรันดร์ฝ่ายหนึ่ง จึงมีพระราชโองการตั้งแก่อัคร
พราหมณ์ปโรหิตว่า ตั้งแต่วันนี้ไปจงส่นพระพุทธานุภาพของพระพุทธ
เจ้าอนุญาโต ๕๐๐ พระษา ให้ตั้งจุลศักราชไว้สำหรับกรุงกษัตริย์
สืบไปเมื่อนั้น จึงให้ตั้งฉนวนพุทธสมบัติตอนหน้าแรมคำหนึ่ง จุล
ศักราชปรีชาเขกสกลเป็นมหาสังกรณคดีไปแล้ว จึงให้ยกขึ้นเป็นจุล
ศักราชวันเดือนปีใหม่ ถ้าแฉกหลวงสังกรณคดียังมีไป ยังเขาเป็นปีใหม่
ไม่ได้ ด้วยตฤกต์เดือนนั้นยังไม่ครบ ๓๖๐ วัน พระองค์ให้ตั้งพระราชนิ
กำหนดจุลศักราชแล้วพระองค์สวรรคตในบัด เดือนราชสมบัต ๗ ปี
จุลศักราชได้ศก ๑

สร้างเมืองสุวรรณโลก ยกบาตรมราชขึ้นเป็นพระยาธรรม
ราชาครองเมืองสุวรรณโลก

๑. จึงเจ้าฤๅษีตั้งนาโดยแดเจ้าฤๅษีสิริมงคล จะต้องพินองมีอายุยืน
ได้ ๓๐๐ ปี แต่พระชินสีห์ยังดำรงราชสมบัติจนได้ทวีตแก่สหัพพบุตญาณ

เรื่องสร้างเมืองสุวรรณโลก

๓

เป็นพระพุทธรูปประดิษฐานหลาย องค์คามะ มีบ้านอันชนแกนาง
ดาร์อันเป็นมารดาพระสวามีบุตรเกรเจ้า แดพรหมณทั้ง ๓๐ บ้านยอม
เป็นลูกหลานเจ้าฤๅษีทั้งต้องมียาขึ้นได้ ๓๐๐ ปี ตั้ง ๓ วา อายุ
ได้ ๒๐๐ ปีตั้ง ๘ คอก หมูชะพอพรหมณกินบวชแดทรงพรตบ่อน
จะขาดตัว จึงมียาขึ้น ผู้เฒ่าจึงพด้นตาย ผู้หาเฒ่าได้มียาขึ้น
เจ้าฤๅษีด้สนาโดยจึงว่าแก่เจ้าฤๅษีด้ทรงมงคล ว่าเราจะเข้าฤๅษีแล้ว
เอนดูแก่ลูกหลานแห่งเรา อันจะสืบไปในอนาคตกาล แล้วยกให้โอวาท
ไว้ในพระพุทธรูปสำเนา กำกับใส่ยศศักดิ์ให้ไว้ด้วยกัน แดเจ้าฤๅษี
ด้สนาโดย จึงให้ลูกหลานอันเป็นแม่ผู้แก่กว่าชนทั้งหลาย จึง
ตั้งชื่อตนว่าเจ้าทรงหลายอันอยู่ทั้ง ๓๐ บ้านอย่าประมาทกันคน ทั้งฝั่ง
น้ำสมุทรก็หมดไปแล้ว เราจะสร้างบ้านสร้างเมือง จะมีภรรยาอัน
มาก ผู้ท่านจงชวนกันทำการเพื่อกันด้วยอย่าให้เฒ่าแก่คิดหา ตำตรา
เร่งตกแต่งไว้ ผู้เฒ่าเป็นใหญ่ให้ครอบครองกัน พระพุทธรูปพรหมณ
ภายหลัง จะเป็นภุชงค์ก็ดูฤๅษีด้สนา ขาดตัว น้าพิชพัสมุตสมพ
จะกลายเป็นเฒ่า พระพุทธรูปพรหมณจะมาทุกตำบล จะละคำพระ
บทพด จะเอาคำโหดโหด มักให้ให้ท่านฉิบหาย ผู้จะตั้งเจ้า
ไว้ ผู้เจ้าจงเอาพระพุทธรูปเข้าไว้ในเมือง เป็นที่สร้างพระพุทธรูป
ผู้เฒ่าจะตั้งสอนจงทำตามคำ ครั้นเจ้าฤๅษีด้สนาถูกหลานแล้ว ก็
เหาะขึ้นไปถึงเขาใหญ่หรือภูเขาหลวง สร้างสมณธรรมภาวนาไว้บุญ
อนาตมาบัตติชาติจากตันทา ด้วยบุญญาแห่งตน

๑๐ จึงบาธรรมราช ให้หาชะพอช้พราหมณ์ทั้งหลาย นายบ้านมา
พร้อมกันแล้ว จึงบันหนาให้ชะพอช้พราหมณ์กำหนดกฎหมายเกณฑ์
หน้าให้ทำกำแพงหนา ๘ ศอก สูง ๔ วา กว้าง ๕๐ เส้น ยาว ๓๐๐
เส้น จึงบาธรรมราชผู้ฤกษ์พนาท ได้นิพนธ์ในสำนักเจ้าฤกษ์ผู้เป็น
บิดา ณวันพฤหัสบดีเดือนอ้ายขึ้นหกค่ำมะโรงโทศก ภายหลังจะได้
ถูกนามมาเป็นพระยาตงแต่พระพุทธเจ้าขึ้นพนาได้ ๕๐๐ ปี พระฤกษ์เจ้า
ท่านทำนายไว้ ถ้าจักรดาวกแลดมณพราหมณ์ขึ้นเป็นธรรมเมื่อใด
อกเมืองจะหักเจ็ดภาคหาผู้จะยามได้ ฝ่ายกฤห์ลัดจะเป็นฝ่ายช้ ๆ จะเป็น
ฝ่ายกฤห์ลัด วันก็จะมีอันตราย อย่าหมยใจต่างทาง บิดาคาญแต่เท่า
นี้จะมีไปภายหลัง แดมบาธรรมราชเป็นประธาน ให้ชะพอช้พราหมณ์
คิดเอาแถมมาทำเป็นกำแพง มีบาธรรมราชเป็นผู้ใหญ่ ว่าท่านทั้ง
หลายย่อมบังคับบัญชากันให้เอาแถมมาทำเป็นแผ่น ก่อเป็นกำแพงถึง
เจ็ดพันจึงแล้ว บานประตูเป็นพนักงานเมืองโต ทำประตูละกัต ๕๐ เส้น
ยาว ๓๐๐ เส้น ทำด้วยปูน สร้างวัดวาอารามกุฎี่สถาน ให้เป็น
ทานแก่สงฆ์ทั้งหลาย อันได้บรรลุลोकุตระธรรม เป็นพระโสดาบันแ
ตักทากามอนาคาม แล้วจึงชะพอช้พราหมณ์ ตั้งอาหารพระอิศวรแด
พระนารายณ์เป็นทศพร ชวนกันอดอาหาร ๘ วัน กินบวช ๘ วัน
จึงสระเกล้า จึงขึ้นได้อัมพวายแก่พระอิศวรเป็นเจ้าอยู่ท่าพระคาบถ
อันจะมา

๑๑ แดเจ้าฤกษ์คานางถึงตระกูล พอเข้ามานัดมาบัดอันเป็นบาทแห่ง
อธิญาแล้ว เหาะมาในอากาศเวหา ก็เข้าถึงพนมภญา ยังชะ

พ่อขัพราหมณ์ทั้งหลาย ก็มาโหม้ชา แด่บาขรรมาราเป็นประธาน
จึงถามว่าชาแต่ปู่เจ้าทั้งสอง ข้าพเจ้าก่อสร้างเมืองตามคำเจ้ากบบริบณ
แล้ว ขอพระนามกรเมืองแก่เจ้ากู แล้วเจ้าฤๅษีสัญญาโดยว่าอนันเรา
ขึ้นไปเยือนพระอินทร์ถึงสวรรค์โลกเราจึงลงมาอนัน ก็ให้ชื่อว่า
เมืองสวรรค์โลกมาจนถึงบัดนี้ แล้วเจ้าฤๅษีสัญญาโดยแด่เจ้าฤๅษีสถิ
มมงคล ให้ประชุมพ่อขัพราหมณ์ทั้งหลาย แด่ความผู้ใดจะสมควร
แก่เมืองนี้ พราหมณ์ก็ถามแด่บาขรรมารา เป็นผู้เฒ่าผู้แก่กว่าตัว
ทั้งหลาย แด่ฤๅษีว่าในแผ่นดินนี้จะเป้นพระยาม้ามดระกุด คือ
กษัตริย์ แด่เศรษฐี แด่พราหมณ์ ประเสริฐในแผ่นดินนี้ แด
เจ้าฤๅษีจึงตบบาขรรมาราให้เป็นพระยา ขอพระยาขรรมารา จึงตบ
นางท้าวเทวี อันเป้นหลานสาวแห่งนางโมลีลลิตบุตรนายบ้านหิริภุญไชย
มาเป็นอัครมเหสีอยู่ในราชวงค์ แด่เจ้าฤๅษีจึงคิดได้ว่าราชาแด
กระตูกนพชาวดุหาก็ไปเอามาเมื่อพระเจ้านพพาน ตกเอามากับพระชาติ
อันพระเจ้าศรีธรรมมาโลกราชแจกไว้ยังอยู่ที่ใดตนไม่รัง มีแรงดวเมย
หากอยู่เฝ้ารักษา แด่ท่านจงเอามาประดิษฐานไว้เถิด ครั้นเจ้าฤๅษี
สั่งสอนลูกหลานแล้ว ก็เหาะไปในอากาศเวหา ถึงภูผาหอดงได้ ๗
วันกนพพาน

๐ แด่พระยาขรรมาราเจ้าจึงให้หาระพ่อขัพราหมณ์ ชนมมกน
พิภายเอาพระชาติพระพุทเจ้าขึ้นมาบรรจุไว้ในเมือง จึงให้ช่างกอก
บรรจุพระธาตุ จึงให้มาพิศคนคนหนึ่ง มาพิศคนหนึ่ง มาฤทธิ
รนาคนหนึ่ง มาอนทคนหนึ่ง มาพรหมคนหนึ่ง มาทงหาคนหนึ่ง

ย่อมเป็นข้างคิดอ่านด้วยกันว่าเราจะทำให้ตั้งงาม ๒ ๒
 หลากกว่าข้างทง ๒
 หลายในแผ่นดินนี้ ครั้นคิดด้วยกันแล้ว จึงให้ตัดเอาแดงมาทำเป็นแผ่น ๒
 ยาว ๓ ศอก กว้างศอก ๑ ยาว ๕ ศอก กว้าง ๒ ศอก ทำเป็น ๒
 บัวหงาย แลหน้ากระดานแลฐานทรงมันให้งาม จึงชุบเป็นดะกรด้วย ๒
 แดงทำด้วยปูน จึงตั้งฐานขึ้นหนึ่ง แลสมเด็จพระเจ้าธรรมราชา ๒
 เสด็จไปด้วยพระพริ้งพราหมณ์ทงหลาย ๒ ๒
 ถึงคนไม่รังแข็งทำรังหน ๒
 แล้วจึงชุบเอาผอบแก้วใหญ่ห้ากำได้พระราชอุณหขนมา ๒
 จึงบูชานมัสการ ๒
 ด้วยดอกไม้มงคลแล้ว เชิญพระราชมารดาถึงเมืองแล้ว พระธรรม ๒
 ราชาเจ้าจึงบ่าวร้องแก่คนทงหลายผู้ศรัทธา ๒
 ได้ ๒๕๐๐ ตำตั่งทอง ให้ช่างคนเป็นดำเกาเกศรา ๒
 จึงได้พระราชพระ ๒
 พุทธเจ้าถอยอยู่ในหน้าบ่อ ๒
 จึงก่อเป็นพระธาตุเจดีย์รวมอันหนึ่งจึงแล้ว ๒
 แดงค้ำ ยอดยังไม่ขึ้น แลพระธิดาซึ่งหลายจึงนมัสการ ๒
 อันว่า ๒
 พระพริ้งพราหมณ์ทงหลายอันอยู่ในบุญจัมหมคาม ๒
 อันเป็นหลานเหลน ๒
 แห่งนางโมกคัลลัต ๒
 อันเป็นพระมารดาพระโมกคัลลัต ๒
 แลนางธำ ๒
 เป็นพระมารดาพระธำบริบุตร ๒
 อันอยู่ในบุญจัมหมคามก็กลายมาเป็น ๒
 เมืองสุวรรณโลก ๒
 แลพระราชมารดาพระธำบริบุตรเจ้า กับบรรจู้ไว้ในเจดีย์พระ ๒
 ธาตุข้างเหนือ แลราชมารดาพระโมกคัลลัตเจ้า กับบรรจู้ไว้ในบ้านนางโมก ๒
 คัลลัต ๒
 แลนางทงต้องนกเป็นญาติแก่กัน ๒
 แต่บ้านสุรคาลัย ๒
 เดิมแต่ด้วย ๒
 พระพริ้งพราหมณ์ไปค้าขายแก่กัน ๒
 ก็คบวระถือศีลด้วยกัน ๒
 แลเจ้าธรรม ๒
 กุมารถูกพระธรรมราชา ๒
 แลเจ้าอุโลกกุมาร ๒
 เป็นเจ้าภิกษุทรงไตรปิฎก ๒
 แลออกจากพระคำสนา ๒
 พระบิดามารดาแต่ฝ่ายนั้น ๒
 ให้เป็นพระยา ๒
 จะ

เรื่องสร้างเมืองสุวรรณโลก

๗

ได้ช่วยกันป้องกันอันตรายศัตรู อันจะมาแต่ทิศต่างๆ ครั้นคิดแล้ว จึงให้พระสาส์นนั้นไปแก่ชาวบ้านบุญจัมมคราม ให้พากำแพงล้อมบ้าน ให้รอบขอบแล้วให้ตั้งเรือนหลวงแล้ว จึงให้มารับเอาเจ้าอุโลกกุมาร ราชากิเชกให้เป็นพระยาศรีธรรมมาโลกราช ในเมืองหริภุญไชย ด้วย นางพราหมณ์ แล้วให้ชาวบ้านนุตรคามทำกำแพงล้อมบ้านให้มั่นคง แล้ว จึงระพ้อพระพราหมณ์ผู้ใหญ่ มารับเอาธรรมกุมารไปราชากิเชกด้วยนางพราหมณ์ ก็ได้ชื่อว่ากัมโพชนครคือเมืองทุ่งยั้ง แด ให้สาส์นนั้นไปถึงบ้านนุตรคาม ตกแต่งกำแพงแล้วให้ทำพระราชวังให้บริบูรณ์แล้ว จึงให้ระพ้อพระพราหมณ์ผู้ใหญ่มารับเอาเจ้าอุโลกกุมาร ไปราชากิเชกด้วยนางพราหมณ์นั้น จึงให้ชื่อเมืองบริบูรณ์นคร อันว่าเมืองทั้งสี่เมืองนี้กษัตริย์ชดตรงต่อกัน แล้วจะได้มีใจโดย แก่ราชสมบัติห้ามมิได้ ต่างกันด้วยบุญ ครั้นถึงเทศกาลฤดูวสันตมณฑาแล้วก็ไป แดจะได้มีใจซึ่งแถมจตุรวิยาแก่กันห้ามมิได้ แต่กษัตริย์สืบๆ กันมาได้ ๓ ชั่วตระกูล

เรื่องพระร่วงอรุณกุมารเมืองสุวรรณโลก

๑ พระพุทธศักราชได้ ๕๐๐ ปีมะโรงสมุญจศก จุติศักราช ๗ ปีบุญ พระยาอภัยคามินีเจ้าจารย์บริพัตรอยู่ในเมืองหริภุญไชยนคร ชื่อนอกไปจำศีลอยู่ในเขาใหญ่ จึงร้อนถึงอาสน์นางนาคอยู่มิได้ ก็ขึ้น มาใหญ่เขาใหญ่นั้น ก็มาพบพระยาอยู่จำศีล เชอกมาเสดเมณด้วย นางนาคๆ อยู่ได้เจ็ดวันแล้วจะตาไป พระยาจึงให้สาวรัตติกัมพลแด

พระจ๋ามรงค์ไปแ่่งนางนาคให้หมตต่างพระองค์ นางนาคก็ถับลงไป
 พระยากเขามาเมืองต่งเก่า แ่่งนางนาคก็มกรรภัก แ่่งนางนาคก็ว่า
 ตกตนมไซ้เป็นไซ้ แ่่งจะเป็นมนุษย์ก็เดียว แ่่งจะคดอดในเมองหมโต
 แ่่งจริงขนามากภเขาทอตันแ่่งพระยานน กับประสูติกุมาร ผ้าแ่่ง
 แ่่งวนนินนางก็ไ้แ่่งถูกตนแ่่งก็หันลงไปเมองนาค

๑ แ่่งพรานพเนจรคนหนึ่ง ออกไปหาเนื้อในป่า ไ้ยินเสียงกุมาร
 ร้องไห้ แ่่งพรานเข้าไ้ก็เห็นกุมาร แ่่งพรานก็ตั้งญญาว่าถูกทำหลตน
 พระยาแ่่งเห็นตุมากด้วย แ่่งซัดลูกเดียว พรานจึงเอากุมารนไป
 ไ้ให้ภรรยาตนเองไ้เป็นบุตรบุญธรรม

๑ แ่่งสมเด็จพระเจ้าอภัยคำมกราช ใช้ให้เสนาอำมาตย์สร้างพระ
 มหาปราสาท จึงให้เกณฑ์เขารวามมากไ้ไม่ต่งเส้าพระมหาปราสาท
 แ่่งพรานหนักตองเกณฑ์มากไ้ไม่ จึงเอากุมารนเข้ามาไ้ด้วย
 แ่่งรอนด้วยรักมีพระอาทิตย์ พรานนจึงเอากุมารเข้ามาไ้ในร่มพระ
 มหาปราสาททุกไ้โอนไปเป็นหลตยท พระยาเห็นก็หลตยพระทัย จึงให้
 เอาพรานนเข้ามาถามต แ่่งพรานจะพรามไ้ก็กับออกว่าตกเขาซัด
 เดี่ยวในป่า แ่่งซาพเจ้าเอามาเองไ้เป็นลูก พระยาจึงถามว่า
 ษนใดอยู่ด้วยกุมารนบ้าง จึงกรวบทูลว่าแ่่งวนแ่่งฝ้ายอยู่ด้วยกัน แ่่ง
 พระยาจึงให้พรานเขามาตกรวว่าเขารวบกรแ่่งตน พระองค์จึงให้
 รววงัดแ่่งพรานน แ่่งพระองค์จึงให้หะแ่่งนหมรับเอากุมารนมา
 เองไ้แล้ว พระองค์ให้ชอุมารนนว่าเจ้าอรุณราชกุมาร

เรื่องพระร่วงเมืองสุวรรณโลก

๘

๑๐ แล้วยังมีกุมารผู้หนึ่งอันเกิดร่วมชาติ มนุษย์ ด้วย นาง อัคร มเหสี
ชื่อว่าเจ้าฤทธิกุมาร เป็นน้องเจ้าอรุณราชกุมาร แลเจ้าพ้อง
ทั้งสองร่วมใจกัน แลเจ้าอรุณราชกุมาร ได้พุทธทำนายพระพุทธเจ้า
เมื่อไปฉันเพลนอกบ้านบุญจันชฌคาม แลพระยาอภัยคามินี่มาคิดแต่ใน
พระทัยว่า เมืองใดจะสมควรแก่ลูกแห่งกู จึ่งเห็นแต่เมืองธัญนา
โดยยังแต่พระราชธิดา แลพระราชบุตรหามีได้ แลพระยาอภัยคามินี่
จึงเอาเจ้าอรุณราชกุมารเป็นพระยาในเมืองธัญนาโดย ก็ได้นามชื่อ
พระยาร่วง แลพระองค์จึ่งให้สร้างพระวิหารทั้ง ๕ ทิศ สร้างพระ
จำลองไว้แทนพระองค์ คิดพระมหาราชแลพระระเบียงสองชั้นแล้ว
เอาแดงทำเป็นค่าย แลเอาโคมรอบพระวิหาร แลพระองค์ก็ให้หา
ช่างทองมาทุกบ้านทุกเมือง จึ่งให้เอาทองแดงมาทำเป็นกำแพงพระวรรั
ยาว ๘๘ ศอกกึ่ง ๓ นิ้ว ๕ ศอกกึ่ง ๓ นิ้ว ๓ ศอก แลแก้วใดยอด ๓๕
ใบ แลบัลลังก์แทนรองยอดใหญ่ ๘ ก้าว กระจุกทองดี ๓๐ ชั้นแล
หุ้มทองแดง ขลิบขนุนลงมาถึงดินคุดา แลสร้างอุโบสถให้เป็นทานแก่
พระสงฆ์เจ้า แลให้สร้างที่นร้งพระธาตุเป็นวิหารแลพระเจดีย์ จึ่ง
ให้ชื่อว่าวัดเขารังแร้ง แลพระเจ้าอรุณราชคือพระยาร่วงนั้น แลทำ
พระยาประเทศเมืองใด ๆ จะทนทานอาณัติพระองค์ก็ห้ามให้ มา
ถวายบังคมทูลสดกขมพทวี่ เพราะพระองค์ต้องพุทธทำนายพระพุทธ
เจ้า แลอายุพระองค์เจ้าได้ ๕๐ ปี พอคำรบพระพุทธศักราชได้ ๓๐๐๐
ปี จุลศักราช ๓๓๘ ปีมะโรงนพศก จึ่งถอนขึ้นเป็นใหญ่กว่าทั้งหลาย
นำเอาช้างเผือกงาดำกับเขยวุ่นมากถวายแก่พระองค์ ด้วยบุญที่พระองค์

ทำหุ่นช้างได้ดอกไม้ ถวายแก่พระพุทธเจ้าแต่ชาติก่อน แต่เมื่อ
พระองค์จะอุปสมบทกราชพระพุทธเจ้า จึงให้นมิดพระอริศเดร แด
พระอุปคุตเถร แดพระมหาเถรโดยด้ายคือพราหมณ์ เป็นเชอมาแต่
พระรามเทพ แดพระอรหันต์เจ้าทั้ง ๕๐๐ พระองค์ ทั้งพระพุทธโฆษา
จารย์วัดวังแร่ แดขุมหมพระสงฆ์เจ้าทั้งหลาย ณวัดโคกสิงคาราม
กลางเมืองลัทธิาโดย แดท้าวพระยาในชมพูทวีปคือไทยแลลาวมอญจีน
พม่าถึงกาพราหมณ์เทศเพศต่าง พระองค์เจ้าให้ทำหนังสือไทยเขียน
มอญพม่าไทยแลขอมเขียนรวมม้าม้าแต่ณ

๑ พระยาร่วงมีพระราชโองการตรัสแก่เจ้าฤทธิกumar ว่าพระยา
กรุงจันเหตได้จึงมาช่วยอุปสมบท มาเราพี่น้องจะไปเอาพระยา
กรุงจันมาเป็นข้าเราให้ได้ ครั้นพระยาร่วงทั้งสองพี่น้องคิดด้วยกันแล้ว
จึงบังคับอำมาตย์ทั้งหลาย ให้แต่งเรือลำหนึ่งยาวแปดวาปากกว้าง
สี่ศอก ครั้นได้ฤกษ์จันหาทศยเสด็จออกไปด้วยกำลังน้ำ แดอันเป็น
ชาติแห่งนางช้างวลาหกเทวบุตร แดณกษัตริย์เทวบุตรไปด้วย พระองค์
ทั้งสองมีแดพระธรรคชนศีลป ทั้งพระภุมแดพระพายเจ้ากัณฑ์พาไป
แดนางเมธลาเจ้าสมุทรกษัตริย์กษามให้เบื่อนคราย แดไปได้เดือนหนึ่ง
จึงถึงกรุงจัน แดณเมื่อไปถึงณหนึ่งเกิดเป็นอศักรรยให้เป็นหมออกดกมิ
ให้เห็นพระจันทรพระอาทิตย์ แดจันทั้งหลายให้บนถุกหนึ่งหิวพองทั้ง
เมือง สะท้านสะเทือนหอนไหวหนักหนา แดพระยากรุงจันจึงให้หาเสนา
อำมาตย์มารุมหมในท้องพระโรง แดพิพากษาคด้วยกันแล้ว จึงใช้
ให้ขุนแก้วการจันพิจารณาในท้องมหาสมุทร แดขุนแก้วการจันไปข้าง

โตข้างเหนือ มิได้เห็นดำเกาถำโตดำหนึ่งในห้องกะเดิมได้ แต่เห็น
แต่เรือน้อยดำหนึ่ง มีไทยสองคนชดอຍมา แดขุนแก้วการจันโตเห็น
แล้ว จึงกลับไปทูลพระเจ้ากรุงจัน ๆ ก็รู้ในพระทัยแห่งพระองค์
ด้วยมีพระพุทธานายไว้แต่ก่อนอยู่ในเมืองแห่งกู ว่ามีไทยสองคน
พี่น้องจะข้ามทะเลมาแสวงหาเมย์ แดชายผู้หนึ่งจะเป็นเจ้าวแก่ชาวสมพ
ทอปล แดจะลบคักราชพระพุทเจ้า แดแถมมาถูงมทอปล
ครั้นพระยากรุงจันรู้ในพระทัยแล้ว จึงไซ้พัดจันออกมารับพระองค์
ขึ้นมาถูงเรือนหลวงแล้ว จึงให้งบบนแท่นแก้ว แดพระยากรุงจัน
ถวายบังคมแล้วจึงชวนเจ้า แดพระยาร่วงก็ทรงภาษาได้ทุกประการ
แดพระเจ้ากรุงจัน จึงนำเอาพระราชขตามาถวายให้เป็นพระอัครมเหสี
ด้วยเหตุว่านางนั้นได้ทำบุญไว้ด้วยพระองค์แต่ชาติก่อนมา ได้สร้าง
พระไตรปิฎกทั้งสามไว้ในพระพุทเจ้าหน้าพระพุทเจ้ากุดันร แดเมื่อ
พระพุทเจ้าเราไปนั่งฉนจันหันเินบานบุญจันชมคาม เป็นนาคให้หน้า
เป็นทานแก่พระพุทเจ้าเรา ๆ ก็ทำนายไว้ว่า นาคนี้จะได้ลบคักราช
พระศกาศเมื่อถวัน ๓๐๐๐ ปี ได้แก่พระยาร่วงเจ้า แดพระยา
กรุงจันก็รู้ทุกประการ เห็นตามพระทัยพระยาร่วงทุกประการ อันจะ
ชดนมได้ จึงให้นางราชกิตยานแก่พระองค์เจ้า แดพระยากรุงจัน
ไซ้ให้อำมาตย์แต่งดำเกาเถตราดำหนึ่งกับเครื่องบรรณาการ แดพระยา
กรุงจันจึงฝ่าตามังกรออกเป็นสองภาค แดข้างทางให้มาแก่พระราช
ธิดา ถ้าแดเมื่อหน้าไปจะมีราชสาส์นถึงกันแล้ว ให้เอาตราประทับกันดู
ถ้าแดเป็นดวงเดียวกัน จึงสันทักว่าราชสาส์นพระราชธิดา พระเจ้า

วังจึงมาสู่เจ้าภาพกับด้วยนางพสุเทวี แต่เจ้าฤทธิราชกุมาร แด่ผู้
 จันทหลาย ๕๐๐ เป็นบริวารใช้เจ้าภาพไปใดเคื่อนหนึ่งจึงถึง ด้วยอาณา
 แห่งเทพยดา ครั้นถึงเมืองธัญญาโดยแล้ว ขณะนั้นนาทะเดชนมาถึง
 เมืองธัญญาโดย จึงใช้เจ้าภาพไปมาหากันได้ พระองค์เสด็จขึ้น
 เรือนหลวงแห่งพระองค์เจ้าแล้ว แด่ท้าวพระยาทั้งหลายกราบถวายบังคม
 แด่จันทหลายก็ท้าวชามถวาย จึงมีเกิดด้วยชามแด่นมา ท้าว
 ไททองสองก็อยู่เย็นเป็นสุข ตั้งแต่ทำบุญให้ทานรักษาศีล แด่ถือความ
 สัจนิยมให้พลาดพลึง จึงมีตะบะเคชะว่าดังโคกเป็นดังนั้นทุกอัน แด่
 พระองค์จึงให้เอาพสุกุมารผู้เป็นน้อง ตั้งพระราชวังอยู่นอกเมือง
 แด่เจ้าพสุกุมาร เจ้าฤทธิกุมาร เป็นอันรักใคร่กันเป็นนันทนา
 มิได้ฉันทาโทษาแก่กัน ไปมาด้วยกัน เข้าไปถวายบังคมด้วยกันมิ
 ได้ขาด ในพระราชวัง

๑๑ แด่เมืองพิไชยเชียงใหม่มแต่พระราชบิดา แด่หาพระราชบุตรมิ
 ได้ แต่อำมาตย์เมืองพิไชยเชียงใหม่นี้ จึงกราบทูลขอพระราชทานเจ้า
 ฤทธิกุมารจะให้เสวยราชสมบัติสืบตระกูลมิให้ขาดเสียได้ แด่สมเด็จพระ
 พระอรรณราช จึงพระราชทานเจ้าฤทธิกุมารผู้เป็นน้อง เสด็จขึ้นไป
 ด้วยกัน แด่ให้เจ้าพสุกุมารอยู่รักษาเมืองกับนางพสุเทวี พระองค์
 ทรงช้างเผือกงาดำมฤตขิณนักหนา กับด้วยอำมาตย์เสนาเสด็จประพาส
 ดินพนมใหญ่กังกดางหน แด่จึงเจ้าฤทธิกุมารผู้น้องมีหน้าช้างเข้าต่อ
 กันแล้ว พระองค์จึงจับเอาคนท่ทองเต็มไปด้วยนาทรวงอิชฐานให้เป็น
 แคนแคว่นแคว่นแห่งเจ้าแคว่นไป พระองค์จึงทรงเท้านาในคนท่ทองลงไป

เรื่องพระร่วงเมืองสุวรรณโลก

๑๓

เป็นสำคัญ แล้วจึงเอาตะป่องแดงใหญ่ ๓ กำ ๓ วา ๓ ตัว บักไว้เป็น
ประธาน ครั้นพระองค์บักแดนไว้ให้แล้ว ก็เสด็จขึ้นถ้ำเมืองแล้ว
นางมลิกลูกเจ้าเมืองเชียงใหม่มาต้อนรับเสด็จเข้าไปในเรือนหลวงแล้ว
ท้าวพระยาอำมาตย์เสนาทั้งหลาย ก็กราบถวายบังคมแก่พระองค์เจ้าแล้ว

๑ แดงระนั้น พระอรหันต์เจ้านับได้เป็นหลายพระองค์ แดงระ
มหากษัตริย์เจ้า จึงให้ไปว่านางมลิกาเทวีนุสนทน์ อำมาตย์
จึงให้ไปตามพระอรหันต์เจ้า ๆ จึงเสด็จด้วยทพยักษธูแล้ว จึงบอก
แก่อำมาตย์ว่า ขุนาลีกาเขาได้ให้ทานเจ้าบัณฑิตบาท อันรายไปด้วย
ดอกมะลิและทานเชือกเองแล้ว อำมาตย์จึงไปทูลแก่พระองค์กษัตริย์สมณ
นักหนา จึงราชานึกเจ้าฤๅษีกุมารให้เป็นพระยาลูกกับด้วยนางมลิกา
เทวี เมืองพิไชยเชียงใหม่มิจะอดกตัญญูแด่นาง แดงระผู้หญิงจึง
ขอเอาผิวเป็นจรรตลับมา แดงระยาร่วงจึงกลับคืนลงมาเมืองพระองค์
ดังเก่า

๑ แดงระยาร่วงระนั้นคะนองนัก มักเล่นเบี้ยเล่นว่าว ไม่ถือ
ตัวว่าเป็นท้าวเป็นพระยา เสด็จไปไหนก็ไปคนเดียวคนเดียว แด
งระองค์เจ้าทรงบงให้ล้อม รั้งใครเพิกทุกประการ ว่าให้ตายก็ตาย
เอง ว่าให้เป็นท้าวเป็นเอง อันหนึ่งขอมผู้คนมาแดงก็กลายเป็นหินแดง
แดงขอมคนไม่ได้ด้วยวาทาจารย์แห่งพระองค์ ๆ ได้ห้ามบุญแต่ชาติก่อนมา
แต่เดชะแก้วอุกทปประสาธพระยากรุงเงินหากให้มาแก่พระองค์ ๆ จะไป
ได้ ๗ วันนามีเดวก็ได้

๑ ในกาลวันหนึ่ง พระองค์ก็ทรงว่าคว่ำขาตอยไปถึงเมืองตองอู
 แดพระยาตองอูนั้นเป็นข้าพระร่วงเจ้า แต่ก่อนนั้นขอย ไม่คล่องถึง
 เฝือกให้แล้วจึงเอามานเมือง ด้วยเคระแคะดังถึงเฝือกก่อนเป็นทพยจึง
 ได้เป็นพระยานัน แล้วว่าพระยาร่วงเจ้าขาตอยไปตกอยู่บนปราสาท
 พระยาร่วงเจ้าตามไปถึงเมืองตองอู แดพระยาร่วงเจ้านั่งอยู่ในบรรณ
 ศาลนอกเมือง ครั้นคาพระองค์กลบเข้าไปทำด้วยขีตาพระยาตองอู
 อยู่ในปราสาทอันแล้วไปด้วยเหล็กดาตลงมาทุกชน แต่เมื่อพระร่วงเจ้า
 จะขึ้นเอว้าวอน พระองค์เจ้าให้พระยาตองอูขึ้นชน พระองค์
 เหยียบมาพระยาตองอูขึ้นเอว้าว ครั้นเอมเหยียบมาถึงพระหัตถ์ พระ
 องค์ก็เหยียบศีรษะขึ้นเอว้าว ด้วยพระองค์คิดว่าเป็นขามได้ถือความ
 แดพระองค์เอว้าวได้แล้วพระองค์หันมา แดลูกสาวจึงบอกแก่พระยา
 ตองอูผู้บิดาว่า จังรู้ จังให้ไปตามเอาตัวพระองค์ขึ้นมา แดสาวได้
 พระองค์ออกได้พานทองไว้ จังส่งตัวพระองค์มาจากเมือง แดพระองค์
 ก็ไม่รู้ว่าเขาเอาได้ไว้ ด้วยกรรมที่พระองค์เป็นกา แดพระยาตองอูเป็น
 ปลา แดกาตากได้ออกไ้จะกินกับมกน แต่นั้นมาตองอูเป็นผกน
 ได้กินพุงคนทั้งหลาย ครั้นพระร่วงเจ้ามาถึงเมืองดันทาโดย แดมา
 ยังพระอัครมเหสีและพระสนมทั้งหลาย ถวายบังคมแล้ว ก็เปิดอง
 ษารณออกจากพระองค์ไว้แล้ว แดเจ้าพสุธกุมารก็เข้าไปถวายบังคม
 จึงมีพระราชโองการตรัสสั่งเจ้าพสุธกุมารว่า กูจะไปอาบนามเห็นกูมา
 เจ้าเป็นพระยาแทนพี่เกิด แดเจ้าพสุธกุมารก็ไม่รู้แต่คำคัญว่าๆ เดือน

ครั้นพระองค์ลงไปอาบน้ำที่กลางแก่งเมือง ก็อันตรายหายไม่ปรากฏ
ในพุทธศักราช ๑๕๖๐ พระยาร่วงต้นทิวศก จุลศักราช ๑๕๗
มีชวดตปัดศก

๑ เสด็จอำมาตย์ทางพระยาทั้งหลาย ก็ร้องไห้ว่าไปมา ทง
พระต้นมราชแม่ทงหลายเป็นทุกขหนักหนา แลเจ้าพสุธกุมารจึงให้ราช
ทูตถือข้าวสารขึ้นบนไม้ทงพระยาดอกมารราชนครเมืองพิไชยเชียงใหม่นู
เป็นของพระองค์ พระยาดอว์แดงจึงลงมาราชาภิเษกเจ้าพสุธกุมาร
ให้ขึ้นพระยาในเมืองสุริยาโดยเดว ครั้นพระร่วงเจ้าทิวศกควนหนึ่ง
แล้ว ช่างอันเกิดร่วมชาติหนักตายคนละวัน แลพระยาดอกมารขึ้นไป
เมืองพิไชยเชียงใหม่นูถึงแก่

๒ แด่มเสนาคนหนึ่งชื่อไตรภพนารก คืออานราชนครรังคังคราม
รอบคอบนัก จึงทูลแก่พระยาพสุธกุมารว่า เมืองเรานพระเจ้าข้าหา
ผู้บุญมีได้แล้ว แลอันตรายจะบังเกิดมีไปเมื่อภายหลัง ข้าพระองค์
ให้แต่งกำแพงแลหอรบไว้ให้มั่นคง แล้วจึงมีพระราชโองการตรัสสั่ง
ขุนไตรภพนารกรับพระราชโองการตรัสสั่งแล้ว จึงให้หาเสนาอำมาตย์
ซ้ายขวา แลตำรวจนอกในไพร่พลโยธาทั้งหลาย ให้ยกกำแพงเข้าไป
เป็นชั้นให้รอบเมือง แลให้ย่นชาลาถมได้ แลให้ถมเนินให้ไว้บนใหญ่
ทุกแห่งทุกตำบล แลค่ายชั้นในแต่ค่ายชั้นนอก แลตั้งค่ายเชิงเรื่อง
พนมแห่งหนึ่ง พนมหัวช้างแห่งหนึ่ง พนมบ่อนเบี้ยแห่งหนึ่ง แล
ให้แต่งพระนครราชธานี แล้วตั้งบ่อนแร่ช่องบนใหญ่ แล้วให้ตกแต่ง
หัวเมืองเอก ๕ หัวเมือง เมืองโท ๘ หัวเมือง แต่งสรรพยุทธทั้งปวง

ไว้สำหรับต่อสู้ข้าศึก แล้วให้แต่งคนเร็วมาไล่ไล่กัน จงฉับพลัน
ทุกหน้าด่าน

๑๑ แล้วให้กำหนดกฎหมายไว้ทุกหน้าด่าน แล้วให้กำหนดกฎหมาย
ไปถึงเมืองกัมโพชนคร ให้กำหนดกฎหมายสืบ ๆ กันไปถึงเมืองศรี
เมืองสว่างนคร เมืองยางนคร นครศรี เมืองขอนแก่น แลเมืองเหล็ก
เมืองสังเกา เมืองท่งนชนแก่เมืองกัมโพชนคร ท้าวพระยาคนแต่ง
บ้านเมืองทุกแห่ง แลเมืองพิบูลย์นคร อันชนแก่เมืองหริภุญไชย
คือเมืองลำพูนทุกวชน แลเมือง ๘ หัวเมืองนั้น ให้แต่งเครื่อง
ศาสตราวุธแลตรวจด่านทาง ให้แต่งคนเร็วมาไล่ไล่กัน
ให้เบือนอนหนึ่งอันเดียวทุกเมือง แลเจ้าพสุธราช ให้พาพานิชพ่อค้า
ดำเกาดำหนิง ให้ถือราชสดับไปถึงเมืองกรุงจีน ถึงพระเจ้ากรุงจีน
ผู้เป็นตา ทูลขอช้างหล่อบัน ๓๐๐ คน แลพระเจ้าตากให้มาตาม
พระเจ้าหลานทูลขอ มาได้ ๗ เดือนถึงเมืองสังขนาโดย เจ้าพสุธราช
จึงให้ช้างหล่อบันใหญ่ ๓๒๐ บอน บันหนัก ๕๐๐ บอน จึงมีช้าง
หล่อสัมฤทธิ์ถมบัดแต่นั้นมา พระองค์จึงให้คนท่งหลายรักษาไว้ตามช่อง
ท่งดินแดนทุกเป็นอันมาก ลูกนั้นให้เอาดินบันเผาเป็นเครื่องให้เป็นลูกบัน

เรื่องพระเจ้าศรีธรรมไตรปิฎก

๑๒ ครั้นถึงเดือนอาษาชนคาวหนึ่ง พระเจ้าศรีธรรมไตรปิฎก พระ
เจ้าเชียงใหม่ ให้ส่งนายอำมาตย์เดิมหาอุปราชตรวจจัดไพร่พลโยธาข้างมา
เครื่องศาสตราวุธทุกท้าวพระยา บันหอกดาบโล่ธนูหน้าไม้ เพราะเหล็ก

เกราะเขา แดงจกตงพระยาเซียงราย พระยาเซียงถือเป็นแม่ทัพนำ
ตงพระยาเซียงเงิน พระยาเซียงตงเป็นบักขวา ตงพระยาเซียงน่าน
พระยาเซียงฝางเป็นบักซ้าย

๑ เจ้าพสุธรราชจึงให้อุปทูตชนไปฟังข่าวได้รู้การท่งบ่วงแล้ว จึง
กลับมาทูลแก่พระยาพสุธรราชฯ จึงให้กฎหมายไปแก่พระยาพิไชย
เซียงใหม่ อันเป็นพระญาติแห่งพระองค์แล้ว พระยาต่อราชถึง
ทวงคต ยังแค้นศรัทธาเป็นเหตุแห่งพระองค์ ชื่อพระพรหมวิช
จึงให้ขับพลเมืองนคร เมืองแพร่ เมืองน่าน เข้าเมืองเซียงใหม่ตั้ง
ทำพรหมวิชจึงให้ทหารอาสานั่งด้านทาง ให้รู้ว่าถึงตำบลใด พระยา
พสุธรราช จึงให้ขับครัวเข้าเมืองดันทนาโดยตั้งเชิง แต่ครัวชายฉกรรจ์
นั้น ให้อยู่ตงรวมกองให้ลงเข้ามาหาหาฯ พระศรีธรรมไตรปิฎก
จึงให้ขับพลเข้าในเมืองดันทนาโดยให้ตั้งค่ายหลวงใกล้เมืองดันทนาโดย
ทาง ๕๐ เส้น จึงให้พลทหารไปเข้าล้อมเมืองดันทนาโดยเข้าไว้ จะเข้า
มิได้ด้วยข้างใหม่ใหญ่ขึ้นน้อยมาก จะเข้าข้างหัวเมืองพลโยธาอาดา
ผู้ตายลงเป็นอันมาก พระยาพสุธรราชจึงให้พลโยธาให้ร้องตักกลองใหญ่
ทุกประตู ชาศักดิ์ท่านสะทอนด้วยเสียงกลองแล่นใหม่ อาดาข้าง
นอกค่ายเปิดธง

๑ พระพุทธโฆษาจารย์เจ้าวัดเวียงร้างรู้การแล้ว จึงชุมนุม
พระสงฆ์หลาย ว่าเราทั้งหลายอย่าให้เขาทั้งหลายรบกัน ไฟรบ
ท่งบ่วงจะตายเป็นอันมาก ครั้นคิดด้วยกันแล้ว พระพุทธโฆษาจารย์เจ้า
จึงไปถวายพระพรแก่สมเด็จพระเจ้าศรีธรรมไตรปิฎกฯ ก็พ้องอำนาจพระ

อรหันต์เจ้า แล้วพระพุทธโฆษาจารย์เจ้าเข้าไปห้าม พระยาพลสุรราช
ก็ฟังคำพระอรหันต์เจ้า ด้วยพระยาศรีธรรมไตรปิฎก เป็นคณิกกับ
นางประทุมเทวี แต่ชาติก่อนให้ท่านมีร่วมใจกัน จึงมาเกิดใกล้กัน
จึงให้มารบกัน พระยาพลสุรราช รู้แจ้งเพราะพระอรหันต์เจ้าแล้ว
จึงมายิงชาวเจ้าชาวแม่ นางเมื่อนางแก่ทั้งหลาย ให้ประดับประดา
นางประทุมเทวีแล้ว พลสุรราชจึงไปถวายบังคม แล้วก็เอนพระ
ราชธิดาให้แก่พระยาศรีธรรมไตรปิฎกๆ ก็ยินดีนักหนา แล้วอนุญาต
แก่กัน แล้วพระยาศรีธรรมไตรปิฎกก็ให้ยกทัพตั้งเมืองเชียงแสน แล้ว
ท้าวพระยาที่ต่างคนต่างไปบ้านเมืองตน

๑ พระยาศรีธรรมไตรปิฎกได้พระวรราชกุมารในสำนักนางประทุมเทวี
สองคน ผู้หนึ่งชื่อเจ้าไกรสรราช ผู้หนึ่งชื่อเจ้าชาติสาคร เจ้า
กุมารทั้งสองประกอบด้วยอานุภาพ ทรงมีทรงกษาม ทั้งใจก็เป็นกุศล

๑ แต่ชาติก่อนพระเจ้าศรีธรรมไตรปิฎกเป็นภิกษุ ได้สร้างพระไตร
ปิฎกเมื่อคำสอนพระกฤษณะเจ้า ครั้นพระองค์เกิดมาตรัสรู้ในไตรปิฎก
ทั้งสาม พระองค์จึงรู้ในพระทัยว่า พระพุทธเจ้าเสด็จไปบดินทบาต
ทางตะวันตกตะวันออก แล้วเสด็จไปอาศัยณคันทันใต้ต้นส้มอ แล
ควรจะไปสร้างเมืองไว้ในสถานที่นั้น พระเจ้าศรีธรรมไตรปิฎกคิดแล้ว
จึงมีพระราชโองการตรัสสั่ง จ่านกรร็อง จ่าการบุรณ ให้ทำเป็นพ่อค้า
เกวียนไปด้วยคนละ ๕๐๐ เล่ม เต็มไปด้วยขุนทรพย์ทั้งหลาย

๑ จ่านกรร็อง จ่าการบุรณ มีพระราชโองการแล้วขุดตา พงก
พานิชพ่อค้าตามสั่งแล้ว จ่านกรร็อง จ่าการบุรณ จึงมาจาก

เมืองเชียงแสน มาถึงเมืองน่านแล้วก็มาเมืองถิห์ด่ม พักพลไพร่พระ
 บาราศพระพุทธรเจ้าแถวจึงข้ามแม่น้ำด้อมคณิม แล้วจึงข้ามแม่น้ำ
 แก่น้อย แล้วจึงถึงบ้านพราหมณ์ ที่พระพุทธรเจ้าไปนิคมตามบ้าน
 พราหมณ์ข้างตะวันตก ๑๕๐ เว้น ข้างตะวันออก ๓๐๐ เว้นมีเศษ

เรื่องสร้างเมืองพิษณุโลก

๑) จ่านกร้อง จ่าการบูรณ คิดอ่านกันว่า พระเจ้าศรีธรรมไตรปิฎก
 เจ้าเราใช้เรามาทำ พระรอยจะเป็น ปรีคินามาแก่เรา ทั้งสองคนแล้วมีอาญา
 ฐานทักเฒ่าอนรธาบถนักรหาทางต้องฟาก มีบ้านพราหมณ์ก้อยทั้ง
 ต้องฟาก มาเราจะสร้างเมืองถวายแก่เจ้าเราเกิด ครั้นเจ้าทั้งสอง
 คิดกันแล้ว จ่านกร้องจึงให้พ่อค้าเกวียน ๕๐๐ เฒ่าข้ามไปข้างตะวันตก
 ถึงกับประกับเกวียนไว้แล้ว จึงทำสารบาญชีระพื่อพราหมณ์แต่ไพร่
 ของคนรวมกันเป็นชน ๓๐๐๐ ทำอิฐ จ่าการบูรณทำบาญชีระพื่อ
 พราหมณ์แต่ไพร่ของตน รวมกันเป็นชน ๓๐๐๐ เท่ากัน ทำอิฐได้เป็น
 อันมาก แล้วจึงให้หาชะพื่อพราหมณ์ อันเป็นผู้เฒ่าผู้แก่ตามไสยศาสตร์
 จึงให้ชะพื่อพราหมณ์กินบวชถือศีล เชนง ๗ วันแล้วดื่มน้ำเต้า แล้วชนใด
 กับอัมพวายแก่พระอิศวรเป็นเจ้า จึงเอาพระอิศวรออกไปเทียบที่ดงเมือง
 จึงให้พราหมณ์ชกรอบทิศดงเมืองแล้ว จึงปันหน้าท้าว ๕๐ เส้นดั่งกีดสิบ
 เส้นสิบวา ปันหน้าท้าวแก่พราหมณ์จะได้เท่าใด ไทยจะได้เท่าใด ดาวจะ
 ได้เท่าใด ครั้นปันหน้าท้าวแล้ว พอได้ณวันพฤหัสบดีเดือนสามชนคาหนัง
 มีนฤคคก เพลาเช้า ต้องกับเพลาเมื่อพระพุทธรเจ้าฉันจังหันได้ทันด้อม

วณน พระอมาตย์เถรแลพระศรีมานนรทินพพานในทนต์ แด่ก่อนยก
 วาพนมธมม บดินทรยกวาเจ้าธมมเครง เจ้าบรรจุพระชาติเจ้าทอง
 ไฉนทนต์ แด่กรณพระสงฆ์องค์ใดเข้ามาอยู่ทนต์ยกยอเรียกตามทนต์ว่า
 เป็นอริยวาธ จ้านกร้องสร้างข้างตะวันตก จ้าการบรณสร้างข้างตะวันออก
 แข่งกัน ทาบหนึ่งกับเจ็ดเดือนจึงแล้วรอบบ้านพราหมณ์ทั้งหลาย
 ทงครอบกันหนทางเติงยวดี ลูกสาวบ้านทริภุญไชยไปมา บันพระ
 นอนเถรทงต้องฝากเป็นประคองตามอันคืบกัน เจ้าทองต้องจะให้ชื่อ
 ประคองถามคนอันเป็นผัวเมียแก่ทงหลาย พราหมณ์ทงหลายจึงว่าทง
 ต้องให้เป็นมหาเสนา การทงตามแต่บัญญัติเจ้าทองเกิด สร้างเมืองมี
 หนึ่งกับ ๗ เดือนจึงแล้วคืบกัน แล ครั้นจ้านกร้องจ้าการบรณทำเมืองแล้ว
 ทงต้องฝาก ทงทวารบานประคองบรณแล้ว จึงส่งรพพราหมณ์ให้
 รักษาเมือง ครั้นได้ฤกษ์จึงนำเอาเกวียนแลคน ๕๐๐ เล่ม ขึ้นไปส่งคืบกัน
 จึงถึงเมืองเชียงแสนราชธานี จ้างทงต้องเข้าไปถวายบังคม จ้างทงต้องจึง
 กราบทูลพระกรุณาว่า พระองค์เจ้าใช้ตเจ้าไปถึงทงพุทธเจ้าฉันจันหัน
 ได้คืบธมม ถัดกันทนต์เป็นอันคืบกัน ทงเจ้าชวนกับระพอ
 พราหมณ์ทงหลายสร้างเมืองถวายแก่พระองค์เจ้าแล้ว

๑ พระเจ้าศรีธรรมไตรปิฎกยี่คืบกัน ทงมีพระราชโองการตรัส
 ตั้งแก่เสนาอำมาตย์ ให้ร่มนุท้าวพระยาทงหลาย พระองค์จึงให้
 จ้างทองไปก่อนเป็นทงหน้า ท้าวพระยาทงหลายเป็นนักช่วยระวาเจ้าไกร
 ธรรมราช เจ้าชาติสาร พระราชโอรสทงต้องเป็นกองวังหลังตามเสด็จ
 พระราชบิดาพระราชมารดาออกจากพระนคร ณวันอาทิตย์คืบกันอ้ายแรม

เรื่องสร้างเมืองพิษณุโลก

๒๑

หกค่าเหล่าเข้าไปได้สองเดือนจึงถึง พระองค์ให้ตั้งทัพพลบาททองริม
น้ำ โกลเมืองประมาณ ๓๐๐ เห็น สมเด็จพระเจ้าศรีธรรมไตรปิฎก จึง
ให้ท้าวมหาท้าวหลาย แดเจ้าไกรสรราช เจ้าชาติธำคร ตามเสด็จเข้า
ไปในเมือง แล้วจึงให้ชื่อเมือง จึงมีพระราชโองการตรัสถามชะเพื่อ
พราหมณ์ว่าเราจะให้ชื่อเมืองอันใด พราหมณ์จารย์จึงกราบทูลตอบ
พระราชโองการว่าพระองค์เจ้ามาถึงฉะนี้ในยามพิษณุ พระองค์ได้ชื่อ
เมืองตามคำพราหมณ์ว่าเมืองพิษณุโลก ถ้าจะว่าตามพระพุทธเจ้ามา
บิณฑบาตร ก็ชื่อว่าโสมบุตรตะวันออก ตะวันตกชื่อจันทบูร พระเจ้า
ศรีธรรมไตรปิฎกจึงมีพระราชโองการตรัสตั้ง ท้าวพระยาทั้งหลายว่า
เราชนกันสร้างพระธาตุแด่พระอิศวรใหญ่ คงพระอิศวรทั้งสี่ทิศ ครั้น
สร้างของพระยาแล้ว ต่างคนต่างก็สร้างคนละองค์

เรื่องสร้างพระชินสีห์ พระชินราช

๑ พระเจ้าศรีธรรมไตรปิฎก จึงว่าฟังในพระทัยจะใคร่สร้าง
พระพุทธรูปให้แล้วด้วยสัมฤทธิ์ ครั้นพระองค์ราฟังแล้วจึงให้หาช่าง
ได้บาฬีคนหนึ่ง บาพรหมคนหนึ่ง บาธรรมราชคนหนึ่ง บาราช
กฤตคนหนึ่ง ได้ช่างมาแต่เมืองฉะฉานไชย ๕ คน มาแต่เมืองหริ
ภุญไชยคนหนึ่ง เป็นช่าง ๖ คน จึงมีพระราชโองการตรัสตั้งช่าง
ทั้งหลายว่า ท่านทั้งหลายให้ชนกันรักษาศีล ๕ ประการอย่าให้ขาด
ครั้นตั้งช่างแล้วจึงพระราชทานรางวัลแก่ไพร่ทั้งหลาย ให้ชนดินแด
แก่บิให้แก่ช่าง ๆ จึงจะประสมดินปั้นเป็นรูปพระพุทธเจ้าตามรูป ตามมี

พระราชโองการครั้งนั้น ให้เหมือนพิมพ์เดียวกัน ให้เขียนน้อยเท่ากัน
 ครั้นนั้นเจ้าคุมพิมพ์แล้ว ท้าวพระยาทั้งหลายก็นำเอาของดีมีฤทธิ์มา
 ถวายแก่พระองค์เจ้า ขวอนกันห่อพระพุทธรูปเป็นอันมาก แลช่างหล่อ
 ขวอนกันกวาดเจดีย์ ก่อทำพิธีกรรมแก่เทวดาทางเจดีย์ ครั้นได้ฤกษ์
 ดึงเอาพิมพ์เอาเตา วนเข้หล่อหนึ่งวันพอห่อหุ้มดีเพื่อก่อนดีมีจข ชุม
 นุมพระดังฆ้องหลายมพระอมาสี และพระศรีมานนทเป็นประธาน แล
 พระดังฆ้องทั้งหลาย หล่อให้พร้อมกันทั้งสามรูป แลรูปพระศรีคำสดา
 พระดังฆ้องสองพระองค์ทองแดงเต็มอกกันบริบูรณ์ ยังแต่พระ
 ชินราชเจ้านมโตะเป็นองค์เป็นรูปห้ามได้ แต่ช่างหล่อถึงสามทศมิได้
 เป็นองค์ แลพระเจ้าศรีธรรมไตรปิฎก ก็เกิดเป็นทุกข์ยิ่งนักหนา แล
 พระองค์ก็ตั้งตั้งจาชิชฐานว่า ด้วยบุญคุณพระอินทร์ได้เรียนพระไตรปิฎก
 แลได้ทำพิธีกรรมฐานดอนดังฆ้องทั้งหลายให้อยู่ทางมรรคผลแก่ พระ ดังฆ
 เจ้า อนึ่งจะปรารภนาเป็นพระพุทธรเจ้าองค์หนึ่ง ในอนาคตกาลนี้มีได้
 แต่พระองค์เจ้ารัชกาลดีแลถือความดีมีได้ชาติ แลมีใจกรุณาแก่คนแ
 ดัดทองหลาย ครั้นพระองค์ตั้งตั้งจาชิชฐานแล้ว จึงมีพระราชโองการ
 ว่าแก่เจ้าประทุมเทวี ให้ตั้งตั้งจาชิชฐานบ้างเกิด ครั้นนางตั้งตั้งจาชิชฐาน
 แล้ว ก็ร้อนถึงอาสน์พระอินทร์เจ้า ๆ จึงนฤมิตเป็นตาปะขาว ลงมา
 ช่วยทำรูปพระกุมารพิมพ์นั้นมา ถ้าจะนฤมิตเป็นไปก็เคยทำได้ แต่ว่า
 จะให้ปรากฏแก่ตาคนทั้งหลาย ช่วยทำเป็นช่าง นึกมีคนชาวทมิฬ
 ตากมีหัดบ ใจก็แข็งหาที่จะถวมิได้ แลมีรูปอันแก่กว่าคนทั้งหลาย
 แต่เที่ยวไปมาช่วยต้องวันทหนึ่งตามวันทหนึ่ง จึงทำศรีศุภย์ไว้ในพระ

พกตรให้เป็นสำคัญ ให้รู้ว่าพระอินทร์เจ้าสวราชยังมาช่วย ครั้น
 ถึงเดือนหนึ่งพบพระพุทธรูปแห่งแถว จึงให้ช่างทงหลายคงเตาจะหล่อ
 พระชนราช แต่ณวันพฤทศบัตเดือนหกชนแปดค่ำ ปีกุญดร์ศึก เพลา
 เช้า พุทธศักราช ๑๕๐๐ ปีกุญดร์มฤทศศึก ด้วยอาณภาพพระอินทรา
 ธิราชเจ้า ของก่แดนรอบคอบบริบูรณ์ทุกประการหาที่มิได้ ครั้น
 บริบูรณ์แล้วพระอินทร์เจ้าได้จ้อออกจากเมือง อำมาตย์จึงเข้าไปกราบ
 ทูลแก่พระเจ้ายศธรรมไตรปิฎก ให้รู้อาการว่าดาปะชาวก่มาช่วยกันนั้น
 ไปแล้ว พระองค์เจ้าจึงให้ไปตามแถวให้รู้เหตุ อำมาตย์ตามไป
 ถึงกลางหนทาง ก็อันตรายหายไปไหน อำมาตย์จึงเอาไม้
 ไปปักไว้เป็นสำคัญ จึงเข้ามาทูลให้พระองค์เจ้ารู้เป็นอันแน่นหนาว่า
 พระอินทร์เจ้ามาช่วย พระองค์เจ้าจึงให้ตถนนออก จึงเห็น
 ตร์คู่ในพระพักตร์แห่งพระพุทธรูปนั้น พระองค์เจ้าจึงให้ช่างทง
 ช่วยกันขุดเกศพระพุทธรูปนั้น ก็เป็นรูปอันงามบริบูรณ์แล้วทง ๓ พระ
 องค์ๆ หนึ่งชื่อพระชนราช หนึ่งชื่อพระชนันท์ หนึ่งชื่อพระศรี
 ศาสตร์ดา พระองค์เจ้าฝากชื่อไว้ว่าราชด้วย ชื่อพระเจ้าพระองค์หนึ่ง ให้
 เอาไปตั้งไว้ในสถานสามแห่งไว้เป็นทิศเคียงกาย ไว้ท่ามกลางเมือง
 พิษณุโลกแล้วพระองค์เจ้าจึงให้ตั้งพระราชวังฝ่ายตะวันตกบริบูรณ์แล้ว
 จึงให้เอาเจ้าผู้ดูแลพระยาธัญนาโดยมาแล้ว พระองค์เจ้าให้ราชา
 ภิเษกกับด้วยเจ้าไกรสรราชณเมืองละโว้ แลพระองค์เจ้ากับท้าวพระยา
 ทงหลาย ช่วยกันฉลองวัดวาอารามแลพระพุทธรูปเจ็ดอันแล้ว พระ
 องค์เจ้าให้ตั้งบ้านด้วยสี่พระพุทธรูปทง ๓ พระองค์นั้นบริบูรณ์แล้ว พระ

องค์จึงทรงจำนกร้องแจ้งแก่การบูรณ ให้เป็นมหาเสนาซ้ายขวาคนทั้งสอง
 ครั้นได้ฤกษ์วันดีเป็นวันอาทิตย์ พระองค์เจ้าจึงให้ยกพลเสนาทำวพระยา
 ตามลำดับมาจากวัง ทิ้งหนาท้ายอันตราขมิได้ พระองค์เจ้าเสด็จไป
 สถานที่ใด ย่อมมีเงินแต่ทองเกิดทุกราบทาง ครั้นว่าอันโลกเป็นเงิน
 เป็นทอง ทุกแห่งทุกหนทุกตำบล เสด็จขึ้นไปได้เดือนหนึ่งจึงถึงนคร
 บูรรมย์ แลเจ้าชาติสาครข่มเหงทำวพระยาทั้งหลาย มิได้ให้ยิ่งกว่า
 คนได้ ย่อมรักษาศรีภูตแห่งตนอยู่ด้วย

สร้างเมืองเสนาราชนคร

๑ สมเด็จพระเจ้าไกรสรราช จึงตั้งอำมาตย์เสนาในให้สร้างเมือง
 หนึ่งใกล้เมืองตะไควทาง ๕๐๐ เส้น จึงแต่งพระราชวังแต่หอรับเสด็จได้
 เจริญบริบูรณ์แล้ว จึงให้อำมาตย์บุรีเอารวงเกรียงกฤษณราชกับ
 พระราชเทวี ไปราชาภิเษกพร้อมเมืองนั้น ชื่อว่าเสนาราชนครแต่นั้นมา
 แต่พระพุทธเจ้าเสนาจวงแล้วได้ ๑๕๐๐ ปี พงศาวดารนมแต่เมืองล้านนา
 โดยมาเป็นโบราณมายังไม่สิ้น ทำวพระยาละม้ายมาหานานกึ่งมาก แล
 พระเจ้าศรีธรรมไตรปิฎก ให้แต่งเจ้าชาติสาครไปกินเมืองเชียงราย
 แลพระองค์มีพระชนม์ได้ ๑๕๐ ปี (กทวงศ์) พระพุทธศักราช ๑๕๐๐
 แลอำมาตย์ทั้งหลายจึงให้สาธน์นไปบอกแก่เจ้าชาติสาครผู้เป็นลูกพระ
 องค์นั้น ก็เสด็จลงมาจากเมืองเชียงรายแห่งตน ก็ตั้งถาวรศัพพะ
 บิดาแล้ว แลจะได้บอกไปมาหากันญาติผู้เป็นพี่น้องให้รู้ได้ แต่นั้น
 มาเมืองใครๆ อยู่ มิได้ไปมาหากันก็เป็นอันไกลกันแล้ว เจ้าชาติสาคร

ก็ได้ด้วยราชสมบัติ แทนสมเด็จพระราชบิดาเมืองพิไชยเชียงแสน แต่
ตระกูลกษัตริย์ของคต มาได้เจ็ดชั่วกษัตริย์ไปแล้ว พุทธศั
กราช ๑๕๐๑ ปี

เรื่องพระยาภาววรรณคดีสร้างเมืองต่าง ๆ

๑ (หนึ่งเมื่อ) พระพุทธศักราช ๑๐๐๒ ปี จุลศักราช ๓๐ ปีระกา
สัมฤทธิ์ศึก จึงพระยาภาววรรณคดีราช บุตรของพระยาภาวพัตร
ได้ด้วยราชสมบัติเมืองดักกระดิดตามหานคร จึงให้พราหมณ์ทั้งหลาย
ยกพลลงไปสร้างเมืองตะไกวได้ ๑๘ ปี เมื่อพระพุทธศักราชล่วงได้ ๑๐๓๓
พรรษา จุลศักราชได้ ๓๓๕ ปีระกาสัมฤทธิ์ศึก แล้วพระยา
ภาววรรณคดีราช ให้พระยาทั้งหลายไปตั้งเมืองอยู่ทุกแห่ง แลขุน
นางขึ้นไปตั้งเมืองทวารวดี เมืองต้นตำมะ แลเมืองอเต เมืองโกสัมพ
แล้วมานมัสการที่พระพุทธเจ้าตบาศรีตามถ้ำบ้านแม่ฮ่องแม้นั้น พระ
ยาภาววรรณคดีราช ก็ถอยลงมาเมืองด่างคบุรี ที่บรรจุพระราก
ขวัญของพระพุทธเจ้าไว้แต่ก่อนนั้น แล้วพระยาภาววรรณคดีราช จึง
ถวาราหาพระรากขวัญกับพระบรมธาตุของพระพุทธเจ้ามา ว่าจะบรรจุ
ไว้เมืองตะไกว จึงพระบรมธาตุของพระพุทธเจ้ามาทำพระขรียปาฏิหาริย์
ถอยกลับขึ้นไปเห็นอนาถเมืองด่างคบุรี แล้วก็ถวาราหาลงมาแล้ว
ถอยกลับขึ้นไปถึงเจ็ดครั้ง พระรากขวัญกับพระบรมธาตุของพระพุทธเจ้า
ไม่อยู่ได้ ในเมืองตะไกว จนพระพุทธศักราชล่วงได้ ๑๐๓๕ พรรษา
จุลศักราชได้ ๓๓๗ ปีมะโรงสัปตศก แล้วพระยาภาววรรณคดีราช ถอน

ขึ้นไปทำนุบำรุงเมืองนาเกษตรแล้ว กลับลงมาเมืองสวางคบุรี จึง
อาราธนาพระรากขัณภัยกับพระบรมธาตุ กับธิดาพระกรรของพระพุทธเจ้า
ที่บรรจุไว้ในพระเจดีย์แต่ครั้งพระยานนท์ แดพระอนุชเชษฐเจ้า กับ
พระยาศรีธรรมโศกราช ทำนุบำรุงกันบรรจุไว้ในครั้งก่อนนั้นลงมา
บรรจุไว้ในพระเจดีย์เมืองตะโง้งดังมี พระองค์สุวรรณคต เมื่อพระ
พุทธศักราชล่วงได้ ๓๐๔๓ พรรษา จุลศักราชได้ ๕๐ ปีเถาะสัมฤทธิศก
ลำดับนั้นพระยาพาดราช ได้ครองเมืองสุโขทัยสืบมา

เรื่องทกตปนา

๑) ขันพระยาวังพระราชนัดที่โอรสองค์โตด้วยอาวราม ว่าเป็น พระ
กตปนาอุทิศไว้ สำหรับวัดโลกดังการามตำบลนา ๕๐๐ ไร่ ตำบลโอทา
น้ำ ๕๐ ไร่ ตำบลคลองวัดกบไปจนถึงบ้าน ๕๐ ไร่ ตำบลนาคนไค
๔๖๐ ไร่ อันนั้นแก่วัดโลกดังการาม แดที่ไร่นาดังนั้นแก่วัดแก้ว
ราชประดิษฐฐาน ตำบลนาตะแคงได้ ๒๕ ไร่ ตำบลทุ่งชาลาได้ ๗๐ ไร่
ตำบลศรีชะกระบือได้ ๗๕๐ ไร่ อันนั้นแก่วัดแก้วราชประดิษฐฐาน แดที่
ไร่นาดังนั้นแก่วัดอุทธยานใหญ่ ตำบลบ้านป่าอ้อยเหลือได้ ๓๕๐ ไร่
ตำบลม่วงถวายเป็นดำนะกาเป็นแดนไปถึงบ้านเจ้าคำดตลงได้ ๕๕๐ ไร่ ขึ้น
แก่วัดเขาหลวง แด่นาวัดเจ้าจันทร์มาถึงบ่อนหิน มีคันนาใหญ่กลาง
ทุ่งเป็นแดนได้ ๑๕๐ ไร่ ตำบลนามาได้ไร่นา ๓๕๐ ตำบลบ้าน
หนองจระเข้ได้ไร่นา ๕๖๐ ไร่ อันนั้นแก่วัดเขาหลวง ที่ไร่นา
ดังนั้นแก่วัดเขาอินทร์อริยวาดี จันทันพระธรรมไตรโลก แต่โพธิ์

เฒ่านอกวัดป่าแก้วมาถึงถนนหลวงได้ไร่แถมา ๕๐๐ ไร่ แต่เชิงพนม
 น้อยมาถึงมือแก้วได้ไร่แถมา ๔๐ ไร่ ตามตมามะกอกบมได้ไร่แถมา
 ๕๖๐ ไร่ ตามตลาดต้นเคี้ยวทุ่งยังได้ไร่แถมา ๒๕๐ ไร่ อันนั้นชนแก้ว
 วัดเขาอินทร์ แลที่ไร่แถมาจัดไว้สำหรับวัดโครภูมิม้าแก้ว ตามบ้าน
 เชียงขวางคชได้ไร่แถมา ๒๔๐ ไร่ ตามตมบ้านหนองอินทร์ได้ไร่แถมา
 ๕๗ ไร่ ตามตมบ้านพระยานนทภักดีได้ไร่แถมา ๖๐๐ ไร่ ตามตมบ้าน
 ผัวคันได้ไร่แถมา ๘๗๐ ไร่ มีเขาเดือนเป็นแดน

ทำเนียบคณะสงฆ์

๑. อนันตชนกแก้วไตรภูมิบ้าง แก้วอันหนึ่งคนวัดพระมหาธาตุหนอง
ถ้าหาพระครูธรรมไตรโลกมีได้อีกหนึ่งคน ให้พระครูยาโชควัด
อุททยานใหญ่ ขึ้นเป็นพระครูธรรมไตรโลกมีได้อีกหนึ่งคน ถ้าหา
พระครูธรรมเด่นมีได้ ให้เอาพระครูธรรมไตรโลก เป็นพระครูธรรม
เด่น ถ้าหาพระดังฆราวาสมีได้ ให้เอาพระครูธรรมเด่นเป็นพระ
ดังฆราวาสวัดพระมหาธาตุ แต่คณะคามวาสีคณะฝ่ายซ้ายวัดไตรภูมิบ้าง
แก้ว ถ้าหาพระครูญาณไตรโลกมีได้ ให้เอาพระครูญาณสิทธิ์เป็น
พระครูญาณไตรโลก ถ้าหาพระครูธรรมราชามีได้ ให้เอาพระครู
ญาณไตรโลกเป็นพระครูธรรมราชา ถ้าหาพระดังฆราวาสมีได้ ให้เอา
พระครูธรรมราชาเป็นพระดังฆราวาสวัดไตรภูมิบ้าง อันฝ่ายซ้าย
เป็นประเพณีแต่โบราณมา

เรื่องพระร่วงเมืองศุโขทัย

๑ ขณะนั้นบุตรพระยารวยเอนเป็นนายด้วยนำถึงแก่พราดย์ ขณะนั้น
 นายคงเคราเป็นด้วยนำด้วยเมืองตะไคว้ไปส่งเมืองกัมพูชาธิบดี ดำมีตั้ง
 ทាំង แต่หนมนายคงเคราคุมไพร่ ๓๐๐ คนรักษานำด้วยอยู่ในทุ่งตะเ
 ชบคร มีเรือเล็กร้อยหนึ่ง นายคงเคราคุมบุตรคนหนึ่งอายุ ๓๓ ขวบ
 ชื่อนายร่วง แต่ชาติก่อนเขาผดมะทรงทำนาอยู่บ้าน ถวายพระโกนา
 กมพุทธเจ้า จึงว่าไรเป็นหนี้ ครนอยมานานมากเขาเรือพายเดินใน
 ทุ่งพรหมมาศเห็นอยแล้วขึ้นมา จึงว่านำลงเรือขึ้น ให้ไหลกลับ
 ไปถึงเรือนเราเถิด พอดตกค้างนักไหลกลับมาถึงถึงบ้าน นายร่วง
 เห็นทงหนักงอย ครนอยมานายคงคุมไพร่เป็นนายกองนั้นตาย ไพร่
 ทงปวงจึงยกนายร่วงบุตรนายกอง เป็นนายกองบังคับไพร่ต่อมา

๑ ครนอยมากับกำรบ นกคุ้มคุ้มเกวียน ๕๐ เต็มกับไพร่ ๓๐๐
 หนึ่งมาบรรทุกนำด้วยพระเจ้าพนมสุริยวงศ์สืบมา ตั้งนำเดิมละ ๒๕
 ใบ ครนมาถึงที่สระน่านนกจอดเกวียนพร้อมกัน จึงให้หานายกอง
 ให้เบ็ดประตุงตักนำ หาพบนายกองไม่ ถามไพร่ ๆ บอกว่านายร่วง
 บุตรนายกองเป็นนายได้รักษา จึงบอกนาย ๆ ก็มาพูดจาตักนักคุ้มว่า
 ลงเอาพานักเสี้ยเปเต่า ครนไขว่ระดมไล่ไปเถิด จะได้มากได้
 พอนานจึงมาตัก นักคุ้มก็ตอบว่าตาห่างจะยิงน้ำได้ฤา นายร่วงว่า
 ถัดจะไม่มีที่ไล่ถอก นักคุ้มก็ถวักกับ จึงเกณฑ์ด่านระดมเดิมละ
 ๒๕ ใบ ให้นักคุ้มนำกราบทูลพระเจ้าจะแวกเถิด ครนกำหนดจะถวัก

เรื่องพระร่วงเมืองสุโขทัย

๒๘

จึงเป็นประตู่ เขาชะดอมลงจุ่มนายทวนในถ้ำถอยนบรทุกลงแล้ว นักคุ้ม
กลัวยกไปจากที่นั้น ครั้นแรมรอนมาถึงแดนด่าน คนคุมนามาส่งด้วย
ในใจอยู่ว่าชะดอมจะชิงน้ำได้ฤๅ มันศาลให้น้ำในถ้ำถอยนั้นไหลลง
เห็นทวนหงส์รเรศริญ ฉะนั้นจึงจารึกลงไว้ ที่นั่นจึงเรียกว่าด่านพระ
จารึก จึงยกไปทางดักโจร ครั้นถึงเมืองเขาแล้วผู้คนที่เล่าต่อกันว่า
เขาชะดอมบรทุกมาไม่มา พระเจ้ากัมพูชาจึงเอานักคุ้มนายทวนคุม
ถอยนบไปถาม ก็ทูลทุกประการ ยกชะดอมน้ำแดงเทลงในเพ็ญ
จนไม่มีน้ำใส่ เสนาอำมาตย์จึงกราบทูลพระเจ้ากัมพูชา ๆ ตกพระทัย
ว่าผู้ม้วยเกิดแล้ว เราคิดว่าชะดอมตัวแดงเสียให้ได้ เสนาพยุพามาตย์
ราชปโรหิตพระยาพระเชมรึกเห็นด้วย จึงเกณฑ์ทัพเมืองขอมไปตามจับ
ขอมรับอาสาตามจับ นายร่วงราชวงศ์นั้นหนีไปตั้งแควนเมืองพิศตร
ไปอาศัยเขาอยู่ริมวัดขอช้างช้างบ้านนั้น ชาวบ้านเขาเข้ามาให้แก่
นายร่วง กับปลาหมอคับหนึ่ง นายร่วงอดอาหารมากกิน หิยปลด
ข้างตะแคงด้วยโยนลงไปในสระให้ปลากินจนวายไป จนคุ้มเท่านั้น นาย
ร่วงก็หนีไปจากที่นั้นไปอาศัยอยู่วัดเมืองสุโขทัย พอได้อุปสมบท
สมภารจึงเรียกราชว้าน เขาหนายร่วงอุปสมบทเป็นภิกขุ จึงเรียก
พระร่วง ขอมคำดินมาถึงเมืองละโว้ที่สระน้ำเสวยนั้น ตามชาวบ้านว่า
นายร่วงนายทวนสองนายอยู่ฤๅ ชาวบ้านบอกว่าหนีไปเมืองเหนือ ขอมรู้
ดังนั้นก็แยกกันไป ครั้นไปถึงเมืองลวทรโลกตามชาวบ้านว่านายร่วง
มาแต่เมืองใดมาอยู่ที่นี่ ชาวบ้านบอกว่าเขาเล่าต่อกันว่าไปอยู่เมือง
สุโขทัยบวชเป็นภิกขุอยู่ ขอมได้ความดังนั้นก็ไปเมืองสุโขทัย ผุดขึ้น

กลางวัด พอพระร่วงมากวาดวัดอยู่ ขอมจึงถามว่าพระร่วง
 อยู่ไหน พระร่วงบอกว่าอยู่นั้นเกิดระบอบให้ ขอมก็อยู่ทนนเป็นหน
 อยุ่คุมเฝ้าตน

๑๐ พระพุทธศักราช ๑๙๐๒ ปี เจ้าเมืองสุโขทัยท้วงคต เสนาบดี
 ประชุมกันว่า วงศ์นางคงไม่มีแล้วเราจะเห็นผู้ใดเล่า เห็นแต่พระร่วง
 บวชอยู่วัด ก็เห็นอยู่พร้อมกัน จึงเสนากรรมกรพร้อมกันไปวัด
 อัญเชิญพระร่วงเจ้าตามนุษแล้ว รับพระร่วงเข้ามาครองกรุงสุโขทัย
 พระยาศรีจันทรราชบดี จึงยกพลขึ้นไปเมืองลำดัก ก็เอาช้างแก้ว
 ที่วัดสุวรรณคทารามไปผูกหนึ่งกับพระไตรปิฎก ครั้นไปถึงเมืองฉะเชิง
 หดอง จึงให้เอางาช้างเผือกงาห้ามาแกะเป็นรูปพระร่วง กับเขยวง
 ใหญ่ ทั้งพระไตรปิฎก กับพระบรมธาตุของพระพุทธเจ้า ทั้งอย่าง
 แก้วมาบรรจุไว้ที่หินปูนใต้ใต้ ๑๐๒ ปี พระองค์สุวรรณคต

เรื่องพระยาแก้ว

๑๑ พระมหาพุทธศาครเป็นเชลามา ได้ด้วยราชสมบัติอยู่ริมเกาะ
 หนองโด้งจึงเรียกวัดเดิมกัน จึงมีพระมหาเถรโดยลาของคหิง เป็น
 เชลามาแต่พระรามเทพมาแต่ก่อน ได้พระบรมธาตุของพระพุทธเจ้า ๖๕๐
 พระองค์ กับทั้งพระศรีมหาโพธิ์สองต้น มาแต่เมืองดังกาดีหฟ
 เชอจึงพาพระมหาศาครไปเมืองลำดัก จึงถ่ายเอาอย่างวัดเชตุพนาราม
 มาสร้างไว้ต่อเมืองรอ แขวงบางทอนนอกเมืองกำแพงเพชร ซึ่งวัด
 ดังขณนาว่าคหนึ่ง แล้วจึงเอาพระศรีมหาโพธิ์ได้อ่างทองคำมาปลูก

ไว้ทรงหนอนนากระเด นอกวัดเดมาปากน้ำ จึงเชิญพระบรมธาตุ
บรรจุไว้ด้วย ๓๖ พระองค์ จึงให้ซื้อวัดพระศรีมหาโพธิ์ดังกล่าว แล้วจึง
บรรจุไว้ในพระเจดีย์บ้าง ในพระพุทธรูปใหญ่บ้าง ในพระปรางค์บ้าง
เป็นพระบรมธาตุ ๓๖ พระองค์ด้วยกัน แล้วบรรจุไว้ในพระพุทธรูปไสยาสน์
วัดป่าโมกข์ ๓๖ พระองค์ ในพระปาดะโดยนอกเมืองพิษณุมนต์
๓๖ พระองค์ ในพระปรางค์วัดเดิมกันเมืองหนองไธสน์ ๓๖ พระองค์
ที่พระพุทธรูป ๓๖ พระองค์ ในถ้ำเขานครสวรรค์ ๓๖ พระองค์ ใน
ถ้ำขุดสระสวรรค์ ๓๖ พระองค์ ในเขาคันทรงเมืองสุโขทัย ๓๖ พระองค์
ในเขาคันทรง ๓๖ พระองค์ ในเมืองของแก้ว ๓๖ พระองค์ ใน
พระเจดีย์วัดเดมา ๓๖ พระองค์ ในพระเจดีย์วัดคณะทาราม ๓๐ ใน
พระมหาธาตุ ๓๐ พระองค์ ตามวัดคณอยู่ในเมืองพิษณุโลก ขึ้น ๘๘ ปี
สวรรคต ก็กราชได้ ๓๓๖ ปี พระยาโคตรมได้ครองราชสมบัติอยู่
ณ วัดเดิม ๓๐ ปี สวรรคตมพระราชโอรสองค์หนึ่ง ทรงพระนาม
ชื่อพระยาโคตรตะบอง ได้ครองราชสมบัติแทนพระราชบิดา ทรง
อาญาพิฆานัก

๑ อยู่มาไรรทำฎีกาถวายทูลว่า ผู้บุญจะเกิดในเมือง
พระยาโคตรตะบองจึงสั่งให้จับหญิงมีครรภ์มาฆ่าเสีย ที่ขอบเขต
ทุกแห่ง ครั้นมานานไรรกราบทูลว่าผู้บุญเกิดแล้ว พระยาโคตร
ตะบองสั่งให้ข่าวร้องเอาทารกมากดอกเสียให้สิ้น แต่ทารกผู้หนึ่งไฟ
กดอกไม่พอง ด้วยเทวดารักษาอยู่จึงมิตาย ครั้นเพลาเช้าสมเด็จพระ
ไพบดินทบาต พบทารกเอามาถวายได้

๑ ครนอยู่นานมาราษฎรมาบ่าวร้องกันว่า ไทรทูลว่าผู้มบุญจะมา
 กตกันเป็นโกดาหฺดระไปผู้มบุญ พระยาโคตรตะบองจึงตรัสแก่
 เสดนาบคิดว่า ถ้าเดินมาจะดี ถ้าเหาะมาจะเห็น ชาวเมืองชวนกัน
 ไปผู้มบุญ การกทเพดงคดอคนนอยุ่ดโพธิ์ให้อายุได้ ๓๗ ปีก็ถ
 ไปผู้มบุญ ส้มเต๋ออำมรินทราแปลงตัวดงมาเป็นคนชราจูงมามาถึง
 ททารกผู้มบุญ จึงถามททารกว่าจะไปไหน ททารกตอบว่าจะไปผู้ม
 บุญ เจ้าของมำจึงว่าจะกตไปเมื่อไรจะถึง ผ่ากมำไว้ด้วยเถิดจะ
 มาเด้าให้ฟัง ททารกรับเอามำไว้ เจ้าของมำจึงว่าถ้าอยากช้ำว
 เอาช้ำวของเราในแพ้มกเกิด อนุญาตให้แล้ว เจ้าของมำก็ไป แต่
 ททารกคอยนานอยู่แล้วหารว่าคัวเป็นผู้มบุญไม่ จึงเบ็ดแพ้มคเห็นของ
 กินแล้วก็หยิบกินเข้าไป ด้วยเป็นเครื่องทพยกมกาดงชน จึงเห็นหน้า
 มันในชวดก็เอาทาทัวเข้า แะนรชาติเพดงกตอยู่หนักเหยียดออกได้
 หมดหลายบาดแผดงั้น จึงแลเห็นเครื่องกกระณทั กตคิดในใจว่ากุน
 ผู้มบุญๆ เอาเครื่องกกระณทัได้เข้าแผนชนหลังมำ มากเหาะมา
 พอลงทพระค้ำหนัก พระยาโคตรตะบองแลเห็นก็หวาดหวั่นไหวตกใจ
 จึงหยิบตะบองขว้างไปหาททาทะองค์ไม่ ไปตกลงเมืองถ้ำช้าง พระยา
 โคตรตะบองก็หนีไป พระยาแกรกครองราชสมบัติ ชะพ่อพราหมณ์
 ถวายพระนามชื่อพระเจ้าอินทรพ้ออำมรินทร์ ราษฎรเป็นสุขยิ่งนัก

๑ พระยาโคตรตะบองตามตะบองไปเมืองถ้ำช้าง เจ้าเมืองด้จ
 นาหะกตด้วยบุญญาธิการพระยาโคตรตะบอง จึงยกพระราชนครให้เป็น
 อัครมเหสี เจ้าเมืองด้จนาหะร่ำพึงกิดแต่ในพระทัยว่า ที่ไหนคง

จะคิดฆนดต่อกูเป็นนันทอง จะจับฆ่าเสีย มารวั้งคิดแต่ในใจว่า
ทำไฉนจะรู้แบบคาย จึงให้ไปหาตุกสาวมา ให้ตอบถามดูว่าจะทำ
อย่างไรจึงจะตาย นางกับคำพระราชบิดาแล้ว ก็กลับมามาอ่อนน
พระราชดำริว่า พระองค์ก็ทรงมหิทธิฤทธิ์ตาเลิศไม่มีผู้ใดจะเสมอ
ทำไมพระองค์จึงจะตาย แต่นางว่าไร้อ่อนนวยนเป็นหลายครั้ง พระยา
โคตรตะบองจึงบอกว่า อันตัวเรานี้กำลัง หามิผู้ใดจะอาจเข้ามา
ทำร้ายเราได้ จะฆ่าด้วยอาวุธอันใดมิได้ตาย ถ้าเอาไม้เคียวทวาร
หนักจึงจะตาย นางปลอบประโลมถามไถ่ความต้งนั้นแล้ว จึงบอก
แก่พระราชบิดาๆ ได้ฟังดังนั้นพระทัยนัก จึงคิดแก่นานคิดทำกา
รับหักไว้ที่พระบึงคน เอาหอกซัดเข้าไว้ทำดาบโย ครั้นพระยา
โคตรตะบองเข้าที่พระบึงคน อจจะตกต้งไปถูกดาบโยเข้า หอกก็
ถนชนมาส่วนทวารเข้าไป พระยาโคตรตะบองมานักแต่ในใจว่าเสีย
ด้วยสัตว์ จะอยู่ทำไมในเมืองนี้ จะกลับต้งไปในแดนเมืองเราเกิด
พระองค์ดำริดังนั้นก็หนีไป พอเข้าแดนกรุงพระนครแล้ว ก็ข้ามไป
ถึงท่นกต้งพระชนมต้ง เสนาบดีกราบทูลพระเจ้าสินธพอำมรินทร์ว่า
พระยาโคตรตะบองมาต้งพระชนมต้งที่ต้งวัด

๑ ฝ่ายพระเจ้าสินธพอำมรินทร์ ต้งให้ทำการศพพระราชทานเพลิง
เสีย ที่พระราชทานเพลิงนั้นสถาปนาเป็นพระอารามชน ให้นามชื่อ
วัดศัพทวรคจกนทุกวัน

๑ พระพุทธศักราช ๑๙๕๖ ปีมะโรงต้งปักษี พระเจ้าสินธพอำมรินทร์
เสวยราชตัมบัตได้ ๓ ปี เต็จออกยังพระท้งต้งเขตปราสาทจักรมุต

เบองบุรพทิศ ณวันอาทิตย์เดือนห้าชนด้ามคำ เป็นวันประชุมเจ้า
พระยาแลพระยาพระหลวงขุนหมื่นข้าราชการผู้ใหญ่ผู้น้อย มารับพระ
ราชทานนาพระพิพัฒน์สังจาแต่ณวันพระแรม ๑๓ ค่ำ ตามเมืองใกล้ไกล

๑ ยังมีพระไทยเถรองค์หนึ่งเป็นเชอมาแต่พระนาคเสน เอาเถร กัฬ
ปายา มาถวาย จึงตบพระพุทธศักราช ๑๘๕๗ เป็นจุลศักราช ๓๐๖
ปีมะโรงฉก เป็นจุลศักราชใหม่สำหรับอาณาจักรจะได้ใช้สืบไป
กว่าจะสิ้นพระพุทธศาสนาพระพุทธเจ้า ๕๐๐๐ พรรษา แล้วพระองค์
สร้างวัดวิหารแถบไว้ เป็นหลักพระพุทธศาสนา พระเจ้าสิ้นพร
ชาัมรินทร์เสวยราชสมบัติ ๕๘ ปี พระองค์สวรรคต

(ตอนกล่าวถึงบุพกรรมแห่งพระยาอู่ทั้นซึ่งครองเมืองอินทปัตต์ แด
มเหสีพระยาแรกทความซาบกับทกถาว่ามาแล้ว)

๑ ยังมีบุรุษผู้หนึ่งทำบุญให้ทานแลรักษาศีล แดได้สร้างพระเชตุพน
ถวายแก่พระพุทธเจ้า ทงนาอันแต่หน้าผาไม้ต้นแด่นามจนพระโอบุ
ยทั้งดอกไม้อะดงกระยาสูบ ข้าวบิณฑบาตเป็นอาหาร แดใจบุรุษผู้นั้น
ไม่รู้จักฉันทาทิชาแก่ท่านผู้อื่น ตั้งแต่ให้ทานรักษาศีลมิได้ขาด แต่
ในศาสนาพระพุทธก็ตั้งปดพิศพลเป็นเจ้า แดบุรุษนั้นครั้นตายได้ไปเกิด
ในสวรรค์ แดก็มีมาเกิดในศาสนาพระพุทธเจ้าเรือน ในตระกูล
เศรษฐีมีในบ้านอโรธคาม มีเศรษฐี ๕๐๐ เป็นบริวาร ชื่อเจ้าอู่ทั้น
กุมาร จำเริญใหญ่ขึ้นมา แดเศรษฐีผู้บิดาให้มเหสีหนึ่ง จึงร้อน
ขาดพระอินทราราช แดพระอินทร์เจ้าจึงให้พระวิศุกรรม มา
นฤมตเป็นปราสาททองมัพนได้ ๗ ชั้น ประดับด้วยแก้ว ๗ ประการ

ทั้งโรงช้างม้าแลเรือนหลวง กำแพงแก้ว ๗ ชั้น ส่วนอุทยานแลสระ
 ไบกรณเต็มไปด้วยบัว ๕ ประการ แลกำแพงเมืองย่อมแลด้วยทอง
 ชื่อว่าเมืองอินทปัตนคร แลเศรษฐีทั้งหลายจึงราชาภิเษกเจ้าผู้ขึ้นเป็น
 กษัตริย์ แต่พระพุทธเจ้ายังทรงมานอยู่โปรดสัตว์ทั้งหลาย แลเที่ยว
 มาบิณฑบาตณเมืองนั้น แลยังมีพรรณพิกพการผู้หนึ่ง ถือกะลา
 ขอบทานเขาหินในกลางถนนกลางตลาด ก็มาพบพระพุทธเจ้าในหนทาง
 จึงเอาข้าวทในกระถานนั้นได้มาครด้วยมืออันเน่าห้อยอยู่ แลถามอน
 ขาดังโอบาตรพระพุทธเจ้า ครั้นพระพุทธเจ้ามาถึงทณจันหัน พระ
 พุทธเจ้าก็ยกเอาหม้ออันตกกลงนอกเสีย จึงจันจันหัน ครั้นจัน
 แลพระพุทธเจ้าจึงแย้มพระโอษฐ์ แลพระอานนท์ทูลถาม พระ
 พุทธเจ้าจึงตรัสว่า ดูกรอานนท์ พรรณพิกพการอันให้บิณฑบาตเป็น ทาน
 แก่ตถาคตแล้วจะให้เป็นพระยาในเมื่องหะ จะได้ปลั้กักราชดังได้ยศศักดิ์
 ครั้นพระพุทธเจ้าทำนายแล้วเท่านั้น แลพระยาผู้ขึ้นแต่ได้เป็นพระยา
 ในเมืองอินทปัตนคร แลมีชนมายได้ ๓๖ ปี ก็ทวงคดีเดือน ๖
 แรม ๖ ค่ำวัน ๕ มีมะเดื่อพุทธศักราชได้ ๓๖๐๐ ปี ยังแต่บุตรหลานสืบๆ
 กันมา ปรากฏปราสาทอันแล้วไปด้วยทองคำหายสิ้นทุกสิ่งทุกอย่าง อัน
 ันตรธานเป็นศิลาทุกประการ แลจำเดิมแต่ณมา พระยาโคตม
 เทวราชผู้หลาน ได้เป็นพระยาในเมื่องนั้น แลชาวบ้านเล่าถือว่าผู้
 บุญมาเกิดแล้ว แลบ้านเมื่องเราต้งนุกต้งมายังนัก

๑ ยังมีบุตรพรรณพิกผู้หนึ่ง เกิดมามีรูปอันงามก หลังชด
 เหวอศดแข็งแรง เป็นคนเฝ้าทงตัว เหตุมิได้รักษาดีดให้ท่านดู

อานนท์เศรษฐี แดบบุตรพรณิพกผู้หนีคดีเข้ามาจะไปจะผู้บุญ แล
 ดมเด็จพระอินทพระเจ้าลงมาแต่สุวรรณภูมิ ท่านพระอินทร์เจ้าลงมา
 หนทางมา เห็นพรณิพกหนีคดีมาว่า ท่านจะคดีกันไปไหน พรณิพก
 จึงว่าข้าจะอดคำให้คดีกันไปให้ท่านผู้บุญ แลพระอินทร์เจ้าจึงว่า
 ดกรท่าน เราฝากมาแลเครื่องทองไว้แก่ท่านบัดเดียวหนึ่งเถิด พรณิพก
 จึงว่าท่านไปอย่าช้า แลพระอินทร์เจ้าจึงส่งมาและเครื่องทองหนึ่งไว้ให้แล้ว
 จึงสั่งว่าถ้าเรานานมา แลของทองหนึ่งของท่านเถิด ครั้นส่งแล้ว
 พระอินทร์เจ้าก็ไปจาก ท่าน พรณิพกจึงคิดว่าผู้บุญเอามา แล
 เครื่องมาฝากเราไว้ จะมีอันใดบ้าง จึงแลเห็นขวดนามหย้าพวย จึง
 เอามาทำทศคอกอกเหยียดคอกกุดตรงเป็นอันหนึ่ง แลจึงทำทศคอกกุดตรงเป็นอัน
 หายโทะขึ้น ทั้งคอกงามดังทอง จึงคิดใจใหญ่ว่าชะรอยท่านเป็นผู้บุญ
 เทียงแท้ จึงเปิดองฝ่าเท้าทศคอกกุดหนึ่งนั้นไปนั้นเสีย จึงทรงเครื่องทพ
 แดมงกุฎพระขรรค์งามดุจดังเทพดา แลพระยาโคตมเทวราชว่าพิจา
 ถ้าผู้บุญมาในแผ่นดินจะต่อสู้ด้วยกัน ถ้ามาในอากาศจะเอาตัวหนีไปอื่น
 ครั้นพรณิพกทรงมาแก้วมากพาหะไปในอากาศเวหา ครั้นพระยา
 โคตมเทวราชแลเห็นผู้บุญพาหะมาในอากาศ ก็สะดุ้งตกใจกลัวจึง
 พานางอัคคมเหสีแดบตรี ทั้งเสนาอำมาตย์ไพร่พลโยธา พลช้าง
 ม้าออกจากพระนครในวันนั้นทั้งแปดหมื่น ไปช้างป่าจินตก็ได้ ๓๕ เส้น
 แล้วแสวงหาที่จะตบเมือง แลพระอินทราเจ้าจึงเอาพรณิพกอันงามนั้น
 ตั้งเป็นพระยา โดษชื่อว่าพระยาเนกรก ยกนางอันเป็นเผ่าพันธุ์ของ
 พระยาโคตมเทวราชให้เป็นนางอัคคมเหสี แลพอจุลศักราชถัณ ๓๐๐

พระอินทเจ้าเป็นประธาน ให้ขับศักราชในเมือง และมีลูกหลาน
สืบๆ กันมา ถอยจากตระกูลกษัตริย์แต่เดิมมา

๑ แดพระยาโคตมเทวราช เสด็จมาถึบ้านโกณฑัญญคาม
พราหมณ์ชื่อโกณฑัญญพราหมณ์ เป็นใหญ่กว่าพราหมณ์ทั้งหลาย
ได้ ๕๐๐ ครั้นเห็นพระยาโคตม โกณฑัญญพราหมณ์ทั้งหลาย
ก็ไปต้อนรับพระมหากษัตริย์ๆ จึงมีพระบรมราชโองการตรัสถามว่า ตรา
ราชพราหมณ์ทั้งหลาย บ้านท่านชื่อใด ชื่พราหมณ์ทั้งหลาย
บ้านชื่อโกณฑัญญคาม แต่ข้าเป็นชื่พราหมณ์ได้ ๕๐๐ คน จึง
มีพระราชโองการว่า เราจะสร้างเมืองในสถานที่นี้ ท่านทั้งหลาย
จะยินดีฤาไม่ พราหมณ์ทั้งหลายกนิยัคด้วยกนทงสัน พระเจ้าโคตม
เทวราช จึงถามพราหมณ์แต่ละรายถึงทั้งหลายว่า บ้านเป็นโบราณ
มาฤาสร้างขึ้นใหม่ เศรษฐกิจความดีเป็นบ้านโบราณมาได้สองชั่ว
สามชั่วผู้เฒ่าผู้แก่ พระพุทธเจ้าก็ ได้เสด็จเข้ามาบิณฑบาตในบ้าน
พระยาโคตมจึงนนิยัค ให้เสนาอำมาตย์คงพลมาททอง แดให้
ชื่พราหมณ์ผู้เฒ่าผู้แก่ กับเศรษฐีประชุมพร้อมกัน จึงให้ชื่พ
ราหมณ์คงพลกนทงสัน แลว่าแรงเจ็ดวันแล้วสระเกล้าขนได้ขม
พวย ถวายแก่พระอิศวรพระนารายณ์ แดไปเยี่ยมที่จะตั้งพระ
ราชวัง ให้พราหมณ์มาว่าเทวดา เป้าถึงขึงสามรอบ แดมีกไม้แฉ
เช่นตรวงให้พราหมณ์เสียจัญไร แดจ่ายหน้าที่ไว้อำมาตย์เสนาแฉคน
ทั้งหลายซัดแฉคนกำแฉถึงเจ็ดเดือน ทั้งพระราชวังแฉเมือง ทั้ง
บ้านเศรษฐีแฉบ้านพราหมณ์ เข้าอยู่ในเมืองสัน ไพร่พลอยู่ชั้นนอก

ตามชั้นรอบเมือง พระเจ้าโคตมเทวราช ก็เอาบ้านพราหมณ์เป็นเมือง แดโกณฑัญญพราหมณ์มีบริวาร ๕๐๐ โกณฑัญญเศรษฐีมีบริวาร ๕๐๐ สมเด็จพระเจ้าโคตมเทวราชเสด็จอยู่ดำรงฐานะเป็นสุข พุทธศาสนาได้ ๑๖๐๐ ปี จึงมีพระราชโองการตรัสตั้งอำมาตย์ผู้หนึ่งว่า ท่านจงเคาะประตูผู้แก่ทั้งหลาย แดอำมาตย์นั้นหูหนวกไม่ได้ยินถนัด ได้ยินไปว่าพระมหากษัตริย์สั่งว่า ท่านทั้งหลายสร้างพลาโองงทุกคนๆ เกิด เสนาบดีจึงทูลว่า พระองค์เจ้าตั้งให้ผู้ชายผู้สร้างพลาโองงทุกคน พระองค์เจ้าจะต้องพระราชประสงค์อันใด จึงมีพระราชโองการว่า เราตั้งให้ท่านทั้งหลายเคาะประตูผู้แก่ สั่งสอนเขานั่นคือให้สร้าง พลาโองงได้ แดพระโองการตรัสห้ามมิให้เขาเป็นอำมาตย์แต่บัดนี้ แดพระยาโคตมเทวราช มีพระราชบุตรองค์หนึ่งชื่อเจ้ากาญจนกุมาร เป็นพระยาแทนพระบิดา นานมาจึงขอเจ้าไวยยักษา ครั้นใหญ่มาขอเจ้าโคตรตะบอง ไปสร้างเมืองพิไชย จึงมีขอพระยาโคตรตะบอง เจ้าไวยยักษาไปสร้างเมืองพิไชย จึงได้ขอพระยาหมอเหล็ก

เรื่องพระนเรศวรทรงษา

๑ จุลศักราช ๒๑๕ ปีเถาะเบญจศก พระเจ้าจันทโชติกับเจ้าฟ้าปิยมาตุลาครองจันทร์ ขึ้นไปครองเมืองละโว้ ทั้งพระพี่น้องทรงพระนามชื่อเจ้าฟ้าแก้วประพาฬชนไปด้วย พระยาจันทโชติ เสดยราชสมบัติ

ได้ ๕ ปี สร้างวัดกุฎีทองถวายพระอาจารย์ พระอัครมเหสีสร้าง
วัดกลางวิหาร

๑ คักราช ๒๒๐ ปีมะแมสัมฤทธิศก พระเจ้าอินทรมังคละเจ้าเมือง
สทิงหมี่ ปรีक्षाเสนาบดีว่าเราจะยกไปตีเมืองตะไคว้ เดือนสิบสองให้
เกณฑ์ช้าง ๓๐๐๐ ม้า ๕๐๐๐ พลแสนหนึ่ง สรรพไปด้วยเครื่องสรรพ
ศาสตราวุธ ให้พระยาเวียงจิตรตองเป็นทัพหน้า ช้างเครื่องร้อยหนึ่ง
ม้า ๑๕๐ พลหมื่นหนึ่ง นันทะกะยอชเป็นปีกขวา ช้างร้อยหนึ่ง
ม้า ๑๕๐ พลหมื่นหนึ่ง นันทะกะยอทางปีกซ้าย ช้างร้อยหนึ่ง
ม้า ๑๕๐ พลหมื่นหนึ่ง ไปวิวาห์ทัพหลัง ช้าง ๗๐๐ พลสองหมื่น
ครั้นได้ชัยชนะ ๕ วัน องค์การเดือนสิบสองชน ๓๓ ค่ำ ยกทัพหลวง
ออกจากพระนคร มาทางกลดาง ๓๘ วันถึงเมืองตะไคว้น ณ วันเดือน
อ้ายแรม ๓๓ ค่ำ พระเจ้าอินทรมังคละ ตั้งให้นายทัพนายกองเข้า
ล้อมเมืองไว้สี่ด้านถึง ๗ วัน ห้ามผู้ใดออกมารับทัพไม่ว่า พระ
เจ้าจันทโชติจึงปรีक्षाเสนาบดีว่า ทัพมาล้อมครั้นใหญ่หลวงนัก
เสนาบดีจะคิดประการใดดี เสนาบดีคำนึงอยู่ หมิ่นจะสุกราบพูดว่า
ศึกครั้งนี้ใหญ่หลวงนัก คิดจะใคร่เป็นไมตรี ด้วยทหารเรายังมี
ชำนาญศึก พระเจ้าจันทโชติก็เห็นด้วย จึงเข้าไปปรึกษาเจ้าฟ้า
ปฐมาศดาตวงจันทร์ ว่าศึกครั้งนี้ยกมามิตรี ไพร่บ้านพลเมือง
ก็ตั้งท่านละเทือนอยู่ เราจะถวายพระพรนางไปเป็นทางพระราชไมตรีเห็น
ศึกจะอ่อนลง เจ้าฟ้าปฐมาศดาตวงจันทร์ก็เห็นด้วย เสด็จออกตั้งให้
เสนาบดีแต่งวอกับนางกำนัลร้อยหนึ่ง วันศุกร์มงคลฤกษ์ จึงเชิญ

เจ้าฟ้าแก้วประพาฬขึ้นสู่สวภาภานุจนอลงกฎ กับข้าสาว ออก
ไปกับพระราชดำรัส ถวายพระพนางเป็นทางพระราชไมตรี จึง
ให้เสนาหม่อมมนตร์นำเอาพระเจ้าพนางมาถวาย ครั้นถึงค่ายพระเจ้า
อโนราหมั่งน้อย เสนายามาตย์นำขึ้นเผ้า ถวายพระราชดำรัสทราบแล้ว
ก็ทูลพระทัย ตั้งให้รับนางมาค้ำหนักใน ทอดพระเนตรศิริวิดาตงงาม
ยิ่งนัก มีความประติพจน์ในนางยิ่งนัก จึงให้จัดทองดั้นชั่ง ช้าง
ร้อย ม้าร้อย ให้เสนาหม่อมมนตร์นำกลับลงไปถวายพระเจ้าจันทโชติ แต่
นั้นมาเมืองตะโกลกับเมืองสทิงหมี่ เป็นสุวรรณปรยุที่เดียวกัน พระราช
ดำรัสไปมาหากัน

๑ ครั้น ณ วันพุธเดือนสามแรมสามค่ำ ยกทัพกลับไปถึงพระนคร
จึงแต่งการพิธี จึงอภิเษกเจ้าฟ้าแก้วประพาฬ เป็นพระอัครมเหสีเอก
ทั้งสองพระนครไพศาลสมบุรณ์ทั่วทุกหนทุกฝ่าย เจ้าฟ้าแก้วประพาฬ
ทรงพระศรรักถนอมการประสูติพระราชกุมาร พระราชบิดาเสนาหา
ยิ่งนัก ครั้นจำเริญใหญ่ขึ้น พระราชบิดาให้เอาช่างมาทำตุ๊กตูปให้
พระราชกุมารเล่นเป็นนิจจนใหญ่ห้ากำ พระราชบิดากวดยพระนาม
พระราชกุมารชื่อพระนเรศวร ทุกประเทศธานีเกรงบุญสมภารยิ่งนัก

๑ เจ้าฟ้าปฐมมาสู่ตาตวงจันทร์ มีพระราชกุมารองค์หนึ่ง ครั้น
พระชนม์ได้ ๑๔ ปี ตาพระราชบิดาจะขึ้นไปเยี่ยมเยียนพระเจ้าน่านเมือง
สทิงหมี่ พระราชบิดาจัดแจงพลทหารให้แล้วถวายไปถึง พระเจ้า
อโนราหมั่งน้อยให้รับพระราชนัดดาเข้ามา ก็ชื่นชมโสมนัส พระกุมาร
ทั้งสองก็รักใคร่กัน

๑ ครั้นอยู่มาวันหนึ่ง หากนชนไปเล่นบนปราสาท พระเจ้าอโนรธา
 มิ่งนอได้จ้อออกอยู่ที่พระแท่น ทอดพระเนตรเห็นเจ้ากุมารทั้งต้องขึ้นไป
 บนปราสาท เห็นพระราชบิดาเป็นสัตว์ จึงคิดแต่ในพระทัยว่า อ้ายลูก
 คนหมิ่นจะเอามอบเป็นขามนเดียหมัน ทำริจาฉะนั้นแต่กึ่งอยู่ ครั้น
 อยู่มาพ้องจวาทกนทวยชมาตคตทณามเด้น พระนเรศวรแพพระราช
 กุมารเป็นหลายครั้ง คิดแก่นจะใคร่ฆ่าพระราชกุมารนั้นเสีย พระราช
 กุมารจึงคิดกนทพเถยจะหนีไป ให้เกิดยกด้อมมอญจะพามาด้วย
 ครั้นพเถยไปเกิดยกด้อมพวกพถกเข้ามา ครั้นพร้อมเสร็จให้ผูกพลาย
 ทองแดงออกเล่นหูกวัน โดยเพดาค่ำประมาณยามเศษยกหนี พวก
 พถกนยกไปก่อนหาวันหูกวัน แล้วทำเป็นเที่ยวหากิน เพดาร์งเข้า
 ราชพระนครพุดจากันเข้าเฝ้า พระราชกุมารหนีไป พาสาวเมืองไป
 ด้วยเป็นอันมาก ทราบถึงพระนเรศวรฯ เอาจกการกราบทูลพระราช
 บิดาว่า พระราชกุมารพาพถกชาวเมืองไป จะขออาสารออกไปจับ
 พระราชบิดาห้ามว่าอย่าไปโดยฉู้เข้าไม่ได้ พระนเรศวรก็มิฟัง ให้
 เกณฑ์ทัพ พระนเรศวรทรงช้างคันพลายคันตึง ๖ ก้อยยกตามมาแดน
 ไทยทัน ศักราช ๔๓๓ ปี จะเข้าชนพลายทองแดงๆ เล็กทานมิได้
 ถอะมา พระนเรศวรโศกจับเอาลูกชดุมเงอชน จะทงเอาพระราช
 กุมาร ร้องว่าเจ้าพเถยเป็นทารกหาคกรไม่ พระนเรศวรได้ยินละอาย
 พระทัยดวงลูกชดุมลงเสีย พอพลายทองแดงได้ทันพุดชาทมิหยิน
 ธนัต หันรับช้างพระนเรศวรแปรไป พระราชกุมารนำของ้าวจ้วง
 พนเห็นเป็นสัตว์ พระนเรศวรตกพระทัยพระพิศตรเผดไปเถยช้างพระ

ทั้ง พระราชกุมารพาพอกพดมาพระนคร (พา) ครบครว้มาถวาย
พระราชบิดา แล้วกราบทูลกิจจานุกิจทุกประการ ให้แต่งการสมโภช
พระราชกุมาร ขนานนามพระนารายณ์ แต่่นมาเมืองสทิมกับเมือง
ตะไคว้ ขาดทางพระราชไมตรีกันแต่่นมา มอญนครีศวรซึ่งได้มานั้น
อยู่เมืองบาง อยู่บางขามโพชยาบ้าง ก็มเ้ากับคั้น

๑ จุดศักราช ๒๔๒ ปีระกาโทศก มหาอำมาตย์ได้ครองราชสมบัติ
ได้ ๓๒ ปีส่งวรรคต พระนารายณ์สร้างวัดขึ้นหนึ่ง ศักราช ๒๔๑ ปี
มะเมีย่นพศก พระนครีศวรยกพล ๔๐ แล่นมาดัยมกรง ตั้งค่ายอยู่
ตำบลนนตรี ทราบว่าพระนารายณ์ได้ครองราชสมบัติ เกรงพระเดช
เดชานุภาพเป็นอันมาก จึงให้แต่งหนังสือเป็น โฉลกความว่าเรายกพยุห
แสนยานุภาพ จะใคร่สร้างวัดขึ้นหนึ่งคนละวัด พระน้องเราจะเห็นประการ
ใด ถ้าเราแพ้จะยกกลับ ถ้าพระน้องแพ้เราจะครองเมือง ครั้น
แต่งเสร็จแล้วให้ส่งมาไปถือเอาไปถวาย เสด่นำหน้าแขกเมืองเข้าเฝ้า
กราบทูลทุกประการ จึงครว้ว่าพระเจ้าพี่จะสร้างก็สร้างเถิด คนละ
มุมเมืองข้างทิศพายัพ เราอยู่ข้างทิศทิศใต้ ไปทูลพระนครีศวร ๆ ก็
ส่งนายทัพนายกองจัดการทำอิฐเป็นอันมาก ก่อพระเจดีย์กว้าง ๔ เส้น
สูง ๘ เส้น ๓๐ วา พระนารายณ์ก่พระเจดีย์กว้าง ๓ เส้น สูง ๗ เส้น
๔ วา ๒ คอก พระนครีศวรก่ ๑๕ วันถึงมัตถกุ่ม ให้นามวัดภูเขา
ทอง พระนารายณ์จะแพ้ คิดเป็นกลอุบายทำโครงเอาผ้าขาวคาด
พระนครีศวรเห็นคั้งนั้นคิดกลัวเด็กที่พกดับไป พระนารายณ์ให้ก่อจนแล้ว
ให้นามวัดใหญ่ชัยมงคล

๑๑ แล้วพระนารายณ์ไปสร้างพระปรางค์เมืองละโว้ ชานานามเมืองใหม่ชื่อว่าเมืองลพบุรี แต้นมาเป็นเมืองลูกหลวง พระนารายณ์ทรงประชวรลงมา ครั้นถึงพระราชนว ๓ วันสวรรคต ทวายพระเพลิงที่วัดพระองค์สร้างให้ชื่อตินารายณ์ศิรา แต้นมาเมืองว่างเปล่าอยู่ อำมาตย์ ๘ คนรบฆ่าฟันชิงราชสมบัติกัน โลหิตในเมื่องนั้นประจุหนึ่งท่วมท้องช้าง แด่ทำศึกกัน ๒ ปี ศักราชได้ ๓๓๓ ปีมะเด็งเอกศก พระเจ้าหงวไตราชสมบัติเก่าปี จึงกำหนดตั้งพักทอกรชนอนดลาดไว้ทุกตำบล จึงตั้งให้ยกวงเป็นวัด เรียกว่าวัดเดิมแต่นั้นมา ศักราช ๓๖๐ ปีมะแมสัมฤทธิ์ศึกลงมาสร้างเมืองใหม่ สร้างคำหนักวงอยู่ท้ายเมือง ไปสร้างวัดโปรดสัตว์ยังหาแล้วไม่ สวรรคตลงนั้น ศักราช ๒๗๓ ปีมะแมโทศก ครั้นนั้นกษัตริย์พม่าจะบำรุงพระพุทธศาสนาแด่อาณาจักรพม่า พระนารายณ์ไม่พราหมณ์ปโรหิตคิดกันว่า จะเลี้ยงเรือสุพรรณหงษ์เอกไชยกับเครื่องกฤณทัณฑ์ไป

เรื่องพระเจ้าแสนนาผิง

๑๒ ขณะนั้นหมู่เด็กเลี้ยงโคอยู่กันทั้งนา ๔๗ คน เด็กโคตำบลมปลดก อันตั้งใหญ่สูงคอกเกษ ตั้งตัวเป็นคนหนึ่งชื่อว่าราชการบนจอมปลดกนั้น หมู่เด็กทั้งปวงหมอบราบอยู่เป็นนิจ จึงตั้งเป็นขุนอินทรีเทพ ขุนพิเรนทรเทพ เป็นที่ขุนนางใหญ่ ว่าราชการบนปราสาทปลดก โกรธว่าราชการสั่งให้เพี้ยชมชาติเอาไปฆ่าด้วยไม้ซดก ไปตัดศีรษะๆ นกซาด เรียกว่าบ้านหัวปลดกแต่นั้นมา ครั้นนั้นพราหมณ์ปโรหิต

โหราสโมสร์ เฝ้ายเลวเือกถูกกัณท์กับเรือเอกขัณฑ์พรหมหงษ์ไป
ตามชลมารค ไปถึงบ้านเด็กเล่น เรือขัณฑ์พรหมหงษ์ก็หยุดอยู่ พล
พายเรือมิได้ไป พรหมณเฝ้าจึงตรงเอนแตรฝรั่งชนพรหมกัน ้วย
เขาหนามเด็กมากของราชสมบัติ จึงเรียกว่าบ้านเด็กเล่นแต่นั้นมา
จึงเชิญเงินเสวยราชสมบัติ ให้เขาพวกเด็กเด็กเพื่อนกันลงมาตั้งให้เป็น
ข้าราชการ อยู่มาวันหนึ่งลงไปรงน้ำ เห็นลูกมอญมาขายผ้าพ่อลูก
ได้เบญจกัณท์ จึงให้มหาดเล็กไปตามดูให้รู้ว่านางจะอยู่ที่ไหน มหาด
เล็กไปดูเห็นทออยู่แถว ก็กลับมาทูลประพาศเหตุทุกประการ อยู่
มากาลวันหนึ่งนางนมมรดุโลให้คิดผ้า เอาผ้าไปตากผิงจิบเห็นบน
อศักรชัย ลนกันเห็นมาก ครั้นถึงวันศุกร์ขึ้น ๑๑ ค่ำเวลาเช้า จึง
แต่งเรือลงไปรับกับหลานหามลงแถว ขวามาคใจเป็นอันมาก ก็
รับนางหลานหามาพระราชวัง แต่เดิมมาจึงเรียกว่าบ้านหลานหามา
จนบัดนี้ ครั้นถึงพระราชวังจึงรับนางพระราชานีกเป็นเอกอัครมเหสี
ไปไว้บ้านเมื่องอยู่เย็นเป็นสุขเรื่อยไป

๑๑ ณะนั้นพระเจ้ากรุงจีนได้บุศรมุขมรรมาในจีนหามาเอามาเลี้ยงไว้
ให้นามชื่อว่านางสร้อยดอกหมาก ครั้นวันมีการเจริญขึ้น จึงให้
หาโหรมาให้ทำนายว่า ลูกคนนี้จะควรคู่ด้วยกษัตริย์เมืองใด โหร
พิเคราะห์ดูหาเห็นว่าควรอยู่แห่งใดไม่ เห็นอยู่แต่กษัตริย์นครกรุงไทย มี
บุญญาภิสั่งขารมากนัก เห็นจะควรกับพระราชธิดา จึงกราบทูลว่า
จะได้กับพระเจ้ากรุงไทยเป็นแน่ พระเจ้ากรุงจีนให้แต่งพระราชธิดา
เข้ามา ให้ขุนแก้วการเวกถือเข้ามา ขุนนางผู้ใหญ่ให้นำเข้าเฝ้าถวาย

พระราชดำรัส จึงสั่งให้เบิกทูตานุทูตเข้าไปเฝ้า ในพระราชดำรัสนั้น
ว่า พระเจ้ากรุงจีนให้มาเฝ้าทางพระราชไมตรีตั้งพระเจ้ากรุงศรีอยุธยา
ด้วยเราจะยกพระราชธิดาให้เป็นพระอัครมเหสี ให้เสด็จออกมารับ
โดยเร็ว ครั้นได้แจ้งในพระราชดำรัสดังนี้ก็พระทัย จึงตรัส
ว่าเดือน ๓๕ จะยกออกไป ให้คอบแทนเจ้าของไปเป็นอันมาก รุกข
จากลับไป จึงสั่งให้จัดเรือเอกไชยเป็นกระบวนพยุห

๑ จตุศักราช ๓๗๕ ปีมะเมียเบญจศก ครั้นวันเดือน ๓๕ แรม
๓๓ ค่ำ ได้ศักราชฤกษ์ดี จึงยกพยุหไปทางชลมารคพร้อมด้วยเสนา
บริวาร เสด็จมาถึงแหลมวัดปากคลองพอนาธิ จึงประทับพระที่นั่งอยู่
หน้าวัด จึงทอดพระเนตรเห็นฝูงมอญที่รักได้เรือสำเภาหน้าขึ้น จึงทรง
พระดำริว่า จะขอหมั้นการพระพุทธรูปมาถวญ เสด็จเบญญาภิสังขาร
ของเราๆ จะได้ครองไฟฟ้าอาณาประชาราษฎร์ด้วยกันเสร็จ ขอให้
นางผิงย้อยหยดลงมา ถอดเอาเรือนั้นไปประทับแรมท่าแพแก้วนั้นเกิด
พอดกพระโอบอุ้มดังนั้น นางผิงย้อยลงมาถวญเอาเรือพระที่นั่งรับขึ้น
ไปถึงที่ อารามการผู้ใหญ่ผู้น้อยเห็นประจักษ์แก่ตาแล้ว เสด็จนมัสการ
จึงเปลื้องเอาพระภษา ทรงสักการะบูชา พระพุทธรูปมาถวญเสร็จแล้ว
เสด็จลงเรือพระที่นั่งถวญลงมาตามเดิม พระองค์จึงมีภาวลงมากวายน
ชัยมงคลว่า มหาบพิตรพระราชสมภารจะสำเร็จความปรารถนา จะ
ครองไฟฟ้าอยู่เย็นเป็นสุขทั่วทิศ จึงถวายพระนามว่าพระเจ้าด้ายนาผิง
ครั้นนำหิขุดจะลง พระองค์จึงสั่งให้ท้าวพระยาพยุมาตามชยทั้งหลาย
แต่เสนามนตรีกลับขึ้นไปรักษาพระนคร แต่พระองค์เสด็จไปทรงเรือ

พระที่นั่งเอกชัยดำเดิยว ด้วยอำนาจพระราชศักดิ์ที่ได้สร้างมาแต่ปาง
 หลัง ก็เสด็จไปโดยสะดวกจนถึงเขาไฟ พอจันทงหลายเที่ยวอยู่ในท้อง
 ทะเดนนเห็นเป็นนักษัตรย่นก จึงนำเอาเนื้อความกราบทูลพระเจ้ากรุง
 จีนๆ ก็ตั้งทักท้วง จึงสั่งให้เสนาผู้ใหญ่ไปทูลว่าจะมีบุญจริงฤาๆ
 ประการใด ให้ประทับสองแห่ง ที่อาวาสคันทหนึ่ง ครั้นเพลาค่ำ
 จีนใช้คนสอดแนมดูว่าจะเป็นประการใด ครั้นไปฟังดูได้ยินเสียงดุริยางค์
 คนครึกครื้นไป จึงเอาเนื้อความต่งนกราบทูล จึงสั่งให้เชิญ
 มาอยู่อาวาสคันทหนึ่งจึงแต่งการรับ ครั้นเพลารাত্রกลาง เทพยดา
 บินลาดดุริยางค์คนครุ ครั้นรุ่งขึ้นจึงพระเจ้ากรุงจีนแต่งการกระบวนให้
 รับพระเจ้าด้ายนาผิงเข้ามาพระราชวัง จึงทูลประเทศสรวลเจริญบุญทั่ว
 ไป พระเจ้ากรุงจีนให้ราชภักเษกนางสรวลดอกหมาก เป็นพระอัคร-
 มเหสีพระเจ้าด้ายนาผิง พระเจ้ากรุงจีนแต่งดำเถา ๕ ถ้า กับเครื่อง
 อุปโภคบริโภคเป็นอันมาก ให้จีนมชอ ๕๐๐ คนเข้ามาด้วย จึงพระ
 เจ้ากรุงจีนให้เชิญพระเจ้าด้ายนาผิงไปเฝ้า ครั้นถึงบ้านเมืองหามผู้ใด
 รักษาไม่ แด่เกิดออกจะมีศึกมาย้าย ให้พากันถับไปพระนครเกิด พระเจ้า
 ด้ายนาผิงถกถวายมัจคมดาพานางดงดำเถา สิบห้าวันมาถึงแทนพระนคร
 ขุนนางผู้ใหญ่ผู้น้อยกับพระราชคณะ ราชฎร เทพนิกร ก็โสมนัส
 ยินดีทวไปจึงแต่งการรับเสด็จ พระราชคณะฐานานุกรม ๓๕๐ ไปรับ
 ที่เกาะ จึงเรียกเกาะพระแต่นมา แด่กเชิญเสด็จมาทวยเมืองที่ปากนา
 แม่เมย แด่เสนาบดีราชคณะจึงเชิญเสด็จเข้าพระราชวัง ตั้งให้จัด
 ที่ตำหนักซ้ายขวาดำเร้วแล้ว จึงให้เฝ้าแก่กับเรือพระที่นั่งลงมารับ

นาง ๆ จึงตอบว่า มาด้วยพระองค์โดยยาก มาถึงพระราชวังแล้วเป็น
โขนจึงไม่มารับ ถ้าพระองค์ไม่ลงมารับแล้วไม่ไป เฒ่าแก่เอาเห
ความกราบทูลทุกประการ พระองค์จึงตั้งหนักว่าเป็นหยอกเล่น มา
ถึงแล้วจะอยู่ที่ไหนตามเถิด นางรู้ความดังนั้นสำคัญว่าจริงยิ่งเกรว่า
พระทัยนัก ครั้นรุ่งเช้าแต่งกระบวนแห่มารับ จึงเสด็จพระราชดำเนิน
มาด้วย ครั้นถึงเสด็จไปบนตำบารับนาง ๆ ตัดพ้อว่าไม่ไป พระเจ้า
สายน้ำผึ้งจึงสัพยอกว่าไม่ไปแล้วก็อยู่นี้ พอตกพระโอบีรู้ดังนั้นก็ถ
ใจตาย พวกจีนไทยร่ำรักแะไป รุ่งศักราช ๔๐๖ ปีมะโรงฉก
จึงเชิญศพมาพระราชทานพระเพลิงที่แหลมบางกะจะ สถาปนาเป็นพระ
อารามให้นามชื่อวัดพระเจ้าพระนางเซ่งเตนมา

๑ พระเจ้าสายน้ำผึ้ง จึงยกพลลงไปรบ บางเคย จะสร้าง เมืองใหม่
พระอาจารย์ห้ามว่าน่าเค็มนัก ยังไม่ถึงกำหนดนายสร้างไม่ได้ จึงสร้าง
วัดหน้าพระธาตุถวายพระอาจารย์ แล้วมาสร้างวัดมงคลบพิตร พระเจ้า
สายน้ำผึ้งอยู่ในราชสมบัติได้ ๔๕ ปี สวรรคต รุ่งศักราช ๔๕๗ ปีมะเส็ง
ถึงปดศก

๑ พระยาธรรมิกราชา พระราชบุตร พระเจ้าสายน้ำผึ้งได้เสวยราช
สมบัติ มีช้างเผือกสองช้าง สร้างวัดมูราช ประชากรราษฎรสมณะ
ข้าราชการเกษมสุขทุกชายหญิง เด่นเด่นว่า มิได้มีอิจาตักถกกัน
ทรงทศพิธราชธรรมบำรุงพระพุทธศาสนา ประเทศราชเกรงพระเดช
านุภาพยิ่งนัก แต่ดอกไม้มองเงินขึ้นเป็นอันมาก ขนอ่อนอากรบ่อนเบี้ย
ของเรือดำละ ๓๐ เบี้ย ๕๐ เบี้ย มิให้เรียกแก่ราษฎรแต่ลด ฝนตกตาม

ฤๅหน้างามตามฤๅ เด่วยราชย์ ๔๒ ปี รุๅคๅศๅกรๅว ๔๕๘ ปี มะเมือยๅฐๅศๅก
ให้รุๅคๅคๅลๅงๅบๅงๅคๅะๅเคๅยๅนๅอๅกๅไปๅบๅงๅยๅหนๅ

๑ รุๅคๅศๅกรๅว ๖๖๘ ปี ขๅดๅเบๅญๅศๅศๅก เมๅยๅงๅหๅงๅชาๅวๅคๅใช้ๅให้ๅมีๅเป็นๅพระ
ดๅยๅดๅงๅมาๅทๅงๅเมๅยๅงๅเๅนๅ ตๅงๅมาๅตามๅถๅนๅาๅ กๅนๅทๅงๅปๅวงๅเห็นๅเป็นๅนๅยๅคๅจๅรๅยๅ
จๅงๅอๅรๅรๅนๅาๅไๅวๅมๅชาๅ พระๅดๅยๅดๅงๅมาๅมีๅไๅดๅอยู่ๅเมๅยๅงๅเๅนๅ แต่ๅทำๅปๅญๅหๅรๅ
ดๅมๅจๅเๅกๅรๅษๅฐๅรๅมๅชๅมาๅทๅกๅเมๅยๅงๅ จๅนๅเๅนๅเๅนๅคๅวๅมๅกๅรๅบๅทๅลๅพระๅเจ้าๅ
อๅยๅหๅวๅ คๅรๅนๅดๅยๅดๅงๅมาๅถๅงๅหน้าๅคๅาๅหนๅกๅ ดๅยๅอยู่ๅนๅนๅนๅกๅให้ๅดๅงๅเชๅยๅวๅทๅนๅ
หน้าๅอยู่ๅ ดๅงๅให้ๅคๅงๅฉๅดๅรๅวๅวๅคๅดๅมๅโกๅษๅ ชๅวๅพระๅนๅคๅรๅมๅนๅนๅทๅกๅคๅนๅ เป็นๅ
โกๅดๅหๅดๅทๅกๅกๅได้ๅ ๗ๅ วันๅ พระๅเจ้าๅอๅยๅหๅวๅเๅดๅจๅดๅงๅไปๅ เๅญๅพระๅชๅนๅมาๅ
ปๅระๅติๅชๅรๅนๅไๅวๅเๅนๅกรๅงๅ กๅรๅษๅจๅกๅชๅรๅมๅหๅนๅงๅแๅบๅอยู่ๅทๅงๅเๅดๅจๅรๅอๅงๅนๅ
วๅ อๅยๅเๅดๅจๅดๅงๅไปๅเๅยๅมีๅใช้ๅพระๅ เๅนๅใช้ๅทๅมๅคๅดๅกๅ เๅญๅเๅดๅจๅดๅงๅดๅมๅเๅยๅ
เๅดๅกๅ เๅดๅจๅดๅงๅดๅมๅนๅไปๅ จๅงๅให้ๅหๅคๅวๅชๅยๅชๅรๅมๅนๅนๅหๅพๅมๅเๅ กๅดๅกๅพระๅกๅยๅ
จๅงๅดๅงๅให้ๅปๅวๅรๅยๅงๅให้ๅหๅคๅนๅชๅรๅ

๑ คๅรๅนๅอยู่ๅมาๅคๅรๅชๅวๅบๅนๅบๅงๅนๅาๅมๅงๅรๅบๅให้ๅคๅาๅพาๅไปๅให้ๅวๅพระๅดๅยๅหๅเๅนๅ
ดๅกๅนๅนๅนๅ จๅเๅคๅรๅเๅดๅเๅนๅ คๅาๅพาๅดๅกๅหๅดๅนๅมาๅ คๅรๅนๅถๅงๅดๅงๅนๅาๅ คๅาๅมๅนๅ
ทำๅให้ๅเๅมๅอๅนๅพระๅดๅยๅ คๅรๅนๅเๅดๅวๅกๅดๅมๅมาๅ ดๅกๅหๅดๅนๅกๅวๅ คๅาๅแๅกๅทำๅ
พระๅดๅยๅได้ๅ ชๅวๅรู้ๅไๅถๅงๅกรๅมๅทๅลๅพระๅเจ้าๅอๅยๅหๅวๅ ๗ๅ ให้ๅเๅคๅวๅคๅาๅ
มๅนๅนๅมาๅ ๗ๅ กรๅมๅทๅลๅจๅมๅเๅพระๅ เป็นๅมีๅเๅนๅใช้ๅให้ๅมๅคๅาๅบๅนๅเมๅยๅงๅ จๅงๅ
อๅดๅทๅดๅวๅยๅ พระๅเจ้าๅอๅยๅหๅวๅกๅทๅงๅขๅอมๅ จๅงๅให้ๅทำๅดๅยๅดๅญๅจๅนๅมๅงๅคๅดๅ
เๅรๅวๅงๅเชๅนๅชๅวๅเปๅดๅอๅกๅชๅวๅดๅรๅเๅดๅจๅดๅงๅเๅดๅกๅ ถๅงๅไปๅรๅมๅนๅาๅอๅนๅโๅงๅการๅ ๗ๅ
ชๅวๅเปๅดๅอๅกๅ ชๅวๅดๅรๅ ดๅยๅดๅญๅจๅนๅวๅงๅ พระๅนๅนๅ ๗ๅ ถๅงๅมๅนๅาๅไปๅ ๗ๅ นๅวๅยๅเป็นๅ

ขอลห่านชนกด้วว่าจะเข้าคลองในเมือง จึ่งตั้งให้สัตว์พระพุทธรมณต์
 ดยสัตยจันกันไว้ทุกคลอง พระนเห็นเข้ามิได้ ไปอยู่บางกระจะ ตาแก่
 นตามไปได้กั้น บอกแก่ผู้กำกับว่าอยู่ แต่จะชน ไปเมือง เหนือ
 จึ่งตั้งให้หาจันตักไว้คลองสระแก แต่เที่ยวหากันอยู่นนดง ๓ วัน ทน
 กันเข้าที่ปากน้ำประดัมจับได้ มัดด้วยสายสัตยจัน ลงไปกราบทูลว่า
 ไ้แล้ว จะจัดแจงฆ่าถ่วงเผาไหม้พระเกียรติยศไม จะได้กั้นกัน
 ชนไปหาเจ้าของ พระเจ้ายู่หัวก็โปรดบัญชาตาม จึ่งตั้งให้ตอโง
 คอกหมันยำนให้มันคงแล้ว เอาไม้ใส่ลงในโง ผักยำนให้มันเข้า
 ได้ แล้วเอาสายสัตยจันจะพันเข้าอีกแล้ว ก้อ่านโองการกำชับว่า
 ใครจะมาทบทย้าให้ออก จงไปทงเจ้าของ ก็ยกโงลงน้ำลอยทวนน้ำ
 ชนไปทงเมืองหงษาวดี พระเจ้ายู่หัวให้หาผู้ขึ้นมาจะป่นมาเห็นจ
 กิหาพบไม่ จศักราช ๑๗๗๒ ปีมะแมชกษ พระองค์ทรงสร้างวัด
 กุฎีราววัด ๓ พระอธิกรมเหษทรงสร้างวัดมเหยงควัด ๓ พระองค์อยู่
 ในราชสมบัติ ๘๘ ปี พระองค์สวรรคต ศักราช ๑๗๗๒ ปีมะโรงโทศก

เรื่องพระบาทเจตย

๑ พระยาเซียงกงเจ้าเมืองเดิมเจ้าพระเจ้าปราสาททอง ว่ายัง มีพระ
อาจารย์พระองค์หนึ่ง มาถวายพระพรว่า สมเด็จพระพุทธเจ้ายังทรงพระ
ทรمانอยู่นั้น เสด็จพระราชดำเนินไปสู่ดงกาทวิป เป็นเหตุด้วยพระ
ภิกษุต้ององค์วิเวกกัน สมเด็จพระพุทธเจ้าเสด็จออกจากเมืองดงกาทวิป
มาสู่พระเชตุพนเมืองสาวัตถี จึงตรัสธรรมเทศนาแก่พระอานนท์ว่า ดับ

ไปเมืองหน้าเมืองลำดก จะกลายเป็นเมืองหงสาวดี เหตุว่าจะมีกษัตริย์
องค์หนึ่งทรงพระนามชื่อว่าพระเจ้าศรีธรรมมาโลกราช จะสร้างพระมาด
เจดีย์องค์หนึ่ง ในกลางพระนคร แลพระมหากษัตริย์นั้นมคริธาตุยังหนัก
ให้เปิดประตูเมืองหงสาวดี ให้คนเข้าส่งประตู ออกส่งประตู จึง
พระเจ้าศรีธรรมมาโลกราชตรัสตั้งชาวพระคลัง ให้เอาทองคำมากองไว้ใน
พระนคร ถ้าคนเข้าไปช่วยทำพระมาดเจดีย์นั้น ก็ให้รับเอาทองคำทำวง
หนึ่งกชน จึงให้ช่วยทำการ แลทกวันหนึ่งปรากฏมอญ แลพระมาด
เจดีย์น้อย ทศโคตร พระเจ้ากรุงศรีอยุธยา ครั้นแจ้งประเพณีเหตุ
แล้ว กรมพระหยยหนัก จตุศักราช ๔๓๓ ปีชวดศรศก จึงมีพระ
ราชโองการตรัสตั้งขุนการเวก แลพระยาศรีธรรมราชา ภาณุราช
วัตรเมืองอินทรี ภาณุกันเมืองพรหม ยกกระบัตรนายพลึงกำจาย
นายชำนาญองครักษ์ นายทองใบเพชร นายเดจสงคราม ขำหลวง
แปลนายกับไพร่ ๕๐๐ คนเอาเครื่องบูชาชน ไปถวายพระมาดเจดีย์ แล
ขำหลวงขุนการเวก ยกออกจากกรุงแต่ ณ วันพฤหัสบดีเดือนยี่ขึ้น
สิบเช็ดค่ำ ไปทางสุพรรณบุรี ไปถึงบ้านชบา ยกบ้านชบาไปถึงเมือง
พระยาเจ็ดตน ยกจากเมืองพระยาเจ็ดตนไปถึงบ้านวังงาม ยกจาก
บ้านวังงามไปด่านทราย ยกจากด่านทรายไปถึงเจ้าปุมหิน ยกแต่เจ้า
ปุมหินไปจากแม่น้ำชุมเกลียวนั้น มีพระพุทธไสยาสน์องค์หนึ่งทองสัมฤทธิ์
พระองค์ยาวห้าเต็น ขุนการเวกแล ขำหลวงทั้งปวง ก็ชวนกันเข้า ไป
นมัสการ จึงตั้งเจ้าจิฐฐานว่า ขอเดชะพระบารมี พระพุทธไสยาสน์
ให้ข้าพเจ้าทั้งปวงนี้ ไปถึง ได้นมัสการพระมาดเจดีย์ ในเมืองหงสาวดี

ถ้าเรารู้ความปรารถนานั้นเกิด ข้าหลวงท่งป่องกราบทูลถวายบังคมณมัสการ
ก็ลาออกจากเมื่อน้ำชุมเกวียว ก็เข้าไปถึงเขาฝ่งย่างหิน ไปถึงตำบลเขา
หลวง หอดันแดนกรงศรีอยุธยา ไปถึงด่านท่งเขาหลวงชั้นเขตแดน
นับได้ ๓๗ วัน ครั้นแล้วจึงตั้งเจ้าจักษุฐานอีกครั้งหนึ่ง ยกรออกจากท
ฐนการเวกกับข้าหลวงท่งป่อง จึงตั้งนมัสการพระศรีรัตนตรัยแล้ว
ก็ยกไปหากระยะบัน ไม่มีผู้คนเดินเตย บ่ายหน้าค้อยทิศอุดร เป็นป่า
ใหญ่เดินไปมาไม่ต้องแตก เป็นทุ่งอยู่กลางเป็นป่าจะเมาะ คนท่ง
ป่องสันหาอาหาร กินแต่ผลไม้เป็นอาหาร สันหนทาง ๓๐ วัน จึงเข้า
เมืองหงสาวดี มีค่านบ้านพรหมณรายไปบ้าง ฐนการเวกกับข้า
หลวงท่งป่องเดินค้อยกันไป สันหนทางนั้น ๓๐ วัน จึงถึงเมือง
หงสาวดีนั้น ก็ตั้งเขาถนนันทาง ๒ เดือนกับ ๓๐ วัน จึงเข้าเมือง
หงสาวดี ฐนการเวกกับพระยาศรีธรรมราชา ข้าหลวงท่งป่องพากัน
เข้าไปในพระอาราม พบปะชาวบริบท ฐนการเวกจึงถามปะชาว
ว่าอารามนี้ท่านผู้ใดเป็นใหญ่ ปะชาวบอกว่าพระเจ้าหงสาวดี ฐนการเวก
แล้วข้าหลวงท่งป่อง จึงเข้าไปนมัสการพระเจ้าหงสาวดีฯ จึงชักใช้ได้
ถามว่าอุบาสกท่งป่องจะมาแต่สถานใดฤๅ ฐนการเวกกราบทูลพระ
เจ้าหงสาวดีว่าข้าพระพุทธเจ้าท่งป่องน เป็นข้าทูลละอองธุลีพระบาท
อยู่หัวกรุงศรีอยุธยา ฯ มีพระกมลหฤทัยเลื่อมใสศรัทธาในพระ
มาตเจดีย์ยิ่งนัก จึงตรัสใช้ให้ข้าพระพุทธเจ้าท่งป่องนคุมเอาเครื่อง
สักการบูชาพดลควร ฐนมานมัสการพระมาตเจดีย์นั้น พระเจ้าหงสาวดี
ปราศรัยว่า อาตมภาพขออนุโมทนา ด้วยพระราชทรัพย์แห่งพระองค์

นั้นเกิด ๒๕ วันท่านไปอยู่สำนักกัน ให้สหายก่อนเกิด ต่อพรุ่งนี้จะให้ปะชาว
นำไปนมัสการตามความปรารถนา

๑ ครั้นรุ่งเช้าพระสังฆราชา ให้ปะชวนำข้าหลวงทั้งปวงเข้าไปใน
อาราม ทำประทักษิณพระระเบียงนั้นได้รอบหนึ่ง แต่พระระเบียงนั้น
เป็นสี่เหลี่ยมจัตุรัส ขุนการเวกจึงให้นายน้อยหาญใจเพชรวัดพระระเบียง
ข้างหนึ่ง แต่ยาวได้ ๒๐ เส้น ขื่อพระระเบียงยาว ๒ เส้น ๓๐ วา มีพระ
พุทธรูปรายรอบหลังด้วยทองสัมฤทธิ์ทั้งสี่ เป็นพระพุทธรูปสูง ๓๐ วา
เจ้าพระระเบียงแปดเหลี่ยม แต่ละเหลี่ยมนั้นวัดได้ ๘ ศอก สูงถึงท้อง
ชิวอดได้ ๒๐ วา กะขีอูกระษัตริย์รักแรงดอยปน หุ้มด้วยทองแดงหนา
สามนิ้ว แลที่แปดถนพระระเบียงทำด้วยไม้แก่น พันพระระเบียง
ด้วยด้ายดิบผูกหนาสิบสองนิ้ว ขุนการเวกแลข้าหลวงทั้งปวง ก็เข้า
นมัสการในพระระเบียง พอเพลดพระจบแล้วถวญกันกลับมาน้อย

๑ ครั้นเพลารุ่งเช้าพระสังฆราชา ให้ปะชวนำขุนการเวกแลข้าหลวง
ทั้งปวง ขึ้นไปนมัสการพระมณีเจดีย์ คือองค์พระมณีเจดีย์ธาตุ
ขุนการเวกแลข้าหลวงทั้งปวง ก็เข้าไปถึงคันทันใต้ใต้พระมหาธาตุ นาย
หาญใจเพชรวัดฐานพระมณีเจดีย์นั้น คันทันหนึ่งยาว ๓๕ เส้น ๕ วา ทั้งสี่
คันทันยาว ๓๕๓ เส้น บันใต้พระมณีเจดีย์นั้นทำด้วยทองแดงตง
กับอิฐ แม้บันใดรอบใหญ่ ๔ กำกึ่ง ถูบันใดใหญ่รอบ ๓ กำ ปะชาว
ขุนการเวก ข้าหลวงทั้งปวง ขึ้นไปตบประตูพระมหาธาตุนั้นกว้าง ๒ เส้น
สูงได้ ๕ เส้น มีหงส์ทองคำสี่ตัวเข้าประชุมกันเป็นแท่นรอง พระ
พุทธรูปบนหลังหงส์สี่องค์รายรอบค้ำ แต่ล้วนทองคำทั้งแท่น สูงสองศอก

แต่ขอเท้าทางสั้นใหญ่รอบ ๑๓ กำ ค้างสั้นสูง ๑๖ คอกทำด้วยทอง
 กำทางแห่ง แดงคพระมหาธาตุแห่งคกำเป็นแผ่นอิฐ หนาน้ำดำ
 นวกวางดำคอกยาวห้าคอก ทองค้ำหม่องคพระมหาธาตุขึ้นไปจนถึงยอด
 แล้วเอาลวด ทองแดงร้อยหูกันเข้า เอาสายโซ่คล้องเข้าเป็น คาช้าย
 หุ้มรัดข้างหนึ่งขึ้นไปอีกชั้นหนึ่ง แดงคพระมดเจดีย์มลุกแก้วใหญ่
 ได้ห้าอ้อมมีฉิมมบุษ ฐานการเวกและหาทองทรงปวง ฐานเตี้งบันได
 หนึ่งเข้า ฐานไปคประคพระมดเจดีย์พอเพดาเคียงกโค่นมัสการ แล้ว
 กลับลงมา ถึงเตี้งบันไดคพอค้ำ ฐานพระ มดเจดีย์ ฐานรองหงส์เหยียบ
 อยู่นนค้ายด้วยแผ่นเงินหนาสามนิ้ว กวางดำคอกเป็นสี่เหลี่ยม ประา
 บอกข้าหลวงว่า เหล็กกระตักพระมดเจดีย์หรรษุดกถ้วน ใหญ่
 รอบ ๑๓ กำ ฐานการเวกจึงถามว่า พระมดเจดีย์ใหญ่หนักหนานะคอกท่าน
 ผู้ใดสร้าง ประาจึงบอกว่ พระพุทธคักราช ๒๓ ปี ยังมีพระมหา
 กษัตริย์ของคหนึ่ง ทรงพระนามชพระเจ้าศรีธรรมมาโลกราชสร้างพระมด
 เจดีย์ไว้ให้เปิดประตูเมืองทั้งสี่ทิศ ให้คนเข้าสองประตู ให้ออกสอง
 ประตู เอาทองกองไว้ ถ้ามีใครรับเอาทองคำค้ำคหนึ่งนั้น จึงให้ผู้นั้นเข้า
 ไปคการ ถ้ามีใครรับเอาทองคำค้ำคหนึ่งนั้นก็มิได้ให้เข้าไปคการ เลย
 ทำการพระมดเจดีย์นั้นแตกคกคด้วยค้ำบญชไว้ได้ถึง ๘ โถย แดคนค
 ครงน พระอติถกถาจารย์เจ้าผู้รู้วิชาว่าได้ไปล่อวรรคคั้ง ๕๕ แดคการ-
 เวกจึงถามประาว่า เมื่อก่อนนคกด้วยอิฐฤ ๆ คีตา ประาบอกว่
 กอด้วยอิฐ จึงนำฐานการเวกไปคอิฐที่เหลือนคกกระษะแผ่น ฐานการเวก

ก็ให้วัดแผ่นอิฐนั้นหน้าสี่คอกหกทวน โดยกว้างห้าคอก โดยยาวห้าวา
 สองคอก ฐานการเวก จึงถามประชาชนว่าในเมืองหงสาวดีนี้ ยังมีสิ่งใด
 ประหลาดอยู่บ้าง ประชาชนจึงนำฐานการเวกกับข้าหลวงท่งไปมอบ
 นามนดินนามนงา ฐานการเวกจึงให้วัดบ่อนามนดินนั้น โดยยาว
 เจ็ดท่ง กับ ห้าวาจตุรัส ท่งสอง บ่อ ฐานการเวก จึงถามว่าผู้ใดทำได้
 ประชาชนบอกชื่อนามนดินนั้น ท้าวมหาพรหมประดิษฐานไว้ สำหรับ
 พระภิกษุสามเณร ประชาชนางซึ่งท่งไป ให้เป็นยาทาแก้เมื่อยขบ
 แก้เจ็บท้อง กับแก้คันมีพิษระเียบเหงาหวอนอน แต่วัดก็ให้ท่านสังฆ
 ทงหลายกั้นแก่โรคต่าง ๆ มีเรี่ยวแรงทำการไถ่สะดวก แต่มือนามน
 งานนี้ พระอินทราชาธิราชใช้ให้พระเวศกรกรมทอบุตรลงมาประดิษฐานไว้
 ให้พระสังฆตามดูหนังสือแถบชาพระศรีรัตนตรัยเจ้า แต่ให้ท่านสังฆท่ง
 หลายตามแต่ผู้ใดจะปรารภณา ฐานการเวก แล ข้าหลวงท่งไป ทักถาม
 มาหาพระสังฆราช ๆ ว่า พระสงฆ์จะ ให้ประชาชน นำไปนมัสการ พระเชตุพนมหา
 วิหาร ข้าหลวงท่งไป ทักถามมาทอยู่ ครั้นเพลารุ่งเช้า ประชาชน
 นำฐานการเวกแลข้าหลวงท่งไปทักพระเชตุพนมหาวิหาร แต่มือนดินนั้น
 ฐานการเวกให้วัด มือนดินก็อยู่โดยกว้างได้ ๑๗ เต้นกับ ๑๐ วา แต่
 เรียงมือนดินขึ้นไปบนถนน ๑๕ เต้น ถนนยาวได้ ๑๗ เต้น กับ ๑๐ วา
 ประชาชนก็พาเข้าไปในพระเชตุพนชั้นใน กว้าง ๓๐ เต้นกับ ๑๐ วา แต่
 ก่อด้วยอิฐเป็นแปดเหลี่ยม วัดแต่เหลี่ยมหนึ่งได้เจ็ดวา แต่ประตู
 พระเชตุพนเข้าไปจนถึงพระอาสน์มัตถังก็ ทัดรั้วพระธรรมเทศนา วัด
 ได้ ๑๗ เต้นกับ ๑๐ วา ด้านแปพระเชตุพนยาวได้ ๑๕ เต้น แต่สูง

ถึงทองขอวัดได้ ๓ เดือน ๓๐ วา พระรัตน บัดถึงก้อยหว่าง กลางห้อง
 หนึ่งหนึ่ง พนบนค้ายด้วยทองคำหน้าสามนิ้ว มพนดคดงมาออกห้อง
 หนึ่งค้ายด้วยนากหน้าสามนิ้ว มพนดคดงมาออกชั้นหนึ่ง ค้ายด้วยเงิน
 หน้าสามนิ้ว รอบรัตนมดถึงกกกตาง ต้าน ท้ออันพระส่งฉีกกว้างสาม
 เดือน พนบนค้ายด้วยเงินหน้าสามนิ้ว ทพนบรัชทงหนึ่ง ค้ายด้วย
 คุ้มหน้าสามนิ้ว นับเจ้าพระเชตพนได้ ๓๐๐๐ เจ้า มีกำแพงแก้วรอบ
 พระเชตพนสูงสิบวา ชุนการเวกจึงถามประชาว่า พระเชตพนท้าน
 ผู้ใดสร้าง ประชาบอก ว่าอนาถบิณฑิกมหาเศรษฐี สร้าง ถวายแด่
 เจ้าพระพุทเจ้า ท่อนเป็นท่อนเจ้าเชต จึงให้ชื่อ พระเชตพน
 มหาวิหาร ตามนามพระราชากรมเจ้าของดอน มหาเศรษฐีสร้าง
 สันทรพิสัย ๔๔ โกฎี สร้างพระเชตพนขึ้นจนสำเร็จ มหาเศรษฐีจึง
 เสด็จในเรือนแห่งมหาเศรษฐีนั้นเองให้ท้าวเจ้าจาง ท้องคำเดิมคนจะ
 คำถึงทอง คนในเรือนมหาเศรษฐีนั้น นับได้ ๓๒ อักโรภินี มหา
 เศรษฐีนั้นอยู่ ปรากฏปราสาทเจดชน มีกำแพงแก้วสูงสองวา ชุน
 การเวกจึงถามประชาว่า เมื่อเจ้าพระพุทเจ้าตรัสพระธรรมเทศนา
 นั้น พระส่งฉแถบรัชทงเดิมพระเชตพนฤาณีได้ ประชาบอกว่าเมื่อ
 เจ้าพระพุทเจ้าตรัสพระธรรม เทศนานั้น พระส่งฉแถบรัชทงเดิม
 ออกไปจนกำแพงแก้วแล้วยังมิพอ รัชทงยังเหลืออยู่ นกเป็นอันมาก
 ประชาภิชนการเวกแลคนทงปวงก็กลับมา ชุนการเวกให้ วัดทางเค
 พระเชตพนมาถงพระมดเจดีย์ เป็นทาง ๒๕ เดือน ก็พากันมานมัสการ
 พระสังฆราชา ๆ ก็ปราศรัยว่า อุบาสกไปนมัสการพระเชตพนเห็นตฤก

ค้อยๆ ขุนการเวกกับข้าหลวงทงปวงจึงกราบทูลว่า ข้าพระพุทธ
 เจาทงปวงได้มาพบมาเห็นทง น ก็เป็น บัญดาภ แก่ ข้าพระพุทธเจ้านก
 หนา ได้มานมัสการบูชาเกิดความยินดีหาที่สุดมิได้ พระดังฆราวา
 จึงสั่งให้พานำไปกระซังทองหล่อหนา ๑๑ นิ้ว ปากกว้าง ๕ วา ๒
 ศอก สูง ๑๑ วา ไม้กระซังใหญ่รอบ ๓ กายาว ๓ วา โรงกระซังสูง ๑๕ วา
 เจ้านั้นไม่เกษ ข้าหลวงทงปวงก็กลับมานมัสการพระดังฆราวา ขุน
 การเวกจึงถามว่าพระดังฆเจ้า มีศักดิ์ ก่ออาราม เป็นพระดังฆมาก น้อย
 สักเท่าใด พระดังฆราชจึงบอกว่า พระดังฆมีแต่อารามเดียวเท่านั้น
 มี บัญชี มีพระวรราชา เป็นพระดังฆ ๕๐๐๐๐ กับ ๓ พระองค์ พระ
 ดังฆราชจึงถามขุนการเวกว่าพระดังฆเจ้ากรุงศรีอยุธยา นาน ฝ่ายอัน
 ไคเป็นฝ่ายพระสมณะดำรงม ขุนการ เวกกราบทูลว่า พระดังฆ ใน
 กรุงศรีอยุธยา ฝ่ายคันถธุระ ทรงมรรคคัมภพแดง ฝ่ายวิปัสณา
 ย่อมทรงเลื่อง พระดังฆราชว่า ทรงมรรคคัมภพแดงนั้น ได้ชื่อ
 ว่าพระพุทธชินนโรธแท้จริง แลพระดังฆราชว่าในเมืองหงษาวดีนั้นทรง
 ฝ่ายแดงทงต้น พระดังฆราชจึงเขียนอักษร สั่งให้กับขุนการเวกนั้นตัว ๑
 ถ้าจะเป็นอักษรขอมเรียกว่าดี ว่าตามอักษร ไทยเรียกตามตัวว่าเดช
 เจ็ด ก็พิเคราะห์โดยธงไชยก็ได้ทงด้ามค้อนนั้นแล เดชเจ็ดค้อนนั้น ได้แก่
 เมืองหงษาวดี ค้อนนั้นได้แก่เมืองดงกาทอปี ตะนั้น ได้แก่กรุงศรีอยุธยา
 เหตุว่าเป็นท่อน้ำ คำว่าเมืองเขียงใหม่ ๑๕๐ เดือน พระดังฆราช
 จึงเขียนเป็นบาทแปลคัมภพเคราะห์เป็นคำไทยสั่งให้ขุนการเวก ให้เอา
 ดงไปถวายสมเด็จพระเจ้ากรุงศรีอยุธยาโพ้นเกิด ขุนการเวกกับข้า-

หลวงทองป่องอยู่ได้ประมาณ ๒๕ วัน แดคนซึ่งไปด้วย ๕๐๐ คน ที่
 ประมาทไม่ตั้งอยู่ในคฤหาสน์ตามทำปณานิบาต คายเสียตามระยะ
 ทาง ๓๐๐ คน ที่เห็นด้วยต้นถนนกุดดาบวชอยู่ ณ เมืองหงสาวดี ๕๐ คน
 ขุนการเวกพระยาธรรมราชาหลวงแปดนาย กับไพร่ ๑๕๐ ก็กราบ
 ลาพระดังฆราวาส กลับคืนมายังกรุงศรีอยุธยา ครั้นถึงแล้วก็เข้า
 ไปเฝ้าสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว แล้วก็กราบทูลแจ้งประพตติเหตุ ซึ่งพระ
 ดังฆราวาสคหามายดังมานั้น ทูลเกล้าทูลกระหม่อมถวายหนังสือพระ
 ดังฆราวาสนั้น พระเจ้าอยู่หัวมีพระทัยปรดาภิรมย์หรรษายิ่งนัก ทรง
 พระกรุณาตรัสถามข้าหลวงทองป่องต่าง ๆ แดพระราชทานรางวัลต่าง ๆ
 ตามควร ขุนการเวก พระยาธรรมราชา ภูดาสวัดเมืองอินทร์
 ภูดาสกีนเมืองพรหม นายแสงกำจาย นายข่านของยงครักษ์ นาย
 หาญใจเพชร นายเด็งดังคราม กับไพร่ ๑๕๐ คน บรรดามา
 ด้วยกันทั้งต้นนั้น ก็กราบถวายบังคมลาบวช ทรงพระกรุณาโปรด
 ให้บรรพชา ตามเลื่อมใสศรัทธา

เรื่องพระยาภัง

๑ ขณะนั้นพระยาภัง ได้ครองเมืองกาญจนบุรี พระอัครมเหสี
 ทรงพระครรภ์ ให้หาโหรมาทำนายว่าจะเป็นหญิงหรือชาย โหรพิเคราะห์
 ดูกฎจะเป็นพระราชกุมาร โหรจึงกราบทูลว่า พระราชกุมารนั้น
 บุญมากนัก ใจก็เฉลียว จะฆ่าพระราชบิดาเสียเป็นมั่นคง ครั้น
 ทรงพระครรภ์แก่ กำหนดจะประสูติพระราชกุมาร พระราชบิดา

เขาพานรับพระราชกุมาร พระนลาฏกระทบขอบพานเป็นรอยบุ๋มอยู่เป็น
 ดำค้ำย พระยาangkมาคิดแต่ในพระทัยว่าจะเอากุมารนั้นไว้มิได้ พระ
 ยาangkให้เอาพระราชกุมารไปฆ่าเสีย มารดาว่าพระราชบิดาจะเอาบุตร
 ไปฆ่าเสีย นางก็คิดกรณาแก้บตรึงนัก จึงทำอุบายถ่ายเทปกบิ๊ดเสีย
 ให้กลบเกลื่อนสัญญาไปด้วยความคิดของนาง จึงตอบเขากุมารราชบุตร
 อายุ ๓๑ เดือนไปให้ยายหอมเถียงไว้ ครั้นเจริญวัยใหญ่ขึ้น ยาย
 หอมจึงเอากุมารไปให้พระยาราชบุรีเถียงเป็นบุตรบุญธรรม พระยา
 ราชบุรีให้ดูแลการงานเบ็ดเสร็จทุกสิ่ง ครั้นถึงเทศกาลเอาดอกไม้ทอง
 เงินไปถวายพระยาangkทุกปีมิได้ขาด บุตรบุญธรรมจึงถามว่า ทำไม
 เอาดอกไม้ทองเงินไปให้พระยาangkบุญนตรีเหตุอันใด พระยาราช
 บุรีบิดาเถียงจึงว่าเราเป็นเมื่อนั้นแก่เขา พระราชบุตรตอบว่า ไม่
 เอาไปให้มันจะเป็นประการใด พระยาราชบุรีว่าไม่ได้ เราจะว่าเรา
 คิดรวบถ จะยกทัพลงมาจับเราฆ่าเสีย พระราชบุตรว่ากลัวอะไร
 พระยาราชบุรีนิ่งอยู่ ถึงบ่แตกหาเอาดอกไม้ทองเงินไปไม่ พระยา
 angkเจ้าเมืองกาญจนบุรี เห็นว่าพระยาราชบุรีเป็นขบถ เกณฑ์พลลง
 มาจะจับพระยาราชบุรีฆ่าเสีย ครั้นพระยาราชบุรีรู้ คึงนั้น จึงเกณฑ์
 คนประจำหน้าที่ ให้บุตรบุญธรรมเป็นแม่ทัพ ยกออกรบทัพพระยา
 angkบุญบุรี ๆ ครั้นมาใกล้ประมาณ ๓๐ เส้น ให้ตั้งค่ายมั่นลงไว้แล้ว
 ให้มีหนังสือให้คนถือเข้าไปถึงพระยาราชบุรีเป็นใจความว่า ให้พระยา
 ราชบุรีออกมาหาเรา เรามีออกมาหาเราจะปล้นเอาเมือง พระยา
 ราชบุรีทราบคึงนั้น ปรีชยากับบุตรบุญธรรมว่าจะคิดประการใดดี ราช

บุตรจึงว่า จะขออาสาชนช้าง พระราชบิดา ก็จัดช้างพลายงามอนงค์ ๖ คอก
ผูกเครื่องมั้น ให้บุตรบุญธรรมเป็นนายทัพ ครั้นได้ฤกษ์ก็ยกออกไป
พระยาภังเห็นดังนั้น ก็ผูกช้างพลายมงคลออกมาท่ามกลางพล เข้า
โถมไล่ช้างพระราชกุมาร ๆ รับช้างพระยาภัง ๆ เดี่ยวก็ขวางตัวทานมียอยู่
พระราชกุมารจึงฟันพระยาภังตายกับคอช้าง โห่พละนัยทัพนายกอง
แตกกระส่าระส่ายหารับไม้ หันไปเมือง พระราชกุมารขับพลได้รุกขึ้นไป
ถึงเมืองกาญจนบุรีเข้าล้อมเมืองไว้ แล้วเข้าปล้นเอาเมืองได้ โหรา
บุโรหิตจึงยกพระราชกุมารขึ้นครองราชสมบัติ ทรงพระนามชื่อพระยา
พาน ครั้นเข้าปฐมยาม พระยาพานก็เข้าไปข้างใน ตั้งใจหมายจะ
สังหารด้วยมารดา ก็เข้าไปในตำหนัก อีพารแม่ลูก ๆ ร้องจะกินนม
แม่ห้ามตักไว้ว่าอย่าร้องไป ตักให้เขาจะเข้หาแม่ พระยาพานก็ตัก
ตกใจ ไฉนพารมาร้องดังนั้นก็ถอยออกมา ครั้นถึงตักยามก็กลับ
เข้าไปอีก แม่แม่ลูกอยู่ใกล้กัน ลูกนกร้องจะกินนม แม่จึงว่า
อย่าเพื่อกินก่อน ตักให้เขาจะเข้าไปหาแม่ พระยาพานก็ตกใจ เหตุ
ไฉนแม่จึงว่าดังนี้ ถอยออกมา ครั้นถึงตักยาม ก็กลับเข้าไปอีก
ถึงมารดา ๆ จึงถามว่าท่านเป็นบุตรผู้ใด พระยาพานบอกว่า เป็นบุตร
พระยาราชบุรี มารดาจึงถามว่า พระยาราชบุรีได้มาแต่ไหน เจ้า
เป็นลูกของข้า เมื่อประสูติบิดาเขาพาหนะของรับ พระพักตร์กระหม่อม
เป็นรอยบึ้งอยู่ ถ้ามีเชื้อส่งพระฉายตเกิด พระองค์ก็ตักลูกของข้า
โห่ทำนายนว่า มีบุญนัก บิดาจึงให้เอาเจ้าไปฆ่าเสีย แม่จึงเข้าไปฝาก
ยายหอมไว้ พระยาพานได้สำคัญเป็นเนกักรงพระกันแสงว่าได้ผิดแล้ว

ข้าบตาเดียวถึงแล้วพระยาศึก
ก็ให้เอายายหอมไปฆ่าเสีย แรงดงกิน จึงเรียกว่าท่าแรงมาจนคุ้ม
เท่าบดิน

๑๐ ขณะเมื่อพระยาพานฆ่าบิดากับยายแดงก็เห็นเวร ตั้งแต่ทำบุญ
ให้ทานแก่ยากจนวรรณพิกมิได้ขาดเป็นนิจ พระอัครมเหสีมัครมเหสี
ประสูติพระกุมารพระองค์หนึ่ง พระองค์เสกในพระราชบุตรเป็นกษัตริย์
จึงทรงพระดำริว่าบิดารักเราบุตร เหมือนหนึ่งเรารักพระราชโอรส
เราฉะนั้น มิควรที่เราจะกระทำเลย เพราะว่าเราเป็นคนโมหะจิต มิ
ได้คิดให้ผิด ด้วยเราหารู้ไม่ว่านายก็เลี้ยงพระที่ยังดัดดอง จึงปรึกษากัน
ว่าทำไฉนจึงจะล้างกรรมเวรอันนี้ไต่ ทรงพระดำริว่ายังเห็นอยู่แต่ยังค
พระภิรมานนท์พอจะส่งดวงใจไป จึงให้อามาตย์ราชเสวกาไปอาราธนา
พระภิรมานนท์ แลพระองค์มด มาฉนในพระมณเฑียรสถานให้
ได้โดยเร็ว อามาตย์ก็ชวนกันไปเที่ยวอาราธนาพระภิรมานนท์ พระ
องค์มด ซึ่งได้พระอรหัตตรัฐธรรมพิเศษ เข้ามารับนิมนต์บาตร
ฉนในพระราชวัง ครั้นเพลานั้นเข้าไปในพระราชวัง พระยาพาน
กราบนมัสการ ถวายเครื่องอุปถัมภ์ขณะแล้วเสร็จ ยกพระหัตถ์ชนมัส
การตรัสถามพระเป็นเจ้าว่า โยมันเป็นคนมีคณหารัฐกิจคุณแต่โทษ
ไม่ ข้าบตาเดียวฉนผิดนักหนาแล้ว โยมันทำผิดคิดจะหาความชอบ
ฉนเห็นจะเป็นประการใด พระมหาเถรทรงส่งถวายพระพรว่า มหา
บพิตรทำให้ผิดประเพณีให้เป็นกรรมกรรมถึงมิตขาค จะไปลุ่มหลอเวจ
ช้านานนัก นี่หากว่าพระองค์ทรงตั้งคิดว่าทำผิดคิดจะใคร่หาความชอบ

จะให้ตัดออกไปนั้นมิได้ แต่ว่าจะบำบัตเบาถง ๓๐ เดือนเท่า คงอยู่ด้ก
เท่าส่วน ๑ ให้ก่อพระเจดีย์สูงชันกเขาเห็นจะค่อยคลายโทษถง พระยา
พานได้ฟังคังนั้น ก็เดอมได้ศรัทธา พระมหาเถรทงต้องกัถาไปอาราม
ครันพระมหาเถรไปถั่ว จังตำรัสตั้ง ให้เสนาบดีคคการสร้างพระเจดีย์
ใหญ่สูงชันกเขาเห็น สร้างวัดเมืองสูงท่าประธมท่าพระวิหาร ๔ ทิศ
ไว้พระจกกรมองค์ ๑ พระธมราชทง ๓ ค้าน ประตุแชนฆ้อง ใหญ่
ปากกวาง ๓ คอกทง ๔ ประตุ ทำพระระเบียงรอบพระวิหาร ถั่ว
มรรจุพระบรมธาตุพระเชียวแก้วในพระเจดีย์ใหญ่เสร็จแล้ว ถถองถ่น
มหรธัพครบ ๗ วัน ๗ คัน ให้ท่นยวธกถรรณิกถั่ว ให้มฺรณะ
พระเท่นประธติพระพุททเจ้า ณ เมืองโกธินาราย

๑ จุกคักราช ๕๕๒ ปีเถาะโทศก พระยาพานยกทัพชนไปเมืองถำพุน
ไปนมัสการพระบรมธาตุพระพุททเจ้า ถงถำมปีถั่วกัยกทัพ ถถับถงมา
เมืองไถ่ จังปรายเงินทองต่างชาวถถกถถกไม ถถายพระบรมธาตุ
มาทก ๆ ถำบถ มาถถเมืองถำพุนถำปาง ถงมาทางเดิมบางนางบวช
จนถถเมืองนครไชยศรีถั่นถำบ ฐทกถถว่าพระยาราชบุรืเป็นปีดาถถย
จธมาจับ ถถกทัพททชนไปยังประเทศราช ถ่นามบคจธเชฐชนครถถง
ราชธมบัต ๔๘ ปีถั่วรทค จุกคักราช ๖๖๘

๑ มีพระราชบคธของคททง ถ่นามคัมถมนคธ ทถถาย ยกพระราช
กมวธชถถวยราชธวัธวราชธิบัต ถถายพระนามพระพรราชา ราชฐ
เป็นถั่นชงนถ ถถถถถถถถมาไถ่ ๘๐ ปี สร้างวัดคัฐัธรรเพชฐ

วัดสวนหลวง พระองค์เจ้าจตุรวรรค จตุศักราช ๘๐๖ ปีวอกกศก
 พระรามบัณฑิตได้ด้วยราชสมบัติ ถวายพระนามสมเด็จพระรามพงษ์
 บัณฑิตยุดมราชาขึ้นเกล้าพระเจ้าอยู่หัว เสด็จยังพระที่นั่งจักรมุนของ
 บุรพา จึงมีพระราชโองการ ตรัสแก่นขุนวิชานาญธรรมเป็นนักปราชญ์
 ผู้ใหญ่ว่าด้วยจตุศักราชนั้น มากำกับอยู่ด้วยพระพุทศักราช นั้นหา
 ควรไม่ ไปภายหน้า กุลบุตรจะเกิดมาเมื่อภายหลัง น้ำใจก็จะ
 กระต่างทั้งบัญญัติจะน้อย ทั้ง มัจฉาทิฐิก็จะมากกว่าสัมมาทิฐิ ครั้น
 จะไ้จตุศักราชต่อไปนั้น พระพุทศักราชจะพันเพอนไป ด้วยมัจฉา
 ทิฐิ จะยกย่องแต่ฝ่ายจตุศักราช พระพุทศักราชจะอยู่ในอำนาจ อาณา
 จักร ทั้งอายุสั้นจตุศักราชจะลดจากเดิมนับ ประเพณีจะแปรปรวนไปทุก
 ที่ จึงมีพระราชโองการ ตรัสแก่นหาใช้ไพร่พราหมณ์กับขุนวิชานาญ
 ธรรม ให้ยกจตุศักราชออกเสีย—ให้ตั้งพระพุทศักราชไว้เป็นกำหนด
 ดับไป พระพุทศักราชดวงได้ ๘๕๕ พรรษานักกษัตริย์ทุกกฏะตั้งวัจจร
 ศัรณญไชยสร้างวัดโลกสุทธาพระใจร้าย พระพุทศักราชได้ ๘๕๗ พรรษา
 นักษัตริย์ตั้งวัจจร พระตั้งพระราชลงมาแต่เมืองหงสาวดี จะลงมาตาม
 ถึงอักษกถาจะเสื่อมสูญญายัง ผู้ใดจะทรงไว้ ได้ทั้งพระไตรปิฎก อยู่
 วัดโพธิ์หอม

ขณะนั้นองค์อินทรเป็นเชือมาแต่พระยาภาพักษ์ มาได้ราชสมบัติ
 ได้ ๓๕ ปี สร้างวัดหน้าพระเมรุ ไว้เป็นหลักระพุทศศาสนา จตุ-
 ศักราช ๘๐๐ มีชาวสัมฤทธิ์ศึกเจ้าจตุรวรรค

เรื่องพระเจ้าอู่ทอง

๑ ขณะนั้นพระเจ้ากาแต เป็นเชื้อมาแดนเรศรทงชาวดิ ได้มา
เสวยราชสมบัติ แล้วมาบรรณะวัดโปรดสัตว์วัดหนึ่ง วัดภูเขทอง
วัดหนึ่ง วัดใหญ่วัดหนึ่ง ตามวัดนั้นแล้ว จึงให้มอญน้อยเป็นเชอ
มาแต่พระองค์ ออกไปสร้าง วัดสนามไชย แล้วมาบรรณะวัดพระปา
เลโดยในวัดตานมะขวิด แขวงเมืองพนมรุมนั้น ข้าราชการบรรณะ
วัดแล้ว ก็ชวนกันบวชเสียดันสองพันคน จึงขนานนามเมืองใหม่นี้
ว่าเมืองสองพันบุรี แล้วพระองค์ จึงยกนาเป็นส่วนตัววัดได้ พระองค์
อยู่ในศิริราชสมบัติ ๔๐ ปี จึงสวรรคต

๑ พระยาอู่ทองกับพระเชษฐา แลพระราชบุตรกับครอบครัวถอยลงมา
แต่เมืองเชียงทอง มาณเมืองสุวรรณภูมิโลกดงมายังกรุง ครั้น
ลงมาถึงทอนหนึ่ง ครั้นเห็นตงเบญจบอยู่ ก็ยกไปท่ายเมืองฝ่ง ไต่
จึงตงทประทบพดบพดอยู่ ทน ราชฏวนนบถดวาเป็นผู มบญ ก็
เข้าประชุมสโมสรพร้อมกัน จึงยกให้เป็นเจ้าแผ่นดิน บังคับบัญชา
ราชการตามประเพณีอย่างธรรมเนียมมาแต่ก่อน ครั้นเรียบราบดำเร้ว
แล้ว จึงยกพระเชษฐาธิราชให้ครองเมืองสุคันชักริ พระเจ้าทองตัน
ราชเป็น ประชุม กษัตริย์ สืบมา พระยาสุคันชักริ เจ้าเมือง เชียงใหม่
จะใคร่หาภรรยาให้แก่บุตรเป็นอัศวมเหสี พระยาสุคันชักริ ให้หาโหร
มาพิเคราะห์ดูจะอยู่ที่ใด โหรกราบทูลว่าอยู่ต่างเมือง มีผู้มาบอกข่าวว่า
บุตรพระยาอู่ทองคน หนึ่งงามดังนางสุวรรณก เจ้าไชยทิศจะใคร่ได้ เป็น

พระอัครมเหสี จึงเอาเพศเป็นเถร เจ้าไชยเสน่หฺม่น้อง เป็นภิกษุ ไป
 เพื่อน พวกนี้ มาต้องคน ครนมาถึงราชธานี เขาแฉกก็อาศัยอยู่ ร่ม
 พระราชวัง พังคณท่งหลายในเมืองจะพูดจากันเป็นประการใด ก็ถ้า
 เพศเป็นเถรแล้ว ก็ปลอมเข้าไปในวัง จะเข้าวังนั้นมิได้ เห็นแต่ต้น
 พิกุลอยู่บนกำแพงวัง ก็ปีนข้ามกำแพงวังเข้าไป กำบังกายมิให้คนเห็น
 เจ้าจึงเข้าไปหานาง ๆ จึงถามว่าท่านนี้เป็นบุตรผู้ใด พระองค์จึงบอก
 ว่าเราเป็นบุตรพระเจ้าเชียงใหม่ พี่จะใคร่ได้นางเป็นอัครมเหสี แต่
 ไปมาหากันจนมีครรภ์แก่ พระยาผู้ทรงพิจารณาเห็นผิดประหลาดอยู่
 ครนจะ ว่ากล่าวตักเตือนน้อยใจ พระทวาร ถึงเจ็ด ชนยัง เข้ามา ได้ผิด
 ประหลาดนัก เห็นอยู่แต่ท่อนา ทรงพระดำริช่นแล้ว ก็สั่งให้ทำ
 ลอบเหล็กใบหนึ่ง ตกไว้ที่ท่อนา เจ้าไชยทักหาทนาย ไม่ เคยประดา
 นำเขาไปก่กตลอบตาย พระยาผู้ทรงพิจารณาเห็นเจ้าไชยทักดา
 ยอยู่ จึงว่าทำผิดคิดมิชอบ เขาจะลอบตายเอง จึงให้เอา ศพนัน มา เห็น
 รบงาม นกหนา จะเป็นเชือกษัตริย์ องค์ใดเสียตายนัก จึงทรง
 ดำริว่าจะมาแต่ผู้เดียวฤ ๆ ก็ให้เที่ยวหา ครนมาพบน้องชายเจ้า
 ทวดรามวงศ์ เขาถามมาถึงวงศ์ รู้ว่าเป็นบุตรพระเจ้าเชียงใหม่ จึงให้
 ตามนวลชออกแล้ว ก็กราบทูลแก่กับพระราชบุตร

๑ พระยาผู้ทรงดำริแก่เดื่อนาบอกว่า พระคำหนักเวียงเหล็ก ให้หา
 ที่ไชยภมฺจะสร้างเมืองใหม่ จึงให้อำมาตย์ข้ามไปฝั่ง ที่ฝั่งเกาะตรง
 ฝั่งข้ามเกณฑ์ไพร่ต่างเผ่า พบพบ พระฤๅษีองค์หนึ่งอยู่ในดง โสณนิม
 หนองนา ทรงนามชื่อสังกรรมโคตม ๆ จึงถามคนต่าง ว่า จะทำเป็น

พร้อมกันตามรับสั่ง ครั้นถึงคันทหาพบพระคาบสไม๋ จึงให้คนเกี่ยว
คันทหาไปทุกแห่งทุกตำบลคันทหาพบไม๋ จึงสั่งให้เสนาบดีผู้ใหญ่ไปแผ้ว
ถางให้ราบเรียบนอนดิน

(ตอนเป็นเรื่องทำอุททอง แด่มะเรื่องเจ้าไชยทักไชยเสน ความ
ซ้ำกับข้างต้น)

๑ แด่ในเมืองพระยาแกรกมาอยู่ ครั้นสนมบุญพระยาแกรกแล้ว ก
ลยลงมาถึงด้ามขว้พระยาแล้ว ยังแต่ผู้หญิงอันสืบตระกูล แด
เศรษฐีทั้งสอง คือ ไชยทักเศรษฐี แด่กาดเศรษฐี ๆ ทั้งสองคน
คิดอ่านด้วยกันแล้ว จึงเอาเจ้าอุททองลูกไชยทักเศรษฐีประสมด้วยกันกับ
พระราชธิดาให้ครองเมืองนั้นได้เจ็ดปี หาดงเมือง ไก่กระมื่อช้างม้า
ตาย แด่คนทั้งหลายก็ตายวิปริตหนักหนา อำมาตย์จึงทูลแก่ทำ
อุททองว่าไพร่พลเมืองตายเป็นอันมาก พระองค์จึงให้ยกพลช้างม้าออก
จากพระนครเมื่อเที่ยงคืน ว่าเสนาทโศบายเราจะไปสร้างเมืองอยู่ใน
ที่นั้น แด่ไปข้างฝ่ายทักษิณได้ ๑๕ วัน จึงถึงแม่น้ำอันหนึ่ง แด่เห็น
เกาะอันหนึ่งเป็นปริมณฑลงามแฉะจะข้ามมิได้ จึงให้ตั้งทัพตามริมน้ำ
ทั้งไพร่พลทั้งหลาย ครั้นถึงอำมาตย์ให้ไปตัดเรือจะข้ามน้ำเข้าหาเกาะ
ครั้นได้เรือแล้ว เสนาอำมาตย์ไพร่พลช้างม้าข้ามมาหาเกาะแล้ว จึง
บุบป่าไผ่เข้าไปใกล้เกาะ เห็นชายสองคนหนึ่งอยู่ในใต้ต้นไม้ พระยา
ก็ครัดปราศรัยด้วยคาบสไม๋ แด่พระยาจึงถามว่าเจ้าออกมาอยู่ไหน ช้านาน
แต่ฤ ๆ ทั้งจะมาอยู่ พระคาบสไม๋จึงบอกว่าเรามาอยู่ไหน แต่ครั้งพระ
พุทธเจ้ายังทรงมานมพระชนมอยู่ อาศัยเราใต้ ๑๕๐ ปีแล้ว แด่อาจารย์

เราสองคน คนหนึ่งไปตายในเขาดรพดงค์ คนหนึ่งไปตายในพนม
ภูผาหลวง ยิ่งแต่เราผู้เดียวแหละ เมื่อพระพุทธเจ้ามาถึงนี้ เราได้
นิมนต์ให้ภิกษุมาคอยต้อนรับ อันโดยมากยังอยู่ในถิ่น เราได้ถวาย
มะขามบ่อมดมอแก่พระพุทธเจ้า ๆ จึงแย้มพระโอษฐ์ พระอานนท์จึง
ทูลถามพระพุทธเจ้า ๆ จึงมีพระพุทธปฏิมากรตั้งแก่พระอานนท์ว่า ฐานที่
จะเป็นเมืองอันหนึ่ง แต่เรามาหกลโยชน์ เขาก็เรียกว่าศรีอโยธยา
พระพุทธเจ้ามีพระบัญชาให้ทูลให้ทูล ครั้นพระคาบตั้งบอกแล้ว พระยา
ยนิคนกหนา พระยาเดชะไปเลยบอกสู่พระเจ้าราชวงศ์แล้ว พระองค์
จึงเสด็จไปตั้งเมือง กับทูลขอสมชาวมุข แพทย์พราหมณาจารย์
ทั้งหลายเข้ามาเมือง

๑ แต่สมเด็จพระเจ้าอุทองเมื่อเข้าไปในเมืองฉันทน์ พระคาบตั้งเข้า
มานมัสการด้วยชาตินันท์ ไต่ถามไม่ ฐานนอกอาศรม ครั้นพระยาไป
พระคาบตั้งก็ออกจากฉันทน์ในวันนั้น ครั้น ณ วันอาทิตย์เดือนอ้ายขึ้นหก
ค่ำ มีมะโรงโทศกเพลาเช้า พระคาบตั้งจึงเชิญรูปเมืองด้วยถาดเพ็ญ
ทองเพ็ญขึ้นไปในอากาศตกลงมา แลบนั่นออกเป็นทางดำแพรง แดง
ให้เป็นอุบัติเหตุว่า ผู้ใดเกิดในที่นั้นย่อมมั่งคั่งร่ำรวย ความจริงนัยไป
พระยาอุทองได้ขึ้นแล้วกำหนดไว้แต่ในใจ แดพระคาบตั้งจึงบอกแก่
พระยาอุทองว่า เราจะอยู่ด้วยบริพรมิควรแก่เรา ฐานที่นั้นเป็นของ
ท่านเกิด เราจะถาถ่านขึ้นไปรักษาพระพุทธบาทพระพุทธเจ้าอยู่ว่า

จะเดินชวดเรา ครั้นพระดาบสว่าแล้วก็เข้ามาสนมบัลลังก์ ออกจาก
 ฌานแล้งกษณไปทพระพุทธรูปแดง ก็เข้าพบพานในทณน

๑ ท้าวอุทองก็ครองเมืองศรีอโยธยาเป็นตั้ง มีพระราชบุตรตาม
 พระองค์ ๆ หนึ่งชื่อเจ้าชาย องค์หนึ่งชื่อเจ้าย องค์หนึ่งชื่อเจ้าสาม
 จำเรียงใหญ่มา มีรูปอันงามประกอบด้วยปัญญา แดท้าวพระยาทั้งหลาย
 ก็ถว้อานภาพเรือนักหนา เจ้าชายไปกินเมืองนคร เจ้าน้องยี่ไปกิน
 เมืองตะนาว เจ้าน้องสามไปกินเมืองเพชรบุรี

๑ ฝ่ายพระเจ้าอุทอง มีพระราชบุตรองค์หนึ่ง เมื่อจะประสูติ
 นั้น ท้าวอุทองฝันเห็นว่าดอกบัวลอยมา เธอจึงตรัสให้พราหมณ์
 มาทนาย พราหมณ์จึงทนายว่า พระองค์เจ้าจะได้บุตรเขยมาต่างเมือง
 ข้างเหนือ พราหมณ์ได้พระราชทานรางวัลแล้ว ก็ออกมาจาก
 พระราชวัง

๑ เจ้าพิศิตาสวรรค์ผู้เป็นพระยาราชเดวย์สมบัลลังก์ในเมืองสุพรรณโดย
 มีพระราชกุมารสองพระองค์ ๆ หนึ่งชื่อเจ้าธรรมไตรโลก พระองค์
 หนึ่งชื่อบรมไตรโลก แลสมเด็จพระเจ้าพิศิตาสวรรค์ ทรงพระ
 ชราภาพนักหนาแล้ว พระชนมายุได้ ๑๖๐ ปีก็ถึงทวงศต ณ วันศุกร์
 เดือนสิบสองขึ้นหาคาบฉลู ครั้นทำสังการศพพระบิดาแล้ว อำมาตย์
 เสด็จมาทวงศตจึงราชาภิเษกเจ้าธรรมไตรโลก เป็นพระยาแทนบิดาเป็น
 ช้านาน พระองค์เจ้ามาคิดในพระทัยว่า ท่านผู้ใดให้ท่านเป็นอันพอใจ
 แลรักชาติคิดเป็นอันมาก แดพระองค์จะใคร่ออกทรงบรรพชาให้ได้
 พระองค์จึงออกไปจากเมืองสุพรรณโดยได้ ๒ ราตรี ถึงเมืองโอฆบุรี

เป็นเมืองแห่งพระญาติ และพระยาญาติห้ามมิฟัง จึงออกไปกับพระยาทั้ง
หลายแห่ห้อมล้อมไปยังท้ายเมือง ตัดพระเกศาโกนเกล้า จึงพระยาญาติ
ทั้งหลายก็เอาพระเกศาได้มอบของบรรจุนั้น แลพระองค์เจ้าก็อุปสมบท
พระอุบาสิกาเป็นพระอุปัชฌาย์ พระศรียานนท์เป็นกรรมวาจา พระ
สุเมธังกรเป็นอนุสาวณะ ชุมหมพระสงฆ์ ๒๐๐ องค์ ทรงผนวช
ณ วัดพุทธสังฆาภิบาลนอกกำแพงเมือง เพลาเช้า ถึงสำนักหนา ประดุจ
ดังภิกษุอันได้ ๖๐ พรรษา สมเด็จพระเจ้าโกรพรราช ยังอำมาตย์
เสนาชนกันสร้างอารามถวายแก่พระองค์ตามบทลาดาทรงแปลบทดังนี้

ปฐม โพธิ์บัลลังก์ ทุติย อณิมัสลัก,
ตติย จักรมณี เล่มวิจิตร ฤคคฤ รตนามริ.
ปัญจมน อรปาดมณี มาจุลินเทณ ฉนิยุธม,
สัททมน สิริเทวาน อัญญม ปรีณิพพุต.

ครั้นพระเจ้าโกรพรราชสร้างอารามถวายแล้ว พระองค์เจ้าตั้ง
เมตตาปฏิบัติกรรมฐาน แลพระสงฆ์ทั้งหลายให้ชื่ออริยสงฆ์แต่นั้นมา
แลพระเจ้าโกรพรราชจึงให้สร้างพระเจดีย์บรรจุพระเกศาไว้ จึงให้ชื่อว่า
วัดจุฬามณีแต่นั้นมาดังบัดนี้

๓ สมเด็จพระยาสุคนธรเจ้าเมืองพิษณุเชิงใหม่ มีพระราชบุตร
สองพระองค์ ๆ หนึ่งชื่อเจ้าไชยทศกุมาร องค์หนึ่งชื่อเจ้าไชยเสนกุมาร
สองพระองค์เป็นพระภิกษุขึ้นไปเรียนพระไตรปิฎกถึงเมืองกุฎามได้สาม
พรรษาจบพระธรรมแล้ว เจ้าจึงไปเรียนไตรเพทข้างไสยศาสตร์ได้จบ
บริบูรณ์กักตบมาเมืองฉะเที รือมาเมืองหงษา แลมาอาศัยอยู่อาราม

จากด้ามเณร แล้วซ่อนกำบังกายเข้าไปในพระราชวังเข้ามิดี จึงเห็น
คนพลุกพล่านหนึ่งอยู่ใกล้กำแพงวัง เจ้าจึงชวนเข้าไปได้ จึงให้
นิทราไว้มิให้ผู้ใคร่ แต่เจ้าจึงเข้าไปหานางใต้แล้ว นางถามว่าท่าน
เป็นบุตรผู้ใด จึงบอกว่าเราเป็นบุตรเจ้าเชียงใหม่ พะหากรรยา
ที่ซ่อนใจมิได้ พึงมาหาเจ้า จะใคร่ได้เจ้าไปเป็นนางอัคคมเหสี
แต่เที่ยวไปหานางทุกวันจนนางทรงครรภ์แก่แล้ว สมเด็จพระเจ้าอุทอง
เห็นถูกคุดหลากตาแต่เมื่อออกปากกถ์ลูกจะน้อยใจ แต่ยักคิดว่าจะพระทวาร
บานประตูได้รื้อยขึ้นยังเข้ามาได้ จะมาในที่ใด ถ้าเดินไว้แต่ที่หน้า
ครั้นพระองค์เจ้ารำพึงแล้ว จึงตรัสสั่งคนทั้งหลายให้ทำเป็นดอบเหล็ก
ดกไว้ที่ท่อนาน

๑๐ ฝ่ายเจ้าไชยภักดิ์ เคยประกาศนาเข้าไปทุกวันนี้ ก็เข้าดอบ
เหล็กคุดอยู่ชานานก็ตายในที่นั้น ครั้นครั้นไบบรรณว่าทำมิชอบเข้าดอบ
ตายเอง พระเจ้าอุทองจึงให้คนไปตักเหล็กคุดตายอยู่ จึงเอารูปนั้น
มาคั้นเหล็กคุด เป็นบันทึกด้อมปราม แต่พระองค์จึงเสียดาย พระองค์
คิดว่าจะมาแต่ด้วยอภัย ๆ จามเพื่อน พระองค์จึงให้คนค้นหา จึง
ได้พบน้องชายอยู่อาราม ก็ให้คุมเอาตัวมาในพระราชวัง จึงให้ถาม
ครั้นว่าบุตรพระเจ้าเชียงใหม่ แต่พระราชเทวีอันทรงครรภ์แก่ก็ทรง
พระกณแสงให้รักด้าม ว่าจะเป็นม่าย แต่ดอกจะหาพ่อมิได้จะ
อายแก่ไพร่พลทั้งหลาย เขาจะขายประมาณครรรภ์ เห็นหน้า
พระเจ้าอาวอดจึงเห็นหน้ามิวิตาย พระเจ้าอุทองจึงให้เจ้าไชยเสน
อันเป็นภิกษุขึ้นอาพาษจนแล้ว จึงราชาภิเษกให้เป็นพระยา

๑ แดงมเด็จพระเจ้าอยู่ทองศรีไชยคันทหลาย ให้ไปเอาคนปล้ำ
พนเมืองทงคฺ แดงรูปพระยาแกรกนิน มาแต่เมืองอินทปัตนคร มา
ไว้ในเมืองศรีอยุธยา พระเจ้าอยู่ทองมีพระชนมายุได้ ๓๐๐ ปีเศษ
กทวงคต ณวันศุกร์เดือน ๘ ชนหกคาบฉลุฉกพุทธศักราชได้ ๑๖๐๐ ปี

๑ เจ้าไชยเสนได้เป็นพระยา ในเมืองศรีอยุธยาราชธานี ทำบุญ
ให้ทานรักษาศีลเมตตาทาพนา ชำนาญได้ ๕๘ ปี แดงพระราชกุมาร
จึงม้วยชีพเจริญใหญ่มา แดงพระเจ้าไชยเสนผู้เป็นอาว์ จึงราชา
ภิเชกเจ้าสุวรรณกุมารเป็นพระยาแทนพระองค์แล้ว พระองค์เสด็จ
ไปด้วยราชเทวี แดงนางเป็นบวราร ชำนาญเป็นอันมาก ถึง
เมืองพิษยเชียงใหม่ แดงพระยาญาติกันเป็นกษัตริย์ แดงพระเจ้าสุทนต์
ศรีจึงราชาภิเชกเจ้าไชยเสน ให้เป็นพระยาแทนพระองค์เจ้า ส้มแดง
พระเจ้าสุวรรณราชา กศกคณขระบิดาอันมาแต่ไกล แดงเกิด
พระองค์ ๆ จึงให้ช่างทงหลายหล่อพระรูปสัมฤทธิ์รูปหนึ่งหน้าตัก ๔ วา
แล้วพระองค์ทำบุญให้ทานแก่เจ้ากโยควาจรตอง พระพุทธรูปอุทิศไป
แก่พระบิดาแล้ว พระองค์มีพระราชธิดาต่อพระองค์ องค์หนึ่งชื่อเจ้า
กตยาเทวี องค์หนึ่งชื่อเจ้าสุณันทาเทวี มีรูปอันงามดุจดั่งนางเทพธิดา
อันมีในสวรรค์นั้นแล

เรื่องพระบรมราชา

๑ จะกล่าวถึงพระเจ้าบรมไมโครโลก เดวราชสมบัติณเมืองฉัสนา
โดยราชธานี มีราชบุตรดามพระองค์ ๆ หนึ่งชื่อพระบรมราชา พระ

องค์หนึ่งชื่อเจ้าบรมราชา พระองค์หนึ่งชื่อเจ้าราชาธิราช พระบิดา
จะใคร่ให้พระบรมราชาผู้เป็นพี่เจ้าทั้งสองนั้นเป็นพระยา แลพระองค์
ก็รู้ว่ากษัตริย์ดุด้วยกัน อันเนื่องกันสืบ ๆ มาแต่โบราณ พระ
บรมราชาแลพระบรมราชาต่างคนต่างสัญญากัน ยกพลโยธาแต่จัด
เครื่องบรรณาการไปถวาย ขอพระราชบิดาพระเจ้าสุวรรณราชณเมือง
ศรีอยุธยา แลพระองค์จึงพระราชทานนางทั้งสองให้พระบรม
ธิดาทั้งห้าองค์ได้แก่พระบรมราชา นางสุนันทาองค์ได้แก่พระบรม
ราชา แลกษัตริย์ทั้งสองได้แล้วจะคืนไปเมืองมิได้ หลงด้วยรูปทรง
นางทั้งสอง แลสมเด็จพระเจ้าสุวรรณราชาผู้เป็นพ่อตา จึงให้บุตร
ทั้งสองทำกำแพงคนละครึ่ง ทรงหอบหิ้วพาท้าวให้มนคง อยู่เป็น
สวามีเรือนหลวงแห่งพระองค์เจ้า แลสมเด็จพระเจ้าสุวรรณราชา
ให้ก่อพระมหาธาตุคู่จอมไม้ตะเคียนคู่พระพุทธรูปเจ้านาง แต่สร้างอาราม
อุโบสถ ที่พระบรมศาสดา พระพุทธรูป พระปฏิมากร ถูฐิตถาน
ให้เป็นทาน แลพระองค์เจ้าวิชาศักดิ์เมตตภาวณา พระชนมายุ
ได้ ๑๘ ปี พระองค์ทรงศกศน วันพุธเดือนหกแรมหกค่ำปีฉลูชก แต่
กษัตริย์ทั้งสองพนองคิดอ่านดุด้วยกันทำศกการศัพพะพระองค์แล้ว อำมาตย์
ทั้งหลายจึงราชาภิเษกเจ้าบรมราชาให้เป็นพระยา จำเดิมแต่นั้น
มาพระเจ้ากรุงจีนรู้ข่าวว่าพระเจ้าหลาน ได้เสวยราชสมบัติ ณ เมืองศรี
อยุธยา พระองค์ให้แต่งตั้งคนหนั่งมั่งถั่ง จะให้เข้าไปปลง
พินนเมือง จึงให้จีนใช้ดำเินเข้ามาสู้ด้วยไทย สู้ไทยมิได้แลแพ้แล้ว
ก็หนีไป แลภายหลังไปครนต้นบุญพระเจ้าบรมราชาผู้แล้ว อำมาตย์

เสด็จจากราชภินิษกพระบรมราชาเสวยราชสมบัติ ณ เมืองศรีอยุธยา
 ราชธานี แลออกมเหสีน้องนางสิ้นทุกาเทว มลลิกาพระราชมยุทรคนหนึ่ง
 ครั้นถวบทศมาศจะประสูติถวบทคนเป็นอนันตมโนมถการ แลจันจาม
 พราหมณ์นักเทศศุลาฝรั่งอังกฤษญี่บุนิฉินดา ก็แต่งจำเภาเข้ามา
 ค้าขายถึงนครศรีอยุธยา ก็ถวายเครื่องราชบรรณาการแก่สมเด็จพระ
 พระเจ้าบรมราชา ด้วยบุญญาธิการแห่งพระองค์ ๆ จึงให้พระนาม
 แก่พระราชกุมารชื่อวรเชษฐกุมาร ครั้นพระชนม์ได้ ๑๖ ปี สมเด็จพระ
 พระบรมราชามีพระทัยจะไกร่มอบสมบัติให้แก่พระวรเชษฐกุมาร แล
 พระองค์จะไกร่ผนวชในพระศาสนาแห่งเจ้าหลวงจะเอาณฤพานเป็นเบื้องหน้า
 จึงมีพระโองการตรัสสั่งแก่เสนาอำมาตย์ ให้ส่งข่าวสาส์นไปถึงพระยา
 ญาติฝ่ายข้างเหนือข้างใต้ ให้รู้ว่าพระบรมราชาจะทรงผนวชบวช
 เป็นบรรณพสาครแล้ว ครั้นนั้นพระโอรสคนหนาคำหนึ่งมีถนัดศึก เสด็จ
 ไปจากพระนครด้วยพระยาอรรเชษฐ ทั้งพระสนมชาวแม่ทั้งหลาย แล
 เสด็จมานคร ให้ห้อมล้อมไปเป็นบริวาร ไปถึงวัดสัมโนโกฏี มีพระ
 สังฆราชเป็นอุปัชฌาย์ มหาเทพโมทีเป็นกรรมวาจา มหากรรม
 ไตรโลกวิคตสุทธาเป็นอนุสาวณะ ชุ่มชุมพระสงฆ์เจ้า ๓๐๐ พระองค์
 หนึ่งหัตถบาลอุปสมบทเจ้าบรมราชาเป็นภิกษุ แลพระสงฆ์เจ้าทั้งหลาย
 ก็จะออกบวชใหม่ โดยประมาณมากกว่า ๓๐๐ สมเด็จพระบรม
 ราชาค่อยเจริญเมตตาภาวนา ณ วัดสัมโนโกฏี แลพระมหาเทพโมที
 ถวายอารามวัดสัมโนโกฏีแก่พระองค์เจ้าแล้ว ก็ถาขึ้นมาอยู่ในอาราม

วัดป่าหลวงนอกเมืองชลอน ตราบเท่าสิ้นชนมายุพระองค์เจ้าในอาราม
๘๒
ทนนแด

เรื่องขุนสังหฬาศกร

๑ คักราชดิวัน ๓๐๐๐ พระร่วงเจ้าดับทีหนึ่ง แดพระยาธรรมิกราช
ละได้ถม แดโหราพฤตจารย์มิได้เอาทูลบอกกล่าว ก็ดั่งพันมา
แล้วแด อินทาทนพระเจ้าโคตมมหาราชแต่เมื่อยังเป็นพรณิก ยังมิ
ได้เบ็นพระยาเกรก แดพระโคตมมหาราชยังอยู่เมืองอินทปัตนคร แด
พระองค์ศรีสังหฬาศกร ให้เอาสินค้าของหลวงออกไปขาย
ขุนสังหฬาศกรรับพระราชโองการแล้วก็ทูลลา จึงนำพานิชพ่อค้า
ทั้ง ๕๐๐ ลงดำเภาดำหนึ่ง แดั่งของเป็นอันมาก ครั้นได้ฤกษ์ดี
จึงใช้ดำเภาออกไปจากเมืองอินทปัตนคร หวังว่าจะไปบริเณกประ
ภักยิหน แดไปช้านานได้เจ็ดเดือนหกหล่งเข้าอันอยู่ เพราะว่าหารถม
มิได้ มีรู่ที่จะไปมาได้ช้านาน ๑๕ วัน อันหนึ่งเป็นอกุศลแก่ชาวพ่อค้า
ทั้งหลาย แดถมอันบังเกิดขึ้นมา มิใช่ถมจะโคธลาดันห้ามได้ แต่เป็น
พายุพัดสายลมยฆาต แดพายุพาเอาดำเภาไปจากทะเลแดนันต์ออกจาก
ปากอ่าว แดวกก็ไปถึงมหาสมุทรอันใหญ่ ครั้นดำเภาดำไต่ไปถึงพื้น
บ่อนจะถลันคืนมาได้ แดแต่ไปช้านานได้เจ็ดเดือน จึงเห็นเมือง
กุเวนครเป็นเมืองพระกาเดเจ้า ปราสาทแดกกำแพงก็แล้วไปด้วยเงิน
ทอง คนทั้งหลายแเดเห็นกยณคนกหนดว่าทนมเราพบเมืองแล้ว เรามิ
ถลันตายเลย จึงจอดดำเภาเข้าแล้ว ต่างคนต่างชนไปซื้อขายกันกลาง

ตตาคนั้น ก็ลงมาจำเภาแห่งตน แลว่าขึ้นถึงหฟงำครได้เห็นแม่นาง
 คนหนึ่ง เหมือนเจ้าผู้หญิงคน แลเมื่อนักมาบอกแก่ขึ้นถึงหฟงำครนั้น
 ว่าได้เห็น แม่นาง คนหนึ่งเหมือนนายผู้หญิง ขึ้นถึงหฟงำครได้ขึ้นก็ขึ้น
 ลงลงไปแต่ดูก็เห็นเมียนคน ไม่รู้ว่าตายหามิได้ ครั้นเห็นแม่นาง ๆ
 เห็นผัวตนก็ขึ้น แลก็ร้องไห้ว่าไปมาต่อกันแล้ว แม่นางจึงบอก
 แก่ผัวตนว่า ท่านหลงมาเข้าเมืองพระกาลเจ้าแล้ว ยิ่งอีกเจ็ดวันหาก
 พ้อคำทองหลายแล้วตัวท่านก็จะตายด้วยกันฉันนี้ ข้าจะบอกให้รู้เอาตัว
 รอดเถิด แลข้าจะเจ้าเนื้อความให้ท่านฟัง แลท่านกำของหลวง
 แลท่านมาจากชานนี้ ท้องข้ายังอ่อนอยู่ ท่านมาชานาน ท้องข้าแก่ขึ้น
 ได้แปลเดือนจะคลอดลูก แลพระกาลเจ้าให้อำมาตย์ไปผูกกรันพัด แล
 ผูกคอข้ามาจากทนต์จากตาย ก็โตมาเกิดเป็นผัวคนอยู่เมืองนี้ แล
 ข้าจะบอกให้ท่านรู้ แลเงินข้าได้หีบได้ ๒๐ ชั่ง แลทองชั่ง ๑ แล
 ข้าผู้ชาย ๘ คน ข้าผู้หญิง ๑๐ คน ทั้งของท่านของข้ารวมด้วยกัน
 แลทรัพย์ทั้งนั้นเมื่อจะขาดใจข้าให้น้องสาวท่านเอาได้ ถ้าแต่ท่านไปถึง
 บ้านท่านถามน้องสาวท่านเอาเถิด แลท่านทำบุญหลังนามาถึงข้า
 ด้วยเถิด แลข้าจะบอกท่านให้ทำข้าวตากข้าวตั่วใส่ถุงใส่ไหให้จงมาก
 แลแล้วพินเข้ากับตัว แลขึ้นไปปลายเส้ากระตองคอยเถิด ถ้าแต่ปลาย
 เส้ากระตองพัดไปถึงต้นหมากเดื่อ อันโพนมวิมมมหาสมุทรทะเล แล
 ท่านจับกิ่งหมากเดื่อจงมั่นแล้ว จึงไต่ตามกิ่งหมากเดื่อเข้าไปต้นเถิด
 ท่านจึงจะรอดตัว แลท่านเร่งไปเถิด พระกาลท่านร้ายนัก ครั้นเห็น
 ท่านผู้ใดผู้หนึ่งจะตายทันใจ ถ้าผู้ใดทำดีการบูชาพระกาลเจ้าดีใจ

นกหนา ท่านเอ๋ยพระกาตพระกุดเจ้าย่อมร้ายนักพูดเอาให้ได้ ถ้า
 ผู้ใดทำรูปพระกาตพระกุด ให้ให้นมหมอบทำสักการบูชาจึงจะพ้น
 ความตาย แลคนทั้งหลายมีทนต์เฒ่าทันแก่พูดเอามาได้เป็นซ้ำ ซ้ำทว่า
 บ่าวพระยากัด เขมยใจกิด เบ็นดังตวเคยรณากัด ย่อมล้นเอา
 หัวใจแฉะเลือดทงหลายกินเป็นอาหาร แลทงตวกเอามาได้เป็นซ้ำ
 เป็นซ้ำตามวิบากแล้ว เว้นไว้แต่บุญผู้หม่นมาก จึงจะเอามาได้ด้วยบุญ
 ผู้หม่นแฉะ ข้างท่านเท่ากันท่านจงไปเถิด แลขุนช้างหว่าศรก็ลงมามี
 จำเภาแห่งตน มีให้ผู้ใดรู้จักคน แลจึงทำข้าวสุกข้าวตากใส่โก่งเป็น
 อันมากแฉะกวนเข้ากับตวแล้ว ก็ขึ้นโบกขึ้นหนด้วยตนเอง จึงให้
 พานิชชกส้มอมช่นแล้ว ก็ให้บ่าวหว่าจำเภาไปตามริมมหาสมุทรตามคำ
 เมียงสั่ง แลลมต้องโบกพาเอาจำเภาขึ้นไปบนอันเร็ว แลปลายเจ้า
 กระโดงระกังหมากเคือเข้าแฉะ แลตนก็ด้วยจับเอากงหมากเคือนั้นได้
 ก็โหนขึ้นอยุ่บนนั้น แลจำเภาขึ้นแล่นไปได้ ๗ วัน ก็ตกลงท้องมหา
 สมุทรอันใหญ่ลุ่มหาอเวจี แลพานิชทงหลายก็ตายฉิบหายสิ้น คือ
 ตกนรทงเบ็น แลขุนช้างหว่าศรก็คอยไต่ตามกงหมากเคือนั้นลงมา ๗
 วัน จึงถึงคำคมอันใหญ่แล้วจะลงมามีได้เลย ด้วยคำคมอันใหญ่
 ประมาณ ๓๐ วา ก็น้ำตกลูกหมากเคือเป็นอาหารอยู่ช้านาน แล
 เห็นเชือกเขาพันตนหมากเคือขึ้นไป จึงไต่ตามเชือกเขามาได้ ๗ วัน
 จึงถึงโคนต้น จึงเห็นราชสีห์นอนอยู่ในนั้น ก็ตกใจกลัวจนนกหนา
 จึงเอาลูกหมากเคือทงแต่เช้าไปถึงตะวันตกเที่ยง จึงว่าราชสีห์ตาย จึง
 ลงมาลัดให้ลุ่มลงแล้ว เอาตวมาถือเอาหนึ่งราชสีห์พันเขาแฉะกวนแบก

ได้ตามแนวบ้านมา แลกินแต่ข้าวตากข้าวตั่วมาเป็นอาหารได้ ๓๕ วัน
 จึงราวค่านเขาได้ตัวเขาก็พาเอาตัวมาถึงเมืองพระยาฯ จึงให้ถาม แล
 ชุมถึงหัวหน้าจึงบอกแก่พระยาว่า พระเจ้าโคตมมหาราชเมืองอินท
 บัณฑกรให้ไปค้าผ้าเขา ๆ ก็อับปางเสียผ้าเขา เหลือมาแต่ผ้าผืนเดียว จึง
 ได้หนังสือราชสั่งห้ามแต่ป่าพระหิมพานต์ แลพระยาก็ให้เลี้ยงดูแล้ว จึง
 ให้ถือเอาหนังสือให้ไว้หน่อยหนึ่ง แล้วจึงให้ส่งไปแก่พระยาให้ถือ
 เอาหนังสือไว้ทุก ๆ เมือง กว่าจะถึงเมืองอินทบัณฑกร ยังหนังสือ
 ราชสั่งห้ามเท่าพรหมแปลงหนึ่ง แล ครั้นถึงเมืองอินทบัณฑกร ชุมถึงหัว
 ด้วจึงเอาหนังสือให้เข้าไปถวายแก่พระเจ้าโคตมมหาราช ๆ จึงถาม
 หาเหตุ แลชุมถึงหัวหน้าจึงกราบทูลอาการทั้งปวงแก่พระมหา
 กษัตริย์เจ้า ๆ เห็นความจริง จึงให้พระราชทานเงินทองแก่ชุม
 ถึงหัวหน้าเป็นอันมาก แลชุมถึงหัวหน้าก็ทูลถามว่าบ้านแห่งไหน
 แล้วจึงถามว่าไท้แดนน้องสาวแห่งไหนตามคำเมียบคนตั้งมา ไต้แดนน้อง
 สาวบอกเนื้อความดังนี้ ให้พจนพัง ก็ถามคำเมียบคนทลายบอกมานั้น
 ทุกประการแล้ว

ตำนานพระแก้วมรกต

๑๐ แต่ในจะกล่าวเรื่องตำนานพระแก้วมรกตต่อไป ดำเนินความแต่
 นั้นดังนี้ จะกล่าวนิทานพระแก้วเจ้าอันประเสริฐผู้เลื่องชื่อนักหนา ยัง
 มีพระอรหันต์เจ้าพระองค์หนึ่งทรงนามชื่อว่าพระนาคเสน อันจบด้วย
 ไตรปิฎก แลมีปัญญาอันฉลาดกล้า แลรู้ใจหนาแก่ปริศนาปัญหา
 ทงปวง ซึ่งพระอรหันต์เจ้าของคณเรอเป็นอาจารย์แก่พระยามลิตทราช
 มหาภคตริยชนแด่ เติมเมื่อพระศรีสากยมุนีโคตมบรมพุทธรูปเจ้า พระ
 องค์ได้เสด็จดับขันธเข้าสู่เมืองแก้ว กล่าวคืออมตมหานครไปแล้ว
 ครั้นอยู่มานานได้ ๕๐๐ พระวัสส์แล ยังมีพระอรหันต์เจ้าพระองค์หนึ่ง
 มีนามปรากฏชื่อว่าพระมหานาคเสน เป็นศิษย์แห่งพระมหาธรรมมรคิต
 เถร อยู่ในอโศการามอันมีในป่าดงปฐมนครเถร ครั้นพระมหา
 ธรรมมรคิตเถรเจ้านิพพานไปแล้ว อยู่มาข้างหลังพระมหานาคเสนองค์
 เป็นศิษย์เรอจึงพิจารณาเห็นโดยปัญญาแห่งเรอว่า ควรเราจะสร้าง
 พระพุทธรูปเจ้าไว้ ให้เป็นที่นมัสการแก่มนุษย์เทพาไปข้างหน้า
 ควรแต่ แต่ว่าเราจะสร้างด้วยเงินแลถ้าให้มันถึง ๕๐๐๐ พระวัสส์นั้นหา
 ได้ไม่ ด้วยคนทงปวงเขานี้โงะโทะระโหมะหนัก ถัดแต่เขาจะทำให้พระ
 พุทธเจ้าดิบหายยับเยินเสียแต่ข้างหน้านี้แล ควรเราจะสร้างพระพุทธรูป

เจ้าด้วยแก้วดุกประเสริฐอย่าให้พวกคนบาปทวงทำอันตรายให้ฉิบ
หายได้แต่ช่วงหน้าจนถึงควรแต่ แต่ว่าเราจะได้อัญเชิญแก้วมรกตจะ
สร้างพุทธรูปเจ้าแต่ไหน ครั้นพระมหานาคเห็นคิดคิดดังนี้แล้ว

๑ เมื่อนับวันถึงเจ็ดอมรินทร์ราชสมบัติ พระองค์จึงคิดเห็นอริยา
ครัยแห่งพระมหานาคเสนเถระเจ้า อันมีความปรารถนาจะใคร่สร้างพระ
พุทธรูปเจ้าด้วยแก้วดังนี้แล้ว จึงสั่งมเหสีบพิตรพระองค์จึงเสด็จลงมา
จากสวรรค์กับด้วยพระวิศิษฐกรรมเทพบุตรนั้นแล้ว พระองค์จึงเข้าไป
ไหว้พระมหานาคเสนเจ้าว่า ข้าแต่พระผู้เป็นเจ้า มเหสีพระผู้เป็นเจ้า
มีความปรารถนาจะใคร่สร้างพระพุทธรูปเจ้าด้วยแก้วดุกประเสริฐ จะ
ให้เขียนหนังสือการบูชาแก่มนุษย์และเทพยดาทั้งปวงนั้นแต่ แต่นับพระ
มหานาคเสนเจ้าจึงรับชานกับพระอินทราธิราช เสด็จมีความปรารถนา
อยากจะใคร่สร้างยังพระพุทธรูปเจ้าด้วยแก้วดุกประเสริฐนั้นจริงแต่ แต่
นับนินโทสันทรอมรินทร์ราชสมบัติ พระองค์จึง ไหว้พระ มหานาคเสน
เจ้าต่อไปนี้ว่า ข้าแต่พระผู้เป็นเจ้า ถ้าแต่พระผู้เป็นเจ้ามีความปรารถนาจะ
ใคร่สร้างพระพุทธรูปเจ้า ด้วยแก้วดุกประเสริฐจริงแท้ ข้าจะช่วย
สังเคราะห์ให้แล้วโดยสมความปรารถนา ข้าจะใช้ให้วิศิษฐกรรมเทพบุตร
ไปเอาแก้วอันมีในเขาเวมุลบรรพตมาถวายแก่พระผู้เป็นเจ้าแต่ ครั้น
สมเด็จพระอินทราไหว้พระมหานาคเสนท่านแล้ว พระอินทราจึงตรัส
แก่พระวิศิษฐกรรมเทพบุตรว่า คุณกรเจ้าวิศิษฐกรรม เจ้าจงไปนำเอา
มายังแก้วดุกประเสริฐ อันมีอยู่ในเขาเวมุลบรรพตนั้นมาโดยเร็วเถิด

เราจะเอามาถวายแก่พระนาเคนเจ้า ท่านจะสร้างเป็นพระพุทธรูปไว้ให้เป็นทนต์การบูชาแก่นุชย์แลเทพาไปข้างหน้าแด่

๑ เมื่อนบนพระวิศณุกรรมเทพบุตร กราบทูลสมเด็จพระอมรินทราบิราชเจ้าว่า ข้าแต่พระอินทร์ ทรงพระกรุณาโปรดเกล้าให้ข้าพเจ้าไปเอาแก้วดุกประเสริฐในเขาเวมุลบรรพตนั้น ซึ่งพวกกุมภภักทคนสรรพยักษอารักษ์เทพยดาทั้งปวงทเฝ้าอยู่รักษาแก้วไว้นั้นก็มีมากนักหนาจะให้แต่ข้าพเจ้าไปคนเดียวนั้นเห็นเขาจะไม่ให้ ข้าพเจ้าขอเชิญองค์สมเด็จพระอมรินทราบิราชเจ้าจงเสด็จไปด้วยข้าพเจ้าเถิด ซึ่งพวกกุมภภักทคนสรรพยักษทั้งปวง ครั้นเขาได้เห็นองค์สมเด็จพระอมรินทราบิราชเจ้าแล้วเขาจะให้แก้วดุกประเสริฐ ถวายแก่สมเด็จพระราชสมบัติเจ้าแด่

๑ เมื่อนบนสมเด็จพระอมรินทราบิราชเจ้า ครั้นพระองค์ได้ทรงฟังยังถ้อยคำแห่งพระวิศณุกรรมเทพบุตรกราบทูลนั้นแล้ว พระองค์ก็เสด็จไปสู่เขาเวมุลบรรพต พร้อมกับพระวิศณุกรรมเทพบุตรนั้นแล ครั้นถึงแล้วพระองค์ก็เห็นคนสรรพยักษทั้งปวง อยู่ในเขาเวมุลบรรพตเป็นอันมาก พระอินทร์จึงทรงตรัสแก่พวกกุมภภักทคนสรรพยักษทั้งปวงว่า ลูกหลานทั้งหลายทั้งปวง เราเข้ามาสู่เขาเวมุลบรรพตนี้แล้วด้วยเราจะมาขอเอาแก้วดุกประเสริฐไปถวายแก่พระมหานาเคนเจ้า ด้วยท่านมีความปราชญะสร้างแปดเป็นพระพุทธรูปเจ้าแด่ ท่านทั้งปวงจงให้แก้วดุกประเสริฐแก่เราเถิด

เมื่อนบนกุมภภักทคนสรรพยักษทั้งปวง จึงกราบทูลสมเด็จพระอมรินทราบิราชเจ้าว่า ข้าแต่พระองค์เจ้า ซึ่งแก้วดุกประเสริฐอันข้าพระพุทธเจ้า

ทั้งปวงรักษาไว้^๕ มิใช่เป็นแก้วสิ่งใดสิ่งอื่นเลย แม้นแก้วมณีโชติ^๖
 อันเป็นของพระบรมจักรพรรดิราชาธิราชเจ้า มีแก้วทั้งหลายพันลูกเป็น
 บริวารล้อมอยู่ ครั้นข้าพระพุทธเจ้าทั้งปวงจะถวายแก้วลูกนี้แก่องค์
 ส้มเต๋งพระมหाराชเจ้านั้น ครั้นบรมจักรพรรดิราชาธิราชเจ้าเกิดมาแต่
 ข้างหนาน^๗ ข้าพระพุทธเจ้าทั้งปวงก็หาแก้วลูกประเสริฐจะถวายท่านมิ
 ได้เลย อนึ่งซึ่งแก้วมณีโชติลูกนกม้อก็เล็กค้ำหิทธิศักดิ์ตามภาพนักหนา
 ถ้าดำแดงฤทธิเดชก็โตดังนี้ คนทั้งปวงก็จะมีความสงสัยว่า พระยา
 จักรพรรดิราชาธิราชเจ้าตนประเสริฐเกิดมาในที่นั้น ข้าพระพุทธเจ้า
 ทั้งปวงก็มาหาจะถวายแก้วมณีโชติลูกนี้แก่องค์สมเด็จพระเจ้าได้
 แด แต่ข้าพระพุทธเจ้าทั้งปวงจะขอถวายแก้วมรกตลูกหนึ่ง มีคัม
 ม์อันเขี้ยวงามบริสุทธิ แก่องค์สมเด็จพระเจ้าแล ซึ่งมณีโชติลูกนั้น
 ข้าพระพุทธเจ้าทั้งปวงยังถวายไม่ได้ ขอองค์สมเด็จพระเจ้าจงเอา
 แก้วมรกตลูกนี้เพื่อถวายแก่พระมหากษัตริย์เจ้าเถิด ซึ่งแก้วมรกตลูก
 นี้นี้แก้วลูกประเสริฐเป็นบริวารพันลูกล้อมเป็นบริวาร อยู่ถนัดกำแพงอัน
 ล้อมแก้วมณีโชติลูกนั้นแล

๑ เมื่อหนบนสมเด็จพระนรินทราธิราช ครั้นพระองค์ได้ทรงฟังยังถ้อย
 คำพวกกุมภินทชนชนรพยักษทั้งปวงหากกราบทูลนั้นแล้ว พระองค์ก็
 พาเอาพระวิศณุกรรมเสด็จเข้าไปสู่ที่มณเฑาะว์แก้วมรกตนั้นแล พระองค์ก็ถว
 ยเอาแก้วมรกตลูกประเสริฐ ครั้นได้แล้วพระองค์ก็พาเอาพระวิศนุ
 กรรมเทพบุตร เสด็จรับมาจากเขาเขมุลบรรพต ครั้นถึงอโศการาม
 แล้ว พระองค์ก็พาแก้วมรกตลูกนี้เข้าไปถวายแก่พระมหากษัตริย์เจ้า

แล้ว พระองค์ก็กราบตาพระมหานาคเดินเจ้าแก้วเสด็จคนเมือง
สวรรคตก่อนเป็นทอของพระองค์นั้นแต่ อยู่มาแต่ถนนพระมหานาคเดิน
เจ้า ครั้นท่านได้แก้วมรกตดูกันแล้วก็มีความยินดีเป็นที่สุด แล้วท่าน
จึงรำลึกนึกในใจว่า เราจะได้นึกคิด ได้มีบุญญาอันฉลาด อาจ
มาสร้างแปลงยังพระพุทธรูปเจ้าด้วยแก้วมรกตดูกัน ให้สำเร็จถึง
ความปรารถนาของเรานี้เถา ครั้นพระมหานาคเดินเจ้าเห็นหน้าพระ
ทัยดังนี้แล้ว

๑) เมื่อนั้นพระวิศุกรรมเทพบุตร ก็ฉลาดรู้วิชาศรัทธาใจแห่ง
พระมหานาคเดินเจ้าแล้ว พระวิศุกรรมจึงจำแต่งแปลงกายเป็นมนุษย์
คนหนึ่งเข้ามาให้พระมหานาคเดินเจ้าแล้วว่า ข้าแต่พระผู้เป็นเจ้า ท่าน
ก็ฉลาดเคยสร้างแปลงพระพุทธรูปเจ้าแล้ว ถ้าแต่พระผู้เป็นเจ้ามีความ
ปรารถนาจะใคร่สร้างพระพุทธรูปเจ้า ด้วยแก้วมรกตดูกัน ข้าก็จะ
สร้างแปลงให้สำเร็จความปรารถนาพระผู้เป็นเจ้าเถิด

๒) เมื่อนั้นพระมหานาคเดินเจ้า ครั้นได้ฟังยังถอยคำพระวิศุ
กรรมเทพบุตรอันจำแต่งแปลงเป็นมนุษย์เข้ามาบอกแก่ตนนั้นแล้ว ท่าน
ก็นำใจยินดีเป็นที่สุด ท่านจึงพูดกับบุรุษคนนั้นว่าถ้าท่านเคยฉลาด
สร้างแปลงอย่างนั้น ท่านจงสร้างแปลงยังพระพุทธรูปเจ้าด้วยแก้ว
มรกตดูกัน ให้เป็นทนต์การแก่มนุษย์แต่เทพบุตรทั้งปวงเถิด

๓) เมื่อนั้นจึงพระวิศุกรรมเทพบุตร อันจำแต่งแปลงเป็นบุรุษนั้น
ครั้นได้ฟังพระมหานาคเดินบอกตนเท่านั้นแล้ว ท่านก็สร้างแปลงยัง
พระพุทธรูปเจ้าด้วยแก้วมรกตดูกัน นานได้ ๗ วันจึงสำเร็จการแล้ว

พระวิศิษฐกรรมเทพบุตรจึงนิมิตรเป็นมหาวีรหารชั้นใหญ่แล้ว ให้ประทับ
ไปด้วยเครื่องประดับทั้งปวงต่าง ๆ มีแก้วเป็นประธาน ให้ทั่วไปในอโ
การามทนต์แล้ว จึงตั้งไว้ยังพระแก้วเหนือแท่นรัตนบัลลังก์กาญจน์
อันประเสริฐ ในท่ามกลางพระมหาวีรหารชั้นแล้ว จึงพระวิศิษฐกรรม
เทพบุตรก็เสด็จขึ้นไปสู่สวรรค์โลกอันเป็นที่อยู่แห่งตนนั้นแล

๑ เมื่อหนพระอินทร์พระพรหม แดเทพยดานาคครุฑมนุษย์กุม
ภักททั้งปวง ครั้นได้รู้ว่าพระวิศิษฐกรรมเทพบุตรได้สร้างแปลงยังพระ
แก้วเจ้า ให้แก่พระมหานาคเส็นเจ้าแล้ว ก็มีความชื่นชมโลมณัตถุคต
ทุกพระองค์แล้ว จึงนำมายังสิ่งของอันควรบูชาทั้งปวง มีดอกไม้แด
ชูปเทียนเป็นประธานแล้ว ก็พากันเข้ามาถวายนมัสการบูชาพระแก้ว
เจ้าเป็นอันมากนัก แม้วาพระอรหันตเจ้าทั้งปวงได้ร้อยโกฏิ
พระองค์น้อยในชมพูทวีป ๔ ทิศ ๔ ทิศ มีพระมหานาคเส็นเป็น
ประธาน ก็พร้อมกันเข้ามานมัสการพระแก้วเจ้าทั้งสี่ แม้วาพระยา
มหากษัตริย์ แดเสนาอำมาตย์ราชมนตรีทั้งปวงอันอยู่แต่ประเทศ
ราชทั้ง ๔ ทิศ ๘ ทิศ ก็พากันเข้ามาถวายนมัสการบูชาพระแก้วเจ้า
ทั้งสี่ ซึ่งพระแก้วเจ้าพระองค์นั้นหาจิตรวิญญานมิได้ ก็กระทำ
ปาฏิหาริย์เปล่งออกยังฉัพพรรณรังสีมากนักหาหาที่จะเปรียบมิได้

๑ เมื่อหนพระอินทร์พระพรหม กับทั้งหมู่เทพยดานาคครุฑกุมภักท
ทั้งปวง แดพระอรหันตเจ้าทั้งปวง ครั้นได้เห็นยังอัครบริวารนั้นแล้ว
ก็มาไยตนซึ่งอานภาพพระแก้วเจ้านั้นเป็นที่สุด ก็พร้อมกันไปช้องถ้ำ
การมาณิกหนา แล้วก็สมเฝ้าด้วยเสียงดุริยดนตรีทพย์ต่าง ๆ นั้นแล

๑ เมื่อเห็นจึงพระมหานาคเดินเข้า จึงนำเอามายังพระบรมธาตุเจ้า ๗ พระองค์อนางามบริสุทธ์ แด่มีฉัพพรรณรังสีต่าง ๆ กัน อันพระอินทร์ พระพรหมและเทพยดาทั้งปวงหากรักษาไว้จนมาแล้ว ท่านจึงให้ตั้งไว้ยังพานเงิน ๘ พานซ้อนกันขึ้นแล้ว จึงตั้งไว้ยังสุวรรณพานทอง ๘ พานซ้อนกันขึ้นแล้ว แด่เจา ตั้งยังพานแก้ว ๘ พานซ้อนกันขึ้นบนพานเงินพานทองนั้นแล้ว จึงเชิญพระบรมธาตุเจ้า ๗ พระองค์นั้นได้ลงในผอบแก้ว ลูก ๑ อันฉวีตรงงามมากนักด้วยฤทธิ์แห่งตนแล้ว จึงยกผอบแก้วขึ้นประดิษฐานไว้บนพานเงินพานทองพานแก้วนั้นแด

๑ เมื่อเห็นจึงพระอินทร์เจ้าทั้งปวง มีพระมหานาคเดินเข้าเป็นประธาน กับพระอินทร์พระพรหมและเทพยดาและคนทั้งปวงก็มีความชื่นชมโลมณัสนักดีสมได้ ก็พร้อมกันถวายหมัสการบูชาด้วยสุคนธธูปทั้งปวง มีดอกไม้มงคลเป็นประธานแล้ว ก็พร้อมกันสรรเสริญยกยอคุณพระแก้วเจ้านั้นเป็นที่สุด จึงเทพยดาเจ้าทั้งปวงก็หว่านลงยังดอกไม้มงคลถวายบูชาแล้ว ก็ตั้งยังพระบรมชินธาตุเจ้า ๗ พระองค์ด้วยนำสุคนธธูปอันหอมหนักในผอบแก้วนั้นแล้ว จึงพระบรมธาตุ ๗ พระองค์นั้นก็กระทำปาฏิหาริย์เปล่งพระรัศมี ๖ ประการ ให้รุ่งเรืองสว่างไปทั่วทิศทั้ง ๔ ทิศทั้ง ๘ แด่ ก็ให้รุ่งขึ้นทอพนอากาศเวหาทั้งมวณนั้นแด

๑ เมื่อเห็นพระมหานาคเดินเข้า จึงตั้งด้วยฐานขอมารารนาเชิญพระบรมธาตุเจ้า ๗ พระองค์นั้น ให้เสด็จเข้าไปในพระองค์พระแก้วเจ้านั้นแด

๓ เมื่อนพระบรมราชาเจ้า ๗ พระองค์นั้น จึงพระองค์หนึ่งก็เสด็จ
เข้าไปในพระโหม้ พระองค์หนึ่งก็เสด็จเข้าพระพักตร์ พระองค์
หนึ่งก็เสด็จเข้าไปในพระหัตถ์ขวา พระองค์หนึ่งก็เสด็จเข้าไปในพระหัตถ์
ซ้าย พระองค์หนึ่งก็เสด็จเข้าไปในเข่าขวา พระองค์หนึ่งก็เสด็จ
เข้าไปในเข่าซ้าย พระองค์หนึ่งก็เสด็จเข้าไปในพระขมับแห่งพระแก้ว
เจ้านาง ๗ พระองค์นั้นแล้ว

๑. เมื่อนพระแก้วเจ้าจากทวาทิหารยขกขนยงฝ่าพระบาทกำขาตุ
 ด้งจะด้ด้จตุจจากแทนบตตงกกาญญนน

๓๒
๑๐ เมื่อชนพระอินทร์พระพรหมเทพยดา แดกคนทั้งปวง เห็นเป็น
หน้าอัศจรรย์นักหนา ตรัสว่าวณให้ของดีการเป็นอันมากแล้ว
ก็ถวายบูชาด้วยแก้วแดเงินค่าผ้าม่านเครื่องอาบอบแก่พระแก้วเจ้า เป็น
มามากน่น

๑ เมื่อพนมพระมหานาคเดินเข้า ครนทานได้เห็นองค์จรรยตงนงแล้ว
 ทานทานจึงแต่งอรหัตมรรคญาณไปแต่ข้างหนานน จึงเห็นว่าพระแก้ว
 จะไม่ได้อยู่ในเมืองปาคตบุตรเป็นมั่นคง ทานจึงทำนายไว้ว่า ตกร
 ทานทงปวง ซึ่งพระแก้วเจ้าของเราองค์นี้ มิใช่จะอยู่เมืองปาคตบุตร
 เป็นมั่นคงเลย ทานยังจะเดินเข้าไปโปรดสัตว์ในประเทศ ๕ แห่ง คือ
 ดังกาหวปเป็นกาโพธิสัตว์แห่ง ๑ ศรีอยุธยาวิสัยแห่ง ๑ โยนก
 วิสัยแห่ง ๑ สุวรรณภูมิวิสัยแห่ง ๑ ปมหลดวิสัยแห่ง ๑ เขากัน
 เป็น ๕ แห่งนถา ครนพระมหานาคเดินเข้าทำนายไว้ดังนถา ซึ่งคน
 ทงปวงอันได้มีจัดการบูชาพระแก้วกัตงอยู่ชดแดนอายุแห่งตน ครนจุติ

จากมนุษย์โลกแล้ว ก็เมื่อเกิดในสวรรค์เทวโลกนั้นทุกคนนเห็น แะ
พระมหากษัตริย์เจ้าอันประกอบด้วยศักดิ์กษัตริย์ แต่ปรากฏใน
พระคําสนาพระศัพทัญญาพุทธเจ้าแห่งเรา นเห็นอย่างพระศัพทัญญา
ยังปรากฏในนภากาศเวหา แะยกยอพระพุทธเจ้าให้รู้เรื่องงาม
ดั่ง ๕๐๐๐ พระวัสส์ว่า ท่านจึงสร้างพระแก้วเจ้าพระองค์นั้นไว้ให้เป็น
ทนต์การบชาแก่เทพยดาแะคนทั้งปวง ครั้นท่านดงอยู่ตามเขตอาย
ของท่านนั้น อันมีสังโยชนธรรมหากันแล้ว ท่านก็ถึงแก่พระนิพพาน
ธาตุ มีวาทชนนั้แลกรรมชะรูปในอนันน

๑๐ อยู่มาแต่บัดนั้นไปข้างหน้า ถึงชาวเมืองปาดลัมตรทั้งปวงมีพระมหา
กษัตริย์ แะเสนาอำมาตย์ราชมนตรี เกษรฐพรหมณเป็นประธาน
ก็พร้อมกันปฏิบัตกรักษาพระแก้วเจ้าสืบมาจนได้ ๓๐๐ ปี ดั่ง
แรกแต่พระพุทธเจ้าเสด็จเข้าพระมหานครนฤพานไปแล้วนั้น มาถึง
เข้า ๓๐๐ ปีนั้นพระพุทธเจ้าเสด็จมา ๕๐๐ พระวัสส์ว่า จึงมาถึงพระมหา
กษัตริย์เจ้าองค์หนึ่งทรงพระนามว่า พระเจ้าตะกะละเป็นหลาน
แห่งพระมหากษัตริย์องค์หนึ่ง ทรงพระนามพระเจ้าบันตะระราชวิราช
ท่านก็ได้ครองราชสมบัติเป็นกษัตริย์ในเมืองปาดลัมตรนั้น ท่านก็
ปฏิบัตกรักษาพระแก้วเจ้าองค์นั้นต่อไป ท่านจึงมีพระราชโอรสองค์หนึ่ง
ทรงพระนามว่าศิริกตติกุมาร ครั้นพระเจ้าตะกะละอันเป็นพระราชบิดา
ได้ถึงแก่กรรมไปแล้วนั้น จึงเจ้าศิริกตติราชกุมารอันเป็นพระราชโอรส
ก็ได้ครองราชสมบัติเป็นกษัตริย์ ในเมืองปาดลัมตรนั้นสืบแทนพระราช
บิดาแห่งตนแล้ว ก็ปฏิบัตกรักษาพระแก้วเจ้าต่อไปนนั้น แะแต่บัดนั้นการ

ศักดิ์สงครามก็เกิดในเมืองปากสมุทรทันทันมากนัก คนทั้งปวงก็รบพุ่ง
กันฉิบหายล้มตายมาก แต่นั้นซึ่งคนทั้งปวงพากันเข้าอยู่ปฏิบัติรักษาพระ
แก้วเจ้านั้น เขาเห็นเหตุจะไม่ตกถึงพระแก้วเจ้าจะฉิบหายเสีย เขา
จึงเชิญเอาพระแก้วขนสู่ดำเกาต์หนึ่ง พร้อมกับด้วยพระมีฎกธรรม
เจ้า กับสิ่งของอันคนทั้งปวงบูชาพระแก้วเจ้านั้นขนสู่ดำเกาต์นั้นแล้ว
เขาพาหนีไปสู่กัมพูชาด้วยคือว่าดังกาท้อป ครั้นพระแก้วเจ้าเข้าไปอยู่
ในลังกาท้อปนานได้ ๒๐๐ ปีแล้ว แรกแต่สมเด็จพระบรมโลกนาถ
เสด็จเข้าสู่พระปริณิพพานมาสามหมื่น ๒๐๐ ปีนั้น พระพุทธศักราช
ครบ ๓๐๐๐ พระวัสส์

๑ ในกาลครั้งนั้นกษัตริย์พระองค์หนึ่ง ทรงพระนามว่าพระเจ้า
อนรรฆราชาราช ท่านก็ครองราชสมบัติในพระนครภูทาม แด
กษัตริย์พระองค์นั้นมฤตธำคักกานภาพนิก อาจสามารถเหาะไปด้วย
ต้องอากาศเหาะได้ พระเจ้าอนรรฆราชาราชพระองค์นั้นท่านก็คำนับ
ยังพระศาสดาเป็นที่สุด ท่านก็ปฏิบัติรักษาคุณพระพุทธเจ้า คุณพระ
ธรรมเจ้า คุณพระสงฆ์เจ้า เป็นนิจมิได้ขาด ท่านยังมีพระภิกษุ
เจ้าพระองค์หนึ่ง มีนามว่าภิกษุชื่อว่าศีลขันธ์ ได้อุปสมบท
ภวเป็นภิกษุตั้งได้ ๕ พระวัสส์ ท่านนั้นได้เรียนมาก มี
ปัญญาฉลาดนัก ท่านก็มาพิจารณาถึงมีฎกธรรมอันมีอยู่ในเมือง
ภูทาม ท่านเห็นว่าพระมีฎกธรรมนั้นผลคืออภะพยุษนะหาถูกต้อง
ไม่ ท่านจึงให้พระอาจารย์อันอยู่ในวิหารนั้นว่า ข้าแต่พระอาจารย์เจ้า
ซึ่งเราทั้งสองได้กระทำบรรพชากรรมแล้วอุปสมบทกรรมมา แต่ก่อนนั้น

ผิดเสียแล้ว แต่ด้วยว่าไม่ถูกอักษระพยัญชนะ บัดนี้เราจะคิดอ่านตักถ้ำ
กเถา

๑ เมื่อนั้นพระอาจารย์จึงตอบความท่านผู้ตั้งขันธว่า แต่ข้างหลัง
อันเราทั้งสอง ก็ยังหาได้พิจารณาในพระปฏิภนธรรมทั้งสองให้รู้ เห็น
กิลิตแฉขอบเสีย ถ้าแม้จะกระทำบรรพชากรรม แดอุปสัมบทกรรม
เถิด เราทั้งสองก็ทำได้ดัง ๆ มาตามอย่างธรรมเนียมท่านแต่ก่อนนั้น
เถิด ถ้าแต่พระปฏิภนธรรมทั้งสองหากผิดด้วยอักษระพยัญชนะ เสียอย่างนั้น
เจ้าจึงคิดอ่านพิจารณาด้วยปัญญาของเจ้าเกิด ครั้น พระอาจารย์
กล่าวเช่นนั้นแล้ว จึงเจ้าตั้งขันธภิกษุขึ้น ท่านจึงพิจารณา คำว่า
ของชานกได้อุปสัมบทภาวเป็นภิกษุแล้ว แต่จะ ขันญาไม่ ชนน ก็ยังหา
รู้ไม่ ควรแต่จะไปอุปสัมบทในเมืองดังกาต่อไปเถิด ท่านพิจารณา
เห็นอย่างนั้นแล้ว ท่านจึงเข้าไปบอกแก่พระเจ้าอนรรฆราชราชัน อัน
เป็นพระเจ้านครภักตามนั้นว่า คุณกรมหาบพิตรพระราชสัมภาร พระองค์
จะเข้าพระทัย ในถ้อยความอาตมาจะ ถวายพระพรบัดนี้เกิด ซึ่งพระ
ปฏิภนธรรมทั้งสองอันมีอยู่ในเมืองของพระองค์นี้เป็นผิดเสีย ไม่ถูกต้อง
ตามอักษระพยัญชนะเลย แม้เราจะทำบรรพชากรรม แดอุปสัมบท
กรรมมาแต่ข้างหลังนั้นเป็นผิดเสียแล้วแต่ พระองค์เจ้าจึงทรงเห็น ในน้ำ
พระทัยของพระองค์เกิด

๑ เมื่อนั้นพระเจ้าอนรรฆราชราชัน ครั้นพระองค์ได้ทรง พังยัง
ถ้อยความ อันพระ ผู้ตั้งขันธภิกษุหากถวายพระพรนั้นแล้ว พระองค์จึง
ทรงตรัสต่อพระผู้ตั้งขันธภิกษุว่า ถ้าแต่ พระปฏิภนธรรม สองอัน มีอยู่

ในเมืองของเราผิดเพี้ยนเสีย ไม่ถูกต้องตามอักขระพยัญชนะอย่างนั้น
ซึ่งพระปิฎกกรรมอันไม่ผิดด้วยตัวอักขระพยัญชนะนั้น ยังจะมีแต่เมือง
ใหม่เก่า

พระสังฆราชภิกษุจึงถวายพระพรว่า ซึ่งพระปิฎกกรรม ไม่ผิด
อักขระพยัญชนะนั้น พระมหาพททโฆษาจารย์เถรเจ้า ท่านหากเขียน
ไว้ ในเมืองลงกาทวปนั้นเป็นอนันตฤทธกนกนาถ

๑ เมื่อนั้นพระเจ้าอนรรฆราชราชราชมหากษัตริย์ ครั้นพระองค์ได้ทรง
ฟังดังนั้นแล้วทันทก มีความยินดีเป็นที่สุด แล้วพระองค์ ก็ทรงตรัสแก่
เสนาบดี ให้จัดแจงแต่งสำเภา ๒ ลำแล้ว ให้นิมนต์พระสงฆ์ ๘ พระองค์
กับพระสังฆราชภิกษุนั้น คุมแต่งให้อำมาตย์ ๒ คน แลม้าไพร่ ทิ้งปวง
พร้อมแล้ว ก็ให้ชนบนดั่งเสนาทกคน พระองค์ ก็ ให้นำ ไปยังฝั่งของ
บรรณาการเป็นอันมาก มอบให้แก่อำมาตย์ทั้ง ๒ แล้ว พระองค์ ก็ส่ง
สำเภาขึ้น ไปสู่เมืองลงกาทวปนั้นแล จึงพระเจ้าอนรรฆราชราชราชนั้น ครั้น
พระองค์ ได้ส่งสำเภา ๒ ลำนั้นไปแล้ว ท่านจึงเกิดว่ากาลจมนดินส้มคอร
ทั้งสำเภา ๒ ลำนั้นจะถึงเมืองลงกาทวปแล้ว ท่านจึงชวนเหล่าอัครเสนา
ไปทางธากาศเวหา ท่านก็ ไปถึงเมืองลงกาทวปพร้อม กับสำเภา ๒ ลำ
ในวันเดียวกันนั้น ครั้นพระองค์ ได้ ไปถึงเมืองลงกาทวปแล้ว พระองค์
จึงแต่งให้อำมาตย์ ๒ คนนั้น นำเอาเครื่องราชบรรณาการไปถวายแก่
พระเจ้าลงกาทวป ท่านจึงสั่งให้กราบทูลพระเจ้าลงกาว่า พระเจ้าอนรร
ฆราชราชอันเป็นสหายท่านก่ได้ส่งมาถึงเมืองลงกาทวปนี้ด้วย ท่าน

มีความปรารถนาจะขอเขียนเอาพระปฏิมากรรม ทั้ง ๓ กับพระคัมภีร์
สัตหาวีเสด็จไปไว้ปฏิบัติรักษาในเมืองภกามนณแด

๑ เมื่อนมเจ้าภักษเสด็จขึ้นครองนครเมืองดงกาทวป ครน
พระองค์ได้ทรงฟังยังชาวสาร อันอำมาตย์ทั้งสองหากกราบทูลนบนแด
พระองค์มีความยินดี เป็นที่สุด พระองค์จึงตรัสแก่อำมาตย์ทั้งสอง
ให้นำเอาสิ่ง ของบรรณา การชาวปลาอาหารเป็นอันมากให้ ไป ทูลถวายแก่
พระเจ้าอนรรฆราชาราชแล้ว พระองค์ข้าให้ปลุกโรงเป็นค่านักพักเสา
แก่พระเจ้าอนรรฆราชาราชนบนแด

๑ เมื่อ นมเจ้าภักษเสด็จขึ้นครองนคร ท่านก็เข้าไป ไหว้พระมหาสังฆ
ราชทั้งสอง ในเมืองดงกาทั้งสองนั้นว่า ข้าแต่พระคุณเจ้า ชะพระ
ปฏิมากรรมทั้งสามและพระคัมภีร์สัตหาวีเสด็จอนม ในชมพูทวีปนั้น กัมม
ด้วยอภิสระพญชณะเสียนัก แม้จะกระทำบรรพชากรรมแต่ปล่มบพ
กรรมก็กลัวจะไม่ชอบ ข้าทั้ง ปวงจึงได้พร้อมกันเข้ามา ในเมืองดงกา
ทวปทน ด้วยมีความปรารถนาจะขอ เขียนเอาพระปฏิมากรรม ทั้งสาม
กับพระคัมภีร์สัตหาวีเสด็จไปไว้ เป็นมุลพระศาสนา ในชมพูทวีป อนึ่ง
ข้าทั้งปวงจะขอขอเป็นสามเณร แดอุปถัมภ์ภาว เป็นภิกษุ ให้
บริสุทธิก่อน

เมื่อนมเจ้าเสด็จขึ้นครองนครแล้ว ชะพระสังฆราชเจ้า จึงกล่าว
ตอบพระเสด็จขึ้นภักษ ว่า เสด็จมาแล้ว ข้า ทั้งปวงจะ บอกกล่าว
แก่พระภิกษุสังฆแดคนทั้งปวงให้ทว ไปในดงกาทวป นกอน ครนมหา
สังฆราชกล่าวตอบพระเสด็จขึ้นนบนแดว่า ท่านก็ ให้บอกกล่าวไปแก่

พระภิกษุ สังฆ์ แดคนท่งปวงมี พระมหากษัตริย์ เจ้าพระ นคร ดังกาทอูป เป็น
ประธาน

๑ เมื่อหน พระมหากษัตริย์ แดเง้าอำมาตย์ ราช มนตรี แดคน ท่ง ปวงก็
มีความยินดีหาที่สุดมิได้ จึงพร้อมกันนำมายังเครื่องสมณะบริกขาร
เป็นอันมากแล้ว จึงมหาสังฆราชเจ้านั้น ก็ให้พระภิกษุสังฆ์ท่งปวง
เข้ามาพร้อมมูลกันในอุโบสถวัดนั้น แล้วก็ให้เจ้าภิกษุสังฆ์ ๘ องค์อัน
ไปแต่ชมพูท่งปวง มีพระศีลขันธเป็นประธาน ก็ให้บวชเป็นสามเณร
แล้วก็ให้อุปสมบทภาวเป็นภิกษุสังฆ์ท่ง ๘ องค์นั้นแล

๒ เมื่อหนเทพยดาเจ้าท่งปวงมีความยินดีมากนักหนา ก็หว่านลง
ยังข้าวตอกคอกคอกไม้ถวายบูชาเป็นอันมากนั้นแล

๓ เมื่อหนจึงพระเจ้าอนรรฆราชราชาธิราชเจ้า ทานกิจวานพระภิกษุ สังฆ์
ท่งปวงเขียนเอาซึ่งพระปฏิมากรรมลัทธิ ซึ่งตนพระองค์ เขียนเอาด้วย
ตนเอง ครั้นสำเร็จเสร็จการอันเขียนเอาซึ่งพระปฏิมากรรมนั้นได้ครบถ้วน
แล้ว พระองค์ก็ขอเอาพระแก้วมรกตเจ้ากับพระมหากษัตริย์เจ้าพระ
นครดังกาซึ่งเป็นพระสหาย ครั้นได้แล้วท่านก็ ให้อยกเอา พระแก้วมรกต
เจ้ากับ ท่งพระปฏิมากรรม อันพวก เมืองภักตามหาก เขียน เอาหน ธน สู้เจ้าภา
ด้า ๓ แล้วก็ให้อยกเอาพระปฏิมากรรมอัน พวกชาวเมืองดังกาช่วยเขียน
กับพระภิกษุ ๘ องค์ นั้น ธน สู้เจ้าภาด้า ๓ แล้วพระองค์ก็ ตั้งให้
ออกมาจากดังกาทอูปท่ง ๒ ด้านนั้นแล้ว จึงพระอนรรฆราชาธิราช พระ
องค์ก็เสด็จ ฆน สู้หลงมาแก้ว อัสติรแล้ว ก็เหาะมา ทางอากาศ พระองค์

ก็มาถึงพระนครภูทามแล้วก็อยู่ตามสี่วัดสี่
๒ ล้านน้อยแด

๑ บัดนี้จะกล่าวถึงเจ้าเงาะ ๒ ล้านนุก่อน ครั้นออกมาถึงท่ามกต่าง
มหาสมุทร ซึ่งเจ้าเงาะดำอันได้พระบิฏกธรรมพวกชาวลังกานักเข้าไป
ถึงเมืองภูทามโดยสี่วัด ซึ่งเจ้าเงาะดำได้พระแก้วเจ้ากับพระบิฏกธรรม
อินทปัตเมืองภูทามหากเขียนเหานัน ก็พลัดเข้าไปถึงเมืองอินทปัตมหานคร
นั้นแด

๑ เมื่อนั้นพระเจ้าอินทราชาธิราชมหากษัตริย์ ครั้นพระองค์ได้ทรง
คอยยังเจ้าเงาะ ๒ ล้านน ก็เห็นแต่เจ้าเงาะพระบิฏกธรรมเข้ามาแต่ดำเดียว
ซึ่งเจ้าเงาะทรงพระบิฏกธรรมแต่พระแก้วเจ้านั้น ก็ไม่เห็นเข้ามาเลย พระ-
องค์ก่นอยนาพระทัยเป็นนกลีนา พระองค์ก่นกแห่งแคลงพระทัยอยู่ จะ
เป็นเหตุผดอันตรายประการใดก็ไม่รู้เลย พระองค์ก็พิจารณาไปในน้ำ
พระทัยอยู่ตงนมไตรชาติ ครั้นอยู่มาไม่นานเท่าใด พระองค์จึงได้ข่าวว่า
เจ้าเงาะอันทรงพระบิฏกธรรมกับพระแก้วเจ้านั้น พลัดเข้าไปในเมือง
อินทปัตมหานคร พระองค์ก็มาจจะอยู่มาได้ พระองค์คนสู่หลังมา
แก้วธาดาไนย ก็เสด็จไปด้วยลงอากาศเวหา จึงไปถึงเมืองอินทปัต
มหานครแล้ว พระองค์ก็เสด็จลงสู่อารามแห่งหนึ่ง อันใกล้เมืองอินทปัต
มหานครนั้น แล้วพระองค์ก็เสด็จลงจากหลังม้าแก้วธาดาไนยแล้ว พระ-
องค์ก็แลเห็นแผ่นศิลาแห่งหนึ่งใหญ่หนานัก พระองค์ก็ถ้ายมั่งดำจะลง
เห็นอหลังที่ดาแผนนั้น หน้ำดำจะของพระองค์นกกอดหินนลงมา
ถมุนแด

๑ เมื่อนั้นยังมีพระภิกษุองค์หนึ่ง อันอยู่ในอารามทันทน์ ท่านก็มา
เห็นนิมิตนามครแห่งพระมหากษัตริย์องค์นั้น อันลอคดหลังหินลงไป ท่าน
ก็บังเกิดความอัศจรรย์เป็นนักหนา ท่านจึงถาม พระเจ้าอนรรฆราช-
ราชเจ้าพระองค์เจ้านั้นว่า คุณรอนาटक ท่านจะมาแต่เมืองใด ท่านมี
มชอใด

๑ เมื่อนั้นพระเจ้าอนรรฆราชราชมหากษัตริย์ ท่านก็บังเกิดความ
ไม่บอกตามลัทธิชอ ท่านจึงไขไปว่าท่านเป็นคนใช้พระเจ้าอนรรฆราช
ราชเจ้ามหานครภักตาม แต่เจ้าภิกษุองค์นั้นซักถามว่าท่านมีธรรมกิจ
การอะไร ท่านจึงเข้ามาเมืองอินทปัตถมหานครนั้นเถา พระเจ้าอนรรฆ
ราชราชจึงให้ชื่อว่า ขุนแก้วพระมเหสีเจ้า ซึ่งเจ้าพระนครภักตามนั้น
ใช้ให้เข้ามานำสำเภาอันทรงพระแก้วเจ้า กับทั้งพระมีปฏิภรณ์ม ซึ่ง
พลัดหลงเข้ามาถึงเมืองอินทปัตถมหานครนั้น

๑ เมื่อนั้นจึงเจ้าภิกษุองค์นั้น ครั้นท่านได้ยินความพระเจ้าอนรรฆราช
ราชราชบอกเถานั้นแล้ว ท่านก็ไปแจ้งความแก่พระสังฆราชเจ้าว่านนั้น
ตามเทศมตทุกประการ ครั้นพระมหาสังฆราชทราบถ้อยความดังนั้น
แล้ว ท่านก็เข้าไปถวายพระพรแก่พระเจ้าอินทปัตถมหานครนั้นว่า อาตมา
ภาพชอถวายพระพรแก่พระมหाराชูปิตร ซึ่งพระเจ้าอนรรฆราชราชเจ้า
พระนครภักตาม แต่งให้คนใช้มานำเอาพระมีปฏิภรณ์มกับทั้งพระแก้วอัน
พลัดหลงมาในเมืองพระองค์นั้น

๑ เมื่อนั้นพระมหากษัตริย์เจ้าพระนครอินทปัตถ ครั้นพระองค์
ได้ทรงฟังยังเทศมต อันพระมหาสังฆราชถวายพระพรนั้นแล้ว พระ

องค์จึงทรงคิด ในพระทัยแล้วพระองค์จึงไหว้พระมหาสังฆราชเจ้าว่า ข้า
แต่พระผู้เป็นเจ้า ซึ่ง ดำเภา พระปฏิภรณ์กับทั้งพระแก้วเจ้า อินทปัต
เขามาถึงบ้านเมืองของเรา ก็เพราะ บุญสมการของข้า แต่ข้า ไม่
ให้แล้ว ครั้นพระองค์ทรงตรัสเท่านั้นแล้ว จึงพระมหาสังฆราชเจ้ากล่าว
หนเมือพระอาวาสของท่าน แต้นความกล่อดลไปทูลพระมหานครอินท
ปัตตนแล้ว

๑ เมื่อนั้นจึงพระเจ้านร ราชาราช ครั้นพระองค์ ได้ทรง ทราบ
ยังชาวต่าง อันชาวเมืองท่งป่องหากได้บอกกันว่า พระเจ้าอินทปัต
มหานครไม่ให้ยังดำเภาพระปฏิภรณ์กับทั้งพระแก้วเจ้าแก่ตน พระ องค์
ก็ทรงพระกริ้วโกรธเป็นนักหนา พระองค์จึงพิจารณาตักน้ำพระทัยของ
พระองค์ว่า แม้จะฆ่าเสียยังกษัตริย์เจ้าเมืองอินทปัตมหานครเสนา
อำมาตย์ก็ได้ แต่ว่าได้เกิดมา ในชาติ นกก็ได้เป็นพระยาธรรมิกราชาราช
ย่อมได้พิชิตยังศัตรูแค้นท่งป่องโดยชอบธรรมมากนัก ครั้นแต่จะฆ่าเสีย
ยังคนท่งป่องเหล่านี้ มหากรรมอันหนักถึงยังองค์พระมหา กษัตริย์
เจ้านั้น อย่างกระนั้นเลยควรแก่พระมหากษัตริย์จะแต่งตั้งศักดิ์คานภาพ
ให้แก่คนท่งป่องให้เห็นเป็นทศักรัย ให้เขาเข็ดขามเกรงกลัวแก่ฤทธิ
เดชของก่เกิด ครั้น พระองค์ทรง พระราชดำริ ในพระทัยดังนี้แล้ว
พระองค์ก็เอาไม้มากระทำเป็นรูปดาบ จึงทาดด้วยฝุ่นหินดิบสีแดง พระ
องค์ก็เหาะขึ้นไปสู่อากาศเวหา แล้ว จึงกระทำประทักษิณรอบกำแพง
เมืองอินทปัตมหานครสามคาน ดักคณท่งป่องมีพระ มหากษัตริย์ เป็น
ประธานแล้ว จึงเสด็จเข้าไป ในพระมหาปราสาทราชมณเฑียรแห่งพระ

มหากษัตริย์เมืองอินทปัตถมหานครนั้น แล้วท่านจึงเอาดาบไม้หนัก
พระศอเจ้าพระนครนั้นแล้ว แล้วจัดขอพระอัครมเหสี แด่ขอเสนาบดี
ผู้ใหญ่ผู้น้อยทั้งปวงแล้ว จึงเสด็จไป โดยอากาศแล้วจึงมาครองด้วย
พระสุรสิงหนาทว่าดูราท่านทั้งปวงเฮย ถ้าแต่ท่านทั้งปวงจะไม่ให้ยัง
ถ้าเทพพระปฤกษรรวมกับพระแก้วเจ้าแก่เราพระมหากษัตริย์ดังนี้ เราผู้
พระมหากษัตริย์ก็จะคิดกระษัตริย์ท่านทั้งปวงพวกรุ่นเดียวจงดังนี้ ถ้าท่าน
ทั้งปวงมี เกรงกลัวเข็ดขามแก่ พระราชอาญาของเราพระ มหากษัตริย์ ดั่ง
นั้น ท่านทั้งปวงจงตอบคอบท่านทั้งปวงเถิด

๑ เมื่อนบนพระมหากษัตริย์เสด็จมาด้วยใหญ่ ผู้น้อย บรรดาอยู่
ในเมืองอินทปัตถมหานครนั้น ครั้น ได้ยินถึงหนาทองอาวป่าร้องทอ
เมืองอินทปัตถมหานครนั้นแล้ว ก็มีความตกใจเป็นนักหนา จึงพากัน
ลอบสอดทุกคนให้รู้เห็นคิดขอร้องทุกคน ก็มีความเข็ดขามเกรงกลัว
แก่ฤทธิเดชของพระองค์เจ้าอนรรฆราชาเป็นนักหนา จึงพระมหากษัตริย์
เจ้าพระนครอินทปัตถ มีอาชว ที่จะเอาไว้ได้ พระองค์จึงใช้ ให้ อำมาตย์
ทั้งต้องผู้ฉลาดด้วยปัญญาไปกราบทูลแก่พระเจ้าอนรรฆราชาธิราชว่า ข้า
แต่พระองค์เจ้า ซึ่งดำเินาพระแก้วเจ้ากับทงพระปิฎกธรรมอันพลัดหลงเข้า
มาในทณ ถ้าแต่เป็นดำเินาของพระองค์เจ้าจริงแท้ ซึ่งพระเจ้าอินทปัต
ถมหานครท่านก็ทรงเห็นแก่ทงพระราชไมตรี ท่านก็ไม่ขัดขวางไว้โดย
ท่านก็ใช้ให้ข้าพระพุทธเจ้าทง ๒ มาทูลถวายคืนให้แก่พระองค์เจ้าแต่ แต่
ว่าพระองค์เจ้าเสด็จมาเป็นแต่พระองค์หนึ่ง พระองค์เดียว จะมอบ
หมายแก่ พระองค์เจ้าก็ ไม่สมควรเลย ขอเชิญพระองค์เจ้าเสด็จ ไปยัง

พระนครภูมามเดี้ยก่อน ข้าพระพุทธเจ้าทั้งปวงจักขอพระราชทานส่งไป
ค่อภายหลัง

๑ เมื่อหน้ายพระเจ้าอนรรฆราชราช ครอบครองค้ได้ทรงฟังถ้อย
คำอำมาตย์ทง ๒ หากกราบทูลถน ครอบครองค้ได้ตั้งหน้ามาโดยทางอากาศ
กมาถึงพระนครภูมามเดี้ย

๑ เมื่อหน้ายพระเจ้าอนทปัตมทานคร ครอบครองพระเจ้าอนรร
ราชราชตั้งหน้าไปเมืองภูมามเดี้ย ครอบครองค้ให้เสนาอำมาตย์ราช
มนตรีทงปวง ยกเอาพระแก้วมรกตเจ้าให้ประดิษฐานในที่อันสมควร
เดี้ย ครอบครองค้ให้จัดแจงส่งไปกับทั้งดำเภาพระมัญจกรรม ให้แก่
พระเจ้าอนรรฆราชราชหน้า

๑ เมื่อหน้ายพระเจ้าอนรรฆราชราช ครอบครองค้ได้ดำเภาพระ
มัญจกรรม ซึ่งพระเจ้าอนทปัตมทานครจัดส่งไปนั้นเดี้ย ครอบครอง
ค้ให้คนทงปวง ยกเอาพระมัญจกรรมเจ้าจากดำเภาขึ้นไปได้ในที่อัน
สมควรเดี้ย ครอบครองค้ไม่เห็นยังพระแก้วเจ้านั้น เดี้ยครอบครองค้ทรง
เห็นในหน้าพระทัยว่า ซึ่งพระเจ้าอนทปัตมทานครมีความปรารถนาจะใคร่
ได้พระแก้วเจ้าไว้ปฏิบัติรักษา ครอบครองค้ไม่มีอาลัยกับพระแก้วเจ้า
นั้นเดี้ย ครอบครองค้ยกย่องพระพุทธศาสนาในเมืองภูมามทนน ให้
รุ่งเรืองงามมากนหน้า

๑ ขณะนั้น จึงพระศาสนาของพระบรมพุทธเจ้าเจ้านั้น ก็ล่วงดับ
ดับไปนานได้ ๓๓๒๒ จึงพระเจ้าอนรรฆราชราชหน้า ครอบครองค้ให้ตั้ง
เศียรซึ่งพระพุทธรูปกราชอนเก่าซึ่งดองไปเดี้ยน ท่านจึงให้ตั้งเอาซึ่งพระ

พุทธศักราชแรกแต่เนิ่นมา ซึ่งพระปิฎกธรรมทั้ง ๓ พระคัมภีร์ก็ พระคัมภีร์ทศชาติสั่งตั้งปวงกต ก็ไม่ผิดด้วยออกพระพญานุชนะศักดิ์แห่งพระองค์แผ่ไปในสถลธมพทวปทงปวงคือ ๆ มาจนกาลบัดนี้แต่

๑ บัดนี้จะกล่าวถึงพระเจ้าอินทปัตตมหานครนั้นก่อน ครั้นพระองค์ได้พระแก้วมรกตแล้ว พระองค์ทรงตรัสแก่เสนาอำมาตย์ ให้บอกแก่ชาวเมืองทั้งปวงทั่วไปในพระนครทั้งปวงแล้ว ก็พร้อมมูลกันมาฉลองบูชาพระแก้วเจ้าด้วยสิ่งทั้งปวงอันควรบูชาเป็นอันมากหนักหนา อยู่มาแต่เนิ่น พระองค์ก็ปฏิบัติรักษามหาพระแก้วเจ้าเป็นนิจมิได้ขาดนั้นแต่เนิ่นซึ่งพระพุทธเจ้าสร้างของพระบรมพุทธเจ้าขึ้น ก็รุ่งเรืองงามไปทั่วสถลธมพทวปทงปวง ด้วยอานุภาพแห่งพระแก้วเจ้านั้นแต่ พระแก้วเจ้าองค์นั้นกตงอยู่ในเมืองอินทปัตตมหานครนั้นตั้งกาลนานนัก ได้หลายชั่วพระมหากษัตริย์ ซึ่งครองราชสมบัติในเมืองอินทปัตตมหานครนั้น ต่อมาถึงพระมหากษัตริย์องค์หนึ่ง ทรงพระนามว่าพระเจ้าเสนกราชกษัตริย์ ก็ได้ครองราชสมบัติในเมืองอินทปัตตมหานครนั้น ท่านก็ได้ปฏิบัติรักษามหาพระแก้วเจ้าต่อไปนั้นแต่

๑ ครั้นอยู่มาแต่เนิ่น ซึ่งพระเจ้าเสนกราชองค์นั้น ท่านก็พระราชนิพนธ์พระองค์หนึ่ง ครั้นเจริญพระกายใหญ่มาพอเล่นแล้ว จึงเจ้าราชบุตรพระองค์นั้น ก็เอาแมลงวันเขียวมาเลี้ยงไว้ตัวหนึ่ง ได้ไว้ในหมอบคำแล้ว ก็เดินไปทุกวันนั้นแต่

๑ ในกาลนั้นยังมีสัปบุรุษคนหนึ่ง อันเป็นอาจารย์แห่งพระเจ้าเสนกราช จึงอาจารย์คนนั้นก็ได้ดูชายคนหนึ่ง ซึ่งบุตรอาจารย์คน

๒๕๕ นกแดงแมลงมุมเตี๋ยตัวหนึ่ง จังมารทางต้องกถเอาซึ่งของเงิน
 ๒๕๖ แห่งตนไปเล่นอยู่ด้วยกันทุกวัน ยังมีในวณหนึ่งซึ่งแมลงมุมเตี๋ยของ
 ๒๕๗ กุมารลูกปโรหิตอาจารย์นั้น ก็กินแมลงวันเขียวของเจ้าราชบุตรองค์
 ๒๕๘ นั้นเสีย จึงเจ้าราชบุตรองค์นั้นกรองไห้มาหนัก จึงว่าชายของเจ้า
 ๒๕๙ ราชบุตรองค์นั้น ก็เข้าไปในพระราชวังแล้ว ก็กราบบังคมทูลพระเจ้า
 ๒๖๐ อินทปัตมหาราชว่า ข้าแต่พระองค์ ซึ่งแมลงมุมเตี๋ยของลูกปโรหิต
 ๒๖๑ อาจารย์นั้น ก็มากินแมลงวันเขียวของเจ้าราชบุตรของพระองค์เสีย
 ๒๖๒ แล้ว แล้วจึงเจ้าราชบุตรก็ร้องไห้ใหญ่เป็นหนักหนา

๒๖๓ ๑ เมื่อนั้นจึงพระเจ้าอินทปัตมหาราช ครั้นพระองค์ได้ทรงฟังยัง
 ๒๖๔ ถ้อยคำอันราชบุรุษหากกราบทูลนั้นแล้ว พระองค์ก็ทรงพระกริ้วโกรธ
 ๒๖๕ เป็นหนักหนา แล้วจึงทรงแก้พระณชาตทวงปวงว่า ให้ไปจับเอา
 ๒๖๖ กุมารคนนั้นมาแล้ว พระองค์ให้ผูกไปริมสระเตียนนั้นแล แต้นผ้าย
 ๒๖๗ ปโรหิตอาจารย์ผู้เมเนนบิดาแห่งกุมารคนนั้น ก็มีความเคียดแค้นเป็น
 ๒๖๘ หนักหนา จึงกล่าวว่าพระมหากษัตริย์พระองค์นั้นหาชอบธรรมไม่ ควร
 ๒๖๙ แต่จะหนีไปในประเทศราชอื่นเถิด ครั้นปโรหิตอาจารย์คิดเท่านั้นแล้ว
 ๒๗๐ มีนาค ก็พาเอาบุตรภรรยาบ่าวชายหญิงของท่านออกจากเมืองหนีไปใน
 ๒๗๑ ประเทศที่อนันต์

๒๗๒ ๑ แต้นยังมีพระยานาคตัวหนึ่ง อันอยู่ในสระที่นั้น ท่านก็โกรธ
 ๒๗๓ แก่พระเจ้าอินทปัตมหาราชว่า พระมหากษัตริย์พระองค์นั้นหาชอบ
 ๒๗๔ ธรรมไม่ มัดเอาคนหาโทษบมิได้มาจมน้ำในสระที่อยู่ของเราให้
 ๒๗๕ ตายเสีย พระมหากษัตริย์พระองค์นั้นกระทำไม่ชอบธรรม ควรเรา

จะกระทำปาฏิหาริย์ ให้หน้าทวมเมืองอินทปัตถนครทันเกิด ครั้น
พระยานาคตรัสเท่านั้นแล้ว ก็ให้หน้าทวมเมืองอินทปัตถนครด้วยฤทธา
ศักดิ์นาภาพแห่งตนนั้นแล ซึ่งผู้คนอันอยู่ในเมืองอินทปัตถมนครก็
ฉิบหายจมน้ำตายเป็นอันมาก เท้ายังเคঁเซเหล็ดอยู่แต่พวกคนทั้งปวง
อันชนอยู่บนเรือนลำภาณนั้นแล แต่นั้นยังมีมหาเถรเจ้าองค์หนึ่งท่าน
ถุกยกเอาพระแก้วเจ้า กับทั้งพวกคนทั้งปวงที่อยู่รักษาพระแก้วเจ้าชน
ลำภาณลำหนึ่งแล้ว ก็ออกหนีไปแต่เมืองอินทปัตถมนครแล้ว ก็เข้าไป
สู่บ้านแห่งหนึ่ง ฝ่ายนั้นเห็นอันนั้นแล

๑ บัดนั้นมาจะกล่าวถึงพระมหากษัตริย์พระเจ้าพระองค์หนึ่ง ทรงพระนาม
ว่าพระเจ้าอาทิตย์ราช พระองค์ได้ครอบครองราชสมบัติในกรุงศรี
อยุธยา ครั้นพระองค์ได้ทรงทราบข่าวว่าทวมเมืองอินทปัตถมนครแล้ว
พระองค์ก็ทรงพระวิตกไปเป็นอันมาก ถัดแต่พระแก้วเจ้าจะฉิบหาย
เสีย พระองค์ก็เสด็จไปจากกรุงเทพมหานครศรีอยุธยา พร้อมด้วย
จัตรงคเสนาทหารแกล้วทหารเป็นอันมาก ครั้นไปถึงเมืองอินทปัตถมนคร
แล้ว พระองค์ก็ให้สืบสวนได้พระแก้วมรกตเจ้าได้แล้ว ก็กวาดเอาผู้คน
ทั้งสมัครกับพระแก้วเจ้านั้นเป็นอันมาก ก็เสด็จกลับเข้ามายังกรุงเทพมหานคร
ศรีอยุธยาแล ซึ่งพระเจ้าอาทิตย์ราชพระมหากษัตริย์พระองค์นั้น
ครั้นพระองค์ได้พระแก้วเจ้ามาแล้ว ก็มีความพระทัยเลื่อมใสยินดีในพระ
แก้วเจ้าเป็นที่สุด พระองค์จึงทรงตรัสแก่เสนาอำมาตย์ราชมนตรีทั้งปวง
ให้จัดแจงแต่งการฉลองบูชาพระแก้วเจ้าเป็นอันมาก ด้วยสิ่งมีคุณค่า
แก้วเจ้านั้นจำเป็นประธานแล้ว จึงให้บ่าวร้องแก่ราชบุตรทั้งปวงให้ทว

ไปในทิศทั้ง ๔ ทิศ ๘ ฝ่ายคนทั้งปวงอันอยู่ในทิศทั้ง ๔ ทิศ ๘ นั้นก็นำมา
 ยั้งตั้งของแก้วแหวนแดงเงินคำ แดงรูปเทียนแจดอกไม้อันมีกลิ่นดีคนจรด
 ต่างๆ มาพร้อมกันแล้ว ก็ฉลองบูชาพระแก้วเจ้านั้นถึงกาลอันนานได้
 เดือนหนึ่งแล้ว แล้วก็เชิญให้เอาพระแก้วเจ้าขึ้นประดิษฐานไว้ในพระ
 ศรีรัตนศาสตร์คาราม อันประทับประดาด้วยแก้วแดงเงินคำเป็นอันงาม
 บริสุทธิ์เป็นอันมากแล้ว จึงพระเจ้าอาทิตย์ราชมหากษัตริย์ พระ
 องค์ทรงพระมุกต์ได้มนัสในน้ำพระทัยหาที่สถิตได้ พระองค์ก็ปฏิบัติ
 รัชชาบูชาพระแก้วเจ้านั้นเป็นอันใจได้ขาด ซึ่งว่าคนทั้งปวงอันอยู่ใน
 พระมหานครก็ดี อันอยู่นอกพระนครทั้ง ๔ ทิศ ๘ ทิศก็ดี ก็เข้ามา
 ถวายนมัสการบูชาพระแก้วเจ้าทูลนมัสการกันแต่ ด้วยเดชะอานุภาพ
 พระแก้วเจ้านั้น ซึ่งพระพุทธรูปอันของพระบรมพุทธเจ้า กรุง
 เรื่องงามมากนักในกรุงเทพมหานครศรีอยุธยา หาที่จะประมาณมิได้
 ซึ่งพระแก้วเจ้านั้น ก็ตั้งอยู่ในกรุงเทพมหานครศรีอยุธยาถึงกาลอัน
 นานมานักหนา สืบมาได้หลายชนพระมหากษัตริย์เจ้าแล้ว อยู่
 มาข้างหน้าแต่จนถึงเจ้าพระยาตากำแพงเพชร ก็ลงมาทูลขอพระแก้วเจ้า
 ขึ้นไปไว้ในเมืองกำแพงเพชร ท่านก็ปฏิบัติรัชชาบูชาพระแก้วเจ้าต่อไป
 มีนานเท่าใดท่านก็ได้ราบบุตรคนหนึ่ง ครั้นราชนัดคนนั้นเจริญใหญ่
 ขึ้นแล้ว ท่านก็ตั้งขึ้นให้เป็นเจ้าเมืองตะไคว้ ครั้นราชนัดคนนั้น
 ได้เป็นเจ้าเมืองตะไคว้แล้ว ก็ตั้งถนถนถึงพระแก้วเจ้าเป็นที่สุด ด้วยท่าน
 มั่นใจอยากได้พระแก้วเจ้าเมื่อไว้ปฏิบัติรัชชาบูชา ท่านจึงมาสู่เมือง
 กำแพงเพชรแล้ว จึงขึ้นกราบทูลพระมารดาว่า ข้าแต่พระราชมารดา

เป็นเจ้า ขานจะใคร่ได้พระแก้วเจ้าเมื่อได้ปฏิบัตริกษาในเมืองละโว้
ขอพระราชมารดาเจ้าจึงกราบทูลพระราชบิดา ขอเอาพระแก้วเจ้าให้
แก่ข้าบางเถิด เจ้าเมืองละโว้นั้นเป็นราชบุตรีมีความอ่อนน้อมแก่
พระราชมารดาเป็นหลายพักหลายหนอยู่

๑ ฝ่ายพระราชมารดา ครั้นได้ยินยังถ้อยคำลูกของคณอ่อนน้อมอยู่
ดังนี้ ก็มาจที่จะขัดชนได้ ท่านจึงขึ้นไปกราบทูลเจ้าเมืองกำแพง
เพชรอันเป็นพระราชสวามีว่า ข้าแต่พระองค์ทรงพระกรุณาโปรดเกล้า
เกล้า ซึ่งเจ้าเมืองละโว้นั้นเป็นพระราชโอรสของพระองค์นั้น มีความ
ปรารถนาให้ข้าพระพุทธเจ้ามากราบทูล ขอพระราชทานเอาพระแก้วเจ้า
ซึ่งปฏิบัตริกษาในเมืองละโว้ ขอพระองค์ได้โปรดให้แล้ว ซึ่งความ
ปรารถนาเถิด

๑ เมื่อนั้นฝ่ายเจ้าเมืองกำแพงเพชรผู้เป็นพระราชสวามี ครั้นพระองค์
ได้ทรงฟังถ้อยคำพระอัครมเหสีกราบทูลนั้นแล้ว พระองค์ทรงพระ
ราชเมตตาในพระราชโอรสเป็นนักหนา พระองค์จึงทรงตรัสว่า ตกร
เจ้ามเหสี ถ้าแต่เจ้าราชบุตรีมีความปรารถนาอย่างนั้นเราจะให้โดย
ความมกนทุกประการเถ แต่ข้าพระพุทธเจ้าจะอยู่ในอารามนั้น ก็ม
อยู่มากนักเป็นหลายองค์อยู่ ถ้าเจ้าราชโอรสรู้จักพระแก้วเจ้าเป็นแน่แท้
ก็ให้เอาขึ้นไปเถิด เมื่อพระองค์ได้ทรงตรัสเช่นนั้นแล้ว

๑ ฝ่ายพระอัครมเหสี ก็กราบทูลไปยังมณฑลมาแล้วกับบอกเล่า
แก่พระราชบุตรแห่งตนให้แจ้งแล้ว ก็ให้หามายังนายประตูปราดำท
ที่อยู่รักษาพระแก้วเจ้านั้นแล้ว จึงกล่าวหาทูลเจ้านายประตูปราดำท

ซึ่งเจ้าเมืองละโว้ขึ้นเป็นพระราชโอรสของข้าฯ ท่านมีความปรารถนาจะ
ใคร่ได้พระแก้วเจ้าขึ้นไว้ปฏิบัติรักษาในเมืองละโว้ ข้าฯก็ได้กราบทูล
ทูลทูลพระกรุณาแล้ว แต่แต่ข้าฯยังไม่รู้ว่าพระแก้วเจ้าองค์ใด จะ
เป็นพระแก้วมรกตเจ้าแน่แท้แน่ ข้าฯทั้งต้องแม่ลูกก็ยังหารู้ไม่ เจ้าจึงแก้
ไขบอกด้วยกลอุบายแต่สิ่งหนึ่งสิ่งใดเกิด

๑ เมื่อเห็นจึงนายประตูกษาพระแก้วเจ้า กับพระประสาธน์แล้วก็
กราบทูลว่าข้าแต่พระแม่เจ้า ข้าฯจะเอาดอกไม้แดงทอดไว้ที่ผ้าพระหัตถ์
พระแก้วมรกตเจ้าแล้ว พระแม่เจ้าจึงรู้ในลัทธิอันเกิด

๑ ฝ่ายพระอัครมเหสี แด่พระราชโอรส พระองค์ได้ทรงฟัง
นายประตูกษาทูลบอกอาการนั้นแล้ว ก็มีความยินดีเป็นที่สุด จึง
พระราชทานทองคำสองคำสั่งให้แก่นายประตูกษา แล้วจึงนายประตูกษา
ก็กราบทูลถวายบังคมลาลงมาแล้ว ครั้นเฝ้าลาจากนางนายประตูกษา
ดอกไม้แดงเข้าไปวางไว้ในผ้าพระหัตถ์พระแก้วมรกตเจ้านั้นแล้ว

๑ ฝ่ายพระอัครมเหสี แด่พระราชโอรส ก็พากันเข้าไปในปราสาท
พระแก้วเจ้า ก็เห็นลัทธิอันนายประตูกษาทำไว้นั้นแล้ว เจ้าพระ
ราชบุตรก็ให้บ่าวชายรองท่านยกเอาพระแก้วเจ้าได้แล้ว ก็พาหนีไปยัง
เมืองละโว้แล้ว ท่านก็ได้ปฏิบัติรักษามหาพระแก้วเจ้ายู่นานได้มีปลาย
เก้าเดือนแล้ว ท่านก็เอากลับลงมาส่งให้แก่เจ้าเมืองกำแพงเพชร อัน
เป็นพระราชบิดาของท่านนั้นแล้ว

๑ แด่นมาข้างหนายังมีพระยาองค์หนึ่ง มีนามปรากฏชื่อว่าพระยา
พรหมทัต ท่านครองราชสมบัติในเมืองเชียงราย ซึ่งพระยาพรหมทัต

องค์นั้น ท่านก็ได้เป็นมิตรเป็นไมตรีกับพระเจ้ากาแพงเพชรมาแต่ก่อน ครั้นได้ทราบ ว่าเจ้าเมือง กาแพงเพชรได้พระแก้วมรกตมา ปฏิบัติรักษา คำนึง ท่านก็มีความปรารถนา อยากได้พระแก้วมรกตเจ้า ขึ้นมาปฏิบัติรักษาในเมืองเชียงใหม่ ท่านจึงพาเอาเสนาอำมาตย์ไพร่พลทั้งปวง ลงมาสู่เมืองกาแพงเพชรแล้ว ก็ขอเอาซึ่งพระแก้วเจ้ากับเจ้าเมืองกาแพงเพชรอันเป็นพระสหายได้แล้ว ท่านก็พาเอาพระแก้วมรกตเจ้าขึ้นไปไว้ ณ เมืองเชียงใหม่ ท่านก็ปฏิบัติรักษามานานทุกวันมิได้ขาด แม่นกทั้งปวงก็เข้ามานมัสการบูชาเสมออยู่ทุกวันมิได้ขาดนั้นแล ครั้นอยู่มา ก็เห็นไปข้างหน้า ซึ่งเจ้าเมืองเชียงใหม่เหมือนเป็นอาเจ้าเมืองเชียงรายนั้น ก็เกิดอริวาทกัน จึงเจ้าเมืองเชียงใหม่เป็นอา ก็ดลอบลอมเอาไพร่พลโยธาทะแถดหทารเป็นอันมาก ท่านก็ยกขึ้นไปรบพุ่งกับเมืองเชียงราย ๆ ก็แตกกระจัดกระจายไปแล้ว ท่านก็ให้ลั่นทั้งปวงเชิญเอาพระแก้วเจ้าแล้ว ก็กวาดเอาครอบครัวผู้คนห็นลงมาไว้ ณ เมืองเชียงใหม่แล้ว ท่านก็สร้างปราสาทหลังหนึ่งในวังของท่านนั้นแล้ว ท่านก็ให้ประดับประดาไปด้วยแก้วแดงเงินคำเป็นอันมากบริสุทธ์แล้ว ก็เชิญพระแก้วเจ้าขึ้นประดิษฐานไว้ในปราสาทนั้นแล้ว ท่านก็ให้บอกกล่าวป่าวร้องแก่ราษฎรทั้งปวงทั้งขอบแขวงทุกตำบล จึงคนทั้งปวงก็เข้ามายังเครื่องสักการบูชา เข้ามาพร้อมมูลกันเป็นอันมากแล้ว ก็ฉลองบูชาพระแก้วเจ้านั้นได้ ๗ วัน ๗ คืนนั้นแล

๑ ในครั้งนั้นพระพุทธรักษาในเมืองเชียงใหม่ ในครั้งนั้นกรุงเวียงจันทน์เกิด ด้วยเดชานุภาพพระแก้วเจ้านั้น ซึ่งเจ้าเมืองเชียงใหม่

พระแก้วอยู่เมืองเชียงใหม่

๓๐๕

พระองค์นั้นท่านก็ได้ปฏิบัติรักษาพระแก้วอยู่นาน ต่อแต่นั้นอายุของท่าน
ครั้นสิ้นอายุแล้วท่านก็ได้ถึงแก่กรรมไปนั้นแต่ แค้นนมาราชตระกูลถูกหลาน
ทั้งปวง ก็ได้ครองราชสมบัติในเมืองเชียงใหม่สืบต่อกันไป ก็เป็น
ช้านานหลายชนแล้ว แรกก็จะต้องคิดสืบเชื้อพระบรมโอรสาธิดาคำสา
จารย์ แต่พระองค์ได้จับชนเชื้อสายด้อมตมทานครนฤพานไปแล้วนั้น
ต่อมาถึงพระมหานาคเสด็จสร้างพระแก้วมรกตเจ้าตถ ๆ มา จนถึงพระแก้ว
มรกตเจ้าไปอยู่เมืองเชียงใหม่ ซึ่งพระพุทธรูปราชสดั่งไปได้ ๒๐๐๐
ครบจุลศักราชได้ ๙๑๘ พรรษา ซึ่งพระแก้วมรกตเจ้าก็อยู่ในเมือง
เชียงใหม่ทนนแต่

๑ ครั้นอยู่ไปข้างหน้าแต่นั้นยังมีพระราชโอรสพระองค์หนึ่ง เป็นบุตร
ของพระเจ้าวิชนราชมหากษัตริย์ ครั้นราชสมบัติในเมืองศรีสัตนา
คนหุตอุมรัตนชาวจะวตมทานครนั้นแล้ว ซึ่งเจ้าราชกุมารพระองค์นั้น
ทรงพระนามว่าเจ้าโพธิ์สารราชกุมารแล ครั้นพระองค์เจริญพระวัย
ใหม่มาได้สิบห้าแล้ว จึงพระเจ้าวิชนราชมหากษัตริย์ผู้เป็นพระราช
บิดาของเขื่อนั้น ท่านก็ได้ถึงพิราลัยไปนั้นแล จึงเจ้าโพธิ์สารราช
กุมารท่านก็ได้ครองราชสมบัติ ในเมืองศรีสัตนาคนหุตอุมรัตนชาวจะ
วตมทานคร แค้นพระราชบิดาของพระองค์นั้นแล อยู่ไปข้างหน้าแต่
นั้นจึงพระเชษฐกษัตริย์เจ้าได้ลงมาโดยอากาศ ก็มาตั้งอยู่ในเมืองชาวจะ
วตมทานครนั้นแล แค้นพระเจ้าน้องพี่เจ้าวิชนราชมหากษัตริย์ ก็ให้
คนทั้งปวงทำการฉลองบูชาพระเชษฐกษัตริย์มากนักแล้ว ก็ให้ปฏิบัติ

รักษามหาเป็นนิตยมิไฉนอันใด ^๕ ซึ่งพระเจ้าโพธิ์ธำมหาราชมหากษัตริย์ ^๕
 พระองค์นั้น ^๕ ท่านมีบุญสมภารก็มาก ^๕ มีเดชานุภาพก็มากนัก ^๕

๑๐ ^๕ แดนนั้นยังมีพระมหากษัตริย์พระองค์หนึ่งท่านครองราชสมบัติในเมือง ^๕
 เชียงใหม่ ^๕ ท่านได้ยินข่าวว่าพระเจ้าโพธิ์ธำมหาราชมหากษัตริย์พระองค์ ^๕
 นั้น มีบุญฤทธาธิษฐานหัดศึกษาด้านภาพมากนัก ^๕ ดังนั้น ท่านก็มีความ ^๕
 ยินดีซึ่งบุญพระเจ้าโพธิ์ธำมหาราชมหากษัตริย์เป็นนักหนา ^๕ ท่านจึงให้ ^๕
 อำมาตย์นำเอาพระราชธิดาองค์หนึ่งอันเป็นบุตรของท่านนั้น ^๕ ชื่อว่านาง ^๕
 ยอดคำราชกัญญา ^๕ มาถวายพระเจ้าโพธิ์ธำมหาราชมหากษัตริย์พระองค์ ^๕
 นั้น ^๕

๑๑ ^๕ จึงพระเจ้าโพธิ์ธำมหาราชมหากษัตริย์พระองค์นั้น ^๕ ท่านก็ได้ตั้งไว้อย่าง ^๕
 ยอดคำราชกัญญาองค์นั้น ^๕ ให้เป็นอัครมเหสีแล้ว ^๕ จึงแปลงพระนาม ^๕
 ว่านางหอสูงนั้น ^๕ อยู่ไปข้างหน้าแดนจึงนางหอสูงราชเทวีองค์นั้น ^๕ ก็ ^๕
 ประสูติพระราชโอรสองค์หนึ่ง ^๕ ทรงพระนามว่าเจ้าไชยเดชฐาธิราชกุมาร ^๕
 นั้น ^๕ ครั้นอยู่ไปข้างหน้าแดนนั้น ^๕ ยังมีหามคนหนึ่งก็ประสูติพระราชบุตร ^๕
 องค์หนึ่ง ^๕ ทรงพระนามว่าเจ้ากิตติวราธิราชกุมารนั้น ^๕ ครั้นอยู่ไปข้าง ^๕
 หน้าแดนนอกจึงพระอัครมเหสีองค์หนึ่ง ^๕ ทรงพระนามว่านางหอชอก ^๕
 ก็ประสูติพระราชโอรสองค์หนึ่ง ^๕ ทรงพระนามว่าเจ้าธวัชวงษาราชกุมาร ^๕
 นั้น ^๕ ซึ่งพระเจ้าโพธิ์ธำมหาราชมหากษัตริย์พระองค์นั้น ^๕ แรกแต่ท่านได้ ^๕
 ครองราชสมบัติ ^๕ ในเมืองศรีสัตนาคนหุตอัมรินทร์ชวาละวัตมหานครมา ^๕
 นั้น ^๕ ท่านก็ได้ยังพระราชโอรสสามองค์นั้น ^๕

๑๒ บดินนาจะกล่าวถึงพระมหากษัตริย์ในเมืองเชียงใหม่ ครั้นท่านได้ให้นางยอตก้านเป็นราชธิดาของท่านนั้น มาเป็นพระอัครมเหสีแห่งพระเจ้าโพธิ์ดาราธิราชมหากษัตริย์ ในเมืองศรีสัตนาคนหุตอคมรัตนชาวละโว้มหานครแล้ว อยู่ไปมีนานเท่าใดโดยท่านก็ได้ถึงแก่กรรมไปนั้นแล จึงเมืองเชียงใหม่หาพระกุดวงศาเจ้านายที่จะสืบแทนบ้านเมืองต่อไปนั้นมิได้

๑๓ ฝ่ายเสนาอำมาตย์ราชบัณฑิตย ทบปวง ก็มาปรึกษาพร้อมมุลกัน ในดี หิงคมหาอาราม พร้อมกับมหาสังฆราชเจ้ากู่เจ้าวัดท นนแด่ จึงแต่งให้อำมาตย์ทงหลายนำเอาเครื่องราชบรรณาการ ให้เป็นราชทูตเข้าไปสู่ เมืองศรีสัตนาคนหุตอคมรัตน ชาวละโว้ มหานคร แล้ว ก็ขอเอาเจ้าไชยเสษฐาธิราชกุมาร ให้เป็นเชลยครองราชสมบัติในเมืองเชียงใหม่

๑๔ ฝ่าย พระเจ้า โพธิ์ดาราธิราช มหากษัตริย์ พระองค์เป็น เจ้าพระมหาราชศรีสัตนาคนหุตอคมรัตนชาวละโว้ มหานคร ก็มีอาชจะ ชัดขึ้น ได้ด้วยเห็นแก่ราชไมตรี ท่านจึงให้เสนาอำมาตย์ทงปวง จัดแจงแต่งยังจตุรงค์เสนาทาง สี่พร้อมแล้ว ท่านก็พาเอาเจ้าไชยเสษฐา ธิราชกุมาร อันเจริญ อายุ ได้สิบสองปี นั้น ขึ้นไป ครบครอง ราชสมบัติ ในเมืองเชียงใหม่แล้ว จึงทรงพระนามว่าพระ ไชยเสษฐาธิราชมหากษัตริย์ นั้นแล จึงพระเจ้า โพธิ์ดาราธิราช มหากษัตริย์ ครั้นพระองค์ได้พาเอาเจ้าไชยเสษฐาธิราชกุมาร อันเป็นราชโอรสของพระองค์ ขึ้นไปตั้งแต่งให้ครองราชสมบัติ ในเมืองเชียงใหม่แล้ว พระองค์ก็พาเอาเสนา

อำมาตย์ราชวงศ์ท่งปวง ก็เสด็จจากบ้านคันทาเมือง ศรีสัตนาคนหุต
 อุดมรัตนวาตวรรตมหานครของพระองค์นั้นแล ครั้นอยู่มา แค้นไป
 นานได้ ๓ ปี พระองค์มีชายแต่ชาติมาได้ ๔๒ ปี พระองค์ก็ถึงแก่
 พินาศไปตามบุญกรรมของท่านนั้นแล แค้นเห็นอำมาตย์ราชบัณ-
 ฑิตย์แต่ไพร่พล เมืองท่งปวง ก็ปรึกษาพร้อมมูลกันยกเอาเจ้า กิดนาจะ
 ราชกุมาร ขนกรของราชสมบัติเป็นเจ้ากษัตริย์ ในเมืองศรีสัตนาคนหุต
 อุดมรัตนวาตวรรตมหานครนั้นแล้ว จึงปรึกษาพร้อมมูลกัน ยกเอาเจ้า
 ศรีวรวงษาราชกุมาร ให้ไปเป็นเจ้าเมืองเวียงจันทน์บุรีราชธานีแล้ว จึง
 แต่งท่นำราชดำรัส ไปบอกข่าวแก่พระเจ้าไชยเชษฐาธิราชมหาจักรี ใน
 เมืองเชียงใหม่ว่า พระเจ้าโพธิ์ดาร์อนเป็นพระราชบิดาของพระองค์นั้น
 ได้ถึงพิราลัยไปแล้ว

๑ เมื่อชน จึงพระเจ้าไชยเชษฐาธิราชมหาจักรี ครั้นพระองค์
 ได้ทรงฟังข่าวดังนั้นแล้ว ก็มาจกจะ ตั้งอยู่ ได้ ด้วยนำ พระทัย
 ของท่านกราบทูลถึงพระราชมิตาแต่บ้านเมืองของท่านนั้น พระองค์
 จึงพิจารณาในหน้าพระทัยว่า ควรแก่ผู้เป็นพระมหากษัตริย์ ได้ ไป
 ครุบ้านเมืองของกก่อน จะได้ทำบุญ ให้ท่านพร้อมไปด้วยญาติพี่น้อง ทง
 ปวง ถวายพระราชกุศลไปแก่พระราชมิตาของกิจควรแก่ ครั้นพระ
 องค์ทรงคิดในหน้าพระทัยดังนี้แล้ว พระองค์ จึงทรงพระวิตกต่อไปว่า
 เมื่อผู้เป็นพระมหากษัตริย์ ไปถึงเมืองชาตวรรตมหานคร ของกูแล้ว ที่
 จะได้กลับไปคันทาเมืองเชียงใหม่นั้นจะช้าเร็วประมาณ ดังเท่าใดก็หา
 ทราบไม่เลย ควรแก่ผู้เป็นพระมหากษัตริย์เชิญเอาพระแก้วเจ้าไป

ด้วยควร ครนพระองค์ทรงพระวิตกกังวลแล้ว พระองค์ก็จัดแจง
 ยังเสนาอำมาตย์ราชสดรงค์พร้อมเสด็จแล้ว พระองค์ก็ให้ไปอาราธนา
 เชิญเอาพระแก้วเจ้ามา แล้ว พระองค์ก็เสด็จมายังเมืองศรีสัตนาคนหุต
 อุดมรัตนชวาระวัดมหานคร พร้อมกับด้วยเสนาอำมาตย์ราชมนตรทง
 ปวงนนแด ครนพระองค์ลงมาถึงเมืองชวาระวัดมหานครแล้ว พระ
 องค์ก็ให้เชิญเอาพระแก้วมรกตเจ้า ขึ้นประดิษฐานไว้ในปราสาท ที่
 พระแซกคำเจ้าอยู่หน้า พระองค์ก็ให้เสนาอำมาตย์ราชมนตรทงปวง
 จักแจงถึงของซึ่งจะทาบบุญให้ท่านเป็นอันมากแล้ว พระองค์ก็พร้อมด้วย
 เจ้านายชดยราชวงศ์ฯ เสด็จอำมาตย์ไพร่บ้านพลเมืองทงปวง ก็พา
 กันจัดของบูชาคุณพระแก้วมรกตเจ้าแล้ว ก็ทาบบุญให้ท่านเป็นอันมาก
 นานได้ ๗ วัน ๗ คืน ครนเสด็จราชการทาบบุญให้ท่านแล้ว พระองค์
 ก็ปฏิบัตกรักษาบูชาพระแก้วเจ้าอยู่เป็นนิตย์ทุกวันมิได้ขาดนนแด ซึ่งพระ
 เจ้าไชยเสษฐาธิราชมหากษัตริย์นั้น ท่านก็อยู่ในเมืองศรีสัตนาคน
 หุตอุดมรัตนชวาระวัดมหานครนานได้ ๓ ปี นนแด

๑ บัดนี้มาจะกล่าวถึงเสนาอำมาตย์ราชมนตรทงปวง อันอยู่ในเมือง
 เชียงใหม่ทงนก่อนแด ครนเมื่อพระเจ้าไชยเสษฐาธิราชมหากษัตริย์
 หมายอยู่เมืองชวาระวัดมหานครแล้วนั้น ครนอยู่มานานได้ ๓ ปี เขา
 จังพิจารณาเห็นว่า บ้านเมืองเรานี้ไม่มีพระมหากษัตริย์ครอบครอง
 ราชสมบัติคน กัดจะมีความพบตดิบหายเสีย เขาพิจารณา
 กันตงนแล้ว เขาจึงพร้อมมูลสืบหา ชดยราชวงศ์ฯ อันเป็นเหงนแวง
 เชื้อสายกษัตริย์มาแต่ก่อนนั้น เขาจึงเห็น ยังพระดังซองค์ หนึ่งมี

นามปรากฏชื่อว่าพระเมกุฏิอันเป็นราชวงษามาแต่ก่อน เขาจึงได้ไป
ขออาราธนาให้ลาพระเถี่ย แด่จึงพร้อมมูลกันทำพิธีขัตยราชาภิเศก
ขึ้นเป็นกษัตริย์ ให้ครอบครองราชสมบัติในเมืองเชียงใหม่หน้า

๑ บัดนี้ จะกล่าวถึงพระเจ้าไชยเชษฐาธิราช มหา กษัตริย์ ซึ่ง
พระองค์เสด็จอยู่ในเมืองชวาตมมหานคร ครั้นพระองค์ได้ทรงทราบ
ยังชาวต่างประเทศ พระเมกุฏิได้ขึ้น ครองราชสมบัติในเมือง เชียงใหม่แล้ว
พระองค์ทรงกริ้วโกรธนัก จึงให้เสนาบดี กระเกณฑ์ไพร่พลโยธา
ท้าวทหารทั้งปวงแล้ว พระองค์เสด็จยกขึ้นไปหาเมืองเชียงแสน
ได้แล้ว พระองค์ทรงรวบรวมไพร่พลโยธาทั้งปวง จะยกขึ้นไปหา
เมืองเชียงใหม่หน้า

๒ เมื่อนั้นฝ่ายพระเมกุฏิ อันเป็นเจ้าเมืองเชียงใหม่หน้า ครั้น
เธอได้ยินข่าวลือว่า พระเจ้าไชยเชษฐาธิราช นนยกชนมาต่อหาเมือง
เชียงแสนได้แล้ว เธอมีความเดือดร้อนเกรงกลัวแต่พระราชเดชานุภาพ
พระเจ้าไชยเชษฐาธิราชนั้นเป็นนักหนา ท่านจึงยกเอาเมืองเชียงใหม่
ไปถวายแก่เจ้าเมืองอังวะแล้ว เจ้าเมืองอังวะก็ให้เกณฑ์กองทัพยกเข้า
มาทูลเมืองเชียงใหม่เป็นอันมากนัก

๓ เมื่อนั้นฝ่ายพระเจ้าไชยเชษฐาธิราชเจ้ามหา กษัตริย์ พระองค์
ก็พาไพร่พลโยธาอาสาท้าวทหารทั้งปวง ยกเข้าไปถึงปลายแดน
เมืองเชียงใหม่ พระองค์จึงทรงทราบว่าพระเมกุฏิยกเอาเมืองเชียงใหม่
ไปถวายพวกพม่า ๆ จึงยกกองทัพขึ้นมาต่อทูลเมืองเชียงใหม่ เป็นอันมาก
นัก พระองค์จึงทรงดำริการว่า ครั้นจะยกกองทัพเข้าไป

พระแก้วอยู่เมืองเวียงจันทร์

๑๑๑

เมืองเชียงใหม่ การศึกสงครามครั้งนี้ครั้นยาวเป็นมหาสงครามอัน
ใหญ่ ถ้าไพร่ดาบทยกเสียพระราชาบิดาของกู ถ้าไพร่เมืองเชียง
ใหม่ดาบทยกเสียพระราชมารดาของกูก็จะเสียหายทั้งสองฝ่าย ครั้น
พระองค์ทรงดำริการดังนี้แล้ว พระองค์จึงให้ถอยทัพกลับมาตั้ง
อยู่ในเมืองเชียงแสนนานได้ ๘ ปีแล้ว พระองค์จึงเลิกทัพกลับมา
เมืองศรีสัตนาคนหุตอศมรรัตนशวาละดมหานครของพระองค์ แล้ว
พระองค์จึงพิจารณาเห็นว่าพระทัยของพระองค์ว่า ซึ่งเมืองชวาละด
มหานครนั้นเป็นทศกัณฐ์นัก มีเขาใหญ่น้อยมากนัก ไม่สมควร
ที่ผู้เป็นพระมหากษัตริย์จะอยู่ ครั้นทรงรำลึกถึง บิดา เดิม ควรแต่ผู้
เป็นพระมหากษัตริย์ จะไปสร้างแปดอยู่ในที่ดอนกว้างขวางนั้นจึงควร
แต่ ครั้นพระองค์ทรงพิจารณาถึงแล้ว พระองค์ก็จัดแจงตั้งแต่ง
เจ้านายเสนาบดีไว้ใน เมือง ศรีสัตนาคนหุตอศมรรัตนशวาละดมหานคร ไว้
เรียบร้อยแล้ว พระองค์ก็พาเอาเสนาบดีไพร่พลทั้งปวงขึ้นไปหา
พระแก้วเจ้าแล้ว พระองค์ก็เสด็จไปเวียงจันทร์แล้ว พระองค์ก็ให้
จัดแจงสร้างแปดบ้านเมืองให้ดังเดิมแล้ว พระองค์ก็อยู่ครองราชสมบัติ
ในเมืองเวียงจันทร์แล้ว ท่านก็ให้สร้างปราสาทหลังหนึ่ง ในวังของท่าน
นั้นแล้ว ก็ให้ประดับประดาปราสาทหลังนั้นด้วยแก้วแดงเงินคำเป็นอัน
งามบริบูรณ์แล้ว ท่านก็ให้เชิญเอาพระแก้วเจ้าแลพระแซกคำเจ้า ขึ้น
ประดิษฐานไว้ในปราสาทหลังนั้นแล้ว พระองค์ก็ให้จัดแจงยังเครื่องสำมะ
นักรับทรงของ บิดา มารดา ครั้นมาครั้นมา ครั้นมา ครั้นมา ครั้นมา ครั้นมา ครั้นมา ครั้นมา
บูชาด้วยแก้วแดงเงินคำอันรุ่งเรืองงามมากนักแล้ว ก็ถวายบูชาด้วยยัง

พระแก้วเจ้าพระแซกคำเจ้าหน่น แต่ซึ่งพระเจ้าไชยเชษฐาธิราชมหา-
 กษัตริย์ พระองค์ก็ให้สร้างพระเจดีย์ลูกหนึ่งไว้ฝ่ายขวานอก ถัด
 เเจดีย์พระเจ้าศรีธรรมมาโลกราชสร้างไว้นั้นแล้ว พระองค์จึงให้กระทำ
 พระเจดีย์น้อย ๓๐ ลูกให้แวดล้อมบริวารทั่วทุกก่าทุกพาย แล้วพระองค์
 จึงปลง พระนาม พระมหาเจดีย์เจ้าว่าพระโลกจุฬามณีสร์ เชียงใหม่ แล้ว
 พระองค์จึงให้จัดแจงข้าหญิงร้อยหนึ่ง ข้าชายร้อยหนึ่ง ให้เป็นข้า
 รักษาพระแก้วเจ้าแต่พระแซกคำเจ้าแล้ว พระองค์ก็ให้ทำการตั้งโภชนา
 พระแก้วเจ้า แต่พระแซกคำเจ้า แต่ทำบุญให้ทานนานได้เดือนหนึ่งจึง
 เสร็จการ ด้วยเดชการทำบุญนั้นแล้วพระองค์ก็อยู่ครอบครองราชสมบัติ
 เมืองเวียงจันทบุรีราชธานี ด้วยอยู่เป็นบรมลัทธิเกษมคือแดนอายุของ
 พระองค์นั้นแต่ ครั้นสิ้นอายุแล้ว พระองค์ก็ถึงพิราลัยไปตามบุญ
 กรรมของท่านนั้นแต่

คำนำพระราชพงศาวดาร
ฉบับหลวงประเสริฐ

พระราชพงศาวดารฉบับนี้ เดิมพระปรีชัธรรมราชา (แพ
เบรียน) แต่ยังเป็นหลวงประเสริฐอักษรนิติ ไปพบต้นฉบับที่บ้าน
ราษฎรแห่ง ๑ จึงขอมาให้แก่หอพระสมุดวชิรญาณ เมื่อวันที ๑๘
มิถุนายน พ.ศ. ๒๔๕๐ กรรมการหอพระสมุดเห็นเป็นหนังสือพระราช
พงศาวดารแปลกจากฉบับอื่นๆ ที่มได้ จึงให้เรียกชื่อว่า "พระราช
พงศาวดารฉบับหลวงประเสริฐ" ให้เป็นเกียรติยศแก่ผู้พบ แดพา
มาให้หอพระสมุด

หนังสือพระราชพงศาวดารฉบับนี้ มีบานแพนกว่าเป็นหนังสือฉบับ
หลวง สมเด็จพระนารายณ์มหาราชมีรับสั่งให้แต่งขึ้น เมื่อวัน ๔ ๓๒๕ คำ
มีออกโทศก จุติศักราช ๓๔๕๒ กล่าวเนื้อความตั้งแต่สร้างพระ
พุทธรูปพระเจ้าพนัชนึง เมื่อจุติศักราช ๖๘๖ จะจบเพียงไหนทราบ
ไม่ได้ ด้วยต้นฉบับที่หอพระสมุดได้มาได้แต่เล่ม ๑ เล่มเดียว ความ
ข้างอยู่เพียงมีมะโรงฉก จุติศักราช ๘๖๖ ในแผ่นดินสมเด็จพระนเรศวร
เมื่อเตรียมทัพจะเสด็จไปตีเมืองอังวะ คະเนกเห็นจะมีเล่ม ๒ อีกเล่มเดียว
ความจะมาจบเพียงแผ่นดินพระเจ้าปราสาททองเป็นอย่งมาก

สมุดต้นฉบับที่ไดมา เป็นสมุดคำเขียนด้วยตัวจริง มีมือเขียน
กรงกรงเก่า มีรอยถูกฝนชน ตัวหนังสือลบเลือนอยู่หลายแห่ง

แต่โดยมากมรยพอเห็นตรงลบเดือนได้ กรรมการหอพระสมุดได้
ให้พิมพ์พระราชพงศาวดารฉบับหลวงประเสริฐ ใน ร.ศ. ๑๕๖ ปีที่
ได้มานั้นเป็นครั้งแรก ครั้นฉบับเบญจศก พ.ศ. ๒๔๕๖ นี้ หอพระ
สมุดได้หนังสือพระราชทานพงศาวดารความเดียวกับหลวงประเสริฐมา
ออกฉบับหนึ่ง ๒ เล่มสมุดไทย เป็นฉบับหลวงของพระเจ้ากรุงธนบุรีเขียน
เมื่อมะเมียศก พ.ศ. ๒๓๓๗ เป็นเหตุให้ยั้งคิด คาดว่าจะได้เรื่อง
ราวพระราชพงศาวดารฉบับนั้นจนจบ แต่ครั้นเอาหนังสือ ๒ ฉบับสอบ
กันเข้า ได้ความปรากฏว่า ฉบับหลวงของพระเจ้ากรุงธนบุรี
เป็นฉบับลอกจากเล่มของหลวงประเสริฐอักษรชนิดนี้เอง เพราะที่คัด
ไปข้างเขียนอยู่ตรงคำต่อคำ เหมือนกับฉบับหลวงประเสริฐ เป็นอันได้
ความว่า พระราชพงศาวดารฉบับหลวงประเสริฐ นั้นเพียงเท่าที่ได้มา
ตั้งแต่กรุงธนบุรีแล้ว จึงเห็นหลวงท้าวหาเรื่องต่อไปได้อีกต่อไป แต่ที่
ได้ฉบับพระเจ้ากรุงธนบุรีมาประโยชน์อยู่อย่าง ๑ ที่ได้ความซึ่งจบ
เดือนในฉบับหลวงประเสริฐอักษรชนิดนี้บริบูรณ์

พระราชพงศาวดารฉบับหลวงประเสริฐ แม้ความที่กล่าวเป็น
อย่างย่อๆ มีเนื้อเรื่องที่มิปรากฏในพระราชพงศาวดารฉบับอื่นออกไป
อีกมาก แต่ที่สำคัญนั้น ศักราชในฉบับหลวงประเสริฐอักษรชนิด
แม่นยำ กระบวนศักราชเชื่อได้ว่าพระราชพงศาวดารฉบับอื่น ๆ
หนังสือพระราชพงศาวดารฉบับหลวงประเสริฐ จึงเป็นหลักแก่การ
สอบหนังสือพงศาวดารได้เรื่องหนึ่ง

พระราชพงศาวดารกรุงเก่า

ฉบับหลวงประเสริฐ

๑ ศุภมัสติ ๑๐๔๒ ศกวอกนักษัตร (พ.ศ. ๒๒๒๓) ณ วัน ๔ ๖ ๕ คำ
ทรงพระกรุณาตรัสเห็นเกล้าเห็นอกระหม่อมสั่งว่า ให้เอากฎหมายเหตุ
ของพระโอรสเขียนไว้แต่ก่อน แดกฎหมายเหตุซึ่งหาได้แต่หอหนังสือ
แດเหตุซึ่งมีในพระราชพงศาวดารนั้นให้คัดเข้าด้วยกันเป็นแห่งเดียว ให้
ระดับศักราชกันมาคูกเท่าบดิน

๑ จุลศักราช ๖๘๖ ขวดศก (พ.ศ. ๑๘๖๗) แรกสถาปนาพระพุทธ
เจ้า เจ้าพเนงเชิง

๑ ศักราช ๗๓๒ ขาดศก (พ.ศ. ๑๘๘๓) วัน ๖ ๖ ๕ คำเพลารุ่งแล้ว
๓ นาฬิกา ๘ บาท แรกสถาปนากรุงพระนครศรีอยุธยา

๑ ศักราช ๗๓๓ ระกาศก (พ.ศ. ๑๘๑๒) แรกสร้างวัดพระราม
ครึ่งนดมเด็จพระรามาริบัติเจ้าเด็ดจนฤพาน จึงพระราชกุมารท่าน
ดมเด็จพระรามเศวรเจ้าเสวยราชสมบัติ ครั้นถึงศักราช ๗๓๒ จอศก
(พ.ศ. ๑๘๑๓) ดมเด็จพระบรมราชาธิราชเจ้าเด็ดจมาแต่เมืองสุพรรณบุรี
ขึ้นเสวยราชสมบัติพระนครศรีอยุธยา แดท่านจึงให้ดมเด็จพระ
รามเศวรเจ้าเด็ดจไปเสวยราชสมบัติเมืองลพบุรี.

๑๐ คักราช ๗๓๓ ญุกตึก (พ.ศ. ๑๘๓๕) สมเด็จพระบรมราชาธิราช
เจ้าเสด็จไปเอาเมืองเหนือ แลได้เมืองเหนือทงปวง

๑๑ คักราช ๗๓๔ ชวดตึก (พ.ศ. ๑๘๓๕) เสด็จไปเอาเมืองนครพิงค์
แลเมืองแสงเซราได้เมือง

๑๒ คักราช ๗๓๕ นตุตึก (พ.ศ. ๑๘๓๖) เสด็จไปเมืองซากังราว
แลพระยาไสแก้ว แลพระยาคำแหงเจ้าเมืองซากังราวออกค้อมรบท่าน ๆ
ได้ฆ่าพระยาไสแก้วตาย แลพระยาคำแหงแลพลทั้งปวงหนีเข้าเมืองได้
แลทัพหลวงเสด็จกลับคืนมา

๑๓ คักราช ๗๓๖ ชาดตึก (พ.ศ. ๑๘๓๗) สมเด็จพระบรมราชาธิราช
เจ้า แลพระมหาเถรธรรมากตญาณ แรกล่สถาปนาพระศรีรัตน
มหาธาตุฝ่ายบูรพทิศหน้าพระที่นั่งชั้นสูงถึง ๓ วา

๑๔ คักราช ๗๓๗ เถาะตึก (พ.ศ. ๑๘๓๘) เสด็จไปเอาเมืองพิศณุโลก
แลได้ตัวขุนจ่ามแก้วเจ้าเมืองแฉกรวอพพะมาครงนนมาก

๑๕ คักราช ๗๓๘ มะโรงตึก (พ.ศ. ๑๘๓๙) เสด็จไปเอาเมืองซากัง
ราวเจ้า ครองหนพระยาคำแหงแลท้าวผาคอง คิดด้วยกันว่าจะขอทัพ
หลวง แลจะทำมิได้แลท้าวผาคองเลิกทัพหนี แลจึงเสด็จยกทัพหลวง
ตาม แลท้าวผาคองหนีแตก แลจับได้ตัวท้าวพระยาแลเสนาขุนหมื่น
ครองหนมาก แลทัพหลวงเสด็จกลับคืน

๑๖ คักราช ๗๔๐ มะเมียตึก (พ.ศ. ๑๘๔๑) เสด็จไปเอาเมืองซากัง
ราวเจ้า ครองหนมหารมราชออกรบทัพหลวงเป็นเจ้ามารด แล
เห็นว่าจะต่อด้วยทัพหลวงมิได้ จึงมหารมราชออกถวายนังคม

๑ ศักราช ๗๔๘ ขาดศก (พ.ศ. ๑๘๕๘) เสด็จไปเอาเมืองเชียงใหม่
แต่ให้เข้าปล้นเมืองนครจำปาศมิได้ จึงแต่งหนังสือให้เข้าไปแก้หมัน
นครเจ้าเมืองนครจำปาศฯ หนีจึงออกมาถวายบังคม แด่ทัพหลวง
เสด็จกลับคืน

๑ ศักราชได้ ๗๕๐ มะโรงศก (พ.ศ. ๑๘๖๑) เสด็จไปเอาเมืองซากัง
ราวเล่า ครั้นนั้นสมเด็จพระบรมราชาธิราชเจ้าทรงประชวรหนัก แด
เสด็จกลับคืน ครั้นถึงกลางทางสมเด็จพระบรมราชาเจ้าณฤพาน แด
จึงเจ้าทองตันพระราชกุมารท่าน ได้เสวยราชสมบัติพระนครศรีอยุธยา
ได้ ๗ วัน จึงสมเด็จพระรามเคศวรยกพลมาแต่เมืองลพบุรี ขึ้นเสวย
ราชสมบัติพระนครศรีอยุธยา แดท่านจึงให้พิฆาตเจ้าทองตันเสีย

๑ ศักราช ๗๕๗ ฤกษศก (พ.ศ. ๑๘๖๘) สมเด็จพระรามเคศวรเจ้า
ณฤพาน จึงพระราชกุมารท่านเจ้าพญาราม เสวยราชสมบัติ

๑ ศักราช ๗๖๓ ฉลูศก (พ.ศ. ๑๘๗๔) สมเด็จพระยารามเจ้ามีความ
พิโรธแก่เจ้าแสนาคดี แดท่านให้กุมเจ้าแสนาคดีฯ หนีรอด แดข้าม
ไปอยู่ปากปำท่าคูรามนั้น แดเจ้าแสนาคดีจึงให้ไปเชิญสมเด็จพระอินท
ราชาเจ้ามาแต่เมืองสุพรรณบุรี ว่าจะยกเข้ามาเอาพระนครศรีอยุธยา
ถวาย ครั้นแดสมเด็จพระอินทราชาเจ้าเสด็จมาถึงได้ จึงเจ้าแสนาคดียก
พลเข้าไปปล้นเอาพระนครศรีอยุธยาได้ จึงเชิญสมเด็จพระอินทราชาเจ้า
ขึ้นเสวยราชสมบัติ แดท่านจึงให้สมเด็จพระพญารามไปกินเมืองปำท่าคูราม

๑ ศักราช ๗๗๓ ฤกษศก (พ.ศ. ๑๘๘๔) มีข่าวมาว่าพระมหาธรรม
ราชาธิราชเจ้าณฤพาน แดเมืองเหนือท่งปวงเป็นจลาจล แดจึง

๕๕ ๕๕
 เสด็จขึ้นเมืองพระบาง
 ถวายบังคม

๕๕
 ครั้นพญาบาลเมืองแฉกพญารามออก

๑ ศักราช ๗๘๖ มะโรงศก (พ.ศ. ๓๘๐๗) สมเด็จพระอินทราชาเจ้า
 ทรงพระประชวรหนัก ครั้นนั้นเจ้าชายพระยาแสนพญาพระราช
 กุมารท่านชนช้างด้วยกัน ณ สพานม้าถ่าน เถึงพิราโดยทั้ง ๒ พระองค์
 ๕๕ ๕๕ จึงพระราชกุมารเจ้าสามพระยา ได้เสวยราชสมบัติพระนครศรี
 อโยธยา ทรงพระนามสมเด็จพระบรมราชาธิราชเจ้า แต่ท่านจึงให้ก่อ
 พระเจ้ายี่สองพระองค์ สวมที่เจ้าพญาอ้ายแสนเจ้าพญาญ่ชนช้างด้วย
 กันถึงอนิจภาพคำบดฆ่าถ่านนั้น ในศักราชนั้นสถาปนาว่ารัตนบูรณ

๑ ศักราช ๗๘๓ กุนศก (พ.ศ. ๓๘๐๔) สมเด็จพระบรมราชาเจ้า
 เสด็จไปเอาเมืองนครหลวงได้ แต่ท่านจึงให้พระราชกุมารท่าน พระนคร
 อินทรเจ้าเสวยราชสมบัติเมืองนครหลวงนั้น ครั้นนั้นท่านจึงให้พญา
 แก้วพญาไทย แตรูปภาพทองปวง มายังพระนครศรีอยุธยา

๑ ศักราช ๘๐๐ มะเมียศก (พ.ศ. ๓๘๒๑) ครั้นสมเด็จพระบรม
 ราชาธิราชเจ้าสร้างวัดมเหยงคณ์ เสดวยราชสมบัติ แต่สมเด็จพระ
 รามาศวรเจ้าผู้เป็นพระราชกุมารท่านเสด็จไปเมืองพิษณุโลก ครั้นนั้น
 เห็นหน้าพระเนตรพระพุทธเจ้าพระชินราชตกออกมาเป็นโลหิต

๑ ศักราช ๘๑๒ วอกศก (พ.ศ. ๓๘๓๓) ครั้นนั้นเกิดเพลิงไหม้พระ
 ๕๕
 ราชมณเฑียร

๑ ศักราช ๘๓๓ ระกาศก (พ.ศ. ๓๘๕๔) ครั้นนั้นเกิดเพลิงไหม้พระ
 ๕๕ ๕๕
 ท้องตรมข

๑ ศักราช ๘๐๔ จอศก (พ.ศ. ๑๘๘๕) สมเด็จพระบรมราชาธิราชเจ้า
เสด็จไปเอาเมืองเชียงใหม่ แลเข้าปล้นเมืองมิได้ พอทรงพระประชวร
แลทัพหลวงเสด็จกลับคืน

๑ ศักราช ๘๐๖ ชวตศก (พ.ศ. ๑๘๘๗) เสด็จไปปราบปรก แล
ตั้งทัพหลวงตำบลปะท่ายเขม ^{๕๕} ครงนไน้ ^{๕๕}ไชย ๑๕๐๐๐๐ ทัพหลวง
เสด็จกลับคืน

๑ ศักราช ๘๑๐ มะโรงศก (พ.ศ. ๑๘๙๑) สมเด็จพระบรมราชาธิราช
เจ้านญพาน จึงพระราชกุมารท่านสมเด็จพระรามศวรเจ้าเสวยราช
สมบัติ ทรงพระนามสมเด็จพระบรมไตรโลกเจ้า

๑ ศักราช ๘๑๓ มะแมศก (พ.ศ. ๑๘๙๔) ^{๕๕} ครงนนมหาราชมาเอา
เมืองสาทงราวได้ ^{๕๕} จึงมาเอาเมืองสุโขทัย ^{๕๕} เข้าปล้นเมืองมิได้กลับ
ทัพกลับคืน

๑ ศักราช ๘๑๖ จอศก (พ.ศ. ๑๘๙๗) ^{๕๕} ครงนคนทงปวงเกิด
ทรพิษตายมากนัก

๑ ศักราช ๘๑๗ กุเบศก (พ.ศ. ๑๘๙๘) แต่งทัพให้ไปเอาเมือง
มะดากา

๑ ศักราช ๘๑๘ ชวตศก (พ.ศ. ๑๘๙๙) แต่งทัพให้ไปเอาเมือง
ลิ้มทิน ^{๕๕} ครงนเสด็จหนุนทัพขึ้นไปตั้งทัพหลวงตำบลโค่น

๑ ศักราช ๘๑๙ ฉดศก (พ.ศ. ๑๙๐๐) ^{๕๕} ครงนชาวแพงเบ็นทะนาน
ทะ ๘๐๐ ^{๕๕} เบย ^{๕๕} เมอกิดัดมอเบยเพองแด ๘๐๐ ^{๕๕} นน ^{๕๕} เกยन्हงเบ็นเงิน
ด้ามขงลิ้มบาท

๑ คักราช ๘๒๐ ชาตศก (พ.ศ. ๒๐๐๑) ครึ่งนั้นให้ขุนพระดำตนา
บริบูรณ์ แลหล่อรูปพระโพธิสัตว์ ๕๐๐ ซาติ

๑ คักราช ๘๒๒ มะโรงศก (พ.ศ. ๒๐๐๓) เต้นการมหรศพฉลอง
พระ แลพระราชทานแก่งตั้งแด่พราหมณ์ แลพรรณิพกทั้งปวง ครึ่ง
นั้น พระยาขี้เถียงคิดเป็นขบถพาเอาครัวทั้งปวงไปออกแต่่มหาราช

๑ คักราช ๘๒๓ มะเส็งศก (พ.ศ. ๒๐๐๔) พระยาขี้เถียงนำมหาราช
มาจะเอาเมืองพิศณุโลก เข้าปล้นเมืองเป็นด้ามารกมิไต่เมือง แลจ้ง
ยกทัพไปเอาเมืองกำแพงเพชร แลเข้าปล้นเมืองเถิงเจ็ดวันมิได้
เมือง แลมหาราชก็เลิกทัพกลับไปเชียงใหม่

๑ คักราช ๘๒๔ มะแมศก (พ.ศ. ๒๐๐๕) เมืองนครไทยพาเอาครัว
อพยพหนีไปเมืองน่าน แลให้พระกลาโหมไปตามไต่ค้นหา แล
พระกลาโหมยกพลไปเอาเมืองสุโขทัย ได้เมืองคืนตุ้เก่า

๑ คักราช ๘๒๕ มะแมศก (พ.ศ. ๒๐๐๖) สมเด็จพระบรมไตรโลกเจ้า
ไปเสวยราชสมบัติเมืองพิศณุโลก แลตรัสให้พระเจ้าแผ่นดินเสวยราช
สมบัติพระนครศรีอยุธยา ทรงพระนามสมเด็จพระบรมราชา ครึ่ง
นมหาราชทำอภัยยกพลมาเอาเมืองสุโขทัย จึงสมเด็จพระบรมไตรโลก
เจ้า แลสมเด็จพระอินทราชาเจ้าตั้งลงไปกันเมือง แลสมเด็จพระบรม
ราชาเจ้าตทพระยาเถียรแตก แลทัพท่านมาปะทัพนั่นนคร แลท่านได้
ชนช้างด้วยหมื่นนคร แลครึ่งนั้นเป็นโกลาหลใหญ่ แลข้าศึกถาวทั้ง
ช้างเข้ารวมเอาช้างพระที่นั่งช้างเดยวน ครึ่งนั้นสมเด็จพระอินทราชาเจ้า
ต้องบนณ พระภักตร์ แลทัพมหาราชหนีเลิกทัพกลับไป

๑๑ ศักราช ๘๒๖ รอกก (พ.ศ. ๒๐๐๗) สมเด็จพระบรมไตรโลกเจ้าสร้าง
พระวิหารวัดจุฬามณี.

๑๒ ศักราช ๘๒๗ รกาค (พ.ศ. ๒๐๐๘) สมเด็จพระบรมไตรโลก
เจ้าทรงพระผนวชนวัดจุฬามณีได้ ๘ เดือน แล้วดาพระผนวช.

๑๓ ศักราช ๘๓๐ ชวดก (พ.ศ. ๒๐๑๑) ครั้นนั้นพระมหाराชทำบุญ
ชิงเอาเมืองเชียงใหม่แก่ชาวตลก.

๑๔ ศักราช ๘๓๑ เถาะก (พ.ศ. ๒๐๑๒) ได้ช้างเผือก.

๑๕ ศักราช ๘๓๒ มะโรงก (พ.ศ. ๒๐๑๓) พระราชสมภพพระราช
โอรสท่าน.

๑๖ ศักราช ๘๓๓ มะเส็งก (พ.ศ. ๒๐๑๔) หมั้นนครให้ดอยเขาของ
พระเจ้าอมาพัญญ.

๑๗ ศักราช ๘๓๔ มะแมก (พ.ศ. ๒๐๑๕) เสด็จไปเอาเมืองเชียง.

๑๘ ศักราช ๘๓๕ มะแมก (พ.ศ. ๒๐๑๖) มหาราชขอมมาเป็นไมตรี.

๑๙ ศักราช ๘๓๖ ระกา (พ.ศ. ๒๐๑๗) แรกตั้งเมืองนครไทย

๒๐ ศักราช ๘๓๗ กุญก (พ.ศ. ๒๐๑๘) พระตั้งหาราชโตเถิงแก่กรรม.

๒๑ ศักราช ๘๓๘ ชวดก (พ.ศ. ๒๐๑๙) พญาฉานช้างเถิงแก่กรรม
และพระราชทานให้อภิเษกพญาชายฉานเป็นพญาฉานช้างแทน.

๒๒ ศักราช ๘๓๙ ชวดก (พ.ศ. ๒๐๒๐) ท่านให้เล่นการมหรสพ ๑๕
วันฉลองพระศรีรัตนมหาธาตุ แล้วจึงพระราชนิพนธ์มหาชาติคำหลวง
จบบริบูรณ์.

๑๑ คักราช ๘๔๕ เถาะศึก (พ.ศ. ๒๐๒๖) สมเด็จพระบรมราชาเจ้า
เสด็จไปวังข้างตำบลไทรน้อย

๑๒ คักราช ๘๔๖ มะโรงศึก (พ.ศ. ๒๐๒๗) สมเด็จพระเชษฐาธิราช
เจ้าแต่สมเด็จพระราชโอรสสมเด็จพระบรมราชาธิราชเจ้า ทรงพระผนวช
ทั้ง ๒ พระองค์.

๑๓ คักราช ๘๔๗ มะเส็งศึก (พ.ศ. ๒๐๒๘) พระราชโอรสท่านดาพระ
ผนวช แลประดิษฐานพระองค์นั้นไว้ในที่พระมหาอุปราช.

๑๔ คักราช ๘๔๘ มะเมียศึก (พ.ศ. ๒๐๒๙) สมเด็จพระบรมราชา
ธิราชเจ้าไปวังข้างตำบลท่าฤๅษีบูรณาทิ้ง

๑๕ คักราช ๘๔๙ มะแมศึก (พ.ศ. ๒๐๓๐) ทำมหาราชลูกพิราโดย.

๑๖ คักราช ๘๕๐ ออกศึก (พ.ศ. ๒๐๓๑) สมเด็จพระบรมราชาธิราช
เจ้า เสด็จไปหาเมืองทวาย แลเมืองจะเตยเมืองทวายนั้นเกิดอบาหวุ่น
หลายประการ โคกถลกตัวหนึ่งเป็นแปดเท้า ไก่ฟ้าไข่ออกตัวหนึ่งเป็น
สี่เท้า ไก่ฟ้าไข่ออกตัวหนึ่งเป็นหกตัว หนึ่งขาวดำตรงอกเป็นโบ
หนึ่ง โขมเดียวหนึ่งสมเด็จพระบรมไตรโลกเสด็จณฤพาน ณ เมือง
พิศณุโลก

๑๗ คักราช ๘๕๑ จอศึก (พ.ศ. ๒๐๓๒) แรกให้ก่อกำแพงเมืองพิไชย.

๑๘ คักราช ๘๕๓ กุญศึก (พ.ศ. ๒๐๓๔) สมเด็จพระบรมราชาธิราช
เจ้าณฤพาน จึงสมเด็จพระเชษฐาธิราชเจ้าเสวยราชสมบัติพระนคร
ศรีอยุธยา ทรงพระนามสมเด็จพระรามาธิบดี.

๑ ศักราช ๘๕๔ ขวดศก (พ.ศ. ๒๐๓๕) ประดิษฐานมหาสถูปพระบรมธาตุ สมเด็จพระบรมไตรโลก แตสมเด็จพระบรมราชาธิราชเจ้า

๑ ศักราช ๘๕๘ มะโรงศก (พ.ศ. ๒๐๓๙) ท่านประพฤติการเบญจาทิศพระองค์ท่าน แดให้เด่นการตักตำบวรพ.

๑ ศักราช ๘๕๘ มะเส็งศก (พ.ศ. ๒๐๔๐) ท่านให้ทำการปฐมกรรม.

๑ ศักราช ๘๖๑ มะแมศก (พ.ศ. ๒๐๔๓) แรกสร้างพระวิหารวัดศรีธรรมเพณ.

๑ ศักราช ๘๖๒ วอกศก (พ.ศ. ๒๐๔๓) สมเด็จพระรามาธิบดีเจ้าแรกให้ห่อพระพุทเจ้าพระศรีธรรมเพณ แดแรกห่อในวัน ๑๕ ๖ คำครั้นถึงศักราช ๘๖๕ กุญศก (พ.ศ. ๒๐๔๖) วัน ๖ ๗ ๘ คำผดองพระพุทเจ้าพระศรีธรรมเพณ ครั้นถึงพระพุทเจ้านั้น แต่พระบาทเถยอพระศรีมณสูงได้ ๘ วา พระภักตร์นัยาวได้ ๕ ศอก กว้างพระภักตร์น ๓ ศอก แดพระอรณะนิกว้าง ๑๑ ศอก แดทองห่อพระพุทเจ้านนหนก ๕ หนน ๓ พนช้ง ทองคำหุ้มน หนกสองร้อยแปดสิบหกช้ง ข้างหนานนทองเนอ ๘ หน้าต้องชา ข้างหลังนทองเนอ ๖ หน้าต้องชา.

๑ ศักราช ๘๘๘ กุญศก (พ.ศ. ๒๐๔๘) วัน ๓ ๕ ๓๓ คำ เพลารุ่งแล้ว ๘ ชน ๓ ฤกษ์ ๘ ฤกษ์ สมเด็จพระรามาธิบดี เสด็จไปเมืองนครจำปาศได้เมือง.

๑ คักราช ๘๘๐ ขาดศึก (พ.ศ. ๒๐๖๓) ครั้งสมเด็จพระรามาธิบดี
สร้างพระศรีรัตนเพชญ์ ด้วยราชสมบัติ แรกตำราพิชัยสงคราม แรก
ทำตำราบัญชี พระราชดำฤทธิทุกเมือง.

๑ คักราช ๘๘๖ ขาดศึก (พ.ศ. ๒๐๖๙) ครองเห็นงานข้างต้นเจ้า
พระยาปราบแคว้นข้างขวาไป อนึ่งในเดือน ๗ นั้นคนทอดบาตรฝนเทให้
ครองนั้นให้ชาวชนานงเสียมาก.

๑ คักราช ๘๘๗ ระกาศึก (พ.ศ. ๒๐๖๙) นาน้อยชาวเสียดันท่งปอง
อนึ่งแผ่นดินไหวทุกเมือง แด้วแดงเกิดอุบาทว์เป็นหลายประการ ครน
วังบวรคักราช ๘๘๘ จอดศึก (พ.ศ. ๒๐๖๙) ชาวแพ่งเป็น ๓ ทน
คอป่องเบะแปดร้อย เกียนหนึ่งเป็นเงินหนึ่งหมื่นค่าดัง ครนประคิษ -
ฐานสมเด็จพระนอพุทธาจารย์ในทอปราญ แดให้เสด็จขึ้นไป ครองเมือง
พิศณุโลก.

๑ คักราช ๘๘๙ ฉดศึก (พ.ศ. ๒๐๗๑) เห็นอากาศนิมิตเป็น
อินทรีตัวเล็กหวัดผ่านอากาศมาทิศพายัพมพรรณาวัน ๓ ๗ ๑๒
สมเด็จพระรามาธิบดีเจ้าเสด็จพระทองห่อพระ ครนกลางอนัน สมเด็จพระ
พระรามาธิบดีเจ้าณฤพาน จึงสมเด็จพระอาทิตย์เจ้าด้วย ราชสมบัติ
พระนครศรีอยุธยา ทรงพระนามสมเด็จพระบรมราชาหน่อพุทธางกูร.

๑ คักราช ๘๘๙ มะเส็งศึก (พ.ศ. ๒๐๗๑) สมเด็จพระบรมราชา
หน่อพุทธางกูรเจ้าณฤพาน จึงสมเด็จพระราชกุมารได้ด้วยราชสมบัติ.

๑ ครนเถลิงคักราช ๘๘๖ มะเมียศึก (พ.ศ. ๒๐๗๙) พระราชกุมาร
ท่านนั้นเป็นเหตุ จึงได้ราชสมบัติแก่พระไชยราชาธิราชเจ้า.

๑ ศักราช ๘๐๐ จอศก (พ.ศ. ๒๐๔๓) แรกให้แผ่นดินวัดชัย
โนเดือนหก^๒ แรกสถาปนาพระพุทธเจ้าแดพระเจดีย์^๒ ถึงเดือน ๓๓
ก็เสด็จไปเชียงไกร^๒เชียงกราน^๒ ถึงเดือน ๕^๒ ขึ้น ๘^๒ ค่ำ เพลาค่ำ
ประมาณยามหนึ่งเกิดลมพายุพัดหนักหนา แลคอเรือช้อมแก้วแดนมือง
มานหนัก แลเรือไกรแก้ว^๒นทลาย^๒ อนึ่งเมื่อเสด็จมาแต่เมืองกำแพงเพชร
นั้นว่าพระญานารายณ์คิดเป็นชบถ แลให้กุมเอาพระญานารายณ์นั้นฆ่าเสีย
ในเมืองกำแพงเพชร.

๑ ศักราช ๘๐๘ มะเส็งศก (พ.ศ. ๒๐๕๑) วัน ๔^๒ ๗^๒ ค่ำ สมเด็จพระ
ไชยราชาธิราชเจ้าเสด็จไปเชียงใหม่ ให้ญาพิศณุโลกเป็นทัพหน้า
แลยกพลออกตั้งทัพไชยคำบดบางบาน^๒ ญวน ๗^๒ ๗^๒ ค่ำ จึงยกทัพ
หลวงจากทัพไชยไปเมืองกำแพงเพชร ถึง ญวน ๓^๒ ๘^๒ ค่ำ เสด็จ
ออกจากทัพไชยณเมืองกำแพงเพชร^๒ ญวน ๓^๒ ๑๕^๒ ๗^๒ ค่ำ ยกทัพไป
ตั้งเชิงทองแล้วยกไปตั้งณเมืองเชียงใหม่ ถึง ญวน ๓^๒ ๘^๒ ค่ำ ทัพ
หลวงเสด็จจากถ้ำคันจากเชียงใหม่ ถึง ญวน ๕^๒ ๘^๒ ค่ำ ทัพหลวง
ถึงเมืองกำแพงเพชร แล้วจึงเสด็จมายังพระนครศรีอยุธยา ฝ่าย
พระนครศรีอยุธยา^๒นใน ญวน ๔^๒ ๓^๒ ค่ำ เกิดเพลิงไหม้ถึง ๓^๒ วันจึง
ดับได้ แลมีบาปขึ้นเรือนเพลิงไหม้นั้น ๓๐๐๕๐ เรือน ญวน ๓^๒ ๒^๒ ๒^๒ ค่ำ
สมเด็จพระไชยราชาธิราชเจ้า เสด็จไปเมืองเชียงใหม่ แลให้ญา
พิศณุโลกเป็นทัพหน้า แลยกทัพหลวงเสด็จไปเมืองกำแพงเพชร แรม
ทัพหลวงอยู่ณเมืองกำแพงเพชร^๒นเดือนหนึ่ง ถึง ญวน ๕^๒ ๒^๒ ๓^๒ ค่ำ
เสด็จออกจากทัพไชย ถึง ญวน ๓^๒ ๓^๒ ค่ำ จึงยกทัพหลวงเสด็จ

ไปเมืองเชียงใหม่ แลณวัน ๓ ๓ & คำ ได้เมืองลำพูนไชย ๖ ๓ & คำ
มอญท้าวเห็นเลือดตกอยู่บนประตูปานแลเรือนแลวัดทงปวง ในเมือง
แลนอกเมืองทั่วทุกตำบล ถึงณวัน ๒ ๑๕ & คำ ยกทัพหลวงตั้ง
จากเมืองเชียงใหม่ มายังพระนครศรีอยุธยา,

๑ ศักราช ๘๐๘ มะเมียศก (พ.ศ. ๒๐๘๘) เดือน ๖ นั้น สมเด็จพระ
ไชยราชาธิราชเจ้าณสุพรรณบุรี จึงสมเด็จพระเจ้ายอดฟ้าพระราชมาร
ท่านเสวยราชสมบัติพระนครศรีอยุธยา ในบัดนั้นแผ่นดินไหว.

๑ ศักราช ๘๑๐ อวศก (พ.ศ. ๒๐๙๐) วัน ๗ ๕ คำ เสด็จออก
ต๋ามให้ชนช้าง แลช้างพญาไพนังงาหกเป็น ๓ ท่อน หนึ่งอยู่ ๒
วันช้างกันพระฉัททันต์ได้ร้องเป็นเสียงดัง หนึ่งประตู่ไชยณรงค์ร้องเป็น
อุบาทว์ ถึงวัน ๓ ๕ ๘ คำ สมเด็จพระเจ้ายอดฟ้าเป็นเหตุ จึง
ขุนชินราชได้ราชสมบัติ ๔๒ วัน แลขุนชินราชแลเมญจกัรดำจันทร
เป็นเหตุ จึงเชิญสมเด็จพระเชษฐาธิราชเสวยราชสมบัติ ทรง
พระนามสมเด็จพระมหาจักรพรรดิ แลครั้นเสวยราชสมบัติได้ ๗ เดือน
พระยาหงษาบังเอิญ ยกพลมายังพระนครศรีอยุธยาในเดือน ๔ นั้น
เมื่อสมเด็จพระมหาจักรพรรดิเจ้า เสด็จออกไปรบศึกหงษานัน สมเด็จพระ
พระอรรคมเหษี แลสมเด็จพระเจ้าลูกเธอพระราชมบุตร เสด็จทรงช้าง
ออกไปโดยเสด็จด้วย แลเมื่อได้รับศึกหงษานัน ทัพหน้าแตกมาปะ
ทัพหลวงเป็นโกลาหลใหญ่ แลสมเด็จพระอรรคมเหษี แลสมเด็จพระ
พระเจ้าลูกเธอพระราชมบุตรนั้น ได้รับด้วยซ้ำศึกถึงณพระชนม
กษัตริย์ แลศึกหงษากรงนัน แลสมเด็จพระมหาธรรมราชาธิราช

เจ้า แด่สมเด็จพระเจ้าลูกเธอพระวามะศักรไปแก่พญาหงษา แด่จึง
เอาพระยาปราบแคว้นต้นพญาภาพ ตามไปสั่งให้พระยาหงษาถึง
เมืองกำแพงเพชร แด่พระยาหงษาจึงตั้งพระมหาธรรมราชาธิราชเจ้า
ดมเด็จพระวามะศักรเจ้า มายังพระนครศรีอยุธยา

๑ ศักราช ๘๓๓ ระกาศก (พ.ศ. ๒๐๘๒) ณ วัน ๗ ๕ คำ ได้
ช้างเผือกพลายดำบดป่าคนาวศรีสูง ๕ คอกมีเศษ ชื่อบัวจันนาเคนทร์
๕๕ ครกนแรกให้ก่อกำแพงพระนครศรีอยุธยา

๑ ศักราช ๘๓๔ จอศก (พ.ศ. ๒๐๘๓) เดือน ๘ ขึ้น ๕ คำ ทำการ
พระราชพิธีบรมมกรรมสมเด็จพระมหาจักรพรรดิเจ้าตำบลท่าแดง พระ
กรรมวาจาเป็นฤทธิมาศ พระพิเชษฐเป็นอัยการย พระอินทร
เป็นกรรมการ

๑ ศักราช ๘๓๕ ฆวดศก (พ.ศ. ๒๐๘๔) ครกนให้แปลงเรือแซเป็น
เรือไชยแฉหัวสัตว์

๑ ศักราช ๘๓๕ ฉดศก (พ.ศ. ๒๐๘๖) เดือน ๗ นั้น แรกทำการ
พระราชพิธีบรมมกรรมสมเด็จพระมหาจักรพรรดิตำบลไชยนาทบุรี

๑ ศักราช ๘๓๖ ขาดศก (พ.ศ. ๒๐๘๗) แด่จึงไปวังช้างตำบลบางดง
ได้ช้างพลายพัง ๖๐ ช้าง อนึ่งในเดือน ๓๕ นั้น ได้ช้างพลายเผือก
ตำบลป่ากาญจนบุรีสูง ๕ คอกมีเศษ ชื่อพระคเชนโทรม

๑ ศักราช ๘๓๗ เถาะศก (พ.ศ. ๒๐๘๘) วัน ๒๗ ๗ คำ ได้ช้าง
เผือกพลายดำบดป่าเพชรบุรี สูงสี่คอกมีเศษ ชื่อพระแก้วทรงมาศ

๑ ศักราช ๘๓๘ มะโรงศก (พ.ศ. ๒๐๘๘) เดือน ๓๒ แคว้นทัพไป
 ถวาท พระญาณองค์สุวรรณโลกเป็นนายกองถ้อยพล ๓๐๐๐๐ ให้พระญา
 มนตรกิจอาชญาธิบดี พระมหาเทพถ้อยวักเกี้ยน ฝ่ายทัพเรือได้
 พญาเขาวเป็นนายกอง ครึ่งหนึ่งพลชักทัพเรือมีกันทัพบกและ
 พญารามถ้อยชนซึ่งเกณฑ์เข้าทัพบกนั้น เข้ามาทัพในกตางคืน แด่ทัพ
 พญาราม ถ้อยชนนั้นแตก มาปะทัพใหญ่ ครึ่งหนึ่งเสียพญา องค์สุวรรณโลก
 นายกอง แด่ข้างมารพดมาก

๑ ศักราช ๘๓๘ มะเส็งศก (พ.ศ. ๒๐๘๘) วัน ๑๓ & คำ เกิดเพลิง
 ไหม้ในพระราชวังมาก อนึ่งในเดือน ๓ นั้นทำการพระราชพิธีอาชวียา
 ภิกษุ แด่ทำการพระราชพิธีอินทราภิเษกในวังใหม่ อนึ่งเดือน ๔ นั้น
 พระราชทานถ้อยตักมมหาทาน แด่ให้ช่างเผือกพระราชทานมั่งของเชิง
 เงิน ๔ เท่าข้างนั้น เป็นเงิน ๓๐๐๐ บาท แด่พระราชทานรถ
 เข็มด้วยม้า แด่ม้านางสำหรับรถนั้นเต็มรถ ๗ นาง อนึ่งในเดือน ๗
 นั้น เสด็จไปวังข้างตำบลโตรกพระ ได้ช่างพลายพั่ง ๖๐ ช่าง

๑ ศักราช ๘๓๙ มะแมศก (พ.ศ. ๒๐๘๙) เสด็จไปวังข้างตำบล
 ได้ช่างพลายพั่ง ๔๐ ช่าง

๑ ศักราช ๘๔๐ วอกศก (พ.ศ. ๒๐๙๐) เสด็จไปวังข้างตำบลวัดไก่
 ได้ช่างพลายพั่ง ๕๐ ช่าง อนึ่งอยู่ในวัน ๗ ๑๒ คำได้ช่างเผือกแถม
 ช่างนั้นมิได้เป็นเผือก แด่ถูกคิดมาด้วยตัวหนึ่ง

๑ ศักราช ๘๔๑ รกาศก (พ.ศ. ๒๐๙๑) พระศรีรัตนวงษอยู่วัด
 แด่หน่อออกไปอยู่ตำบลม่วงมดแดง แด่พระตั้งฆราวาสวัดบ้านแก้วให้

พระศรีคีรีให้เข้ามาเข้าพระราชวัง ณ วัน ๗ ๖ ๘ ค่ำ ครั้นนพญาติห
 ราชเดโชเป็นโทรับพระราชอาญาอยู่ แดพระญาติหราชเดโชจึงให้ไป
 ว่าแก่พระศรี คีรีว่า ครั้นพวันพระแล้วจะให้ตั้งพระราชอาญาฆ่า
 พระญาติหราชเดโชเสีย แดขอให้เร่งยกเข้ามาให้ทันแต่ในวันพระนี้ แด
 พระศรีคีรีจึงยกเข้ามาแต่ในวัน ๕ ๖ ๘ ค่ำ เพดาเย็นนั้น มายังกรุง
 ครั้นรุ่งขึ้นในวันพระนั้น พระศรีคีรีเข้าพระราชวังได้ ครั้นนั้นได้พระ
 ศรี คีรีมรณภาพในพระราชวังนั้น ครั้นแต่รู้ว่าพระดังฆราชฆ่าแล้วให้
 ฤกษ์แก่พระศรีคีรีเป็นแม่นแล้วไว้รักให้เอาพระดังฆราชฆ่าแล้วไปฆ่าเสีย

๑ ศักราช ๘๒๕ จอศก (พ.ศ. ๒๓๐๕) เสด็จไปวังช้างตำบลไท
 ย้อย ไชยช้างพลายพัง ๘๐ ช้าง

๑ ศักราช ๘๒๕ กุญศก (พ.ศ. ๒๓๐๖) พระเจ้าหงษานิพัตรยกพลต
 มาในเดือน ๓๒ นั้น ครั้นถึงวัน ๖ ๖ ๖ ค่ำ พระเจ้าหงษาได้เมืองพิศณุโลก
 ครั้นนั้นเมืองพิศณุโลกชาวแพ่งเป็น ๓ คัดต่อบาท ชนังคนทองปวงเกิด
 เป็นทวิศม์ตายกันมาก แดพระเจ้าหงษาจึงได้เมืองฝ่ายเหนือทองปวง แด
 จึงยกพลลงมายังกรุงพระนครศรีอยุธยา ครั้นนั้นฝ่ายกรุงพระมหานครศรี
 อยุธยาออกเป็นพระราชไมตรี แดสมเด็จพระมหากระษัตริย์เจ้าทอง
 ฝ่ายเสด็จมาทำสัตยธิษฐานลงหน้า สี่ โนทตำบลวัดพระเมรุ แดจึง
 พระเจ้าหงษาขอเอาสมเด็จพระเจ้า ลูกเชอพระรามเคศวร เจ้า แดช้าง
 เผือก ๔ ช้างไปเมืองหงษา ครั้นนั้นพญาศรีสุรต่านพญาตานมาช่วย
 รบศึก พญาคานันนเป็นขบถแถมชวชานทองปวงเข้าในพระราชวัง
 ครั้นเขาในพระราชวังได้ เอาช้างเผือกมาขยอนอยู่ ณ ท้องสนาม แด

จึงลงช้างออกไป ณ ทางตะแดงแกง แดชาวพระนคร เขาพอนซึ่งไว้
 รมด้วยชาวตั้น ๆ นนคายมาก แดพระญาดำนั้นลงดำเกาหนีไปได้
 ในปี่เดียวนนพระเจ้าด้านช้างให้พระราชดำรมาถวาย ว่าจะขอ ส้มเค็ญ
 พระเจ้าลูกยาเธอพระเทพกระษัตริเจ้า แดทรงพระกรุณาพระราชทานแก่
 พระเจ้าด้านช้าง แดทรงพนส้มเค็ญพระเจ้าลูกเธอ พระเทพกระษัตริ
 เจ้าทรงพระประสูติ จึงพระราชทานส้มเค็ญพระเจ้าลูกเธอ พระ
 แก้วฟ้าพระราชบุตร ให้แก่พระเจ้าด้านช้าง.

๑ ศักราช ๘๒๖ ชวดคก (พ.ศ. ๒๓๐๗) พระเจ้าด้านช้างจึงให้เชิญ
 ส้มเค็ญพระแก้วฟ้าพระราชบุตร ลงมาตั้งยังพระนครศรีอยุธยา แดว่า
 จะขอส้มเค็ญพระเจ้าลูกเธอ พระเทพกระษัตริเจ้านั้น แดจึงพระราชทาน
 ส้มเค็ญพระเทพกระษัตริเจ้า ไปแก่พระเจ้าด้านช้าง ทรงพนพระเจ้า
 หงษาเรือความทงปวงนั้น จึงแต่งทัพมาข่ม อยู่กลางทาง แดออก
 ชิงเอาส้มเค็ญพระเทพกระษัตริเจ้าได้ ไปถวายแก่พระเจ้าหงษา หนึ่ง
 ในปี่นั้น นำ ณ กรุงพระนครศรีอยุธยาณน้อยนัก.

๑ ศักราช ๘๓๐ มะโรงศก (พ.ศ. ๒๓๑๑) ในเดือน ๑๒ นั้น พระเจ้า
 หงษายกพลมาแต่เมืองหงษา ครั้นถึงวัน ๖ ค่ำ พระเจ้าหงษามา
 ถึงกรุงพระนครศรีอยุธยา ตั้งทัพตำบลหม่มพด แต่เมื่อเค็ก หงษาเข้า
 ถ่อมพระนคร ศรีอยุธยาณ ส้มเค็ญ พระมหาจักรพรรดิเจ้าทรงพระ
 ชวรนฤพาน แดทรงพนส้มเค็ญพระเจ้าลูกเธอ พระมหินทราธิราช
 ตรีธมิ ได้นำพาการเค็ก แต่พระเจ้าลูกเธอพระ ศรีเสาวณน ตรีธเฮา
 พระไทยได้ แดเสด็จไปบัญชาการ ทจรักษาพระนครทุกวัน ครั้น

สมเด็จพระมหินทราธิราชเจ้า ตรัสว่าพระเจ้าลูกเธอพระศรีเสาวเดชา
ไปบัญชาการศึกทุกวันตั้งนั้นก็มีไว้พระไทย ก็ให้เอาพระเจ้าลูกเธอ
พระศรีเสาวชนกไปหาเถย ณ วัดพระราม

๓ ครองหน การเค็ชงจะรึกษาพระนคร หน กคดาณง ครง เกิง
คักราช ๘๓๓ มะเด็งคัก (พ.ศ. ๒๓๓๒) ณ วัน ๑ ๓๓ ๘ ค่ำ เพดาร์งเดว
ประมาณ ๓ นาฬิกาคี่เดียงกรงพระนครศัรยทธยาแก่พระเจ้าหงษา ครน
ถึงวัน ๖ ๓ ๓๒ ค่ำ ทำการปราบดาภิเศกสมเด็จพระมหาธรรมราชา
ธิราชเจ้า เดวยราชดัมบคักรงพระนครศัรยทธยา หนงเมือพระ
เจ้าหงษาเด็จ กลับคินไป เมืองหงษานน พระเจ้าหงด้าเฮา ดัมเด็จ
พระมหินทราธิราชเจาชนไปดว้ย

๑๐ กักราช ๙๓๒ มะเมียศก (พ.ศ. ๒๓๓๓) พญาตเวทียกพลมายัง
พระนครศรีอยุธยา พญาตเวทียกพลมาล้อมกำแพงเมืองไว้ และได้รับฟัง
กันแลข่าวในเมืองพระนครยิ่งม่นออกไป ด้วยพญาจัมปาภิราชตายกับคอ
ช้าง ครั้นนั้นเด็กพญาตเวทียกพลกลับคืนไป ในบ้านหน้า ณ กรุงพระ
นครศรีอยุธยา

๑ คักราช ๘๓๓ มะแมคัก (พ.ศ. ๒๓๓๔) นานอัย อนึ่งดมเค็จพระ-
นารายณบพิตรเป็นเจ้า เด็ดจันไปเสวยราชสมบัติเมืองพิษณุโลก

© ศักดิ์ราช ๘๓๕ วอศก (พ.ศ. ๒๕๓๕) นานชัยนัค

๑ กักราช ๘๓๕ ระภาศก (พ.ศ. ๒๓๑๖) นาน้อยเบหมชอม

๑ กักราช ๘๓๖ จอศก (พ.ศ. ๒๓๖๗) นามานัก ครึ่งหนึ่งเต็ม

พระเจ้าดุกเชอทรงพระประชวรทรพิศม์

พงศาวดารฉบับหลวงประเสริฐ

๑ ศักราช ๘๓๗ ฤกษ์ศก (พ.ศ. ๒๓๓๘) พญาตเวทียกทัพเรือมายัง
พระนครศรีอยุธยา ในวันที่ ๗ ๑ ค่ำนั้น ชาวเมืองตเวทียกทัพเรือ
ข้ามดงแห่งหนึ่ง แต่ได้รับพุงกัน ครั้นนั้นเกิดแควต้ามมิได้ เด็กทัพ
กลับไป แต่จับเอาคน ณ เมืองปากใต้ไปครั้นนั้นมาก ในปี นั้นนา
ณ กรุงศรีอยุธยาขึ้น

๑ ศักราช ๘๔๐ ชาตศก (พ.ศ. ๒๓๒๑) พญาตเวทียกทัพให้มาเอา
เมืองเพชรบุรีได้เมือง แต่ชาวตเวทียกกลับไป ครั้นนั้นพระยาจันทร
หันมาแต่เมืองตเวทียกมาสู่พระราชสมภาร ครั้นอยู่มาพระยาจันทรยก
กลับคืนไปเมือง

๑ ศักราช ๘๔๒ มะโรงศก (พ.ศ. ๒๓๒๓) รอกำแพงกรุงพระนคร
ออกไปตึงถึงริมแม่น้ำ

๑ ศักราช ๘๔๓ มะเถลิงศก (พ.ศ. ๒๓๒๔) พญาประเชียรเรียน
เจ้าตราคมแต่คิดเป็นขบถ คนท่งปวงสมัครเข้าด้วยมาก แยกมาจาก
เมืองตพบุรี แลยื่นข้างขยุตำบลหวดศรี แลบุตรคนหนึ่งอยู่ในเมืองนั้น
ยังบ่นออกไปต้องพญาประเชียรตายกับคอช้าง แต่ในปีนั้นมหนะ
แต่เมืองหงษา ว่ามะเถลิงตรนศกนอริกมาคัมมิได้ ฝ่ายกรุงพระนครศรี
อยุธยาหนีมาคัมมิ อนึ่งในวันที่ ๗ ๑ ค่ำ รู้ข่าวว่าพระเจ้าหงษา
หนีพยาน อนึ่งในเดือน ๓ นั้น พญาตเวทียกทัพมาเอาเมืองเพชรบุรี
ครั้นนั้นเจ้าเมืองเพชรบุรีแก่พญาตเวทียก

๑ ศักราช ๘๔๔ มะเมียศก (พ.ศ. ๒๓๒๕) พญาตเวทียกทัพให้มา
จับคนปลายนด้านตะวันออก

๑ ศักราช ๙๕๕ มะแมศก (พ.ศ. ๒๑๒๖) ครุฑนั้นเกิดเพลิงไหม้แต่
จวนกลาโหม แดเพลิงนั้นตามไปถึงในพระราชวัง แดตามไหม้ไปเมือง
ท้ายเมือง ครุฑนั้นรู้ข่าวมาว่า ช้างหงษาทำทางมาพระนครศรีอยุธยา.

๑ ศักราช ๙๕๖ วอกศก (พ.ศ. ๒๑๒๗) ครุฑนั้นสมเด็จพระนารายณ์
เป็นเจ้าด้วยราชสมบัติณเมืองพิษณุโลก รู้ข่าวมาว่าพระเจ้าหงษากับ
พระเจ้าอังวะผิดกัน ครุฑนั้นเสด็จไปช่วยการศึกพระเจ้าหงษา แลอยู่ใน
วัน ๕ ๓ ๕ ค่ำ ช้างคันพลายสัตว์ดีมีมงคล แลช้างคันพลายแก้วจักรวรรดิ
ชนกัน แดงช้างคันพลายสัตว์ดีมีมงคลด้วยช้างซ้าย แดโหรทำนายว่า
ห้ามยatra แดมพระราชโองการตรัสว่า ได้ตกแต่งการนั้นเสร็จแล้ว
จึงเสด็จพยุหบาตราไป ครุฑนั้นถึงวัน ๕ ๓ ๕ ค่ำ เสด็จออกคงทัพไชย
คำบดด้วยมหัทยเมืองกำแพงเพชร ในเวลานั้นแผ่นดินไหว แดจึงยก
ทัพหลวงเสด็จไปถึงเมืองแครง แดจึงทัพหลวงเสด็จกลับคืนมาพระ
นครศรีอยุธยา ฝ่ายเมืองพิษณุโลกนั้นอยู่ในวัน ๕ ๓ ๑๐ ค่ำ เกิด
อัศจรรย์เมฆาทรายห่อเมืองพิษณุโลกนั้นบ้วนขึ้นสูงกวานาน ๓ ค่ำ
อนึ่งเห็นสัตว์ภาพผู้หนึ่งหน้าประคองหน้าช้าง แดทรงตั้งฐานประคอง
วงช้าง แดเห็นใหญ่ นิ่งอยู่นวัดปราสาทหัวเมืองพิษณุโลก
อนึ่งช้างใหญ่ ตัวหนึ่งยืนอยู่ ณ ท้องสนามนั้น อยู่ก็ล้มตาย กับพบคเดียวบน
อนึ่งเห็นตักแตนบินมาณอากาศเป็นอันมาก แดบังแสงพระอาทิตย์บด
มาแดกับนิกระจัดกระจายสูญไป ในบัดเดียวนั้นให้เทครัวเมืองเหนือ
ทั้งปวงลงมายังกรุงพระนครศรีอยุธยา ในบัดเดียวนั้นพระเจ้าหงษาให้
พระเจ้าดำดัด แดพญาพัฒน์ยกพลลงมายังกรุงพระนคร แดณวัน

๕ ๒ ๒ คำ เพลาเที่ยงคืนแล้ว ๒ นาฬิกา ๘ บาท ได้จุฬยหมาตรา
ไปตงทพตามลตามชนอน ครงนนเค็กหงษาแตกพ่ายหนีไป ชนงมา
ตวหนงตกถูกแต่ค้ะมานนเป็นค้ะเดียว แต่ตวมานนเป็น ๒ ตว แต่
เท่ามานนตวตะดีเท่าประตงซังค้ะเก็กกัน.

๑ ศักราช ๘๔๗ ระกาศก (พ.ศ. ๒๓๒๘) พระเจ้าดาวด็กยกพลตงมา
ครงหนงเดา ตงทพตามลตะเกษ แต่ตงอยุ่เตนเคือนยเถงเคือนด้ ครน
เถงวัน ๕ ๗ ๕ คำเวดาร์งแล้ว ๕ นาฬิกาบาด ได้จุฬยหมาตราตงทพไชย
คาบดห่มพด แต่ณวัน ๗ ๗ ๕ คำ ได้จุฬจากทพไชยโดยทางชดมารค
ไปทางป่าโมกม้นกกระทงบินมาทงซ้ายขวงเป็นอันมาก นำหนาเรือพระทง
ไป ครนเถงวัน ๕ ๗ ๕ คำได้จุฬทง ข้าง พระ ทนง พลาย มงคต ทว
ออกตาข้างมาทงปวงอยนรมา แต่พระบาททงทงกตแต่ค้ะมกตคินนต้อง
ตงมาตงข้างพระทงน มีทงตงน รุณประตงเจากตคินนมาทงข้างพระ
ทงน ครงนตทพพระเจ้าดาวดชงตงอยุ่คาบดตะเกษนนแตกพ่ายไป
ในบ่เดียนนมหาอุปราชยกพล มา โดยทาง กำแพงเพชร ตงทำนา
อยุ่ทนน.

๑ ศักราช ๘๔๘ จอศก (พ.ศ. ๒๓๒๙) ณวัน ๒ ๗ ๑๒ คำ พระเจ้าหงษา
งาจุ้ยยางยกพลตงมาถึงครงพระนครศรีอยุธยา ณวัน ๕ ๗ ๒ คำ แต่
พระเจ้าหงษาเข้าดอมพระนคร แต่ตงทพตามลชนอนปากคู้ แต่ทพมหา
อุปราชางทงชนอนบางตนาว แต่ทพทงปวงนทงตงรายกนไปด้อมพระนคร
อยู่ แต่ครงนนได้รบพุ่งกันเป็นด้ามารค แต่พระเจ้าหงษาเลิกทัพคั้นไปใน
ศักราช ๘๔๘ (พ.ศ. ๒๓๓๐) ณวัน ๒ ๗ ๕ คำ ได้จุฬโดยทางชดมารค

ไปตั้งทัพหาอุปราช อันตั้งอยู่บนอนบางตานวนั้นแตกพ่ายลงไปตั้งอยู่
ณ บางกระดาน วัน ๖ ๑๐ ๖ ค่ำ เสด็จพระราชดำเนินออกไปตั้งทัพ
มหาอุปราช อันลงไปตั้งอยู่ ณ บางกระดานนั้นแตกพ่ายไป วัน ๕ ๑๗ ค่ำ
เสด็จพระราชดำเนินพยุหบาตราออกตั้งทัพชัย ณ วัดเคระ แด่ตงค้าย
ซุกคุเป็นสำมารด วัน ๕ ๑๗ ค่ำ เอาปืนใหญ่ลงดำเกาชนไปยังเอา
ค่ายพระเจ้าหงษา ๆ ต้านมิได้ก็เลิกทัพไปตั้ง ณ บำโมกใหญ่ วัน ๒ ๑๕ ค่ำ
เสด็จพระราชดำเนินออกไปตั้งทัพเจ้าเค็ก ๆ นั้นแตกพ่าย แลได้พันแห่ง
เจ้าเค็กเข้าไปจนค่ายพระเจ้าหงษานั่น วัน ๓ ๑๐ ๔ ค่ำ เสด็จพระ
ราชดำเนินออกตั้งเป็นทัพซุ่ม ณ หงหมพุด แลออกตีทัพเจ้าเค็ก ครอง
นั้นได้รับพุ่งตลุมบอนกันกับมาพระทอง แลทรงพระแสงทวนแทงเหล่า
ทหารตาย ครั้นเจ้าเค็กแตกพ่ายเข้าค่าย แลได้พันแห่งเจ้าเค็กเข้าไป
จนถึงนาค่าย วัน ๒ ๑๐ ๓ ค่ำ เพี้ยนาฬิกาหนึ่งจะรุ่ง เสด็จยก
ทัพเรือออกไปตั้งทัพพระยานคร ซึ่งตั้งอยู่ ณ ปากนามุกเดานนั้น ครอง
เขาตพได้ถึงในค่าย แลเจ้าเค็กพ่ายหนีจากค่ายแลเผาค่ายเจ้าเค็กเสียสิ้น
แลพระเจ้าหงษาก็เลิกทัพขึ้นไป แลพระญาดะแวกมาตั้ง ณ บางชาย ครอง
นั้นเสด็จออกไปชุมพลทั้งปวง ณ บางกระดาน ถึงวัน ๕ ๑๓ ค่ำเพี้ยนา
อุษาโยค เสด็จพยุหบาตราจากบางกระดานไปตั้งทัพไชย ณ ชายเคื่อง
แล้วเสด็จไปตะแวก ครองนั้นได้ช้างม้าผู้คนมาก

๑ ศักราช ๙๕๐ ชวดศก (พ.ศ. ๒๓๓๓) ณ วัน ๒ ๑๒ ค่ำ แผ่น
ดินไหว

๑ ศักราช ๙๕๑ ฉดศก (พ.ศ. ๒๓๓๒) ชาวแพงเป็นเกียนละดับคำดัง
บิตตราพญานารายณ์กำรับ ณ วัน ๖ ๖ ๒ คำ แผ่นดินไหว

๑ ศักราช ๙๕๒ ขาดศก (พ.ศ. ๒๓๓๓) วัน ๓ ๖ ๘ คำ ส้มเต๋
พระพุทธเจ้าหลวงพระพุฒาราชนฤพาน วัน ๓ ๖ ๑๒ คำ มหาอุปราช
ยกทัพมาโดยทางกาญจนบุรี ครั้นนั้นได้ตีทัพพญาพดิมคำบดจรเข้ดำมพัน

๑ ศักราช ๙๕๔ มะโรงศก (พ.ศ. ๒๓๓๕) วัน ๖ ๖ ๑๒ คำ อุปราช
ยกมาแต่เมืองหงษา ณ วัน ๗ ๖ ๑ คำ เพดางช้างคันพระยาไชยานภาพตก
ออกมาใหญ่ประมาณ ๕ องค์ ครั้นถึงเคื่อนยี่มหาอุปราชยกมาถึงแคว
เมืองสุพรรณบุรี แต่คงทัพดบดพันตรู วัน ๓ ๖ ๒ คำ เพดารุ่งแก้ว &
นาฬิกา ๒ บาท เดี๋ยวพยุหบาตราโดยทางชลมารค พันไม้ข้ามนาม
ตำบลหล่มพด แต่คงทัพดบดม่วงหวุ่น แด ณ วัน ๔ ๖ ๒ คำ
เพดารุ่งแก้ว ๒ นาฬิกา ๘ บาท เดี๋ยวพยุหบาตราโดยทางชลมารค
อนึ่งเมื่อจะใกล้รุ่งขึ้นวัน ๑๒ ค่ำนั้น เห็นพระตำรับรักษาตปาทหารไป
โดยทางซึ่งจะเด็จจน ถึงวัน ๒ ๖ ๒ คำ เพดารุ่งแก้ว ๕ นาฬิกา ๓
บาท เดี๋ยวทรงช้างคันพระยาไชยานภาพ เดี๋ยวออกกรมมหาอุปราช
ตำบลหนองสำห่วย ครั้นนั้นมิได้ตามฤกษ์ แต่ฝ่าฤกษ์หน้อยหนึ่ง
แต่เมื่อได้ชนช้างด้วยมหาอุปราชนั้น ส้มเต๋พระนารายณ์บพิตรเป็นเจ้า
ต้องบน ณ พระหัตถ์ช้างขวาหน้อยหนึ่ง อนึ่งเมื่อมหาอุปราชช้างออก
มายืนอยู่นั้น หมวกมหาอุปราชไถ่ชนตกลงถึงดิน แดเขาคันชน
ได้เด่า ครั้นนั้นมหาอุปราชขาดคอช้างตายในทันนั้น แดช้างคันพระยา

ไชยนาทภาพ ซึ่งทรงแต่ได้ชนด้วยมหาอุปราชามาแต่ไชยชนะนั้น พระ
ราชทานให้ชื่อเจ้าพระยาปราบหงษา

๑ ศักราช ๘๕๕ มะเถ็งศก (พ.ศ. ๒๓๓๖) วัน ๒๖ ค่ำ เดือน
เถลิงพระมหาปราสาท ครึ่งหนึ่งทรงพระโกรธแก่มอญ ให้เอามอญเผา
เสีย ประมาณ ๓๐๐ ณ วัน ๖ ค่ำ เพลารุ่งแจ้ง ๓ นาฬิกา ๖ บาท
เจ้าพระยาพิชัยพาตราไปหาเมืองตแวก แต่ตั้งทัพไชยตำบลบางซวด
เจ้าพระยาไปครึ่งหนึ่งได้ตัวพญาศรีสุพรรณในวัน ๓๖ ค่ำนั้น

๑ ศักราช ๘๕๖ มะเมียศก (พ.ศ. ๒๓๓๗) ยกทัพไปเมืองสโคง
๑ ศักราช ๘๕๗ มะแมศก (พ.ศ. ๒๓๓๘) วัน ๓๖ ค่ำ เพลารุ่ง
แจ้ง ๓ นาฬิกา ๘ บาท เจ้าพระยาพิชัยพาตราไปเมืองหงษา ครึ่งก่อนพัน
ไม่ข้ามนามตำบลห่อหมก ตั้งทัพไชยตำบลม่วงหวาน ถึง
วัน ๒๓ ค่ำ เพลาเที่ยงคืนแล้ว เข้าปล้นเมืองหงษามีได้ ทัพหลวง
เจ้าพระยาตามขึ้นมา

๑ ศักราช ๘๕๘ วอกศก (พ.ศ. ๒๓๓๙) วัน ๓๖ ค่ำ ดาวเน
จุมเจ้าเมืองรบลาวตำบลตะเคียนค้อน แต่ ณ วัน ๕ ค่ำ ฝนตก
หนักหนาวสามวันครุฑฝน

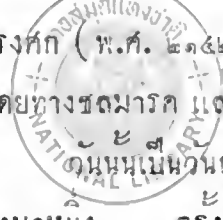
๑ ศักราช ๘๖๑ ฤกษศก (พ.ศ. ๒๓๔๒) วัน ๕ ค่ำ เพลารุ่ง
แจ้ง ๒ นาฬิกา ๘ บาท เจ้าพระยาพิชัยพาตราไปอยู่เมืองตองอู พันไม้ข้าม
นามตำบลห่อหมกตั้งทัพไชยตำบลวัดตาล แต่ในเดือน ๓๓ นั้นถึงงาน
พระเจ้าแก้วราชกษัตริย์ไปราชคฤห์ ครั้นถึงวัน ๕ ค่ำ เดือนพระ
ราชเจ้าเห็นถึงเมืองตองอู แต่ทัพหลวงเข้าตั้งใกล้เมืองตองอูประมาณ ๓๐

เดิน แดงอยู่ทนนสองเดือน ขาดอาหารพันกำดัง ไพร่พลทั้งปวงตาย
ด้วยอดอาหารเป็นอันมาก ครั้นวัน ๕^๖ คำ ท้าหลวงเสด็จกลับคืนมา
ยังพระนครศรีอยุธยา

๑ ศักราช ๘๖๓ ฉดศก (พ.ศ. ๒๓๔๔) เดือน ๗ เดือนเดียว
หม่มสุริยปราภา ในบ้านรับพระอิสริยยศพระนารายณ์เป็นเจ้า ไปถวาย
พระพรพรหมกันฉนวนเดียวทอง ๔ กานหาม

๑ ศักราช ๘๖๔ ขาดศก (พ.ศ. ๒๓๔๕) เสด็จไปประพาสถมบุรี

๑ ศักราช ๘๖๕ เกาะศก (พ.ศ. ๒๓๔๖) ท้าพระเจ้าฝ่ายหน้าเสด็จ
ไปเอาเมืองชอมได้

๑ ศักราช ๘๖๖ มะโรงศก (พ.ศ. ๒๓๔๗) วัน ๕^๖ คำ เสด็จ
พยุหบาตรจากป่าโมกโดยทางชลมารค แดงพันไม้ข่มนามตำบลเอกราช
ตั้งทัพไชยตำบลพระหล่อ ดูนุ่นเป็นวันนอน แดงเป็นสังกรานต์
พระเจ้าไปราชันเป็นองษาหนึ่ง ครองนครนเรศวรพระราชดำเนิน
ถึงเมืองหลวงตำบลทุ่งคอกแก้ว

อธิบายจารึกศิลาวัดจุฬามณี

ในหนังสือพระราชพงศาวดารฉบับอื่น มีความปรากฏตอน ๓ ว่า สมเด็จพระบรมไตรโลกนาถสร้างวิหารวัดจุฬามณีแล้ว แต่เสด็จออกทรงผนวชอยู่วัดจุฬามณี ๘ เดือน ความข้อนี้ ทราบว่าผู้ศึกษาพงศาวดารตั้งแต่ในรัชกาลที่ ๕ ได้พากันค้นหาวัดจุฬามณีในกรุงเทพฯ ไม่พบ แต่ไม่มีใครรู้ว่า สมเด็จพระบรมไตรโลกนาถทรงผนวชที่วัดจุฬามณีไหน ต่อมาได้หนังสือพระราชพงศาวดารฉบับหลวงประเสริฐ จึงทราบชัดว่า สมเด็จพระบรมไตรโลกนาถเสด็จขึ้นไปเสวยราชสมบัติอยู่เมืองพิษณุโลกคราว ๓ ไปทรงผนวชที่วัดจุฬามณีเมืองพิษณุโลก แต่จึงได้ความเข้าใจกันในพวกโบราณคดีว่าทำไมผู้ศึกษาพงศาวดารแต่ก่อนจึงหาวัดจุฬามณีในกรุงเทพฯ ไม่พบ ในตอนที่โจทก์อยู่ในเรื่องนั้น สมเด็จพระเจ้าน้องยาเธอ เจ้าฟ้ากรมขุนตพระวิมาลย์วชิราวุธ เสด็จขึ้นไปตรวจราชการมณฑลไทย ที่เมืองพิษณุโลก ไปพบศิลาจารึกมอญที่วัดจุฬามณี จึงคิดประทานมาทูลลงพิมพ์พร้อมกับเมื่อพิมพ์พระราชพงศาวดารฉบับหลวงประเสริฐครั้งแรก จารึกนี้เป็นพยานว่า สมเด็จพระบรมไตรโลกนาถได้ทรงผนวชที่เมืองพิษณุโลกแน่นอน จึงได้พิมพ์คำจารึกไว้ด้วย

จารึกศิลาวัดจุฬามณี

พุทธศักราช ๘๕๖ ปีวอกนักษัตร อันดับนั้นสมเด็จพระรามาธิบดีศรี
บรมไตรโลกนาถบพิตรเป็นเจ้า ให้สร้างอารามจุฬามณีที่จะเสด็จออก
ทรงมหาภิเนษกรรม ขณะนั้นเอกราชทั้งสามเมือง คือ พระยาถ้ำช้าง
แถมหาราชพญาเชียงใหม่ แลพญาหงสาวดี ชมพระราชมหาราช ก็
แต่งเครื่องอัฐบริวารให้มาถวาย

พุทธศักราช ๘๕๗ ปีระกานักษัตร เดือนแปดขึ้นสิบค่ำศักราชเทโว
สมเด็จพระรามาธิบดีศรีบรมไตรโลกนาถบพิตรเป็นเจ้า เสด็จทรง
พระผนวช แลสมเด็จพระราชเอวเร่งท่านกราบลงกับพระบาทแล้วก็ตั้ง
พระราชนทรยาน แลท่านผู้ใหญ่ด้วยพระสงฆ์ปริวัตรก่อนหน้าพระองค์
แลทุกท่านจึงทรงเครื่องบรรพชา แลพระสงฆ์บวชโดยเสด็จทรงสถิต
๒๓๔๘ พระองค์ แต่สมเด็จพระรามาธิบดีศรีบรมไตรโลกนาถบพิตร
เป็นเจ้าทรงพระผนวชอยู่ได้แปดเดือนสิบห้าวัน ครั้นถึงเดือนห้าสมเด็จพระ
พระเอวเร่งท่านแลพญามาคด้วยทูลหลายถวายนมัสการ ขออัญเชิญพระองค์
เสด็จตามผนวช ช่วยครองราชธุระกรรมทั้งปวง ท่านก็เสด็จปริวัตร
แล้วก็ถอยลงมายังกรุงพระมหานครศรีอยุธยา

พุทธศักราชได้ ๘๕๘ ปีมีลาย ๑๐ เดือนห้าวันวอกโคก (จุล
ศักราช ๑๐๕๕) รุ่งแฉะห้าโมง หลวงดีทิฆมหาดเล็กรับพระราชโองการ
แลหมื่นราชสังฆการีรับหมายรับฝ่าพระราชทาน ให้พระครูธรรมไตร
โลกนาถราชมุนี สดับสุทธาจารย์อธิการณอารามจุฬามณี ทานรอยพระ
พุทธบาท ด้วยพระเดชสมเด็จพระบรมบพิตรพระราชสมภารธรรมิกราชา

จิราขเจ้าผู้ประเสริฐในภพมีพระโองการตรัสให้อนุญาต ให้ไปประดิษฐานไว้ ณ อารามวัดจุฬามณีเป็นที่นมัสการ แต่สมเด็จพระมหาสมณเจ้าจารย์แดงพระราชธรรมาธิบดีมีมานมัสการพระพุทธบาท แด่สมเด็จพระราชทานแผ่นศิลาควรร (อุทุมมา) พระพุทธบาทแด่แผ่นศิลาแผ่นหนึ่งให้ตั้งจารึกพระราชพงษาวดารแด่พระราชดำราแด่กลัปนาข้าพระพุทธเจ้า อันประจุพระเกษมแดงเป็นข้าพระพุทธบาท ลุศักราช ๓๐๔๓ ประกาศวันขึ้นศักราช ขึ้นค่ำหนึ่งยามศุกร์ ๓๐ ขึ้นฤกษ ๒๓ วัชระพระพุทธบาท ประดิษฐานไว้ในมณฑป

คำรณพิจารณาแล้ว แด่สมเด็จพระมหาสมณเจ้ากรมพระปรมานุชิตชิโนรส อภัยพิริยพรหมเทพราชมาตยาธิบดีศรีรัตนมุนี สมเด็จพระสังฆราชเจ้าอุปัชฌาย์เจ้าคณะ (รัตนวงษา) ศักดิ์เดชอนายกชนชั้นเบญจการะกานักขัตติยธรรมศักดิ์ จึ่งพระศรีรัตนวงษาสมเด็จพระราชมาตยาธิบดีศรีรัตนมุนี บรมมหาจักรพรรดิศวรราชธิราชเนศวรธรรมิกราชเดโชชัยบรมเทพาภิเทพตรีภูวนาธิเบศร์โลกเชษฐาธิราชวิสุทธิมิ่งกุญชรราชกูรบรมจักรพรรดิศวรธรรมิกราชธิราชอนันประเสริฐ เสด็จอยู่ในพระที่นั่งศรีสุริยาศน์อมรินทร์ราชมहाสดานโดยอุตราภิมุข จึ่งพระพิมพ์ธรรมอนันตญาณสุทธอุตมราชกระวีศรีสังฆมบรินายกคัมภีร์ภควรญาณคำภีร์ธรรมราชมุนี บพิตรถวายพระพรทูลพระกรุณาว่า เมื่อถึงพิณโลกแต่ก่อนนั้น มีข้าพระเป็นกัลปนาพระราชทานอุทิศไว้สำหรับพระอาราม แด่บัดนี้ข้าพระทั้งปวงแตกฉานช้านานอยู่เกล็นเป็นเดิมข้าพระไปอยู่อื่นนอกวณิกษ...

(ศิลาจารึก)..... ทั้งสิบแปดคน^{๕๗}เป็นข้าพระณารามสุทนต์.....
 (จารึก).... สิบแปดคน^{๕๘}แลถวายไว้ ให้คงเป็นข้าพระ ณารามสุทนต์
 ตามเดิมมาแต่ก่อนแล้ว ถ้าบุคคลใดแลเอาคนข้าพระสิบแปดคนอัน
 พระกัลปนาพ..... (จารึก)..... ท่านไว้เป็นข้าพระณารามพระสุทนต์
 ไปใช้ต่อยกจิราชการ..... (จารึก)..... ไปทำสิ่งใดสิ่งหนึ่ง.... (จารึก)
 บุรุษ..... (จารึก)..... จงไปตกรรหมกให้ไม้ไผ่บาดได้ทุกขันธ์วัน
 แล้วอย่าได้พบพระพุทธรพระธรรมพระสงฆ์จงทุกชาติเลย ฯ

จารึกหลักศิลาสุโขทัยที่ ๑

(กิตติตามระเบียบอักษรไทยโบราณ ที่จารึกในหลักศิลา)

หลักศิลาอันอยู่ทิศใต้ธารายในวัดพระศรีรัตนศาสดาราม

พ่อขุนศรีธำมธรราชบุตร แม่ขุนนางเสือง พกขุนบานเมือง ต
 พนองทองเคียวห้าคน ผู้ชายสาม ผู้หญิงโสด พ่อเผอผู้ตายจากเผอ
 ตงเตยงเล็ก เมอขุนใหญ่ได้รับเกล้าใช้ขุนสามชนเจ้าเมืองฉอดมาท
 เมืองตาก พ่อทไปรบขุนสามชนหวัชชาย ขุนสามชนรบมาหวัชชา
 ขุนสามชนเกต่อนเข้า ไพรพินนาได้ พ่อทหนัญญาพายจแจ ๆ กุบ
 หน กุขช้างบุกพลกัรบเข้าก่อนพ่อท กุดอช้างด้วยขุนสามชน คนก
 พงช้างขุนสามชนดวชอมัดเมืองแพ ขุนสามชนพายหนี พ่อทจึงชน
 ชอชอพระรามคำแหง เพอทพงช้างขุนสามชน เมอชวพ่อท กุบเรอ
 แก่พ่อท กุบเรอแก่แม่ท กุได้ตววเนอตววปลากเอามาแก่พ่อท กุได้
 หมากถ้หมากหวานอนนกกินอวอยกินตักเอามาแก่พ่อท กุไปดหนอง
 ง่องช้างได้กเอามาแก่พ่อท กุไปที่บ้านทเมืองได้ช้างได้ของได้ปววได้
 นางได้เงื่อนได้ทอง ได้เอามาเชนแก่พ่อท พ่อทตายยงพท กุพรา
 บเรอแก่พทอย่างบเรอแก่พ่อท พทตายจึงได้เมืองแก่ทงกถ เมื่อ
 ชวพ่อทขุนรามคำแหง เมืองสุโขทัยนค ในนามปลาในนามเข้า

เมืองบ่เอาจะกอบในไพร่ลู่ทาง เพื่อนจูงวัวไปค้าข้มาไปขาย
 ไกรจกกไกรค้าข้างค้ำ ไกรจกกไกรค้ามาค้ำ ไกรจกกไกรค้าเงือน
 ค้ำทองค้ำ ไพร่ผ้าหน้าไกร่ดุกเจ้าลูกขุนผู้ใดแล ด้มตายหายกว่า
 อ้ายาเรือน พ่อเชอเลอคา มนข้างขอตูกมัยเยยเข้าไพร่ผ้าชาวไทย
 บ้าหมากบ้ำพดพื่อเชื่อมหนไวแก่ลูกมณห์ ไพร่ผ้าตูกเจ้าลูกขุน ฝ
 ผลิตเผกแดกขางถนนส่วนใดแท้แล จงแต่งความแก่ชาด้วยขอบเขาด
 ตกกมกผู้ช่อน เหนเข้าทำนบไกร่พินเหนดินทำนบไกร่ได้อคคนใดชอ
 ชายมาหาพาเมือง มากช้อยเห็นอเพอก มนหมบข้างบมมาบมปวง
 บมนางบมเงอนบมทองโให้แก่นน ของมณคังเพนบ้านเพนเมืองใด ข้า
 เลอกชาเลอหวพจหวอปรกตบขาบค ในบักปตมกตงอนนหนึ่งแควน
 ไวหนนไพร่ผ้าหน้าไ กลางปานกลางเมืองมดอยมความเจบทองช้อง
 ไ มนจกกถ่าเวถึงเจ้าเมืองขบไ ไปตมกตงอนนแควนไ
 พื่อขุนรามค้แหงเจ้าเมืองไคยนเรยก เมอถามส่วนความแก่นนด้วยช้อ
 ไพร่ในเมืองสุโขทัย จงข้สร้างบ้ำหมากบ้ำพดท่วเมืองนทุกแห่ง
 บ้ำพรวักหลายในเมื่อน บ้ำดางกหลายในเมื่อน หมากมวงกหลาย
 ในเมื่อน หมากขามกหลายในเมื่อน ไคร่สร้างไคไไว้แก่นน ในเมือง
 สุโขทัยมนนাত্রพงโพยดีได้กนค้ตงกนหน้าโงเมือแต่ง รอบเมือง
 สุโขทัยนตร ไปไค้ตามพินลี้รือยวา คนในเมืองสุโขทัยนหมกทาน
 หมกทรวงดัดหมกโอยทาน พื่อขุนรามค้แหงเจ้าเมืองสุโขทัยนทั้งชาว
 แม่ชาวเจ้าทวยปวงทวยนางตูกเจ้าตูก ขุนทงด้ ทัง หลาย ทัง ผู้ชาย
 ผู้หญิงผู้ทวยมีตราในพระพุทธรด้าสนทรวงดัดเมือพรนษาทุกคน เมอ

โลกพรณาราดกถินเคื่อนหนึ่งจ้งแถ้ว เมอกราดกถินมัพนเบมมัพน
 หมากมัพนดอกไม มัหมอนน่งหมอนโนนบริพารกถินโอยทาน แถ
 มีแต่ญิบดานไปส่ตญุดกถินถึงอรญญิกัพน เมอจกกเข้ามวอยรง
 กนแถอรญญิกัพน เท้าหวอดานค้ำบงคักด้วยสังพาดสังพัน ดยง
 เคื่อนดยงขบปไกรจกกมกกเคื่อนเคื่อน ไกรจกกมกกหวอดหวอ ไกร
 จกกมกกเคื่อนเคื่อน เมืองศุโขไทยนมดปุตต์ (ซำรุต) หวงหยัน
 ญอมคนดยคกนเข้ามำค่านเมาทนท่นเคื่อนไฟ เมืองศุโขไทยนม
 ค้งจกกแผก กถางเมืองศุโขไทยนมพหามพระพุทธรูปทอง มัพระ
 อัฐารคัมพระพุทธรูป มัพระพุทธรูปอนใหญ่ มัพระพุทธรูปอนราม
 มัพหารอนใหญ่ มัพหารอนราม มับุครมด้งฆราวาสมเธรมมหา
 เถร เบองคตวนคกเมืองศุโขไทยนมอรญญิก พัชนรามคัแห่งกั
 โอยทานแก่มหาเถรด้งฆราวาสปรารญญิตบญิกไคร หวดกักกว่าบุคร
 โนเมืองนกกคนดักแถเมืองศุโขธรรมมารามา โนกถางอรญญิกมพหาม
 อนนท่งมณใหญ่ด้งงามนาก มัพระอัฐารค่อนนท่งดกย เบอง
 คตวนโอกเมืองศุโขไทยนมพหามบุครมทเด หวดม บำหมาก มบำ พดุมไ
 มนา มกถานมมานใหญ่บานเดก มบำมวงมบำฆามค้งามค้งแถด
 เบองคตวนนเมืองศุโขไทยนม มดถาปดำนมัพระอจนมปาดำทมบำ
 หมากพรวบำหมากถางมไรมนามกถานมมานใหญ่บานเดก เบอง
 หวดนเมืองศุโขไทยนมกฏพหามบุครอย มดวคถางด มบำพรว
 มบำถางมบำมวงมบำฆามมนาโคก มพระขพงมเทพคานเฆอนนัณ
 เปนใหญ่กว่าทุกฝไผเมืองน ฐนผู้เิดกอเมืองศุโขไทยนมด ใหว

คพตถกเมืองนทยงเมืองนค ฌโหวบคพตถกฌในเขานนบคัมบเกรง
 เมืองนทย ๑๓๓๕ ศกมโรง พชนรามค้แห่งเจ้าเมืองศรีรัชนาโดย
 ศุโขทัยน ปลดกไม้คาลนค้ดบด้เขา จ้งให้ช่างพนนขตารหันต้ง
 หวางกตางไม้คาลน วนนเคือนคบบเคือนโอกแปดวนน วนนเคือน
 เตมท้งแปดวนน ฌบค้กรเถรมหาเถรขนน้งเหนอขตารหันต้งขรมมเก
 อบาตค้ฌทวยจ้งดล ฌไชวนนต้งขรม พชนรามค้แห่งเจ้าเมือง
 ศรีรัชนาโดยศุโขทัย ขนน้งเหนอขตารหันให้ฌทวยดลจ้งดลขน
 ฌทวยดลอบานถอเมองกน วนนเคือนพเคือนเตมทันท้งขางเผอก
 กรพคดตยงทยนญอมทองงาม ทงววาชอรบาค้ พชนรามค้แห่ง
 ขนขไปนบพระพหารอรญญิก แลเอามาจกริกอนนหนมในเมองชลง
 ดถาปลกไวก้ด้วยพระศรีรัตนธาต จกริกอนนหนมในถาชอถาพระราม
 อยฌงนาค้พาย จกริกอนนหนมในถารคณขร ในคดองบาคคณน
 ถาถาดองอนน อนนหนงชอถาถาพระมาต อนนหนงชอพุทธง ขตาร
 หนนชอมนงดถาบาตรดถาปลกไวก้หนจ้งทงทหลายเหน พชนพระราม
 ค้แห่งดลพ้อชนศรีอินทราทิตยเปนชนในเมองศรีรัชนาโดยศุโขทัย ทง
 มากาวถาแถไทยเมองค้ให้ถ้าฟ้า (ขำรุด) ศุโขทัยชาวอูชาวของมา
 ๑๓๐๘ ศกมโรง ให้ขตเขาพระธาตออกทงทหลายเหนทอช
 บ้เรอแก่พระธาตค้เคือนทกวนน จ้งเอาดงฌงในกตางเมองศรีรัชนา
 โดยก้อพระเจคยเหนอทกเขาจ้งแถว ต้งววงผาตอมพระมหาธาตถ้าม
 เขาจ้งแถว เมอกอนถายต้อไทยนบม ๑๓๐๕ ศกมโรง พชนรามค้แห่ง
 ทาไกรใจในใจแถได้ถายต้อไปน ถายต้อไทยนจ้งมเพอชนนุณนไวก้

ใต้ใจ ขุนพระรามคังแห่งนั้น หากเป็นท้าวเป็น พรครูแก่ไทยทรงหลาย
 หากเป็นครูอาจารย์สั่งสอนไทยทรงหลาย ให้รับบุญธรรมแท้แก่น
 อนันต์ในเมืองไทย ด้วยบุญด้วยลาภกด้วยแก้วด้วยหาญด้วยแคะด้วย
 แก่งหากคนจกกล่อมมิได้ อาจปราบฝูงช้างเค็มเมืองกว้างขวางหลาย
 ปราบเมืองตวนนอก รอดสัตว์ดวงส่องแก้วมาจ่ายสาคา ให้ฝั่ง
 ของเกิงวียงจนวียงคำเป็นท้าว เมืองหวอนอนรอดคนทพระบางแพร
 ด้พรณณภุมราชบุรี เพชรบุรี ศรีธรรมราช ฝั่งทะเลสมุทรเป็นท้าว
 เมืองตวนนตกรอดเมืองฉอดเมือง (ขำรุด) นหงคำพดัมพรห่าเป็นแดน
 เมืองตวนอนฉอดเมืองแพดเมืองม่านเมือง (ขำรุด) เมืองพลวงพันฝั่ง
 ของเมืองชวาเป็นแดนแก้ว ปดกเตียงฝั่งตูกบ้านตูกเมืองนั้นชอบด้วย
 ธรรมทุกคน.

จารึกหลักศิลาเมืองสุโขทัยที่ ๒

อักษรขอมโบราณ

หลักศิลาอันอยู่ท่ากลางรายในวัดพระศรีรัตนศาสดาราม

กัมมระเตนุอัคร์สุริยวงษ์รามมหาจรมมิกราชาธิราช ๓๒๖๘ ศกกุล
 บรรพาทกัมมระเตนุอัคร์สุริยวงษ์รามมหาจรมมิกราชาธิราช บรรพาท
 กัมมระเตนุอัคร์สุริยวงษ์รามมหาจรมมิกราชาธิราช อัคร์

อัคร์ชกบระนาม บรรพาทกัมมระเตนุอัคร์สุริยวงษ์ราม มหา
 จรมมิกราชาธิราช บิยังบราจนิยบระอัคร์ชก
 โดยโลกาจา รียะ กฤตยะทรมาน พรหมณะตะบั้ง
 สมเด็จพระพุทธเจ้าอยู่หัวมหาราชบรมโกศ ทำเนียบ
 โสมนัสสถาน คือคฤหาสน์ ติวรชมาศ
 สุริยวงษ์ จันทรวงษ์เสด็จจากเที่ยงนุ่ง บรรพชญาตะโอร
 ภา จิยังคฤหานะ ติวรโมก อัคร์ไกรยน์ ศักราชตะอัคร์
 เสด็จปติภังกรต กอรรณโฆ ชนาต อากเที่ยงสรวัชญาธิมาศ
 ทินวารณักษัตริย์สังเขบ กุโดยกรมสิทธิ สมเด็จพระพุทธเจ้าอยู่หัว

อากถัม อากเล็ก ฉนำ คณะนา ตะคิยะโดยรู้สัจจิตติบระกรมสับ
 มาตราปรากฏด้วยศกคิเขียด และหนุบรานะมี ด้านตากเคยได้ค้ำ
 คงดำรงเสวยราชวิภาวดีศรีรัตนาลัยโดยสุโขทัยในฉนำ ๒๒ ถุ ตะ ๑๒๗๓
 ศกฉลุ สัมเด็จพระพรพรอราชบัณฑิต เท้าชัยเชิญ มหาส้ามังฆราช
 ตะมานศิลาเรียบจบ บระมิดกไทรย ตะสถิตยในฉฉกาทวี่ป ตะมาน
 ศิลาจารีย์รักษนิคมผลอง เจริง อัมฉินกร จันนะโมกฤตะมารัก
 กันทรเทพพรอศิตปี่ดำดัมด้างบระกฏวิหาร กัมถง ไพรส่วยตะ
 มานโดยทิสัมปัจจิมสุโขทัยนะ ปราบปราม จักกัตเสด็จเน ถวาย
 มะไทยบระไพสัทธิศบรวชิณกรรม กิตนิรมานกาลนะชะ มุหา
 สัมเด็จพระมหาเถรานุเถระภิกษุสงฆผลอง โมกบระบาท กรมตะณูชัตพรอ
 ดำดัมสัถาเถยชเทียนหุบมุขกฤยพฤกษังคห
 ถวายบุษชาตราบมรค พรอขอมาคยมณฑรราชกฤณอง
 เทาตล ทูตบุษชาตักการะอำวี่สรงในตะโมก ฤเช็งเทินคดศักรุ บาน
 จันทร บานวารแววก สุสุโขทัยนะ มอญวัดเทพพรอปล กราส
 ชำระบระราชमारคอำวี่ทวาร ตั้ปุระ เกลตุ ทวารที่ปัจจิม คดตะ
 ไพรส่วยนาสัร้างกฏวิหารสัถานสัยงคัส หุวิคาน ตะวิจิตร จำเอง
 ระแวก รัชมิยาพิศัยมอฉบฉนลาย มัญชังกะชะฉวนิการายฉฉรังยี่
 ตราบครบฉนตราถกราดหุฉัศร สัถาพารังกัจจำเองคิตพุทบาทจุตะ
 ชรณฉับฉนเถย ถวายบุษชาภิรียาฉองเจริญเจต มอญฉาฉคฉนะ
 นาทามีออสฉยโทะนุเปรัยบเมิด บระราชमारคโทะ ประไปรยวร
 สัตะอระระราหุณฉลุ สัฉวรคเทพ อราชนา มหาส้ามังฆราช มอญ

บรรดาออสไตรมาถกถนุญต บรรดาอวามหาทานฉดของประดำ ฤทธิ
 ติธิประดอง บรรดอภัพพุทธรกรรมเทญอติประคิษฐานทุกกัน คด
 สรกสุโขไทยเนะโดยบวรสถาน พระมหาธาตุโนะ สดับบรมสบไถง
 อามวยเกตุบุรณมี คิทธาทรพิภักฤษณาปรทานมาคเชิง ๓๐ ปรัก
 เชิง ๓๐ โอธาดาร ๓๐ สถา ๒ จักรแพร ๕ บาทบิจุเชนย ๖๓๓ กันด
 รุจาโนะ ชักกระกิริยาทานบวรผอง คะเทคิโสกระอัยคะคณนาเอนก
 ประการ ถาดบุรณะ บรรดาอวามหาธาตุ อัดมิมิโรจ พุทธวาระ บุรณพสุ
 ฤกษ์นำตางค์ ไถงโนะ บรรดาอภัพพุทธรกรรมเทญอติประคิษฐานทุกกัน
 ธิราชกษมาทานคัถระดาบสเอนคิษฐานทุกกัน บรรดาอวามหาธาตุ อัดมิมิโรจ
 คิษฐานเด ราชมณเฑียรนาเลคิษฐานทุกกัน บรรดาอวามหาธาตุ อัดมิมิโรจ
 อัญเชียมมหาสามเณรปวธสาธิตาโนะภาณนา นพวัธ สักคิโนะ
 บรรดาอภัพพุทธรกรรมเทญอติประคิษฐานทุกกัน บรรดาอวามหาธาตุ อัดมิมิโรจ
 เณเด็ก อัญเชียมมหาสามเณรปวธสาธิตาโนะภาณนา นพวัธ สักคิโนะ
 ทุกเถะ บรรดาอวามหาธาตุ อัดมิมิโรจ บรรดาอวามหาธาตุ อัดมิมิโรจ
 หนะผลบุญ คิยัตติอวธิตะด่าณะประพุทธรกรรมเทญอติประคิษฐานทุกกัน
 คฤชณาจักรวติคิษฐานทุกกัน อิทรมมมิตติ พุทธรกรรมเทญอติประคิษฐานทุกกัน
 สวรรคเอนอติอะจาณะชา ประพุทธรกรรมเทญอติประคิษฐานทุกกัน
 อธิสถานโรโนะไถงไทยเทพ โยกไตรสรณาคม กษณะโนะ ไผทกรรม
 เนะ กะเกียกกลับทิก อธิสถาน ปวธไถงไทยเทพทรงประจรรค อาม
 สวรรณ บรรดาอวามหาธาตุ อัดมิมิโรจ บรรดาอวามหาธาตุ อัดมิมิโรจ

ประบาทฯ ครอบครองประภังคะประภัมปัตติวิเศษศักดิ์ได้จะกตนาจะโน...
 เด ณฑเทอด ไม่ตะชาอันทิน
 เถยमारदेईจถวายบรรบารมีตะกาละโนะ บิमानมหาสวดยรรวโนะ
 คือ เดี๋จเปรยประคิษฐานศิลาจารึกะเนะเดงตะชนะคณะผองก่อ.....
ไปรประไยบุญ บำปรอดถวายบุญธรรม
 มานบรรบาทสหนักเถยนา ไผทโกรม เกรยวระนะ อัฐะมิรุตมาน
 อำเบบุญธรรมผองมุนบวงเตลเยง ยลวระนะ มวดเยงสัดับ
 อนักโพลก้างองธรรมคุนะอิถุมิยล ผลบุญปรกฤตะตระเจยกกวริ
 ชนะคณะผองปายายมตะกุศลบุนยะ สบอนักรับำปผองบวงตะบิถวาย
 เถย มหาเถระไตรบีตกตะตะโมกข์
 ดังกาทูป สิทินสัทวเดย ทักษิณาไปรสวาย หกประคาธา
 สรเสริญ บรรยศักดิ์ผองนาคเจ้า ถวายบรรณชคิอเสด็จจาระ
 ศิลาทุกกัมถองพิศมามาไปรสวาย โดยทศัมจัจิมสุโขทัยนะ

แปลหลักศิลาเมืองสุโขทัยที่ ๒

ซึ่งจารึกเป็นอักษรขอมโบราณ

สมเด็จพระเจ้าบรมวงศ์เธอ

กรมพระยาปวเรศวริยาลงกรณ์ทรงแต่ง

(คัดจากวรรณิธานรายเดือนเล่ม ๑ ฉบับที่ ๓ ปี ๑๔๔๖ หน้า ๒๓๘)

เรื่องความในอักษรเขมรที่จารึกลงไว้ในเสาศิลาตั้งเหลี่ยมโต ๕ ก้าว
ตั้งสองคอกกั้นคั่น
ด้านซ้าย เป็นเมืองหลวงฝ่ายเหนือ แต่เดิมพระบาทสมเด็จพระ
จอมเกล้าเจ้าอยู่หัวทรงพระผนวช เสด็จขึ้นไปประพาศณหัวเมือง
ฝ่ายเหนือ ได้รับเสาศิลาทั้งสองแท่งตั้งมายังกรุงเทพฯ แล้วโปรดให้
ประชุมนักปราชญ์ราชบัณฑิตย แปลเป็นภาษาไทยได้ความว่า ดังนี้

เมื่อครั้งมหาจักราช ๑๒๖๘ ศักราช พระบาทสมเด็จพระกระมะระ
ตั้งอัครราชธรรมราช เป็นพระมหาอุปราชอยู่เมืองศรีสัตนาไลย เป็น
พระราชโอรสของพระบาทสมเด็จพระกระมะระตั้งอัคราไทยไชยเชษฐเมือง
สุโขทัย พระมหาอุปราชทราบว่าพระราชบิดาทรงพระประชวรหนัก
พระองค์จึงยกพลยกแสนยกเป็นกระบวนทัพมา แต่ณวันชนหาคำเตือน
แปลถึงเมืองสุโขทัยวันแรมค่ำหนึ่งเดือนแปด เสด็จพระราชดำเนินทัพ

เจ้าประทุมเมืองวิเศษพายัพปราบศัตรูหมื่นบุรีจามิตร ประหารชีวิตผู้คิดมิชอบ
 เสด็จ เสด็จขึ้นเสวยราชสมบัติแทนพระราชบิดาที่สวรรคต มุขมนตรี
 พ่อพราหมณ์คงพระราชพิธีอภิเษก แล้วถวายพระนามว่า พระบาท-
 สมเด็จพระเจ้าอู่ทอง เสด็จออกศึก สืบพงษ์ รามมหาธรรมิก ราชาธิราช
 พระองค์เสวยราชสมบัติพระองค์นั้นขององค์พระบรมราชชนก ต่อมาแต่
 มหาศักราช ๑๒๗๒ ศกมะเมีย มีพระกรรมวรราชฤทธิยดั่งนำในมหาสมุทร
 แด่ตำรา พระองค์ทรงพระกรุณาแก่ราษฎรยิ่งกว่าพระราชบุตร มนตรี
 แลประชา ราษฎร จะเอา วิญญาณ กระพริบ แลเอวิญญาณ กระพริบ มา
 ถวายพระองค์ ๆ มิได้รับ กลับแนะนำแจ้งแจ้งธรรมให้เอาไปทำ
 การกุศลเกื้อหนุนในพระศาสนา ฝ่ายชาวเมืองก็มีศรัทธาเต็มใส่ พวกนี้
 มาบังฟังคำสั่งสอนของพระองค์แลปรารถนาจะเอาเรียนวิปัสณาพระองค์
 ท่านก็ตั้งพระทัยสั่งสอนสรรพสัตว์ทุกชน ท่านมิได้ปรารถนาอื่นซึ่ง
 อามิสคิดแต่จะแนะนำสัตว์ทุกชนให้ได้รับความสุขในโลก ถึง
 กาลในบัดนี้บัดนั้น ถ้าราษฎรในขอบเขตนี้เข้ามาบางพวกที่มมีความผิดคิด
 อยู่ในเวรจำจองต้องโทษราชทัณฑ์นั้น ก็ทรงพระกรุณาบริจาคพระราช
 ทานทรัพย์ช่วยไถ่โทษแผ่นดินให้พ้นทุกข์แล้ว ก็โปรดให้ไปทำมาหากิน
 ตามภูมิ พระองค์เสด็จเสวยราชสมบัติ รักษาไพร่ฟ้าประชาราษฎรด้วย
 พระมหากรุณาปรานีดังนี้ ถัดมาศกก็เกิดคุณก็เป็นเหตุเอาต่อพระเกียรติ
 ยศปรากฏจรรยารบไปในนานาประเทศน้อยใหญ่ทั่วทุกด้านทิศ ขนทองปวง
 ในดาวแดนทุกทิศก็มาขึ้นสมนิมพระบารมี ชักชวนกันมา พงพระบรม
 โหสิสมภารบันดาลฝนตกต้องตามฤๅ จนัญญาหารแลพืชพรรณผลไม้ม

บริบูรณ์ทว้หน้า ประชากรามิเป็นสุขสโมสรประชุมในเมืองนั้น ฟัง
 ราษฎรมิได้เป็นทางท่าด้าหามิได้ เป็นไทยพลเรือนทงสันเป็นสุโขทัยเมือง
 เหตุตั้งนั้นนามเมืองจึงปรากฏว่าเมืองสุโขทัย (คือไทยเป็นสุข) กับ
 หมู่ปรับกับปัจจามิตรก็ไม่วิตประทุษร้าย เกรงพระเดชาณุภาพ ด้วย
 พระเกียรติยศเป็นที่สรรเสริญทว้ประเทศ ครองนมพระโองการ ตั้งให้
 มุขอำมาตย์สร้างพระราชกฤเทหมปราสาทนพสุรย์ (คือเก้ายอด) แล
 พระราชมณเฑียรสถานพระพิมาณจักรมุข แลไปด้วยศิลาแลงรูปนให้
 เป็นท่เกณด้ารดาวร ประกอบขจิตด้วยสรรพวัฒนาหกโศภากษัตริย์
 เสร็จสมพระราชประสงค์ พระองค์นำบาตรเต็มไปด้วยมธุปายาส
 ประเคนพระสังฆเถรานุเถรในพระมหาปราสาท พระสงฆ์ทำภทริก
 เสร็จแล้ว ทรงอภิเชกสมณพราหมณาจารย์คปัยคิ ตั้งขังทงหลาย
 เสดียงให้มาเฝ้าเรียนพระไตรปิฎกธรรม แลศึกษาซึ่งศิลปศาสตร์วิชา
 การต่าง ๆ ในบริเวณมหาปราสาทนั้น แลพระองค์ทรงทราบจิรฉนวนผู้มี
 บรมมอมาวดีเพญดิบแต่เดือณ ขาดารสำหรับเข้าพรรษา แลอธิกมาค
 อธิกวารซึ่งจะมีมา แลเป็นปกติกต พระองค์ทรงพระอนุสรณ์คำนึงถึง
 ฤตุกาลที่ไม่ถูกต้องตามลทธิพระพุทศศาสนา จึงทรงทำตำราทว
 ทศมาคเป็นเดิม ไม่นักปราชญ์ประเทศใดจะเสมอพระองค์ได้ ครั้ง
 หนึ่งมีรับสั่งให้ราษฎรไปอาราธนาพระเจดีย์ แลพระมหาเจดีย์มา
 ประดิษฐานในเมืง แลโปรดให้สร้างพระมหาธาตุรูปรางค์ใหญ่องค์
 หนึ่ง แลสร้างพระอารามในท่พระมหาธาตุนี้ พร้อมด้วยพระ
 จิหารการเปรียญเสนาสนพระสงฆ์บริบูรณ์ แลให้หอพระพุทศปฏิมากร

ด้วยทองสัมฤทธิ์บริสุทธ์เท่าพระองค์ท่านไว้เป็นพระประธานในพระอุโบ-
สถ์ จึงพระราชทานนามอารามว่า สังฆาวาสอารามวิหาร ทุกอันชาว
เหนือเรียกชื่อว่า (วัดสังฆาวาส) อธิบาย พระองค์มีพระราชประสงค์
พระโพธิญาณในอนาคตกาลแต่ปรารถนาเป็นพระพุทธเจ้า เพื่อจะนำ ศักดิ์
ให้พ้นจากสังสารวัฏไปสู่พระนิพพานในอนาคตกาล แล้วทรงหล่อรูป
พระศรีอารียะพระองค์หนึ่ง ประดิษฐานไว้ในพระวิหารคดทิศใต้ใน
อาราม ครั้นหนึ่งตรัสตั้งนายคิดบัญชาช่างให้หล่อรูปพระนเรศวร พระ
มเหศวร พระวิเศษนุกรรม รูปพระสุเมธวรดาบศ พระศรีอารียะ ทั้งห้า
รูปนี้ประดิษฐานไว้ในหอเทวาลัยมหาเกษตรพินาม ไว้เป็นที่สักการบูชา
ณ ตำบลป่ามะม่วง พระองค์ทรงเล้าเรียนพระพุทธวจนะไตรปิฎกธรรม
ฐานิฐานาญ พระสังครพระคุณพระอภิธรรม โดยโหราจารย์ทรง
ทรมาน พระองค์ตั้งต่อนะครพินามอันค้ำค้ำ ทรงพระราชบัญญัติ
คัมภีร์ดำตราคม เป็นประณมธรรมนิยม ทั้งเนปรัชยาภิธานารัตนคัมภีร์
ตำราหินปาฏิบพมาศ คือโรยการารจันทรการารยังเดี๋ยจ พระองค์
ทรงพระปรีชาโอฬาริกวิรคณานุคุณ ไม่มีผู้ใดในสยามประเทศจะเสมอ
พระองค์ พระองค์อาจเลื่องลือรพิจารณาให้ทราบถนัดแน่ในอธิกมาศ
ทินะปารณักษัตรดังเกิดเกิดโดยกรรมประสิทธิ์ สมเด็จพระบรมบพิตร
อาจจะถอนจะลบยกเป็นมโหฬารตามคติปล คณนาอนุสิทธิศักดิ์พระคัมภีร์
ทุกมาตรามาได้เคลื่อนกลาดเฉย เด็ดจเล็ดยราชสมบัติในกรุงศรีธรรมนา
โดยสุโขทัยราชธานีไท้ ๒๒ ปี ลุมพาทักกราช ๓๒๗๓ ศกณดู สมเด็จพระ
พระบรมบพิตร ครั้นใช้บัณฑิตยไปอาราธนาพระมหาสามีดังฆราช

อันกอบด้วยศีลอาจารย์นุวัตรทรงพระไตรปิฎกจบ มีศีลปศำครวัตรบริ
 หารบิธำหรับฉบบโบริณำจารย์ครบทุกประการอันประเสริฐ ซึ่ง
 สกิตย่อนนรจันทรเชตร ในประเทศเกาะลังกาทอปลึงหฬภาษา มา
 ลูกรุงศรีสังขนาโดย พระองค์จึงมีรับสั่งให้ศิธมีนายช่าง ปลดกฏ
 ฎิหารระหว่ำงบำมะม่วงอันมีในทิศประจิมเมืองสุโขทัย นายช่างได้ทำ
 ที่ราบคาบปรำบภูมิภำคเดิมอแฉงเททรำยเกลี่ยตำกตำมตำม รำกับ
 พระวิศณุกรมมำณณมิตกปำณกัน เมื่อได้สมเด็จพระสังฆรำษณเป็น
 มหำเถรกับพระภิกษุสงฆ์หลำยองค์มำแฉงก่ำทอปลึง พระองค์กรับสั่ง
 ไซ้ให้อำมำคย์มุขมนครผู้ใหญ่ผู้น้อย แฉงรำชตระกุดทงหลำยแฉงวัน
 เป็นรำย นำเอำดอกไม้อะปเหียนหมำกขำวดอกธงค้ำง ๆ ไปรับ ทำ
 สักการะบูชาตลอดขงมำรคสถลมำรค ตั้งแต่มองทำเรือทะเดมำทำงบก
 แฉงเมืองเชียงทอง เมืองจันทรเมืองพรำน เมืองฉำน ตลอดถึงเมือง
 สุโขทัย ครงนพระองค์รับสั่งให้อำมำคย์นักการ กวำดพระรำช
 มรรคาสถมำรค ตกแฉงพระทวำรทิศบูรพำไปจนพระทวำรทิศประจิม
 ค่ำอ่ำมะม่วง ซึ่งปลดกฏฎิหารมโหพำรเกษมไว้รับพระสังฆรำษณ
 ครงนพระองค์ทรงบริจำคพระรำชทรัพย์จะฉนมีได้ ประดับประดำรำช
 มรรคำเป็นทีเกษมตำรำญไพบุฉยเสด็จแฉง จึงอรำษณำพระมหำอำนิ
 สังฆรำษณำพรรำษณใดรำค ครนออกพรรำษณแฉงพระองค์ทงค้ำง
 มหกรรมกำรฉลองพระพุทธรูปสัมฤทธิ์หล่อเทำกับองค์นั้น ทรง
 ประดิษฐานไว้ก่ำงเมืองสุโขทัยโดยบุรพทิศตำนพระมหำรำษณนั้น พระ
 องค์ทรงฟังพระธรรมเทศนำทุกฉวัน ค่งแฉงนค้ำ ๑ ถึง ๑๕ ค้ำ คิด

พระราชทรัพย์บริวารถวาย บัณฑิตธรรม วันหนึ่งทองคำซึ่งสืบคำตั้ง
เงินซึ่งสืบคำตั้ง อู่พารักษ์เครื่องราชูปโภคต่าง ๆ อย่างละสืบ
ธำมรงค์แหวนทองคำกำไลทองคำเงิน แลเครื่องกระยาหารไทยทาน
ทั้งหลายนานาอเนกประการ เมื่อออกพรรษาอุปัชฌาย์พุทธมุนี
พุทธฤกษ์ณคำวณนพระองค์มาทานครีตเป็นคาบสั บวชเฉพาะเนตร
พระสังฆปริณายกอันประดิษฐานบนพระมณเฑียร ซึ่งเสด็จทำตักการ
บูชาเป็นเนืองนิตย์แล้ว จึงอาราธนา พระมหาสามี สังฆราช แลภิกษุสงฆ์
เถรานุเถรทั้งปวง ชนบนเหมปราสาทราชมณเฑียร พระองค์ละราช
สมบัติออกบรรพชาเป็นสามเณร เมื่อจะขอคืนนั้นพระองค์เสด็จขึ้นชน
บกพระหัตถ์อัญชิตนึ่งมีการพระพุทธสังฆปริณายกแลพระไตรปิฎกกับ
พระเถรานุเถร แล้วทรงตั้งสัตยาธิษฐานว่าเคระกุกัดเคห์หนหลังแฉฉด
บุญที่อาตมบรรพชาอุปสมบทคือพระบุรพพทธศาสดานคราวัน อาตมไม่
ปรารธนาสมบัติอันพรหม แลจกรพรรดิสมบัติห้ามได้ ปรารธนา
เป็นองค์พระพุทธเจ้าหน้าตักตัวข้ามไตรภพหนเทอญ

อธิษฐานตั้งนแล้วจึงรับสรณาคมต่อพระอุปัชฌาย์ ขณะนั้นแผ่น
หินใหญ่ทั่วทุกทิศเมืองสุโขทัย ครั้นทรงผนวชแล้วเสด็จลงมาจากพระ
มหาสุวรรณเหมปราสาททรง ไม่ทำ จรดจรต ด้วยพระบาทเสด็จ พระ
ราชดำเนินไปป่ามะม่วง ขณะประดิษฐานผ้าพระบาทลงยังพนธรัตน์
ปฐพีทุกวันนี้ใหญ่ยิ่งทั่วทุกทิศ หินสาเข้าพรรษานั้น จึงเสด็จ
ออกด้วยพระไชยศรี ขณะนั้นไม่ควรเลยสรรพไม้เสวยเสพยหานาอากาศ
คาสตรียเมฆา จันทรปรางค์กับคาราฤกษ์ทั้งปวงยิ่งกว่าทุกวันนี้ด้วย

ณ^๕นั้น จึงได้จวบรพชาเป็นภิกษุในระหว่างพัทธมานั้น ขณะ^๕นั้น
 นาคราชหนึ่งอยู่โดยบุรพทิศเมืองสุโขทัยนั้น ยกพังพานขึ้นสูงพัน
 คน แปรตาไปเฉพาะบ่ามม่วงนั้น เห็นรอยผุดพุดงัดกลางอากาศ
 ลงต่อแผ่นดิน อนึ่งเวลานั้นไฉนเสด็จระฆังดนตรีครุฑช้างค้ำโพธาร
 ใกล้เคียงของชนเป็นอันมาก จะพรรณนานับมิได้ แต่บรรดาหา
 ชนที่มาสโมสรสันนิบาตในสถานที่นั้น ย่อมเห็นการอัศจรรย์ประจักษ์
 ทุกคน เหตุด้วยเสด็จออกทรงบำเพ็ญพระบารมี เมื่อทำอัฐงา
 คึกคัก เมื่อฤกษ์คิมหันต์ไม่มีฝน ด้วยอำนาจศีลและความอธิษฐาน
 พระบารมีด้วย ปลวักประจักษ์คนมาหาหาตวันไหว เทพธรรมา
 จิรณหกตกกลงมาในฤกษ์แจ้ง แสงอักษรรยธรรมเสริญในการสร้างพระ
 บารมี นักปราชญ์ราชบัณฑิตยจึงจดหมายโดยจิตรจารึกลงไว้ให้
 ถิ่น^๕ ในเสาศิลาฐานเพื่อจะให้ชนพระเกียรติยศปรากฏต่อไปภายภาค
 หน้า ถัดนั้นบรรดามนตรีอำมาตย์ ไพราราชบัณฑิตยวิทยากรย
 เศรษฐีมหาศาลราชประยูรวงศ์อำมาตย์พร้อมกันประชุมเชิญ
 พระองค์ให้ลาผนวช สมเด็จพระบรมบพิตรทรงให้ประชุมนมพระสงฆ์
 เถรานุเถรทั้งปวง ปรีกษาพร้อมกับพระราชประยูรวงศ์อำมาตย์ แล
 เสวกามาตย์ ในต้นถาการสดานชื่อต้นทศศิลา เห็นพร้อมยอม
 แล้ว พระองค์ทรงพระกรุณาแก่สรรพสัตว์บรรพชิตเพื่อจะให้รู้ธรรม
 นิยมลาผนวช แล้วพระองค์ก็ออกพระโอษฐ์เป็นพระคาถาเปล่งพระวาจา
 ลาผนวช ผลัดผ้ากาสาผดสีทั้งปวงแล้ว พระองค์ก็ทรงเครื่องราช
 กกุธภัณฑ์อันตราไชยประโภคสำหรับกษัตริย์ เสวกามาตย์ราชกระวี

มนตรทั้งหลายตงการอภิเชกออกครั้งหนึ่ง แล้วถวายพระนามใหม่ว่า พระ
 บาทสมเด็จพระเจ้ากระมะระเตงอัครมหาธรรมิก ราชาราชเจ้าแผ่นดิน
 กรุงศรีธรรมนาโดยสุโขทัย ครั้นนั้นดำรงชนทั้งหลายบรรดาที่มัจฉเลอม
 ไล่สัตว์ธาตอทางธรรม ก็มาจึงวอนให้พระองค์ท่านช่วยแนะนำสั่งสอน
 ในทางธรรมที่จะเป็นคุณเป็นประโยชน์ในอนาคตกาล ภายหลังพระ
 มหาสามิถัมภราช ถวายพระนามเพิ่มเข้าอีกว่า พระบาทสมเด็จพระ
 พระเจ้ากระมะระเตงอัครมหาธรรมิกษัตริย์โชติมหา ธรรมิกราชาราช
 เจ้าสุโขทัย ในกาลนั้นพระองค์ทรงระลึกถึงพระเชษฐาเมืองธรรมนา
 โดยจะเสด็จนำพยุหพลไป ครั้นนั้นราชบุตรเมืองสุโขทัยสยบแสงเงาใจ
 ด้วยพระองค์จากพระนคร เมื่อราชบุตรเป็นดังนั้นท่านจึงอัญเชิญพระ
 พุทธรูปทองคำมาแต่เมืองนันทนคร มาประดิษฐานไว้ในเมืองสุโข
 ไทยสนองพระองค์พระชนก ถวายพระนามพระพุทธรูปทองคำนั้นว่า
 พระบาทสมเด็จพระเจ้ากระมะระเตงอัครไทย ผู้เป็นพระบรมราชชนก
 อภิเชกให้เป็นอธิบดีอยู่ณเมืองสุโขทัย มอบเจเนราชสมบัติแลราชการ
 ทั้งปวงให้อำนาจท่านบำรุงราชบุตร แล้วพระองค์เสด็จดำเนินพลไป
 ปราบปรามเมืองหนึ่ง ชื่อศรีจุฬามลราชมหานครตงอยู่ที่ศุภายัพเมือง
 ศรีธรรมนาโดย เสด็จทอดพระเนตรตามระยะสถลมารคไป เห็นว่า
 ทางลำบากยากแก่ราชบุตรไปมาค้าขาย จึงทรงพระกรุณาโปรดให้รพ
 ฐคคดองทำถนนหนทางหลวง ตั้งแต่เมืองสุโขทัยมาจนตลอดถึงเมือง
 ศรีธรรมนาโดย แลเมืองน้อยเมืองใหญ่ ทำทางนำทางบกแควเวียนไป
 ตามหว่างทางใหญ่ เป็นการบุญสนองคุณพระราชบิดา แล้วทรง

เรื่องเมืองสุโขทัย

พระกรุณาตั้งขุนด่านหมื่นด่าน คุณไพร่พิทักษ์รักษาย่าให้คนต่างด้าว
ชาวต่างแดนหลบหนีข้ามเขตแดนไปได้ แลอย่าให้เป็นทางเบียด
มีใครผู้ร้ายมาทำอันตรายแก่ราษฎรที่ไปมาค้าขาย เหตุการต่าง ๆ ที่
อัศจรรย์ ก็ให้จดหมายจารึกลงไว้ในเสาศิลา เพื่อให้คนภายหลัง
แจ้งประจักษ์พระบารมีแด่พระเกียรติยศ ของพระบาทสมเด็จพระเจ้า
พระบรมเชษฐาธิราชพระชนนีศรีสังข์ไชยศิริหารมณิกราชาธิราชเจ้าแผ่นดิน
เมืองสุโขทัย หนึ่งเราท่านทั้งหลายไม่เคยเห็นการประจักษ์อัศจรรย์
ดังนี้ ครั้นมาพบเห็นแล้วต้องหือฮากันทั้งบ้านทั้งเมือง

หนึ่งพระสังฆราชมหาเถรเป็นผู้ทรงพระไตรปิฎกมาแต่ ดังกาท้อป
สถิตอยู่พระดีโตดโดยทักษิณปามะม่วง ได้คำสรรเสริญพระเกียรติยศ
ซึ่งเสด็จทรงผนวชบำเพ็ญพระบารมี ได้เห็นอัศจรรย์หลายประการ
จึงจดหมายเหตุจารึกลงไว้ในเสาศิลาในระหว่าง พัทธสีมา ณ ปามะม่วง
โดยประจิมทิศเมืองสุโขทัย

เรื่องความในหนังสือเขมรซึ่งจารึกอยู่ที่เสาศิลา ณ ดัน เนอ ความ
แต่ท่าน

จารึกแผ่นศิลา

อักษรไทยย่อที่เมืองกำแพงเพชร

(คัดจากฉวีวรรณรายเดือน เดือน ๑ ฉบับที่ ๒ ปี ๑๔๔๖ หน้า ๓๖๐)

คำจารึกนี้ได้คัดมาจากตัวจริงของ ที่ในหอพระสมุดวชิรญาณ
แต่แผ่นศิลานักกระเทาะเสียบ้างแล้วแต่กล่าอ่านไม่ได้ความ จึงได้ .ณ. ไว้
แผ่นศิลานี้จารึกในสมัยเดียวกับหลักที่ ๒ มีความดังนี้

กักราช ๑๒๓๘ ปีระกาเดือนแปดออกห้าค่ำวันศุกร์ หน ไถ ถัดเรา
บุญ .ณ. สกุนีนกัสดัตต เมื่อยามอนนตราบนนั้นเป็นหกค่ำแด่
พรญาภไทยราชผู้เป็นตฤพรญาเดื่อไทยเป็นหลานแก่พรญารามราช เมื่อ
ได้เสวยราชในเมืองศรีสัตนาโดย ศุโขไทยได้ ราชภักเศล่อนฝูงท้าวพรญา
ทั้งหลายอนนมหิศหาย อนนมีในสี่ทิศนี้ แต่งกรยาตงววยของฝ่าย
หมากมาดามาให้ไว้ บนนยคดยญะภักเศลเป็นท้าวเป็นพรญา จึงชน
ชื่อศรีสัตยพรมหารธรรมราชาราช หากเอพรศรีรัตนมหาธาตุอน
มาสถาปนาในเมืองนครบันนั้น พระมหาธาตุอนนั้นใช้ธาตุอนด้ามาน
คือพระธาตุแท้จริงแท้ เขาถูกแต่ตงกาทอปั้นมาตาย เขาทงพชน
พระศรีมหาโพธิ์อันพระพุทธรเจ้าเราแต่ตั้งอยู่ได้ต้นแต่ .ณ. หลดขุนมวรา

จิราสได้ปราบกัณฑ์รเพชฌัญญานเป็นพระพุทธรูป มาปลูกเบื้อง
 หลังพระมหาธาตุ ^๕ ผู้ใดไหว้นบตราบาพระศรีรัตนมหาธาตุแด
 พระศรีมหาโพธิชน ^๕ อาได้มีผลอันดังสพราได้ ^๕ ก็คือคงโค้นบ
 องค์พระเป็นเจ้าบ้างแต่ ^๕ ความ ^๕ เรามมีหากถลายคำพระพุทธรเจ้า
 เราหารงบบอกไว้เอง ^๕ ได้เมื่อพระเป็นเจ้าได้เป็นพระพุทธรอนณ ^๕
 พชนมายุทธเรากนยังในเขย .ณ. แต่เมื่อนั้น .ณ. มาถึงบตคน อา
 ได้ชนเรากนคณาจากรอนนแด ^๕ บตคนดอยบดงไปแด ^๕ ยังเติบเก็บ ^๕
 .ณ. มีคนถามว่านแต่คณาร้อยบนั้น ^๕ แดยงคงแต่เก้ายับเท่นั้น ^๕
 ได้คณแดงั้น ^๕ ให้แก่ว่าดงน ^๕ เมอบนั้นพรญามหารวมมวระเฮา ^๕
 พระธาตุ ^๕ รนคนถอยจากบนั้นได้ร้อยจ้ามสิบเก็บ ^๕ แดอนน ^๕
 ถอยนนั้นอาได้ในปีโกะเคบนั้นมา ^๕ แดฝงเจ้ารพราหมณ ^๕ เสรังคิ
 ถอยจากเปนมถากเปนคเราแค้นนั้นแด ^๕

ญงฝงรัชชาดกกโรทหายชยชยูกถอยแต่นั้นแด ^๕ .ณ. ชยาละ
 มีคนถามดงนได้คณอน ^๕ พระเจ้าเราได้เป็นพระพุทธรในใต้ต้นพระ
 ศรีมหาโพธิมาเถิงวณนถาปนาพระศรีรัตนธาตุไว้ ^๕ .ณ. ให้เกี้ยว
 ดงน ^๕ มีจกนบบด้วย ^๕ ได้เพแก่ร้อยสิบแปดนั้น ^๕ พระได้เป
 พระพุทธรนั้นในบวอก ^๕ มีจกนบบด้วยเดือนได้ยสิบหมื่นสี่พันหกสิบ
 เดือน ^๕ เดือนอนพระได้เปพุทธรนั้นในเดือนหกบรณมี ^๕ มีจกนบ
 ด้วยวณนได้เจ็ดแสนหมื่นสี่ร้อยหกสิบแปดอน ^๕ พระได้เปพระพุทธรนั้น
 ในวณนพุท ^๕ วณนบานไท ^๕ วณนเตาญ ^๕ มีคนถามด่าสนาพระเป
 เจ้ายงเท่าใดจกต้นอน ^๕ ให้แก่ว่าดงน ^๕ แต่บอนนถาปนาพระ

ศักราชราชันเมื่อนั้นได้อำนาจเทพเจ้า จึงจากต้นตำราพระพรเจ้า
 หนึ่งได้นบบแต่มีตำราพระมหาธาตุไป ๓. เก่าดิมเก่าบึงในบ
 ฤ อ่อนว่าพระมีฤทธิไตรจนจากหาย .๓. จกกรัณฑ์มิได้โดย ญงมกน
 รัตนเสถียรน้อยได้ธรรมแท้ตำรา ยมเป็นต้นว่าพระมหาชาติหาคน
 สดกมิได้โดย ธรรมชาฏกอนอื่นได้มีคณาปลายมิได้โดย มีปลาย
 หาดมิได้โดย คณกพระอภิธรรมได้ พระมีฐานแต่พระยมจะหาย
 เมื่อนั้น .๓. ได้พินับได้ ผูกฤษณะอนนจำที่คงศึกษาทสยอน
 ญงมศึกษาหืออนหนักหาหามิได้โดย

แต่นั้นเมื่อนั้นได้พินับได้ ยมว่าผู้จกกรัณฑ์เจ้าพรหามิ
 ได้โดย เทาญงนผาเหตของน้อยหนึ่งเนบ ในหะรุจกกรัณฑ์พระเป็น
 เจ้าตาย แต่มันเมื่อนั้นได้พินับได้ ยมว่าผู้จกกรัณฑ์เจ้าพรหามิ
 ธรรมน้อยหนึ่งหามิได้โดย ถ้าพระเป็นเจ้าทหนักตแห่งคนกเพียง .๓.
 เมื่อมีอนนจากต้นตำราพระพรเจ้า .๓. ได้นกบรณมี .๓.
 สารวน .๓. ให้อา .๓. ถิ่นเมื่ออนน คั่นนั้นแต่ พระ
 ราชทูหลายอันมี ในแผ่น กัด ในเทพโลกกัด ในนาถโลกกัด
 ให้ไปกลางหาเง ไปมรณกน ในตง การคืบเข้า ไป ในคตองเคนมาสิต พระ
 สกูปแล้ว จึงโหะไปอยู่ ในคั่นพระศรีมหาโพธิ ที่พระพุทธรูปเจ้าครคค
 แก้วรพชญเคชญาอน เปนพระพุทธรูปเมื่อก่อนอนนจึงจกกรัณฑ์ไฟไหม้
 พระธาตุทองอนนนั้น และปลาวพุงชนคหุพรหมโลก ตำราพระพุทธร
 จกกรัณฑ์ในวนนตงกถาวนนั้นได้ แต่มันเมื่อนั้นผู้คนอนน จะได้รู้
 มนุญธรรมหามิได้โดย ญ่อมกะทำมาปกรรมแต่จกกรัณฑ์เขาคนไปเกิดใน

นรกได้ .ณ. ผู้ส่งสารสดับรู้ทั้งหลายจึงเร่งทำบุญกรรมในศาสนาพระ
พุทธเมื่อนั้น .ณ. ชาวเวียงคันทน์ม้วยหนักหนา จึงจะได้มาเกิดถนน
ศาสนาพระเป็นเจ้าได้ จึงทรงหลายหมื่น กะทำบูชาพระ สดับเจ็ดพระ
ศรีมหาโพธิ์นถนอตั้งต้นพระเจ้าเรา มีผู้ใดได้ .ณ. ด้วยใจ
ศรัทธาตั้งอนันต์จกปรารถนาไปเกิดในเมืองฟ้า พระศรีอริยโมตรงมา
เป็นพระพุทธรูปมาเกิดในเมืองคันทน์ คานดยวดได้ตาย มีคนถามคางง
โสด คางงรีด ไปรับบบบเดอนอนคันทนถอยเข้า คางงอนผู้ใด
หารงพิจารณาถึงชาคริต แล้วแต่คางงอนคันทนจำคางง ผู้คร
ถึงชาพิจารณาคันทนคันทนพระญาศรีอริยพระมหาธรรมราชาธิราช แด
พระญามหาธรรมราชนยังมคันทนคันทนคางง อนัน ให้ชานว่าคางง
พระญาธรรมราชนคันทนคันทนคางง

บานแพนกเดิม

๑ ศักราช ๒๓๓๓ ปีตั้งจักรมยุมาศกาพย์
 เอกาทศมัตถครุวารปริเฉทกาลกำหนด พระบาทสมเด็จพระปรมินทรมหาจุฬาลงกรณ์ บดินทรเทพยมหามงกุฎ บรมชนกนาถราชวรวงษ์
 วรคตพงษ์บริพัตร วรชัยราชินิกโรดม จารุรัตนบรมมหาจักรพรรดิราช
 ดังเกล้า บรมชนรมิกมหาราชธิราชบรมนารถพิตรพระเจ้าอยู่หัว
 ได้เสด็จถวญราชบรมราชาภิเษก ผ่านพิภพกรุงเทพมหานคร อมร
 รัตนโกสินทรมหินทรายุทธยา มหาศีลภพพรรัตนราชธานีบรมมัย
 อุดมราชธานีเวศน์มโหสถาน เสด็จออก ณ พระที่นั่งอมรินทรวินิจฉัย
 มโหฬารวิมาณ โดยเสด็จานอุดรวิมาณ พร้อมด้วยพระบรมราชวงษานุวงษ์
 แลข้าทูลลอองธุลีพระบาทผู้ใหญ่ผู้น้อย เฝ้าเบื้องบาทมณฑกษมาศ จึง
 พระบาทสมเด็จพระบรมนารถพิตรพระเจ้าอยู่หัว มีพระบรมราชโองการ
 มานนพระบัณเฑาะฐ์สั่งหนัก คำว่าตั้งพระเจ้าราชวรวงษ์เธอ กรม
 หมื่นอักษรสาส์นโสภณ จางวางกรมพระอาตักขันแดกรมอักษรพิมพ์
 ให้จัดหาหนังสือเรื่องพระราชพงศาวดาร ลำดับ กษัตริย์ใน ประเทศต่าง ๆ
 สร้างไว้สำหรับทรงทอดพระเนตร เป็นเครื่องประดับพระปัญญา แด
 ดำหรับแผ่นดินสืบไป จึงพระเจ้าราชวรวงษ์เธอ กรมหมื่นอักษร
 สาส์นโสภณ ได้จัดอาตักขันแดกรมอักษรเรื่องพระราชพงศาวดาร ลำดับ

กษัตริย์ในประเทศต่าง ๆ ทูลเกล้าทูลกระหม่อมถวายหลายภาษา
แต่เรื่องพระราชพงศาวดารฝ่ายประเทศสยาม แต่ประเทศจีน แต่ประเทศ
มอญ คือเรื่องราชาริราชัน นักปราชญ์และผู้มีบรรดาศักดิ์ ได้ฟัง
ได้รู้เรื่องด้วยกันเป็นอันมาก แต่เรื่องราชพงศาวดารเขมรนั้น เดิม
พระบาทสมเด็จพระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว มีพระบรมราชโองการดำรัสสั่ง
ขุนสุนทรโวหารในกรมพระอภัยมณี และพระยาธรรมบาลี ๑ พระ
เจ้าพิชิต ๑ หมื่นมหาสมุทร ๑ รวม ๓ นาย เป็นด้ามเขมรอู่ใน
กรมมหาดไทย แปลเรื่องราชพงศาวดารเขมร เมื่อจุลศักราช ๑๒๓๗
ปีเถาะต้นปีกศก เดือนแปดบรพาสขึ้นแรมหระคำณ วันพฤหัสบดีเสด็จแล้ว
เจ้าพนักงานเก็บรักษาไว้ในหอหลวง ยังไม่มีใครจะแพร่พรายรู้เรื่อง
ทั่วกันไป ข้าพเจ้าจึงเห็นควรในประเทศเขมรนั้น ก็มีเรื่องลำดับกษัตริย์
คือ ๆ กันมาหลายชั่วจนถึงทุกวันนี้ คือว่านักปราชญ์และผู้มีบรรดาศักดิ์
จะรู้ไว้ในเรื่องลำดับกษัตริย์แห่งประเทศต่าง ๆ เป็นเครื่องประดับ
ปัญญาให้รอบรู้โดยธรรมเนียมที่ประเพณีการ และมีอุบายต่างกัน
ทุก ๆ ภาษา ได้พิมพ์ขึ้น โรงพิมพ์หลวงในพระบรมมหาราชวัง กล่าว
ความแต่คนดั่งนี้

บุตรผู้น้อย ขึ้นทรงราชย์ในพระนครหลวงได้เดือนหนึ่ง นับแต่มีมะโรง
 จัตวาศกมาถึงศักราช ๗๓๘ ศกปีระกานักษัตรได้ ๖ ปี พระเจ้าราม
 ธิเบตกรุงไทย ถัดมายกกองทัพไปกวาดต้อนครัวเขมร ๘ หมื่นไปกรุง
 ศรีอยุธยา จึงพระศรีสุริโยปวงษ์ราชาผู้เป็นพระเจ้าหลานชนทรวงราชย์
 ดันองศ์มเด็จพระมิตดาในพระนครหม ในปีระกานพศกนั้น พระองค์
 ทรงราชย์มา ๑๒๘ ศกปีมะเมียขึ้นนักษัตรได้ ๑๐ ปี สวรรคต
 ลูกเล็กพระศัพเตศวฤ แล้ว จึงพระบรมรามาเถลิงทรงราชย์ด้นองศ์มเด็จพระ
 มิตดาในพระนครหมนั้น ๑๒๙ ศกปีจอขึ้นนักษัตรได้ ๕ ปี
 พระองค์สวรรคต ลูกเล็กพระศัพเตศวฤ พระเจ้าธรรมมาโลกราชผู้เป็น
 พระอนุชาได้ทรงราชย์ด้นองศ์มเด็จพระเชษฐาในพระนครหลวงนั้น พระ
 องค์ทรงราชย์มา ๑๓๔ ศกปีชวดขึ้นนักษัตรได้ ๓ ปี พระ
 เจ้าบรมราชาทหนึ่งกรุงศรีอยุธยาถูกทัพพม่าล้อมเมืองอยู่เจ็ดเดือน ครั้น
 ๑๓๕ ศกปีฉลูขึ้นนักษัตรจึงได้พระนครหม พระเจ้าธรรมมา
 โลกราชสวรรคต พระเจ้าบรมราชาจึงตั้งพระราชบุตรของพระเจ้าธรรมมา
 โลกราช ชื่อพระยาแพรกชนทรวงราชย์ตั้งพระนามพระอินทราชา พระ
 บรมราชาเจ้าพระยาญาติให้ให้มหาดทั้งสอง ไปตอบข่าวพระอินท
 ราชาในปีฉลูนั้น แล้วพระบรมราชาเจ้าพระยาญาติทรงราชย์อยู่ในพระ
 นครหม ๑๔๖ ศกปีชวดขึ้นนักษัตรได้ ๑๒ ปี จึงได้ราชาภิเศก
 พราหมณ์ถวายนาตั้งตั้งพระเกษทรงพระนารายณ์ทรงพระอรรค ทรวง
 พระนามพระบาทสมเด็จพระบรมราชาธิราชรามาริธิศรีสุริโยปพันธุ
 ธิราชมิกราชา ๑๔๖ ศกปีมะโรงขึ้นนักษัตรทรงราชย์ได้ ๕ ปี พระ

องค์เสด็จมาสถิตอยู่ ณ เมืองพนมเปญ จักรมูจจะราม เข็ม ลูกศักราช
 ๗๘๕ ศกปีฉลูนักษัตรพระชนมพรรษาได้ ๔๖ ปี พระองค์มอบเวนราช
 ตมบังคับให้พระนารายณ์รามาชบด ๆ ทรงราชย์ในพระนครพนมเปญมา
 ลูกศักราช ๗๘๘ ศกปีมะเส็งนักษัตรได้ ๕ พระองค์สวรรคต ลูกเล็กพระ
 ศัพเตศวรแล้ว จึงพระเจ้าศรีราชาพระองค์เถลิงทรงราชย์ในปีมะเส็งตมปี
 ศกนั้น ครั้นมาถึงแผ่นดินพระสุริโยไทยราชาพระองค์ทองต้องเกิดศึก
 รบกัน แล้วต่อมาถึงแผ่นดินสมเด็จพระยาธรรมราชา ผู้เป็นพระ
 ราชบุตรพระบรมราชาเจ้าพระยาญาติ เจ้าพระยาธรรมราชานพระ
 มารดาชื่อนักนางศรีเสงี่ยม เป็นบุตรออกคณทรวงพระอินทร์ เป็น
 พี่น้องกันกับพระยาเดโชที่อยู่กรุงศรีอยุธยา ลูกศักราช ๘๓๐ ศกปีชวด
 นักษัตรพระชนษาได้ ๒๒ ปี พระองค์จึงได้เถลิงทรงราชย์อยู่ในเมือง
 พนมเปญได้ปราบดาภิเษก ทรงนามตั้งพระยศทรงพระนารายณ์
 ทรงพระบรมศักดิ์ ทรงพระนามพระบาทสมเด็จพระธรรมราชาธิราชราม
 ชบดิ พระองค์ตั้งพระวงศ์ใหญ่เป็นพระอัครมเหสี ทรงพระนาม
 สมเด็จพระภักดีศรีเทพธิดา พระองค์ทรงราชย์มา ลูกศักราช ๘๓๕
 ศกปีมะเส็งนักษัตรพระชนษาได้ ๒๗ ปี มีพระราชบุตรกับสมเด็จพระ
 อัครมเหสีองค์หนึ่ง ทรงพระนามสมเด็จพระยาบางมวดียราชา
 ลูกศักราช ๘๓๗ ศกปีวอกนักษัตร พระองค์ทรงราชย์ได้ ๘ ปีพระชนษา
 ได้ ๓๐ ปีพระองค์แต่งให้พระเดชะไปขอกองทัพไทย พระเจ้ากรุงไทยเร่ง
 ยกทัพมาตีตั้งสู้รบ จับได้สมเด็จพระเริมกับสมเด็จพระภักดีโยนนำไป
 กรุงศรีอยุธยา ลูกศักราช ๘๔๔ ศกปีมะเมีย นักษัตรพระชนษาได้ ๔๐

ปี มีพระราชบุตรกับพระแม่นางนกนางเทพบุผาพระองค์หนึ่ง ชื่อ
 เจ้าพระยาจันทราชา แล้วพระองค์เสด็จไปประทับพระตำหนัก
 ภูเขาดันชก ส้มเต๋งเต๋งจกตบถนยังจตุรมุขพนมเพ็ญ ครองนมพระ
 ยาช้างเผือกช้างหนึ่งเป็นมงคลของบรมบพิตร พระองค์ทรงราชย์มา
 จุศักราช ๘๖๖ ศกมีชวตศกษัตริย์ได้ ๓๗ ปี พระชันษาได้ ๔๘ ปีพระ
 องค์สวรรคต ลูกเล็กพระศัพเต็รจกเต๋ง ส้มเต๋งเจ้าพระยาจามชัตติยราชา
 เกิดมีมะเต๋งเบญจศกมาถึงมีชวตศกษัตริย์ได้ ๓๕ ปี พระองค์ทรง
 ราชย์สนองพระบรรพราชบิดาในเมืองปาดาน ได้อภิเษกทรงนำตั้งขลัง
 พระเอกทรงพระนารายณ์ ทรงพระขรรค์ ทรงพระนามส้มเต๋งเต๋งจก
 ศัรตักนชบทรราชิราชรามกษัตริย์ เมื่อจุศักราช ๘๗๐ ศกมีมะโรงนักษัตริย์
 ได้ ๕ ปี พระชันษาได้ ๓๖ ปี จึงขึ้นหลวงพระเต๋งจกชื่อเจ้ากัน
 เต็มเป็นมุนตรมุนตรในเมืองปาดาน มีจดกำเรบตั้งตัวเป็นนักษัตริย์
 ในเมืองปาดาน ครั้นพระเจ้าศัรตักนชบทรราชิราชทรงราชย์ จุศักราช
 ๘๗๔ ศกออกนักษัตริย์ได้ ๙ ปี พระชันษาได้ ๔๐ ปี มุนตรของพระ
 องค์นั้นลอบฆ่าพระองค์เสียกับแม่นาชอตั้งเต๋งเต๋ง พระเจ้าจันทราชาผู้
 เป็นพระอนุชาพระเจ้าศัรตักนชบทรเกิดมีมะเมยอฐิศก เมื่อถึงมีมะโรง
 พระชันษาได้ ๕๓ ปี หนีไปกรุงศรีอยุธยา จุศักราช ๘๗๘ ศกชวต
 นักษัตริย์ได้เก้าปีพระชันษาได้ ๓๓ ปี พระองค์ถวายบังคมลาพระเจ้า
 กรุงศรีอยุธยาฯ ไปรดให้พระองค์เสด็จมาถึงเมืองโพธิสัตต พระ
 องค์ให้ตั้งค่ายอยู่น เมืองอมรธาตวันทบูร ชาวเมืองยอมเข้ากับพระ
 องค์ทั้งนั้น พระองค์ครองราชสมบัติจุศักราช ๘๘๕ ศกมีมะโรงนักษัตริย์

ได้ ๕ ปี พระชนษาได้ ๓๕ ปี มีพระราชบุตรกับสมเด็จพระอัคร
 มเหสี ทรงพระนามสมเด็จพระบรมราชา พระองค์บรมบพิตรทรง
 ราชย์มา ฤกษ์กราช ๘๘๘ ศกชวตศักราชได้ ๑๓ ปี พระชนษาได้ ๔๓
 ปี พระองค์จึงยกทัพไปรบกับเจ้ากัน ๆ ตายกลางศึกแล้ว พระองค์
 กลับคืนมาเมืองโพธิสัตว บรรดาไพร่พลเมืองใหญ่น้อย ก็ยอมเข้า
 กับพระองค์ทั้งนั้น พระองค์จึงให้ตั้งชื่อกำยที่ พระองค์เคยตั้งถ้อย
 ให้เรียกว่าค่ายบรรทมมัยไชย แล้วพระองค์สร้างพระพุทธรูปอุรุศักดิ์องค์
 หนึ่งอยู่ ณ เมืองอมราวตวันทบูร ฤกษ์กราช ๘๘๖ ศกชวตศักราชได้ ๑๒
 ปี พระชนษาได้ ๔๓ ปี จึงพระองค์ออกจากค่ายบรรทมมัยไชย
 มาตั้งถ้อย ณ เมืองลงแวก พระองค์ให้ตั้งค่ายด้วยศิลาข้างต่างแล้วพูน
 ดินบนศิลาเสร็จแล้ว สร้างพระพุทธรูปอุรุศักดิ์ ๔ องค์ องค์หนึ่งทำ
 ด้วยไม้จริง พระบาทพระพุทธรูปนั้นสูงด้วยศิลา ผืนพระปฤษฎางค์
 เข้าหากัน ผืนพระพักตร์ออกห่าง ๔ ทิศ แล้วสร้างพระวิหารมีมุข
 เตี้ย ๔ ด้าน มียอดอยู่กลาง ฝาผนังประดับกระเจกมณีทอง
 แล้วให้สร้างพระพุทธรูปไสยาศน์พูนด้วยศิลา แลพระพุทธรูปองค์
 ใหญ่ ๆ ทำด้วยศิลาไว้บนเนินเขาพระราชทรัพย์ พระองค์ทรงราชย์
 ฤกษ์กราช ๘๙๒ ศกชวตศักราชได้ ๒๕ ปี พระชนษาได้ ๕๕ ปี พระ
 เจ้ากรุงศรีอยุธยาจึงยกทัพมาถึงพระนครหลวงในปีชวดนั้น พระองค์
 ยกทัพไปถึงพระนครหลวงรบระหะพระเจ้ากรุงศรีอยุธยาหนีไป พระ
 เจ้าจันทราชาจับได้เชลยไทยเป็นอันมาก แล้วแต่เจ้ากลับเข้ามาครอง
 ราชสมบัติ ฤกษ์กราช ๘๙๕ ปี ศกชวตศักราช บุษยมาดาพสุหัมภ์

วิจารณ์พระศัพทโหราติง ในสมเด็จพระบรมนารถบพิตรพระชนษาได้ ๖๗ ปี
 อภิเษกทรงนำตั้งขั้วธงพระเกศ ทรงพระนารายณ์ทรงพระขรรค์ ทรงพระ
 นามพระบาทสมเด็จพระบรมราชาธิราชรามธิบดีศรีสุริโยปพันธุรมิก
 ราชา จึงตั้งสมเด็จพระราชเทพนเป็นพระอัครมเหสี ทรงพระนาม
 สมเด็จพระภักดีศรีท้าวธิดา พระองค์ทรงราชย์มา ถึงศักราช ๘๓๗
 ศกเถาะนักษัตรพระชนษาได้ ๗๐ ปี จึงพระเจ้ากรุงศรีอยุธยาให้
 เจ้าพระยาอภัย ๗๗ เป็นสมเด็จพระเริ่ยมของพระเจ้าจันทรราชายกทัพ
 ไทยไพร่พล ๘ หมื่น มาตั้งเมืองโพธิ์สัตตแล้วพระองค์เสด็จไปรบกับ
 สมเด็จพระเริ่ยมซึ่งอยู่ณกรุงไทย เมื่อเสด็จไปถึงถัดอยู่ที่เมืองโพธิ์สัตต
 มหันตอุบัติเหตุให้เห็นปรากฏเป็นชัยมงคล มีต้นโพธิ์ต้นหนึ่งตายไป
 หลายปีแล้ว มีรากต้นงอกขึ้นกลับสดได้ แดกยอดแดงเป็นขนเหมือน
 แด่ก่อน พระองค์จึงให้เอารูปเขียนพิมพ์มากพุดเครื่องสักการไปบูชา
 สมโภชพระศรีมหาโพธิ์ต้นนั้น แล้วพระองค์จึงนำพระราชนครกับไพร่
 พลออกกรมมีชัยชนะเจ้าพระยาอภัยราชาผู้รุดคตณบิเถาะนั้น พระ
 องค์ให้ปลงพระศพเสร็จแล้ว จับไทยไว้เป็นเชลยเป็นอันมาก แล้ว
 พระองค์ให้จัดตกแต่งบชาตน์ศรีมหาโพธิ์นั้นให้ เรียกว่า พระโพธิ์ มับุญ
 จึงได้เรียกว่าเมืองโพธิ์สัตตแต่บัดนั้นมา แล้วพระองค์จึงให้สร้างพระวิหาร
 เสร็จแล้ว จึงให้เอาพานพระศรีของพระองค์กับของพระเริ่ยม มา
 สร้างเป็นพระพุทธรูปสองพระองค์ไว้ในพระวิหารนั้น แล้วพระองค์ให้
 บรรจุพระอัฐิของพระเริ่ยมไว้ในพระวิหารนั้น แล้วเสด็จกลับคืนมา
 ณค่ายดงแวก เมื่อแผ่นดินของพระองค์นั้นทรงพระสัพพยา ๘ ศก

บรรดามุขมนตรีใหญ่น้อยล้วนแต่ห่มผ้าสไบยาว ๘ คอก ถือพัดใบตาล
 ขั้วแคระกนกรรริ่ง แต่บรรดามุขมนตรีใหญ่น้อย ถ้าจะทอดแตรพานให้
 ว่าพระบาทสมเด็จพระเจ้า แปดว่าพระบาทพระเป็นเจ้า ฤกษ์กราช ๘๒๘ คก
 ขาดนักษัตรได้ ๕๐ ปี พระชันษาได้ ๘๑ ปี พระองค์ผู้รุดค ฤกษ์
 พระศพลึงแล้ว สมเด็จพระบรมราชาเกิดปีมะโรงโกศก ๘๘๕ พระ
 ชันษาได้ ๘๗ ปี พระองค์เถลิงทรงราชย์สนองสมเด็จพระบวรราชบิดา
 อยู่ในค่ายลงแวงนั้น ฤกษ์กราช ๘๒๘ คกขาดนักษัตรขึ้นห้าคกกรรติคมา
 ฝ่าอาทิตยวาระดาระศัพทมโหริต ในสมเด็จพระบรมนารถบรมบพิตร อภิ-
 เชษฐทรงนำตั้งตั้งพระเกศ ทรงพระนารายณ์ทรงพระชวรค ทรงพระ
 นามพระบาทสมเด็จพระเจ้าสมเด็จพระบรมราชาธิราชรามธิบดี พระองค์ทรง
 ตั้งพระวงศ์ใหญ่เป็นพระอัครมเหสี ทรงพระนามพระบาทสมเด็จพระ
 ภาณุวงศ์จักรพรรดิราช มีพระราชบุตรพระองค์หนึ่ง ฤกษ์กราช ๘๐๓
 คกขาดนักษัตรพระชันษาได้ ๕๕ ปี สมภพสมเด็จพระเจ้าดธา แล้ว
 พระองค์หนึ่งมีแม่นางหนึ่งชื่อนักนางเกสร เกิดพระราชบุตรพระองค์
 หนึ่ง ฤกษ์กราช ๘๓๘ คกมะโรงนักษัตรพระชันษาได้ ๓๗ ปี สมภพพระ
 ศรีสัทรณ พระองค์มีแม่นางๆ หนึ่งชื่อนักนางวงษ์ มีพระราชบุตร
 องค์หนึ่ง เมื่อฤกษ์กราช ๘๕๗ คกขาดนักษัตรพระชันษาได้ ๔๖ ปี
 สมภพเจ้าพระยาอ้อน เมื่อพระองค์ทรงราชย์ ฤกษ์กราช ๘๓๕ คก
 มะเมียนักษัตรได้ ๕ ปี พระชันษาได้ ๕๑ ปี พระองค์เสด็จไป
 สถิต ณ เมืองกุ่มพงกระดัง พระองค์ให้ไปตีเมืองนครราชธมาแขวง
 กรุงไทยได้เขยเป็นอันมาก แล้วเสด็จกลับคืนมา เมื่อปีมะเมียน

เจ้ากรุงลาวให้ขุนนางสองคนกับไพร่พันหนึ่งนำช้างใหญ่ช้างหนึ่งสูง ๘
ศอกมาชวชนพนัน ถ้าช้างข้างไหนแพ้จะเอาเมืองข้างนั้นเป็นเมืองชนะแต่
ช้างของพระองค์สูงได้ ๘ ศอก พระองค์ให้ชนะช้างกรุงลาว จึงได้
ให้ยอไพร่พลลาวไว้ ให้แต่ช้างนั้นกลับไป เจ้ากรุงลาวก็โกรธ
เมื่อศักราช ๘๓๓ คักมะแมนักยัตร์พระองค์ทรงราชย์ได้ ๖ ปี พระ
ษัตริษาได้ ๕๒ ปี จึงเจ้ากรุงลาวยกทัพเรือทัพบกมา เจ้ากรุงลาวมาทาง
บก ให้อุปราชมาทางเรือ เจ้ากรุงลาวหนีมาถึงแดนเมืองต้นรุก จึง
พระองค์ยกออกไปสู้รบกับเจ้ากรุงลาวนั้น พระองค์ชนะเจ้าลาว ๆ หนีไปได้
จับได้แต่เชลยเป็นอันมาก พระองค์ก็กลับมา พระองค์ทรงราชย์
ศักราช ๘๓๕ คักวอนนักยัตร์ได้ ๗ ปี พระษัตริษาได้ ๕๓ ปี อุปราช
ลาวยกทัพมาถึงเกาะเจ้าราม พระองค์ทรงเรือประคั้นกระจกกับเรือ
นภาพเป็นอันมากออกรบกับอุปราชลาว ได้ไชยชนะอุปราชลาวในเกาะ
เจ้าราม ณ บัวกอนนั้น แล้วจับพลลาวนั้นมาเป็นเชลยเป็นอันมาก แล้ว
ให้เรียกลาวนั้นว่า ข้ายลาวเรือหัก พระบรมราชาพระองค์ทรง
ราชย์ ศักราช ๘๓๘ คักชวตนักยัตร์ได้ ๓๓ ปี พระษัตริษาได้ ๕๖
ปี จึงสวรรคต ถูกลูกพระศพเสด็จแล้ว จึงล้มเจ้าพระดีดดาเกิดปีจอ
พระษัตริษาได้ ๕๘ ปี ขุนทรงราชย์ต้นองค์เจ้าพระบรมราชบิดาอยู่
ณ ค่ายดงแวก เมื่อศักราช ๘๓๘ คักชวตนักยัตร์ชน ๘ คำเชษฐมาดำ
วารถารศัพทมหิทธิ ในล้มเจ้าบรมนารถบรมพิตรอภิเชกทรงนำตั้ง
ตั้งพระเกศ ทรงพระนารายณ์ทรงพระขรรค์ ทรงพระนามพระบาท
สมเด็จพระเจ้าเจ้าพระบรมราชาธิราชรามาริบัติ พระองค์ยกพระองค์ใหญ่

พระยัครมเหสี ทรงพระนามสมเด็จพระภักดีศรีจักรพรรดิราช
 พระราชบุตรสองพระองค์ แต่ครั้งกักราช ๙๓๖ ศกจอนักขัตรพระ
 รัชณาได้ ๒๕ ปี สมภพสมเด็จพระไชยเชษฐา ลูกกักราช ๙๔๓ ศก
 เถาะนักขัตรได้ ๕ ปี พระรัชณาได้ ๒๗ ปี สมภพสมเด็จพระยา
 ลูกกักราช ๙๔๕ ศกมะโรงนักขัตรพระรัชณาได้ ๒๙ ปี สมภพเจ้าพระยา
 ราม พระมารดาชื่อแพงลาวผู้เป็นแม่ลาว เมื่อมีมะโรงนพระองค์
 ได้ยกกองทัพไปตีเขตแดนกรุงไทยชนะได้ครอบครองบ้างแล้ว เสด็จกลับ
 มา พระองค์ทรงราชย์ ลูกกักราช ๙๔๖ ศกจอนักขัตร แต่พระองค์
 ทรงราชย์มาได้ ๙ ปี พระรัชณาได้ ๓๕ ปี พระองค์สับพระราช
 ฤทธิไทยด้วยสมเด็จพระราชบุตรทั้งสองพระองค์ ให้ทรงราชย์เป็นเสด็จ
 กษัตริย์ทั้งสองพระองค์ พระราชบุตรผู้หนึ่งออก พระรัชณา
 ได้ ๓ ปี ได้อภิเษกทรงนางสังขลังพระเกศ ทรงพระนามราชันทรงพระ
 ชรรค์ ทรงพระนามพระบาทสมเด็จพระเจ้าพระเจ้าไชยเชษฐาธิราชรามา
 ชิบดี พระราชบุตรผู้หนึ่งหนีขอพระรัชณาได้ ๖ ปี อภิเษกทรง
 นางสังขลังพระเกศ ทรงพระนามราชันทรงพระชรรค์ ทรงพระนามพระ
 บาทสมเด็จพระเจ้าพระเจ้าบรมราชาธิราชรามาชิบดี แต่พระบาทบรมมพิตร
 ทั้ง ๓ พระองค์ทรงราชย์ ลูกกักราช ๙๕๕ ศกมีมะเส็งนักขัตรได้ ๕ เดือน
 พระองค์บรมมพิตรบวรราชบิดาทรงราชย์ได้ ๑๙ ปี พระรัชณาได้ ๔๑
 ปี สมเด็จพระราชบุตรองค์ใหญ่ ทรงราชย์แต่มีออกมาถึงมะเส็ง
 ได้ ๓๐ ปี พระรัชณาได้ ๒๐ ปี พระราชบุตรองค์น้อยทรงราชย์แต่มี
 ออกมาถึงมีมะเส็งได้ ๓๐ ปี พระรัชณาได้ ๓๕ ปี จึงสมเด็จพระนเรศวร

พระเจ้ากรุงไทย ยกกองทัพไพร่พล ๕ หมื่นมารรบกับพระองค์ ๆ พา
สมเด็จพระอัครมเหสีกับสมเด็จพระราชบุตรทั้งสองหนีไปอยู่ ณ เมืองศรี
ดอชอ ดุ๊กกราช ๙๕๖ ศกปีมะเมียขึ้นกษัตริย์ สมเด็จพระราชบิดาพระ
ชนาชาได้ ๔๒ ปี สมเด็จพระราชบุตรองค์ใหญ่พระชนาชาได้ ๒๓ ปี
พระราชบุตรองค์น้อยพระชนาชาได้ ๑๖ ปี พระองค์บรมบพิตรเห็น
สมเด็จพระรามเชิงไพร ไปขอพระเทพของพระองค์แก้ว พระองค์
พาสมเด็จพระอัครมเหสีกับพระราชบุตรทั้งสองพระองค์ไปเมืองถา

๑ ฝ่ายพระองค์บรมบพิตร เมื่อดุ๊กกราช ๙๕๗ ศกปีมะแมขึ้นกษัตริย์
พระชนาชาได้ ๔๓ ปี พระไชยเชษฐาพระราชบุตรใหญ่ เมื่อ
ดุ๊กกราช ๙๕๘ ศกออกขึ้นกษัตริย์ พระชนาชาได้ ๒๓ ปี พระองค์
บรมบพิตรทั้งสองพระองค์ตั้งคฤหาสน์ที่เมืองถา ยังแต่พระบรมราชาธิราช
ผู้เป็นพระอนุชา พระชนาชาได้ ๑๘ ปี อยู่เมืองถา เมื่อครั้งแผ่นดิน
พระบรมราชาจะทอดจะวานจะทรงพระสัพท บรรดามุขมนตรีกับนายมหาด
นายพลจะห่มผ้าตะไบ พระองค์บัญญัติตามเขียงอย่างสมเด็จพระไอยกา
ไอยกัสมเด็จพระบรมราชาบิดา กล่าวเรื่องราวพระมหากษัตริย์ทรงราชย์
อยู่ ณ ค่ายตะแวงถนนต้นความแต่เท่านี้

๑ ฝ่ายสมเด็จพระศรีสุพรรณผู้เป็นพระอนุชาพระบรมราชาไปอยู่เมือง
ถา ณ พระองค์เป็นพระมหาอุปโยราช พระองค์ยกสมเด็จพระชาติ
ดุ๊กผู้เป็นพระราชบุตรเจ้าพระยายศราช ผู้เป็นพระกนิษฐาพระทอด
เคยอดกับพระองค์มาเป็นพระอัครชายา ดุ๊กกราช ๙๕๑ ศกเกาะ
ขึ้นกษัตริย์พระชนาชาได้ ๒๓ ปี สมกพพระราชบุตรกับสมเด็จพระราชเทพ

พระองค์หนึ่ง ทรงพระนามสมเด็จพระไชยเชษฐา ฤๅ กักราช ๙๕๓ ศักราช
 นักขัต พระชันษาได้ ๓๕ ปี สมภพพระอัยยิกะแด่พระองค์เป็น
 พระมหาอุปโยราช จนฤๅ กักราช ๙๕๕ ศักราช เมื่อนักขัต พระชันษา
 ได้ ๓๗ ปี สมเด็จพระไชยเชษฐาประสูติในบั้นเมื่สมเด็จพระชันษา
 ได้ ๓๕ ปี สมเด็จพระอัยยิกะประสูติ ณ บั้นเมื่สมเด็จพระชันษาได้ ๕ ปี ครอง
 นนจพระนครเป็นเจ้าได้พระองค์กับพระราชเทพพระราชบุตร แล้ว
 กวาดต้อนครัวเวมไปเป็นอันมาก ฤๅ กักราช ๙๕๖ ศักราช เมื่อนักขัต
 เดือนสาม จึงพระนครเป็นเจ้านำพระองค์ไปกรุงศรีอยุธยา ให้
 แด่พระมหาพนมเป็นแม่ทัพใหญ่ตั้งอยู่ดงฤๅไชย

๑๑ จะกล่าวถึงนักพระรามเชิงไพร เมื่อฤๅ กักราช ๙๖๗ ศักราช
 สมภพนักพระรามเชิงไพร ณ บั้นเมื่อนนจพระชันษาได้ ๕๐ ปี ชน
 ครัวราชสมบัติ ณ เมืองศรีดงข่อย ฤๅ กักราช ๙๕๗ ศักราช เมื่อนักขัตนัก
 นักพระรามเชิงไพรนั้นพระชันษาได้ ๕๓ ปี ครองนพระองค์กทัพมาได่กอง
 ทัพพระมหา มนตรี กำจัดจากเมือง ดงฤๅไชย หนีถดไป กรุงศรีอยุธยา
 พระองค์ถดไปเมืองศรีดงข่อย พระองค์เสวยราชสมบัติมาถฤๅ กักราช ๙๕๘
 ศักราช เมื่อนักขัตได้ ๓ ปี พระชันษาได้ ๕๖ ปี มีฝูงคนหนึ่งชื่อตอจเวโล
 พระบรมราชาเสด็จไปเมืองดาวได้ข้อมาเป็นบุตรบุญธรรม ครั้นฝูงน
 มาถึง พระรามเชิงไพรจะต่อดงฆ่าฝูง ๆ วัตวัดอบฆ่าพระองค์ผู้กต
 ณ บิดอกอริกันนัก ฤๅ กักราช ๙๕๙ ศักราช เมื่อนักขัตได้ ๕ ปี พระชันษาได้ ๖๑ ปี
 ราชบุเป็นพระราชบุตรนของพระบรมราชาธิราชมาขบถมาจากเมือง
 ดาวเมื่อฤๅ กักราช ๙๕๙ ศักราช เมื่อนักขัตได้ ๕ ปี พระชันษาได้ ๖๑ ปี

พระองค์มาทรงราชย์ ณ เมืองศรีธ้อชอ อุดักกราช ๘๗๓ ศกขุนนักษัตร
 ได้ ๓ ปี พระชันษาได้ ๒๓ ปี พระองค์ยกทัพไปจับเจ้าเมืองตะบองกระมม
 จึงมีจามช้อไปรักกับแขกช้อพระธมมะนาถอบฆ่าพระองค์อุดัก
 พระศัพเดร์จเดว จึงพระยาอ๋อนมเป็นสมเด็จพระบิตุเจ้าเกิดมีธรร
 ราชย์ต้นของสมเด็จพระภักนีโย ณ เมืองศรีธ้อชอ เมื่อปีกุนนพระชันษา
 ได้ ๓๕ ปี ทรงพระนามสมเด็จพระบรมราชา พระองค์ทรง ราชย์
 อุดักกราช ๘๗๒ ปี ศกชวตนักษัตรได้ ๒ ปี พระชันษาได้ ๓๖ ปี
 จึงพระองค์ให้นางท้าวภรรยาพระเดร์มาเป็นแม่นาง นางท้าวหายอม
 ตามราชหุทัยไม่ จึงพระองค์ทรงกริ้วให้เอาตัวนางท้าวไปจำขื่อไว้แล้ว
 พระเดร์หนีไปอยู่บ้านแถวพระเพ็ชฌ์ แถวถัดมาถอบฆ่าพระองค์อุดัก
 ณ ปีชวด อุดักพระศัพเดร์จเดว จึงเจ้าพระยาโยมเกิดมีมะโรงผู้เป็น
 พระภักนีโยชนด้วยราชย์ ณ เมืองศรีธ้อชอ ณ ปีชวด พระชันษาได้ ๒๓ ปี
 ทรงพระนามสมเด็จพระแก้วฟ้า พระองค์ทรงราชย์อุดักกราช ๘๖๓ ศก
 ธนนักษัตรได้ ๒ ปี พระชันษาได้ ๒๒ ปี สมเด็จพระแก้วฟ้าพระองค์
 ไม่ดำรงราชกิจการศึกการแผ่นดินตั้งใด หอพระทัยแต่จะเที่ยวไป
 ประพาศป่าด้อมมฤคชาติ ไม่ทรงประพฤติกตามโบราณราชธรรมเนียม
 ไปชนเขี้ยวเอนหาบุตรสาวชาวเมือง ทำการทูลจารอยู่ดังนี้ จึงสมเด็จพระ
 พระเทวักษัตรเป็นสมเด็จพระโวยกี พระองค์ให้ราชดำณไปขอสมเด็จพระ
 พระศรีสุพรรณผู้เป็นพระภักนีโยแต่กรุงศรีอยุธยา ครั้นเมื่อแผ่นดินพระ
 บรมราชา นักพระราม สมเด็จพระบรมราชา สมเด็จพระแก้วฟ้า ทั้งสี่
 พระองค์คนหาบริวารไม่ บรรดาราชญเมืองใหญ่น้อยเกิดการกำริบ

ตั้งตัวเป็นใหญ่ได้จับกันไปชายกิน เมืองนั้นเสื่อมสูญไปได้ ๗ ปี แต่
 บั้มะเส็งจนกรุงไทยยกมาถึงมีฉลุได้ ๘ ปี จึงพระเจ้ากรุงไทยปลดอภัยให้
 สมเด็จพระศรีสุพรรณมาจากรุงไทย มาทรงราชธนีของ สมเด็จพระ
 เจริญ ณ เกาะสาเกต โหม่ฉลุหนีจึงสมเด็จพระเทวภิกษุ ผู้เป็นพระ
 มาตุลา ถอดสมเด็จพระแก้วฟ้าออกจากราชธนีบัคิ แล้วพระองค์นำ
 สมเด็จพระภักดี โยกับพระราชนัดโคพระราชนัดคานี้ กับบรรดาพระวงศ์
 ใหญ่น้อยให้ไปพร้อมกันอยู่ ณ เกาะสาเกต จึงให้ม้าวิ่งตามบรรดา
 เจ้าใหญ่น้อยมาเข้ากับพระองค์บ้างยังบ้าง ให้ตั้งบ้านเรือนอยู่ตามภูมิ
 ดำเนาแล้ว พระนางให้ไปขอสมเด็จพระไชยเชษฐาเป็นพระราชบุตรผู้
 น้องแก่พระเจ้ากรุงไทย จึงพระเจ้ากรุงไทยโปรดพระราชทานให้มาแล้ว
 พระองค์ให้สมเด็จพระราชบุตรทั้งสอง พระองค์ปราบบรรดาหัวเมืองใหญ่
 น้อยราบสิ้นแล้ว พระองค์ไปตั้งถ้อยที่จระเข้แอมแวงเมืองพนมเปญ
 เมื่อศักราช ๘๗๓ ศักราชนักขัตฤกษ์พระชันษาได้ ๔๖ ปี อภิเชก ทรงนำ
 ดั่งซึ่งทรงพระเทศ์ทรงพระนารายณ์ทรงพระธรรม ทรงพระนามพระบาท
 สมเด็จพระเจ้าพระบรมราชาธิราชรามาริบดี จึงยกสมเด็จพระชาติสัตว์
 ยกจนเป็นอัครมเหสี ทรงพระนามสมเด็จพระภักดีศรี ได้ชาติชาติดา
 พระองค์ทรงราชย์ถึงศักราช ๘๖๔ ศักราชนักขัตฤกษ์ได้ ๒ ปี พระชันษา
 ได้ ๔๗ ปี สมเด็จพระแก้วฟ้าเกิดมีมะโรง ครั้นมาถึงมีชาติพระชันษา
 ได้ ๒๓ ปี ออกเป็นศัตรูจะล้อมฆ่าสมเด็จพระมาตุลา พระองค์ทราบ
 ให้จับได้พิฆาตเสียในนั้น พระองค์บรมบพิตร ให้ทำพระภูษาเสื้อครุย
 เอาอย่างไทย แล้วทรงบัญญัติให้บรรดามุขมนตรีใหญ่น้อย นายมหาด

นายพล ทำเสื้อ ครุยสวม ไม่ให้ห่มผ้า สไบเหมือนเมื่อก่อนเมืองลงแวก แล้ว
 พระองค์บัญญัติให้กล่าให้ชานว่าพระศรี ธรรมเพรสร์มเด็จพระนารายณ์ แล้ว
 พระองค์บัญญัติให้บรรดาขุนนาง ผู้หญิงชานว่าพ่อ ให้ชาน ส้มเด็จพระ
 อัครมเหสีว่าแม่ ตามบรรดาพระองค์เจ้านอกจากทรงราชย์ว่าพระบาท
 ษามะเจดีย์ แปลเป็นคำไทยว่าพระบาทผู้เป็นเจ้า พระองค์ทรงราชย์
 ศักราช ๑๕๕๐ สมเด็จพระศรีกรมเจ้าแผ่นดินนครได้ ๑๘ ปี พระชันษาได้ ๖๓ ปี
 พระองค์เจอน ราชสมบัติ ให้สมเด็จพระไชยเชษฐาผู้เป็นพระราช บุตรองค์
 ใหญ่ ครั้นศักราช ๑๕๖๑ ศักราชสมเด็จพระนารายณ์ ๘ ปี อาณาพหมาสยังเป็น
 เชษฐมาศพหมาสได้ ๖๓ ปี พระองค์สวรรคต ลูกเล็กพระศรี
 เดรัจฉาแล้ว จึงสมเด็จพระไชยเชษฐาเสด็จมาทรงราชย์สมเด็จพระ
 บวรราชบิดาอยู่นครจำปาศักดิ์ เมื่อศักราช ๑๕๖๑ สมเด็จพระศรีกรมเจ้าแผ่นดินนคร
 รัชกาลหนึ่งเจตรมายังเป็นคุณมีเจ้าเมืองนครจำปาศักดิ์พิทิมโหริต ใน
 สมเด็จพระบรมนารถบรมบพิตรพระชันษาได้ ๔๐ ปี ทรงพระนามว่า
 พระบรมราชา ทรงพระนามพระบาทสมเด็จพระเจ้าเอกทัศพระเจ้าบรม
 ราชบิดา พระองค์จึงยกพระราชบุตรเจ้าของญวนผู้เป็นพระราชนัดดาเป็นพระ
 อัครมเหสี ทรงพระนามสมเด็จพระเอกทัศพระบรมราชา พระองค์มี
 เมื่อนางคนหนึ่งชื่อนางสุพรรณมเหสี พระราชบุตรพระองค์หนึ่ง เมื่อ
 ศักราช ๑๖๖๖ ศักราชสมเด็จพระนารายณ์ ๒๖ ปี สมเด็จพระเจ้า
 ยากวี่ แล้วพระองค์มีเมื่อนางคนหนึ่งชื่อนางทอง พระราชบุตร
 หนึ่ง เมื่อศักราช ๑๖๖๕ ศักราชสมเด็จพระนารายณ์ ๒๕ ปี สม
 เด็จพระเจ้าพระยาหนุ มีเมื่อนางลาวหนึ่งชื่อนางบุษย์ มีพระราชบุตร

ฤกษ์กราช ๘๘๕ ศักวอนักษัตรพระชันษาได้ ๔๖ ปี สมภพเจ้าพระยาจันทร์
 พระองค์ทรงราชย์ฤกษ์กราช ๘๘๓ ศักระกานักษัตรได้ ๕ ปี พระชันษา
 ได้ ๔๓ ปี พระเจ้ากรุงไทยยกกองทัพมาถึงพนมจิงกาง พระองค์
 ยกทัพไปสู้รบกับทัพกรุงไทย ๆ หนีไป จับได้เชลยเป็นอันมากแล้ว
 พระองค์ให้เรียกไทยว่าเดียมจิงกาง ฤกษ์กราช ๘๘๔ ศักจอนักษัตรได้ ๕ ปี
 พระชันษาได้ ๔๔ ปี จึงพระมหาอุปราชกรุงไทยยกทัพเรือมาถึง พระองค์
 ให้ยกทัพไปสู้รบ พระมหาอุปราชกรุงไทยต้านทานไม่ได้ จึงยกทัพถอย
 กลับคืนไปยังกรุงไทยแล้ว พระองค์สร้างพระเจดีย์ใหญ่ชื่อพระเจดีย์ไทร
 ตรึงษ์ บนเขาพระราชทวีปย์แล้ว พระองค์มีบัญชาให้บรรดาหมื่นนคร
 ใหญ่่น้อยกับบรรดานายมหาดนายพล จะทอดานให้ว่าสมเด็จพระนารายน
 นรนาถ พระองค์ทรงราชย์ฤกษ์กราช ๘๘๖ ศักระกานักษัตรขึ้นตามคำ
 มิสถิรมาสาพฤกษ์ศักดิ์ได้ ๓๐ ปี พระชันษาได้ ๔๘ ปี พระองค์รุดค
 ดุเล็กพระศพแล้ว สมเด็จพระอภัยบุษยเป็นพระอนุชา เมื่อสมเด็จพระ
 พระเชษฐายังมีพระชนมยุชน ทรงพระนามพระบาทสมเด็จพระบรมราชา
 เมื่อฤกษ์กราช ๘๘๘ ศักระกานักษัตรพระชันษาได้ ๓๘ ปี พระองค์ไม่ทรง
 ราชย์ พระองค์ขึ้นเป็นมหาอุปราช ทรงพระนามพระบาทสมเด็จพระ
 พระบรมราชา พระองค์มีบัญชาให้บรรดาหมื่นนคร ทอดานให้ว่า
 พระภรรยานารายน พระองค์มีเมานางคนหนึ่งชื่อนักนางด้ง เกิดพระราชาบุตร
 ด้วยเมานางนั้นชื่อนักนาง เมื่อครั้งฤกษ์กราช ๘๘๒ ศักวอนักษัตรพระชันษา
 พระองค์ยังได้ ๓๒ ปี สมภพนักนอน พระองค์มีเมานางหนึ่งชื่อนักนางด้วง
 เกิดพระราชาบุตรชื่อนักนางคด้วยเมานางนั้น เมื่อฤกษ์กราช ๘๘๖ ศักจอนัก

ษัตริย์พระชนษาได้ ๔๖ ปี สมภพนักไธ ฤกษ์การศ ๘๘๘ ศกณณกษัตริ
พระชนษาได้ ๔๘ ปี สมภพนักคน พระองค์มีแม่นางหนึ่งชื่อนักนางอิน
ได้มีพระราชบุตรพระองค์หนึ่งด้วยแม่นางนั้น ครั้นฤกษ์การศ ๙๐๐๐
ได้มีฤทธิศกษาดนักษัตริพระชนษาได้ ๕๐ ปี สมภพนักกัณ

๑ ฝ่ายเจ้าพระยาตัว ทรงพระนามสมเด็จพระศรีธรรมราชา เกิด
ในปีเถาะนั้น พระชนษาได้ ๒๔ ปี พระองค์ทรงราชย์สนองสมเด็จพระ
พระบรมราชบิดาไปสถิตอยู่ในเกาะโคตก (ว่าเกาะน้ำเต้า) ได้ชักเสก
ทรงพระนารายณ์ทรงพระขรรค์ ทรงพระนามพระบาทสมเด็จพระศรี
ธรรมราชาธิราชรามาริบัติ พระองค์ทรงราชย์ฤกษ์การศ ๘๘๒ ศก
มะเมียณกษัตริได้ ๔ ปี พระชนษาได้ ๒๗ ปี พระองค์ให้ยกทัพ
ไปจับชาวกรุงไทยในเขตแดนเมืองนครราชสีมา ได้ครอบครองมา
บ้าง พระองค์ทรงราชย์ฤกษ์การศ ๘๘๖ ศกณณกษัตริเดือนธันวาคมได้ ๘ ปี
พระชนษาได้ ๓๑ ปี พระองค์เกิดรบกับพระบาทสมเด็จพระบรมราชา
ธิราชผู้เป็นพระมาตุลา พระมาตุลาให้พินายพระองค์สู่รศ เมื่อ
ครั้งแผ่นดินของ พระองค์บัญญัติให้มีขมนตรี ใหญ่น้อย ทูลถวายว่าพระราช
สมภารบารมีพิเศษ จึงเจ้าพระยาหนุทรงพระนามสมเด็จพระองค์ทอง
นั้นเกิดปีฉลู ฤกษ์การศ ๘๘๘ ศกณณกษัตริพระชนษาได้ ๒๓ ปี พระองค์ขึ้น
ทรงราชย์อยู่ ณ อุดงศาไชย ทรงนำตั้งขั้วธงพระเกศทรงพระนารายณ์ทรง
พระขรรค์ ทรงพระนามพระบาทสมเด็จพระองค์ทองราชาธิราชรามาริบัติ
พระองค์บัญญัติให้มีขมนตรี ใหญ่น้อย จะทูล ขานให้ ว่าพระกรุณาพิเศษ
พระองค์ทรงราชย์ฤกษ์การศ ๙๐๐๐ ได้มีฤทธิศกษาดนักษัตริได้ ๕ ปี พระ

รัชชาได้ ๒๖ ปี จึงทะเถิงอยู่เมืองระดังเครีนคิดการกำเริบ พระองค์
 ให้จับได้ พระองค์ทรงราชย์ลุศักราช ๓๐๐๓ ศกเถาะนักษัตรได้ ๕ ปี
 พระชันษาได้ ๒๗ ปี เสด็จสู่รศต ลูกเล็กพระศัพเด็จแล้ว จึงนักษอน
 ทรงพระนามสมเด็จพระบรมราชาเป็นพระราชบุตรพระบาทสมเด็จพระ
 บรมราชาธิราช พระองค์ขึ้นทรงราชย์ด้นองค์สมเด็จพระเริ้ม ณ อุดง
 ภาไชย เมื่อศักราช ๓๐๐๓ ศกเถาะนักษัตรขึ้น ๗ ค่ำ ส่วนมาด้าย
 เป็นอาดำมาดำ ศักราชดารศัพทม ไหริติ ในสมเด็จพระบรม
 นารถบรมพิตร พระชันษาได้ ๒๐ ปี ทรงนำตั้งขังพระเกษทรง
 พระนารายณ์ทรงพระขรรค์ ทรงพระนามพระบาทสมเด็จพระเจ้า
 ราชาราชรามาชิตี พระองค์ทรงตั้งนักษัตรเป็นพระราชบุตรสมเด็จพระ
 พระไชยเชษฐา และเป็นพระภคินีพระอัยยิกาโดยกรมพระองค์ เป็นพระ
 อัครมเหสี ทรงพระนามเรียกสมเด็จพระภคินีพระบวรกษัตริ์ เกิด
 พระราชบุตรองค์หนึ่ง เมื่อศักราช ๓๐๐๒ ศกมะโรงนักษัตร สมภพ
 สมเด็จพระศรีไชยเชษฐา แล้วพระองค์บัญญัติให้ทูลให้ชานตามอย่าง
 พระองค์เป็นพระเจ้าพี่ พระองค์ทรงราชย์ ลุศักราช ๓๐๐๓ ศกมะเส็ง
 นักษัตรได้ ๓ ปี พระชันษาได้ ๒๒ ปี พระบาทสมเด็จพระบรมราชา
 ธิราชพระองค์เป็นมหาอุปโยราช ลุสมะเส็งนั้นได้ ๑๕ ปี พระชันษาได้
 ๕๓ ปี จึงเจ้าพระยาจันทร์พระนามเป็นสมเด็จพระเจ้าตาก พระองค์ออก
 เป็นคัทร ลอบพิฆาตสมเด็จพระมาตุลากับสมเด็จพระอนุชา ทั้งสอง
 พระองค์ถูกรศกเมอมมะเส็งนั้น จึงสมเด็จพระเจ้าตากพระชันษาได้ ๒๒ ปี
 ขึ้นทรงราชย์อยู่ ณ อุดงภาไชย ทรงนำตั้งขังพระเกษทรงพระนารายณ์

ทรงพระชรรค์ ทรงพระนามพระบาทสมเด็จพระเจ้าพระรามาริบัติ จึงพระ
องค์บัญญัติให้ทูลให้ฐานสมเด็จพระมาตุลา สมเด็จพระบรมมาตา สม
เด็จพระภคินี สมเด็จพระภคินยา สมเด็จพระราชนัถิต สมเด็จพระ
ราชนิตานัน ให้ว่าพระกรุณาพิเศษเหมือนพระองค์บรมบพิตร เมื่อครั้ง
แผ่นดินพระองค์ทรงทอนจะชวนทูล บรรดาพระองค์เจ้านอกจากทรง
ราชันว่าพระบาทอะมะจิต เหมือนพระองค์สถิตอยู่ ณ เมืองลงแวกน
พระองค์ทรงราชย์ดึกกราช ๓๐๓๐ ศักราชนักษัตรได้ ๑๗ ปี พระชันษา
ได้ ๑๗ ปี พระองค์กับกล่อมพระนามเรียกสมเด็จพระแก้วฟ้าเกิดรบ

กับนักโธ พระนามเรียกสมเด็จพระประทุมราชา นักถนนพระนาม
เรียกสมเด็จพระอุทัย เนื่องความหยกไวโกน

๑ ฝ่ายสมเด็จพระแก้วฟ้า พระองค์มีนางหนึ่งชื่อนางจันทร์จาว
มีพระราชบุตรองค์หนึ่ง เมื่อครั้งรัช ๑๑๑๗ ศักราชนักษัตร พระ
ชันษาได้ ๑๗ ปี สมภพนักโนนพระรามาริบัติ กับสมเด็จพระแก้วฟ้า
ดึกกราช ๑๐๒๓ สมฤทธิศักราชนักษัตรพระชันษาได้ ๑๗ ปี สมเด็จพระ
แก้วฟ้านั้นเกิดบิธอ พระชันษาได้ ๒๓ ปี จึงสมเด็จพระราช
มารดาญวน ให้ไปชอกของทัพญวนมารบพระองค์ จับได้ใส่กรงไป
ไปสูรคตเมืองญวนณ บิธอน พระแก้วฟ้านหายไปถึงดงรบทัพเรือ
เมื่อบนนั้น แล้วญวนถนัดด้วยสมเด็จพระประทุมราชา กับสมเด็จพระ
พระอุทัย ดึกกราช ๑๐๒๓ ศักราชนักษัตร จึงพระองค์ต้องชนะ
ญวน ๆ หนี ไปเมืองญวน พระองค์จึงทรงราชย์ ณ ดุจฎาไชย สมเด็จพระ
พระประทุมราชา บิธอดูกิ่งมีกษัตริย์พระชันษาได้ ๒๖ ปี พระองค์

ยกนกกตเป็นพระภคินี พระบรมบิดาเดียวกับพระองค์มาเป็นพระราช
 เทพ พระองค์มีแม่นางหนึ่งชื่อนกนางไทย มีพระราชบุตรองค์หนึ่ง
 เมื่อศักราช ๓๐๒๓ ศักดินนักษัตรพระชันษาได้ ๒๘ ปี สมภพเจ้า
 พระยาโต พระองค์มีพระราชบุตรด้วยแม่นางชื่อนกนางเภาองค์หนึ่ง
 ฤกษ์ศักราช ๓๐๓๖ ศักดินนักษัตรพระชันษาได้ ๒๓ ปี สมภพนักษัตร
 พระองค์ครองราชย์มา ฤกษ์ศักราช ๓๐๕๘ ศักดินนักษัตรชนดับคา
 เจริญมาด้ายยังเป็นมกุฎมาด้ายขึ้นทวารدارกัณฑ์มโหรีถึง ในสมเด็จพระ
 พระบรมนารถบรมพิตร พระชันษาได้ ๒๘ ปี พระองค์ขึ้นทรงราชย์
 ทรงนำตั้งขึ้นทรงพระเอกทรงพระนารายณ์ทรงพระชวรงค์ ทรงพระนาม
 พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวพระบรมราชาธิราชรามาริบัติ จึงยกนกกตเป็น
 พระอัครมเหสี ทรงพระนามสมเด็จพระภคินีพระจอมกษัตริย์ แล้ว
 พระองค์มีชายเฝ้าองศาเดียวกับหญิงเป็นมกุฎ ครองนบนเมืองบาเรนเป็น
 ชนบท พระองค์ให้ยกทัพไปได้แล้ว ทรงตั้งสมเด็จพระอุไทยผู้เป็นพระ
 อนุชาขึ้นเป็นมหาอุปโยราช ฤกษ์ศักราช ๓๕๘๖ ศักดินนักษัตรแรม
 ๑๔ ค่ำกรกฎาคมมาด้า ศักรวารดารกัณฑ์มโหรีถึง ในสมเด็จพระบรม
 นารถบรมพิตร เมื่อพระชันษาได้ ๒๘ ปี ทรงพระนามสมเด็จพระ
 รามาริบัติ พระองค์ทรงราชย์ ฤกษ์ศักราช ๓๐๓๔ ศักดินนักษัตร
 ๕ ค่ำมกราคมมาด้ายยังเป็นมกุฎมาด้าวันศุกร์ ได้ ๑๔ ปี พระชันษา
 ได้ ๓๘ ปี สมเด็จพระศรีไชยเชษฐา ทรงพระนามสมเด็จพระประทุม
 ราชา ผู้เป็นพระราชบุตรเขย ออกเป็นประจามิตรคิดดอบฆ่า
 พระองค์ๆ ฤกษ์ศักราช พระบาทสมเด็จพระรามาริบัติ พระองค์เป็น

มหาอุปโยราช เสด็จมโหรีมาถึงบวชนันได้ ๘ ปี พระชันษา
 ได้ ๓๖ ปี พระองค์หนีไปเมืองญวน จะไปขอกองทัพญวนมารบกับ
 สมเด็จพระประทุมราชาผู้เป็นพระภคินี แล้วนักโนนนไปกับพระ
 องค์ สมเด็จพระประทุมราชาเกิดมีโรงขึ้นทรงราชย์อยู่นอคงภไชย
 เมื่อมีบวชนันพระชันษาได้ ๓๓ ปี จึงพระองค์ยกสมเด็จพระท่า
 กษัตริย์ผู้เป็นพระอัครมเหสีพระรามาธิบดีมาเป็นพระชายา พระองค์
 ครองราชย์มาดุคักราช ๓๐๓๕ ศกณัฐนักษัตรได้ ๕ เดือน พระชันษา
 ได้ ๓๐ ปี จึงสมเด็จพระท่าวกษัตริย์ให้แขกล้อมฆ่าพระองค์ผู้รุด
 จึงขึ้นทรงพระนามสมเด็จพระแก้วฟ้า ขึ้นทรงราชย์อยู่นอคงภไชย
 ในบั้นพระชันษาได้ ๒๐ ปี พระองค์มีนางหนึ่งชื่อนกนางเกา มีพระ
 ราชบุตรองค์หนึ่ง ดุคักราช ๓๐๓๘ ศกเถาะนักษัตรพระชันษาได้ ๔๒ ปี
 สมภพเจ้าพระยายอง ครั้นมีพระบาทสมเด็จพระรามาธิบดีผู้เป็นพระ
 มาตุตาพาญวนมารบกับสมเด็จพระแก้วฟ้า ผู้เป็นพระภคินีเมื่อมีบวชนัน
 ดุคักราช ๓๐๓๖ ศกชวาลนักษัตร พระบาทสมเด็จพระรามาธิบดีพระ
 ชันษาได้ ๓๘ ปี พระองค์ผู้รุดต จึงนักโนนเกิดมีแม่ผู้เป็นพระราช
 บุตรสมเด็จพระแก้วฟ้า เมื่อมีบวชนันพระชันษาได้ ๒๐ ปีขึ้นทรงราชย์
 สันของสมเด็จพระรามาธิบดี แต่กรุงญวนมารบกับสมเด็จพระแก้วฟ้า
 พระองค์ทรงราชย์มาดุคักราช ๓๐๓๘ ศกมะโรงนักษัตรมีศักราชได้ ๔ ปี
 พระชันษาได้ ๕๓ ปี พระองค์ผู้รุดตอยู่นเมืองปรมัตถ์ ดุเล็กพระศัพ
 เสร็จแล้ว จึงเจ้าพระยาไถ่ทรงพระนามสมเด็จพระศรีไชยเชษฐาเกิดมี
 ณ ผู้เป็นพระอนุชาขึ้นครองราชย์สันของสมเด็จพระรามาธิบดี เมื่อ

ศักราช ๓๐๓๘ ศกมะโรงนักษัตรขึ้นเจ็ดค่ำมาฆมาสาดิถีศิวาร แต่ครั้ง
 พระชนมายุได้ ๑๖ ปี พระองค์สถิตอยู่อุทงกาไชย จึงนักโนนกับพระ
 องค์เกิดรบกันแล้วพระองค์ให้ไปชกกองทัพกรุงไทย จึงพระนารายณ์
 เจ้ากรุงไทยให้ยกกองทัพยกกองทัพเรือมาช่วยรบกับนักโนน เมื่อ
 ศักราช ๓๐๔๓ ศกมะแมนักษัตร พระชนมายุได้ ๒๕ ปี นักโนนหนีไปเมือง
 ญวนแล้ว นักโนนมีแม่นางบุตรजनคนหนึ่งชื่อนักนางเอม มีพระราชบุตร
 องค์หนึ่ง เมื่อครั้งศักราช ๓๐๔๓ ศกกระกานักษัตรพระชนมายุได้ ๒๗ ปี
 สมภพนักอ้อม ๕ ศักราช ๓๐๔๔ ศกจอักษัตร จึงนักโนนให้ไปเกลี้ย
 กล่อมजनภักดีมาอยู่ณเมืองจาม จมูกกล่อมเข้ากับพระองค์ ๆ ให้ยก
 ทหารมาได้เมืองโกรมนายแล้ว ก็ดวงเข้ามาถึงเมืองพนมเพญจนถึง
 เมืองอุทงกาไชย ครั้นนั้นพระองค์ไปสถิตอยู่เมืองทรมจรัง เมื่อ
 ปีจอขึ้น พระองค์ให้เกณฑ์ทหารไปรบกับजनพวกजनนั้นออกไปตั้งอยู่
 เกาะแดง ๕ ศักราช ๓๐๔๕ ศกกุณนักษัตรพระองค์กลับมาสถิตอยู่อุทง
 กาไชย ๕ ศักราช ๓๐๔๖ ศกชวदनักษัตร นักโนนมาแต่เมืองญวนมา
 สถิตอยู่เมืองศรีต่อชอ ให้พวกजनมารบกับพระองค์อีก ๕ ศักราช
 ๓๐๔๗ ศกเถาะนักษัตร สมเด็จพระศรีไชยเชษฐาทรงราชย์ได้ ๑๒ ปี
 พระชนมายุได้ ๒๗ ปี พระองค์ทรงประสูติเจ้าโอรส จึงมอบแคว
 ราชสมบัติถวายพระราชมารดา ครั้นพระองค์หายประชวรแล้ว
 ออกทรงผนวชได้เจ็ดวันแล้วลาผนวช ๕ ศักราช ๓๐๕๐ สมฤทธิศกมะโรง
 นักษัตร จึงสมเด็จพระยาอยู่เมืองกนังเยนเป็นขมกิดร้ายต่อพระ
 องค์แล้วหนีไปเข้ากับนักโนน พระองค์จึงรับครองราชสมบัติ เมื่อปี

มะโรงนั้นพวกจันทกุมารกับพระองค์ผู้มีชัยชนะพวกจันไดดำเฝ้าองค์
 จักรพรรดิรับนักโทษเป็นพระราชาบุตรสมเด็จพระบรมราชา แต่เป็น
 พระภคินีของพระเจ้าโกเตยกับพระองค์มาเป็นพระอัครมเหสี องค์ราช
 ๓๐๕๓ ศกมะเถื่อนนักษัตริ์ จึงหนีไปขอกองทัพญวนมาทำศึกกับพระ
 องค์ผู้มีชัยชนะพวกญวน ๆ กลับไปเมืองญวน องค์ราช ๓๐๕๔ ศก
 มะเมียนักษัตริ์ขึ้นหักคำขุขมาด้ายยังเป็นมิถิรมาดา พงศ์จักรดำรงศัพท
 มโหรีตัง ในสมเด็จพระบรมนารถบรมพิตร พระชันษาได้ ๓๐ ปี
 พระองค์ขึ้นทรงราชย์ ทรงนำตั้งขจัดพระเอกาทรงพระนารายณ์ทรง
 พระชวรงค์ ทรงพระนามพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวไชเชษฐา บรม
 สุรินทรราชาธิราชรามาชัยศวร จึงยกนักโทษเป็นอัครมเหสีทรงพระนาม
 พระภคินิศร์บรมจักรพรรดินักษัตร มีพระราชบุตรองค์หนึ่ง เมื่อ
 ศักราช ๓๐๕๓ ศกมะแมนักษัตริ์ พระชันษาได้ ๓๑ ปี สมภพพระสร
 ชรรมารชา นักโนนนเกิดมีแม่พระชันษาได้ ๓๗ ปี พระองค์สุครค
 ๐ ฝ่ายเจ้าพระยายอง พระนามเป็นสมเด็จพระอุไทยน้อยสมเด็จพระ
 องค์สุทธฤษีศรี ผู้เป็นพระราชบุตรพระบรมราชาผู้เป็นพระมาตุจฉาเป็น
 พระชายา มีพระราชบุตรพระองค์หนึ่ง เมื่อศักราช ๓๐๕๔ ศกออกนัก
 ขัตติ์พระชันษาได้ ๑๗ ปีสมภพนักตน ในปีฉนวนนี้พระองค์จำนำไพร่
 พลมาชนกับพระไชยเชษฐาแล้ว พระองค์ทรงราชย์ถึงศักราช ๓๐๕๗ ศกกุณ
 นักษัตรได้ ๕ ปี พระชันษาได้ ๓๕ ปี จึงพระองค์มอบเจ้านางสมบัติ
 ไปให้สมเด็จพระอุไทยผู้เป็นสมเด็จพระภคินีอยู่ในอุดงญาไซ เมื่อ
 ศักราช ๓๐๕๗ ศกกุณนักษัตริ์ขึ้นตามคำ วิศาฆมาศกวาดสารศัพท

มโหรีตึง ในสมเด็จพระนารายณ์มหาราช พระธิดาพระองค์ได้ ๒๓ ปี
เสด็จทรงพระราชพิธีทรงพระนามว่า พระธิดา พระธิดา
สมเด็จพระเจ้ากรุงศรีอยุธยา

๑ ฝ่ายพระไชยเชษฐา เมื่อขึ้นพระธิดาออกทรงผนวชได้ ๕ วัน
แล้วพระธิดาผนวช

๑ ฝ่ายพระรามาธิบดี พระองค์ทรงราชย์ ลูกศกราช ๓๐๘๘ คก
ชวตศักราช ๓๕ คำว่าคำมาดำนจันทรโคกหนึ่ง พระธิดาได้
๒๒ ปี พระองค์เสด็จ ลูกศกราชเสด็จแล้ว จึงสมเด็จพระ
ไชยเชษฐาพระองค์รับเอาราชธิดาขึ้น เมื่อขึ้นพระธิดาได้ ๒๒
ปี พระองค์ให้ไปรับนักขัต พงศาวดาร
ได้ ๓๖ ปี ผู้เป็นราชบุตรนักขัตมาจากเมืองญวนในปีชวตศักราช
๓๐๘๘ คกชวตศักราช ๓๕ คำว่าคำมาดำนจันทรโคกหนึ่ง
ในสมเด็จพระเจ้ามาดำนจันทรโคกเป็นสมเด็จพระเจ้าแก้วฟ้า แล้วพระ
องค์ยกพระราชบุตรของพระองค์ ทรงพระนามสมเด็จพระมหาจักร
ให้เป็นชายสมเด็จพระเจ้าแก้วฟ้า กับพระราชบุตรองค์หนึ่ง เมื่อศักราช
๓๐๖๕ คกชวตศักราช ๓๓ ปี สมภพนักขัตทรงพระนาม
สมเด็จพระเจ้าดาดา แดพระบาทสมเด็จพระองค์ทรงราชย์มา ลูกศกราช
๓๐๖๓ คกชวตศักราช ๓๑ ปี พระธิดาได้ ๓๖ ปี จึงย้าย
นเรนทร์บุตรพระยาปัญญาเสนาเมญ เป็นคัตวราชบุตรของพระองค์ ย้าย
อิมนเรนทร์ให้ไปหาเจ้าเมืองญวนยกทัพมารบกับพระองค์ พระองค์
ถอยไปอยู่เมืองโพธิสัตว แล้วพระองค์ให้ยกทัพไปจับได้อ้ายอิม

นเรนทร์เอาไปฆ่าเสีย พระองค์ทรงราชสมบัติ ๓๖๒ ศกมะโรง
 นักษัตรได้ ๕ ปี พระชันษาได้ ๔๐ ปี พระองค์มอบเวรราชสมบัติ
 ให้สมเด็จพระแก้วฟ้า ๆ เกิดมีมะโรงพระชันษาได้ ๒๐ ปี สมเด็จพระ
 แก้วฟ้าทรงราชย์ตั้งสมเด็จพระมาตุลา

๑ ฝ่ายพระไชยเชษฐา เมื่อศักราช ๓๐๖๓ ศกมะเถิงนักษัตร
 พระชันษาได้ ๔๓ ปี พระองค์ออกทรงผนวชอยู่ณวัดโพธิ์มุนญไต่ ๓
 วันตามนพข จึงสมเด็จพระแก้วฟ้ายกราชสมบัติถวายพระองค์ ๆ รับ
 ครองราชสมบัติคนใหม่มะเถิงนพขพระองค์ทรงราชย์ ๓๖๔ ศก
 มะเมียนนักษัตรได้ ๒ ปี พระชันษาได้ ๔๒ ปี จึงพระองค์มอบเว
 ราชสมบัติให้สมเด็จพระศรีธรรมราชา ผู้เป็นราชบุตรครองราชย์
 ตั้งของพระองค์ในเมืองโพธิ์สัตตวันใหม่มะเมียนน พระศรีธรรมราชาพระ
 ชันษาได้ ๓๒ ปี พระองค์ครองราชย์ ๓๖๕ ศกมะเมียน
 นักษัตรได้ ๒ ปี จึงตำเรือ (ว่ากะเหริย) อยู่เมืองกุฎามัจจรัตการับตง
 ตัวเป็นใหญ่ พระองค์ให้ไปปราบใต้แล้ว เสด็จมาสถิตอยู่ดงฤาไชย
 ณมะเมียนน พระองค์ครองราชย์ ๓๖๖ ศกออกนักษัตร
 ได้ ๓ ปีพระชันษาได้ ๓๔ ปี พระองค์ยกราชสมบัติถวายคนตั้ง
 พระราชบิดา ๓๖๗ ศกกระถานนักษัตร สมเด็จพระไชยเช
 ษฐาพระชันษาได้ ๔๒ ปี พระองค์ออกทรงผนวชไว้ ๓ วันแล้วตามนพข
 จึงพระองค์จวนพาไพร่พลหนีมาพึ่งพระองค์อยู่เป็นอันมาก แล้วพระ
 องค์ให้หนักน ทรงแพระนามตั้งพระองค์ทงผู้เป็นพระภักษินโย
 สมเด็จพระอนุชาตภษตรผู้เป็นพระราชบุตรของพระองค์ ผู้เป็นพระ

กนิษฐาพระอัยกาเดียวกันมาเป็นพระชายา พระองค์ทั้งสองเกิดพระราชบุตรองค์หนึ่ง เมื่อจุลศักราช ๑๐๗๓ ศกฉกษัตริย์ พระชันษาได้ ๑๗ ปี สมภพนักได้

๑ ฝ่ายสมเด็จพระไชยเชษฐา พระองค์ครองราชย์ จุลศักราช ๑๐๖๘ ศกกษัตริย์ได้ ๕ ปี พระชันษาได้ ๔๗ ปี พระองค์มอบเวรราชสมบัติให้สมเด็จพระราชบุตรขึ้นครองราชย์ ถิ่นของพระองค์ในอุคตฤาไชย เมื่อจุลศักราช ๑๐๖๘ ศกกษัตริย์ ขึ้น ๓๑ คำอาสารมาด้ายยังเป็นเดือนเจ็ดศักราชสารศัพทมิโรตติง ในสมเด็จพระบรมนารถบรมบพิตร พระองค์ขึ้นครองราชย์ ทรงนำสิ่งซึ่งทรงพระเกศทรงพระนารายณ์ทรงพระขรรค์ ทรงพระนามพระบาทสมเด็จพระเจ้าสุริยวงศาธิราชรามาชบถ พระองค์มีแม่นางหนึ่งชื่อนักนางชาติฉัตร มีพระราชบุตรองค์หนึ่ง เมื่อจุลศักราช ๑๐๗๗ ศกมะโรงกษัตริย์ พระชันษาได้ ๕๒ ปี สมภพเจ้าพระยาจักรี แม่มีแม่นางหนึ่งชื่อนักนางศรีบุปผา มีพระราชบุตรองค์หนึ่ง เมื่อจุลศักราช ๑๐๖๘ ศกฉกษัตริย์ พระชันษาได้ ๑๖ ปี สมภพนักอ้อม จุลศักราช ๑๐๗๕ ศกชวดกษัตริย์ พระชันษาได้ ๕๐ ปี สมภพนักสงวน พระองค์ทรงราชย์เมื่อปีชวดขึ้นได้ ๕ ปี พระองค์ให้พวกลาวยกมาแต่เมืองมอญ จะให้ไปอยู่ที่เกาะรวมกับพระยาราชาศรีขุฑู พวกลาวไม่ไป ลาวกดับหนีไปกับสมเด็จพระแก้วฟ้าผู้เป็นพระเรียม แล้วพระศรีสุคนธ์กับพระนางไม่ได้อยู่ร่วมกับลาว ตกใจหนีไปเข้ากับชาวบ้า

๑ ฝ่ายพระศรีธรรมราชา พระองค์ทรงราชย์ ดุคักราช ๓๐๗๖ ศก
มะเมียณักษัตรได้ ๘ ปี พระชันษาได้ ๒๔ ปี

๑ ฝ่ายสมเด็จพระองค์ทองผู้เป็นพระอนุชา เมื่อมีมะเมียณ พระชันษาได้ ๒๓ ปี จึงพระองค์ทรงตั้งอภิเษกกับสมเด็จพระแก้วฟ้าผู้เป็นพระ
เรียม ๆ ให้ไปพำญวนกับพระศรีสุทนต์กับชาวป่ากับดาว มาตั้ง
สถับริตที่พลัดถิ่นมบรรดาชาวเมือง ๆ ทั้งปวงก็ยอมเข้ากับพระองค์
ด้วยกมดัดอภัยพระองค์ทองได้ ๓ เดือน จึงพระองค์ทองกับนัก
อัมพระชันษาเกิดเมื่อมีมะเมียได้ ๘ ปี จึงพระองค์ทองหนีไปกรุงศรี
อยุธยา แลสมเด็จพระแก้วฟ้า เมื่อมีมะเมียพระชันษาได้ ๓๔ ปีขึ้นครอง
ราชย์ในอุคตฤาไชย ส่นองสมเด็จพระอนุชาพระบงศ์ครองราชย์ดุคักราช
๓๐๗๗ ศกมะเมียณักษัตรได้ ๘ ปี พระชันษาได้ ๓๕ ปี จึงพระ
ศรีธรรมราชากับสมเด็จพระองค์ทอง พระองค์ทองเสด็จไปกรุงศรี
อยุธยาเมื่อมีมะเมียณ สมเด็จพระองค์ทองพระชันษาได้ ๓๕ ปี จึงสม
เด็จพระเจ้ากรุงศรี อยุธยาธิบดีให้เจ้าพระยาพลเทพกับพระยาราชสุภาว
ดีกับไพร่พล ๑๕๐๐ นำพระองค์มาเป็นทางไมตรี ครั้นถึงเมืองมัตตบอง
สมเด็จพระแก้วฟ้าพระองค์ไม่รับเป็นทางไมตรี ดุคักราช ๓๐๗๘ ศก
วอกนักษัตรเดือนหก จึงพระยาไทยทั้งต้องนำพระองค์กลับไปกรุง
ศรีอยุธยา

๑ ฝ่ายพระไชยเชษฐา เมื่อถึงเดือน ๘ มีวอกน พระชันษาได้
๔๖ ปี พระองค์ออกทรงผนวชได้ ๕ วัน แล้วตามว

๑ ฝ่ายสมเด็จพระแก้วฟ้า เมื่อบวชนั้น พระชันษาได้ ๓๖ ปี
พระองค์มอบเวนราชสมบัติให้สมเด็จพระอัครมเหสี พระองค์ออก
ทรงผนวช เมื่อเดือน ๓๒ ขึ้น ๖ ค่ำวันพฤหัสบดีได้ ๓ วันแล้วพระ
องค์ตามผนวช

๑ ฝ่ายพระศรีธรรมราชา พระองค์ทูลดาพระเจ้กรุงศรีอยุธยา ฯ
ให้สมเด็จพระองค์ทองมาตั้งรักษาดัดเมืองก่อนกองทัพไทย เมื่อ
บวชนั้นพระชันษาได้ ๒๕ ปี พระองค์มาตั้งดัดจัดบ้านเมืองบ้นตบของ
กับเมืองโพธิสัตว์ ชาวเมืองทั้งสองยอมอยู่กับพระองค์ จึงสมเด็จพระ
แก้วฟ้าให้ยกกองทัพลงมารบกับพระองค์ ฯ ต้องบ้นญวนแล้ว
พระองค์ถอยมาตั้งติดอยู่กับคนบ้นบ้านรชัน รอคอยกองทัพมาแต่
กรุงศรีอยุธยา

๑ ฝ่ายพระศรีธรรมราชา พระองค์ทรงราชย์ ฤกษ์กราช ๓๐๗๘
ศักราชนักขัตฤกษ์ได้ ๕ ปี พระชันษา ๒๗ ปี จึงพระเจ้ากรุงศรี
อยุธยา ให้พระยาโกษา กับพระยาเดโชนำกองทัพเรือเกณฑ์ไพร่
พล ๕๐๐๐ มารบ

๑ ฝ่ายทัพบกให้เจ้าพระยาจักรีเป็นใหญ่ กับนายทัพนายกองเป็น
อันมาก เกณฑ์ไพร่พลหมื่นหนึ่ง พระองค์นำกองทัพไทยยกมา
จึงสมเด็จพระองค์ทองจากบ้นรชันนำบรรดาชาวบ้นเข้ามารบ

๑ ฝ่ายทัพเรือนั้นพระองค์ให้ตั้งรับอยู่ ณ ค่ายบ้นทวายมาศ กำบ้นรว
ถอยกลับคืนไปกรุงศรีอยุธยา

๑ ฝ่ายพระศรีธรรมราชา กับพระองค์ทองพระองค์ทองนาคอง
 ทพไทยมาถึงเมืองบาโบ เดียวนเรียกว่าเมืองบริบูรณ์ ลุคักราช ๑๐๘๐
 สมเด็จพระเอกอภัยนักร พระศรีธรรมราชาพระชนษาได้ ๒๘ ปี สมเด็จพระ
 องค์ทองพระชนษาได้ ๒๗ ปี นาคองทพไทยเข้ามาถึงอุดงภายไชย
 สมเด็จพระแก้วฟ้าเมอบัจจนน พระชนษาได้ ๓๘ ปี พระองค์นำ
 ไพรพลเขมรกับญวนออกมารบกับสมเด็จพระอนชาทงต้องพระองค์ กับ
 นายทพนายกองไทย พระองค์จึงให้ไปขอให้ถอยทัพกลับไปกรุงศรี
 อโยธยา แล้วจะให้นำดอกไม้เงินทองไปถวายเป็นเมืองขึ้นพระเจ้ากรุง
 ศรีอโยธยา เจ้าพระยาจักรีไทยกับแม่ทัพแม่กองนำพระองค์ทอง
 กลับไปกรุงศรีอโยธยา สมเด็จพระแก้วฟ้าพระองค์ครองราชย์ลุคักราช
 ๑๐๘๔ ศกขาดนักษัตรได้ ๙ ปี พระชนษาได้ ๒๒ ปี พระองค์
 มอบเวน ราชสมบัติ ให้สมเด็จพระเจ้าดิลก เป็นพระราชบุตร ครอง ราชย์
 ดนองพระองค์อยู่อุดงภายไชย เมอบชาดนนพระชนษาได้ ๒๐ ปี พระองค์
 ยกสมเด็จพระศรีสุชาดาผู้ เป็นพระราชบุตรพระไชยเชษฐาผู้ เป็น พระมา
 ตจนาเป็นพระอัครมเหสีสมเด็จพระเจ้าดิลก พระองค์ครองราชย์ในมีชาด
 นนจึงตะเลงอยู่ณเมืองนางແຜອກคิตขบถ พระองค์ให้ไปปราบได้แล้ว
 พระไชยเชษฐาผู้เป็นพระโอรยาพระองค์ยังสถิต อยู่ เป็นอุปโยราช ใหญ่
 ลุคักราช ๑๐๘๗ ศกมะเส็งนักษัตรขึ้น ๑๓ คำอัสถียุขมาดำวันศุกร์ได้ ๑๘
 ปี พระชนษาได้ ๖๕ ปี พระองค์สุรคต ลูกตีกพระศพแล้วแล้ว
 สมเด็จพระเจ้าดิลกพระองค์ครองราชย์ ลุคักราช ๑๐๘๑ ศกกระถานนักษัตร
 ได้ ๘ ปี พระชนษาได้ ๒๗ ปี พระองค์ยกราชสมบัติถวายสมเด็จพระ

บวรราชบิดา ๆ รับเอาราชสมบัติคืน จึงตั้งเจ้าพระแก้วฟ้าพระองค์ขึ้น
ทรงราชย์อยู่ในอุดงกายัษัย เมื่อศักราช ๓๐๘๓ ศักระกานักษัตริย์ แรม
๗ ค่ำวิศาขมาดาพุมพิตารัตนาศรมโหรติง ในสมเด็จพระบรมนารถบรม
บพิตร พระชนษาได้ ๕๘ ปี ทรงพระนารายณ์ทรงพระขรรค์ ทรง
พระนามพระบาทสมเด็จพระเจ้าเจ็ดองค์พระไชยเชษฐาธิราช รามาศิครวกรรมภูต
โกลียะไตรภวณารถ พระองค์ทรงราชย์ได้ ๗ เดือน พระองค์
มอบเจนนารายณ์ให้แก่สมเด็จพระเจ้าเจ็ดองค์เป็นพระราชบุตร ขึ้นครองราชย์
สนองพระองค์อยู่ในอุดงกายัษัย เมื่อศักราช ๓๐๘๓ ศักระกานักษัตริย์
แรมเดือนคาคกรตมาดาพุมพิตารัตนาศรมโหรติง ในสมเด็จพระบรมนารถ
บรมบพิตรพระชนษาได้ ๕๘ ปี ขึ้นทรงราชย์ทรงพระนารายณ์ทรงพระ
ขรรค์ ทรงพระนามพระบาทสมเด็จพระเจ้าเจ็ดองค์พระไชยเชษฐาธิราชรามาศิคร
องค์ทรงราชย์ ฤกษ์ศักราช ๓๐๘๓ ศักราชนักษัตริย์ได้ ๒ ปี พระ
ชนษาได้ ๕๘ ปี จึงลาถอยณเมืองพะลุดบาพนม ตั้งตัวเป็นนักบุญ
ธรรมนิรันดร์ ไปจำพรรษาณเมืองไซ่ง่อน แล้วจำพรรษาณอยู่ที่เมือง
บาพนมข้างนาคด้วย จึงพระองค์ทั้งสองให้ไปปราบนักบุญได้แล้ว ฤ
กษ์ศักราช ๓๐๘๓ ศักระกานักษัตริย์ เจ้าเมืองญวนโกรธาให้ยกกองทัพมารบ
กับพระองค์ทั้งสอง ๆ จึงถอยทัพไปตั้งถอยอยู่เบียมแตรงแขวงเมืองตันซุก
ครั้นญวนกลับไปแล้ว พระองค์ทั้งสองเข้ามาตั้งถอยอยู่อุดงกายัษัย
ฤกษ์ศักราช ๓๐๘๔ ศักระกานักษัตริย์ จึงเจ้าเมืองญวนยกกองทัพมาขกครอง
หนึ่ง แล้วทั้งสองถอยไปอยู่เบียมกะเบาะแขวงเมืองตันซุก ครั้นญวน
กลับไปแล้ว พระองค์ทั้งสองก็เข้ามาตั้งถอยอยู่ณเมืองละแวก

๑ ฝ่ายพระไชยเชษฐา พระแก้วฟ้าพระองค์เป็นอุปโยราชใหญ่ได้ ๗ ปี ฤกษ์กราช ๓๐๘๗ ศกเถาะนักษัตร พระชันษาได้ ๕๕ ปี พระองค์ได้ช้างเผือกพังช้างหนึ่ง ฤกษ์กราช ๓๐๘๗ ศกมะโรงนักษัตร ชนห้าคำวิศาขมาสู่ฉนวนังคาร พระชันษาได้ ๕๖ ปี พระองค์ด้รคตเมื่อมีมะโรงน

๑ จะกล่าวเรื่องพระศรีธรรมราชา กับสมเด็จพระองค์ทองซึ่งตั้งจะไปอยู่กรุงศรีอยุธยา

๑ ฝ่ายพระศรีธรรมราชานัน ครั้นฤกษ์กราช ๓๐๘๓ ศกฉลูนักษัตร พระชันษาได้ ๓๓ ปี พระองค์สร้างพระเจดีย์หุ้มด้วยคัมภีร์ของสูง ๘ วา ฤกษ์กราช ๓๐๘๗ ศกมะเส็งนักษัตร พระชันษาได้ ๓๕ ปี พระองค์ออกทรงผนวชได้สองเดือนแล้วตามผนวช ฤกษ์กราช ๓๐๘๕ ศกฉลูนักษัตรได้ ๗ ปี พระชันษาได้ ๕๓ ปี พระองค์ออกทรงผนวชได้เดือนหนึ่งแล้วตามผนวช

๑ ฝ่ายสมเด็จพระองค์ทองผู้เป็นพระอนุชา เมื่อศักราช ๓๐๘๓ ศกฉลูนักษัตรเดือนห้า พระองค์สร้างพระเจดีย์หุ้มด้วยคัมภีร์ของสูง ๗ วา เมื่อมีฉลูเดือนแปดได้ ๓๐ ปี พระองค์ออกทรงผนวชได้ ๘ เดือนแล้วตามผนวช ฤกษ์กราช ๓๐๘๓ ศกกรรณนักษัตรเดือนหกพระองค์สร้างพระวิหารผูกพัทธสีมา ฤกษ์เดือนแปดพระชันษาได้ ๓๗ ปี พระองค์ออกทรงผนวชได้ ๘ ปี พระองค์ตามผนวช

๑ ฝ่ายนักอิม ฤกษ์กราช ๓๐๘๘ ศกมะเมีย นักษัตร พระชันษาได้ ๒๓ ปี พระองค์ออกทรงผนวชได้ ๓ ปีแล้วตามผนวช ฤกษ์กราช

๓๐๘๓ ศกกุณนักษัตร พระชันษาได้ ๒๖ ปี พระองค์ทรงผนวชได้ ๔ ปีจึงลาผนวช ถูกรัฐราช ๓๐๘๗ ศกปีเถาะนักษัตร พระชันษาได้ ๓๐ ปี จึงสมเด็จพระราชบิดาให้พระนามเรียกสมเด็จพระศรีธรรมราชา แล้วพระองค์ถวายบังคมลาพระเจ้ากรุงศรีอยุธยา ฯ ให้มาเป็นไมตรีกับพระบรมราชา ฯ หายอมเป็นไมตรีไม่ แล้วสมเด็จพระศรีธรรมราชาค้างอยู่ ณ เมืองนางรอง แขวงเมืองนครราชสีมา

๑ ฝ่ายพระบรมราชา พระธิดา ทั้งสองพระองค์เสวยราชย์ ถูกรัฐราช ๓๐๘๘ ศกมะโรงนักษัตรได้ ๘ ปี พระชันษาได้ ๓๔ ปี พระองค์ออกทรงผนวชได้ ๓ วันแล้วลาผนวช ถูกรัฐราช ๓๐๘๙ ศกมะเส็งนักษัตร พระองค์ทรงราชย์ได้ ๘ ปี พระชันษาได้ ๓๕ ปี พระองค์ไม่อาจพระทัยในสมเด็จพระศรีสุทนต์ ซึ่งเป็นพระอัครมเหสีกับนักได้ซึ่งเป็นสมเด็จพระอุไทยพุทธเจ้าซึ่งเป็นสมเด็จพระไชยเชษฐา กับเจ้าพระยาจันทร์ซึ่งเป็นสมเด็จพระประทุมราชา ผู้เป็นพระอนุชาทั้งสามพระองค์ จึงพระองค์เสด็จไปสถิตอยู่เมืองพนมเปญ แล้วพระองค์จะให้คนมาด้อมฆ่าพระองค์ทั้งสี่ จึงพระองค์ทั้งสามผู้เป็นพระอนุชาคิดกำเริบ เทยวเกลยกล่อมบรรดาครอบครัวอยู่ในเมืองลงแวก ชาวเมืองเข้ากับพระองค์แล้ว จึงพระบรมราชาแฉพระธิดาทราบเหตุ ยกทัพมารบกับสมเด็จพระอุไทย ฯ พระองค์รับมีชัยชนะต้งกัศบบรรดาครอบครัวทางเรือได้กับพระองค์ทั้งสี่ สมเด็จพระศรีไชยเชษฐานั้น พระองค์ไปสถิตที่ทัพเมืองบาพนมฟากตะวันออก ซึ่งยอมอยู่กับพระองค์ทั้งสี่ สมเด็จพระประทุมราชา พระองค์กัศบทัพช้าง

พาลตะวันตก ซึ่งยอมอยู่กับพระองค์สืบแล้ว จึงพระองค์ทั้งสองให้ยก
ไป ตามพระบรมราชา พระธิดา กับอนกอม ผู้เป็นพระอนุชาทั้งสาม
พระองค์ ซึ่งหนีไปเมืองญวนเมื่อบมมะเส็งหน

๑ ฝ่ายสมเด็จพระศรีธรรมราชา ซึ่งมาแต่กรุงไทยนั้น พระองค์
เกลี้ยกล่อมชาวป่าได้มากแล้ว พระองค์ยกมาตีเมืองนคร ๆ จึงยอม
อยู่กับพระองค์เมื่อบมมะเส็งหน

๑ จะกล่าวเรื่องพระศรีธรรมราชา กับสมเด็จพระองค์ทอง เมื่อ
บมมะเส็งหน พระองค์ทั้งสองถวายบังคมลาพระเจ้ากรุงศรีอยุธยา ๆ
เบิกให้พระองค์เสด็จมาทพระ เมืองบมมะเส็งพระชันษาได้ ๔๗ ปี พระ
องค์มาถึงเมืองจันทบุรี เขาไปถึงเมืองกำปอดทะพงรโธม

๑ ฝ่ายสมเด็จพระองค์ทอง เมื่อบมมะเส็งพระชันษาได้ ๔๖ ปี พระ
องค์เสด็จมาอยู่เมืองนางรอง รวบรวมชาวป่ายกมาตามสมเด็จพระ
ศรีธรรมราชา มาถึงเมืองนครแล้วพระองค์พามาสถิตอยู่ใกล้เกาะ
ลำโรงแสน จึงสมเด็จพระมาตลากับสมเด็จพระอนุชา พระราช
บุตร พระราชบุตร พระภักนีโย มารับพระองค์เข้ามาอยู่ในแพร
กต่างโรงแสนแล้ว

๑ ฝ่ายสมเด็จพระศรีธรรมราชา พระองค์ยกมาแต่เมืองนครไป
เมืองจันทร์ พามาอยู่พร้อมเพรียงกับพระองค์อยู่แพรต่างโรงแสนแล้ว
สมเด็จพระองค์ทองพระองค์นำบรรดาคนซึ่งมาด้วยพระองค์ เข้ามา
สถิตอยู่ตรงภูเขาเมื่อบมมะเส็งหน จึงพระองค์ให้เอาช้างม้ากับไพร่
พลมารับพระศรีธรรมราชา ผู้เป็นสมเด็จพระเริ่มเสด็จมาจากเมือง

กะพงโสม เข้ามาสถิตอยู่เมืองตวัน ถศักราช ๓๓๐๐ ตัมภูทศิก
มะเมียนกษัตริ์ จึงส่งเสด็จพระองค์ของผู้นั้นพระอนุชา ให้เสด็จ
พระอุไทยผู้นั้นพระราชาบุตร กับเสด็จพระศรีไชยเชษฐา เป็นภค
โย กับเสด็จพระภคินยาไปรับพระองค์ลงเมืองเขิงกรรหม จึงพระ
องค์เสด็จมาสถิตอยู่เมืองพนมเปญ แล้วเสด็จพระมาตุจฉากับ
เสด็จพระอนุชา แลเสด็จพระศรีธรรมราชา เสด็จพระประทุม
ราชา เสด็จพระราชาบุตรบรรดาซึ่งเป็นพระภคินยา ไปรับพระองค์
พร้อมกันอยู่พนมเปญนั้น จึงเสด็จบรมบพิตรเสด็จเข้ามาสถิตอยู่
อุดงรายไชย พระองค์ขึ้นทรงราชย์อีก เมื่อมีพระชนมพรรษาได้
๔๘ ปี ทรงพระนามพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวไชยเชษฐาธิราชรามา
ธิบติ พระองค์ยกกองทหารชาตกษัตริ์เป็นพระอัครมเหสี พระนาม
เป็นเสด็จพระชาติกษัตริ์

๑ ฝ่ายเสด็จพระองค์ของ ผู้นั้นพระอนุชานั่นเป็นมหาอุปโยราช
ถศักราช ๓๓๐๐ ตัมภูทศิกมะเมียนกษัตริ์แรก ๔ คาณคณมาดำพุมวาร
สารศัพทมหิดล ในเสด็จพระเริ่มบรมนารถบรมบพิตร ถวาย
พระนามเมื่อมีชนชาติได้ ๔๘ ปีเรียกเสด็จพระรามาริบัติ แล้วพระ
องค์ประสูติเสด็จพระศรีธรรมราชาผู้นั้นพระราชาบุตร ยกอนักเบน
พระนามเสด็จพระเอกกษัตริ์ เป็นพระราชบุตรของพระอนุชาผู้ร่วม
พระบิดาเดียวกันมาเป็นพระชายาเสด็จพระศรีธรรมราชา แล้วพระ
องค์ถวายพระนามเสด็จพระประทุมราชา กลับเรียกเป็นเสด็จพระ
แก้วฟ้า พระองค์ประสูติให้กษัตริ์องค์บุตรทรงพระนามเสด็จพระอนุ

ชาติศัตรู ผู้เป็นพระภักตยาเป็นพระราชบุตรสมเด็จพระรามาธิบดี
เป็นพระชายาสมเด็จพระแก้วฟ้า มพระราชบุตรองค์หนึ่ง ทรงพระ
นามอนกองค์อาจ ถวายพระนามอนกองค์ทองแดง พระองค์ทรง
ประสูติสมเด็จพระอุไทยราชาผู้เป็นพระภักตโย ไหยกอนกองค์เกา
ทรงพระนามสมเด็จพระมหากษัตริย์ ผู้เป็นสมเด็จพระภักตพระดีดดา
มาเป็นพระราชเทพ มพระราชบุตรองค์หนึ่งทรงพระนามอนกองค์คน
เมือมมะแมกักราช ๓๓๐๓ สมเด็จพระอุไทยราชาพระองค์มีแม่นาง
หนึ่งชื่อนกนางรต มพระราชบุตรองค์หนึ่งทรงพระนามอนกองค์ปาง
มพระราชบุตรองค์หนึ่งทรงพระนามอนกองค์คน อนึ่งเมื่อครั้งสมเด็จพระ
ศรีธรรมราชาเสด็จไปอยู่ ณ กรุงศรีอยุธยา น พระองค์มีแม่นาง
ไทยหนึ่งชื่อนกนางรต มพระราชบุตรองค์หนึ่งทรงพระนามอนกองค์
หงหนึ่ง อนกองค์ดวงหนึ่ง แล้วมพระราชบุตรกับสมเด็จพระชาติ
ศัตรูองค์หนึ่งชื่อนกองค์แก้ว ทรงพระนามเรียกสมเด็จพระโสภา
กษัตริย์ ผู้เป็นทนต์ใคร่ชอบพระราชหฤทัยในสมเด็จพระราชบิดา

๑ ฝ่ายสมเด็จพระแก้วฟ้า ได้อยู่กับสมเด็จพระอนุชาศัตรูได้ห้าปี
แล้วพระองค์ทรงประสูติบุตรคน จึงพระองค์ถวายพระนามอนกองค์หนึ่ง
เรียกสมเด็จพระศรีสุริโยพันธุ์ แล้วพระองค์ประสูติให้ยกสมเด็จพระ
อนุชาศัตรูผู้เป็นพระราชเทพสมเด็จพระแก้วฟ้า มาเป็นพระชายา
สมเด็จพระศรีสุริโยพันธุ์ แล้วพระองค์ถวายพระนามอนกองค์ดวงเป็น
พระราชบุตร เรียกสมเด็จพระแก้วฟ้าอีก พระองค์ทรงประสูติให้ยก
อนกองค์คน ผู้เป็นพระราชบุตรสมเด็จพระอุไทยราชา แล้วเป็นพระภักต

ยาพระโอรยาเดียงมาขึ้นเป็นพระราชเทพี ลูกน้องก็มีทรงครภักดิ์ภพ
พระราชบุตรสุภก จังส้มเด็จพระแก้วฟ้าพระองค์หนึ่งชื่ออนก
นางทา เป็นบุตรพระยากระลาโหม (มัน) มีพระราชบุตรองค์หนึ่ง
ทรงสมภพเมื่อปีจอศักราช ๓๓๓๖ ทรงพระนามองค์นี้ กับพระ
ราชบุตรองค์หนึ่ง ทรงสมภพเมื่อปีชวดศักราช ๓๓๓๘ ให้พระนาม
องค์นี้ธรรม

๑ ฝ่ายสมเด็จพระศรีไชยเชษฐา พระองค์ไม่มีพระราชเทพี มีแต่
พระแม่นาง มีพระราชบุตรสองพระองค์ ทรงพระนามองค์นี้ โนน
หนึ่ง องค์นี้

๒ ฝ่ายอนกองค์โนนนัดมีภพในบวชศักราช ๓๓๔๒ ถวายพระนาม
เรียกสมเด็จพระราม

๓ ฝ่ายสมเด็จพระศรีธรรมราชาบรมบพิตรพระองค์ทรงราชย์ ภาย
หลังให้สมเด็จพระอุไทยราชาขึ้นเป็นพระมหาอุปโยราช เมื่อศักราช ๓๓๐๐
ตั้งพุทธศักราชเมื่อนักษัตรมาถึงปีกุนศักราช ๓๓๐๕ ได้ ๕ ในปีนั้นเกิดน
มาก ครองสมเด็จพระมหาจักรี เกิดวิวาทกับสมเด็จพระอุไทยราชา
ผู้เป็นสมเด็จพระเริ้ม เพราะสมเด็จพระเริ้ม ชอบพระราช หฤทัยนาง
ห้ามคนหนึ่ง ชื่ออนกเหมา สมเด็จพระมหาจักรีบรมบพิตรจะห้าม
ปรามมิได้ไม่สบายในพระทัย พระองค์เสด็จออกไปอยู่ปลายเขต
แดนเมืองล้านชุก (เรียกว่าเมืองจำปวัก) จึงเจ้าถาวรราชเจ้าให้มาเชิญ
พระองค์ไปอยู่เมืองถาวรแต่ปีกุนมาถึงปีเถาะศักราช ๓๓๐๘ ปี พระองค์

สุรคตอยู่เมืองฉวางในปีเถาะนั้น พระยานเรนทรคตเจ้าเมืองบาดังเป็น
 คนเก่งกาจ คิดกำเริบฆ่าญวนตงตัวเป็นใหญ่เกลี้ยกล่อมไพร่ยกไปถึง
 เกาะโฮงเปียมเม่นส์อ ได้รับกับทัพญวนในปีเถาะนั้น ภายหลังสมเด็จพระ
 พระศรีธรรมราชาพระองค์ทรงราชย์ได้ ๓๐ ปี พระชนินชาได้ ๕๘ ปี
 พระองค์ทรงพระประชวรสุรคตกับพระชนม์ในปีเถาะนั้น จึงแจ้งทำพระเมรุ
 ยกพระศพเสร็จแล้ว จึงบรรดาพระมหาดังสมราชพระครูกับเจ้าฟ้าพระ
 หะเอก แลขุนมนตรีทั้งหลาย ถวายราชสมบัติแก่สมเด็จพระรามาชิต
 พระองค์ครองราชย์ในปีเถาะนั้น ถิ่นมะโรงศักราช ๓๓๓๐ ปี จึงเจ้า
 เมืองญวนโกรธ ให้แม่ทัพญวนพาพระเจ็ดกษัตริย์กับพระยานเรนทร
 คต แล้วเผารือรบแตกหนีไปถึงบันทายสะแด็ก แดกไปถึงค่ายบันทาย
 พนมเพ็ญ ค่ายเจ้าฟ้าพระหะเอก แดกไปถึงค่ายบันทายมุขำพุรจน
 ถึงพระยาภญา จึงสมเด็จพระรามาชิต กับสมเด็จพระราชบุตร กับ
 พระภคินี โย พระภคินยา ยাত্রาออกจากบันทายเพชรเสด็จไปกรุง
 ศรีอยุธยาในปีมะโรงนั้น

๑ ฝ่ายกองทัพญวนส่งสมเด็จพระเจ็ดกษัตริย์ มาอยู่บนค้ำหนักสมเด็จพระ
 อุทัยราชา ณ บ้านข้างตวันตกบึงปลาม้าได้ ๖ เดือน จึงพระยากระ
 ธาโหมออก พระยาสุวรรคาโลกออก กลับมาจากสมเด็จพระรามาชิต
 ซึ่งไปอยู่กรุงศรีอยุธยา พระยาทั้งสองมาถึงเมืองโพธิ์สัตว กิรอ่าน
 นำไพร่พลยกทัพมาสู้รบกับญวนที่ทุ่งสาปอังกาม (แปลว่าทุ่งวันแกลบอิฐ)
 ยกตามไล่ญวนมาถึงบันทายเพชร

๑๑ ฝ่ายเจ้าฟ้าทะละหะเอก เป็นพระกระเชตร กับเจ้าฟ้าทะละหะเอก
ก็ได้ให้สมเด็จพระรามาธิบดี มาอยู่เมืองพม่าเก่าด้วย

๑๒ ฝ่ายสมเด็จพระอุไทยราชา พระองค์เจ้าสมเด็จพระรามาธิบดี
เป็นพระบรมราชบิดา ยাত্রาไปตั้งถ้อยเมืองนครวัด คิดสร้างพระราช
กุศล ถวายกุศล ๑๑๑๔ ศกออกนักษัตรนั้น เจ้าฟ้าทะละหะเอกเป็นพระ
กระเชตร หาเหตุอยากได้เป็นใหญ่ ก็คิดกำเริบให้หมื่นพรหมบุตรไป
ชักชวนตั้งถ้อยอยู่ ณ เขาชะโงก ให้ยกกองทัพไปล้อมจับพระศรีไชยเชษฐ
เหตุอยากได้ราชสมบัติถวายนักร้องคน สมเด็จพระรามาธิบดีพระองค์
ทรงทราบแล้ว กริ้วว่าพระกระเชตรเอกเป็นขบถต่อแผ่นดิน พระองค์
ให้ล้อมจับฆ่าพระกระเชตรเอกที่เขาแก้วพินมชรอง

๑๓ ฝ่ายตั้งถ้อยคนตั้งคนเป็นองค์ของ (เจ้าเป็นเจ้า) แล้ว ตั้งถ้อยได้คน
ผู้หนึ่งชื่อราชเทวราช ทรงให้เป็นองค์กุศลราช ให้ระแวกกันตั้งพัน
ยกไพร่พล ๓๐๐๐ เศษ เขามาถึงบ้านค้ำกระบือข้างตะวันตก ณ อดง
ภานุไชย พระศรีไชยเชษฐาตรัสให้พระยาพิศณุโลกบีให้เป็นแม่ทัพ
คุมไพร่พลยกไปสู้รบกับทัพตั้งถ้อยกับของกุศลราช คำนทานทัพตั้งถ้อย
กับของกุศลราชนั้นไม่ได้ จึงตรัสให้พระยาโพธิ์ดำละราชองค์ยกไปช่วย
รบรบทัพไว้ หมื่นพรหมบุตรว่าสมเด็จพระรามาธิบดีดอมจับพระกระ
เชตรเอกผู้เป็นบิดาของตัวฆ่าตายแล้ว หมื่นพรหมพากองทัพตั้งถ้อยยก
หนีกลับไปเมืองพม่าเก่า ครั้นสมเด็จพระรามาธิบดีพระศรีไชยเชษฐ
พระแก้วฟ้าพระองค์ทองยกไพร่พลออกมารบมีไชยชนะ จับได้ตั้งถ้อย
กับของกุศลราชได้ทรง พระองค์นำออกมาถึงบันทายเพชร ถวาย

พระศรีไชยเชษฐาผู้เป็นพระภักดีโย ๆ ให้ฆ่าสัตว์ของคฤหาชเดีย แล้ว
พระองค์มาสถิตอยู่บนทวยเพชรในบึงอณัน

๑ ฝ่ายสมเด็จพระอุไทยราชาพระองค์สถิตอยู่บนครวดี กิดสร้างพระ
ราชกุศล ถึงศักราช ๑๑๕ ศักราชนักขัตฤกษ์ได้ ๒ ปี พระชนษา
ได้ ๔๕ ปี พระองค์ประสูติพระยอที่สร้างขวามบรมในพระบิฏฐิ แพทย์
รักษาไม่หายพระองค์ตรุดในเดือน ๔ มีระกา จึงสมเด็จพระรามาริบัติ
ผู้เป็นพระบวรราชบิดา พระองค์ตรัสใช้มุนชนตร ให้หน้าพระศพสมเด็จพระ
พระอุไทยราชาผู้เป็นพระราชบุตร แต่เมืองนครวัดมาถึงบันทวยเพชร
จึงตรัสสั่งให้ยกพระศพในบึงอณัน ศักราช ๑๑๖ สมฤทธิศกแล้ว
จึงตั้งพระนามอนก้องกนก ผู้เป็นพระราชนัดโตเรียกว่าสมเด็จพระอุไทย
ราชาเหมือนพระนามสมเด็จพระบวรราชบิดา แล้วพระองค์ให้ตั้งสมเด็จพระ
พระศรีสุโยพันธู เป็นพระมหาอุปราช ศักราช ๑๑๗ ศักราชนักขัต
สมเด็จพระศรีไชยเชษฐาพระองค์ทรงราชย์ได้ ๗ ปี พระชนษาได้ ๔๖ ปี
พระองค์ทรงพระประชวรตรุดคดับพระชนม์ จุลเลิกพระศพแล้ว
จึงพระมหาสังฆราชพระราชครูโรหิต กับบรรดามุนชนตรศิดพร้อม
กัน ถวายราชสมบัติแก่สมเด็จพระรามาริบัติ ๆ พระองค์ครองราชย์
เมื่อศักราช ๑๑๘ ศักราชนักขัตฤกษ์ จุลศักราช ๑๑๘ ศักราชนักขัตฤกษ์
สมเด็จพระศรีสุโยพันธู ผู้เป็นพระมหาอุปราช ให้มาดอบฆ่าสมเด็จพระ
พระอุไทยราชา

๑ ฝ่ายพระวรอุกษรทอช พระเจ้านาชนันตคน พาพระองค์หนีไป
เพลาตกค้างคน เดินทางมกไปเมืองเบียม

๑ ฝ่ายพระสัตว์อันชิตอว พาทพระแม่นางกับหญิงพระสนมลงเรือ
 หนีไปถ้ำเมืองตระนมเสก แปลว่าบ้านนกแก้วจับ ครึ่งนั้นสมเด็จพระ
 พระโศกพักอยู่เมืองเบียม มีความยินดีรับเอาสมเด็จพระอุไทยราชาไป
 ถึงเมืองเบียม แล้วสมเด็จพระอุไทยราชาขอเอาสมเด็จพระโศกเป็น
 พระบิดาเลี้ยง จึงสมเด็จพระโศกใช้พระยา โกษาดำ พระยาโน
 เกรษฐีตอกกับพระยาศ เป็นแม่ทัพครองไพร่พลยกมาตั้งรบใต้เมืองครัง
 เมืองบันทายมาศ เมืองไพรกระบาท เมืองนครดัมดิน เมืองบราห์ เมือง-
 ดำโรงทอง ตลอดจนเข้าไปถึงสู้รบกับทัพสมเด็จพระศรีสุริโยพันธุ์ ซึ่ง
 เสด็จสถิตอยู่เมืองบันทายเพชร

๑ ฝ่ายสมเด็จพระอุไทยราชา ถาสมเด็จพระโศกคิดเลิกไพร่พล
 สดกลโยชยาตราออกจากเมืองเบียม ควบคุมกองทัพมาต่อภายหลัง ถึง
 เมืองกระพงกระดังงาเรือพระที่นั่งเป็นถ้ำเร็ว มาพบกับทัพพระสัตว์
 อันชิตอว นำเสด็จกลับชนมาตามแม่น้ำเบียมมัจจุร ๕ ชนมาตาม
 ถ้ำแม่น้ำเบียมมัจจุร บรรดาชาวนาชาวไร่ก็ได้เป็นอันมาก ต่ไป
 ถึงบ้านแพรก บ้านอำเภ็น บ้านตักวิน บ้านอันถงสาร ได้มาเป็นเมือง
 ๕ ชนทุกตำบล ยกทัพมาถล่มพมเพญ

๑ ฝ่ายทัพสมเด็จพระศรีสุริโยพันธุ์ ถ่าถอยเข้ามาถึงค่าย พวกพล
 หนักระจัดกระจายจากกัน

๑ ฝ่ายสมเด็จพระแก้วฟ้า พระองค์ตกใจกลัวว่าเราจะคิดทำร้าย
 เสด็จหนีไปอยู่วัด สะแบงแปลงตัวเป็นสงฆ์ สมเด็จพระศรีสุริโยพันธุ์ ผู้

เป็นพระมหาอุปราช ตกใจกลัวหนีไปเมืองไพรกระตี่ จึงบรรดามุขมนตรี
นายทัพนายกองตามจับมาได้ ฆ่าเสียที่เมืองกะพงชะงัก

๑ ฝ่ายนักงกในนักงกชั้นนั้น หนีไปทรงผนวชบนพระวิหารไตรย
ในพระราชวังของ สมเด็จพระรามาธิบดี จึงบรรดามุขมนตรีสมเด็จพระ
พระอุไทยราชาขึ้นไปจับสมเด็จพระแก้วฟ้ามาจากพระวิหารวัดสะแบง ให้
ตามนวลออกแล้ว นำไปฆ่าเสีย ณ วัดวังกระตาน สมเด็จพระอุไทยราชา
เสด็จติดตามไป ถวายบังคม สมเด็จพระรามาธิบดี ผู้เป็นพระ โยกรา
บรมบพิตรพร้อมมุลองถนัดด้วยกัน คิดสร้างพระตำหนักข้างเหนือวัด
เจดีย์ทมิฬ (ว่าเจดีย์ใหม่) เป็นที่สำหรับพัก พระองค์เสด็จ อยู่
ไค้สองเดือน จึงสมเด็จพระอนาชาตศัตรู ผู้เป็นพระอัครมเหสีสมเด็จพระ
พระศรีสุริโยพันธุ์ ไม่สบายพระทัยไทย ด้วยคิดพยาบาทสมเด็จพระอุไทย
ราชา จึงเรียกมนตรีพร้อมใจ ไปคิดก่อกบฏเจ้าฟ้า ทะละทะเภาพระยา
วงษาธิราชโสม ยกไปจะลอบฆ่า สมเด็จพระอุไทยราชา ๆ รั้พระองค์
จึงเสด็จล่าถอยลงมาถึงกระพงหลวง ลงเรือพระที่นั่ง ให้จัดเป็นกองทัพ
ให้กวาดบรรดาครอบครัวเขมรจันทรมาแรกฝรัง แต่บรรดาอัยยิมผิงเมณา
ซึ่งเขาเกลี้ยกล่อมยอมเป็นข้าพระองค์ทั้งสิ้น ถอยลงมาอยู่ ณ เกาะโพ
พระบาท ฟากข้างตะวันตก จึงทรงพระราชทานพระอัฐมณีสถิตของ
ให้ว่าเจ้าฟ้าทะละทะ พระวรอนชาทอยให้ว่าทิมราช พระเสนหา
อนิสิตนให้ว่ากัจจรี ยกทัพออกจากโพพระบาทไปรบ ชนะทัพเจ้าฟ้า
ทะละทะเภา กับบรรดาขุนนางอยู่ข้างสมเด็จพระอนาชาตศัตรูแตกกระจัด
กระเจาย จะสู้รบไม่ได้ จึงสมเด็จพระรามาธิบดี กับสมเด็จพระ

อนุชาติสัตว์ ส้มเด็จพระองค์ทอง นักองค์โนน นักองค์ซี ถอยจาก
 บันทายเพชร เด็จจออกไปอยู่เมืองโพธิสัตว์ ดังทัพพระอภัยมณีพระองค์
 ในปีฉดศักราช ๑๓๑๘ นั้น ส้มเด็จพระรามาชิบตีผู้เป็นส้มเด็จพระ
 อัยกา พระชันษาได้ ๖๖ ปี พระองค์ทรงประสูติพระชนม์
 อยู่ ณ เมืองโพธิสัตว์ ลูกเล็กพระศัพเสด็จแล้ว จึงบรรดานายทัพ
 นายกองส้มเด็จพระอุไทยราชา ยกมารบชนะส้มเด็จพระอนุชาติสัตว์
 ส้มเด็จพระองค์ทอง ๆ เด็จจถอย ไปอยู่ ปลายเขตร แดน เมืองโพธิสัตว์ ชื่อ
 บอระวัด ข้างตะวันออกไพร่ล้อมขึ้น

๑ ฝ่ายนักองค์โนนกับนักองค์ซีหนีจากเมืองโพธิสัตว์ ข้าม ไปอยู่
 เมืองต้นรุทพึ่งพระยาเตโชโสมอยู่ จึงแม่ทัพนายกองข้างส้มเด็จพระ
 อุไทยราชา ยกขึ้นไปล้อมจับได้ส้มเด็จพระอนุชาติสัตว์ กับส้มเด็จพระ
 องค์ทองนำมาฆ่าเสียที่เมืองกะพงมะรุญเสด็จแล้ว จึงส้มเด็จพระอุไทย
 ราชาให้พระชนะสงครามเป็นพระยาเตโช ยกไปรบกับทัพพระยาเตโช
 โสม จับพระยาเตโชโสมได้ ให้ฆ่าเสียแล้ว ถ่อมจับ นักองค์ซีคุม
 มาถวายพระอุไทยราชา ๆ ให้ฆ่าเสีย

๑ ฝ่ายนักองค์โนนผู้เป็นพระรามราชา นั้นยังต้องขังอยู่ในกรง ขุน
 นางคนหนึ่งชื่อพระปาง ตอบเข้า ไปเหลกกรงพาหนี ไปกรุงศรีอยุธยา
 จึงส้มเด็จพระอุไทยราชาพระองค์ ขึ้นทรงราชย์เมืองบันทายเพชร เมื่อ
 ศักราช ๑๓๒๐ ส้มฤทธิศักดิ์ชานนักษัตร พระชันษาได้ ๓๐ ปี ทรง
 นำตั้งขั้วธงพระเอกทรงพระนารายณ์ทรงพระชวรค์ ทรงพระนามพระ
 บาทส้มเด็จพระนารายณ์ราชาธิราชรามาชิบตี พระศรีสุริโยพันธุบรม

สรินทรา มหาจักรพรรดิราช บรมนารถพระบาทบรมบพิตร เสด็จ
 สด็จเป็นนักร่ำพลูรัตนราช โยภาธชาติวรพงษ์ ดำรงกรุงกัมพูชา
 มหาอินทบัณฑิตร บวรวิวัฒน์วิเวก เอกราชาขัตติยามหารัชมินทร
 นรินทรธิปไตยบรมราชวิสุทธิวิจิตรชาติวงษ์ ทรงพละนาฏาพองค์
 อัครราชา มหามหินทรนฤนารถ พระบาทบรมบพิตร วิชิตวิไชย
 ไกรอุดม บรมลึงคะการ เสด็จม้พระราชหฤทัยประกอบโดยโสดน
 เสด็จ เสด็จครั้นนั้นในเจดีย์จรัญไทยทาน มีเมตตากฤณา
 มุฑาอุเบกขากุศล ธรรมจำศีล ถอดอัน บำเพ็ญเนา ในพระ สมณะวิปัสณา
 กรรมฐาน เว้นสถานอกุศล เว้นรากเวรทั้งห้าบาปกรรมทั้งสิบสี่ให้สิ้น
 จากพระองค์ เสด็จทรงพละขำขามกัศิพระราชธรรมอันมหาประเสริฐ
 บังเกิดในพระไตรเหตุกปฏิสนธิศรัทธา จำพระราชมหัทธูประดับบูชา
 พระมหารัตนไตรทนต์ตาม พระองค์ทรงพระราชมหัทธูประดับบูชา
 สมณะพรหมณาจารย์จากกัศิณทวิคตทุกประเทศ กำพร้าทุกข์ยาก
 ดำบากจากที่ดำเนินมาพึ่งพระบรมโพธิสมภารบารมีนั้น เป็นอเนกอนันต์
 จะคณาไม่ได้ แล้วมีพระราชหฤทัยทรงพระกรุณาโปรดให้ โอวาท
 สั่งสอน บรรดาชุมชนนักร่ำบักใหญ่ย่อย อาณาประชาราษฎร
 ให้พ้นจากทุกข์ตรกรรมให้ได้นำตนออกจากโทษจตุรบาป ให้พ้นจาก
 ทุกข์ ถึงบรมสุขด้วยผลกุศลของตนต่าง ๆ พระองค์ทรงพระกตัญญู
 กะตะเวท มีพระกระมลเจตนาปรารถนาในอนาคต ให้ได้ตรัสแจ้ง
 บัญญาธรรมเพชฌัญญ์สำเร็จเป็นพระพุทธเจ้าองค์หนึ่ง โปรดสัตว์เหมือน
 สุวรรณเภตรามหารัตนรงค์คู่คงอุดมใหญ่แจ่มแจ้ง หากถวิลเกรงซึ่ง

ระลอกในลำกรนั้นไม่ ฤศักราช ๑๓๕๑ ศกเถาะนักษัตร จึงเจ้ากรุง
 ถวายให้น้ำพระอัฐมเด็จพระมหาศกษัตริย์ ผู้เป็นพระบวรราชมารดา
 มาถวาย พระองค์ได้ตั้งทรงสร้างพระราชกุศล ตั้งพระอัฐมปรางค์
 ทำบุญส่งของคุณสมเด็จพระบวรราชมารดาเสร็จแล้ว จึงให้พระอัฐม
 บวรจุไว้ในพระเจดีย์ใหญ่บนเนินเขาพระราชทรัพย์ ประดับการพระ
 ราชกุศลจนสำเร็จแล้ว ฤศักราช ๑๓๕๕ ศกมะโรงนักษัตรจวาระศักร
 แรมคาหนังกรรตติมาสา ทรงพระเมตตาตั้งนามภักนางวอเรียกว่าภัก
 นางมาตาบุมผาวดี เป็นทริกรวมราชหลุทัยในพระบาทบรมมพิตร ฤ
 ศักราช ๑๓๕๓ ศกมะเส็งนักษัตร พระวงษ์ถาวรชอกวนอยู่เมืองตัง
 แดงเดียนเรียกว่าชแดง ได้เป็นพระศรีไชยเชษฐ เหตุอยากไกร
 ให้ความชอบ จึงคิดล้าอาณิกนางแก้วประทุมมาเป็นบุตร นำลงมา
 จากเมืองตังแดงเข้ามาถวายพระบาทบรมมพิตร สักค้อยอยู่เฝ้าแทน
 พระองค์ได้สามเดือน เสด็จไม่พอพระทัยบุตรพระวงษ์ถาวรชอกวนนั้น
 พระองค์จึงให้ส่งกลับไปยังเมืองถาว ฤศักราช ๑๓๕๔ ศกมะเมีย นักษัตร
 พระองค์ทรงพระราชศรัทธากับพระมหาสังฆราชรูปหนึ่ง ทรงพระนาม
 สมเด็จพระสุคนธาธิบดี ๆ นั้นเดิมชื่อเปม สักค้อยวัดพระวิหารสระแวง
 วัจจอรทดแปลในคัมภีร์พระไตรปิฎกทั้งสามไม่ขัดข้อง เสด็จทรงนับ
 ถือนักหนา ให้เอาราชนามาเทศนาถวายทุกวันอุบาสกตั้งแล้ว ให้จ่าย
 พระราชทรัพย์ประดับจุบัจชัยไตรจิวรมหาพระธรรมเทศนา แดบฐา
 พระสงฆ์ บำรุงพระพุทธศาสนาให้รุ่งเรืองประไพในแผ่นดินสุโขทัย
 ฤศักราช ๑๓๕๕ ศกมะแม นักษัตร พระองค์ออกทรงผนวชจำพรรษาอยู่

ณวัดเกาะเงินใต้ด้ามเดือน ขุนนางมุนชนตรับวชตามเจตน์เจตน์
 บิณฑบาตรออกด่าให้สันโดษไปรดศักดิ์ บรรดาฝรั่งจางมย้อมประเพณี
 ตามโอวาทใส่บาตรพระองค์ทุกทันทิว่า จนพิจารณาออกพรรษา จึง
 เสด็จเสวยพระสุกษามหาลงพระราชนัดบัตถ์ก่อน ถศักราช ๑๓๒๘ ศักราช
 นักษัตร นักนางมาตามบผางต้มครรรภ์ให้สืบเดือน สัมภพพระราช
 บุตรองค์หนึ่งทรงพระนามนกองค์เม่น จึงพระบาทบรมบพิตรทรงพระ
 เมตตายกนางมาตามบผางตชนเป็นเอกอัครมเหสี ทรงพระนามสมเด็จพระ
 พระภคินีพระเอกกษัตริย์จักรพรรดิ รัตนราชวรดิษณ องค์
 อัครกตยาณ ศักริวิธธิอุดม บรมบพิตร บรรดาปโรหิตราช
 บัณฑิตยมนตรผู้ใหญ่ผู้น้อย ถาจะกราบบังคมทูลถวาย ให้ว่า
 พระกรุณาพิเศษ ฝ่ายบรรดาท้าวนางขมใน แดกรรยาขุนนางกับ
 หญิงทั้งหลายให้ชานว่าแม่

๑๑ ถศักราช ๑๓๒๘ ศักราชนักษัตร พระแม่นางหนึ่งชื่อนักนางแมน
 ผู้น้องพระยาบวรนายกษ มีครรรภ์ให้สืบเดือนสัมภพพระราชบุตรองค์
 หนึ่ง พระองค์พระราชทานให้ชื่อนกองค์คือ ในมีกณนพมายกทัพ
 มาตกรุงศรีอยุธยา จับเอาพระเจ้าดอกมะเดื่อไปได้

๑๒ ฝ่ายพระเจ้าเสด็จออกรบแพ้พม่าหันมาถึงกรุงกัมพูชาบัด พงพระ
 บารมีพระบาทบรมบพิตร ถศักราช ๑๓๓๐ ศักราชนักษัตร พระ
 บาทบรมบพิตรพระองค์ยกนกองค์คือ ผู้เป็นพระราชบุตรสมเด็จพระ
 แก้วฟ้า อภิเชกเป็นพระอัครมเหสี ทรงพระนามเรียกสมเด็จพระ
 ภคินีพระศรีสุชาดา มหากษัตริย์บรมบพิตร มีพระราชบุตรองค์

เข้าดับเพลิงระดังใจ เกณฑ์ไพร่พลในแขวงเมืองมัททายมาศ เมือง
 ตรีงยกเป็นกองทัพไปจับคนเมืองทุ่งใหญ่เมืองจันทบุรี จึงพวกกองทัพ
 ไทยยกออกมาสู้รบชนะ แม่ทัพแม่กองสมเด็จพระได้ทักหน้กระจัดกระ
 กระจายถอยทัพถอยมาเมืองเบียม เมื่อศักราช ๑๓๓๓ ศกเถาะหนักษัตริพระ
 เจ้าตากคิดจัดเกณฑ์ไพร่พลให้เจ้าพระยายมราชเป็นแม่ทัพใหญ่ ยกมา
 ถึงเมืองบางสารตามทางบก ถึงเมืองนครวัดกับตะบองเข้างถึงเมืองโพธิ์สัตว์

๑ ฝ่ายพระเจ้าตากจึงจัดทัพเรือจัดเครื่องสำหรับศึก ใช้ดำเภาเกดรา
 นาวาใหญ่น้อย นำสมเด็จพระรามมาถึงเมืองเบียม มารับได้พระ
 ได้ทักหน้กระจัดกระกระจายไปอยู่เมืองตึกเขมา จึงคนนำข่าวเข้าไปกราบ
 ทูลพระบาทบรมมพิตร ๆ ทราบความทูลประกาศแล้ว พระองค์ยกพาพระ
 อัครมเหสีกับบรรดาหญิงพระสนมกับบริวารชายหญิง ออกจากพระราช
 มณเฑียร มาถึงท่าขนอยบนพระที่นั่งหน้าฉา ถ้ายาตราออกจากค่าย
 บรรดาครุฑราชภูรทั้งหลายหันตงเรือตามแห่พระองค์ลงไปถึงเมืองตะโง
 โธรมดอันเจียน แต่ครุฑบางพวกก็แฉะเวียนช้อนอยู่ในเกาะมักสะอัน
 ดงระดัง (ว่าจริงไผ่) ก็มาก ชวนกันตักไม้ไผ่ปักค้ำเป็นรั้วประชุมอยู่
 ถัดมเบียมตะแอก

๑ ฝ่ายพระเจ้าตากกับสมเด็จพระราม ต่เมืองเบียมแตกดำริ้แล้ว
 จึงพระองค์ยกทัพเรือเข้าถึงเมืองพนมเปญ ออกไปทะเลจะรอกเชื่อม
 ยกตามเข้าไป จับเอาลูกสาวกับทาสชายหญิง เอาทรัพย์สินของ
 บรรดาครอบครัวที่เข้าชุมช้อนอยู่ ณ บึงมักสะ บรรดากองทัพไทยบ้าง
 ก็ยกลงไปตามครุฑหลวงถึงเบียมเบญจพรรณในเพลาถดถ่วงคืน พบกับ

ทัพพระยายมราชทอยค้อนครัวอยู่ภายหลัง หักดีไม่ทำค่ายเรือแ่งซ้าย
เรือแ่งทราย พอได้บังวรรับกับกองทัพไทย ณ เข้มเบญจพรณพอได้
ประทะประทะอยู่ ครึ่งหนึ่งเจ้าเจียดนามทรงเมตตาตรัสไช้องญวนเป็น
แม่ทัพใหญ่ยกขึ้นมาถึงทัพพระยายมราชทอยช่วยรบมีชัยชนะ

๑ ฝ่ายกองทัพไทยแพ้ถอยทัพกลับคืนไปกรุงศรีอยุธยา ได้แต่ไทย
๕๐๐ ให้รักษาส้มเด็จพระรามค้ำอยู่เมืองกำแพงเพชร เกิดยกถ่อมบรรดา
ราษฎรเมืองบันทายมาค้ำชิงกรรชุนได้พร้อมมูล จัดเป็นทัพยกมาถึง
เมืองเขมรภา จึงพระยายมราชทอยให้จัดไพร่พลยกไปรบกับทัพ
สมเด็จพระราม

๑ ฝ่ายทัพเจ้าพระยายมราชไทย ยกไพร่พลมาทางบกถึงเมืองนคร
วัดบึงบอง ถ่วงมาถึงเมืองพรตตว ภาวตบรรดาครอบครัวราษฎร
เขมรหนุ่มเขมรสาวนำไปกรุงศรีอยุธยาประมาณ ๓๐๐๐๐ เศษ ทัพ
ตายทอดข้าวบ้าง สันคนจากบ้านเมือง เกิดกลัวใหญ่ในปี่เถาะเดือน
ช้ายเดือนนี้ ถึงเดือนสามนั้นพระเจ้าเจ้าตั้งสุรคต พระบาทบรมบพิตร
ดาเจ้าเจียดนามยาตราออกจากบดินเจียนคะโลงโธล เสด็จเข้ามาสถิต
อยู่แพรมัตริณโค (ว่าคตลงปากหนู)

๑ ฝ่ายเจ้าเจียดนามตรัสไช้องโดยจีนเป็นเบาฮอ มา อยู่ประจำรักษา
พระบาทบรมบพิตร ลูกศิษย์ ๓๓๔ ศกมะโรงนัถัศว พระบาทบรม
บพิตรเสด็จไปสถิตคตอยู่แพรมัตริณโค (ว่าคตลงบางเข้อกหนึ่ง) พระ
องค์ทรงพระจินดาเมตตาการณามรรดา อาณาจักร ประชา ราษฎร พลดี
พรากจากที่อยู่ เพราะด้วยเกิดรบกับกองทัพไทยยกมาทำทุกขให้ทุกเมือง

ฟากข้างตะวันตก จึงล้มเจ้าบรมนารถพระบาทบรมมพิตร ทรงพระราช
 ดำริใช้พระองค์นักดวงผู้เป็นสมเด็จพระองค์แก้ว ให้ไปเป็นทางพระ
 ราชไมตรีพูดจากับแม่ทัพแม่กองไทย ให้งดเดียดอย่าให้รบกัน เ็นดู
 กับอาณาประชาราษฎร์ด้วย แม่ทัพแม่กองไทยก็ยินยอมพร้อมใจแล้ว
 นำพระองค์แก้วเข้าไปถึงกรุงศรีอยุธยา จนกราบทูลแก่พระเจ้าตาก
 ตามลัทธิธรรมเนียมตามธรรมเนียมแต่โบราณ
 ครั้นนั้นพระเจ้าตากไม่ไวใจไม่เชื่อ แล้วให้หาโทษองค์แก้วได้คุกทณ
 ทุกเขื่อนอยู่ในไซ้ตรวน ฤๅจักราช ๓๓๕ ศกมะเส็งนักษัตริ พระบาท
 บรมมพิตรพระองค์มีแม่นางหนึ่งชื่อนางไชย มีครรภ์ได้สิบเดือน
 ส้มภพระราชมบุตรองค์หนึ่ง ทรงพระนามพระองค์เอง จึงพระองค์
 เปลี่ยนชื่อแพรวกับปรีดิ์เรียกว่าแพรวเมี้ยนเล็ก ฤๅจักราช ๓๓๖ ศก
 มะเส็งนักษัตริ พระบาทบรมมพิตรพระองค์ไปสถิตอยู่ที่เกาะจัน ครั้น
 นั้นพระเจ้าตากส่งด้ายในพระหฤทัย ไม่ไวใจ พระองค์แก้ว เกิดอก ไม่เชื่อ
 ครอง จึงพระองค์แก้วให้คนมากราบทูลพระบาทบรมมพิตร ขอมารดา
 กับภรรยาบุตรเข้าไปถึงกรุงศรีอยุธยา ครั้นนั้นพระเจ้าตากเห็นว่าข้อ
 ตรงจริง ให้ถอดองค์แก้วออกจากโทษ ทรงพระเมตตาโปรดให้ขึ้น
 เฝ้าโดยปกติ

๑ ฝ่ายพระบาทบรมมพิตรได้ทรงพิจารณาเห็นว่า สมเด็จพระราม
 ทำสงครามทงนคด้วยยากได้ราชสมบัติ แต่บรรดาอาณาประชาราษฎร
 วิชาล้มตายเป็นอันมากถึงเพียงนี้ ควรเราจะมอบเจนนราชสมบัติถวาย
 สมเด็จพระรามตามใจประสงค์ เ็นดูอาณาประชาราษฎรทุกประเทศ

จะไต่ความสูง ไม่เกิดทุกข์ภัยสืบไป ทรงพระจินดาเห็นอย่างนั้นเสร็จ
จึงเสด็จให้บรรดาพระมหาสังฆราช พระราชครูปโรหิต มนตรีใหญ่น้อย
มาชุมนุมพร้อมกัน เหมือนอย่างพระองค์ทรงพระจินดาแล้ว ถูกรักร
ราช ๑๑๓๗ ศกมะแนณักษัตริย์ พระบาท บรมบพิตรทรง พระดำริคิดให้
พระมหาสังฆราชพระมหาพรหมมุนีเคิมช้อหลง นำพระราชไมตรีไปแต่
เมืองกำปอตเข้ามาถึงเมืองบันทายเพชร แล้วถวายพระพรสมเด็จพระ
ราม จึงเสด็จมอบเวนราชสมบัติถวายสมเด็จพระรามผู้เป็นพระอนุชา
พระทอดเถยวณชนเสวยราชสมบัติ ทรงพระนารายนทรงพระชวรงค์
ทรงพระนามเรียกพระบาทสมเด็จพระเจ้าพระรามราชาธิราชบรมบพิตร

๑ ฝ่ายพระบาทบรมบพิตร ผู้เป็นสมเด็จพระเจ้านั้น พระองค์
สถิตอยู่เป็นมหาอุปโยราช พระองค์แบ่งบรรดาขุนนางสำหรับททรง
ราชย์มากนักน้อยเท่าใดนั้น ถวายพระรามราชา

๑ ฝ่ายขุนนางสำหรับมหาอุปราชนั้น พระองค์แบ่งไปให้สมเด็จพระ
มหาอุปราช

๑ ฝ่ายขุนนางสำหรับที่สมเด็จพระมหาอุปโยราชนั้น พระองค์เอาไว้
ให้อยู่เฝ้าแห่รักษาพระองค์โดยปรกติ พระองค์ทรงราชย์มาแต่ปีชวด
ถึงปีมะแม พระองค์เวนราชสมบัติถวายสมเด็จพระรามราชานันได้ ๑๘
ปี พระชนษาได้ ๓๗ ปี ถูกรักราช ๑๑๓๗ ศกวอนักษัตริย์ พระองค์ตรัส
สั่งให้ช่างหล่อมโนรมะเรียมเบญจรงค์กับเครื่องทำคักไว้ ให้ทำดินคำหล่อ
ถูกกระสุนโดยเร็ว ให้ตัดไม้ทำค่ายที่เมืองพนมเพ็ญมุขากาพล พระองค์
ไม่ยอมชนแก่เมืองญวน ด้วยเมืองญวนชวนเกิดศึกกับนักไพร่โก

เช่น ^{๒๖๕}ตงตวชนเป็นใหญ่เกลยกถ่อมบรรดาราชภูมรพร้อมแล้ว ^{๒๖๖}ญวน
^{๒๖๗}ต้องคนพนองนน ^{๒๖๘}ผู้พชชอดกกองอน ^{๒๖๙}ผู้องนนชอดกกองเอม ^{๒๗๐}อยู่เมือง
 ไกฏ ^{๒๗๑}ชวณชวายเกณชไฟว์พลเข้าเป็นกระบวนทัพยกไปต่อรบกับเจ้า
 เวชคนามทเมืองเว

๑ ฝ่ายองจะแจเป็นใหญ่อยู่เมืองไซ่ง่อน ^{๒๗๒}ตงกองพิทักษ์รักษามรรดา
 ราชภูมร ให้มการมทูลตมเด็จพระรามราชาขอเดบียงกับไฟว์พลให้ไป
 ชวรบกับไกเชนนัน พระองค์ทำให้เดบียงกับไฟว์พลไม่ จึงองจะ
 แจไกรชพระรามราชา ยกมรรดาเสนาไฟว์พลมาถึงค่ายจะโรยจจวา
 (ว่าแหลมท่าเคย) บังอาจข้ามฟ้ากพนมเพญยิงระดมรบกับทัพเขมร
 ตมเด็จพระมหาอุปโยราชบรมบพตร ^{๒๗๓}พระองค์คิดจะถอยไปสถิตอยู่
 แพรกดำโรงแฉ่น พระรามราชาทให้ตมเด็จพระมหาอุปโยราช ^{๒๗๔}ผู้เป็น
 ตมเด็จพระเรียมไปถึงแพรกดำโรงแฉ่น ^{๒๗๕}แล้วพระองค์ถากถมมา
 สถิตอยู่พระราชมณเฑียร

๑ ฝ่ายทัพญวนรบกับทัพเขมรในเดือนยี่มวอก ^{๒๗๖}ตงสู้รบไม่แพ้ชนะ
 กัน กองทัพญวนถกถมคืบไปเมืองญวน ^{๒๗๗}ฤศักราช ๑๓๓๘ ศักระกา
 นักษัตร ^{๒๗๘}พระยาบวรนายกฐไต่เป็นพระยาวิบุลราชคคคตตมเด็จพระ
 พระมหาอุปราช ^{๒๗๙}ว่าจะคิดลอบฆ่าพระรามราชา ^{๒๘๐}ปรารภนาจะเอาราช
 ตมบคักถวาย ^{๒๘๑}ตมเด็จพระมหาอุปราชหายอมไม่ ^{๒๘๒}แล้วพระยาวิบุล
 ราชตกลใจถกถมด้วยตัวคคคคคคแล้ว ^{๒๘๓}ถกกลับไปทูลตมเด็จพระรามราชาว่า
 ตมเด็จพระมหาอุปราชคคคคคคต่อพระองค์ ^{๒๘๔}จึงตรัสใช้พระยาวิบุลราช
 ลอบฆ่าตมเด็จพระมหาอุปราช ^{๒๘๕}ครั้นนั้นพระยาวิบุลราชรับพระมณเฑียร

พิเศษ แล้วไปคิดใช้พระยาศรีอรรคราชชวนเล่นหมากรุกอยู่ในโรงเตี๊ยม
(จำทิมนิพนธ์ราชวงศ์) สมเด็จพระมหาอุปโยราชบรมบพิตร ผู้เป็น
พระร่ายพระองค์ทรงพระประชวร สติอยู่ พระโรงที่นั่งข้างใต้เบี่ยมชำ
นิค (จำปากกลองซุก) พระยาศรีอรรคราชลอบฆ่าสมเด็จพระมหาอุปราช
ผู้รุดคในข้างขึ้นเดือนยี่ระกาพระชนษาได้ ๒๒ ปี ลูกเล็กพระศพเสร็จแล้ว

๑ ฝ่ายสมเด็จพระมหาอุปโยราช ทรงพระประชวรเป็นกำลัง พระ
องค์ผู้รุดคสิ้นพระชนม์ในข้างแรมเดือนยี่ระกา พระชนษาได้ ๓๘ ปี
ลูกเล็กพระศพเสร็จแล้ว ลูกศิกราช ๓๑๕๐ ศักจนันท์บุตรเดือนยี่ยี่
พระเจ้าตากตรัสให้พระบาทสมเด็จพระพุทธเจ้าอยู่หัววังหลวง เมื่อ
ยังเป็นเจ้าพระยาจักรี กับสมเด็จพระพุทธเจ้าอยู่หัววังหน้าเมื่อยังเป็น
เจ้าพระยาสุรสีห์ ให้นำไพร่พลไทย ๑๐๐๐๐ ยกเป็นกองทัพไปตีเมือง
ลาวตลอดไปจนถึงเมืองเวียงจันทน์ เจ้าพระยาจักรี เจ้าพระยาสุรสีห์
ยกไพร่พลมาถึงเมืองบันทายเพชร ทูลสมเด็จพระรามาธิบดีขอไพร่
พลกับเสบียง สมเด็จพระรามาธิบดีให้ไพร่พลเมืองกะพงสวาย
กับเจ้าเมืองศรีสุนทร เมืองไพรแวง เมืองตะบองกระมุ ประสมให้
ได้ครบ ๑๐๐๐๐ กับเสบียงให้เจ้าพระยาจักรียกทัพบกเดินทางไปเมือง
กะพงสวาย

๑ ฝ่ายเจ้าพระยาสุรสีห์นั้น ยกทัพเรือขึ้นไปทางทะเลมาถึงเมือง
สมทบถัมบูน รือคีลาซึ่งขวางลำน้ำเรือแ่งทรายแ่งไอซ์นไป ๆ
ถึงเมืองลาวตั้งแตง คิดห้ามเรือแ่งทรายข้ามถนนคีลาขวางลำน้ำ
เลยไปถึงเมืองโง เมืองจำปาศักดิ์ เมืองแฉะเม หิวเมืองทงหนกยอม

อยู่เป็นเมืองชน กองทัพไทยถึงดไว้ไม่ได้รับ ยกเลยไปถึงค่าย
เมืองเวียงจันทร์ ๆ ตีรบกับทัพเจ้าพระยาจักรี เจ้าพระยาสุรสีห์

๑ ฝ่ายสมเด็จพระรามาธิบดี พระองค์ครัดใช้พระยาพระคลังธรรม
ไปตั้งกองตั้งชาวสารดังเดิมยังอยู่นเมืองกระพงม เกณฑ์บรรดาราษฎร
ชายหญิงแขวงเมืองกระพงสวาย เขียนต๋องให้ตั้งชาวสารทั้งชายหญิง

๑ ฝ่ายบรรดาไพร่พลเขมรเมืองกระพงสวายหนีกลับมาจากกองทัพนั้น
พระรามาธิบดีพระองค์แต่งคนให้เที่ยวจับบรรดาราษฎร ๆ ก็เข้าคุม
กันยกมาได้ฆ่าฟันพระยาพระคลังธรรมกับข้าหลวง จึงสมเด็จพระรามา
ธิบดีให้ไปเอาพระยาเดโชแทน พระยาแสนช้างฟ้าเบี่ยง พระยามนตรี
เสนาหาได้ เข้ามาถึงบันทายเพชรให้ทำโทษทั้ง ๓ คน แล้วให้ฆ่าพระยา
มนตรีเสนาหาได้ ให้เขียนพระยาแสนช้างฟ้าเบี่ยง ๕๐ ที่ แล้วให้
ถอดจากที่

๑ ฝ่ายพระยาเดโชแทนนั้น ครั้นพระเมตตาไว้ให้คงที่ แล้ว
พระองค์โปรดให้คืนกลับไปเมือง ลูกศรราช ๑๑๔๓ ศกขุนนักษัตร
พระยาเดโชแทน พระยาแสนช้างฟ้าเบี่ยง พาอาณาประชาราษฎร
ไปเป็นอันมาก พระรามาธิบดีให้ไปเอาเจ้าฟ้าหะระหะมุกมาจาก
เมืองปาลัก แล้วตรัสใช้ให้ไปตามสังกัดพระยาเดโชแทน พระ
ยาแสนช้างฟ้าเบี่ยงผู้น้องทั้งสอง กับบรรดาราษฎรเมืองกระพงสวายแ
โลกแซะ เจ้าฟ้าหะระหะมุกถวายบังคมลาออกไปถึงน้องทั้งสอง กับ
บรรดาราษฎรญาติพี่น้องได้พบคบคิดกันว่า เมื่อครั้งก่อนเราก็คิดเอา
แผ่นดินถวายสมเด็จพระรามาธิบดี ได้ยังพระรามาธิบดีถูกยุบได้ยอก
พระทรง แล้วเราจับได้เอามาได้ทรง แหกกรงหนีไปได้ผูกพยา

บาทเรา ถ้าเราคิดยอมอยู่ด้วยแล้วเห็นจะให้ฆ่าเราเสียสิ้น ควร
เราจะคิดรบด้วยสู้ตายแต่ครั้งเดียว เจ้าชายทะเลหะมู พระยาเตโชแทน
พระยาแฉ่นข้างฟ้าเบียง ร่วมคิดพร้อมใจกัน ให้เร่งเกณฑ์ไพร่
พลโดยเร็วตั้งทำค่ายรายทัพลาดตระเวนมาถึงเบียมแฉ่น สมเด็จพระ
รามราชายกบรรดาเสนาไพร่พลไปถึง ต่อรบแต่เบียมแฉ่นตลอดวันไม่
ถึงกะพงชม ภายหลังนั้นพระยาวิบูลย์ได้ค้างอยู่บนท้ายเพ็ชรกลับกลาย
คิดใช้พระยาเทพอรชุนหลงลงไปถึงองค์เขาใหญ่ ขอกองทัพญวนกับทัพ
พระยาธิดะวงษาสดุดีเป็นเจ้าเมืองปาดัก ยกขึ้นมาพนมเปญจะโรย
จิงกา จึงพระยาวิบูลย์นำไพร่พลรีบเร่งไปถึงบนท้ายเพ็ชร เชิญสมเด็จพระ
พระราชบุตรของสมเด็จพระมหาอุปโยราชทรงพระนามนักษัตรเอง พระ
รัชชชาติ ๗ ปี นำลงจากพระตำหนักมาวางลงบนเรือพระที่นั่งงั่วโอ จึง
ขึ้นไปค้นแต่บรรดาพระราชทรัพย์ กับเอาพระราชบุตรสมเด็จพระราม
ราชาทั้ง ๔ พระองค์นำมาพิจารณา แลเอาพระราชมนต์เขี้ยวใหม่วิเศษ
บรรดาราษฎรตกใจแตกคั่นหนีซ่อนตัวอยู่

๑ ฝ่ายทัพญวนได้ตามย้อยแย่งเอาทรัพย์สิ่ง ของ คฤหัสถ์ พระสงฆ์เป็น
อันมาก ส่วนพระปฏิมาคัมภีร์พระไตรปิฎกนั้นทิ้งลงในน้ำผู้เบียดเบียนคร-
ธาน จึงบรรดาข้าเฝ้าหนีไปทูลพระรามราชาอยู่ ณ เมืองกะพงชม ได้
ทราบความทุกประการแล้ว พระองค์เสด็จออกทัพกลับมาถึงกะพงชะงัก
พบทัพญวนทัพเขมรอ้อยู่แพรกนาพัง (เดี๋ยวนี้เรียกว่าแพรกฝรั่ง) ได้สู้รบ
โต้ตอบกัน พระองค์ปราชัยหนีชนบททุ่งเรืองั่วตาย เรืองั่วทราย
เรืองั่วโอ ไปอยู่พนมจำเริญจัดแจงทัพมาท้าวอาจารย์มัวชา ให้ธิดา

มารบพ่ายแพ้แก่กองทัพญวนทัพเขมรข้างล่าง ๆ ยกไปล้อมจับได้สมเด็จพระ
 พระรามราชาได้ทรงนำมาฆ่าเสียทั้งชายของ เมื่อเดือนสิบมีถุนเอกศก
 พระองค์ทรงราชย์แต่มีมะแมมาถึงมีถุนได้ ๕ ปี พระชันษาได้ ๔๐ ปี
 พระองค์สวรรคต ครั้นนั้นเจ้าฟ้าทะละหะมุตงตวชน ชื่อว่าเจ้าฟ้าทะละหะ
 มหาราชขบพิตร คิดให้พระยาศรีธกอนษาปก ผู้เป็นพระบิดาเลี้ยงที่
 รักษาสมเด็จพระราชบุตรพระมหาอุปโยราช ทรงพระนามนักรงค์เอง
 ขึ้นเป็นพระยาจิง

๑ ฝ่ายพระยาวิบูลย์ ขึ้นเป็นพระยากระลาโหม ฝ่ายพระยา
 แฉ่นข้างฟ้าเบียง ขึ้นเป็นพระยาจก

๑ จิงบรรดามุขมนตรีบริวารคิดมอญเณรราชสมบัติถวายนักรงค์เอง
 พระองค์ขึ้นครองราชสมบัติเมื่อศักราช ๓๓๔๓ ศักราชนักขัต

๑ ฝ่ายพระยายมราชเป็นมุนีผู้เลื่อมใสสมเด็จพระรามราชา เป็น
 เกดอกับพระยากระลาโหมโสนัน เจ้าฟ้าทะละหะมูให้ไปอยู่กับพระยา
 เวชเแทนผู้้องณเมืองกระพงส่วย ทราบความไปถึงพระเจ้าตากว่า
 พระยายมราชแบนรอดอยู่นั้น พระเจ้าตากรับสั่งให้หาพระองค์แก้วเข้า
 ไปเฝ้าในเพลาถางคัน มีรับสั่งบอกว่าเขมรว่าญวนยกกองทัพมารบ
 จับเจ้าองค์รามฆ่าเสียแล้ว ยังรอดแต่พระยายมราชแบน กุจะไ้
 เองออกไปเอาตัวอ้ายพระยายมราชแบนเขมรเข้ามา จึงตรัสสั่งให้ทำ
 ท้องตราใช้พระองค์แก้วนำออกมาถึงเจ้าฟ้าทะละหะมู กับพระยากระ
 ลาโหมชู้ ว่าให้มอญพระยายมราชแบนมาแก่พระองค์แก้ว ๆ จะนำ
 เข้ามาถวาย เจ้าฟ้าทะละหะมูกับพระยากระลาโหมชู้ได้ทราบท้องตรา

จึงมอบพระยายมราชเบนให้พระองค์แก้วนำเข้าไป กราบทูล ถวายพระ
เจ้าตาก ๆ มีรับสั่งดำพระยายมราชเบนว่า เป็นขุนนางผู้ใหญ่ทำให้เสีย
พระเกียรติยศ แล้วรับสั่งให้เอาพระยายมราชเบนไปทำโทษจำคุกไว้

ดุษฎีกราช ๑๑๕๒ ศกชวตฉกษัตริ ครึ่งหนเจ้าฟ้าทะตะหะม กับพระยา
กระดาโหมชู้ คิดถวายพระนามสมเด็จพระเริ่มกระษัตริย์ทรง ๒ พระองค์
๑ ฝ่ายสมเด็จพระเริ่มททรงพระนามหนักองค์เมื่อนั้น ให้ทรงพระ-
นามว่าสมเด็จพระมหากระษัตริย์

๑ ฝ่ายสมเด็จพระเริ่มกตาง ททรงพระนามหนักองค์นั้น ให้ทรง
พระนามเรียกสมเด็จพระศรีธรรมราชธิดาบรมบพิตร ดุษฎีกราช ๑๑๕๓ ศก
ฉกษัตริ เมื่อเดือนอ้ายนั้นพระเจ้าตากได้ทรงทราบข่าวว่า บรรดา
ขุนนางเมืองเขมรคืนเข้ากับญวน ครึ่งใช้พระราชบุตรชื่อพระเจ้าน้อย
กับเจ้าพระยาจักรี เจ้าพระยาสุรสีห์ นาไพร่พล ๒๐๐๐๐ แยกยกไป ๓ ทาง

๑ ฝ่ายเจ้าพระยาจักรี ให้ยกไปทางนครวัด ฝ่ายพระเจ้าน้อยนั้น
ให้ยกไปทางบันทายเพชร ฝ่ายเจ้าพระยาสุรสีห์นั้น ให้ยกมาทางเมือง
กะพงสวาย ครึ่งหนเจ้าฟ้าทะตะหะมัววแล้ว แต่งให้ไปกวาดบรรดา
ครอบครัวที่มเรือแต่เมืองนครวัด มีตบอง สะโง กะพงสวาย เข้ามาอยู่
บันทายเพชร แล้วให้พระยาเดโชแทนจัดเตรียมไพร่พล ตั้งรายเป็นกอง
ทัพระวังรักษาเมืองกะพงสวาย

๑ ฝ่ายเจ้าฟ้าทะตะหะมู แต่งคนให้เก็บไพร่พลทำค่ายรายทัพระวัง
รักษาอยู่กะพงสวาย และเปี่ยมชำนาญกับกะพงระตะ (ว่าท่าเกวียน)

๑) ฝ่ายพระยากระลาโหมขุนนักษัตรพร้อมกันไปเมืองทเลชม คอยระวังรักษาความบรรดาครอบครัวราษฎรลงเรือมาแต่เมืองกะแจะ เมืองส้มบุกดมบรรณพร้อมแล้ว นำลงมาจอดอยู่ ณ เมืองเกียนด่วย แต่งให้ไปชักกองทัพญวนมาช่วยรบกับกองทัพไทย

๑) ฝ่ายทัพพระเจ้าน้อยมาโดยทาง เมืองมัตบอง เมืองตะกร้อ เมืองขลุ เมืองตรอง เมืองบริบูรณ์ เข้ามาตั้งบ้านตั้งบรรโดยบรรดาราษฎรตกใจอดสู รุ่งบุตรหลานชนทพยถึงของลงเรือมาถึงพนมเปญไปจอดอยู่ปากเกาะตะวาเอม ฝ่ายพระบาทบรมบพิตรนั้น พระองค์ไปสถิตอยู่ ณ เกาะเกิด ฝ่ายพระยากระลาโหมขุนนี้ ตั้งตัวขึ้นเป็นสมเด็จพระเจ้าพระยา ให้พระยาอรรณพราชปาดเป็นพระยากระลาโหม ตั้งค่ายรายทัพอยู่ละโวยจิงดา

๑) ฝ่ายเจ้าเวียดนามศรีตั้งเมืองมาแต่แม่ทัพใหญ่ นำไพร่พลกับเรือแ่งลำยเรือแ่งทราย ยกขึ้นมาตั้งอยู่ละโวยจิงดา

๑) ฝ่ายทัพเจ้าพระยาสุรสีห์นั้น ยกขึ้นมาถึงเมืองกะพงด่วย ตทพพระยาโตไซแทน ณ โลกปะ (แปลว่าดีเยี่ยม) แดกกระจัดกระจายหนีเข้าป่า จึงเจ้าพระยาสุรสีห์นำไพร่พลยกมาถึงตั้งค่ายรายทัพอยู่เบียมรูดอง คิดจะข้ามไปปากตะวันออก งามออกมาใช้กองวางหนานำทัพญวน ใช้พระยากระลาโหมพานักกองทัพเขมรยกขึ้นไปตั้งอยู่เกาะแตก (ว่าเกาะถอย) คอยรบรบกับทัพเจ้าพระยาสุรสีห์ แล้วองออกมาใช้พระยายมราชปางกับทัพญวนทัพเขมร ยกเข้าไปตั้งอยู่เกาะจัน คอยรบกับทัพพระเจ้าน้อย ณ เบียมชานิต แต่เดอนยบฉลุมาถึงเดอนสี่ ครึ่งนั้นพระเจ้าตากเสียพระจริต

เจ้ารามลักขณด้วย แล้วให้บวชอยู่ในพระวิหารวัดแจ้ง แต่งให้คนอยู่
เฝ้ารักษาแล้ว พระยาสุรศักดิ์เข้าไปอยู่ในตำแหน่งพระเจ้าตากอยากได้เป็น
เจ้า จึงเจ้าพระยาแสนนครราชสีมา มั่นมั่นสั่งให้มาตามเจ้าพระยาจักรี
เจ้าพระยาสุรศักดิ์ แต่เบียดเบียนต้องกลับไปกรุงศรีอยุธยา ให้เอาพระ
เจ้าตากกับเจ้ารามลักขณ พระเจ้าน้อย กับพระยาสุรศักดิ์ ไปพิชิต
เสียสิ้นแล้ว เจ้าพระยาจักรีผู้พจนเสวยราชย์ เป็นพระบาทสมเด็จพระ
พุทธเจ้าอยู่หัวทรงหลวง เจ้าพระยาสุรศักดิ์ผู้หนึ่งเป็นพระพุทธรูปเจ้าอยู่หัว
หน้า เมื่อเดือน ๕ ปีชวด ศักราช ๑๓๔๔

๑ ฝ่ายทัพญวนไทเขินยกมารบกับเจ้าเวียดนาม ๆ จึงให้คนมาขอของ
ทัพเขมรไปช่วยรบกับไทเขินนั้น เจ้าฟ้าทะละหมู สมเด็จพระยา
ไชยพระยากระลาโหมป้าเป็นแม่กองครองไพร่พล ๕๐๐๐ ยกไปช่วยเจ้า
เวียดนาม ครั้นนั้นพระยากระลาโหมป้ารบกับไทเขินตายในทุ่งป่าข้าง เสีย
ไพร่พลเขมรเป็นอันมาก จึงไทเขินรบชนะได้เจ้าเวียดนามลงเรือสมุท
หันเข้าไปพึ่งพระบารมีพระบาทสมเด็จพระพุทธเจ้าอยู่หัวกรุงศรีอยุธยา

๑ ฝ่ายของผอมาหนั้นมาถนบถวายเพชร ของทางจะไปตามเจ้าเวียด
นาม เจ้าฟ้าทะละหมู สมเด็จพระยาไชย ให้คนส่งของผอมาเข้าไป
ถึงเมืองบันตของ ล่องไปถึงไพร่ตูก บรรดาเขมรที่ใช้ไปส่งของผอมา
นั้นฆ่าของผอมากับพวกญวนตายสิ้น แล้วเก็บเอาทรัพย์สินของทางนั้นแล้ว
กลับมา ครั้นนั้นพระบาทสมเด็จพระองค์ออกจากเกาะเกิด เข้า
ไปสถิตย์ข้างใต้คดถึงสระแบกเพียงแพรกมตาภแห่งหนึ่ง กับสมเด็จพระ
ทางทอง ๓ กับสมเด็จพระเรียมกระษัตริย์ทอง ๓ พระองค์

๑ ฝ่ายพระยาจักรีเป็นพระบิดาเลี้ยงขึ้นเป็นพระยากระดากโหม
รักษาพระบาทบรมมพิตร ถึงเดือนแปดปีชาตนั้น สมเด็จพระยา
มหน่งลือไปถึงพระยายมราชแบนผู้เกลอชองอยู่ณกรุงเทพฯ เาเนอ
ความชกกราบทูลพระบาทสมเด็จพระพุทธเจ้าอยู่หัวทงต้องพระองค์ ขอ
พระยายมราชแบนมาช่วยคิดราชการเมืองเขมร จะฆ่าเจ้าฟ้าทะตะหะ
กับพระยาจักรีเบียง ครองนพระบาทสมเด็จพระพุทธเจ้าอยู่หัวทงต้อง
พระองค์กพระราชนาให้ แล้วครใช้พระยายมราชแบนออกมา ถึง
เมืองบัตบอง ครองนสมเด็จพระยาเข้าไปรับนำออกมาถึงบันทาย
เพชร พดจายินยอมพร้อมใจกันยกทัพไปจะตอบฆ่าเจ้าฟ้าทะตะหะ
กับพระยาจักรีเบียง ส่วนพระยาจักรีเบียงรอดหนีลงเรือเล็ก ไปซ่อน
อยู่ในป่าได้สามวัน เขาจับได้แล้วนำมาฆ่าเสียก่อน

๑ ฝ่ายเจ้าฟ้าทะตะหะอยู่ให้กำหนัดหนีหลบไปถึงเมืองปาดัก พระยา
จักรีจับได้เอามาส่งสมเด็จพระยาจักรีกับพระยายมราชแบน ให้
ฆ่าเสียณข้างชนเคอนลับเข็ดบชาต ถึงณวันเดือนสิบสองแรมสิบห้า
ปีชาตนั้น พระยายมราชแบนตอบฆ่าสมเด็จพระยาตาย เกบเอา
ทรัพย์สินของกับบรรดาทาสชายหญิงข้างมาส่งแล้วให้มาบรรดาขุนนาง
พวกพ้องข้างสมเด็จพระยาแล้ว พระยายมราชแบนชวนเจ้าฟ้า
ทะตะหะ โดยงบบรรดาขุนนางหมื่นมุขมนตรีคามสมควรแล้ว จึงใช้พระ
ยาจักรีแถบให้ยกทัพไปจับพระยาเตโชแทนที่เมืองกะพงสวาย พระยา
เตโชแทนหนีขึ้นไปเมืองจำปรงรบกับพระยาจักรีแถบ ครองนพระยา
มหาเทพทสมเด็จพระยาจักรีใช้ไปรักษาเมืองตะบงตะมูม กับพระยา

อรุณเป็นเจ้าเมืองตะบองกระมุม กับบรรดาไปพระวงษ์จาม คบคุมคิด
กันตักยารายเป็นทพเรือเข้ามาถึงพนมเปญ ได้ทูลพระยายมราชผู้ว่า
ทเจ้าฟ้าทะตะหะ

๑ ฝ่ายแขกเจ้าพระพมซึ่งอดทนเขตตะปะทัดตะรามานสะเกา กับ
บรรดาพวกแขกพากันกำเริบขึ้น ยิ่งบนถ่อเครื่องสำตราดูขยกออกไป
ได้พระยายมราชผู้ว่าทเจ้าฟ้าทะตะหะ กับพระยากระดาไหมปก นำ
พระบาทบรมบพิตรกับสมเด็จพระท้าวทองต้อง กับสมเด็จพระเรียม
กระษัตริย์ทั้งสามพระองค์ ลงทรงพระที่นั่งนาวาตตะเข้าไปถึงเมืองโพธิ
สัตตเมืองปัตบอง ถวายเข้าไปถึงกรุงศรีอยุธยา ครึ่งหนึ่งสมเด็จพระ
พุทธเจ้าอยู่หัวอวสาน รับสั่งให้สมเด็จพระเรียมกระษัตริย์ทั้ง ๓
พระองค์ไปอยู่ในพระราชมณเฑียร ตั้งขึ้นเป็นพระอัครชายา

๒ ฝ่ายพระยากระดาไหมเป็นพระบิดาเลี้ยง ให้รักษาพระบาทบรม
บพิตรอยู่คอกกระบือแห่งหนึ่ง กับสมเด็จพระท้าวทองต้อง

๓ ฝ่ายพระยายมราชแสนซนเรียกว่าเจ้าฟ้าทะตะหะนั้น พระบาทสมเด็จพระ
เจ้าอยู่หัวพระราชทานให้เป็นเจ้าพระยาอภัยวิเศษศรีวิเศษสงคราม
รามนรินทร์ บัณฑิต อภัยพิริยปราชกรมพาทู ฤกษ์ราช ๑๑๕๕ ศกเถาะ
นักษัตร ครึ่งหนึ่งพระบาทสมเด็จพระพุทธเจ้าอยู่หัวทวงต้องพระองค์ทรง
พระเมตตา ตรัสใช้เจ้าฟ้าทะตะหะ ผู้เป็นเจ้าพระยาอภัยวิเศษ
ออกมาคิดราชการเมืองเขมรนั้น เจ้าฟ้าทะตะหะผู้เป็นเจ้าพระยาอภัย
วิเศษกราบถวายบังคมลาออกมาถึงเมืองปัตบองแล้ว คิดใช้พระยา

เขมรหนีกระจัดกระจาย แดงทงเรือชนบกตบ้ำ ๒๐ วันถึงเมืองพนม
 เพ็ญ จึงญวนไล่เจ้าพระยาอภัยไชเบศร์ถอยจากค่ายลงแวงเข้าไปเมือง
 บัตบอง บรรดาทัพไทยกลับไปกรุงศรีอยุธยา ตศักราช ๓๓๔๗ ศก
 มเส่งนักษัตรนั้น ญวนไ้เซ็นชื่อองโกอุยกะวินกงเป็นใหญ่ ชนมายุ
 รักษาราชฐรเมืองเขมร เว้นแต่เมืองบาราย เมืองนครวัด เมือง
 โพธิ์สัตว เมืองบัตบอง นอกจากนั้นทเขาอยู่เป็นเมืองชนกับญวนก็
 ชวนกันรักษาด้วยททำพระบาทบรมมพิตร ตศักราช ๓๓๔๘ ศกมเมีย
 นักษัตร ครั้นนั้นองโกอุยกะวินกงกลับลงไปรักษามืองไซ่ง่อนนั้นแ
 ้ว แต่ต้องผอมมา กับองทงเบน กับเจ้าฟ้าทะละหะแทน และพระยา
 ยมราชกุย พระยากระลาโหมอก ให้อยูรักษามืองละว้าเอม โพธิ์
 พระบาท พนมเพ็ญ

๑ ฝ่ายองทงเบนก็ยกไปรบตีเมืองบาราย ยิ่งพระยายมราชควนตาย
 ทงพระยามหาเทพผู้เป็นทพระยาจักรี กับบรรดาไพร่พลญวนเขมรเป็น
 อันมากก็ตายด้วย พระยายมราชกุยกทัณฑ์ไปตีเมืองบัตบอง ล่วงเลย
 ไปถึงเมืองแพรกโดนท้าว (เรียกว่าเมืองคตองยายท้าว) รบกับทัพ
 เจ้าฟ้าทะละหะผู้เป็นเจ้าพระยาอภัยไชเบศร์ ยิ่งถูกพระยายมราชกุยตาย
 พวกญวนแดเขมรก็ถอยทัพกลับมาพนมเพ็ญ ตศักราช ๓๓๔๘ ศกมเมีย
 นักษัตร

๑ ฝ่ายเจ้าเจียดนามซึ่งนำทหารญวนหนีออกจากกรุงไทยนั้น มาถึง
 เกาะตรน เกลยกล่อมบรรดาไพร่พลญวนยกทัณฑ์มาตีเมืองตกเขมา
 ประมาณสอง

๑ ฝ้ายเจ้าฟ้าทะละหะ ผู้เป็นเจ้าพระยา อภัยธิเบศร์อยู่ เมืองบันตบองรุ
ชาวกรุงจัดแจงยกกองทัพรบออกไป เจ้าฟ้าทะละหะแทนกับพระยากระลา
โหมออกกวาดบรรดาครัวราษฎรจันทเขมร จะเข้าไปไว้ในเมืองบันตบอง
เสร็จแล้ว เจ้าฟ้าทะละหะผู้เป็นเจ้าพระยาอภัยธิเบศร์ ใช้พระยาจักรี
แกลบเป็นแม่กองใหญ่ กับพระยายมราชกันแกลบบรรดาแม่ทัพแม่กองยก
ไพร่พลไปถึงคักฉินอันดงสาร ได้ยินยอมพร้อมใจกันยกลงไปถึงแพรก
โกรดเกาะโตกเบียมมัจจุรพระตะทังจำเสดาเลยไปถึงแพรกทะเลิง รม
กับทัพญวนไกเซ็นช้อดกเซม กับเจ้าฟ้าทะละหะแทนแต่ปลายบั้นแมจน
ถึงบวอก ลุคักราช ๑๑๕๐ มาพบกับทัพเวียดนามักชวนกันระดม
ช่วยรบมาถึงฉะฉินญวนไกเซ็นช้อดกเซมกับเจ้าฟ้าทะละหะแทนเมื่อเดือน
สิบวอก ลุคักราช ๑๑๕๑ ศักรกานักษัตร พระยาจักรีแกลบเป็นแม่
กองใหญ่ จับได้เจ้าฟ้าทะละหะแทน กับบรรดาชนนาง ช้างทัพต่างทำโทษ
นำชนมาส่งเจ้าฟ้าทะละหะผู้เป็นเจ้าพระยาอภัยธิเบศร์ ๆ ให้ฆ่าเสียบ้าง
เอาไว้รอดบ้าง แต่เจ้าฟ้าทะละหะแทนนั้น เจ้าฟ้าทะละหะผู้เป็นเจ้าพระ
ยาอภัยธิเบศร์ให้นำเข้าไปกรุงศรีอยุธยา ถวายพระบาทสมเด็จพระ
พุทธเจ้าอยู่หัวทั้งสองพระองค์ ๆ จึงทรงพระกรุณาเจ้าฟ้าทะละหะ
แทนว่าเป็นคนกล้าหาญ พระราชทานให้ชื่อเจ้าฟ้าทะละหะแทนคันทง
คิงเกา

๑ ฝ้ายเจ้าเวียดนามรบไต่เมืองนครบันแก บรรดาราษฎรเข้าเกลี้ย
กล่อมยอมอยู่ด้วย จับได้ไกเซ็นช้อดกเซมแล้วให้ฆ่าเสีย ลุ
คักราช ๑๑๕๒ ศักรกานักษัตร เจ้าพระยาอภัยธิเบศร์ไปอยู่บ้านอุดงญา

ไชย ให้ทำค่ายกระดานรอบแล้ว ให้ทำค่ายปึกกามี่หอรบข้างตะวันตก
ออก ผนัศดาให้ขุดคุดตลอดไป ข้างเหนือถึงโพโคตง ข้างใต้
มาถึงวัดส้มโพธิ คอยระวังป้องกันรักษาเมือง

๑๑ ฤกษ์กราช ๓๓๕๓ ศกขุนนักษัตร พระบาทสมเด็จพระพุทธเจ้า
อยู่หัวทั้งสองพระองค์ทรงบังคับมา ให้เจ้าฟ้าทะตะหะซึ่งเป็นเจ้าพระยา
อภัยวิเศษ เกณฑ์ไพร่พลเขมร ๓๐๐๐๐ นำเข้าไปทำราชการขุดคลอง
วัดสะแก ครั้นนั้นพระบาทสมเด็จพระบรมพิตรผู้เป็นเจ้าได้ตั้งอยู่กรุงศรีอยุธยา
มีพระเม้านางหนึ่งชื่อนักนางโอดมกรรมได้สืบเดือน สัมภพระราช
บุตรองค์หนึ่งทรงพระนามนักองค์พิมพ เมื่อเดือนอ้ายขึ้นตรศก
ฤกษ์กราช ๓๓๕๔ ศกชวดนักษัตร พระบาทสมเด็จพระพุทธเจ้าอยู่หัวทรง
สองพระองค์ ให้รอดำหนักพระบาทสมเด็จพระบรมพิตรจากคอกกระบือไปปลูก
อยู่ที่คลองขุดใหม่ได้วัดสะแก ฤกษ์กราช ๓๓๕๕ ศกถุนนักษัตร มีแม่
นางหนึ่งชื่อนักนางแกมกรรมได้สืบเดือน สัมภพระราชบุตรพระองค์
หนึ่งณบัดนี้ทรงพระนามนักองค์พิมพ ฤกษ์กราช ๓๓๕๖ ศกชานนักษัตร
ครั้นนั้นนักนางโอดมกรรมขึ้นนอกสัมภพระราชบุตรพระองค์หนึ่ง ทรง
พระนามนักองค์สงวน แดงพระบาทสมเด็จพระบรมพิตรมีพระเม้านางหนึ่งชอ
นักนางรตมกรรมได้สืบเดือน สัมภพระราชบุตรพระองค์หนึ่ง ทรง
พระนามนักองค์คอม เป็นอันดับกันกับนักองค์สงวน เมื่อปีขาดศึก
พระบาทสมเด็จพระพุทธเจ้าอยู่หัวทั้งสองพระองค์ ทรงพระเมตตา
อภิเชษพระบาทสมเด็จพระบรมพิตร พระราชทานนามเรียกว่า สัมเด็จพระ
นารายณ์ราชาธิราชรามาชิตี ศรีสุริโยพันธุ์ บรมลุนทรมหจักรพรรดิ

ราชบรมนารถพระบาทบรมมพิตร สถิตย์เป็นอิศรกำพุทนต์นราช โยภาษ
ราชวงษ์ ดำรงกรุงกำพูชาพระมหานครอินทปัต กุรุวัชรราชธานี
บุรีรมย์ อุดมมหาสถาน แล้วพระราชทานให้พระยากระลาโหมปก
เป็นเจ้าฟ้าทะตะหะเอกอุมนครอภัยพิริยปรากฏมพาทู เป็นพระบิดาเลี้ยง
ทรงพระกรุณาโปรดให้ออกมาครอบครองรักษากรุงกำพูชาธิบดี เมื่อ
ณวันพืชมงคลแรมสิบสองค่ำ

๑ ฝ่ายเจ้าพระยาอภัยธิเบศร์นั้น พระบาทสมเด็จพระพุทธเจ้าอยู่หัวทั้ง
สองพระองค์ ทรงพระกรุณาโปรดให้รักษามืองบัตบอง แลเมืองนคร
วัดแก้ว ทรงตั้งขึ้นเป็นหัวเมืองใหญ่ เจ้าพระยาอภัยธิเบศร์นำบรรดา
ครอบครัวซึ่งสมัครอยุ่ด้วยนั้นเข้าไปอยู่ณเมืองบัตบอง เจ้าพระยาอภัย
ธิเบศร์พาบรรดาขุนนางผู้ใหญ่ผู้น้อยออกมาราบถวายเป็นมงคล พระบาท
บรมมพิตร พร้อมใจกันถวายศรวาแด่พระบาทสมเด็จพระพุทธเจ้าอยู่หัว
เมืองบัตบอง พระบาทบรมมพิตรสถิตย์อยู่พระตำหนักกระต๊อช้างได้วัด
พระวิหารด้านอ (ว่าตะกั่ว) ถิ่นเคื่อนอ้าย แล้วให้ทำพระราชวังด้วยกระ
ดานปลูกพระราชมณเฑียรมุข ถัดข้างทิศ อากเนย์ แห่ง พระวิหาร วัดวัง
กระดานแล้ว ครั้นใช้พระยาเดโชแทนให้ไปนิมนต์คัมภีร์ในพระ
ราชวังออกไปประดิษฐานปลูกไว้ข้างตะวันตกแห่งพระราชวังแล้ว พระ
ราชทานชื่อพระยาเดโชแทนเรียกเป็นโพธิ์สถลราช ลูกกรวาล๑๕๗ศกเกาะ
นักษัตรพระบาทบรมมพิตรเสด็จขึ้นสถิตย์อยู่บนพระราชมณเฑียรมุขถด
ครั้นใช้พระยาวิงส์อด พระยาวิบูลเอก ไปกราบถวายบังคมทูลพระบาท
สมเด็จพระพุทธเจ้าอยู่หัวทั้งสองพระองค์ ขอสมเด็จพระเอกกระษัตริย์

กับสมเด็จพระเจ้าวรวงศาธรรมิกราชพระบรมราชูปถัมภ์เป็นพระมารดาเลี้ยง กับ นัก
นางโศก นักนางเก นักนางรด กับบรรดาครอบครัวผู้มีชนนทรซึ่งเคยเป็น
ข้า ยอกจากกรุงศรีอยุธยา เมื่อเดือนเจ็ดมกราคมพระองค์
บัญญัติจัดการบ้านเมือง ตั้งจุดตั้งมณฑล ๔ นายถือศักดินา ๑๐๐๐
ให้คนนมหม่นแพร่แดงมรรยา ๓ ชน ตั้งรวมเสียดกลุมแดง ถัดจากเครื่อง
ยัก ๖ แล้วยมเข้าเฝ้า ตั้งจุดตั้งมณฑล ๓ นายถือศักดินา ๘๐๐ ให้คนนมแพร่
ตั้งของมรรยา ๒ ชน ตั้งรวมเสียดครยตั้งของ ชุนนางมีศักดินา ๖๐๐ ให้
คนนมตั้งของมรรยา ๓๓๐๐ ตั้งรวมเสียดครยตั้งของ ชุนนางมี
ศักดินา ๕๐๐-๔๐๐ ให้คนนมตั้งของ ตั้งรวมเสียดครยตั้งของ ชุนนาง
มีศักดินาตั้งแต่ ๓๐๐ ลงมา ให้ตั้งรวมเสียดครยตั้งของ

๑ แล้วยม พระยามหาเทพ พระยามหามนตรี ชุนหมื่นน้อยอย่าง
กรุงเทพมหานคร ภาระราชการตามตำแหน่งถือศักดินาตั้งแต่ ๓๐๐
ขึ้นไปใหม่ขอตั้งเป็นยศชนทุกชน ตั้งรวมเสียดครยตั้งของ ชุนนางมี
ชุนนางผู้ใหญ่ได้กินเมืองด้วย ชุนนางผู้เล็กลงมาก ได้กินบ้านด้วย
ที่เป็นพระหลวง กับบุตรหลานด้วยหาเลี้ยงนาย ไม่ได้กระเกณฑ์ราชการ
เว้นเสียแต่ทศกัณฐ์

๑ ชุนนางเมืองเขมรมี ๔ พวก พวก ๑ เป็นของทรงราชย์คือ เจ้า
กรุงกัมพูชา พวก ๑ เป็นของอุปโยราช พวก ๑ เป็นของอุปราช
พวก ๑ เป็นของสมเด็จพระเจ้าวรวงศาธรรมิกราชเจ้ากรุงกัมพูชา

๑ ชุนนางในทรงราชย์ คือฟ้าทะละหะเป็นใหญ่ มีเมืองชน ๒ เมือง
พระยาเดโชเจ้าเมืองกะพงสวาย ๑ พระยาเพชรเดโชเจ้าเมืองเชิงไพร ๑

จุดดัดมณฑล ๔ คือ พระยายมราช ๑ พระยาอภัย ๑ พระยากระลาโหม ๑
พระยาจักรี ๑

๑ พระยายมราชว่าราชการในมณฑล พระยานครบาลปลัด พระยา
ยศไชยรศเดชมณฑล มณฑลนคร คือพระยาพิชฌโกเจ้าเมืองเขม
กรรรม ๑ พระยาอุไทยธิดาเจ้าเมืองจำปาศักดิ์ ๑ พระยาเสนาบดี
เจ้าเมืองกำปอต ๑ พระยาโยธาธิบดีเจ้าเมืองบันทายมาศ ๑ พระยา
ธิเบศร์สงครามเจ้าเมืองกระพงโสม ๑

๑ พระยาอภัยว่าราชการกรมวัง พระยาศรีวิชัยเป็นปลัดขวา
พระยาเนตรอุไทยเป็นปลัดซ้าย พระยาเสนาบดีมณฑล มณฑลนคร
คือ พระยาสุวรรณโลกเจ้าเมืองไพรดา ๑ พระยาเสนาบดีสงครามเจ้า
เมืองศรีสุทธร ๑ พระยาเสนาบดีเจ้าเมืองฉะบอง ๑ พระยาอภัย
เจ้าเมืองขลุง ๑

๑ พระยากระลาโหมว่าราชการข้างกรมท่า พระยาเทพประชนเป็น
ปลัด พระยาภักดีนครเดชมณฑล มณฑลนคร คือ พระยาอภัย
เจ้าเมืองกะโปลนคร ๑ พระยาธรรมมาเจ้าเมืองฉะบอง ๑ พระยา
ราชาไมตรีเจ้าเมืองพนมเปญ ๑ พระยานราธิบดีเจ้าเมืองไพรแดง ๑

๑ พระยาจักรีว่าราชการข้างมหาตไทยแลกรมช้าง พระยาราชนิกร
เป็นปลัด พระยาภักดีนครเดชมณฑล มณฑลนคร คือ พระยาธรรมมา
เดโชเจ้าเมืองบาพนม ๑ พระยาเสนาบดีกองฟ้าเจ้าเมืองโคกสะ ๑ พระยา
ราชาไชยเจ้าเมืองตะกั่วทอง ๑ พระยาอภัยจักรีเจ้าเมืองจำปาศักดิ์ ๑ พระยา
มโนสงครามเจ้าเมืองสวายทาดเพด ๑

๑ พระยามหามนตรี พระยามหาเทพ เป็นเรือนหลวงหลวง
 ฅลอง พระยามหาเสนา พระยาราชสงคราม เจ้ากรมซ้ายขวา
 ๑๒ เจ้าอาวาส ๖ เหล่าทหารหลวง พระยวงษาธรรมเพียรรักษาหอไตร
 พระยาพระเสด็จเจ้ากรมสังฆการี พระยาธรรมาธิบดี พระยามนตรีภูค
 ราช เจ้ากรมตูกขุนคำดา พระยาโกษาธิบดี พระยาพระคลัง เจ้า
 กรมคลังเงิน พระยาบวรนายก พระยาราชนายก เจ้ากรมคลัง
 ๑๓ เสด็จมา พระยาภิรมย์มนตรี พระยาศรีธรรมราช เจ้ากรมคลัง
 วิเศษ พระยาพหลเทพธาดาราช พระยาพหลเทพเกษมดรรชนี
 เป็นที่พระยาพหลเทพกรม พระยามหาธิบดี พระยาศรีรัตน
 เจ้ากรมราชยานเครื่องสูง พระยวงษาธิบดี พระยาศรีเบศ
 ราช เป็นที่ศักดิ์ พระยาราชภักดิ์ พระยาแพทยา เจ้ากรมหมอยา
 หมอนวด พระยาอาเทศ พระยาสุเรนทรนายก เจ้ากรมช่างโรง
 ใน พระยาศรีพิพัฒน์ พระยาธมมคณา เป็นที่พระยาศรี
 วิโรจนายตรา พระยาตรงศรี พระยาตรงคณา เจ้ากรมม้า
 โรงใน พระยานำเรอภักดิ์ พระยารักษ์มณฑล เจ้ากรมชาว
 พระยาราชเศรษฐี พระยามโนเศรษฐี เจ้ากรมตูกคำ พระ
 เพ็ชรสงครามเจ้ากรมดินประดี ดินประดีขาว พระรามโยธา
 เจ้ากรมปืนใหญ่ พระเสนาธิบดี เจ้ากรมปืนคาบศิลา คาบชุก
 พระมนตรเสนา นายหน้าไม้ พระโตโยไชย นายหอ พระ
 ราชาธิบดีเจ้ากรมอาสาราม พระยาไชยราช เจ้ากรมคลัง
 ๑๔ เหล็ก พระโศภิตเจ้ากรมตูกเงิน พระสุพรรณทิพราช เจ้ากรมช่าง

ทอง ข้างเงิน พระอินทรเสนา เป็นนายชาวฉวตนาท พระ
 เสนาหายก เจ้ากรมคลังขัตติยา พระรักษาไร้ยางนา นายอากร
 น้ำไชยบาน พระรัตนเสนา พระรัตนาธิบดี เจ้ากรมโคระณะ พระ
 เทศเสนา พระเสนาอนันต เจ้ากรมโยธเรือกอง พระราชมน
 เทียร เจ้ากรมช่างเขียน พระพิจิตรนาวา พระเจ้าเว็จนา
 เจ้ากรมช่างเรือกอง พระอินทรวิไชย เจ้ากรมอากรปลวแห้ง
 พระสุรเดช พระเสนาราชกุเซนทร พระอินชาราช กรมช่างโรง
 นอก พระเสนาอนันต พระภักดีเสนา นายเสนาทูลงพัน พระ
 บัญญาธิบดี พระอาทิตย์ณเจ้ากรมองคคณ

๑ พระมหาอุปโยราชเป็นทูลอง มรณางตำแหน่งทูลมเด็จพระเจ้า
 พระยาเป็นใหญ่อย่างพาทะระกัน ๑ มเมืองธน คือ พระยา
 มนทรเสนาเจ้าเมืองกระพงเตียม ๑ พระยาพิชัย ๑ พระยาอวงษา
 อรรคราชเป็นทูลมราช มเมืองธน คือ พระยาอวงษาอนันต
 เจ้าเมืองบาท พระยาธรรมราชบุตรดาพระคลัง มเมืองธน คือ
 พระเสนาธิบดีเจ้าเมืองมรณมรณ พระยาพิชิตราชเจ้าทูลองใหม่ มี
 เมืองธน คือ พระยาราชเสนาเจ้าเมืองส้มบก พระยาราชเดชะ
 วาตจักร มเมืองธน คือ พระยามนทรเสนาเจ้าเมืองไพรกต

๑ พระยาราชอินชานเป็นเรือนทูลองทูลอง พระยาธรรมมอไชย
 เจ้ากรมตั้งฆกัร พระยาสุภามนทร พระยานราชราช เจ้า
 กรมลูกขุนศาลา พระยาศนาธิบดี เจ้ากรมคลังเงิน พระยาภักดี
 นายก เจ้ากรมคลังเสนา พระยาจักรณวงษา กรมคลัง

วิเศษ พระยาราชอินทรีวิกรมมอกรม พระยาศรีสุริยวงษ์เป็น
 พระพุทธเทพ พระยาราชวิเบศร์ เป็นท้าวศักดิ์ พระยามนตรี
 เสด็จหาเป็นกรมม้า พระยาศรีเชนทรีเป็นท้าวสร้างโรง พระยา
 เสด็จหาพลเป็นชาวกวัก พระเทพมัทเป็นนายโคกระระ พระเทพ
 รจนาคเป็น นายช่างเขียน พระเจ้าเรศวรมุขเป็นนายช่างเรือพระที่นั่ง
 พระเทพอินทราเป็นนายช่างกร ฝึกบดกลั่น พระอินทราเทพ พระ
 ศุภนทรา เป็นท้าวสร้างโรงนอก พระมนตรี สังครามเป็นนายบัน
 คาสีวาคาบชิต พระราชาเสด็จหาเป็นกรมอาสารวม

๑ รุนนางให้หาเหยียบพระมหาอุปราชเป็นวงษ์หน้า พระเชตเป็นผู้นำ
 อย่างทำละละหะ มีเมืองขึ้น คือ พระยาเสนา สังครามเจ้า
 เมืองโฉง มีลัดดงมณฑล พระยาเอกราชเป็น ทิยมราช พระ
 ยาศรีเทพองค์เป็นท้าวพระยาองค์ พระยาปดุงเป็นท้าวกระดาโหม พระ
 ยานรินทร์ราชเป็นท้าวจักร

๒ พระยาเอกราชเป็นทิยมราช มีเมืองขึ้น คือ พระยาเสนาเป็น
 เจ้าเมืองสถาพระเวียง พระยาศรีเทพองค์เป็นท้าวพระยาองค์ มีเมืองขึ้น คือ
 พระยารามสังครามเจ้าเมืองตะคร้อ พระยาปดุงเป็นท้าวกระดาโหม
 มีเมืองขึ้น คือ พระยามนตรีเสด็จหา เจ้าเมืองอมร พระยานรินทร์
 ราชเป็นท้าวจักร มีเมืองขึ้น คือ พระยาเสนาเจ้าเมือง
 ตรัง

๓ พระยาราชมนตรีปลัดหลวงตลอดของ พระยารวมบุตรเป็นท
 ลังจักร พระยาธรรมาธิราช พระยาราชสุภา เป็นเจ้า

กรมศาลา พระยาเทพดมบดีเป็นเจ้ากรมคลังเงิน พระยาบวรนายก
เจ้ากรมคลังผ้า พระยาเกษรตราธิบดีเป็นพหุเทพ พระยา
สถิตพนมทวีปเป็นวิเศษ พระเด่นหาจิราธิราช เจ้ากรม ราชยาน เครื่องสูง
พระยาศรีสถิตพรราชาเป็นทศคีรี พระยาการมาธิบดีกรมม้าโรง พระยา
กุเสนทรเด่นากรมช้างโรง พระเด่นาสงครามเป็นนายบันคาบชุกคาบ
คีตา พระยาเด่นาราชสงครามเป็นนายหน้าไม้ธนู พระกุเสนทร์ทศกรรฐ์
พระศรีทศกรรฐ์ เป็นกรมช้างโรงนอก

๑ มารดาของเจ้ากรุงกัมพูชา ซึ่งยกขึ้นเป็นทศมเด็จพระท้าวหนม
ขุนนางสำหรับเข้าเฝ้า พระยาอวงษาอรรคราชเป็นทพระยาอวัจ พระยา
ราชาบวรราชเป็นทพระยากระดาใหม่ พระยาอวงษาจิราธิราช เจ้ากรมคลัง
เสื้อผ้า พระยามนตรีนายกเจ้ากรมคลังวิเศษ พระยามนตรีสงคราม
พระยาสุริโยไทย พระยามหาจิราธิราช พระยามนตรีอินทรี เป็นกรม
ล้อมวัง พระยาเทพนายกเป็นทพหุเทพ พระยาสุริยบุญญาเจ้ากรม
ตั้งขการ พระยาสุภาภักศราชเจ้ากรมศาลา

๑ ฝ่ายสมเด็จพระองค์มกวนน พระบาทสมเด็จพระพุทธเจ้าอยู่หัว
ทรงใช้ให้ไปอยู่รักษาเมืองเบียมได้ปี ๑ แล้ว กลับมาอยู่เมืองบันทาย
เพชร ถึง ณ วันพฤหัสบดีเดือน ๕ ขึ้นสิบเอ็ดค่ำปีเถาะนั้น พระบาท
บรมมพิตร เสด็จเข้าไปถวายบังคมพระบาทสมเด็จพระพุทธเจ้าอยู่หัวทรง
ต้องพระองค์ ในกรุงศรีอยุธยา ดูกักราช ๑๑๕๘ ศกมะโรงนักษัตร
เดือนหก พระบาทบรมมพิตรพระองค์ถวายบังคมดาพระบาทสมเด็จพระ
พุทธเจ้าอยู่หัวทรงต้องพระองค์กลับมากรุงกัมพูชาขึ้นปี ๕๕๖

พงศาวดาร ธรรม

นางรตมกรรมได้ ๓๐ เดือน สมภพพระราชบุตรนามว่า
นามนักองค์ทอง แล้วพระองค์ทรงประสูติแต่ได้เกิดมาไม่ถึงวันพุ่ม
เดือนสิบสองแรมสิบห้าค่ำพระองค์ก็เสด็จขึ้นพระชนม์ พระชันษาได้ ๒๔
ปี จึงเจ้าฟ้าทะนะโห้ไช้พระยาจักรีกับเข้าไปกราบทูลพระบาทสมเด็จพระ
พุทธเจ้าอยู่หัวทูลทูลพระองค์ ๆ ทรงทราบแล้ว มีรับสั่งให้เจ้า
ฟ้าทะนะโห้ไช้พาพระศพเข้าไปกรุงศรีอยุธยา ถัดกราช ๓๓๕๘ ศกมะเส็ง
นักษัตร เจ้าฟ้าทะนะโห้ไช้จัดพระทงนราชรถเทียมราชสีห์ ทำที่
มรรคาแต่งบรรดากระบวณห์ ถอนเดือนจึงเชิญพระศพออกจากพระ
ราชมณเฑียรยกขึ้นบนราชรถ นำลงมาถึงกะพงหลวง วางบนพระ
ที่นั่งหน้าทำเป็นมณฑลเสร็จแล้ว แห่ออกไปโดยทางเรือไปถึงกะพงชะโด
ข้างเหนือเมืองพะเนียด จึงเชิญพระศพขึ้นตั้งบนพระทงนราชรถ แห่
เลยไปถึงโอด้ำเจดีย์แล้วหยุดพักอยู่คืนหนึ่ง ครั้นนั้นพระบาทสมเด็จพระ
พุทธเจ้าอยู่หัว มีรับสั่งให้มาบอกเจ้าฟ้าทะนะโห้ไช้ให้นำพระศพ
คืนกลับหลัง อย่าให้นำเข้าไปกรุงศรีอยุธยาเลย ด้วยพม่ายกทัพมาฉุน
วายเป็น ให้แต่พระยาจักรีแบ่นนำไพร่พล ๕๐๐๐ เข้าไปช่วยทำราชการ
ศึก ฝ่ายเจ้าฟ้าทะนะโห้ไช้พระยาจักรีแบ่นนำไพร่พล ๕๐๐๐ เข้าไป
กรุงศรีอยุธยาแล้ว เจ้าฟ้าทะนะโห้ไช้เชิญพระศพกลับคืนมาเมืองบันทาย
เพชร ถัดกราช ๓๓๖๐ ศกมะเมียนักษัตร เจ้าฟ้าทะนะโห้ไช้คิดจัดแจงทำ
เมรุมณฑป ยกพระศพตรงมาหน้าพระราชวังเป็นโอฟาวักชกมทิมา
ในเดือนหกเสร็จแล้ว จึงจัดให้ทำอัฐิถ้ำวังพระเจดีย์ใหญ่องค์ ๑
ข้างตะวันออกแห่งพระเจดีย์ใหญ่บนเขาพระราชทรัพย์ มีหนึ่งจึงดำริว่า

บริบูรณ์ ฤกษ์กราช ๑๑๖๑ ศักราชเมในเคื่อนเจ็ดนั้น เจ้าฟ้าทะทะ
 ปลุกเมรุ ทำบุญฉลองพระอิฐพระบาทบรมมพิศระอันชกครั้งเคื่อนแล้ว
 แล้ว เชิญพระราชไปบรรจุในพระเจดีย์ใหม่บนเขาพระราชวรชัยแล้ว
 ให้สร้างพระพุทธรูปด้วยทองคำองค์ ๑ พระพุทธรูปตะกั่วองค์ ๑
 เป็นพระฉลองพระองค์ไว้ในพระเจดีย์ใหญ่ เป็นทนต์การเสร็จแล้ว
 นกองค์พิมพ์ทรงประจวบศักราช ฤกษ์พระศักราชแล้ว จึงเจ้าฟ้า
 ทะทะให้ทำด้วยกระดานปลุกพระตำหนัก เชิญสมเด็จพระราช
 บตรทั้ง ๔ พระองค์ไปสถิตอยู่ข้างเหนือมิ่งขวัญเล็ก พระบาทสมเด็จพระ
 พุทธเจ้าอยู่หัวบรมมพิศระ ให้มาถ้ำเจ้าฟ้าทะทะปะปา ให้ภณฑกของทัพยก
 ไปช่วยเจ้าเวียดนามรบกับองโกเซมกเมองโกพ จึงเจ้าฟ้าทะทะเกณฑ์
 โพร่พล ๕๐๐๐ ยกออกไปตั้งมืองถาดอนน บรดาโพร่พลหนักดบ
 มาทงัน เจ้าฟ้าทะทะให้เอาพระยาดวงแดงไปฆ่าเสียแล้ว จึงใช้
 พระยากระดาโหมพรหมเป็นแม่ทัพใหญ่ยกพล ๕๐๐๐ ออกไปรบพัน
 ค่ายโกพช่วยเจ้าเวียดนามในเคื่อน ๔ ปีเมนั้น

๑ ฤกษ์กราช ๑๑๖๒ ศักราชนักษักร เจ้าฟ้าทะทะสร้างพระวิหาร
 ที่พระราชวังเก่า ก่อฝานผนังอิฐโอบกปูนตะเฮอร์เรื่อง มุงกระเบื้องมี
 ช่อฟ้าใบระกาน่าบันด้องชาติบิตทอง ฤกษ์กราช ๑๑๖๓ ศักราชนักษักร
 เจ้าฟ้าทะทะให้สมเด็จพระยาเดิมชื่อเอก กับพระยาโกษาธิบดี
 พระยาพระคลังทอง พระยารนาธิบดีเพชร พระยาศรีพิพัฒน์ทอง
 พระยาสมบัติบาล กับบรรดาช่างจีนช่างแขกจากท่าด่านเอาใหญ่ถ้ำ ๑
 บรรทุกได้ ๕๐๐๐ หาบเสร็จแล้ว ไปขายแก่จีนได้ราคากเป็นเงิน ๖๐๐๐

เหรียญ ลูกกระพรว ๓๖๕ ศกจอนักขัตร์ เจ้าฟ้าทะตะหะจัดการจำเริญ
พระเกศาสมเด็จพระราชบุตรีผู้พี่ในเดือนหก ถึงข้างขึ้นเดือนแปด
จัดการผูกพัชรธมาในพระวิหารวังเก่าด้วย สมเด็จพระราชบุตรีผู้
ทรงผนวชจำพรรษาอยู่พระวิหารวังเก่าได้ ๓ เดือน ฤๅวารณาออก
พรรษาแล้ว พระองค์ตามผนวชออกไปจนนี้

๑ อนึ่งเจ้าเวียดนามว่า พระยากระดาโหมพรหม กับบรรดา
แม่ทัพแม่กองซึ่งไปช่วยนั้นเป็นขบถ ให้จับตัวไปทำโทษ ฤๅได้เมืองไว้
แล้วจึงโปรดให้พ้นโทษ ให้กลับคืนมาเมืองบันทายเพชร อนึ่งบรรดา
มังกรทงกับพระราชทรัพย์สำหรับราชสมบัติหาย ไปเมื่อครั้งเกิดศึก
ญวนยกมาทำศึกกับสมเด็จพระรามราชาห์ องค์เขาเอาบันทอนไปเมือง
ญวน บันทอนเจ้าเวียดนามไซคนานับร บังกรทงกับคนกลับมากวายเป็น

๑ ฝ่ายพระยากระดาโหมพรหมกลับมาถึงเมืองบันทายเพชร แล้วฮวด
อ้างว่าตัวได้ไปช่วยเจ้าเวียดนามทำศึก แล้วเป็นคนใจกระด้างไม่กลัว
เกรงเจ้าฟ้าทะตะหะ แต่เดือนสิบต้องถึงเดือนอาษาห์ เจ้าฟ้าทะตะหะ
ให้เรียกพระยากระดาโหมพรหมมาในวังเก่าแล้ว ให้จับทำโทษจำไว้
ในวัง ถึงเดือนยี่เจ้าฟ้าทะตะหะเชิญสมเด็จพระราชบุตรีผู้พี่เข้าไปเฝ้า
พระบาทสมเด็จพระพุทธเจ้าอยู่หัวทั้งสองพระองค์ ณ กรุงทพมหานคร
แล้วคุมตัวพระยากระดาโหมพรหมเข้าไปถวายพระบาทสมเด็จพระพุทธ
เจ้าอยู่หัวทั้งสองพระองค์ แล้วเจ้าฟ้าทะตะหะนำเงิน ๖๐๐๐ เหรียญ
มุกดาจำเริญไปถวายพระบาทสมเด็จพระพุทธเจ้าอยู่หัว ๆ ก็ไม่ทรงรับ
เอาเงินนั้น พระราชทานคืนมา

๑ ฝ่ายพระยากระลาโหมพรหมนั้น พระบาทสมเด็จพระพุทธเจ้าอยู่หัวเอาใจให้อยู่กรุงเทพ ฯ แล้ว พระราชทานให้หลวงพญาพิจิตร เมืองมาเป็นพระยากระลาโหม ตศักราช ๑๑๖๕ ศกกุนนักษัตร เจ้าฟ้าทะตะหะกรามถวายบังคมลาพระบาทสมเด็จพระพุทธเจ้าอยู่หัว ทง ต้องพระองค์ เชิญสมเด็จพระราชบุตรผู้พลัดมาเมืองบันทายเพชร จึงเจ้าฟ้าทะตะหะสร้างพระพุทธรูปใหญ่บนเขาพระราชทวีชัย ยกเจ้าผู้รบกษัตริย์ดาใหญ่ ๆ ขึ้นไป ให้พระมหาดังฆราชพระดังฆราชาเมื่ออยู่เป็นพระมหาดังฆราชผู้ถามมุนเฒ่าชบเพชร ดำรงเป็นช่างใหญ่ดูแลจัดแต่งสถาปนาเปิดสำเร็จแล้ว ถวายวันเดือนสิบสองแรมหกค่ำ พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวจึงให้หลวงหน้าสรวรภค ถวายเดือนอ้ายเจ้าฟ้าทะตะหะ เข้าไปกรุงเทพ ฯ เจ้าฟ้าพระบาทสมเด็จพระพุทธเจ้าอยู่หัวจึงให้หลวงแก้วอยู่ช่วยพระบรมศัพพะบาทสมเด็จพระพุทธเจ้าอยู่หัวจึงหน้า ตศักราช ๑๑๖๖ ศกชวดกุนนักษัตร เจ้าฟ้าทะตะหะกรามถวายบังคมลาพระบาทสมเด็จพระพุทธเจ้าอยู่หัวจึงหลวง กติมาถึงเมืองบันทายเพชรแล้ว สร้างวัดสร้างพระพุทธรูปใหญ่บนเขาพระราชทวีชัย จัดก่ออิฐโอบปูนผาผนังทั้งต้องข้างหน้าหลัง ให้ยกชกขึ้นตั้งแปดโก่ง ให้ติดกลอนระแนงมุงกระเบื้องยังไม่แล้ว ตศักราช ๑๑๖๗ ศกฉลูกุนนักษัตร นักโศตผู้เป็นพระราชบุตรผู้สร้างพระวิหารหลัง ๑ ในวัดธรรมเก ข้างตะวันออกพระวิหารพระพุทธรูปใหญ่ ตศักราชสิบสองขึ้นสิบสี่ค่ำฉลู เจ้าเวียดนามภวังใช้ชกกายโดย ๑ องโดยโม ๑ องนอกจากนั้น ๑๗ คน ญวนไพร่ ๗๘ คน นำหีบสามใบมีแพร ๖๘ ผืน กับราชดำรัสมาถวายเจ้าฟ้าทะตะหะ ฯ

จัดแต่งรับ แล้วให้ปลูกโรงอยู่กะพงหลวง ๕ โรง อยู่พนมเปญ ๕ โรง
 ให้ปลูกโรงตรงหน้าพระราชวัง ๕ โรง ในโรงนั้นมีเครื่องประดับเทียน
 ใหญ่ ๒ เล่ม เฉากฤษณาเป็นเครื่องหอม แห่ชนมาม้าเข้ามา
 พิณพาทย์

๑ ฝ่ายบรรดาขุนนางนั้น ถ้วนแต่ตั้งรวมเชื้อตามบันดาศักดิ์แต่หน้าหลัง
 ซ้ายขวา เจ้าฟ้าทะละหะจัดรับบำเรอเงิน ๕๐๐ ตำลึง ให้ดำเนินกลับ
 ไปเมืองญวน ถูณวันเดือนยี่ขึ้นต้นเดือนกุมภาพันธ์ เจ้าฟ้าทะละหะ
 แห่งสมเด็จพระราชบุตรผู้เป็นเจ้า เข้าไปเฝ้าพระบาทสมเด็จพระพุทธเจ้า
 อยู่หัว ณ กรุงศรีอยุธยา ถัดจากราช ๑๓๖๘ ณ วันพุธเดือนหกขึ้นต้น
 ค่ำมาฆบูชา เจ้าฟ้าทะละหะด้วย ถูณวันอาทิตย์ปฐมาศารแรมค่ำ
 มาฆบูชา เจ้าฟ้าทะละหะด้วยหนักถวญษาได้ ๖๕ มีถึงแก่กรรม ณ กรุงศรี
 อยุธยา พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวให้ยกศพเป็นโอรารักอุ้มกนิหมา
 ดำรงแล้ว พระบาทสมเด็จพระพุทธเจ้าอยู่หัว โปรดอภิเษกสมเด็จพระ
 ราชบุตรผู้พี่เมื่อมีชาติเดือนแปดทศยาสารขึ้นห้าค่ำวันจันทร์ พระชนษา
 ได้ ๓๖ มี ๕ ขนทรงราชย์ทรงพระนามเรียกสมเด็จพระอุไทยราชาธิราช
 รามาธิบดีศรีสุริโยพันธุ์ บรมศุรินทราวมหาจักรพรรดิราช บรมนารถ
 พระบาทบรมบพิตร สถิตยเป็นนักษัตรกำพุตรัฐราช โองาษชาติวรวงษ์
 ดำรงกรุงกัมพูชาธิบดีศรีโสธร นครอินทปัต กุรุรัฐราชธานีบุรีรมย์
 อุดมมหาดาน พระราชทานเครื่องยศพระพิตรภูษาอันประเสริฐ ให้
 ดำเนินพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวออกมา เมื่อข้างขึ้นเดือนเก้ามีชาดกลางพรรษา
 เสด็จจัดถวายตรามาถึงบนทนายเพชร เสด็จขึ้นบนพระราชมณเฑียร เมื่อ

ณ วันจันทร์เดือนสิบชนด้ามกำปจ้อรัฐกก ถึง ณ เดือนยัยเจ้าพระยา
 อกษิเบศร์ นำบุตรชื่อนักมามาถวายพระบาทผู้เป็นเจ้านั้น ส้มเต้พระ
 โยกาเด็คจออกมาด้วยกับกับเจ้าพระยาอกษิเบศร์ มาลัดค้อยโพ
 กำบอ ถอนเดือนด้ามชนคาหน่งปราชนนั้น นักทววมหากระษัตริย์ผู้
 เป็นมารดาเลี้ยงด้วย ชันษาได้ ๖๗ ปีถึงแก่กรรม ถัดข้างแรมเดือน
 ด้าม เจ้าพระยาอกษิเบศร์กราบถวายบังคมลากลับไปเมืองบัตบอง
 พระบาทผู้เป็นเจ้าตรัสทรง พระบัญชาให้ทำเมรุในที่ พระราชวังเก่าเด็ค
 แล้ว ถึง ณ เดือนจ้งเดือนศัพไปไว้ในเมรุ ทรงทำบุญแต่เดือน
 เดือนไปตุศักราช ๑๓๖๘ คักเกาะเดือนหัว ถเพญเดือนหกจ้งดำเร้การ
 พระราชกุศลบริบรณแล้ว ถัด ณ วันศุกร์เดือนยัยสิบสองคัมเกาะ
 เจ้าเวียดนามครดีไธ้องจันชองอกบของผอชอกน นำตราทอง ๕ เหลี่ยม
 รูปตั้งให้โตข้างบนมีนาหนักเจ็ดหมื่น มาถวายพระบาทผู้เป็นเจ้า ถัดเดือน
 ด้ามปีเกาะนพระบาทผู้เป็นเจ้า ครดีไธ้ส้มเต้พระองค์แก้ว กับพระยา
 จักรแบน นำเครื่องราชบรรณาการเข้าไปถวายพระบาทส้มเต้พระพุท
 เจ้าอยู่หัว ขอส้มเต้พระมหากษัตริย์บรมบพิตรผู้เป็นส้มเต้พระทำ
 กับส้มเต้พระมาตุจฉาทรงพระนามนักองศ์เภา พระบาทส้มเต้พระ
 พุทธเจ้าอยู่หัวก็ทรงพระกรุณาโปรดพระราชทานให้แล้ว

๑ ฝ่ายส้มเต้พระมาตุจฉา ซึ่งทรงพระนามส้มเต้พระศรีวรราช
 ชิดานน พระบาทส้มเต้พระเจ้าอยู่หัววังหน้ายกเป็นส้มเต้พระราช
 เทพ มีพระราชบุตร ๒ พระองค์ ทรงพระนามพระองค์เจ้ากัมพู
 นตร ๑ พระองค์เจ้าวงษ์ชิตยา ๑ พระบาทส้มเต้พระพุทเจ้า

อยู่หัวตรัสห้ามไว้ให้อยู่ในกรุงศรีอยุธยา ฤกษ์กราช ๑๓๗๐ ศก
 มโหรีนักษัตริณวันแรมสามค่ำเดือนห้า ไพรพลทหารปลุกกระท่อมรักษา
 ทวารพระราชวังข้างใต้กำแพงให้เพลิงไหม้กระท่อม ดูกไฟไปตก
 ไหม้พระตำหนักพระห่อไตร ไหม้ทั้งพระราชมณเฑียรทั้งกลางวัน
 กลางคืนประมาณ ๓ ยาม เสด็จพระราชทรัพย์เป็นอันมาก จึงพระบาท
 ผู้เป็นเจ้าให้สร้างพระราชวังใหม่ที่อยู่ใกล้กำแพงแล้ว จึงเสด็จขึ้น
 สถิตอยู่บนพระราชมณเฑียรใหม่

๑ ฝ่ายสมเด็จพระอนุชาทั้ง ๓ ก็ปลุกพระราชมณเฑียรอยู่ข้างเหนือนอก
 พระราชวังพระบาทผู้เป็นเจ้า ถอนเดือนแปดขึ้นค่ำหนึ่งมีโรง ส้มเต๋อ
 พระองค์แกวกับพระยาจักรีเป็น แห่สมเด็จพระท้าว กับสมเด็จพระ
 มาตุจฉามาถึงบันทายเพชร ทรงหนีพระยาเดโชเม่นคอดังไม่เข้ามา
 เข้า จึงพระบาทผู้เป็นเจ้าตรัสใช้เจ้าฟ้าทะละหะกับบรรดาขุนมนตรี
 ไปจับไม่ทัน ด้วยพระยาเดโชเม่นหนีเข้าไปกรุงเทพมหานครเสียก่อน
 ถอนวันพุธแรมสิบเอ็ดค่ำเดือนห้ามีโรง พระบาทผู้เป็นเจ้าไว้สมเด็จพระ
 พระท้าวบรมพิตร ให้อยู่รักษาพระราชมณเฑียรแล้ว เสด็จ
 ถลายาตราเข้าไปถึงเมืองปัตทอง นักนางเทพนัมมครภัก จึงให้
 อยู่กับเจ้าพระยาอภัยนิเศศรีเดชนกผู้เป็นบิดามารดาแล้ว พระบาท
 ผู้เป็นเจ้าเสด็จเข้าไปเฝ้าพระบาทสมเด็จพระพุทธเจ้าอยู่หัวฯ รับสั่งให้
 ก่อกำแพงพระราชทานให้อยู่

๑๑ ฤๅกักราช ๓๓๗๓ ศกมเส็งนักษัตร เดือนหกชนดิษต์คำณวัน
 พฤทศัศก นักนางเทพสมภพพระราชบุตรทรงพระนามนักองค์แบน
 ดุลงณเดือนแปด พระบาทสมเด็จพระเจ้าอวษยบงคมดาพระบาทสมเด็จพระ
 พระพุทธเจ้าอยู่หัวอวษยบงคมดา พระองค์ทรงพระประสูติที่กลางมรรคา
 มาถึงเมืองโคกนต เสด็จลงทรงพระที่นั่งนาหวา ถลาขาดรามมาถึง
 เมืองมัตตบอง เสด็จจัดลงไปถึงบันทายเพชร ธิษฐานบนพระราช
 มณเฑียรณวันแปดค่ำเดือนสิบ ครั้นถึงเดือนสิบเอ็ดพระบาทสมเด็จพระ
 พระพุทธเจ้าอยู่หัวทรงพระประสูติที่วัดวรศรวรภค จึงตั้งสมเด็จพระเจ้าเอก
 พระองค์ใหญ่ขึ้นทรงราชย์
 รัชหน้า เมื่อเดือนสิบสองอมมเส็งนักษัตร + เจ้าพระยาอภัยนิเบศร์ม้วย
 ถาแก่กรรม พระบาทสมเด็จพระพุทธเจ้าอยู่หัวจึงหลวงซึ่งเสวยราช
 สมบัติใหม่ ให้พระยาอภัยนิเบศร์เป็นเจ้าพระยาอภัยนิเบศร์
 ดุลงณพุมเดือนหกชนดิษต์คำณวัน พระบาทสมเด็จพระเจ้าอวษยบงคมดา
 อนุชาโกลธเคียง กับสมเด็จพระอนุชารอง แด่สมเด็จพระองค์แก้ว
 พระยากระลาโหมเมือง พระยาจักรีแบน นำเครื่องราชบรรณาการเข้า
 ไปถวายช่วยในการพระบรมศพเมื่อเดือนสิบสองอมมเส็งนักษัตร ฤๅกักราช ๓๓๗๓
 ศกมเมี้ยนักษัตร การพระบรมศพสำเร็จแล้ว พระบาทสมเด็จพระ
 พระพุทธเจ้าอยู่หัวจึงหลวงซึ่งเสวยราชสมบัติใหม่ ตั้งพระยศพระราช
 ทานพระนามสมเด็จพระอนุชาโกลธเคียงขึ้นเป็นสมเด็จพระไชยเชษฐาธิราช
 อภิเษก

แ่งโอ แ่งชาย แ่งลาย ขนมาตงทพอยู่เกาะจันฉก ลูกข้างขึ้น
 เดือนยี่สิบกีนเป็นใหญ่ในเมืองไซ่ง่อน กับท่งโงน ยกไพร่พลกับ
 เรือแ่งโอ แ่งชาย แ่งลาย ขนมาตงอยู่แพรกมีดากไปถึงปลาย
 เกาะจัน พระบาทสมเด็จพระพุทธเจ้าอยู่หัววังหลวง วังหน้า ครัตใช้
 พระยาสัทราครองเมือง พระยาอภัยรัตนฤทธิ พระยาปลัดเมือง
 นครราชสีมา ยกไพร่พลเป็นอันมากมาถึงเมืองมัตตบอง จึงพระบาท
 ผู้เป็นเจ้า ครัตใช้พระยารรมาเดโชออกไปรักษาด่านอยู่เปี่ยมบันทาย
 มาแล้ว ครัตใช้พระยาเสนาอันทิออกไปรักษาด่านอยู่เปี่ยมแดน
 ครัตใช้พระยาบวรนายกสอดไปตั้งรักษาด่านอยู่กะพงชะงัก ครัตใช้
 พระยาเทพวรชนหาบออกไปรักษาด่านอยู่ตั้งแต่ท่งประทันเขต ระวีงราช
 การศึก ลูกเดือนยี่ข้างแรมหน องตงกัน องตงเกีย เห็นว่าจ
 ไม่มีราชการ จึงทูลดาพระบาทผู้เป็นเจ้ายกบรรดาไพร่พลกลับคืน
 ไปเมืองไซ่ง่อน ลูกข้างขึ้นเดือนสามนั้น พระมหาสังฆราชพระ
 ธรรมวิปัสณาจารย์ราชครูที่มณฑลมาแต่เมืองนครวัด มาถวายพระพรเยี่ยม
 พระบาทผู้เป็นเจ้าเสด็จทรงหนักถือเป็นอันมาก ด้วยเป็นพระราชาครูแต่
 สมเด็จพระบวรราชบิดาเมื่อยมีพระชนม์อยู่ แด่เสด็จทรงผนวชอยู่
 วัดส้มทราย ได้สั่งสอนพระกรรมฐานพระธรรมทั้งหลาย เหตุฉนั้น
 พระบาทผู้เป็นเจ้า กับสมเด็จพระท้าวกระษัตริย์บรมบพิตรสมเด็จพระ
 พระราชมารดา ทรงศรัทธาหมั่นศรัทธาพระมหาสังฆราชพระธรรมวิปัสณา
 ไปสร้างพระราชนิเวศน์บนเขาพระราชทรัพย์แล้ว พระบาทผู้เป็นเจ้ากับ
 สมเด็จพระอนุชาทั้ง ๓ พระองค์ ทรงพระผนวชในด้านักพระมหา

ตั้งพระราชธรรมวิปัสณาเป็นประธาน ได้เรียนพระธรรมกรรมฐาน
 ถึงข้างขึ้นเดือนสี่ พระมหาดังพระราชพระธรรมวิปัสณาถวายพระพรลา
 พระบาทสมเด็จพระเจ้า ๆ ครดิษฐ์พระยาพระคลังทรง พระยาศรีภูเบศร์ราชา
 ไชย พระยาริทองของ พระราชสิทธิเทก ให้จัดส่งสมเด็จพระธรรม
 วิปัสณาไปสร้างพระพุทธรูปที่ถ้ำเขาสันธะ ๓๓๗๓
 ศกมณีนักษัตรเดือนห้า มีฝรั่งใช้ไม้กำปั้นดำ ๓ บรรทุกสินค้าของ
 มีราคาเข้ามาค้าขายจอดอยู่กะพงตุก พระบาทสมเด็จพระเจ้าพระราชทาน
 ที่พระยาราชธานีแพทยแบบฝรั่ง ให้เป็นพระยาประเทศราช เขา
 บรรดาสินค้าฝรั่งถวายหน้าพระบาทสมเด็จพระเจ้าพระราชทานข้าวสาร
 กับสัตว์ของเค็มกำปั้นดำ ๓๓๗๓ พระบาทสมเด็จพระเจ้า
 เจ้ากลับไปยังเมืองฝรั่ง ๓๓๗๓ เดือนเจ็ดสมเด็จพระธรรมวิปัสณาสร้างพระ
 พุทธรูปที่เขาสันธะถ้ำถ้ำของแดง มาถวายพระพรถวายพระราช
 กุศล พระบาทสมเด็จพระเจ้าครดิษฐ์ให้ปลุกกุฎีปลุกศาลาอยู่ข้างตะวันออกเขา
 พระราชทรัพย์ อยู่ข้างทิศใต้เสร็จแล้ว พระบาทสมเด็จพระเจ้า ครดิษฐ์
 นิมนต์สมเด็จพระธรรมวิปัสณาเป็นพระราชา กับบรรดาพระภิกษุ
 ตั้งจำพรรษาแล้ว สมเด็จพระมหาอุปราชทรงผนวช จำพรรษา
 อยู่ ณ เขาพระราชทรัพย์ด้วยกันกับสมเด็จพระธรรมวิปัสณา

๑ ฝ่ายสมเด็จพระอนุชาที่ผู้หนึ่ง ทรงผนวช ในสำนักพระมหา
 ตั้งพระราชพระมหาพรหมมุนีอยู่ด้วยครุฑทิศ ๓๓๗๓ เดือนสิบเอ็ด อ้าย
 ไชยตั้งตัวเป็นนักบุญอยู่เขากระโชน จึงพระบาทสมเด็จพระเจ้าครดิษฐ์
 พระยายมราชคง กับบรรดาแม่ทัพแม่กองจับอ้ายไชยได้แล้วนำไปฆ่าเสีย

อุปวาราออกพรรษาแล้ว พระบาทสมเด็จพระเจ้าบรมโกศให้พระมหาสังฆราชา
 นอง ๑ ดังฆาตวรสังคตาร้อง ๑ ส้มเต๋งหิง ๑ พระยาพระเสด็จ
 คำ ๑ พระยาพระคตังนอง ๑ ไปประชุมกัน ในศาลาบนเขา
 พระราชทรัพย์ บัญญัติให้แปลคัมภีร์พระวินัยใคร่ฎีกถวายสมเด็จพระ
 ชรรวมวิมัสสนา ๑ ณ เดือนอ้ายนั้นสมเด็จพระองค์แก้วประจวบหนักขันษา
 ได้ ๔๒ ปีถึงแก่กรรมเมื่อข้างแรมเดือนอ้าย ครั้นนั้นสมเด็จพระมหา
 อุปโยธยาดามบวชออกแล้ว จะไปก่จัดตั้งพระศพสมเด็จพระองค์แก้ว
 ณ บ้านข้างเหนือปากบึงชาแตก ครั้นนั้นเห็นความทางชนอยู่ตรงทิศพายัพ
 ๑ ณ เดือนยี่แรมหกค่ำ ส้มเต๋งพระชรรวมวิมัสสนา พระมหาสังฆราชา
 ถวายพระพรดาพระบาทสมเด็จพระเจ้า ไปสร้างพระวิหาร พระพุทธบาทบนเขาต้น
 รุก ๑ ถึง ณ วันเดือนสามขึ้นสองค่ำ ส้มเต๋งพระมหา อุปโยธยเสด็จ
 ออกจากมณฑลเพชรในเพลากลางคืน พระยาสุรภาลอภมณ พระยา
 เบง พระยามาด พระยาโนบ กับคนเมืองโพธิสัตว์ มารับให้
 พระองค์ไปอยู่เมืองโพธิสัตว์ พระบาทสมเด็จพระเจ้าบรมโกศนิมนต์พระมหาสังฆ
 ราช พระสังฆราชา พระมหาธาตุ ให้ไปตามเชิญให้เสด็จกลับมา
 พระองค์หาเสด็จกลับมาไม่ จึงตรัสใช้พระยาสุรภาลอภมณ ๑ พระยา
 ชีราชวงษาแก้ว ๑ พระยาราชอัครเทียน ๑ พระมนตรอันชิตตูก ๑
 ให้ไปกราบทูลเชิญเสด็จอีก พระองค์หามาไม่ แล้วพระองค์ก็เอาตัวขุน
 นางซึ่งไปเชิญเสด็จนั้นไว้ทงต้น จึงพระบาทสมเด็จพระเจ้าบรมโกศใช้พระยามอ
 ราชไปกราบทูลเจ้าเวียงคานาม ๆ บอกองถิกินเป็นใหญ่ ๆ ไข้อง

๑๑ ฝ่ายของเขมรเกณฑ์กองทัพขึ้นจันทวันไปเมืองบัคของกัมพูชาถึงเมืองโพธิ์สัตตอแล้ว สมเด็จพระมหาอุปโยราชก็เอาองจันทวันไว้เสีย

๑๒ ฝ่ายพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวเสด็จจากพระราชมณเฑียรมาสถิตอยู่กะพงโพตถ ฤๅณวันอาทิตย์เดือนห้าแรมเก้าค่ำพระมนตรีกษัตริย์เสด็จมาบอกเจ้าพระยาสมรราชไทยใช้พระยาสมรราชควน พระยาจักรีเขต พระยาท้ายน้ำ พระยาอนุรักษโยธา พระยาสุรสงคราม พระยาสุรภาโลกมก พระยาวงษาธิราชแก้ว นำไพร่พล ๒๐๐๐ ยกมาทางเรือ

๑๓ ฝ่ายเจ้าพระยาสมรราช พระยารองเมือง พระวิเศษสุนทร พระยาสุรภาโลกปน กับบรรดาแม่ทัพแม่กองไพร่ ๓๐๐๐ ให้ตั้งค่ายพระมหาอุปโยราชมาทางบก ยกออกจากเมืองโพธิ์สัตตอวันอาทิตย์แรมเก้าค่ำเดือนห้า ฤๅณวันพฤหัสบดีแรมสิบสามค่ำเดือนห้าเวลาเช้าทัพเรือเข้ามาถึงเมืองกะพงชะนี พระยารัตนาเดโชมัน พระยาโยธาสงครามมา พระยาบวรนายกสถอด กับบรรดาแม่ทัพแม่กองค้อนครอบควัวพลางสู้พละกำลัง บรรดาแม่ทัพแม่กองไทยปล่อยของจันทวันออกมาแล้วบอกว่าไทยมามากนัก แล้วองจันทวันเลยเข้ามาถึงค่ายนั้น จึงพระยารัตนาเดโชมัน พระยาโยธาสงครามมา พระยาบวรนายกสถอด ใช้พระมนตรีกษัตริย์ไปเรือพายดำ ๓ เข้ามากราบทูลพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว กองทัพไทยยกมาถึงเมืองกะพงชะนีไพร่พลก็มาก พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวทรงทราบทุกประการแล้ว ฤๅณวันพฤหัสบดีแรมสิบสามค่ำเวลาดึกถึงกัน เสด็จลงเรือพระที่นั่งมาออกจากค่าย

โพตูก กับสมเด็จพระโอยกา สมเด็จพระท้าว สมเด็จพระราช
มารดา แถบบรรดาหญิงพระสนมบริวารตามเสด็จออกไป

๑ ฝ่ายของเชื่องเคนเทืองกับบรรดาญวนทั้งปวง ก็ออกเรือในเวลา
กลางคืน เห็นพระบาทสมเด็จพระเจ้ามาลงพนมเปญ ไปจอดอยู่ที่สระเกาะ
กอดฉนวนศุกรเดือนหาแรมถึงค่ำเพลาเย็น ดูพลากลางคืนนั้นสมเด็จพระ
พระมหาอุปราชกับสมเด็จพระอนชาที่สดุดใจกตัญญู นำนักมารดา
ของกับบรรดาคนซึ่งเป็นชาวเขมรมา

๑ ฝ่ายพระสังฆราชมหาพรหมนั้นเองตกใจกลัว แล้วพาศิษยานุ
ศิษย์เขมรตามเสด็จพระอนชาทั้งสองพระองค์ พวกกองทัพญวนที่แถว
พากันถอยมาหอกกลางชนตามไปหาทันสมเด็จพระอนชาทั้งสอง พระองค์ไม่
ได้แต่ตามเนรศิษย์พระสังฆราชมหาพรหมนั้นตาม องค์นำลงมา ถึงเรือ
แจวออก แล้วออกไปโยงเรือพระที่นั่งพระบาทสมเด็จพระเจ้าในพลากลางคืนนั้น
ครั้นถึงเกาะเจกหยดพักเรือคอยบรรดาเรือเขมรมา

๑ ฝ่ายกองทัพไทยนั้นได้พระยารรมาเดโช พระยาโยธาสงคราม
พระยาบวรนายก ไปถึงเกาะเกษมด้วย เห็นมีศก้าแล้วกลัวทัพญวน
ก็ถอยกลับมามีอยู่จะโรยจิงวา (ว่าหลุมทำเคย) กวาดต้อนบรรดา
เรือครอบครัวนำกลับมาจอดอยู่ที่เมืองพนมเปญแถบท้ายเพชร ครั้น
ถึงฉนวนอาทิตย์ขึ้นสองคาเดือนหกบวออกศักราช ๑๓๗๔ พระบาทสมเด็จพระเจ้า
พบเรือพระที่นั่งหอไตร กับเรือพระที่นั่งบันคะเสด็จสมเด็จพระโอยกา
กับสมเด็จพระท้าวและสมเด็จพระราชมารดา กับบรรดาเขมรทั้งปวงพร้อม
กันแล้ว ของเชื่องเคนเทืองก็ให้โยงเรือพระที่นั่งพระบาทสมเด็จพระเจ้า เสด็จ

ตั้งถายาตราไปโดยมหนาท ๔ วันถึงแพรกคักเบียง จึงจอดเรือพระที่นั่ง
หยุดพักอยู่ทนน ครั้นนองลิกกินเป็นใหญ่อยู่เมืองบันแง ไซ้ช่องผอเว
ทำหนังสือมากราบทูลพระบาทสมเด็จพระเจ้า ให้ตั้งถายาตราเข้าไปอยู่
เมืองบันแง แล้วไซ้ช่องเชื่องเกนเทือง กับองตุงโง่นำไพร่พลญวน
เขมรซึ่งอยู่ณเมืองพะตะพัง ยกขึ้นมาตั้งอยู่เกาะตะว่าเอม ต่อรบกับ
กองทัพไทยซึ่งอยู่จะโรยจิงวา แล้วไซ้ช่องเชื่องวินทนยกออกไปตั้งอยู่เปียม
มีจรัศคอยฟังข่าวราชการ

๑ ฝ่ายองผอเวเชิญพระบาทสมเด็จพระเจ้า ให้ตั้งออกจากแพรกคักเบียง
ณวันอังคารขึ้นสิบเอ็ดค่ำ เข้าไปถึงเมืองบันแงเมื่อเดือนหกขึ้นสิบห้า
ค่ำเช้าวันหนึ่ง ถึงลิกกินผู้เป็นใหญ่ให้ปลุกคำหนักถวายเสร็จแล้ว เชิญ
พระองค์ขึ้นอยู่บนตำหนักในเมืองบันแง แล้วองลิกกินถวายอปะ
๓๐๐๐ พวง กับข้าวสาร ๓๐๐๐ ถัง จึงพระราชทานแจกให้ฆ
มนครใหญ่น้อยแค้นบรรดาที่ร่วมทักเสร็จแล้ว จึงพระบาทสมเด็จพระเจ้า
ตรัสให้พระยาบวรราชเอก กับพระยาพลเทพพรอญ แลควนผอเอก
เป็นเจ้าพระพม ไปเฝ้าเจ้าเวียดนามที่เมืองเว กราบทูลแต่ข้อราช
การเป็นกังวลด้วยเมืองเขมรเป็นอันมากนั้น เจ้าเวียดนามได้ทราบ
ทุกประการแล้ว มีพระมณิษฐาพิเศษว่าจะช่วยคิดทำนุบำรุงอย่าให้วิตก
วิจารณ์เลย พระยาทั้งสองกับควนผอกราบทูลถวายบังคมลากลับมากราบ
ทูลพระบาทสมเด็จพระเจ้า ครั้นถึงณเดือนเก้าเจ้าเวียดนามไซ้ช่องเหียบกินนำ
ทองคำกับเงิน ผ้าแพร กับอปะ ๕๐๐๐ ตะโนด มาถวายพระบาท
สมเด็จพระเจ้า กับสมเด็จพระราชมารดา แลสมเด็จพระทำวผู้เป็นพระ

มาตจน ด้วพระราชทานให้บรรดามชนนัครเสนาประราชาราชวรชาย
 หิงใหญ่่น้อยทกคน ครนถง ณ วันเดือนสิบชนเกาค่า ส้มเต้จพระมหา
 อุปราชกับ ส้มเต้จพระอนุชาผู้่น้อยเข้าปกราบถวาย บังคมพระบาท ส้มเต้จ
 พระพุทธเจ้าอยู่หัว ณ กรุงศรีอยุธยา ใต้แต่แม่ทัพแม่กองไทยเขมรให้อยู่
 รักษาพยาบาลมเพญ ครนถง ณ เดือนสิบเอ็ดชนสิบห้า เจ้าเวียดนาม
 ไชยงตากุนแม่กองใหญ่ออกจากเมืองเว้ มา ถง ณ เมืองไซ่ง่อน
 คิดทาดำเภากับเรือแง่ถาย แ่งทราย แล้วเกณฑ์ไพร่พลดำรองไว้
 จะตั้งพระบาทผู้เป็นเจ้าคนมากกรุงกัมพูชาธิบดี ณ วันอังคารเดือนอ้าย
 ชนหาค่า หมอความญ้างมกอย ณ เมืองโพธิ์สัตว์คตองได้ข้างเผือกผู้
 ช้าง ๓ นำไปกรุงศรีอยุธยาเมื่อเดือนยี่ ถึงวันศุกร์แรมหกค่ำ เจ้า
 เวียดนามไชยงวนนำอี่ปะ ๓๐๐๐ มาพระราชทานขนางกับราชวร
 แล้วถวายเงิน ๒๐ แนน ถวายส้มเต้จพระท้าว ๓๐ แนน ถวายส้มเต้จพระ
 ราชมารดา ๓๐ แนน ถง ณ วันจันทร์เดือนสามชนสิบห้า พระ
 บาทส้มเต้จพระพุทธเจ้าอยู่หัว ตรัสให้พระมหาอำมาตย์ ถอหนังสือรับสั่ง
 ไปทูลเจ้าเวียดนามด้วยราชการเมืองเขมร ถง ณ วันศุกร์เดือนห้าชนเกาค่า
 นั้น มีพระบันทูลเจ้าเวียดนามฉบับ ๓ บังคับมาให้้องตากุนจัดแจงแก้
 พระบาทผู้เป็นเจ้ากลับไปเมืองบันทายเพชร แล้วพระราชทานเงิน ๓๕๗
 แนน กับข้าวเปลือก ๒๐๐๐๐ ถง ถวายมาถึงพระบาทผู้เป็นเจ้า กับ
 อี่ปะ ๕๐๐๐ พวง ให้แจกบรรดามชนนัครกับบรรดาราชวรเด็กผู้ใหญ่
 ได้ทกคน ถกัถราช ๓๓๗๕ ศักราการเมือง ณ วันพฤหัสบดีห้าแรมสิบห้าค่ำ
 ้องตากุนเป็นใหญ่คิดจัดแจงแก้พระบาทผู้เป็นเจ้า ๆ ตรัสใช้ตัวนผเป็น

พระยาราชเดชะกับกองทัพใหญ่ไพร่พล ๒๐๐๐ ออกจากเมืองบันนังหน้า
 หน้ามา ถึง ณ วันพฤหัสบดีเดือนห้าแรมสิบห้า ค่ำ ออกจากเมืองบันนัง
 เป็นเจ้าเมืองทอง ๔ กับไพร่พล ๒๐๐๐๐ ซึ่งดำเนากับเรือแจว
 แห่งทราย แฉ่ชื่อ ออกจากเมืองบันนัง ถึง ณ วันจันทร์เดือนหกขึ้นห้า
 ค่ำ ออกจากเมืองบันนังใหญ่ กับพระบาทสมเด็จพระเจ้า สมเด็จพระเจ้า
 พระราชมารดา นำบรรดาครอบครัวมณฑล ออกจากเมืองบันนัง
 ให้พระบาทสมเด็จพระเจ้าเดชะอภัยราชราชนมาตย์ค่ายกะพงโพธิ์โตก (ว่าท่า
 โพธิ์น้อย) ณ วันพฤหัสบดีเดือนหกขึ้นเก้า พระพิพัฒน์โกษา
 พระยาพิไชยอินทรา พระยาสมรสาคร พระยาจักรีเขต พระ
 วิเศษสุนทร กับบรรดาขุนนางเขมร ที่ค้างอยู่ท่าโตก ไม่คิด
 พากันมาราบถวายบังคมพระบาทสมเด็จพระเจ้าพร้อมกัน จึงครัดให้ไป
 ให้วังกาญจนบุรีใหญ่แล้ว มอญถวายบังคมเครื่องศาสตราวุธลูกกระสุน
 คันทากับข้าวเปลือกข้าวสาร พระราชทรัพย์ ทดค้างอยู่ท่าใด ๆ นั้น
 ไม่ได้เหลือเลย จึงเดชะทรงพระเมตตาพระยาเดโชเมธ ให้ตั้ง
 เป็นเจ้าเมืองบันนังเหมือนแต่ก่อน

๑ ฝ่ายบรรดาขุนนางใหญ่น้อยท่าโตกค้างอยู่ค่ายบันนังทาย มิได้ไป
 ให้พระบาทสมเด็จพระเจ้านั้น พระองค์ทรงพระเมตตายกโทษไว้ให้คงทำ
 ราชการเข้าเฝ้าเหมือนแต่ก่อน

๑ ฝ่ายบรรดาภรรยาขุนนางที่หัดสมเด็จพระอนุชา ทั้งสาม พระองค์เจ้า
 ไปกรุงศรีอยุธยา ณ ที่ทรงพระเมตตาเลี้ยงไว้ ส่วนทาสชายหญิง
 ทาสหญิงของก็ให้คงอยู่กับเจ้าของ พระองค์หาเอาโทษไม่ว่า

พระยาพิพัฒน์โกษา กับพระยาพิไชยอินทรา พระมหาอำมาตย์
 พระยามมราชควน พระยาจักรีเขต พระวิเศษสุนทร กราบถวาย
 บังคมลาพระบาทสมเด็จพระเจ้า อดองตากุนเป็นใหญ่ นำไพร่พลไทย
 เขมรกลับไปเมืองปัตตบอง แลกรุงเทพร ๑ พระบาทสมเด็จพระเจ้าดรัสไช
 พระยาเอกราชแทน พระยาศรีสุริยวงษ์สุข นำศุภอักษรเข้าไปกราบ
 ถวายบังคมเฝ้าพระบาทสมเด็จพระพุทธเจ้าอยู่หัว ทง สอง พระองค์ ๆ ก
 ทรงพระกรุณาโปรดพระยาทั้งสองให้กลับมาก แล้วพระบาทสมเด็จพระ
 พุทธเจ้าอยู่หัวทงสองพระองค์ ตรัสใช้พระมหาอำมาตย์นำเงินเหรียญ
 ๓๐๐๐ กับข้าวเปลือก ๓๐๐ เกวียน ผ้าด้าย ผ้าแพร มาพระราชทาน
 พระผู้เป็นเจ้า กับสมเด็จพระท้าว สมเด็จพระมาตุจฉา สมเด็จพระ
 ราชมารดาแล้ว พระมหาอำมาตย์กราบลากลับไปกรุงเทพร ๑ ถู
 ณ ฉันทกิตยเดือนเก้าแรมค่ำ ๑ อดองตากุนเป็นใหญ่เชิญพระบาทสมเด็จพระเจ้า
 ออกจากค่ายโพธิ์โตกลับมาสถิตย์อยู่ ณ ค่ายท่าใหม่ ข้างใต้พระวิหาร
 พระอนุโลม ให้เรียกว่าบันทายแก้ว แล้วอดองตากุนเป็นใหญ่ให้ทำ
 ค่าย ๆ หนึ่งอยู่ปากละว้าแอม ปลดนางเข้าปลือก แล้วให้ถม
 ดินทำทปลูกตำหนักสำหรับพระบารมีเจ้าเวียดนามไว้ที่แหลมจระรอยจึงฉา
 ครนถึง ณ วันชนคานางแลดับห้าค่ำ ให้บรรดามุขมนตรีญวนเขมร
 ไปถวายบังคมระลึกถึงพระคุณเจ้าเวียดนาม แล้วอดองตากุนเป็นใหญ่จึง
 ให้องเข่งเกนทองเป็นเบาะฮอ กับองเหยบกิน องเบาทัน กับ
 ไพร่พล ๓๕๐๐ ให้อยู่รักษาพระบาทสมเด็จพระเจ้าเสร็จแล้ว อดองตากุนกับอง
 เหยบกิน องเข่งจินทัน องทุนโงน กราบลาพระบาทสมเด็จพระเจ้า

นำไพร่พลกลับไปเมืองญวน แล้วของญวนผู้ใหญ่อะบรดาข้าง
 พลายพังไปเป็นมาก ถึง ณ วันเดือนสิบเอ็ดขึ้นเก้าค่ำปีระกา เจ้า
 เวียดนามใช้ของเหยียบกินน้ำเงินแน่นมาให้ใช้ค่าช่าง ๘๘ เชือกทองตากุน
 นำไปถวายนั้น ข้างพลายใหญ่ช่างให้เป็นเงินแน่น ๓๕ แน่น ข้างพลาย
 รอง ๔๓ ข้างเงิน ๘๐ แน่น ข้างพัง ๘ ข้างให้เงิน ๑๖ แน่น รวมกัน
 ทั้งสิ้นเป็นเงิน ๓๓๓ แน่น ถึง ณ วันเดือนสามแรมสามค่ำปีระกา
 เจ้าเวียดนามตรัสใช้ของเหยียบกิน นำหมวกเสื้อกางเกงกับบรรดาเครื่อง
 ยศมาถวายพระบาทสมเด็จพระบาทสมเด็จพระเจ้าพี่นางเธอ
 กับพระทิพวงษา นำเรือคองสองลำพร้อมด้วยเครื่องประโคมพิณพาทย์
 ไปรับของเหยียบกินมาถึงกงกัณฑ์จะรอยจางา จึงของเหยียบกินมอบเครื่อง
 ประดับให้เจ้าพี่นางเธอให้นำไปถวายให้เสด็จทรง ครั้นรุ่งขึ้นเพลเข้า
 เสด็จไปถวายบังคมพระบารมีพระบรมหาราชเจ้าเวียดนาม บรรดาขุน
 นางขุนนางเฝ้าได้เสด็จโพลัดคีตตามเพศญวนทุกคน ถักราช ๑๗๓๖ ศก
 จอนกษัตริย์ เมื่อเดือนเจ็ดขึ้นคุณยายพระพลึง โกลเคียงถึงแก่กรรม
 แล้วพระองค์ให้ทำเมรุเล่นมหรสพ เป็นโศภณกิจอันมหิมาข้างใต้
 วัตถุประสงค์ โฉม แล้วพระบาทสมเด็จพระเจ้าพี่นางเธอใช้พระยาสุภาภิมคินอง พระยา
 บวรเทศำนำของถวายไปถวายคอบพระคุณเจ้าเวียดนาม ณ เมืองเว้
 ครึ่งหนัก ๕๕ ชั่ง ๕๕ ชั่ง ๕๕ ชั่ง ๕๕ ชั่ง ๕๕ ชั่ง ๕๕ ชั่ง ๕๕ ชั่ง ๕๕ ชั่ง
 ผลกระวาน ๕๕ ชั่ง ผลเร่ว ๕๕ ชั่ง นารี ๒๐ กะดอม ถู ณ วัน
 จันทรขึ้นค่ำหนึ่งเดือนเก้า พระบาทสมเด็จพระเจ้าพี่นางเธอใช้พระยาสมรราชดอน
 ผอ พระยารรมาเดโชมันคุมไพร่พล ๓๐๐๐ ออกไปหาพระยาเดโช

เม่นกับพระยาโชฬนผู้หนึ่งซึ่งพาบุตรภรรยาหนีออกไปอยู่เมืองไซ่ง่ แล้ว
พระยายมราชกับพระยารรมาเดโชกลับมา จึงพระบาทผู้เป็นเจ้าของ
ราชทานควนหมื่นผู้พาพระยายมราชให้เป็นพระยาเดโช ให้พระยา
ศรีธรรมราชผู้หนึ่งเป็นพระยาปลัดเดโชอยู่รักษาเมืองกะพงฮ่วย ถึง
ณวันเดือนสิบเอ็ดแรมห้าค่ำจอ เจ้าพระยาอภัยเบศวร์แบนถึงแก่
กรรมแล้ว พระบาทสมเด็จพระพุทธเจ้าอยู่หัวพระราชทานให้พระวิเศษ
สุนทรเป็นเจ้าพระยาอภัยเบศวร์ ให้พระยาจักรีเสดเป็นพระกรมวัง
ให้หมื่นเที่ยงบุตรเจ้าพระยาอภัยเบศวร์แบนเป็นพระวิเศษสุนทรอยู่รักษา
เมืองบัตบอง ถึงณวันเดือนสิบแรมห้าค่ำจอ สมเด็จพระท้าว
กับสมเด็จพระมาตุจฉา สมเด็จพระราชมารดา เสด็จลงไปเยี่ยม
เป็นใหญ่อยู่ณเมืองไซ่ง่อน ถึงณวันเดือนสิบหกค่ำขึ้น เสด็จ
กลับคืนมาถึงบันทายแก้ว เมื่อถึงวันพฤหัสบดีเดือนสิบแปดค่ำจอ
ฉก พระบาทผู้เป็นเจ้าของเจ้าศรีตั้งทรงพระบัญญัติใหม่ว่า บรรดาขุนนางผู้
ใหญ่ผู้น้อยนอกในกับบรรดาหัวเมืองทั้งปวง เมื่อครั้งก่อนถ้าขุนนางถึง
แก่กรรม แต่ขุนนางนั้นมีบุตรแล้วให้เอามรดกเป็นหลวงตามบรรดา
ศักดิ์ ถ้าขุนนางนั้นเป็นหมันไม่มีบุตรให้กรมมรดกเสีย เอาแต่ทรัพย์สิน
ที่เป็นหมันตามสิ่งของที่มีมาน้อย ถ้าราษฎรเป็นหมันไม่มีบุตรนั้นถึง
แก่กรรมแล้ว จึงเอาทรัพย์สินของราษฎรซึ่งเป็นหมันเป็นของถวาย ถ้า
มีทาสให้แบ่งถวาย ถ้ามีเครื่องประดับแลทรัพย์สินอื่น ๆ นั้นให้แบ่ง
ออกไปเป็นของถวาย มีพระราชบัญญัติดังนี้มาแต่ครั้งก่อน จึงบัดนี้
พระบาทผู้เป็นเจ้าของเจ้าทรงพระเมตตาปราณทุก บรรดาขุนนาง มีบุตร เป็น ข้า ร่วม

ทุกข^๑ จึงมีพระราชบัญญัติใหม่ให้ยกเสียไม่ให้เอา ถ้าได้พระราช
 ทานเครื่องประดับยศแด่ท้าวชายหญิงกต^๒ กับท้าวชั้นเครื่องประดับ
 ทรัพย์อื่นๆ ถ้าขุนนางถึงแก่กรรมแล้วให้ยกไว้เป็นหลดง แต่หา
 ให้เอามรดกกับทรัพย์หมั้นนั้นไม่ ราษฎรหมั้นไม่มีบุตร ถ้าถึงแก่
 กรรมก็ให้ยกเสียไม่เอาทรัพย์หมั้นนั้นเลย ถ้าขุนนางผู้ใดขึ้นเอาไว้เป็น
 อนริอแห่งพระราชบัญญัติเดิมมีโทษถึงสิ้นชีวิต ด้วยไม่มีความเมตตา
 พระบาทสมเด็จพระเจ้าศรีให้แต่งพระราชบัญญัติ ห้ามปรามทุกหัวเมือง
 ใหญ่่น้อยในชนบทราชธานีทั้งปวง บัดนั้นบรรดาขุนมนตรีและอาณาประ
 ชาราชฐานก็มีความยินดี สรรเสริญพระเดชพระคุณทุกคน ไม่มีสิ่ง
 หนึ่งสิ่งใดเสมอ สดุดีกราช^๓ ศักกชนกษัตริย์อันเดชะเจ้าแรมสามคำ
 นัน มีหนังสือพระยาเดโชหมุดให้มากราบทูลว่าทัพไทยยกมาแต่เมือง
 นครราชสีมา จึงตรัสใช้สมเด็จพระเจ้าพระยาเป็นแม่กองใหญ่ พระยา
 โยธาสครามัน กับพระยาเอกราชแทน พระยานรินทรน้อง ออกไป
 ยู่รักษาเมืองโพธิ์สัตตวรจักรราชการศึก แล้วตรัสใช้พระยานเรนทร
 เสด็จมา พระอินทวิไชย กับอาวันแขก ไปทางเรือรักษาคว
 ณเกาะกำยาน สดุดีวันเดือนหกชนสืบสองคำนั้น สมเด็จพระเจ้าพระยา
 ใช้พระยาเอกราชแทน พระยาสรรพาโลกนอง ไปเอาดินมุดค้างคาวที่
 แขวงเมืองปัตตบอง ไทยชื่อพระยารามกำแหง กับพระยาอภัยเบศวร์
 พระวิเศษสุนทร เกณฑ์ไพร่พลยกออกมาห้ามปรามไม่ให้เข้าไป
 แล้วได้ยิงฟันแทงถูกพระยาสรรพาโลกนองจับเป็นไปได้ แล้วไล่พระยา
 เอกราชแทนๆ หนักกลับมาเมืองโพธิ์สัตต พวกไทยเมืองปัตตบองกวาด

ครอบครองซึ่งตงบ้านเรือนอยู่ริมท่าเกาะกำยาน แด่ครอบครองตงบ้าน
 เรือนอยู่บนบกณบ้านส้มโอแดงไปเมืองมัตตบอง จึงพระบาทผู้เป็นเจ้า
 ครัตไ้พระยายมราชควนผอ, พระยาอภัย, ไปอยู่ริมเขมมพระตะกั
 ญจนวันเดือนแปดขึ้นสิบค่ำกุนหน เจ้าเวียดนามไ้ของอินโบชนมาตาม
 เขาถ้อยคำสมเด็จพระเจ้าพระยา กับพระยาเอกราชแทนแล้ว นำเอาถ้อยคำนั้น
 ไปเมืองเว้กราบทูลเจ้าเวียดนาม ๆ บังคับของกงตั้งให้หนึ่งด้อมมาเอาตัว
 สมเด็จพระเจ้าพระยาตงไปเมืองไ้ของอิน ญจนเดือนสิบขึ้นแปดค่ำกุนหน พระ
 บาทผู้เป็นเจ้าครัตไ้พระยายมราชควนผอ พระยากระดากโหมแบนฝรัง
 พระยาราชเดชะหลง คุณตัวสมเด็จพระเจ้าพระยาตงไปถึงเมืองมัตตบอง
 เข้าไปถึงเมืองศรีสุนทร ญจนวันเดือนสิบเอ็ดค่ำครัตไ้พระยายม
 ราชควนผอ กับพระยาอภัยสด พระยาราชเดชะหลง ไปจับ
 สมเด็จพระเจ้าพระยาด้วยกันกับคนไ้ของของญวน ให้ทำโทษแล้วคุมตงไป
 เมืองไ้ของอิน พระยายมราชควนผอ พระยาราชเดชะหลง คุมสม
 เด็จพระเจ้าพระยาตงไปส่งองเป็นใหญ่อยู่เมืองไ้ของอินแล้ว พระยาทั้งต้อง
 กักตบคั้นมา ญจนเดือนสิบสองแรมค่ำหนึ่ง สมเด็จพระท้าว สม
 เด็จพระมาตจนดา สมเด็จพระราชมารดา เสด็จลงไปเมืองไ้ของอิน
 จะเสด็จขึ้นไปเมืองเว้ ขุนนางซึ่งหาไปนั้น พระยาเชษฐมก พระ
 ยาวงษาอรรคราช พระยาราชเดชะหลง พระยาราชวงษาไ้
 พระเสนาราชเกษมทรู พระเสนาอนริตศรี หาไปถึงเมืองไ้ของอิน
 เจ้าทั้งต้องพระองค์ทรงประสงคร้างยอมไ้ได้เสด็จไปเมืองเว้ แล้วเสด็จ
 กลับมา ญจนเดือนยี่ขึ้นสิบเอ็ดค่ำกุนหน เจ้าเวียดนามครัตไ้ของยัมทัน

กับองจินทัน กับองผอเทือง นำไพร่พลญวน ๔๐๐๐ กับไพร่พล
 เขมรณเมืองพระตะเพิง ๓๐๐๐ ขึ้นมาตั้งค่ายอยู่เบียมมัจจุรแล้ว ขุดคลอง
 ไปประจบกับเบียมบนทางไกล ๒๖๕๐๐ วา คิดเป็นเส้น ๓๓๒๕ เส้น
 แล้วให้ขุดคลองแต่มัจจุรไปต่อกับทางข้างตะวันออก ไกล ๖๘๕๒ วา
 คิดเป็นเส้นได้ ๓๔๒ เส้นกับ ๑๒ วา เกณฑ์ราชทูตเขมรให้ช่วยทำด้วย
 แล้วญวนยกข้ามจากเกาะแดง ขึ้นมาตั้งอยู่ด้านปากตะวันตกเดิมกับ
 คลองขุดแห่งหนึ่ง ตั้งอยู่เกาะกระดาศแห่งหนึ่ง

๑ ฝ่ายชาวด้านตักเบียงนยกลงมาตั้งอยู่ด้านเบียมโจ ฤๅณวันศุกร์
 เดือนอ้ายแรมหกค่ำกษณ พระบาทสมเด็จพระองค์แม่นางทรงซอ
 นักนางจัมมครร ๑๐ เดือน สมภพพระราชบุตรองค์หนึ่ง ทรงจิต
 บรรดาการจำเริญพระศรี (ว่าโกนจุ) ถวายพระนามเรียกนักองค์
 พวกชนนางมขมนครีสมโภชตามบันฑาศักดิ์ทกคน ลูกกราช ๑๓๗๘ ศก
 ขวดนักษัตรเมอณวันเดือนห้าแรมห้าค่ำ มีหนังสือพระยาเดโชหมัดบอก
 เข้ามาว่าโจผู้ร้ายยกไปจะถอบฆ่าพระยาเดโชหมัด แต่ยังถูกพระยา
 ปลัดเหมาตาย แล้วได้พระยาเดโชหมัดกับพระยามนตรีเสนาเจ้าเมือง
 ไพรกระดือลงมาตั้งอยู่กะพงแดง ฤๅณเดือนห้าชนเก้าค่ำ พระบาท
 ผู้เป็นเจ้าทรงพระเมตตาโปรดตั้ง พระยานะเรนทร เสด่นามาเป็นพระยาเดโช
 แล้วครีใช้มูขมนครีเป็นแม่ทัพ ยกไพร่พลรบออกไปด้วยกันกับพระยา
 เดโชมา ได้พวกโจผู้ร้ายหนีไปสิ้นแล้ว พระยาเดโชมาอยู่รักษา
 ราชูรเมืองกะพงส่งถวาย ฤๅณเดือนสิบชนเก้าค่ำมีขวดนักษัตร พระบาท
 ผู้เป็นเจ้าครีใช้พระยามหามนตรีตน กับพระยาราชอิศรทรง นำนารัก

ลี้ภัยลี้ภัย ๒๖๔ ลุณเดือนสามแรมหกค่ำชวดคณ พระบาท^{๒๖๕}ผู้เป็นเจ้า
 ตรีตั้งให้จับพระยากระลาโหมแบนฝรังมาทำโทษ ด้วยขุนนางมุขมนตรี
 ประชากรราษฎรกราบทูลว่า พระยากระลาโหมแบนฝรังเอาดินบนตั้งขุน
 นางชนมาก กับทาสของผู้อื่นหนีไปอยู่ด้วย ครั้นนายคิดตามว่ากล่าว
 ก็ไม่คิดให้คำตัวทาสแก่นาย แล้วทำ^{๒๖๖}ด้วยภรรยาหลวงแถมภรรยา^{๒๖๗}น้อย
 ผู้อื่น ทาสเขาหนีไปอยู่ด้วยไม่ปล่อยให้ทาสเขามา เห็นแต่ดินบน
 ขำระความแพ้ให้กลับเป็นชนะ พระบาท^{๒๖๘}ผู้เป็นเจ้าตรีตั้งให้ชำระพระยา
 กระลาโหมแบนฝรัง ๗ รัชชิต เหมือนถ้อยคำขุนนางนำ^{๒๖๙}เออกความชน
 กราบทูล จึงมอบให้พระยายมราชท่านผู้คุมตัวได้ พระยากระลาโหม
 แบนฝรังหักครวณหนีไปได้ ตรีตั้งให้^{๒๗๐}ให้มุขมนตรีไปหาตัวพระยารรมา
 เดโสมัน ให้ไปตามจับพระยากระลาโหมแบนฝรังกับบุตรชายชื่อกุญ
 จับได้ที่เมืองฉะว้าเหมคุมตัวมาถวาย จึงพระราชทานเงินห้าร้อยตำลึง
 กับแพรหนึ่งไถ่ยื่นให้แจกกันครอบครัวนาย แล้วตรีตั้งให้ฆ่าพระยา
 กระลาโหมแบนฝรังกับเขมรคน ๑ เป็นเจ้าของเรือพาหนี

๑ ฝ่ายนายกุญบุตร^{๒๗๑}นั้นทรงพระเมตตาโปรดให้พ้นโทษ ฝ่ายผู้^{๒๗๒}
 บาญช้ไชย กับผู้^{๒๗๓}ผู้บาญช้เหมา เป็นคนคิดนั้น ตรีตั้งให้^{๒๗๔}
 คนละ ๕๐ ที่ แล้วให้ส่งไปเป็นตะพุ่นเกี้ยวญามา^{๒๗๕}ท่งบุตรภรรยา

๑ ฝ่ายบรรดาเสมียนกับนายกองพลนอกจากนั้น ตรีตั้งให้^{๒๗๖}จำตรวน
 ให้^{๒๗๗}ติดตามโทษหนักเบา ฝ่ายทรัพย์สินของข้าทาสพระยากระลาโหมแบน
 ฝรังให้^{๒๗๘}รับเป็นของหลวงต้น

๑ ฝ่ายบรรดาเจ้าพนักงานพระยายมราช ที่คุมตัว พระยา กระจาโหม
 แบนฝรังให้หนีไปได้นั้น ครั้นให้ทำโทษที่ตั้งตอน

๑ ฝ่ายขุนนางที่ให้สินบนแก่พระยากระจาโหม แบนฝรังเป็นที่ตำแหน่ง
 นั้น ครั้นให้เขาออกจากทงต้น ไม่ให้อยู่เป็นขุนนางสืบไป ฤๅณวัน
 เดือนสิบสามค่ำปีชวดนั้น สมเด็จพระท้าวบรมพิตร กับ

สมเด็จพระมาตุจฉา สมเด็จพระมารดา และพระอัฐิคุณยาย
 โกลดเคียงไปทำบุญประจุที่เมืองกระแจะ ฤๅณวันเดือนห้าเดือนสิบ
 ดงมา ฤๅณวัน ๑๓๗๗ ค่ำเดือนกษัตริย์ ทรงปรึกษากับองเบาฮอ
 บังกับขุนนางบรรดาเมืองชน ให้ว่าร้องบอกเจ้าเมืองกับราษฎรให้
 ออกค่าให้ทำนา เว้น ๓ ฝ่ายเมียให้ไร่ข้าว ๕๐ ถึง เอาค่านา ๕ ถึง
 ถ้าได้มากเกินกว่านั้น แต่มีบุตรหลานข้าทาสก็ไม่ให้เอาค่านาให้มาก
 กว่า ๕ ถึง แล้วให้เอาบุญในเรือน ๓ มีบุตรหลานข้าทาสชาย
 หญิงใหญ่หน่อยเท่าใดให้รู้ จึงพระบาทสมเด็จพระเจ้าบรมวงศ์เธอ
 ใช้ออกไปตักเตือนไต่ถามให้รู้ว่ามีฝนหรือแห้ง บรรดาราชฎรได้ทำนา
 หรือไม่ แล้วให้มפקตให้มาถึงโดยเร็ว ถ้าเกินพิกัดนั้นเอาตัวเป็นโทษ
 ครึ่งหนึ่งฝนแห้งทั้ง ๓ เดือนทำนาไม่ได้ จึงบรรดาราชฎรออกค่าให้ทำนา
 ตามบงตามหนองท่มนา แล้วทำไร่ข้าวโพดตามริมคลองแม่น้ำ นาน
 เมื่อเดือนแปดทศกัณฐ์ ท่วมข้าวโพดเสียสิ้นแล้วก็ถดถอย ถึงณ
 เดือนสิบสามค่ำปีชวดนั้น สมเด็จพระท้าวบรมพิตรกับ
 เรือนราชฎรอยู่ริมแม่น้ำ ทั้งโลกพระบอกลอยไปตามกระแสน้ำ ฝ่ายข้าง
 กระบือเดือน ละมั่ง เนอ กับเดือป่า หาโคกจะอยู่อาศัยมิได้

๑ ฝ่ายมนุษย์เป็นเนรดาหิยังแทงจับเอาบรรดาสัตว์ทั้งนั้น เป็น อาหาร ก
มาก ค่ายจะจำเขมทกรุไม้หนนาเขียวเขาวทำถาย ค่ายองเบาฮ่อน
นำทอมทำถายลง ทั้งนางขาวเปลือกขาวดำร จะเก็บจะรนาทั้นไม้
ค่ายที่เล็ดจอยุ่หนนาทอมรอบลัดสองศอกคืบ บรรดาขุนนางประชุม
กันทั้งกลางวันกลางคืน ยกดินให้หนาให้สูงขึ้นอีกกระวงหน้าทรอบข้าง
นอนประชุมอยู่ที่ศาลาหน นามได้เข้าไปในพระราชวัง

๑ ฝ่ายพระราชาราชบุตรที่มเือกอยู่บนเรือ ที่ไม่มเือกไปหาโลกทั้ง
อยู่ ข้างในนาที่ทำได้บ้างเล็กน้อยข้าทอมมิคปลายข้าตายเสียสิ้น บรรดา
ราชบุตรอดข้าว กินแต่ยอติไม้ใบไม้ ในปัดถุนั้นขาวแพงถึงจะ
ค้ำถึงบาท ด้รพลังของทั้งปวงกแพง จุนเคื่อนสืบแรมแปดค่านาเหนือ
ไหลกถัมมาอีกครั้ง ๑ แต่บรรดาตัวหนักกถัมทะลายเสียสิ้น แล้ว
มนุษย์เกิดฆ่าพันกัน บิดาฆ่าบุตร ๆ ฆ่าบิดา อุบาทว์นอกนหนักบงเกิด
มาก เมื่อณวันพุธเคื่อนเกาชนสืบทำคามถุนน นักนางจับมัครรภ
ได้ ๓๐ เคื่อน สัมภพพระราชบุตรองค์หนึ่ง ทรงให้จัดการจำเริญพระ
เกศ ถวายพระนามเรียกนักองไชย จุนเคื่อนสืบเฮ็ดชนแปดค่านาถ
นน เจ้าเวียดนามครดีให้องผอเทืองคาถุนมาเปลี่ยนของทงแก่เบาฮ่อ ้อง
ทงแก่เบาฮ่อมอบราชการให้องใหม่แล้วลงไปเมืองไซ่ง่อน เมื่อเคื่อนสืบ
เฮ็ดชนสืบสามค่านาถุนน พระบาทผู้เบเนเจ้าถลายาตราลงไปเยี่ยมอง
เป็นใหญ่ในเมืองไซ่ง่อนด้วยกนักบองทงแก่เบาฮ่อ จุน เคื่อนสืบถ้อง
ชนเกาคามถุนน พระบาทผู้เบเนเจ้าถลมาจากเมืองไซ่ง่อน

๑ ฝ่ายของกรุงแจ้ค้างอยู่ไม่ได้อีกมา องผอเทืองตากุ้งงัว๒๗
 มาขอ ๒๗
 ให้นำลูกปราสาทในที่พระราชวังนั้นทลายแก้ว ๒๗
 ดงรักมีทองมุงกระเบื้อง ๒๗
 แรมสี่ค่ำมีบุญ ๒๗
 นาคอุกฤษ กับของถวายพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัววังหลวง กับ
 ของถวายช่วยการพระบรมศพพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัววังหน้า กับ
 ของถวายกรมหลวงนั้น ไปลงเรือเมืองท่าปอด เดินทางเรือไปกรุงศรี
 ยุธยา พระยาทั้งสองนำอุกฤษกับของถวายขึ้นไปถวายพระบาท
 สมเด็จพระเจ้าอยู่หัววังหลวง ๒๗
 พระเจ้าอยู่หัววังหน้าเสร็จแล้ว พระยาทั้งสองกราบถวายบังคมลากลับ
 มา พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัววังหลวงจึงพระราชทานผ้าด้ายกับผ้า
 แพรมาแก่พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว ๒๗
 ณวันอังคารขึ้นสิบห้าค่ำเดือนหกนั้น พระบาทสมเด็จพระเจ้าอาวราชนามนัค
 พระภิกษุสงฆ์ ๕๐๐ รูปมาสังคายนาในพระมหาปราสาท บรรจงด้วย
 รูปเทียนดอกไม้นุชาพระศรีรัตนตรัยเสร็จแล้ว พระองค์ทรงประเคน
 ถวายจุบัจจัยไทยธรรมใต้บรมองค์ บรรดาพระสงฆ์ถวายพระพรดา
 กับไปอารามทุกองค์

ข้าพระพุทธเจ้าขุนสุนทรโง่หาร รับพระราชทานแปลพงศาวดาร
 เขมร ลำดับกษัตริย์กรุง กัมพูชา ขึ้นคือ ออกเป็น ๕ ยาม ภาษาพูดเก่า ๆ
 ถวายต้นฉบับแด่ท่าน

พงศาวดารมอญพม่า

บ้านแพนเคเดิม

๑ ศักราช ๑๒๓๓ ปีสังวัจฉรบุศยมาศกาฬบัษ เอกาทศมี
 คติศุวารปริเนตกาลกำหนด พระบาทสมเด็จพระปรมินทรมหาจุฬ
 ลงกรณ์ บดินทรเทพยมหามงกุฎ บรมยรัตนราชวโรดม วรรตมพงษ์
 บริพัตร วรรตยราชนิกรโธม จาตุรนต์บรมมหาจักรพรรดิราชตั้งภาค
 บรมธรรมิกมหาราชธิราช บรมนารถบพิตรพระเจ้าอยู่หัว อันเถลิง
 ถวัลยราชบรมราชาภิเษกผ่านพิภพทรงเทพมหานคร อมรรัตนโกสินทร
 มหินทราบุทธยา มหาอติลาภพรตนิราชฐานบรมมัย อุดมราชนิเวศน์
 มหาสถาน เสด็จออก ณ พระที่นั่งอมรินทรวินิจฉัยมโหฬารวิชัย
 โดยสถานอุตราภิมุข พร้อมด้วยพระบรมราชวงศ์คานวงศ์ แดง้าทูต
 ของขลุ่พระบาทผู้ใหญ่น้อย เฝ้าเอนกบาททรงกรมมาศ จึงพระบาท
 สมเด็จพระบรมนารถบพิตรพระเจ้าอยู่หัว มีพระบรมราชโองการมานพระ
 บัณฑุรสุรสิงหนาท ดำรัสสั่งพระเจ้าราชวรวงษ์เธอ กรมหมื่นนักษร
 ฐานโสภณ จางวางกรมพระอาลักษณ์แลกรมอักษรพิมพ์ ให้จัดทำ
 หนังสือเรื่องพระราชพงศาวดารลำดับกษัตริย์ในประเทศต่าง ๆ สร้าง
 ไว้สำหรับทรงทอดพระเนตร เป็นเครื่องประดับพระปัญญา แดง้าหรับ
 แผ่นดินสืบไป จึงพระเจ้าราชวรวงษ์เธอ กรมหมื่นนักษรฐาน
 โสภณ ได้จัดอาลักษณ์จำลองเรื่องพระราชพงศาวดารลำดับกษัตริย์

ในประเทศต่าง ๆ ทูลเกล้าทูลกระหม่อมถวายหลายภาษา แต่เรื่องพระ
 ราชพงศาวดารฝ่ายประเทศสยาม แลประเทศจีนนั้น นักปราชญ์และผู้มี
 บันดาลคิดได้ฟังได้รู้เรื่องด้วยกันเป็นอันมาก แต่เรื่องพระราชพงศาวดาร
 พม่ามอญนั้น เดิมพระบาทสมเด็จพระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว มีพระ
 บรมราชโองการดำรัสสั่งขุนสุนทรโวหารในกรมพระอดิศัย ณ ถลาง
 อักษรรามัญ นายชำเปรียญ นายสุดเปรียญ นายสุข ๓ รวม ๔ นายเป็น
 ดำเนินแปลคัดออกจากหนังสือรามัญโบราณเป็นภาษาสยาม เมื่อจุลศักราช
 ๑๓๓๙ ปีมะเส็งนพศก เดือนเจ็ดแรมสองค่ำวันอังคาร แต่ก่อน
 ปลายนั้นได้เรียงตามจดหมายเหตุนองหลวงชาวเมืองฉะเชิงเทราขอเข้าในท่อน
 ต้น ครั้นเสร็จแล้ว เจ้าพนักงานเก็บรักษาไว้ในหอหลวง ยังไม่
 ใครจะแพร่พรายรู้เรื่องทั่วกันไป ข้าพเจ้าจึงเห็นว่าในประเทศพม่า
 มอญนั้น กรมเรื่องตำบกลยัตริย์ทุก ๆ กรมมาหลายชั่วจนกระทั่งทุกวันนี้
 ควรทูลเกล้าทูลกระหม่อมถวายรู้ไว้ในเรื่องตำบกลยัตริย์ แห่ง
 ประเทศต่าง ๆ เป็นเครื่องประดับปัญญาให้รอบรู้ โดยธรรมเนียมที่
 ประเพณีการแต่มีอยู่ต่างกันทุก ๆ ภาษา ได้พิมพ์ ณ โรงพิมพ์หลวง
 ในพระบรมมหาราชวัง ถวายความแก่กันทั้งนี้ ๓

พงศาวดารมอญพม่า

๑ เมื่อจุลศักราชใหม่ปฐมปริศนาคี ๕๕๕ ปีเดือนห้าแรมเก้าค่ำวันพุธ
 สมเด็จพระโคตมสัมมาสัมพุทธเจ้า ได้ตรัสแล้วแปดพรรษา ใน
 พรรษาเป็นทศรบบแปดคน ได้ตั้งเทวจาริกมาถึงภูเขาสักคันมรังคีต
 ซึ่งบัดนี้เป็นทตวงเมืองหงสาวดีในประเทศรามัญ ครั้นนั้นประเทศซึ่งจะ
 เป็นทตวงเมืองหงสาวดี ยังเป็นทะเลอยู่ แต่ภูเขาสักคันนั้น เมื่อหา
 แห่งวัดลงไปผดขุ่นส่งประมาณยี่สิบสามวา แลดูแต่ไกลเหมือนพระ
 เจดีย์ ครั้นหาชนเบียมฝังเทหะพอกะเพอมนำอยู่ เพราะเห็นชนพวก
 รามัญจึงเรียกว่าสักคันบรรพต ครั้นถูลดลงมามากมายหลัง ไม่รักพำ
 งอกชนบนยอดเขานั่นคนหนึ่ง เรียกว่าเขาสักคันมรังคีตผดขุ่นมา ค่ำ
 ฟ้าผดขุ่นมานั้น ครั้นนานมากเปลี่ยนแปลงไป พวกรามัญทั้งหลาย
 เรียกความดาวจนทุกวันนี้ เมื่อสมเด็จพระพุทธเจ้าเสด็จมาถึงประเทศ
 ที่จะตวงเมืองหงสาวดีนั้น พระองค์มีพระพักตร์ตรงไปข้างทิศตะวันออก
 ก็ได้ทอดพระเนตรเห็นหงษ์ทองสองตัวลงเดื่อนำอยู่ พระองค์จึงทรงทำ
 นายนวกาลดลไปภายในประเทศที่หงษ์ทองทั้งสองลงเดื่อนำนั้น จะเป็น
 มหานครชน หรือว่าเมืองหงสาวดี แต่จะเป็นทตวงพระธาตุสักแปดเจดีย์
 พระศรีมหาโพธิ์ พระศาสดาคำสั่งสอนของเราจะรุ่งเรืองตงอย ในทณ
 พระองค์ทรงทำนายไว้ดังนี้ ครั้นสมเด็จพระพุทธเจ้าเสด็จมาลง
 แล้วได้ ๓๐๐ ปี หาดทรายที่ภูเขาสักคันมรังคีตนั้น ดินขึ้นมาประมาณ
 ไร่สิบสามวา ข้างทิศใต้หนึ่งเมืองหาชนเบียมฝังแล้วลงก็ได้แต่สามวา

๑ ครั้นนั้นเมื่อเกิดราใหญ่ลำหนึ่งแล่นข้ามมาแต่เมืองพุกยานคร จะ
 ไปค้าขายณเมืองสุวรรณภูมิ เมื่อแล่นมาถึงประเทศที่จะตวงเมืองหงสาวดี

แรกพวกเรือเกตราได้เห็นหงษ์ทองสองตัว ซึ่งเนื่องมาแต่ตระกูลหงษ์
 ทดมเด็จพระพุทธเจ้าทอดพระเนตรเห็นแล้วในกาลก่อนนั้น ลงมาเล่น
 นานอยู่บนหาดทราย ก็พากันพิศวงเซซชมหงษ์นั้น ครั้นกลับไปถึง
 เมืองพทธานคร แรกนายเรือชนไปกราบทูลพระเจ้าบันฑิตราชาฯ ได้
 ทราบเหตุมหัศจรรย์ดังนี้แล้วจึงตรัสถามอาจารย์ผู้หนึ่ง ชื่ออาทตย
 การทวาชะเป็นผู้ฉลาดรู้ไตรเพท รู้ฤกษ์คติแลคัมภีร์ต่าง ๆ รู้ค
 หมายเหตุน้อยใหญ่ดีมาก อาจารย์อาทตยการทวาชกราบทูลว่า ในคัม
 ภีร์จดหมายเหตุนี้มาว่า ครั้นพระโคตมพุทธเจ้ายังมีพระชนมอยู่ ได้จ
 ไปสู่เมืองสุวรรณคณิน ครั้นเสด็จมาถึงประเทศที่หงษ์ทองสองตัวลง
 เล่นนาน ได้ทรงทำนายไว้ว่า ทินนานไปภายหน้าจะเป็นทตงพระ
 นครขึ้นแห่งหนึ่ง แม่งในตำราไตรเพทก็มีความว่าไว้อย่างนี้ด้วย
 พระเจ้าบันฑิตราชา จึงตรัสว่าถ้าอย่างนั้นจำเราจะให้ข้ามไปกำหนด
 จดหมายไว้ให้เป็นสำคัญเสียก่อนจึงจะชอบ นานไปภายหน้าจะได้เป็น
 อาณาเขตของเราสืบไป แล้วจึงให้เอาเตาศีตาหัวหนึ่งยาวเจ็ดศอก
 ใหญ่ห้าก่า ให้จารึกอักษรศักราชเดือนวันคืนขึ้นแรมไว้ว่า ประ
 เทศที่พระเจ้าบันฑิตราชาผู้ครองเมืองพทธานครได้มาจองไว้เป็นสำคัญ
 แล้วจึงให้ห่มเตาศีตาไว้ด้วยแผ่นเหล็กทำให้แน่นหนาเสร็จแล้ว ให้
 อาจารย์อาทตยการทวาชะคุมพวก แห่หิ้วร้อยลงเกตรา ข้ามมาถึงประ
 เทศที่ระตงเมืองหงษาวดี พอเป็นเวลาหาชวนเจ้าทตมมอญริมฝั่งใกล้
 ภูเขาคับถหนึ่ง ซึ่งตั้งอยู่ข้างทิศใต้แห่งภูเขาสัททันมรังคี ภูเขานี้
 พวกรามัญเรียกว่าภูเขายอกระบัง คำไทยว่าเป็นทรงเรือทะเล อาจารย์

ชาติดยการทวษะกตงเวดตักจงตักนเขียงไปดท ขัยภมิ ซึ่งจะเป็น
 ทงพระนครได้ จังได้เห็นหาวทราย ทงษทงทง กตงมา จมอยน
 ตมการจะเป็นทตงราชธานีได้ แดวให้ มกเดาศิตาลงไว้ในทนน ให้เป็น
 ต้าคณิ ครนเสร์จการแดวกถ่นเกตวรากตบมาเมองพิทธานคร ตง
 แดพระเจ้า บณทราธา ให้ยาจารย์ ชาติดยการทวษะตัม มาบัก เจ้าคิตาณ
 ครนตงไปอกรชัยหลตบปี หาวทรายทงษทงทงคเคยมา จมอยนตณ
 คยชนเป็นแผ่นดิน ในเมองพิทธานครนเด้า พระเจ้าบณทราธา
 ตงไปแดว บุตรพระเจ้าบณทราธาชื่อธำคิราธา ได้ครองราช
 ตมบคณทพระราชบิตา ครนพระเจ้าธำคิราธาตงไปแดว พระราช
 กุมารตงคทงชอวบณทราธาเป็นบุตรพระเจ้าธำคิราธา ได้ครองราช
 ตมบคตบไป เมื่อพระเจ้าบณทราธาได้ราชตมบคตบ ได้ทราบว่า
 เจ้าคิตาซึ่งพระเจ้าป ให้ช้ามไปบักไดนพจจะมีผลประโยชน์อยู่ จังให้
 อามาศยหนึ่งชอธจาทกโลกมพวกแวกเจตตบคน ให้ช้ามมา อัยรักษา
 ประเทศที่จะตงเมองหงสาวคตบได้ ตงแต่ธจาทกโตช้ามมารักษาอยน
 ตงไปอกรชัยหลตบปีประเทศที่จะตงเมองหงสาวคตบคตบคตบ บางแห่ง
 เป็นทไรนา บางแห่งเป็นปารนามรทชัยอยู่

๑ ครนในเมองอรินทรบุรีคตบเมองภกาม พระเจ้าโกะธรรม
 ได้ครองราชตมบคตบในเมองธรรมวคคตบเมองธคตบ พระเจ้าอรินม
 ราชได้ครองราชตมบคตบ ฝ่ายช้างทกได้ป้าเนาะตมะ มีเมองหนึ่งชอว
 เมองรมวต คคตบเมองร้างก่ง พระเจ้าแผ่นคตบที่ได้ครองราชตมบคตบ ใน
 เมองรมวคตบเจตคตบ ๆ เป็นคตบรบเจตคตบ ทรงนามพระเจ้าตนะ

คงคา ในภูเขาศรณาคคือภูเขาสระนาคนั้น มีพระฤๅษองค์หนึ่ง
 ชื่อโถมตาศออาศัยอยู่ ยังมีนางนาคตัวหนึ่งแปลงเพศเป็นนางกุมาร
 รินมาเกยด้วยทกเขาเครงนาค ครองนงนพเพชราชรคนหนึ่ง เป็น
 บุตรพระเจ้ากระดังกระราชรู้เขยวมาตังภูเขาศรณาค ครั้นเห็นนางนาค
 กุมารรูปร่างงามก็คิดรักใคร่ ได้รอมดังวาทกับนางนาคกุมารนั้น นาง
 นาคก็กรรภคคฟอง ๆ หนึ่งสี่ห้าครั้งแล้วเหมือนหนึ่งเงิน เพชราชร
 ได้เห็นฟองนาค จึงรู้ว่านางกุมารนั้นเป็นชาตินาค ก็คิดจะ
 หมายหลกหนี ไปจากทนน นางนาคก็ทงฟองไว้ในทนน ก็ถลนลง
 ไปเมืองนาค เพลาวันหนึ่งพระโถมตาศก็เที่ยวหาผลไม้ ได้เห็น
 ฟองนาคก็เก็บมารักษาไว้ ครั้นถึงกลางดึกกำหนดสืบเคียน ฟอง
 นั้นก็แตกออกเป็นกุมารมรูปร่างงาม พระโถมตาศก็เลี้ยงรักษาไว้
 เมื่อนางกุมารจาเรณูชนคงอยู่ในปฐมนายคน นายพราน คนหนึ่ง
 เป็นชาวเมืองมรุมวัด ได้เห็นนางกุมารรูปร่างประหลาดก็ ไปทูลพระเจ้าเสนาะ
 คงคาให้ทราบ พระเจ้าเสนาะคงคาจึงใช้อำมาตย์คน หนึ่งออกไปขอ
 ทอพระโถมตาศ ครั้นได้มาแล้วจึงทวง ให้เป็นพระอัครมเหสีทรงพระ
 นามพระวิมลราชเทวี มีพระโอรสสององค์ พระราชกุมารผู้พี่
 ประสูติเมื่อเพลามฤตยาคาห์ จึงให้ชื่อว่าสมณะกุมาร พระราชกุมาร
 ผู้น้องนั้นประสูติเมื่อพระอาทิตย์เป็นตริยาคาห์แล้ว แลเป็นเพลาโมกษ
 บริตติ จึงให้ชื่อว่าวิมลกุมาร เมื่อพระราชกุมารทั้งสองนั้นจาเรณู
 วยใหญ่ชนแล้ว พระอัครมเหสีผู้เป็นมารดานั้นก็คิดรักษาด้วย
 โทะษะเกล้า เมื่อปีโรชชคเคือง กาลังหาตั้งนางสนมผู้ใดแล้ว ผู้นั้น

ก็ตายด้วยกำลังพิษนาศ เพราะพระอัครมเหสีนั้นเป็นชาตินาคมา
แต่เดิม พระเจ้าแผ่นดินคงคาทราบเหตุนี้ จึงครัดตามเสนามาตย์
ราชปโรหิตว่า นางเป็นอย่างไรจะมีเหตุประการใด ปโรหิตหนึ่ง
ได้ทราบความมาเค็มตาของคนได้บอกเล่าไว้ว่า พระราชเทวีเป็น
ชาตินาค จึงทราบทุกตามเรื่องความที่ตนได้ฟังมาให้พระเจ้าแผ่นดิน
คงคาทราบ แล้วพระเจ้าแผ่นดินคงคาครัดสั่งให้ปโรหิตประกอบยาให้
พระอัครมเหสีประพรมผัดต่างแบ่งนอน พระอัครมเหสีนั้นเป็นชาติ
นาคจริง ครนกลดต้องยานนั้นแล้วเกิดโรคชมผอมอดโรยตอยกำลังไป
ถึงแก่กรรม คนทั้งหลายจึงว่านางเป็นชาตินาคจริง อำมาตย์
ทั้งปวงได้ทราบเหตุดังนี้แล้ว ก็ไม่ยอมให้พระราชกุมารทั้งต้องอยู่
ในพระนคร จึงทราบทุกให้เชิญพระราชกุมารทั้งต้องนั้น มามอบ
ให้แก่พระโสมดาบคัมเป็นพระโอรสได้ พระราชกุมารทั้งต้องพี่น้อง
จึงไปถวายตัวทำราชการอยู่ใน พระเจ้า อริณมราช ณ เมือง สุธรรมวดีแด
พระราชกุมารทั้งต้องนรปงาม ภิรยาอาการกเรียมบรีย แล้ว
ฉลาดในราชกิจน้อยใหญ่ด้วย เป็นคนโปรดสนิทใช้เฝ้าในพระเจ้า
อริณมราช ๆ ทรงใช้ด้อยเข้าออกณภายใน นางภักดาราชกุมารผู้
เป็นพระธิดาของพระเจ้าอริณมราชมาผูกพันรักใคร่กับสมเด็จพระ
พระเจ้าอริณมราชทราบเหตุนี้ ก็ทรงพระโกรธ ครัดสั่งจะให้จับ
พระราชกุมารทั้งต้องประหารชีวิตเสีย พระราชกุมารทั้งต้องนรตัว
ก็รีบหนีมาหาพระโสมญาขี้ แล้วบอกความนั้นให้ทราบทุกประการ
พระญาขี้จึงตั้งสอนว่าหลานทั้งต้องอย่าอยู่ในที่นตถย พระเจ้าอริณม

ราชทราบแต่ราชภักย์คงจะมาถึงคงหลานทั้งสองเคียงแท้ ประเทศ
 ที่หงษาวดีในทโน้น ถ้าโบราณเล่าสืบ ๆ กันมาว่าจะเป็นราชธานี
 ใหญ่ขึ้นเมืองหนึ่ง บัดนี้ประเทศนั้นคนเป็นแผ่นดินแล้ว แต่
 ยังไม่เป็นอาณาเขตของผู้อื่นใด หลานทั้งสองจึงเข้าไปตั้งอยู่คนเกิด
 จะพันกันทรายแฉะอยู่เกษมสุขสืบไป พระราชกุมารทั้งสองรับคำ
 พระตาบ่แล้ว ก็เที่ยวเกลี้ยกล่อมผู้คนรับเจ็ดสิบคน จึงเอา
 ไม่ไผ่มัดเข้าเป็นพืดจับเจ็ดแพ ครั้นถึงเทศกาลเดือนสิบสอง ก็พากัน
 ลงแพหางร้อยเจ็ดสิบคน สิบคนคือแพ แด้วข้ามมาจากฝั่งภูเขาแครงนาค
 ไปข้างทิศตะวันตกจนถึงประเทศหงษาวดีแล้ว เจ้าชดแฮยช้างริม
 ภูเขาชอยกะบัง ก็กำช่อตะเคียนทั้งสิบเจ็ดแพ แด้วพากันขึ้นไป
 ตั้งบ้านเรือนอยู่ในที่ร่มครวญร้อยเจ็ดสิบคนแล้ว คนทั้งหลายก็อยู่
 บ้านชายป่าข้างทิศตะวันตกนั้น ครั้นรู้ว่าพระราชกุมารทั้งสองข้ามมา
 ตั้งอยู่ในที่นั้น ก็แตกตื่นพากันมาอยู่ด้วยพระราชกุมารทั้งสี่ ได้
 คนประมาณพันเศษ พระราชกุมารทั้งสองจึงคิดปรึกษากันว่า บัด
 นี้พวกพดของเรามากขึ้นแล้ว เราจะสร้างพระนครเป็นทอาคัยอยู่
 ในประเทศที่ไรเล่า

๑ ขณะนั้นสมเด็จพระมรินทราธิราช ได้ทราบความดำริของพระ
 ราชกุมารทั้งสองนั้นแล้ว ก็ทรงระลึกถึงพระพุทธรูปยากรณที่สมเด็จพระ
 พุทธเจ้าได้ทำนายไว้แต่ก่อนนั้นด้วย จึงแปลงเพศเป็นพวาทมนคร
 ฤๅณิก ถือบเชือกประดับพลอยแท่นถ่มระยมีเส้าถ่มระย ๆ จะสร้าง
 พระนคร เสด็จลงสู่สำนักพระราชกุมารแล้วจึงถามว่า ท่าน

สองนางปรึกษากันด้วยการตั้งไร พระราชกุมารทั้งสองบอกว่า ข้าพเจ้า
ทั้งสองนึกปรารถนาถึงประเทศที่จะสร้างพระนครเป็นท้าวชัย นาย
นครวัดมกจึงตอบว่า ถัดกันหนานทั้งสองอย่าวิตกเลย การทงนไว้
เป็นพนักงานของเรา ๆ จะช่วยจัดแจงสร้างให้ได้ดังประสงค์ พระราช
กุมารทั้งสองกับคนท้าวชัยเศษได้ยินดังนั้นแล้ว ก็ชนหม้อขึ้นคียงนัก

๑ พระอินทรนครวัดมกทรงขึ้นอยู่ในช้างศึกพาหุพลแล้ว ก็ทอดพระ
เนตรดูไปเห็นประเทศข้างทิศตะวันออกทงนของจันทรายนัน เป็นท้าวชัยภูมิ
สมควรจะสร้างพระนครได้ แต่ประเทศนั้นตั้งจากทิศกับพวกแรกสืบ
เจ็ดคนไปครั้งรักษารบ พวกตั้งจากทิศเห็นนายนครวัดมกมาจัดแจงการจะ
สร้างพระนครดังนั้นจึงห้ามว่า ดูกษัตริย์ควทำนถักเป็นพราหมณ์ ท่าน
จงประพฤติให้ถูกต้องโดยชอบธรรมเถิด อย่าบังอาจรุ่มเหิงเราไม่ชอบ
ด้วยกลตาบดเป็นท้าวของเรา พระเจ้าบันทราเขนเจ้าครองเมืองพญา
นาครมีครัสให้เราทงปวงมารักษาไว้ ท่านจะมาสร้างเมืองลงในท้าว
เราไม่ควร นายนครวัดมกจึงตอบว่าประเทศนั้นเราได้ตั้งเขตกำหนด
ไว้แต่ก่อนแล้ว เราจะสร้างพระนคร บัดนี้ท่านว่าเป็นของท่านไม่ชอบ
ถ้าเป็นท้าวของพวกท่านจริงแล้ว ตั้งของสำคัญที่ท่านจดหมายไว้มีอยู่ฤๅประ
การใด พวกตั้งจากทิศตอบว่า แต่ก่อนประเทศนี้ยังเป็นทะเลลึกได้
สืบตามว่า พระเจ้าบันทราเขนเจ้าของเราได้ให้เอาเส้าคีตตามาทงไว้
ท่อนหนึ่ง ยาวเจ็ดศอกใหญ่ห้าก้า ได้จารึกอักษรศักดิ์ราชสมบัติอัน
คณนรณมไว้เป็นสำคัญ มีแจ้งอยจนทุกถวนนี้ เราจึงว่าเมื่อนั้น
นายนครวัดมกจึงตอบว่า ซึ่งท่านทงปวงได้จารึกจดหมายอักษรในสิ่ง

ของให้เป็นสำคัญ แล้วทรงใจเมื่อนาคได้สืบถามว่าน เป็นการ
ทำในภายหลังเรือดอก เราได้จัดหมายของไว้แต่เมื่อนายังเด็กได้ ๒๓ วา
โน้นแล้ว เมื่อประเทศนั้นยังเป็นที่เดาเด็กได้ ๒๓ วา น เราได้เอา
เส้าทองคำท่อนหนึ่งยาวเจ็ดศอกใหญ่เจ็ดกำ ได้จารึกอักษรมาทั้งไว้
เป็นสำคัญแจ่มแจ้งจนทุกวันนี้ เราจึงว่าประเทศนั้นเป็นของเราก่อน
ตจาทโตจึงว่า ถ้ามีจริงอย่างท่านว่านแล้วเพลาพรุ่งนี้ท่านจงเอาของ
สำคัญมาชี้ให้เราเห็น เราจักเอาของสำคัญของเรามาชี้ให้ท่านดู ถ้า
สมจริงดังท่านว่านแล้วข้าพเจ้าจะท่งเถียงกระไรได้เล่า นายนครวัดมกกับ
ตจาทโตได้สัญญากันไว้ดังนี้ ในเพลาเวลากลางคืนวันนั้นสมเด็จพระนเรศวรมหาราช
พระราชโอรสเส้าทองคำท่งท่อนหนึ่ง พร้อมไปด้วยลายอักษร
อักษรศักราชมีเดือนวันคนชวันรวมใหม่ไว้ ตัดลงไปแต่ใต้เส้าสีลาของ
พวกแขกอีก ๓๐ วา

๑ ครั้นวันรุ่งขึ้นคนทั้งสองฝ่ายมาประชุมกันพร้อมแล้ว ตจาทโต
จึงให้พวกแขกของตนไปสืบถามว่า เขาเส้าสีลาขึ้นมาชบอกแก่นาย
นครวัดมกมทั้งลายอักษร มีนายนครวัดมกให้พวกมอญชุดแต่
ใต้เส้าสีลาตัดลงไปอีก ๓๐ วา เขาเส้าทองคำขึ้นมาชี้ให้ตจาทโตกับ
พวกแขกเห็น พวกมอญทั้งปวงก็ได้เห็นเส้าทองคำท่งศักราชมีเดือนวัน
คนชวันรวม ประจักษ์แจ้งตามสัญญาที่ได้ไว้ไว้แต่ก่อน ตจาทโต
พวกแขกทั้งปวงได้เห็นเส้าทองคำจารึกจดหมายเป็นสำคัญ จึงตั้ง
มั่นแล้ว ก็กลัวไม่อาจโต้ตอบท่งเถียงได้ ก็พยานนครวัดมกไปตาม
สัญญา ประเทศที่พระอินทรกับพวกแขกวิวาทกันแล้วของสำคัญแก่กัน

๒๓ เป็นกลางเมือง เรียกว่าอินทจักรเมือง ครั้นภายหลังสร้างพระ
 ๒๔ ถูปวงไว้ในที่นั้น เรียกว่าถูปวงเต็ง คือพระเจดีย์เห็นหลด ครั้น
 พวกเขกพ่ายนนครวัดก็ตามสัญญาแล้ว พวกรามัญจึงจับได้พวก
 ๒๕ แรกเสียจากที่นั้น ต่จากที่ใดกับบริวารทั้งปวงยกเสาศิลาตั้งแพแล้ว
 ๒๖ ก็ถอยแพออกไปจากที่นั้น ประเทศที่ถอยแพไปนั้น รามัญเรียกว่า
 ๒๗ ตระวางจาเรตะ แปลว่าประเทศที่ถอยแพไป เมื่อแพถอยออกไปจากที่
 ๒๘ นั้นแล้ว แพก็ถอยไปข้างทิศทิศ ๒๘ ครั้นถึงที่ตามตแห่งหนึ่งเสาศิลา
 ๒๙ ก็ตกน้ำลงไป ประเทศที่เสาศิลาตกนํ้านั้นรามัญเรียกว่าเต็งตะโมะ คำ
 ๓๐ ไทยว่าหลดก็ฉะ พวกดจากที่ใดถอยแพไปถึงที่ตามตแห่งหนึ่ง ๓๐
 ๓๑ แพไว้ในที่นั้น จึงปรึกษากันว่าเสาศิลาของเราตกนํ้าเสียแล้ว เรือ
 ๓๒ ใหญ่ก็จะถล่มข้ามไปเมืองเราไม่ได้ ยากที่เราจะข้ามไปถึงเมืองพญา
 ๓๓ นครได้ ชื่อนี้แม่เราข้ามไปถึงเมืองได้เสีย พระเจ้าบันฑิตราชาคง
 ๓๔ ราชทัณฑ์ที่เราทวงปวงเป็นมั่นคง ชื่อนี้พระเจ้าบันฑิตราชาเจ้า เมื่อ
 ๓๕ ทรงทราบเหตุนี้แล้วคงเคืองแค้นพระทัย แล้วจะยกกองทัพข้ามมาต่อ
 ๓๖ ประเทศหงสาวดีคนนอกเป็นเพียงเท่า จำเราจะหยุดอยู่ที่นคอยท่ากองทัพ
 ๓๗ เจ้าของเราข้ามมาก่อนจึงจะชอบ ครั้นคิดดังนั้นแล้ว ต่จากที่ใดกับ
 ๓๘ พวกเขกทั้งปวงก็พากันไปตั้งโรงหยุดพักอยู่ในที่นั้น ประเทศที่พวก
 ๓๙ เขกชนมาตั้งโรงอยู่นั้นรามัญเรียกว่าตายนะตะ คำไทยว่าโรงแรก

๔๐ ๔๑ ๔๒ ๔๓ ๔๔ ๔๕ ๔๖ ๔๗ ๔๘ ๔๙ ๕๐ ๕๑ ๕๒ ๕๓ ๕๔ ๕๕ ๕๖ ๕๗ ๕๘ ๕๙ ๖๐ ๖๑ ๖๒ ๖๓ ๖๔ ๖๕ ๖๖ ๖๗ ๖๘ ๖๙ ๗๐ ๗๑ ๗๒ ๗๓ ๗๔ ๗๕ ๗๖ ๗๗ ๗๘ ๗๙ ๘๐ ๘๑ ๘๒ ๘๓ ๘๔ ๘๕ ๘๖ ๘๗ ๘๘ ๘๙ ๙๐ ๙๑ ๙๒ ๙๓ ๙๔ ๙๕ ๙๖ ๙๗ ๙๘ ๙๙ ๑๐๐

๑๐๑ ๑๐๒ ๑๐๓ ๑๐๔ ๑๐๕ ๑๐๖ ๑๐๗ ๑๐๘ ๑๐๙ ๑๑๐ ๑๑๑ ๑๑๒ ๑๑๓ ๑๑๔ ๑๑๕ ๑๑๖ ๑๑๗ ๑๑๘ ๑๑๙ ๑๒๐ ๑๒๑ ๑๒๒ ๑๒๓ ๑๒๔ ๑๒๕ ๑๒๖ ๑๒๗ ๑๒๘ ๑๒๙ ๑๓๐ ๑๓๑ ๑๓๒ ๑๓๓ ๑๓๔ ๑๓๕ ๑๓๖ ๑๓๗ ๑๓๘ ๑๓๙ ๑๔๐ ๑๔๑ ๑๔๒ ๑๔๓ ๑๔๔ ๑๔๕ ๑๔๖ ๑๔๗ ๑๔๘ ๑๔๙ ๑๕๐ ๑๕๑ ๑๕๒ ๑๕๓ ๑๕๔ ๑๕๕ ๑๕๖ ๑๕๗ ๑๕๘ ๑๕๙ ๑๖๐ ๑๖๑ ๑๖๒ ๑๖๓ ๑๖๔ ๑๖๕ ๑๖๖ ๑๖๗ ๑๖๘ ๑๖๙ ๑๗๐ ๑๗๑ ๑๗๒ ๑๗๓ ๑๗๔ ๑๗๕ ๑๗๖ ๑๗๗ ๑๗๘ ๑๗๙ ๑๘๐ ๑๘๑ ๑๘๒ ๑๘๓ ๑๘๔ ๑๘๕ ๑๘๖ ๑๘๗ ๑๘๘ ๑๘๙ ๑๙๐ ๑๙๑ ๑๙๒ ๑๙๓ ๑๙๔ ๑๙๕ ๑๙๖ ๑๙๗ ๑๙๘ ๑๙๙ ๒๐๐

๒๐๑ ๒๐๒ ๒๐๓ ๒๐๔ ๒๐๕ ๒๐๖ ๒๐๗ ๒๐๘ ๒๐๙ ๒๑๐ ๒๑๑ ๒๑๒ ๒๑๓ ๒๑๔ ๒๑๕ ๒๑๖ ๒๑๗ ๒๑๘ ๒๑๙ ๒๒๐ ๒๒๑ ๒๒๒ ๒๒๓ ๒๒๔ ๒๒๕ ๒๒๖ ๒๒๗ ๒๒๘ ๒๒๙ ๒๓๐ ๒๓๑ ๒๓๒ ๒๓๓ ๒๓๔ ๒๓๕ ๒๓๖ ๒๓๗ ๒๓๘ ๒๓๙ ๒๔๐ ๒๔๑ ๒๔๒ ๒๔๓ ๒๔๔ ๒๔๕ ๒๔๖ ๒๔๗ ๒๔๘ ๒๔๙ ๒๕๐ ๒๕๑ ๒๕๒ ๒๕๓ ๒๕๔ ๒๕๕ ๒๕๖ ๒๕๗ ๒๕๘ ๒๕๙ ๒๖๐ ๒๖๑ ๒๖๒ ๒๖๓ ๒๖๔ ๒๖๕ ๒๖๖ ๒๖๗ ๒๖๘ ๒๖๙ ๒๗๐ ๒๗๑ ๒๗๒ ๒๗๓ ๒๗๔ ๒๗๕ ๒๗๖ ๒๗๗ ๒๗๘ ๒๗๙ ๒๘๐ ๒๘๑ ๒๘๒ ๒๘๓ ๒๘๔ ๒๘๕ ๒๘๖ ๒๘๗ ๒๘๘ ๒๘๙ ๒๙๐ ๒๙๑ ๒๙๒ ๒๙๓ ๒๙๔ ๒๙๕ ๒๙๖ ๒๙๗ ๒๙๘ ๒๙๙ ๓๐๐

๓๐๑ ๓๐๒ ๓๐๓ ๓๐๔ ๓๐๕ ๓๐๖ ๓๐๗ ๓๐๘ ๓๐๙ ๓๑๐ ๓๑๑ ๓๑๒ ๓๑๓ ๓๑๔ ๓๑๕ ๓๑๖ ๓๑๗ ๓๑๘ ๓๑๙ ๓๒๐ ๓๒๑ ๓๒๒ ๓๒๓ ๓๒๔ ๓๒๕ ๓๒๖ ๓๒๗ ๓๒๘ ๓๒๙ ๓๓๐ ๓๓๑ ๓๓๒ ๓๓๓ ๓๓๔ ๓๓๕ ๓๓๖ ๓๓๗ ๓๓๘ ๓๓๙ ๓๔๐ ๓๔๑ ๓๔๒ ๓๔๓ ๓๔๔ ๓๔๕ ๓๔๖ ๓๔๗ ๓๔๘ ๓๔๙ ๓๕๐ ๓๕๑ ๓๕๒ ๓๕๓ ๓๕๔ ๓๕๕ ๓๕๖ ๓๕๗ ๓๕๘ ๓๕๙ ๓๖๐ ๓๖๑ ๓๖๒ ๓๖๓ ๓๖๔ ๓๖๕ ๓๖๖ ๓๖๗ ๓๖๘ ๓๖๙ ๓๗๐ ๓๗๑ ๓๗๒ ๓๗๓ ๓๗๔ ๓๗๕ ๓๗๖ ๓๗๗ ๓๗๘ ๓๗๙ ๓๘๐ ๓๘๑ ๓๘๒ ๓๘๓ ๓๘๔ ๓๘๕ ๓๘๖ ๓๘๗ ๓๘๘ ๓๘๙ ๓๙๐ ๓๙๑ ๓๙๒ ๓๙๓ ๓๙๔ ๓๙๕ ๓๙๖ ๓๙๗ ๓๙๘ ๓๙๙ ๔๐๐

๔๐๑ ๔๐๒ ๔๐๓ ๔๐๔ ๔๐๕ ๔๐๖ ๔๐๗ ๔๐๘ ๔๐๙ ๔๑๐ ๔๑๑ ๔๑๒ ๔๑๓ ๔๑๔ ๔๑๕ ๔๑๖ ๔๑๗ ๔๑๘ ๔๑๙ ๔๒๐ ๔๒๑ ๔๒๒ ๔๒๓ ๔๒๔ ๔๒๕ ๔๒๖ ๔๒๗ ๔๒๘ ๔๒๙ ๔๓๐ ๔๓๑ ๔๓๒ ๔๓๓ ๔๓๔ ๔๓๕ ๔๓๖ ๔๓๗ ๔๓๘ ๔๓๙ ๔๔๐ ๔๔๑ ๔๔๒ ๔๔๓ ๔๔๔ ๔๔๕ ๔๔๖ ๔๔๗ ๔๔๘ ๔๔๙ ๔๕๐ ๔๕๑ ๔๕๒ ๔๕๓ ๔๕๔ ๔๕๕ ๔๕๖ ๔๕๗ ๔๕๘ ๔๕๙ ๔๖๐ ๔๖๑ ๔๖๒ ๔๖๓ ๔๖๔ ๔๖๕ ๔๖๖ ๔๖๗ ๔๖๘ ๔๖๙ ๔๗๐ ๔๗๑ ๔๗๒ ๔๗๓ ๔๗๔ ๔๗๕ ๔๗๖ ๔๗๗ ๔๗๘ ๔๗๙ ๔๘๐ ๔๘๑ ๔๘๒ ๔๘๓ ๔๘๔ ๔๘๕ ๔๘๖ ๔๘๗ ๔๘๘ ๔๘๙ ๔๙๐ ๔๙๑ ๔๙๒ ๔๙๓ ๔๙๔ ๔๙๕ ๔๙๖ ๔๙๗ ๔๙๘ ๔๙๙ ๕๐๐

๕๐๑ ๕๐๒ ๕๐๓ ๕๐๔ ๕๐๕ ๕๐๖ ๕๐๗ ๕๐๘ ๕๐๙ ๕๑๐ ๕๑๑ ๕๑๒ ๕๑๓ ๕๑๔ ๕๑๕ ๕๑๖ ๕๑๗ ๕๑๘ ๕๑๙ ๕๒๐ ๕๒๑ ๕๒๒ ๕๒๓ ๕๒๔ ๕๒๕ ๕๒๖ ๕๒๗ ๕๒๘ ๕๒๙ ๕๓๐ ๕๓๑ ๕๓๒ ๕๓๓ ๕๓๔ ๕๓๕ ๕๓๖ ๕๓๗ ๕๓๘ ๕๓๙ ๕๔๐ ๕๔๑ ๕๔๒ ๕๔๓ ๕๔๔ ๕๔๕ ๕๔๖ ๕๔๗ ๕๔๘ ๕๔๙ ๕๕๐ ๕๕๑ ๕๕๒ ๕๕๓ ๕๕๔ ๕๕๕ ๕๕๖ ๕๕๗ ๕๕๘ ๕๕๙ ๕๖๐ ๕๖๑ ๕๖๒ ๕๖๓ ๕๖๔ ๕๖๕ ๕๖๖ ๕๖๗ ๕๖๘ ๕๖๙ ๕๗๐ ๕๗๑ ๕๗๒ ๕๗๓ ๕๗๔ ๕๗๕ ๕๗๖ ๕๗๗ ๕๗๘ ๕๗๙ ๕๘๐ ๕๘๑ ๕๘๒ ๕๘๓ ๕๘๔ ๕๘๕ ๕๘๖ ๕๘๗ ๕๘๘ ๕๘๙ ๕๙๐ ๕๙๑ ๕๙๒ ๕๙๓ ๕๙๔ ๕๙๕ ๕๙๖ ๕๙๗ ๕๙๘ ๕๙๙ ๖๐๐

๖๐๑ ๖๐๒ ๖๐๓ ๖๐๔ ๖๐๕ ๖๐๖ ๖๐๗ ๖๐๘ ๖๐๙ ๖๑๐ ๖๑๑ ๖๑๒ ๖๑๓ ๖๑๔ ๖๑๕ ๖๑๖ ๖๑๗ ๖๑๘ ๖๑๙ ๖๒๐ ๖๒๑ ๖๒๒ ๖๒๓ ๖๒๔ ๖๒๕ ๖๒๖ ๖๒๗ ๖๒๘ ๖๒๙ ๖๓๐ ๖๓๑ ๖๓๒ ๖๓๓ ๖๓๔ ๖๓๕ ๖๓๖ ๖๓๗ ๖๓๘ ๖๓๙ ๖๔๐ ๖๔๑ ๖๔๒ ๖๔๓ ๖๔๔ ๖๔๕ ๖๔๖ ๖๔๗ ๖๔๘ ๖๔๙ ๖๕๐ ๖๕๑ ๖๕๒ ๖๕๓ ๖๕๔ ๖๕๕ ๖๕๖ ๖๕๗ ๖๕๘ ๖๕๙ ๖๖๐ ๖๖๑ ๖๖๒ ๖๖๓ ๖๖๔ ๖๖๕ ๖๖๖ ๖๖๗ ๖๖๘ ๖๖๙ ๖๗๐ ๖๗๑ ๖๗๒ ๖๗๓ ๖๗๔ ๖๗๕ ๖๗๖ ๖๗๗ ๖๗๘ ๖๗๙ ๖๘๐ ๖๘๑ ๖๘๒ ๖๘๓ ๖๘๔ ๖๘๕ ๖๘๖ ๖๘๗ ๖๘๘ ๖๘๙ ๖๙๐ ๖๙๑ ๖๙๒ ๖๙๓ ๖๙๔ ๖๙๕ ๖๙๖ ๖๙๗ ๖๙๘ ๖๙๙ ๗๐๐

๗๐๑ ๗๐๒ ๗๐๓ ๗๐๔ ๗๐๕ ๗๐๖ ๗๐๗ ๗๐๘ ๗๐๙ ๗๑๐ ๗๑๑ ๗๑๒ ๗๑๓ ๗๑๔ ๗๑๕ ๗๑๖ ๗๑๗ ๗๑๘ ๗๑๙ ๗๒๐ ๗๒๑ ๗๒๒ ๗๒๓ ๗๒๔ ๗๒๕ ๗๒๖ ๗๒๗ ๗๒๘ ๗๒๙ ๗๓๐ ๗๓๑ ๗๓๒ ๗๓๓ ๗๓๔ ๗๓๕ ๗๓๖ ๗๓๗ ๗๓๘ ๗๓๙ ๗๔๐ ๗๔๑ ๗๔๒ ๗๔๓ ๗๔๔ ๗๔๕ ๗๔๖ ๗๔๗ ๗๔๘ ๗๔๙ ๗๕๐ ๗๕๑ ๗๕๒ ๗๕๓ ๗๕๔ ๗๕๕ ๗๕๖ ๗๕๗ ๗๕๘ ๗๕๙ ๗๖๐ ๗๖๑ ๗๖๒ ๗๖๓ ๗๖๔ ๗๖๕ ๗๖๖ ๗๖๗ ๗๖๘ ๗๖๙ ๗๗๐ ๗๗๑ ๗๗๒ ๗๗๓ ๗๗๔ ๗๗๕ ๗๗๖ ๗๗๗ ๗๗๘ ๗๗๙ ๗๘๐ ๗๘๑ ๗๘๒ ๗๘๓ ๗๘๔ ๗๘๕ ๗๘๖ ๗๘๗ ๗๘๘ ๗๘๙ ๗๙๐ ๗๙๑ ๗๙๒ ๗๙๓ ๗๙๔ ๗๙๕ ๗๙๖ ๗๙๗ ๗๙๘ ๗๙๙ ๘๐๐

๘๐๑ ๘๐๒ ๘๐๓ ๘๐๔ ๘๐๕ ๘๐๖ ๘๐๗ ๘๐๘ ๘๐๙ ๘๑๐ ๘๑๑ ๘๑๒ ๘๑๓ ๘๑๔ ๘๑๕ ๘๑๖ ๘๑๗ ๘๑๘ ๘๑๙ ๘๒๐ ๘๒๑ ๘๒๒ ๘๒๓ ๘๒๔ ๘๒๕ ๘๒๖ ๘๒๗ ๘๒๘ ๘๒๙ ๘๓๐ ๘๓๑ ๘๓๒ ๘๓๓ ๘๓๔ ๘๓๕ ๘๓๖ ๘๓๗ ๘๓๘ ๘๓๙ ๘๔๐ ๘๔๑ ๘๔๒ ๘๔๓ ๘๔๔ ๘๔๕ ๘๔๖ ๘๔๗ ๘๔๘ ๘๔๙ ๘๕๐ ๘๕๑ ๘๕๒ ๘๕๓ ๘๕๔ ๘๕๕ ๘๕๖ ๘๕๗ ๘๕๘ ๘๕๙ ๘๖๐ ๘๖๑ ๘๖๒ ๘๖๓ ๘๖๔ ๘๖๕ ๘๖๖ ๘๖๗ ๘๖๘ ๘๖๙ ๘๗๐ ๘๗๑ ๘๗๒ ๘๗๓ ๘๗๔ ๘๗๕ ๘๗๖ ๘๗๗ ๘๗๘ ๘๗๙ ๘๘๐ ๘๘๑ ๘๘๒ ๘๘๓ ๘๘๔ ๘๘๕ ๘๘๖ ๘๘๗ ๘๘๘ ๘๘๙ ๘๙๐ ๘๙๑ ๘๙๒ ๘๙๓ ๘๙๔ ๘๙๕ ๘๙๖ ๘๙๗ ๘๙๘ ๘๙๙ ๙๐๐

๙๐๑ ๙๐๒ ๙๐๓ ๙๐๔ ๙๐๕ ๙๐๖ ๙๐๗ ๙๐๘ ๙๐๙ ๙๑๐ ๙๑๑ ๙๑๒ ๙๑๓ ๙๑๔ ๙๑๕ ๙๑๖ ๙๑๗ ๙๑๘ ๙๑๙ ๙๒๐ ๙๒๑ ๙๒๒ ๙๒๓ ๙๒๔ ๙๒๕ ๙๒๖ ๙๒๗ ๙๒๘ ๙๒๙ ๙๓๐ ๙๓๑ ๙๓๒ ๙๓๓ ๙๓๔ ๙๓๕ ๙๓๖ ๙๓๗ ๙๓๘ ๙๓๙ ๙๔๐ ๙๔๑ ๙๔๒ ๙๔๓ ๙๔๔ ๙๔๕ ๙๔๖ ๙๔๗ ๙๔๘ ๙๔๙ ๙๕๐ ๙๕๑ ๙๕๒ ๙๕๓ ๙๕๔ ๙๕๕ ๙๕๖ ๙๕๗ ๙๕๘ ๙๕๙ ๙๖๐ ๙๖๑ ๙๖๒ ๙๖๓ ๙๖๔ ๙๖๕ ๙๖๖ ๙๖๗ ๙๖๘ ๙๖๙ ๙๗๐ ๙๗๑ ๙๗๒ ๙๗๓ ๙๗๔ ๙๗๕ ๙๗๖ ๙๗๗ ๙๗๘ ๙๗๙ ๙๘๐ ๙๘๑ ๙๘๒ ๙๘๓ ๙๘๔ ๙๘๕ ๙๘๖ ๙๘๗ ๙๘๘ ๙๘๙ ๙๙๐ ๙๙๑ ๙๙๒ ๙๙๓ ๙๙๔ ๙๙๕ ๙๙๖ ๙๙๗ ๙๙๘ ๙๙๙ ๑๐๐๐

เมืองหงสาวดี เมื่อศักราชในคดียปรีศได้ ๕๓๕ ปี เดือนธันวาคม
 กำหนดวันจันทร์มฤคศิรฤกษ์ ครองนันทมเด็จพระมหาราชยศได้ตั้งกับ
 ฐานปรินิพพานถว้ไปแล้วได้ ๓๓๖ พรรษา กษัตริย์ซึ่งได้ครองราช
 สมบัติในเมืองหงสาวดี ตั้งแรกเป็นปฐมกษัตริย์นั้นคือ สมด
 กุมารทรงพระนามพระเจ้าจักรพรรดิ ๑ วิมาละกุมารผู้เป็นอนุชาทรง
 พระนามพระเจ้าจักรพรรดิที่สอง ๑ พระเจ้าอะละผู้เป็นพระโอรสพระเจ้า
 อะละทรงพระนามพระเจ้าจักรพรรดิราช ๑ พระเจ้าอริหะมะผู้เป็น
 โอรสพระเจ้าอะละได้หอกเพชร ๑ มหิงสะกุมารผู้เป็นโอรสพระเจ้า
 อริหะมะทรงพระนามพระเจ้าปดิวรัด ๑ พระเจ้านาคินทรราชได้ช้าง
 ชะนะ ๑ พระเจ้ามคคาทปะใหญ่ ๑ พระเจ้าคชะบิยะราช ๑ พระเจ้า
 กระวิกะจันได้นกกระเวกของชะนะ ๑ พระเจ้ามณฑจันทรราช ๑
 พระเจ้าดาตะราชได้หอกเพชร ๑ พระเจ้าอนุชาได้ธนูแก้ว ๑ พระ
 เจ้ามคคาทปะน้อย ๑ พระเจ้าคชะกะสามันต์ได้พระขรรค์เพชร ๑ พระ
 เจ้าอุบถราช ๑ พระเจ้าบุณฑริกทรราช ๑ พระเจ้าดิศราชาได้นางภัทร
 เทวี ๑ พระเจ้าแผ่นดิน ๓๗ องค์ได้ครองราชสมบัติในเมืองหงสาวดี
 ตั้งวงศ์านุกรมมาได้ ๓๕๐ ปี แต่พระเจ้าแผ่นดิน ๓๖ องค์นั้น ถ้วน
 ทรงพระราชศรัทธาบำรุงพระพุทธศาสนาตั้งอยู่ในพระไตรสรณาคมน์แด
 ทศกัศศกกรรมบถแล้ว ทรงพระอุตสาหะเสียดสพระราชทรัพย์ สร้างพระ
 อุโบสถวิหารการเปรียญกุฎศาลาอาราม สร้างพระพุทธรูปพระสถูปพระ
 เจดีย์ ปลุกไม้พระศรีมหาโพธิ์ ตั้งความเพียรเรียนภาวนารักษาศีล
 มีเมตตาจิตแก่สัตว์ ตั้งอยู่ในยุติธรรม พระเจ้าแผ่นดินเสวยราช

สมบัติสืบ ๆ ต่อกันมาถึงพระเจ้าแผ่นดินองค์หนึ่ง ซึ่งเป็นที่ศรัทธาของ
 เป็นคารบ ๑๗ วัน ทรงพระนามพระเจ้าคิศาชา กลับถือปฏิ
 ไปเดือนได้ในทิศเคียวรัก ไม่นับถือพระรัตนตรัย นับถือแต่เทพารักษ์
 แล้วตรัสสั่งให้ราชบุรุษเก็บเอาพระพุทธรูปในพระอุโบสถแล อาราม ทั้ง
 ปวงไปทิ้งเสียในแม่น้ำคงคา

๑ ครั้นนั้นมีนางกุมารีคนหนึ่ง เป็นธิดาเศรษฐีอยู่ในเมืองหงสาวดี
 ชื่อนางภิกษา มีจิตศรัทธาเลื่อมใส ไปฟังพระธรรมเทศนา
 กับบิดามารดาในโรงธรรมศาลาเป็นนิตย์ ตั้งแต่ทางมีอายุได้สิบมีแล้ว
 มีความกตัญญูรักนบิตามารดาครูอาจารย์ วัจนพระรัตนตรัย ตั้งอยู่
 ในพระไตรสรณาคมน์ แลรักษาศีลมาเพียทานมิได้ขาด เพลาวัน
 หนึ่งนางภิกษาวาพอดทาสั่งไปอาบน้ำในแม่น้ำ คร่ำพบพระพุทธรูป
 ของคหิง จึ่งยกขึ้นมาเห็นเป็นองค์พระพุทธรูปมีศอกอร่ามงามนัก
 จึงถามทาสว่าเหตุใดพระพุทธรูปจึงมาจมน้ำอยู่เช่นนี้ นางทาสก็บอกเล่า
 พระเจ้าแผ่นดินตรัสสั่งให้เที่ยวเก็บพระพุทธรูปมาทิ้งเสียสิ้น ด้วยเชื่อ
 คำอาจารย์ผู้เป็นหมื่นชาติผู้มาสั่งสอน ถ้าผู้ใดเคารพหมิ่นการบูชาพระ
 พุทธรูปพระสถูปพระเจดีย์ แลนับถือคุณพระรัตนตรัยแล้ว พระเจ้า
 แผ่นดินทราบแล้วจะให้จับฆ่าเสีย นางภิกษาได้ฟังดังนั้นจึงว่า ถึงมาคร
 แม้พระเจ้าแผ่นดินจะให้ลงพระราชอาญาฆ่าพันเราเสียให้สิ้นชีวิตก็ตาม
 เกิด เราจะสู้เสียสละชีวิตถวายพระรัตนตรัยแล้ว จึ่งชวนทาส
 ที่เบนนริวารทั้งปวง จมพระพุทธรูปทิ้งจมอยู่ในน้ำได้หลายองค์ ช่วยกัน
 ข้าราชการดีให้หมดมณฑลแล้ว จึ่งยกขึ้นไปตั้งไว้ในศาลา ตามถก

นางภัทราดำลูกพระพุทธรูปนั้น ครั้นกาลล่วงนานมารามัญเรียกว่า
กยัคสะโปตะระ แปลเป็นภาษาไทยว่าที่ค้ำลูกพระ ที่ยกพระพุทธรูป
ขึ้นมาชำระล้างขัดสนั้น ครั้นกาลล่วงมาช้านานรามัญเรียกว่านางกรว
คำไทยว่ายกล้าง ยังปรากฏอยู่ทุกวันนี้

๑ ครั้นพระเจ้าคัสราชาได้ทรงทราบก็ทรงพระโกรธ จึงตรัสสั่งให้
ราชบุรุษไปจับตัวนางภัทรา ครั้นราชบุรุษมาจะจับตัวนางภัทรา ก็ยัง
ชำระล้างขัดสีพระพุทธรูปไม่แล้ว บรรดาจะทำการคัดเลี้ยวให้สำเร็จ
นางจึงให้แหวนประดับเพชรมราคามากวงหนึ่งแก่ราชบุรุษ ขอผลัดแต่
พอให้ชำระล้างขัดสีพระพุทธรูปแล้วจึงจะยอมไปตามรับสั่ง ราชบุรุษ
รับแหวนแล้วก็ผ่อนให้นางชกอยู่ พระเจ้าคัสราชาคอยราชบุรุษที่ใช้ไป
นั้นยังไม่เห็นกลับมา จึงใช้ราชบุรุษไปบอกพวกหนึ่ง นางขัดไม่ได้ก็
ยอมมา ราชบุรุษก็นำนางภัทราเข้าไปเฝ้า พระเจ้าคัสราชาตรัสถาม
นางที่รับแหวนด้วย ก็ทรงพระโกรธจะให้ฆ่านางภัทรา จึงตรัสสั่งให้
พานางออกไปตีแจ้ง ให้เอาช้างร้ายข่มม้ามาแทงเสีย นางจึงตั้ง
สัตยาธิษฐานนมัสการเอาคุณพระรัตนตรัยเป็นเทพี แล้วแต่เมตตาไปใน
พระเจ้าแผ่นดินแต่ความชั่วร้าย บริกรรมภาวนาว่า พุทฺธังสรณัง
คัจฉามิ แต่เท่านั้น ด้วยอำนาจคุณพระรัตนตรัย คุณเมตตา มั่นคง
ให้ช้างร้ายนั้นสะดุ้งตกใจกลัววิ่งออกร้างแล้วหนีไป ความชั่วเอาช
เกี่ยวไวก็ดไม่อยู่ กรมช้างจึงนำเอาเนื้อความขึ้นกราบทูล จึงตรัสสั่ง
ให้พานางไปฝังลงในหลุมเพียงอกเบ้องบน ให้ปกคลุมด้วยฟางข้าว
เอาเพลิงจุดเผา นางภัทรากระโดดถึงคุณพระรัตนตรัย บริกรรมภาวนา

แล้วเมตตาไปเหมือนดั่งนั้น เพลิงก็ไม่เผากายให้เป็นอันตรายได้ ราชบุรุษ
 จึงเอาเนอความเข้าไปกราบทูลอีก จึงตรัสสั่งให้พานางเข้าไปหน้าทง
 พระเจ้าติศราชาจึงตรัสกับนางว่า ถ้ารูปพระของนางประเสริฐแล้ว
 ทำให้ลอยขึ้นไปในอากาศได้ นางจึงจะได้รอดชีวิต ถ้ารูปพระของ
 นางเหวลงไปในน้ำไม่ได้ เราจะให้สับกายเสียให้ไต่เจ็ดท่อน ครั้นดังนั้นแล้ว
 จึงสั่งให้ราชบุรุษพานางภักตราออกมา นางภักตรามาถึงศาลาทรงพระ
 พุทธรูปไว้ นางก็เอาดอกไม้ธูปเทียนจตุบงศาแล้ว ถวายนมัสการกราบ
 ไหว้ด้วยศรัทธาใจฐานว่า ข้าพเจ้านับถือคุณพระรัตนตรัยเป็นเทยงกว่า
 ดั่งทงปวง อนึ่งพระรัตนตรัยประเสริฐกว่าสิ่งทั้งหลายในโลกนี้ เจริญ
 ความดีของข้าพเจ้าต้องประการนี้ ขอให้พระพุทธรูปแปดองค์นั้น
 จงลอยขึ้นไปในอากาศ ให้ถึงสำนักพระเจ้าแผ่นดิน ให้เห็นประ
 จักษ์แก่ตาโลก ครั้นจบคำอธิษฐานแล้ว พระพุทธรูปแปดองค์ก็ลอย
 ขึ้นไปในอากาศ พระพุทธรูปลอยขึ้นไปนั้น ครั้นนานมาคนทั้งหลาย
 จึงสร้างพระเจดีย์ลงไว้ รามัญให้ชื่อว่าตลบอบดิน คำไทยว่าพระ
 บินชน พระเจดีย์นั้นอยู่ข้างทิศตะวันออกแห่งวัดปะลองซอน ได้เป็น
 ถิ่นมัสการมาจนทุกวันนี้ พระพุทธรูปแปดองค์นั้นกลดลอยไปทางอากาศ
 เข้าสู่พระราชวัง ลอยอยู่ตรงหน้าทงพระเจ้าติศราชา เห็นประจักษ์
 แก่คนทงปวง นางภักตราได้เห็นดังนั้นมีความยินดีนัก จึงรีบเข้าไป
 เฝ้าพระมหากษัตริย์แล้วกราบทูลว่า พระองค์ได้เห็นแล้วฤฯ แต่
 พระพุทธเจ้าเข้าสู่พระนิพพานแล้วยังแต่รูปแทนพระองค์ ยังทำปาฏิหาริย์
 ปรากฏได้ดังนี้ บัดนี้พระองค์นับถือพวกอาจารย์มิจาติขฐิว่าประเสริฐ

กว่าพระพุทธเจ้า พระองค์จึงตรัสสั่งให้อาจารย์พวกนั้นเหาะไปให้
เหมือนพระพุทธรูปบ้าง พระเจ้าติศราชาจึงตรัสสั่งให้อาจารย์ทั้งหลาย
นั้นเหาะไป อาจารย์ทั้งหลายนั้นเหาะไปไม่ได้ จึงทรงพระโอรส
แล้วให้ขับไล่อาจารย์ออกไปเสีย พระพุทธรูปทั้งแปดองค์เมื่อลอยอยู่
ตรงพระพักตร์พระมหากษัตริย์ ดำแดงอานุภาพให้ปรากฏแก่คน
ทั้งปวงดังนี้แล้ว ก็ลอยออกไปข้างทิศตะวันตก ที่พระพุทธรูปทั้งแปด
องค์ลอยกลับออกมาขึ้น ครั้นนานมาคนทั้งหลายจึงสร้างพระเจดีย์ไว้
ในที่นั้น ให้ชื่อว่ากะยัตปอ แปลว่าพระบัน ที่พระพุทธรูปทั้งแปด
องค์ลงประดิษฐานนั้น รามัญเรียกว่ากะยัตกอมพะไว คำไทยว่าพระรอง
ตั้งแต่นั้นมา ครั้นพระเจ้าติศราชาได้เห็นคุณของนางประจักษ์ดังนี้ จึง
ตั้งนางเป็นพระอัครมเหสี ให้ขอว่าสมเด็จพระภัทรราชเทวี พระนาม
ของนางหนักปรากฏอยู่จนทุกวันนี้ ตั้งแต่นั้นมาพระเจ้าติศราชากรณ
พระพุทธศาสนาจึง ให้เทยอเก็บพระพุทธรูปซึ่งหักพังมากองไว้ แล้วได้
พระเกศธาตุของคหิงส์ จึงก่อพระเจดีย์ล้อมพระพุทธรูปทั้งปวงนั้นลงไว้
แล้วบรรจุพระเกศธาตุไว้ในพระเจดีย์นั้น ให้ชื่อพระเจดีย์ว่า พระโอรส
แปลว่ากองแก้ว ได้เป็นต้นมัสการ ครั้นนานมาชื่อพระเจดีย์นั้นเปลี่ยน
แปลไป รามัญเรียกว่ากะยัตกอมพะไว คำไทยว่าพระร้อยกอง
ครั้นนานมาชื่อพระเจดีย์นั้นเปลี่ยนไปอีก รามัญเรียกว่ากะยัตกอมปอน
คำไทยว่าพระเจดีย์ร้อยอ้อม ชื่อหนักปรากฏอยู่จนทุกวันนี้ ครั้นพระ
เจ้าติศราชาถึงวาระจะสวรรคตแล้ว เมืองหงสาวดีซึ่งวงศ์กษัตริย์รามัญ
สร้างเป็นป้าไปครั้งหนึ่ง

๑ ครั้นกาลล่วงมาภายหลัง กษัตริย์พม่าชื่อว่าพระเจ้าอถังคจอลผู้
 ใหญ่ในภูกามประเทศ ยกกองทัพลงมาตีเมืองหงสาวดี เมือง
 สิบเจ็ดได้แล้ว เสด็จไปประพาสบ้านชื่อน้ำตมมาละตะมะ เห็นภูมิฐาน
 ดุจจะให้สร้างเมืองลงในที่นั้น ให้ชื่อว่าเมืองมาละตะมะ แลจึงตั้ง
 แยกผู้หนึ่งให้เป็นเจ้าเมือง ให้ชื่อว่าอติมามาง แลพระเจ้าอถังคจอล
 จึงเสด็จลงไปประพาสบ้านชายทะเลฝั่งตะวันออก ถึงตำบลตะแคว มีคน
 ทุเรียนมาก ชาวบ้านนำผลไม้มาถวาย พระเจ้าอถังคจอล
 ด้วยชอบพระฤทธิชนก จึงให้สร้างเมืองลงในที่นั้นให้ชื่อว่า
 เมืองตะแคว คือเมืองทวาย ตั้งขุนนางพม่าคนหนึ่งให้เป็นเจ้าเมือง ให้
 ชื่อตะแควว่าเจ้าเมืองทวาย กับไพร่พลพอสมควร แลอัครราชทูต
 ก็ถึงทวายแล้ว ให้บุตรเจ้าเมืองทวายไปส่งถึงเมืองภูกามทุกปี
 อย่าให้ขาดได้ แลพระเจ้าอถังคจอลจึงเสด็จกลับไป ทวาดครัว
 ราษฎรเมืองหงสาวดีเมืองสิบเจ็ดอพยพขึ้นไปยังเมืองภูกาม เมืองหงสาวดี
 เมืองสิบเจ็ดก็ร้างไป มีคนอยู่น้อยนัก เมืองทวายซึ่งพระเจ้าอถังคจอล
 สร้างไว้ให้พวกพม่าอยู่นั้น คนทั้งหลายในเมืองนั้นจึงพูดเป็นภาษาพม่า
 ครั้นนานมาภาษานั้นเปลี่ยนแปลงไปบ้าง แต่ว่าพม่าพอฟังได้ ภาษา
 ทวายนั้นจึงไม่เหมือนกับภาษารามัญ ปรากฏมาจนทุกวันนี้

๑ ดุจศักราช ๖๓๐ ปี พระเจ้าอถังคจอลสวรรคตล่วงไปแล้ว ครั้น
 ภายหลังพระเจ้าภูกามองค์ใหม่ ตั้งขุนนางพม่าคนหนึ่งชื่อตมิงอะชะมะ
 มอญลงมาสร้างเมืองหงสาวดี รวบรวมพวกภูกามที่แตกกระจัดกระ
 ลายอยู่ในที่ต่าง ๆ นั้นให้เข้าอยู่ในเมืองหงสาวดีให้เป็นปึกคึกดังเก่า ครั้น

นานมาตั้งเมืองระมะมอญกิตติขบถต่อพระเจ้าภูกาม แล้วตั้งเมืองระมะมอญ
ใต้ครองเมืองพะโคคือเมืองหงสาวดี ครั้นอยู่มาจึงตั้งระยาพญาเป็นน้อง
ภรรยาตั้งเมืองระมะมอญ จึงตั้งเมืองระมะมอญขึ้นใหม่ จึงตั้งตัว
เป็นใหญ่อยู่ได้แปดวัน แล้วเขตตระระมะมอญจับตั้งระยาพญาขึ้น
จึงตั้งตัวเป็นเจ้าแผ่นดินชื่อว่าพระยาตะยาพญา ได้เป็นใหญ่ในเมือง
หงสาวดี มีไพร่ขึ้นแก่เมืองภูกาม เชื้อวงศ์ตั้งพม่าตามองค์
ได้ตั้งพระราชสมบัติในเมืองหงสาวดี เมื่อตั้งระยาพญาได้ตั้งพระราช
สมบัติในเมืองหงสาวดีนั้น ตศักราช ๖๓๕ ปี

๑ ยังมีรามัญคนหนึ่งชื่อมะกะโท เป็นชาวเมืองเมะตะมะ เป็นคน
มีวิชาดีมีทรัพย์มาก มีบุตรหลานมาก เข้ามาทำราชการอยู่ใน
สมเด็จพระร่วงเจ้า ณ เมืองสุโขทัย แล้วหนีกลับมาเมืองเมะตะมะ
ตศักราช ๖๓๓ ปี จึงคิดขบถจับเอาเจ้าเมืองเมะตะมะฆ่าเสีย
มะกะโทได้เป็นใหญ่ในเมืองเมะตะมะ ครั้นนานมามะกะโทมีอำนาจ
มาก หัวเมืองรามัญทั้งปวงยกยาเกรง แล้วตั้งตัวขึ้นเป็นกษัตริย์
ทรงพระนามชื่อว่า ตั้งเมืองอะไร แต่คำไทยเรียกว่าพระเจ้าฟ้าว

๑ ตศักราช ๖๔๖ ปี พระเจ้าฟ้าวให้สร้างปราสาทในเมืองเมะ
ตะมะ ในวันยกเสาปราสาทนั้นเป็นวันพฤหัสบดีเดือนหกแรมสามค่ำ
นักขัตฤกษ์ ๒๖ เป็นราชาฤกษ์ จึงมีขุนมนตรีแลคนทั้งปวงพร้อมกันลอย
หาฤกษ์แลนิมิต ครั้นถึงเวลากลางวันพอหญิงมีครรภ์คนหนึ่งเดินมา
ริมหลุม คนทั้งปวงพร้อมกันว่าได้ฤกษ์แล้ว ก็ฉีกหญิงนั้นลงใน
หลุมเสาเอก แล้วตัดเชือกผูกเสาปราสาทให้ขาด เสาปราสาทนั้น

ก่อกองทัพในหลุม ทับสังครมกรรมภณนาย โดหิตสังครมภณกระเด็น
ชนมากถายเป็นอสรพิษตัวต้องหน อสรพิษเจ็ดตัวนตายอยู่ที่
ริมปากหลุม อสรพิษตัวหนึ่งเอ๋ยไปข้างทิศตะวันตกแล้วจึงตาย
โหราจารย์แต่ก่อนทำนายไว้ว่า ในวงศ์กระษัตริย์พระเจ้าฟ้ารั่ว จนถึง
กระษัตริย์ทรงพระนามพระยาอเป็นแปดองค์ด้วยกัน กษัตริย์เจ็ดองค์
นั้นจะสิ้นพระชนม์ในเมืองเมะตะมะ แต่พระยาอภษัตริย์องค์เป็น
คำรบแปดนั้น จะไม่ได้เสวยราชสมบัติในเมืองหงสาวดีแล้วจึงสิ้นพระ
ชนม์ ครั้นสร้างปราสาทสำเร็จแล้ว พระเจ้าฟ้ารั่วก็ได้เสวยราชสมบัติ
อยู่ในปราสาท เป็นปฐมกษัตริย์ในเมืองเมะตะมะ

๑. ดัศักราช ๒๕๖๖ พระเจ้าฟารักได้อ้างเผือกผู้ทรงหนึ่ง ชาว
เมืองทงปวงจรงรียกพระเจ้าฟารักนหน้า ตะตะจิงพะต่าง แปล
เป็นภาษาไทยว่าพระเจ้าข้างเมือง เดิมพระเจ้าตะยาพยากับพระเจ้า
ฟารักน ตั้งเครื่องราชบรรณาการไปมาถึงกัน ตั้งสัญญากันไว้ว่า
ถ้าพ่ายกกองทัพลงมาเมื่อใดให้ยกไปช่วยกัน อย่าให้พ่าย่ายร่วมมือ
ทงปวงสืบต่อไปได้

๑ ครั้นอยู่มาพระเจ้าสุทโธทนะให้ยกทัพเรือตงมาตีเมืองหงสาวดี พระเจ้าตะยาพยายามถ่วงของทัพพม่า จึงให้ราชสาส์นมาถึงพระเจ้าฟ้างุ้มให้ยกกองทัพมาช่วย พระเจ้าฟ้างุ้มจึงยกกองทัพมาเมืองหงสาวดีช่วยตีพม่าแตกไปแล้ว จะยกกองทัพกลับมาเมืองเมะตะมะ พระเจ้าตะยาพยายามไว้ว่า มิดินพระองค์ยกกองทัพมาช่วยข้าพเจ้าตีทัพพม่าแตกไปแล้ว ข้าพเจ้ายังไม่ได้ถวายเครื่องราชบรรณาการตั้งหนึ่งสิ่งใดเลย

พระองค์จึงหยุดกองทัพพักแรมอยู่ก่อน ข้าพเจ้าจะจัดแรงขันทองได้
 ดอกไม้ทอง แด่ตั้งของทองเงินเครื่องราชบรรณาการมาถวายก่อน
 พระเจ้าฟ้าวได้ฟังพระเจ้าตะยาพยาห้ามก็เช็ดอวยคำ จึงยังทัพอยู่
 ไม่กลับไป ครั้นภายหลังพระเจ้าตะยาพยาก็คิดคิดต่อมิตร จะจับพระ
 เจ้าฟ้าวฆ่าเสีย จะได้เป็นใหญ่ในรามัญประเทศแต่ผู้เดียว จึงคอย
 คบวงท ทรนเห็นพวกกองทัพพระเจ้าฟ้าวต่างคนต่างไปเที่ยวหาเสบียง
 อาหารกระจัดกระจายเรี่ยรายกันอยู่ไม่เป็นหมวดเป็นกอง พระเจ้าตะยา
 พยาจึงยกกองทัพมาล้อมพระเจ้าฟ้าวๆ ครั้นรุ่งขึ้น จึงว่าแก่พระเจ้า
 ตะยาพยาว่า เราได้ยกกองทัพมาช่วยท่านตีทัพเมืองภกามแตกยับเยิน
 ไป ถ้าไม่ฉันท่านอยู่ในเงื้อมมือข้าศึก เราได้มึนคุณแก่ท่านเป็นอัน
 มาก ท่านเป็นคนออกคณูปไม่ว่าจกคุณเรา ถัดมาด้อมจับเราฆ่า
 เสียออกเถา พระเจ้าฟ้าวจึงประกาศแก่เทพดาทางปวงว่า ข้าพเจ้าขอ
 ตรึงต่อมิตรมาช่วยบ่อนกันเมืองไว้มิให้เป็นอันตราย แด่ตั้งตะยาพยา
 นมไตรจกคุณข้าพเจ้า ยังจะคิดทำร้ายแก่ข้าพเจ้ากรงนี้ ขอเทพดา
 เจ้าทางปวงจงช่วยรักษาข้าพเจ้าอย่าให้เป็นอันตราย จงบันดาลให้ตั้ง
 ตะยาพยาผู้เสียสัตย์ลงปราชัยแก่ข้าพเจ้าเถิด ครั้นประกาศแก่เทพดา
 แล้ว พระเจ้าฟ้าวจึงทรงช้างพระที่นั่งคองดำได้เข้ามาชนกับช้างพระ
 เจ้าตะยาพยา ช้างพระเจ้าตะยาพยาเสียที่ผืนแปรไป พระเจ้าฟ้าว
 ได้ทรงช้างจับพระเจ้าตะยาพยาได้ ยังทรงคิดถึงพระราชไมตรีโปรดด
 โทะไว้ ภายหลังพระเจ้าตะยาพยาก็คิดคิดอีกจึงให้ฆ่าเสีย แต่นั้นมา
 เมืองพะโคคือเมืองหงสาวดี ก็อยู่ในอำนาจพระเจ้าฟ้าวๆ ก็ยกกองทัพ

ทัพกลับมารองราชสมบัติในเมืองเมาะตะมะดังเก่า ได้เป็นใหญ่ในรามัญ
ประเทศทั้งปวง

๑ ส่วนตะแคว่นเจ้าเมืองทวายนั้น เมื่อรามัญมาถ่วงแขวงเมืองของตน
ก็ไม่อาจจะมาตั้งด้วยผลทุเรียนถึงเมืองภูกามใต้ ด้วยเมืองมอญกั้นหน้า
อยู่กีดเกรงรามัญจะย้าย จึงมาขึ้นแก่พระเจ้าฟ้าวรณเมืองเมาะตะมะ

๑ ถัดปี ๖๙๕ ปี พระเจ้าฟ้าวรณก็สวรรคตลงไป จึงมกระดา
ผู้้องพระเจ้าฟ้าวรณ ได้ราชสมบัติได้พระนามว่าพระยารามประติศ

๑ ถัดปี ๖๙๖ ปี ส้มมิงมัลลิกพิไชยจับพระยารามประติศฆ่าเสีย
แล้วส้มมิงมัลลิกให้บุตรชายครองราชสมบัติ ได้พระนามว่าพระยาแสน
เมือง ขณะนั้นตะแคว่นเจ้าเมืองทวาย ครั้นรู้ว่าพระเจ้าฟ้าว
รณพระชนม์แล้ว ก็ไม่มาขึ้นแก่เมืองเมาะตะมะสืบไป

๑ ถัดปี ๖๙๗ ปี พระเจ้าแสนเมืองจึงยกกองทัพไปตีเมืองทวาย
ได้แล้ว ยกกลับขึ้นมา จึงไปตีเมืองเชียงใหม่ เมืองดำพูนได้แล้ว
พระเจ้าแสนเมืองจึงให้พระเจ้าเชียงใหม่ ถือนาพระพิพัฒน์ดยา ถ้า
ถึงปีแล้วให้นำเครื่องราชบรรณาการไปถวาย แล้วพระเจ้าแสนเมืองจึง
ยกทัพกลับมาเมืองเมาะตะมะ พระเจ้าแสนเมืองนั้นอยู่ในราชสมบัติ
สืบสืบ ถัดปี ๖๙๘ ปีก็สิ้นพระชนม์ จึงเจ้าผู้้องได้ครองราชสมบัติ
ได้พระนามว่าพระยารามไถย พระยารามไถยเสวยราชสมบัติได้แปดปี
ขุนนางรามัญซบปอนฆ่าเสียในศักราช ๖๙๙ ปีนั้น ซบปอนได้ราชสมบัติ
อยู่เจ็ดวัน จึงเจตสังกรรมฆ่าซบปอนเสีย แล้วตั้งเชอพระวงศ์ช่อฮาย
กำกองให้เป็นพระเจ้าแผ่นดิน ครั้นอยู่มาทางจันทรมังคะได้ยาพิษให้

พระยาอัยยักากองเสวยถึงแก่กรรม จึงตั้งเชื้อพระวงศ์ชายสาวให้
เป็นพระเจ้าแผ่นดิน พระยาอัยยักากองราชสมบัติได้สืบแต่มี

๑๑ ถุศักราช ๗๐๗ ปี พระยาอัยยักากองถึงแก่กรรม จึงพระยา
ไต้เสวยราชสมบัติ แดงษัตริย์ตั้งแต่พระเจ้าฟ้าวเสวยราชสมบัติ
ในเมืองเมะคะมะตัมวงศ์มาจนถึงพระยาเป็นแปดองค์ด้วยกัน มีชาว
เผือกทุก ๆ องค์ ชาวเมืองเรียกว่าพระเจ้าช้างเผือกทองแปดองค์
ขณะเมื่อเมืองเมะคะมะตัมเกิดรบกับแปดองค์พระเจ้าแผ่นดินหนึ่ง ๆ อยู่นายอยู่
นั้น เมืองเซียงใหม่ก็ตั้งแขวงเมืองอยู่ มีโตมาชนแก่เมืองเมะคะมะ
ตัมด้วยแล้ว แดเมื่อพระยาอัยยักากองราชสมบัติ มาจนถึงศักราช
๗๓๐ ปี เจ้าเมืองเซียงใหม่จึงยกกองทัพมาตีเมืองเมะคะมะตัม ครั้น
ก็ไม่ได้กล้าทัพกลับไป เมื่อพระยาอัยยักากองราชสมบัติในเมือง
เมะคะมะตัมได้ ๑๖ ปีแล้ว

๑๒ ถุศักราช ๗๓๖ ปี พระยาอัยยักากองให้ตั้งพระนครอยู่รักษาเมือง แล้ว
เสด็จไปเกลี้ยช้างในป่า ภายหลังตั้งเมืองพระนครกับเป็นรบกับ พระนคร
ต่างราชรักษาหน้าท่งเซียงใหม่ก็ประทุเมืองไว้จะคอยต่อสู้ พระยา
อัยยักากองเมืองเมะคะมะตัมได้ จึงไปตั้งอยู่ในเมืองพะโค ก็
เมืองหงสาวดี ในจุศักราช ๗๔๐ ปี พระยาอัยยักากองได้เสวยราช
สมบัติในเมืองหงสาวดีได้ ๑๖ ปีแล้ว ในจุศักราช ๗๔๖ ปีนั้น
พระยาอัยยักากองสร้างพระเกศธาตุเจดีย์ในเมืองย่างกุ้งนั้นโตใหญ่สูงชันอก
๔๐ ศอก ได้สถาปนาการซ่อมแปลงอยู่เป็นนิตย์ พระยาอัยยักากองได้
เสวยราชสมบัติในเมืองเมะคะมะตัมได้ ๑๖ ปีแล้ว ครั้นภายหลังได้

เสวยราชสมบัติในเมืองหงสาวดีอีกสืบเก้าปี รวมปีที่ได้ราชสมบัติ ได้สามสิบห้าปี พระชนมายุได้หกสิบปี

๑ ลูกพี่กราช ๗๔๕ ปี พระยาอู่ทองยศ จึ่งพระโอรสพระยา
อู่ทองเสวยราชได้ครองราชสมบัติ เมื่อเป็นพระเจ้าแผ่นดินแล้วรามัญ
เรียกว่าพระเจ้าราชาธิราช เมื่อครองราชสมบัติขึ้นต้องปราบข้าศึก
มากนัก จนสิ้นศัตรูแล้วก็ได้เป็นใหญ่ในรามัญประเทศแต่องค์เดียว
แล้วได้ทำศึกกับพม่าเนื่อง ๆ จึ่งมิได้สถาปนาพระมหากษัตริย์
ได้แต่ทำศึกการรบฆ่าฟันเพื่อยุทธินอยู่ได้ประมาณสามสิบแปดปี ครั้น
พระชนมายุได้ ๕๔ ปีที่ทองยศในศักราช ๗๗๓ ปี โอรสพระเจ้า
ราชาธิราชชื่อพระยาธรรมราชาได้ราชสมบัติต่อมา เมื่อพระยาธรรม
ราชาได้เป็นพระเจ้าแผ่นดินนี้ โปรดเมืองได้ความเดือดร้อนนัก ไม่
ได้นำเพียทุกสิ่งสิ่งใด อยู่ได้สามปีทองยศ ในศักราช ๗๗๖ ปี
พระชนมายุพระเจ้าธรรมราชานันได้สามสิบสองปี

๑ จึ่งน้องพระธรรมราชาชื่อพระยารามเกิด แต่เป็นโอรสพระเจ้า
ราชาธิราช ได้เสวยราชสมบัติในเมืองหงสาวดีต่อไป แลพระ
ยารามเกิดองค์ฉลาดในกลอุบาย เอาชัยชนะราชประชาмирได้
โดยง่ายไม่ต้องทำการสงคราม แต่วิถีพระทัยกว้างขวาง ได้ก่อ
สร้างกุศลไว้ในพระพุทธศาสนาเป็นอันมาก ได้ทรงตระเตรียมการไว้
จะก่อพระเจดีย์กว้างสูง ให้สูงขึ้นไป ๖๐ ศอก ในศักราช ๘๐๕ ปี
ได้ตั้งมือก่อพระเจดีย์ยังไม่ทันแล้วกษัตริย์พระชนม์ ได้เสวยราชสมบัติ

ตามสืบหาปี พระชนมายุได้หกสิบห้าปี เมื่อสิ้นพระชนม์นั้นใน
ศักราช ๗๑๗ ปี

๑ ภายหลังพระยาแก่นท้าวได้ราชสมบัติ จึงทรงพระดำริว่า
พระเจ้าราชาธิราชผู้เป็นพระเจ้าปู่ของเรา เมื่อได้ราชสมบัตินั้น ต้อง
ปราบปรามข้าศึกมากนัก เพราะบ้านเมืองไม่เป็นสุข พระราชกุศล
พิเศษสิ่งใดก็ไม่ได้ทรงก่อสร้างจะมีศัตรมากนักเพราะมีความปรารถนา
สมบัติของผู้อื่น แลบัดนี้เราได้เป็นใหญ่แล้ว จะไม่ปรารถนาสมบัติ
ของผู้อื่น จะตั้งใจอยู่ในยุติธรรมบำรุงบ้านเมืองให้เป็นสุข ตั้งแต่
นั้นมาทรงอุตสาหกรรทำกุศล กิจแต่มาเพียรพระราชกุศลต่าง ๆ แล
บำรุงสมณพราหมณาจารย์แลราษฎรให้เป็นสุข แลตั้งพระราชา
หนักให้มาประกาศไว้ว่า ถ้าผู้ใดจะเป็นมนุษย์ฤๅสัตว์เดรัจฉานคิด
เบียดเบียนกัน แลเป็นโจรผู้ร้ายปล้นชิงขโมยแย่งลักฉกฉวยชิงเอาทรัพย์
สิ่งของทองเงินของผู้อื่น เราจะให้ประหารชีวิตผู้นั้นด้วยพระแสงเดมะ
เหล็กออกขุนนางเฝ้าเมื่อไรตรัสถึงแล้ว ก็ทรงกระหึ่มพระแสงเมื่อนั้น
ครั้นอยู่มามหาดเล็กข้าหลวงเดิมคนสนิทคนหนึ่ง ไปลักแหวนของเศรษฐี
เศรษฐีเข้าไปกราบทูลจึงโปรดให้พิจารณา มหาดเล็กนั้นรู้ว่าตัวผิด
จึงเอาทองคำเข้าไปถวายห้าตำลึง จะขอไถ่โทษตัว พระองค์ก็ไม่
ทรงรับ ครั้นพิจารณาเป็นยุติแล้ว จึงรับสั่งให้เอาตัวมหาดเล็กนั้นไป
ประหารชีวิตเสีย ตัดศีรษะเสียบไว้ในหนทางสี่แพร่ง อยู่มาวันหนึ่ง
บุรุษคนไข้ในวัง ชื่อข้าวเหนียวให้เงินรอลาน้อย แยกเอาข้าวมามาก
เจ้าของข้าวเหนียวร้องขึ้น พระเจ้าแผ่นดินได้ทรงฟัง จึงให้หาตัว

แม้เข้าไปไต่ถาม ได้ทราบเนื้อความก็ให้พิจารณา ครั้นเป็นดั่งนี้แล้ว
จึงรับสั่งให้เอาตัวบรรณนั้นไปตัดศีรษะเสียไว้ในหนทางสี่แพร่ง เพราะ
เหตุพระยาแก่นท้าวหนีข้อตรง ที่ควรจะทำโทษก็ทำโทษ ที่ควรจะ
โปรดก็โปรดตามความชอบ คนทั้งหลายก็เกรงกลัวนัก ชวนกัน
ต้อนรับแต่หลานไม่ให้กระทำความชั่ว บ้านเมืองก็อยู่เย็นเป็นสุข
ปราศจากโจรผู้ร้ายหาอันตรายมิได้

๑ เพลาวันหนึ่ง พระเจ้าแก่นท้าวหนีแปลงพระองค์เป็นชาวเมือง
ทรงม้าไปเที่ยวตามถนน ไม่ทันรู้มาไว้ ม้าหนีไปโดนหญิงอันหนึ่งหม้อ
น้ำคนหนึ่ง หม้อน้ำตกจากศีรษะแตกทลาย หญิงนั้นโกรธ จึงร้องว่า
เราจะเอาเนื้อความเข้าไปกราบทูล พระเจ้าแก่นท้าวทรงพระสรวล
แล้วจึงตรัสว่าอย่ากราบทูลเลย เราจะใช้ให้ แล้วพระองค์ไปเยี่ยมทอง
แดงชาวบ้านมาใช้ให้แกหญิงนั้นหม้อถูกคว่ำคาหม้อ หญิงนั้นดีใจ แล้ว
ก็ไปจากนั้น พระยาแก่นท้าวหนีพระนามอีกว่าพระยาพะโร มีพระ
ไทยตั้งอยู่ในดัดอยู่ในธรรมยิ่งกว่าพระเจ้าแผ่นดินทั้งหลายแต่ก่อน ซึ่ง
ล่วงไปแล้วนั้น ทั้งได้บำรุงพระพุทธศาสนาอย่างมาก ได้ทรงบริจาค
ทรัพย์บำเพ็ญในการก่อพระเจดีย์วางกู่กัณฑ์ทางอยู่นั้น ได้ก่อถว้ขึ้น
ไปจนถึงคอระฆัง เพราะมีพระทัยเมตตาเอื้อนราษฎรมากไม่เร่งรัด การ
พระเจดีย์จึงยังไม่ทันแล้วเสร็จพอสันพระชนม์ เมื่อแรกได้ราชสมบัติ
นั้นพระชนมายุได้สิบสองปี กรองราชสมบัติได้สี่ปี ฤกษ์กราช ๘๒๕ ปี
พระชนมายุได้สิบห้าปีก็สวรรคต

๑ จักรพรรดิยาศราช เป็นหลานพระยาศรีราชาก็ได้ครองสมบัติ
ต่อมา แดพระเจ้าแผ่นดินองค์นี้ได้อำนาจสมบัติเพราะเจ้าโอรสของพระองค์
เหตุดังนี้คนทั้งหลายจึงเรียกว่ายาศราช เมื่อแรกได้อำนาจสมบัติ
พระชนมายุได้สิบสามปี ครั้นถึงศักราช ๘๕๕ ปีทองคด

๑ จักรพรรดิยาศราช เป็นหลานพระยาศรีราชาก็ได้ครองสมบัติ
ต่อมา แดเชื้อเดิมของพระยาศราชานี้ชื่อว่ามเหศวร อนึ่งพระยา
นั้นได้ความลำบากพลัดพรากจากบิดามารดาแต่ยังเยาว์ ครั้นได้อำนาจ
สมบัติแล้วคนทั้งหลายจึงเรียกว่ามึงก้าง แปลว่าพระยากำพร้า ๆ นั้น
ใจร้ายกาจนัก มีแต่จะทำการบาปหยามช้า มักประพฤติการ
ผิดมิอาจจารเป็นนิตย มีได้คิดที่จะทำการก่อกวนแค้นรังพระพุทธรูป
ครองราชสมบัติอยู่เจ็ดเดือนก็สวรรคตในศักราช ๘๕๕ ปี พระราชธิดา
ของพระเจ้าราชวชิราชยังอยู่ยกองค์หนึ่ง แลนางกษัตริย์นั้นพวก
พม่าเรียกว่าตะแคงจาวปอก ข้างรามัญเรียกว่าฉัตรราช ครั้น
นานมาจึงเรียกว่าพระยาท้าว ๆ นั้นได้ครองราชสมบัติต่อมา ทรง
พระราชศรัทธาได้บำเพ็ญพระราชนิเวศน์ แดบำรุงพระพุทธรูป
อันมาก ได้ปฏิสังขรณ์ซ่อมแปลงพระสถูปน้อยใหญ่ สร้าง
อารามกุฎีพราหมณ์พระภิกษุสงฆ์นับประมาณมิได้ แดพระยาท้าว
นั้นเป็นกษัตริย์ผู้หนึ่ง แต่มิบุญญาธิการมาก กษัตริย์ต่างเมือง
ทั้งหลายนำเครื่องราชบรรณาการมาถวายมาก แลนางพระยานั้นทรง
พระกรุณาตามเณรองค์หนึ่งรูปพระไตรปิฎก ตั้งไว้เป็นพระราชนครเตียง
เมื่อตามเณรนั้นอายุครบอุปสมบทแล้ว ครั้นถึงวันฤกษ์ดี จึงตรัส

ตั้งให้จัดเครื่องบริวารมีนาครแต่ไตรจักรเป็นต้นทุกอย่างดี พร้อม
ด้วยเครื่องพิธีสักการบูชา ให้แห่ตามอย่างธรรมเนียมมอญหลวง
ออกผนวช ครั้นพร้อมด้วยคณะสงฆ์ มีพระอุปัชฌาย์เป็นต้นแล้ว
จึงให้อุปถัมภ์เป็นพระภิกษุ แด่ภิกษุบวชใหม่นั้นชำนานในพระ
ไตรปิฎกนัก ได้บอกอรรถกถาบทแก่พระสงฆ์สามเณรทั้งปวงเป็นอัน
มาก แด่เทศนาไพเราะนัก พระอุปัชฌาย์จึงให้ชื่อว่าพระมหา
ปิฎกกระระ

๑ ฝ่ายข้างภูกามประเทศนี้ พระเจ้าภูกามให้สร้างเมืองใหม่ แล้ว
ให้ชื่อเมืองอังวะ ๆ หนึ่งยุรมแม่น้ำเอเรจวตฝั่งตะวันออก ตรงเมือง
จะเกิงข้าม เห็นเมืองภูกามเกาะมาทางประมาณห้าวัน แด่เมือง
ภูกามนั้น พม่าเรียกว่าเมืองปะกัน รามัญเรียกว่าเมืองพะกำ คำไทย
เรียกว่าเมืองภูกาม แด่พระเจ้าภูกามก็ยกขึ้นมาตั้งอยู่ ณ เมืองอังวะ ๆ
ก็ขึ้นเมืองหลวงในประเทศพม่าตั้งแต่นั้นมา เมื่อขณะนางพระยาท้าวได้
ครองราชสมบัติในเมืองหงสาวดีนั้น

๑ ฝ่ายพระเจ้าอังวะได้ทรงทราบข่าว ครั้นเจ้าแผ่นดินเมืองรามัญ
เป็นศัตรูกับพระทัยนัก ประราธนาจะใคร่ไ้รามัญประเทศเป็นเขต
แดนของพระองค์ จึงคิดใช้ขุนนางผู้มั่งคั่งปัญญา ให้ลงมาคิดอ่าน
อุบายล่อลวงนางพระยาท้าวขึ้นเสด็จออกจากเมืองหงสาวดี แด่
ขุนนางพม่ากับนางพระยาท้าวขึ้นไปถวายพระเจ้าอังวะ ๆ จึงตั้งนางพระ
ยาท้าวเป็นพระอัครมเหสี ตั้งแต่นั้นมาหัวเมืองรามัญทั้งปวงก็ต้องอ่อน
น้อมต่อพระเจ้าอังวะ

๑ ครั้นภายหลังพระมหามัญญะระจะ จึงปรึกษากับขุนนางรามัญทั้งปวง จะคิดอุบายพานางพระยาท้าวถนอมลงมาครองกรุงหงสาวดีดังเก่าให้จงได้ พระภิกษุมหามัญญะระนั้น ชำนาญในหนังสือพม่าหนังสือรามัญทั้งปวงดีนัก แลพูดภาษาพม่าได้ชัดเจนนัก จึงเที่ยวเทศนาในเมืองทุกตำบล ขุนนางแตราชวรในเมืองอังวะก็นิยมยินดีนับถือนัก จนมีชื่อเสียงปรากฏไป ครั้นภายหลังได้เข้าไปเทศนาในพระราชวัง จึงได้พบปะกันกับนางพระยาท้าวๆ ยืนดีนัก ครั้นภายหลังพระมหามัญญะระนั้นจึงพูดกับนางพระยาเป็นความลับ ในการที่จะเชิญเสด็จลงมาเมืองหงสาวดี ครั้นนางพระยานิยมด้วยถ้อยคำแล้ว เธอจึงคิดอุบายพานางพระยาท้าวถนอมลงมาเมืองหงสาวดีได้ ดังแต่เดิมมาท้าวพระยารามัญทั้งปวง ก็เรียกนางพระยาท้าวหนั้นว่าวัดทธรธา เพราะเหตุที่นางพระยาจะพระเจ้ายองเวลงมาได้ แลว่ารามัญทั้งปวงก็ได้มอบน้อมต่อพระเจ้ายองเวสืบไป

๑ ครั้นภายหลังพระมหาปฏิกะระนั้น เรือกิตตั้งด้วยตัวด้วยดักพา
นางพระยาตงไพบนั้น จะเกี่ยวของในข้อที่หนาทวนสักถามท เห็นว่า
ตัวจะไม่บริสุทธิ์ในพระพุทธานุภาพ จึงเข้าไปถวายพระพรกับนาง
พระยาฯ ก่อนนุญาติ จึงได้ส่งจากพระพุทธานุภาพ กรณภักดิ์ออกมา
แล้ว นางพระยาทำอภักดิ์ให้เป็นพระยาอุปราช นางพระยาทำอนมเมื่อ
กลับลงมาจากเมืองอังวะ แด่ได้ครองราชสมบัติในเมืองหงสาวดีเมื่อ
ภายหลังนั้นได้เจตน์ แล้วจึงมอบสมบัติให้แก่พระยาอุปราช จึงได้
ลงมาณเมืองร่างกุ้ง ให้ก่อพระอุโบสถในที่ใกล้พระเจดีย์ร่างกุ้ง ให้

ยกฉัตรยอดพระเจดีย์ใหญ่ แล้วให้เอาเงินมาสร้างหนักเท่าพระองค์ คิด
เป็นราคาของหนักยี่สิบห้าชั่ง จึงให้ช่างเผอิ้มพระเจดีย์ แต่ยอดลงมา
แล้วตั้งราชบุรุษเป็นตวนายใหญ่สี่คน นายรองอีกสี่คน ไพร่ร้อยคน
ให้เป็นข้าพระปฏิบัติพระเกศราศร้างกั้ว แล้วให้ห่อธวัชหนักร้อยเจ็ด
สิบชั่งไว้สำหรับตักทานพระเจดีย์ ได้มีก่อกำเสด็จตามเป็นรายรอบพระเจดีย์
ได้เอาเศวตฉัตร ๕ คัน บาตร ๕ ชามทอง ๘ ช้อนทอง ๕ เต็ม บ้วน
พระโขนงทอง ๕ ได้มีชาได้ ถวายข้าวพระวันละ ๕ ตำรับ คนดำ
หริบจุตประทีปคันทวนัน ๒๗ คน คนเฝ้าของพระเจดีย์ ๕๐ คน
ช่างทอง ๕ เตา พิณพาทย์ ๕ วง กลองแขก ๕ วง คนเฝ้าประตู
๕ คน คนกวาด ๕ คน คนเก็บตัก ๕๐ คน ได้มีชาถวายได้ ได้
ก่อกำแพงไว้เจ็ดชั้น ในระหว่างกำแพงนั้นได้ปลูกต้นตาลคันมะพร้าว
พระยาท้าว ได้ทรงประทับประคองเสด็จมาอย่างนบเนียน แต่ได้
ทรงดำทานตั้งจำเริญภาวนาอยู่เป็นนิตย์ วันหนึ่งทรงประจวบหนัก
ทอดพระเนตรเห็นพระเจดีย์ร้างกั้วนั้นให้เป็นอารมณ์ กับทรงจำเริญ
สมาธิจนสิ้นพระชนม์ นางกษัตริย์พระยาท้าวเห็น เมื่อได้ครอง
ราชสมบัติในเมืองหงสาวดีเมื่อภายหลัง พระชนมายุได้ห้าสิบแปดปี อยู่
ในราชสมบัติเจ็ดปี ครั้นถึงพระชนมายุได้หกสิบห้าปีสิ้นพระชนม์ ใน
ศักราช ๘๓๕ มีพระเจ้ายกรุงศรีอยุธยาปกครองหัวเมืองทวาย
ได้แล้วกวาดครัวเมืองทวายไปมาก ครั้นภายหลังพระยาอุปราช
ก็ได้เป็นใหญ่ในเมืองหงสาวดี มีชื่อว่าพระยาธรรมเจดีย์ เพราะเหตุ
เชอทรงพระโคธิบฏก พระยาธรรมเจดีย์นั้น ชำนาญทุกคดีโลกคดี

ธรรม ทรงพระราชศรัทธามาก ไม่อยู่ในพระราชวังเก่าเหมือนพระ
เจ้าแผ่นดินแต่ก่อน ออกไปตั้งพระราชวังอยู่ในทิศตะวันตกของพระ
มูทาว ได้นำเพ็ญพระราชกุศลต่างๆ ครั้นภายหลังเสด็จไปณเมืองร่างกุ้ง
ให้หัตถ์ระฆังใหญ่ใบหนึ่งทองหนักแสนแปดหมื่นชั่ง ระฆังนั้นปากกว้าง
แปดศอกถักด้ายศอก สร้างไว้ในบริเวณพระเกศธาตุเจดีย์ แล้วตรัสสั่ง
ให้จัดดินไม้กลบพฤษภุมขาพระเกศธาตุ เมื่อฤดูแล้งออกพรรษาปีละดับ
ห้าตันบนเนินตมโตชาติ เมื่อขณะพระเจ้าธรรมเจดีย์เสด็จจากภิกษุณนอายุ
ดับดับได้เป็นพระยาอุปราช อยู่ในเขตอุปราชเจดีย์ ได้เป็นพระเจ้าแผ่นดิน
ดับดับ ถัศักราช ๘๕๓ บกตั้งพระชนม

๑ ภายหลังกับพระเจ้ายธรรมเจดีย์ขอหาศักราช ได้เป็นพระเจ้า
แผ่นดิน คนทั้งหลายเรียกขานพระยาราม ๆ นนชาพระราชกุมารพ้อง
ทั้งหลายด้วยเป็นอันมาก จึงยกถัศักราชดับดับ ครองนรามัญ
ประเทศทั้งปวงเกิดความไข้เจ็บมากนัก ครั้นภายหลังพระยารามก็
อยู่ในราชธรรมดับประการ

๑ ถัศักราช ๘๕๔ มีเดือนยี่ขึ้นดับดับคำ บังเกิดลมพายุใหญ่ จักร
ยอพระเจดีย์ร่างกุ้งหักถล่ม ลมพาไปตกถึงเมืองเตียง ภายหลังพระยา
รามก็ไต่จัดแจงยกขึ้นได้ตั้งถ้ำ ครองนพระชนมายุได้ดับดับแปดปี แรก
สร้างพระเจดีย์ดับดับองค์ต่อมพระเจดีย์ใหญ่ในเมืองร่างกุ้ง แต่ได้นำเพ็ญ
พระราชกุศลต่างๆ ที่พระเกศธาตุร่างกุ้งนั้น พระยารามแรกได้ราช
ดับดับ พระชนมายุดับดับหกปี ครองราชดับดับอยู่ดับดับห้าปี เมื่อ
สิ้นพระชนมพระชนมายุได้หกดับดับเจ็ดปี จึงบุตรพระยารามชื่อพระอิโร

ราชา เมื่อได้ราชสมบัติขึ้นพระชนมายุสิบหกปี เป็นพระเจ้าแผ่นดินตั้ง
อยู่ในยศิธรรมน้อยนัก

๑๑. ลุคักราช ๘๘๕ ปี พระเจ้าพะริโรราชา ยกทัพเข้าไปตีกรุงศรี
อยุธยา ตีฉวางเมืองกาญจนบุรี เมืองสุพรรณบุรี เข้าไปจนเห็น
กำแพงกรุงศรีอยุธยา แล้วเห็นว่าจะทำการต่อไปไม่สะดวก ด้วย
ขัดสนเสบียงอาหารจะคงอยู่นานมิได้ กรีบถากหักฉกมากองหงสาวดี
แล้วพระเจ้าพะริโรราชานับารุงพทศก้านากน้อย ครองราชสมบัติ
อยู่สิบสองปี เมื่อพระชนมายุสิบแปดปีสิ้นพระชนม์ ในลักราช ๘๙๑ ปี
เพราะเหตุที่พระเจ้าพะริโรราชานพพระทัยเยียวว่าฆ่าสัตว์ ไม่นับ
ในราชธรรม เหมือนคนในคณหนวก พวกรามัญชาวเมืองเรียกว่า
พะริโรราชา ลำดับพระเจ้าแผ่นดินซึ่งเป็นชาติรามัญนั้น ตั้งต้นแต่
พระยาละมะจะเป็นเดิมได้เป็นพระเจ้าแผ่นดิน เมื่อลักราช ๕๑๕ ปีต่อๆ
กันมา ๑๗ พระองค์ จนถึงพระเจ้าติศราชาเป็นที่สุด จึงส่งวงศ์พระยา
ละมะระในลักราช ๖๒๕ ปี คิดเป็นปีได้ ๓๓๓ ปี จึงถึงพระเจ้า
แผ่นดินพม่าชื่อพระเจ้าอติงคยงมัตราธิราชประเทศได้ ตั้งแต่ขึ้นมา
ประเทศมอญทงปวง ก็อยู่ในอำนาจพระเจ้าแผ่นดินพม่า

๑๒. ลุคักราช ๖๔๓ ปี มะกะโทจึงฆ่าอติมาจางเจ้าเมืองเมาะตมะเสีย
ตั้งตัวเป็นใหญ่ขึ้นในเมืองเมาะตมะตำบลหนึ่ง

๑๓. ลุคักราช ๖๔๗ ปี อะระมะมอญฆ่าพม่าเจ้าเมืองพะโลเสีย ตั้ง
ตัวขึ้นเป็นใหญ่ในเมืองพะโลอีกตำบลหนึ่ง

๑ ครั้นนั้นรามัญประเทศแตกกันออกเป็นสองส่วนดังนี้ แด่พระเจ้า
แผ่นดินทั้งสองตำบลนั้นเป็นชาติรามัญเหมือนกัน แต่ข้างเมืองพะโคนั้น
ตั้งตัวชนเป็นใหญ่ได้สามองค์ คืออาชมะมอญหนึ่ง ลักขยาพยูหนึ่ง
พระเจ้าตะยาพยาหนึ่ง แด่กษัตริย์สามองค์นี้ได้เป็นใหญ่ในเมือง
พะโค คือเมืองหงสาวดี คิดเป็นปิตุเจตน์ด้วยกัน ลักขกราช ๖๕๖ ปี
พระเจ้าฟารวผู้ครองเมืองเมาะตะมะ จึงมาฆ่าพระเจ้าตะยาพยาเสีย
แล้วได้เป็นใหญ่ในรามัญประเทศทั้งสอง จึงตั้งกษัตริย์มาเป็นลำดับทำ
ของด้วยกัน คือพระเจ้าฟารวหนึ่ง พระเจ้ารามประเทศหนึ่ง พระยา
แสนเมืองหนึ่ง พระยารามโคยหนึ่ง ธิปอนไม่เป็นเชื้อพระวงศ์
แทรกเข้ามาได้เจ็ดวัน พระยาอายุภาดงหนึ่ง พระยาอายุดาบหนึ่ง
พระยาฮึงหนึ่ง พระเจ้าราชาราชหนึ่ง พระเจ้าธรรมราชาหนึ่ง พระยา
รามเกดหนึ่ง พระยาแก่นท้าวหนึ่ง พระยาทาสราชาหนึ่ง พระยา
ยุคราชาหนึ่ง พระยาภาพร้าหนึ่ง นางพระยาท้าวหนึ่ง เชื้อวงศ์
พระเจ้าฟารวเป็นลำดับทำของด้วยกันดังนี้ มาขาดลงเพียงนางพระยาท้าว
ครั้นนั้นลักขกราชองค์ได้ ๘๓๖ ปี รวมพระเจ้าแผ่นดินตั้งแต่พระเจ้าฟารว
ตั้งตัวชนเป็นใหญ่ในรามัญประเทศมาแต่ลักขกราช ๖๕๖ ปี จนถึงนาง
พระยาท้าว ในวงศ์นั้นเป็นลำดับทำของด้วยกัน จนถึงลักขกราช ๘๓๖ ปี
นั้น จึงวงศ์กษัตริย์มาขึ้นลำดับทำของด้วยกัน คิดเป็นปิตุ ๑๘๘ ปี
ถึงวงศ์พระเจ้าฟารวเจ้าน

๑ ครั้นภายหลังพระธรรมเจดีย์ ได้เป็นใหญ่ในกรุงหงสาวดีใน
ลักขกราช ๘๓๖ ปีนั้น จึงวงศ์กษัตริย์มาขึ้นลำดับทำของด้วยกัน คือ

พระเจ้าธรรมเจดีย์หนึ่ง พระยารามหนึ่ง พระยาพะริโวรราชาหนึ่ง
เมื่อพระยาพะริโวรราชาเป็นกษัตริย์องค์หนึ่งพระชนมพรรษา
๘๐๐ ปี ก็เกิดเป็นกษัตริย์โดยราชสมบัติ ตั้งแต่พระเจ้าธรรมเจดีย์
มาถึงพระยาพะริโวรราชา ๖๘ ปีด้วยกัน พระเจ้าแผ่นดินซึ่งเป็น
ชาติรามัญ ได้เป็นใหญ่ในรามัญประเทศท่าน เมื่อพระยาพะริโ
รราชานพตวงไปแล้ว กษัตริย์พม่าองค์หนึ่ง รามัญเรียกว่า
ฝรังมั่งด้วย ไทยเรียกว่าฝรังมั่งโสดก ยกกองทัพลงมาตีเมือง
หงสาวดีได้แล้ว ให้ราชบุตรชื่อฝรังมั่งตรัสเป็นพระยาอุปราชอยู่ครอง
สมบัติในเมืองอังวะ จึงลงมาเป็นใหญ่อยู่ในเมืองหงสาวดี ได้เสียดต่
พระมหามงกุฎทรงประทับพระมรรคาความมากถวายพระเกศราชูปร่างกึ่ง แด
ได้ถวายพระอัครมเหสีเป็นทาสพระเกศราชู แล้วให้พระอัครมเหสี
ด้วยทองคำสิบชั่ง เสียดต่เป็นศรีองค์การบูชาพระเกศราชู

๑๑ ถักราช ๘๐๕ ปี พระเจ้าฝรังมั่งโสดกผู้เป็นใหญ่ในเมือง
หงสาวดี จึงมีรับสั่งขึ้นไปถึงพระเจ้าฝรังมั่งตรัสเป็นพระยาอุปราช
อยู่ณเมืองอังวะ ให้เกณฑ์พลพม่าทั้งปวงลงมาตีหมวกกองทัพรามัญ
ณเมืองหงสาวดี แล้วพระเจ้าฝรังมั่งโสดก จึงยกพลพม่ารามัญ
ทั้งปวงเข้าไปตีกรุงศรีอยุธยา ไปโดยทางด่านพระเจดีย์สามองค์ ตี
ถ่วงหัวเมืองสุพรรณบุรีเข้าไปถึงชานกรุงศรีอยุธยา ได้ทำสงคราม
กันกับพระเจ้ากรุงศรีอยุธยา พวกพม่าเป็นอันมากทั้งสองฝ่าย
ก็ยังไม่ได้กรุงศรีอยุธยา พวกกวตพม่าพวกกองทัพรามัญชาว

เสด็จลง จึงรับสั่งให้ลาทัพกลับมาเมืองหงสาวดี โดยทางด่าน
บ้านรแห่งทิศเหนือกรุงศรีอยุธยา

๑๐ ถศักราช ๘๓๖ ปี พระเจ้าฝรั่งมังโสดัดทรงพระดำริที่จะเอา
กรุงศรีอยุธยาให้จงได้ จึงให้เกณฑ์กองทัพเมืองหงสาวดี เมือง
อังวะ เมืองเชียงใหม่พร้อมกันแล้ว จึงให้อินแตรพระราชบุตร
ชื่อว่าฝรั่งมังศรีทพระมหาอุปราชนั้น เป็นแม่กองทัพหน้า พระเจ้าฝรั่ง
มังโสดัดเสด็จทัพหลวง จึงยกเข้าไปกรุงศรีอยุธยาโดยทางบ้านรแห่ง
แล้วตลอดหัวเมืองฝ่ายเหนือลงไปจนถึงกรุงศรีอยุธยา แล้วตั้งทัพ
หลวงอยู่ ณ ตำบลทุ่งภูเขาทอง กองทัพพระเจ้าหงสาวดีครั้งนั้นมาก
นัก ครบถ้วนออกรายล้อมรับกำแพงกรุงศรีอยุธยา

๑๑ ฝ่ายพระเจ้ากรุงศรีอยุธยาเห็นจะต่อสู้มิได้ จึงได้ตั้งออกมา
เจรจาความเมืองกับพระเจ้าหงสาวดี แต่พระเจ้าแผ่นดินทั้งสอง
กลับเป็นพระราชไมตรีกัน จึงให้สัญญากันไว้ว่าจะมิได้ทำร้ายแก่กัน
สืบไป พระเจ้ากรุงศรีอยุธยาจึงเสนาของของดีมีค่าต่าง ๆ แต่
ข้างเผือกแจมาศถวายมาครั้งนั้นมาก แล้วพระเจ้าหงสาวดีจึงเลิก
ทัพกลับมาโดยทางด่านบ้านรแห่ง

๑๒ ถศักราช ๘๓๗ ปี ณ วันพฤหัสบดีแรมค่ำหนึ่ง พระ
เจ้าฝรั่งมังโสดัดทรงพระชนม์ ครองนพพระราชมณเฑียรวิชัย
องค์หนึ่ง จึงคิดกันกับท้าวพระยาธิบดีทั้งปวง พร้อมใจกัน
จับขุนนางพม่าในเมืองหงสาวดี แลในหัวเมืองรามัญทั้งปวงฆ่าเสีย
โดยมาก ก็หนีไปไต่หนามาก จึงท้าวพระยาธิบดีทั้งปวงตั้ง

พระราชวงศ์กษัตริย์นั้น ทรงพระนามพระเจ้าอชุกกะดี ทรง
 ราชสมบัติในเมืองหงษาวดีต่อมา พระเจ้าอชุกกะดีทรงพระราชพิธี
 จักร์เอาแก้ววิเศษต่าง ๆ ไปประดับนิตยรัตพระเจดีย์ว่าง

๑) ฝ่ายชนนางพม่าทั้งหลายซึ่งหนีไปได้นั้นจึงขึ้นไปเมืองอังวะ เอา
 เนื้อความซึ่งมอญกลับเป็นชนกนิ กราบทูลพระเจ้าฝรังมังตรเป็น
 พระมหาอุปราช ๆ ได้ทรงทราบแล้ว จึงให้จัดกองทัพลงมาตีเมือง
 หงษาวดี ฤกษ์กราช ๘๓๓ ปี เดือนห้าแรมสามค่ำเป็นวันสงคราม
 พระเจ้าฝรังมังตรตีเมืองหงษาวดีได้

๑) ฝ่ายพระเจ้าอชุกกะดีนั้น จึงพาพระมเหสีและบริวารของตนหนี
 ออกไปอยู่ในป่า ชื่อนกขอย ในชอกเขากะชอบกตแห่งหนึ่ง กรณ
 ภายหลังฤกษ์กราช ๘๓๔ ปี เดือน ๓๓ พระเจ้าฝรังมังตรก็ได้เป็น
 พระเจ้าแผ่นดินในเมืองหงษาวดี จึงมีรับสั่งให้พระราชบุตรเขยกลับ
 ขึ้นไปครองราชสมบัติอยู่ ณ เมืองอังวะ

๑) ฤกษ์กราช ๘๓๗ ปี พระเจ้าฝรังมังตรจะใคร่ได้กรุงศรีอยุธยา
 มาขึ้นแก่พระองค์ให้สหราชอาณาจักร จึงให้เกณฑ์กองทัพมากองทัพพม่าย
 ทงปวง มีรับสั่งให้อนแรรณนุกเป็นพระราชบุตรซึ่งเป็นพระมหาอุปราช
 นั้น เป็นแม่กองทัพหน้ายกเข้าไปตกรุงศรีอยุธยาโดยทางด่านแม่ตะเมะ
 บ้านรแหง แล้วลงมาทางเมืองพิษณุโลก ครั้นเจ้าเมืองพิษณุโลก
 เป็นบุตรเขยพระเจ้าช้างเผือก ณ กรุงศรีอยุธยา ก็กลัวเกรงอำนาจ
 พระเจ้าหงษาวดี จึงยกกองทัพฝ่ายเหนือทงปวงมาบรรจบกับกองทัพ
 พระเจ้าหงษาวดี แล้วตามเสด็จไปตกรุงศรีอยุธยาด้วย พระเจ้า

หงสาวดีจึงตั้งทัพหลวงณทุ่งภูเขาทองฝั่งตะวันตกแห่งพระนคร จึงให้เร่ง
 ทำการประชิดติดพระนคร ดุ๊กกราย ๘๘๘ ปีเดือนเก้า พระเจ้า
 หงสาวดีก็ไต่กรงศรียุทธยา แดพระเจ้าข้างเผือก เจ้าพระนครศรี
 ยะชยานนลัทธิรอกเสียดอน เมืองฉะมกรังศรียุทธยาอยู่นั้น แด
 พระเจ้าหงสาวดีจึงอภิเษก เจ้าเมือง พิศณุโลกดอนเป็น พระราชบุตรเขยพระ
 เจ้าข้างเผือกนั้น เป็นเจ้าพระนครศรีอยุธยา ให้ถอนาพระพพม
 ด้ยาศเป็นเมืองขึ้นแก่กรงหงสาวดี ถึงมแดด ให้ตั้งเครื่องราชบรรณา
 การไปถวายตามธรรมเนียม แดพระเจ้าหงสาวดีก็ยกทัพกลับมาโดย
 ทางบ้านบ่านรแห่ง

๑ ดุ๊กกราย ๘๘๘ ปีเดือนอ้าย พระเจ้าระอชุกกะดีแดพระมเหสีขึ้น
 อยู่นาน ถึงแก่พิราลัยในบาพระตอย

๑ ฝ่ายพระเจ้าฝรั่งมังตรนั้นมีอำนาจมาก มีช้างเผือก มีบ่อแก้ว
 มีบ่อทอง มีบ่อเงิน เกิดขึ้นในแคว้นแคว้น แดพระพระเจ้าแผ่นดิน
 ทรงปวงในประเทศต่าง ๆ ได้เป็นใหญ่ในประเทศทั้งสี่ คือรามัญ
 ประเทศ ภูทามประเทศ ดัยามประเทศ มลาวประเทศ เหตุตั้ง
 นนรามัญทั้งหลายเรียกพระเจ้าฝรั่งมังตรนั้นว่าตะทะพะเนยเอะเจาะ แปล
 ว่าพระเจ้าชนะสิบทิศ ได้เป็นพระเจ้าข้างเผือก มีพระกตแก้ว หนึ่ง
 ครึ่งเมื่อดุ๊กกราย ๘๘๘ ปี พระเจ้าชนะสิบทิศแรกได้ราชสมบัตินั้น พระ
 เจ้างัดการชอพระยาวิมะละธรรมดิริยะ เป็นใหญ่อยู่ในเมืองสิริวิฆนะใน
 เกาะลังกา ปราบรักษากองทัพซึ่งคิดบริดทธิไปบดชกฤตมตรด้วย
 สมณวงศ์ในลังกา จึงแต่งพระราชดำรัสแฉเครื่องราชบรรณาการมา

ณเมืองยะไข่ ครั้นนั้นเมืองยะไข่อยู่ในอำนาจพระเจ้าชนะสิบทิศ เจ้าเมืองยะไข่จึงมีหนังสือบอกขึ้นไปให้ทราบทุก พระเจ้าหงสาวดีจึงมีรับสั่งให้เจ้าเมืองยะไข่ จักพระส่งสมเด็จพระไตรปิฎกกับเครื่องราชบรรณาการตอบพอส้มควรวัวให้ส่งออกไป เจ้าเมืองยะไข่ก็ทำตามรับสั่ง ครั้นนั้นทอดงาได้พระส่งออกไปตามลำดับตามรูป ครั้นพระเจ้าดังกาได้พระส่งแล้ว ก็รอบพระคุณพระเจ้าหงสาวดีนัก ปราบปรามเป็นพระราชไมตรีกันยาวไปนาน ครั้นภายหลังจึงจัดพระราชธิดาองค์หนึ่ง กับเครื่องมงคลราชบรรณาการ มอบให้ขุนนางผู้ใหญ่เป็นราชทูตลงเกณฑ์วักตามาเข้าปากนาเมืองหงสาวดี ราชทูตจึงนำเอาพระราชธิดาและเครื่องราชบรรณาการขึ้นไปถวาย พระเจ้าหงสาวดีก็ยินดียิ่งนัก จึงตอบเครื่องราชบรรณาการไปแก่ราชทูตลงกาเป็นอันมาก ครั้นภายหลังพระเจ้าชนะสิบทิศ จึงตั้งนางกษัตริย์มเหสีเดิม ที่เป็นพระราชมารดาอินชระนั้นขึ้น เป็นพระอัครมเหสีใหญ่ ตั้งนางกษัตริย์ดังกาเป็นพระมเหสีขวา ตั้งพระราชธิดาพระเจ้าช้างเผือกนครกรุงศรีอยุธยาซึ่งพระองค์ได้มาไว้ในกาลก่อนนั้น เป็นพระมเหสีฝ่ายซ้าย พระเจ้าฝรั่งมังศรีนครองราชสมบัติมาได้ยี่สิบเก้าปี จนถึงศักราช ๘๒๖ ปี ครั้นถึงเดือนเก้าชนดิศาวนพฤหิ์กับคักถักรวด จึงอินชระนั้น ๆ นเรียกตามภาษาพม่า แต่รามัญเรียกว่านานกะยะ ผู้เป็นพระมหาอุปราช ได้ครองราชสมบัติเป็นพระเจ้าแผ่นดินในเมืองหงสาวดีสืบมา

๑ ฤกษ์กราช ๘๒๗ ปี พระราชบุตรพระเจ้ากรุงศรีอยุธยา ครั้นรู้ว่าพระเจ้าชนะสิบทิศสิ้นพระชนม์แล้ว ก็ยกกองทัพขึ้นมาเมือง

หงสาวดีโดยทางด่านแม่ตะเมาะ ว่าจะธนะมาช่วยกันทำพระราช
สงครามคเมืองฮังจะ ครั้นถึงปลายแดนเมืองหงสาวดี พระราช
บุตรนกกตบคิดขบถ กวาดครัวหัวเมืองปลายแดนได้แตกกตบคน
ไปกรุงศรีอยุธยา ครั้นพระเจ้าหนังกได้ทรงทราบก็ ทรงพระ โกรธ
จึงตรัสสั่ง ให้พระราชบุตรผู้ใหญ่ชื่อมังสาเกยต อันเป็นที่พระมหา
อุปราช ยกกองทัพไปตามจับพระราชบุตรกรุงไทยให้จงได้ พระ
มหาอุปราชก็ยกกองทัพตามมา พอพระราชบุตรกรุงไทยยกข้าม
แม่น้ำจัตตองไปแล้ว พระมหาอุปราชเห็นจะตามไปไม่ทัน จึงยก
กองทัพกลับมากราบทุ่งพระเจ้าหงสาวดี ๆ ก็ยังทรงพระโกรธ ทรง
ดำริจะไปตีกรุงศรีอยุธยาให้จงได้

๑ ถัดกราช ๘๕๘ ปี พระเจ้าหงสาวดีจึงตรัสสั่งให้พระเจ้าเชียง
ใหม่ยกทัพลงไปตีกรุงศรีอยุธยาโดยทางเมืองกำแพงเพชร ตรัสสั่ง
ให้เจ้าเมืองพัตมยกเข้าไปทางเมืองกาญจนบุรี ให้ถึงพร้อมกัน
แล้ว ช่วยกันระดมตีกรุงศรีอยุธยาให้จงได้ พระราชบุตรทั้งสอง
ของพระเจ้ากรุงศรีอยุธยา ก็รับอาสาพระราชบิดามาทำสงคราม ต่
กองทัพเมืองหงสาวดีทางเหนือทางใต้แตกกลับม้วน

๑ ถัดกราช ๘๖๐ ปีเดือนเจ็ดชนคาค้าง บังเกิดอศักรรย์ พระ
อาทิตย์เป็นสุริยุปราคามืดไปสิ้นวันยี่ค่ำ ครั้นถึง ณ.วันของการเดือนเจ็ด
ชนคาค้าง บังเกิดแผ่นดินไหว พระเจดีย์เมืองว่างกรุงหงสาวดีลงมา
เพียงชนกลาง พระเจ้าหงสาวดี จึงตรัสสั่งให้ขุนนางผู้ใหญ่เป็นนาย
การกะเกณฑ์กันทำให้ปรกติดังเก่า

๑ ถัศักราช ๘๓๓ ปี พระเจ้าหงษาวดีจึงยกกองทัพเข้าไปกรุงศรี
อยุธยาโดยทางด่านเชียงทอง ยกวงไปตั้งลงฐานเมืองแล้ว ทำ
การตบค่ายประชิดกรุงศรีอยุธยาอยู่ ถึงหกเดือนก็ยัง ไม่มีความปราศ
ครนถึงเทศกาดฝนก็ยกทัพกลับไปเมืองหงษาวดี

๑ ถัศักราช ๘๓๓ ปี พระเจ้าหงษาวดียกทัพเข้าไปตั้งกรุงศรี
อยุธยาอีกครั้งหนึ่ง ครั้นไม่ได้แตกกลับมากองตั้งหน้าพระเจ้า
หงษาวดีเรียดขาดฝีมือพระราชบุตรกรุงไทยทั้งสองพี่น้อง ออก
พระโอรสรู้ว่าเด็กสองคนพี่น้อง นานไปเบื้องหน้าจะขึ้นมอญ จะ
จับเอาพวกมอญไปเป็นเชลยเป็นหมัน จึงตั้งหน้าพระเจ้าหงษาวดี
ก็มีใบบอกไปทำสงครามจับไป ครั้นถึงถัศักราช ๘๔๐ ปี พระเจ้า
หงษาวดีได้ฟังข่าวว่าพระเจ้ากรุงศรีอยุธยา ผู้เป็นพระราชบิดาของ
พระราชกุมารทั้งสองนั้นสวรรคตแล้ว จึงคิดส่งพระมหาอุปราชให้
ยกกองทัพเข้าไปตั้งกรุงศรีอยุธยาอีกครั้งหนึ่ง ให้พระเจ้าเชียงใหม่
เป็นทัพหน้า พระมหาอุปราชเป็นทัพหลัง ยกเข้าไปโดยทางด่าน
กาญจนบุรี

๑ ฝ่ายพระเจ้ากรุงไทยทั้งสองพี่น้อง ครั้นทรงทราบเดชะกรบยก
ทัพออกไป จึงพบกับพระมหาอุปราชณแขวงเมืองสุพรรณบุรี ขณะ
นั้นรามัญกับไทยได้รบกันเป็นสามารถ พระเจ้ากรุงไทยผู้เป็นพระ
เชษฐาได้ช้างเข้าไปรบกับช้างพระมหาอุปราช ช้างมหาอุปราช
เสียทีเบียดไป พระเจ้ากรุงไทยพันด้วยพระแสงง้าว พระมหา
อุปราชก็ถึงแก่กรรมในทันใด

๑ ฝ่ายพวกพม่ารามัญทั้งปวง ก็แตกถล่มมาณเมืองหงสาวดี
 แล้วกราบขอโทษให้กราบ พระเจ้าหงสาวดีได้ทรงฟังศกพระทัย
 นึก มีความโศกาลัยถึงพระราชบุตรเป็นกำลัง ตั้งแต่นั้นมาก
 ให้ระอาฝีมือไทย มิได้คิดที่จะมาคกรงศรีอยุธยาสืบไป

๑ ลูกศักราช ๘๔๒ ปี ฝ่ายพระเจ้าเชียงใหม่ ได้ยินข่าวว่าพระ
 เจ้ากรุงศรีอยุธยาจะยกทัพออกไปตีเมืองหงสาวดี ให้เกรงกลัวพระ
 เจ้ากรุงศรีอยุธยานัก จึงแต่งเครื่องราชบรรณาการลงไปถวาย ขอ
 เป็นเมืองขึ้นแก่กรุงศรีอยุธยา ในศักราช ๘๔๒ ปีนี้ พระเจ้า
 กรุงศรีอยุธยา จึงให้เสนาบดีออกไปตีเมืองทวายเมืองมะริดเมือง
 ตะนาวใต้ พระเจ้าหงสาวดีไม่ได้คิดตั้งให้ยกกองทัพมาตีเอาเมืองท
 วายนั่น เมืองทวายนั้นก็เป็นเขตแดนของกรุงศรีอยุธยาตั้งแต่นั้นมา
 ครั้นนั้นสงครามมอญกับไทยงดกันไปถนัดใจ รามัญทั้งปวงกลัว
 อานุภาพพระเจ้ากรุงศรีอยุธยาทางส่งพระองค์นั้น รามัญเรียกชื่อว่า
 ตะระบากาตะ แปลว่าเจ้าของพี่น้อง

๑ ฝ่ายพระเจ้านั้นผู้เป็นใหญ่ในเมืองหงสาวดี ภายหลังให้บังเกิด
 ความดังเวชพระทัยนัก ด้วยคิดถึงพระองค์ที่ทรงพระราชา จึงคิดตั้ง
 ให้พระยาตะละเป็นแม่กอง เอาทองคำหนักห้าซั่ง เงินหนักห้าซั่ง
 ไปเฝ้าขีดยอดพระเจ้ายี่ร่างกุ้ง แล้วให้วัดด้วยทองคำเงิน ได้ห่อละมั่ง
 ทองคำหนักสี่ซั่ง แลวนบรชาไว้แล้ว ทรงพระอุตสาหะบำเพ็ญกุศล
 เป็นอันมาก ครั้นอยู่มาหัวเมืองรามัญทั้งปวง เห็นพระเจ้า

หนักหย่อนกำลังลงแล้ว
แต่ก่อน

ก็ชวนกันกระต้างกระเตื้องไม่ปรกติเหมือน

๑๐ ฤกษ์กราช ๘๕๐ ปี พระเจ้ากรุงศรีอยุธยาได้ทรงทราบข่าวหัว
เมืองมอญทั้งปวงไม่เป็นปรกติ จึงตรัสสั่งให้เจ้าพระยาจักรเป็นแม่
กองทัพหน้า พระเจ้ากรุงศรีอยุธยาทั้งสองพระองค์เป็นทัพหลวง ยก
ออกไปโดยทางด่านพระเจดีย์สามองค์ ต่อกองมาได้จนถึงเมืองมะ
ตะมะ ขณะนั้นพระเจ้าหงษาวดีประชวรอยู่ จึงมีรับสั่งให้หาเจ้า
เมืองคองคองมาช่วยบองกันเมืองหงษาวดี เจ้าเมืองคองคองเห็นว่า
รับกองทัพไทยในเมืองหงษาวดีนั้นไม่หยุด จึงเชิญพระเจ้าหงษาวดี
กวาดครัวชาวเมืองออกจากเมือง เมาเมืองหงษาวดีเสีย พาพระเจ้า
หนักไปรักษาไว้ณเมืองคองคอง

๑๑ ฝ่ายพระเจ้ากรุงศรีอยุธยาเมื่อได้เมืองมะตะมะแล้ว ก็ยก
ทัพไปณเมืองหงษาวดีในเดือนสาม ครั้นเห็นเมืองร้างอยู่ จึงรู้ว่า
เจ้าเมืองคองคองพาพระเจ้าหงษาวดีไป

๑๒ ฤกษ์กราช ๘๕๓ ปี เดือนธันวาคมขึ้นสิบเช็ดค่ำ ก็รับเสด็จไป
ล้อมเมืองคองคอง ขณะนั้นกองทัพไทยขาดเสบียงอาหาร เห็นจะทำ
การไปไม่ตลอด ก็ให้ล่าทัพกลับมาจากเมืองคองคอง แล้วให้
กวาดครัวรวมเข้าปกรณศรีอยุธยาครั้งนั้นมากนัก พระเจ้านัก
ครองราชสมบัติอยู่ในเมืองหงษาวดีสิบปี ฤกษ์กราช ๘๕๔ ปี ขึ้น
พระชนม์ในเมืองคองคอง ครั้นนั้นหัวเมืองมอญทั้งปวงไม่ไปขึ้นแก่เมือง
คองคอง เข้าไปขึ้นแก่กรุงศรีอยุธยาโดยมาก ในฤกษ์กราช ๘๕๔ ปี

นั้น พระยาของจางเตงครองราชบรรณาการเข้าไปถวายพระเจ้า
กรุงไทย ขอเป็นเมืองขึ้นสืบไป ครั้นนรารมัญประเทศทงปวงไปขึ้น
แก่กรุงศรีอยุธยาหงัน

๑ ฝ่ายพระเจ้าอังวะ ก็มีไถ้ลงมาเบียดเบียนหัวเมือง รามัญทง
ปวง ด้วยเกรงอำนาจพระเจ้ากรุงศรีอยุธยา แต่ประเทศ
รามัญมาชนอยู่กับกรุงศรีอยุธยาประมาณเจ็ดปี ครั้นภายหลังกรุง
ศรีอยุธยาเปลี่ยนแผ่นดินใหม่ พระเจ้าแผ่นดินซึ่งเป็นใหญ่ในภายหลัง
นั้นเพิกเฉยเสีย มิได้ทรงระวังรามัญประเทศ หัวเมืองมอญทง
ปวงกตงแข็งเมืองเป็นแพนทุก ๆ อยู่ตามลำพัง ไม่มีเมืองใดเป็น
ใหญ่กว่ากัน

๑ ดุคักราช ๘๖๒ ปี ยังมีฝรั่งนายกำนันคนหนึ่ง ชื่อกัปตันหนชรา
เป็นคนมทรพมามาก ก่อตั้งค่ายอยู่ณ เมืองเตี๋ยง แลฝรั่ง
มีสติปัญญามาก รู้จักเอาใจชนนางแลราษฎรทงปวง ณะนั้น
เจ้าเมืองเตี๋ยงร้ายกาจนัก เบียดเบียนชนนาง เบียดเบียนราษฎร
ทงปวงได้ความลำบาก กับคนหนชราจึงคิดกันกับชาวเมืองทงปวง
พร้อมใจกันเหวทิศจับได้เจ้าเมืองเตี๋ยงเสีย แล้วชนนางแลราษฎร
ทงปวงยกกับคนหนชราขึ้นเป็นใหญ่ในเมืองเตี๋ยง แลพระยาฝรั่ง
นั้นมิได้มีถือพระพุทธรูปค้ำหน้า เป็นแต่มีขลุ่ยดอกรักษาพระเจดีย์ใหญ่
แลอารามทงปวง ตามธรรมเนียมเจ้าแผ่นดินแต่ก่อน ครั้นนมพระ
มหาเถรต้ององค์ แลเจ้าอธิการองค์พุทธ แลเจ้าอธิการเคอะจะเจ
ได้ชักชวนชาวบ้านชาวเมืองทงปวงบำรุงพระพุทธรูปค้ำหน้า ช่อมแปลง

อาวาสเจดพระมหาธาตุเจดีย์ซึ่งปรักหักพัง แดชกษวณคนทั้งปวงบำเพ็ญ
 ทานรักษาศีลตามลัทธิบุญญา พระพุทธศาสดาในประเทศนั้นจึงยังบริบูรณ์
 อยู่ แดพระเจ้าแผ่นดินล้านช้างค้อ คือพระเจ้าฝางมั่งได้ถือนาง
 พระเจ้าฝางมั่งศรีหนิง พระเจ้านันทกษัตริย์ ได้เป็นใหญ่ในเมืองหงสาวดี
 ตั้งศักราช ๘๐๓ ปี มาจนศักราช ๘๕๕ ปี แดพระเจ้า
 รชชกษัตริย์ เป็นพระเจ้าแผ่นดินวงศ์รามัญแทรกเข้ามาหนึ่ง จึง
 เป็นหาญสู้รบด้วยกัน ตั้งแต่นั้นมารามัญประเทศทั้งปวงจึงไป ชนแก่
 กรุงไทยได้เจ็ดปี ครั้นเมื่อเมืองมอญทั้งปวงต่างเมืองต่าง อยู่ตามลำพัง
 ส่วนเมืองทวายก็ตั้งแขวงเมืองอยู่ต่างต่าง มิได้มาขึ้นแก่กรุงศรีอยุธยา
 พระเจ้ากรุงศรีอยุธยาทรงเพิกเฉยเสีย มิได้ยกมาปราบปราม ให้อยู่
 ในอำนาจเหมือนแต่ก่อน ยังธนะอยู่กันกรุงศรีอยุธยาแต่เมืองมฤค
 เมืองตานวสีเมืองเก่านัน เมืองพระยาตากันหันตราเป็นเจ้าเมืองเดรัย
 ได้ สิบสองปี

๑๑ ๑๖๕ ปี ครั้นนั้นพระเจ้าองค์ครองคันทัน รามัญ
 ทรงหลายเรียกว่า ตะระนันชระเต็งมณิก คำไทยว่าพระเจ้าปราชญ์
 สาททองกลดแก้ว เป็นพระราชนัดดาของพระเจ้าฝางมั่งศรี ครั้น
 รู้ว่าหัวเมืองมอญทั้งปวงไม่เป็นปรีดิ์พร้อมเพรียงกัน จึงยกกองทัพ
 ทัพลงมาปราบปรามได้เมืองมอญทั้งปวงตลอดมาจนเมืองทวาย แล้ว
 จึงยกไปตีเมืองมฤคเมืองตานวสี เจ้าเมืองมฤคเจ้าเมืองตานวสี ไม่
 เห็นกองทัพกรุงศรีอยุธยาออกมาสวดย ก็น้อมขึ้นแก่พระเจ้าองค์
 แล้วพระเจ้าองค์ครองคันทันตั้งขุนนางพม่าขุนนางรามัญ ให้เกณฑ์กันสร้าง

เมืองหงษาวตชนให้คงตั้งเก่า แล้วพระเจ้าอังวะจะยกทัพกลับชนไป
เมืองอังวะ แลขณะเมื่อพระเจ้าอังวะยกกองทัพมาตีเมืองเสร์ยงหน
พระยาภักตหันหิรธาเห็นว่าสู้พม่าไม่ได้ ก็พาพวกพ้องลงกำปั่นหนี
ไปลงเมืองฝรัง ขณะเมื่อพระเจ้าปราสาททองทอดก่อกำแพง ต่อมา
ปราบปรามประเทศรามัญทงปวงนั้น

๑ ฝ่ายพระเจ้าเชียงใหม่ ได้ทราบข่าวจึงตรัสปรึกษาด้วยเสนาท้าว
พระยาตากทงปวงว่า บัดนี้พระเจ้าอังวะจะลงไปย้ายหัวเมืองรามัญทง
ปวงให้อยู่ในอำนาจจีน จนแต่เมืองมฤตเมืองคณา ซึ่งชนอยู่
แก่พระเจ้ากรุงศรีอยุธยาหน พระเจ้าอังวะจะก่ได้ พระเจ้ากรุง
ศรีอยุธยาจะเพิกเฉยเสีย ไม่ยกกองทัพไปช่วยป้องกันเมืองชนของ
พระองค์ ถ้า मैंเราจะยังลงไปชนแก่กรุงศรีอยุธยาอยู่ मैं
พระเจ้าอังวะจะยกมาตี พระเจ้ากรุงศรีอยุธยาจะไม่ยกมาช่วย พวก
เราจะได้อำนาจมากเป็นมั่นคง จำเราจะแต่งทูตนำเครื่องราช
บรรณาการขึ้นไปถวายพระเจ้าอังวะ ขอเป็นเมืองชนจึงจะพ้นอันตราย
ท่านทงปวงจะเห็นประการใด เสนาท้าวพระยาตากทงปวงก็เห็นชอบ
ด้วย ครั้นถึงศักราช ๘๖๖ ปี พระเจ้าเชียงใหม่จึงจัดเครื่อง
ราชบรรณาการ มอบให้ราชทูตคุมขึ้นไปเฝ้าพระเจ้าอังวะๆ ก็มพระ
ทัยยินดีนัก แล้วพระราชทานรางวัลแก่ทูตเป็นอันมาก ตั้งแต่
นั้นมาเมืองเชียงใหม่ เมืองลำพูน เมืองนครลำปาง ก็ไปขึ้นแก่
เมืองอังวะ

๑๑ ถัดจากราช ๘๗๓ ปี เป็นปลายปี พระเจ้าปราสาททองทอดแค้น
จึงจัดให้พระราชวงศ์องค์หนึ่งยกรักษาเมืองอังวะ แล้วจึงพาพวกพ้อง
ยกลงมาตั้งอยู่ณเมืองหงสาวดี จึงตั้งราชบุตรชื่อนมรายดปะเบ็น
พระมหาอุปราชเมืองหงสาวดี

๑๒ ถัดจากราช ๘๗๔ ปี ณวันพุธเดือนห้าขึ้นแปดค่ำ พระเจ้าปราสาท
ทองทอดแค้นจึงจัดรามัญสี่สิบสองครัว ถวายเป็นข้าพระเกศราช
ณเมืองย่างกุ้ง พระเจ้าปราสาททองทอดแค้นไม่ได้กลับมาเมือง
อังวะอีก เล็ดจ้อยครองราชสมบัติณเมืองหงสาวดี ไม่เล็ดจ้อยในเมือง
ออกไปตั้งพระราชวังอยู่ณตำบลเกดละระเกบ แปลว่าสวน เหตุตั้งนั้นชาว
เมืองจึงเรียกว่าพระเจ้าเกดละระเกบ คำไทยว่าพระเจ้าสวน ได้ปฏิ
สังขรณ์ซ่อมแปลงมณฑลพระเจดีย์ย่างกุ้งไว้มาก ได้ครองราชสมบัติใน
เมืองอังวะ ๖ ปี ในเมืองหงสาวดี ๖ ปี

๑๓ ถัดจากราช ๘๘๐ ปี ณวันพฤหัสบดีเดือนแปดขึ้นสี่ค่ำ พระ
เจ้าเกดละระเกบภักดิ์พระชนม จึ่งพระโอรสพระเจ้าเกดละระเกบ
ชื่อนมรายดปะ ได้เป็นพระเจ้าแผ่นดินในวันศุกร์เดือนเก้าแรมสี่ค่ำ
จึงเล็ดจ้อยเข้าไปอยู่ที่พระราชวังเก่าในเมืองหงสาวดี ครองราชสมบัติ
อยู่หนึ่งปี ถัดจากราช ๘๘๓ ปี ภักดิ์พระชนม ภายหลังเจ้าเมือง
ระเทมเป็นเชลยองค์เจ้าแผ่นดินพม่า ได้เป็นเจ้าแผ่นดินในเมืองหงสาวดี
แต่ในศักราช ๘๘๓ ปี วันเสาร์เดือนสามแรมหกค่ำ เพลา
คำแก้วนาฬิกาหนึ่ง เกิดอัศจรรย์แผ่นดินไหว นัตถยอตพระเจดีย์
ย่างกุ้งหักตกลงในทิศอาคเนย์ ภายหลังพระเจ้าแผ่นดินนั้นได้ยกชน

ได้เป็นปรกติตั้งเท่า ฤกษ์กราช ๘๘๖ ปี ณ วันอังคารเดือนอ้าย
พระเจ้าตะเทิมธรรมราชาทรงขึ้นไปครองราชสมบัติ ณ เมืองอังวะได้ตั้ง

๑ ฤกษ์กราช ๙๐๐ ปี ณ วันอาทิตย์เดือนห้าขึ้นแปดค่ำ นัทร
ยอดพระเจดีย์ร้างทุ่งหักตกลงมาอีก ครั้นพระเจ้าอังวะได้ทรงทราบ
ก็ทรงพระจิตว่าคำโบราณว่าไว้ว่า ถ้าฤกษ์ครบ ๙๐๐ ปีแล้ว
บ้านเมืองจะไม่เป็นสุข จะเกิดภัยไปทุกประเทศ แลบัดนี้เกิด
เหตุใหญ่ฉัตรยอดพระมหาเจดีย์หักลงมา จำเราจะทำกุศลให้ระงับ
เหตุร้ายนั้นเสีย ครั้นถึงเดือนหกขึ้นสี่ค่ำจึงให้บอกนาถ ๙๐๐ รูป
จำเริญ ให้เท่ากันกับฤกษ์กราช ครั้นถึง ณ วันจันทร์เดือนหกขึ้นแปดค่ำ
บอกนาถได้ครบ ๙๐๐ รูปจำเริญแล้ว จึงแต่พระราชกุศลไปให้ทั่ว
สัตว์ทั้งปวง

๑ ฤกษ์กราช ๙๐๒ ปี โดยที่ฉัตรยอดพระเจดีย์ขึ้นไว้ตั้งเท่า
พระยาตะเทิมธรรมราชานันเมื่อแรกได้ราชสมบัติในเมื่องพะโค คือ
เมื่องหงษาวดีนั้น ฤกษ์กราช ๘๘๖ ปี จึงกลับไปเมื่องอังวะ
อยู่ได้ตั้ง ๑๐๓๓ ปี พระเจ้าตะเทิมธรรมราชา
พระชนม์ในเมื่องอังวะ บุตรพระยาตะเทิมขึ้นนิตะยะ บางทีเรียกว่า
นันทะยะได้ราชสมบัติต่อมา ในฤกษ์กราช ๙๐๓๓ ปี ฉัตรยอด
พระเจดีย์ร้างทุ่งหนเอนไป จึงมีรับสั่งให้ถอนฉัตรนั้นขึ้นไปเมื่องอังวะ
ครั้นซ่อมแซมดีแล้วจึงให้เอาลงไปยังที่ไว้ตั้งเท่า

๑ ฤกษ์กราช ๙๐๓๘ ปี พวกกองทัพนักรบย้ายมาตั้งเมื่อง
อังวะ

๑ ฝ่ายพระเจ้าเชียงใหม่กลัวว่า กองทัพย่อได้เมืองอังวะแล้วจะยกลงมาตีเมืองเชียงใหม่ จึงใช้ราชทูตลงไปบอกกองทัพพระเจ้ากรุงศรีอยุธยา ๆ ก็ให้จັกกกองทัพขึ้นไปรักษาเมืองเชียงใหม่

๑ ฝ่ายพระเจ้าอังวะ เมื่อกองทัพย่อมาตีเมืองอยู่ครึ่งหนึ่ง จึงมีรับสั่งลงมาตั้งพม่าซึ่งเป็นใหญ่ในเมืองรามัญทั้งปวง ให้เกณฑ์พวกรามัญขึ้นไปช่วยป้องกันเมืองอังวะ ครึ่งหนึ่งพระราชวงศ์พระเจ้าอังวะองค์หนึ่ง ชื่อมิ่งนทมิตร ได้มาเป็นเจ้าเมืองเมาระตะมะ จึงเกณฑ์พวกรามัญขึ้นไปช่วยเมืองอังวะ แลรามัญทั้งปวงหัดกันเสียมาก มิ่งนทมิตรจึงให้ตามจับมาได้บ้าง จึงให้เอาพวกรามัญที่เห็นตาพทงหลายนั้นเอาออกเคียดเคียดด้วยเพลิง ชุนนางรามัญทั้งปวงจึงชักชวนกันเป็นขบถ แลพวกมอญคนแฉะก็จกเคียดเคียดเผาเมืองเมาระตะมะชน แลชักชวนกันจับมิ่งนทมิตรเจ้าเมืองคุมตวไว้มั่นคงแล้ว ก็พากันอพยพเข้าไปณกรุงศรีอยุธยา แลเอาตัวมิ่งนทมิตรนั้นเข้าไปด้วย

๑ ฝ่ายกองทัพย่อซึ่งมาตีเมืองอังวะอยู่นั้น พอขาดเสบียงอาหารก็เลิกทัพกลับไป

๑ ภายหลังพระเจ้าันตะยะผู้เป็นพระเจ้าอังวะ ได้ทรงทราบจ๋ามอญเมืองเมาระตะมะเป็นขบถ ก็ทรงพระพิโรธนัก จึงตรัสสั่งให้พระราชวงศ์องค์หนึ่งนามว่ามิ่งสุรราชา ให้เป็นแม่ทัพยกตามไปจับมอญให้จงได้ มิ่งสุรราชายกกองทัพลงมาเมืองเมาระตะมะ แล้วรับติดตามคร่อมมอญเข้าไปตั้งอยู่ที่ปลายแดนเมืองกาญจนบุรี แลด้วย

หนังสือเข้าไปถึงเจ้าเมืองกาญจนบุรี ให้เอาความไปแจ้งแก่เสนาบดีใน
กรุงศรีอยุธยา ว่าจะขอเอาครัวมอญคนออกไป ครั้นพระเจ้า
กรุงศรีอยุธยาได้ทรงทราบ ก็ไม่ยอมส่งครัวมอญออกไป พระ
เจ้ากรุงศรีอยุธยาจึงเกณฑ์กองทัพ ให้เจ้าพระยาโกษาเสนาบดีเป็น
แม่ทัพออกไปรบกับพวกพม่าณตำบลปลายด้านเมืองกาญจนบุรี กอง
ทัพพม่าต่อสู้ไม่ได้แตกไปหลายครั้ง มังสวราชแม่ทัพจึงปรึกษากับ
คิงจาโมกับเมียนวุ่นทั้งสองซึ่งเป็นทัพหน้า ถัดทัพกลับมาเมืองเมะตะมะ
จัดการที่เมืองเมะตะมะให้ราบคาบแล้ว ก็ยกขึ้นไปเมืองอังวะ กราบ
ทูลเหตุนี้แก่พระเจ้าอังวะททุกประการ พระเจ้าอังวะได้ทรงทราบก็ครั้น
คร้ามกองทัพไทย มีคิดคิดจะใหยกลงไปตีกรุงศรีอยุธยาต่อไปอีก

๑๑ ฤกษ์กราช ๓๐๒๐ ปี วันพฤหัสบดี เดือนห้า แรมเจ็ดค่ำ เกิดลมพายุ
ใหญ่ ต้นไม้ใหญ่ในป่าหักโค่นไปเป็นอันมาก เดยยอดฉัตรพระเจดีย์
ร่วงกึ่งเขนไปอีก

๑๒ ฤกษ์กราช ๓๐๒๓ ปี วันเสาร์ เดือนเจ็ด แรมเจ็ดค่ำ พระเจ้า
นันทะยัสนพระชนม จักรพรรดิราชบุตรพระเจ้าระเทมอังกองคหิง เป็น
น้องพระเจ้านันทะยั ส้อมมังรายกะยอของ ได้ครองราชสมบัติใน
เมืองอังวะ ในฤกษ์กราช ๓๐๒๓ ปี ณวันจันทร์ เดือนสาม ขึ้นสิบค่ำ เพลา
บ่ายสี่โมงเกิดแผ่นดินไหว ฉัตรยอดพระเจดีย์ร่วงกึ่งตกลงมาข้าง
ทิศตะวันตกเฉียงใต้ พระเจ้ามังรายกะยอของได้ทราบเหตุนี้ จึงตรัส
ถามไพร่ท่งปวง ๆ ทูลทำนายว่า ปีหน้าจะเกิดศึกในประเทศพม่ารามัญ
แล้วฉัตรยอดพระมหาเจดีย์ตกลงในตะวันตกเฉียงใต้ เพราะลมร้าย

พม่าแต่ทิศตะวันออกเฉียงใต้ เห็นว่าข้าศึกจะมาแต่ทิศตะวันออก
เฉียงใต้ พระเจ้าอังวะได้ทรงฟังดังนั้นก็ไม่สบายพระทัย จึงตรัสสั่งให้เอา
ฉัตรยศพระเจดีย์ขึ้นไปซ่อมแซมที่เมืองอังวะ

๑ ฤกษ์กราช ๑๐๕๔ ปี พระเจ้ากรุงศรีอยุธยาได้ทรงทราบข่าวอัน
ขุนนางรามัญทั้งหลายในเมืงเมาะตะมะ เมืองจัตตอง บอกเข้าไป
ว่า บัดนี้พระเจ้าอังวะองค์ก่อนนั้นสิ้นพระชนม์แล้ว พระอนุชาองค์
ราชสมบัติใหม่ หวังเมืองมอญทั้งปวงจะชวนกันแข็งเมืองขึ้น ขอให้
กองทัพกรุงศรีอยุธยาศึกออกมาเถิด พวกรามัญทั้งปวงจะช่วยเป็น
กำลัง พระเจ้ากรุงศรีอยุธยาดึงรั้งกองทัพเป็นสองฝ่าย ให้เจ้าพระยา
โกษาเด่นนามบิดเป็นแม่ทัพยกไปทางด้านพระเจดีย์ด้ามองค์ ไปยังอยู่เมือง
เมาะตะมะทัพหนึ่ง ให้พระยาตากแพงเพชรเป็นแม่ทัพยกไปทางด้าน
บ้านระแหง ไปบรรจบกันที่เมืองเมาะตะมะเป็นแม่ทัพ ให้พระยาดัศ
ราชเดโชขึ้นไปณเมืองเชียงใหม่ เกณฑ์พวกลาวเชียงใหม่ เมือง
คำพัน เมืองนคร เข้ากองทัพ ยกออกไปข้างด้านเชียงใหม่ให้
ถึงเมืองจัตตอง แล้วให้เกณฑ์รามัญเมืองจัตตองเข้ากองทัพ แล้ว
ยกลงไปสมทบทัพหลวงณเมืองเมาะตะมะ ครั้นนายทัพนายกองทั้งปวง
ยกออกมาถึงเมืองเมาะตะมะ พวกรามัญทั้งปวงชวนกันมาเข้ากองทัพ
ไทยเป็นอันมาก แม่ทัพใหญ่จึงให้ยกไปตีเมืองหงสาวดี เมืองเดียว
เมืองร่างกุ้ง ก็ได้โดยง่าย พม่าซึ่งเป็นเจ้าเมืองทั้งปวง เมื่อเห็น
รามัญทั้งปวงเป็นใจด้วยไทยแล้ว ก็พากันหนีกลับขึ้นไปเมืองอังวะ
เจ้าพระยาโกษาเด่นนาจึงจัดพลไทยหุดรามัญเป็นทัพเรือทัพบก ขึ้น

ไปจากเมืองร้างกรุง ให้รบยกขึ้นไปตีหัวเมืองรามัญเมืองพม่าทางปอง
แตกสิ้น จนถึงเมืองประกันคือเมืองภูกาม อันเป็นเมืองหลวงเก่า
จึงให้ตั้งค่ายประชิดเมืองภูกาม แด่เมืองภูกามนั้นพระเจ้าองค์ธรรมมัง
ให้พระราชบุตรชื่อมั่งจาเดิมเป็นเจ้าเมืองจาเด ให้ตั้งเมืองจาเดเสีย
ถอยขึ้นมาตั้งรบอยู่ที่เมืองภูกาม ด้วยเมืองนั้นเก่าแพงมั่นคงนัก เจ้า
เมืองมั่งจาเดก็มารักษาอยู่ที่เมืองภูกาม บิดประตุมองขึ้นรักษานา
เชิงเทินไว้มั่นคง กองทัพไทยจะหักเข้าไปไม่ได้

๓ ขณะนั้นในแคว้นแคว้นเมืองอังวะชาวพม่านัก เกิดอันตรายเจ็บไข้
ตายกันมาก พวกกองทัพขุดดินฝังลงจึงช่วยกันดำทศพกลับไป ครั้น
นั้นพวกรามัญทั้งหลายครั้นเห็นพวกไทยไม่ได้เมืองอังวะ ก็ชวนกัน
อพยพรอบครัวตามกองทัพไทยเข้าไป ด้วยกลัวพม่าจะฆ่าเสียเมื่อภายหลัง
ครั้นกองทัพไทยกลับไปแล้ว พระเจ้าอังวะจึงให้ขุนนางผู้ใหญ่
หลายคน ยกกองทัพลงมาฉวยรามัญประเทศ ให้เกี่ยวเกลี้ยกล่อม
รามัญทั้งปวงให้เข้าอยู่ตามภูมิดำเนาเหมือนแต่ก่อน แลห้ามปรามกัน
ดุจธิดาชาติ ไม่ให้ขุนนางพม่าซุ่มเหงพวกมอญทั้งปวงสืบไป ครั้นนั้น
รามัญทั้งปวงค่อยได้ความสุข จึงไม่กำเริบวุ่นวายเหมือนครั้งก่อน
แลขุนนางพม่าทั้งปวงก็จัดพลพม่าแบ่งปันกัน แยกย้ายกันไปรักษาหัว
เมืองรามัญทั้งปวงไว้ หัวเมืองรามัญทั้งปวงก็กลับไปขึ้นแก่พระเจ้า
อังวะเหมือนแต่ก่อน

๑๑. ๑๒. ๑๓. ๑๔. ๑๕. ๑๖. ๑๗. ๑๘. ๑๙. ๒๐. ๒๑. ๒๒. ๒๓. ๒๔. ๒๕. ๒๖. ๒๗. ๒๘. ๒๙. ๓๐. ๓๑. ๓๒. ๓๓. ๓๔. ๓๕. ๓๖. ๓๗. ๓๘. ๓๙. ๔๐. ๔๑. ๔๒. ๔๓. ๔๔. ๔๕. ๔๖. ๔๗. ๔๘. ๔๙. ๕๐. ๕๑. ๕๒. ๕๓. ๕๔. ๕๕. ๕๖. ๕๗. ๕๘. ๕๙. ๖๐. ๖๑. ๖๒. ๖๓. ๖๔. ๖๕. ๖๖. ๖๗. ๖๘. ๖๙. ๗๐. ๗๑. ๗๒. ๗๓. ๗๔. ๗๕. ๗๖. ๗๗. ๗๘. ๗๙. ๘๐. ๘๑. ๘๒. ๘๓. ๘๔. ๘๕. ๘๖. ๘๗. ๘๘. ๘๙. ๙๐. ๙๑. ๙๒. ๙๓. ๙๔. ๙๕. ๙๖. ๙๗. ๙๘. ๙๙. ๑๐๐.

เมืองพะโค เมืองร่างกุ้ง ได้บูชาพระเจดีย์ด้วยเครื่องสักการบูชาเป็นอันมาก พระเจ้ามังรายกะยอของปรารภจะลงมาเยี่ยมเยียนหัวเมืองรามัญทั้งปวง ครั้นเดือนสิบสอง จึงเสด็จลงมาจนถึงเมืองร่างกุ้ง แล้วสั่งให้ราชบุรุษทั้งปวงไปเที่ยวสอดแนม สืบถาม ปาก ราษฎรทั้งปวง ว่าในหัวเมืองมอญจนถึงเมืองทวาย เจ้าเมืองแสนนางผู้ใดทำข่มเหง ข่มขี่ให้ราษฎรได้รับความเดือดร้อนบ้าง ถ้าได้ทรงฟังว่าเจ้าเมืองแสนนางผู้ใด ส่งเคราะห์ราษฎรโดยทุจริต แด่ราษฎร สรรเสริญ ผู้หนึ่งมาก ก็รับสั่งให้หามาพระราชทานรางวัลแด่ยศศักดิ์เพิ่มเติมขึ้นไป ถ้าเจ้าเมืองแสนนางผู้ใดทำให้ราษฎรได้รับความเดือดร้อน ก็ให้ส่งโทษตามโทษานุโทษ ถ้าทำผิดมากหนัก ให้ประหารชีวิตเสียทีเดียว ครั้นนั้นรามัญทั้งปวง ชวนกันยกมือไหว้สรรเสริญพระเดชพระคุณพระเจ้าอังวะเป็นอันมาก พระเจ้าอังวะจึงให้ยกฉัตรยอดพระเจดีย์ร่างกุ้งซึ่งหักลงมาในครั้งก่อนนั้นให้เป็นปรกติดังเก่า แล้วจึงเสด็จกลับขึ้นไปณเมืองอังวะ ตั้งแต่นั้นมาหัวเมืองรามัญทั้งปวงก็ราบคาบอยู่เป็นอันดี แต่เมืองมฤตเมืองคนาสองเมืองนั้น พระเจ้ากรุงศรีอยุธยาให้ขุนนางมารักษายู่ แต่เมืองถางพุงคำ คือเมืองเซียงใหม่ เมืองถ่าพูน เมืองนคร พระเจ้ากรุงไทยก็ให้ขุนนางไทยไปกำกับอยู่ พระเจ้าอังวะก็มิได้ให้กองทัพไปตีหัวเมืองปากไตฝ่ายเหนือทั้งห้าตามตลิ่งต่อไป ด้วยกลัวจะเกิดวิวาททำสงครามกันไปในภายหน้า ราษฎรทั้งปวงจะได้ความเดือดร้อน ไทยกับพม่าก็งดสงครามกันมาตั้งแต่นั้น

๑๑ ถุศักราช ๓๐๒๖ ปี เดือนอ้ายขึ้นสิบห้าวันจันทร์ แผ่นดินไหว
 อักกรงหน่ง ขอดพระเจดยวรางกงตกลงมาหลายชั้น อินทจักรหัก
 ห้าศอกสองกระเบียด ตกลงข้างทิศตะวันตก องค์พระเจดยวราง
 ไปมาก

๑๒ ถุศักราช ๓๐๒๗ ปี วันจันทร์เดือนยชนเถาค่า พระเจ้ามังราย
 ภายของ ตรัสสั่งให้จัดฝังอินทจักร ในศักราช ๓๐๒๗ ปี วันศุกร์
 เดือนสามขึ้นสิบสองค่ำ ให้ยกยอดพระเจดยวรางกงอักกรงหน่ง มี
 การมหรสพสมโภชต่าง ๆ เมื่อพระเจ้ามังรายภายของแรกได้ราช
 สัมบัคณ พระชนมายุสามสิบเก้าปี อยู่ในราชสมบัติสามสิบสี่ปี

๑๓ ถุศักราช ๓๐๒๘ ปี วันอาทิตย์เดือนห้าแรมสิบเอ็ดค่ำ พระเจ้า
 มังรายภายของ พระชนมายุ ๓๓ ปีสิ้นพระชนม์ จึงอินแชะแมงราช
 บุตรได้ราชภิเชก วันอังคารเดือนสิบวันหกค่ำ ชาวเมืองท่งหลาย
 เรียกเจ้าแผ่นดินนั้นว่าเนมะโยแมง แปลว่าเจ้าอาทิตย์ อยู่ในราช
 สมบัตยสืบเจดีย์ ถุศักราช ๓๐๒๙ ปี เนมะโยแมงสิ้นพระชนม์
 พระราชบุตรพระเจ้าเนมะโยแมงชื่อมังดาวะมิน ได้เสวยราชสมบัติใน
 เมืองอังวะต่อมา

๑๔ ถุศักราช ๓๐๒๙ ปี พระเจ้ากรุงศรีอยุธยาพระองค์หนึ่ง ทรง
 พระนามพระเจ้าบรมมิกกราช ปรารถนาจะเป็นพระราชไมตรีกับพระเจ้า
 อังวะ ให้ราชทูตนำเครื่องราชบรรณาการขึ้นไปเมืองอังวะ เสด็จมา
 นำขึ้นเฝ้า ราชทูตไทยจึงถวายพระราชสาส์นเครื่องราชบรรณาการ
 พระเจ้าอังวะได้ทรงฟังพระราชสาส์นซึ่งมาส่งทางพระราชไมตรีนั้น ก็

ยินดีในพระทัยนัก จึงตรัสปราชัยด้วยราชทูตตามธรรมเนียมแล้ว จึงให้แต่งพระราชสาส์นแด่เครื่องราชบรรณาการ คอบดงไป ณ กรุงศรีอยุธยา ดังแต่นั้นมากรุงศรีอยุธยากับกรุงอังวะก็จะเป็นทางพระราชไมตรีกัน เมื่อพระเจ้าอังวะครองราชสมบัติได้เจ็ดปี

๑) ฤกษ์กราช ๓๓๐๓ ปี เมื่อจะเกิดเหตุใหญ่ในรามัญประเทศนั้น เทพยาดำแดงนิมิตให้เห็นประจักษ์ ณ วันพฤหัสบดีเดือนห้าขึ้นสี่ค่ำ เพลาเช้าเกิดแผ่นดินไหวสะเทือนอยู่นาน นักรยอดพระเจดีย์มฤตยวงเมืองหงสาวดีนั้นหักลงมา

๑) ฤกษ์กราช ๓๓๐๔ ปี มะยว่นชนนางพม่า คือมองชวยตองกะยอ ซึ่งมาครองเมืองหงสาวดีแต่ฤกษ์กราช ๓๓๐๑ ปีนั้น รามัญทั้งหลายเรียกว่ามั่งด้าอ่อง ๆ เป็นเจ้าเมืองโตด้ามบี

๑) ฤกษ์กราช ๓๓๐๕ ปี มั่งด้าอ่องจึงคิดขบถต่อพระเจ้าอังวะ จะตั้งตนเป็นเจ้าแผ่นดินในเมืองหงสาวดี จึงคิดก่อกบฏชนนางพม่าชนนางรามัญหลายคน จึงก่อเหตุทำการมกตเจาะหุบตร ให้ประชุมพวกกรมการพร้อมกัน ให้มีงานมหรสพต่าง ๆ เจ็ดวัน ให้คนทั้งปวง ถือนาพระพิพัฒน์สัตยาบาท แดชนางรามัญว่ากล่าวขัดแย้งกัน คือล้มหยาญชหนึ่ง นายกองหนึ่ง พระปลัดหนึ่ง นายบ้านหนึ่ง มั่งด้าอ่องจึงให้สาคนทองต้นหนึ่งเสี้ย จึงชวนนางรามัญคนหนึ่งชื่อชอระแขมเป็นนายกองช้าง พระเจ้าอังวะจึงได้ให้ช่วยราชการเมืองหงสาวดี กับรองปลัด ยกระบัตร์ เป็นสามคนด้วยกัน ครั้นเห็นมั่งด้าอ่องทำวุ่นวายดังนี้ จึงปรึกษากันมีหนังสือตอบให้คนส่งทูลอริบชนไปเมือง

อังวะ ให้กราบทูลเหตุนี้แก่พระเจ้าอังวะ ครั้นพระเจ้าอังวะได้ทรง
ทราบ จึงตรัสสั่งมังมหาราช แต่รามัญเรียกว่ามังรายกะยอของ
อันเป็นเชื้อพระวงศ์ใหญ่ กับพระอนุชาต่างพระมารดาชื่อมังรายองค์
หนึ่ง รามัญเรียกว่ามองชวยเยนะระทา ให้เกณฑ์ไพร่พลหนึ่ง
ยกกองทัพมาจับมังสาอ่อง ๆ หนีไปอาศัยอยู่ในหัวเมืองทะเล เจ้า
เมืองทะเลจับมังสาอ่องได้ แล้วส่งให้มังมหาราช ๆ ก็เอาตัวมังสา
อ่องไปฆ่าเสียที่เมืองหงสาวดี มังมหาราชจึงตั้งให้มองชวยเยนะระทา
ครองเมืองหงสาวดีต่อไป มังมหาราชก็กลับไปเมืองอังวะตั้งเก่า
ครั้นอยู่มามองชวยเยนะระทานเป็นคนโง่มาก เบียดเบียนเอาทรัพย์
ฟัดเงินทองของราษฎรทำให้ผดขรึมเย็น แลพวกพ้องของมองชวย
เยนะระทานก็เที่ยวข่มเหงราษฎร อดทนไม่ไหวต่างชาวเมือง
มาเป็นภรรยา ราษฎรได้ความเดือดร้อนนัก

๑ เมื่อจุลศักราช ๑๑๐๒ ปีเดือนยี่ ยังมีชายผู้หนึ่งเป็นชาติเขมกวย
บวชเป็นภิกษุช้านานอยู่ในอารามแห่งหนึ่งข้างทิศอุดรแห่งเมืองหงสาวดี
ใกล้บ้านอเวจ บ้านนั้นพวกเงี้ยวอยู่ประมาณสามร้อยเศษ แลพระ
ภิกษุที่บวชเป็นภิกษุนั้น ได้เรียนไตรเพทแตกัมภพพยากรณ์ทั้งปวงจน
เป็นนักปราชญ์ พิจารณาเห็นว่าตัวจะมีโชคชัยได้ครองราชสมบัติใน
เมืองหงสาวดีเป็นราชวานใหญ่ แลตั้งออกจากภิกษุ เจ้าเมืองหงสาวดี
เกาตงให้เป็นพระยา ชื่อว่ามังฆอกกวย แลพวกชาติเขมกวยนั้นพูด
ภาษาไม่เหมือนภาษารามัญ เป็นชาวมาอยู่นอกเมืองหงสาวดี ตั้งชื่อ
กวยนั้นเป็นคนมีวิชาเวทมนต์มากเป็นเสน่ห์แก่คนทั้งปวง พวกรามัญ

ชาวเมืองก็รักใคร่มาก ดั่งมิ่งชอกวายนได้คุมพวกเขมกวยประมาณ
 สามพันเศษ อยู่ในประเทศชื่อนะระอะระระกะเพียง ครั้นเห็นมิ่ง
 ชวดยะนะระทานหมั้นเหิงราชภูรณิก จึงชวนน้องชายสองคนยกพวก
 เขมกวยทั้งปวง มาตั้งค่ายอยู่ณตำบลเกานักทนอกเมืองหงสาวดี ส่วน
 ชอระแฆมรุเหตุนั้น จึงมั่งหน่อลอบออกไปนัดหมายกับดั่งมิ่งชอกว
 ยจะกำจัดมิ่งชวดยะนะระทาเดี่ย ครั้นมิ่งชวดยะนะระทารู้ว่าดั่งมิ่งชอกว
 ยคิดขบถมาตั้งค่ายอยู่ตงนั้น จึงสั่งให้ชอระแฆมรุจักกองทัพยยกออกไป
 กับดั่งมิ่งชอกว ชอระแฆมรุจึงจักกองทัพยพร้อมด้วยเครื่องศาสตราวุ
 ฒ์แล้ว จึงกลับยกเข้าไปจับตัวมิ่งชวดยะนะระทาเดี่ย ครั้นดั่งม
 ชอกวรู้เหตุนั้นยกพวกพดเข้าไปในเมือง ชอระแฆมรุก็ดั่งมิ่งชอกว
 ด้วยดั่งมิ่งชอกวมีพวกพ้องกันหน่อมาก จึงยอมให้ดั่งมิ่งชอกวเป็น
 เจ้าเมืองหงสาวดี แล้วจึงยกบุตรสาวของตน ชื่อว่าม้ายเด่ม ให้เป็น
 ภรรยาดั่งมิ่งชอกว ครั้นภายหลังรามัญทั้งปวง จึงยินยอมพร้อมใจ
 กันตั้งดั่งมิ่งชอกวเป็นเจ้าแผ่นดินครองราชสมบัติในเมืองหงสาวดี มีพระ
 นามว่าพระยาพรโรราชา บางทีรามัญเรียกว่า พระเจ้าชอพุทธเกษ ๆ
 จึงตั้งชอระแฆมรุเป็นพ่อตาเป็นทพระยาดีดั่งแม่กองเลข ให้ควบคุม
 บรรดาเถรธรรมพรรคากำตงทั้งปวงในเมืองหงสาวดี ครั้นภายหลังตงให้
 เป็นตะละมหาเสนาบดี คำไทยแปลว่าเจ้ามหาเสนาบดี เป็นผู้สำเร็จราช
 การจัดการในรามัญประเทศทั้งปวง จึงตั้งรามัญคนหนึ่งชื่อชอกให้
 เป็นพระยานันทสุริยะ ตงพระอนชาทงตงเป็นพระยาชอทาวทองสุก
 หนึ่ง ชื่อทาวทองอยู่หนึ่ง แล้วตงสหายคนหนึ่ง ให้เป็นพระยาชอทาวรุก

พระเจ้าหงสาวดีได้นำข้าราชการผู้ใหญ่ผู้น้อยออกเจ็ดสิบเจ็ดคน ม
เมืองจน ๓๒ หัวเมือง ขณะเมื่อตั้งเมืองชวเกวได้เป็นเจ้าแผ่นดินนั้น จุ
ศักราชล่วงได้ ๓๓๐๓ ปี ภายหลังพระเจ้าอังวะได้ทราบข่าว ชวระแฆม
กับตั้งเมืองชวเกวคิดอ่านกัน ชวามองช่วยแย่งระทอนเป็นพระอนุชาด้วย
พระเจ้าอังวะจึงปรึกษาขุนนางทั้งปวง ว่าจะให้ยกกองทัพไปจับตั้ง
ชวเกวกับชวระแฆมฆ่าเสีย

๑ ขณะนั้นพวกโหรจึงทำภูติทำนายว่า ในสิบสองปีเป็นคราวชะตา
เมืองอังวะตก พวกรามัญทั้งหลายนั้นเป็นคราวชตาชน ถ้าจะยก
กองทัพลงไปทำสงครามกับรามัญเห็นจะไม่มีชัย ขอรับพระราชทาน
ให้ตั้งการสงครามเมืองหงสาวดีไว้ก่อน พระเจ้าอังวะได้ทรงฟัง จึงรับ
สั่งให้มังฆราวาษา ยกกองทัพลงไปตั้งอยู่เมืองแปร เป็นภาษาพม่า
แต่รามัญเรียกว่าเมืองปรอน อันเป็นพรมแดนรามัญกับพม่าต่อกัน ให้
ตั้งขัณฑ์พอยุ่เกิดสงครามจะยกขึ้นมา ครั้นนั้นเจ้าเมืองเมาะตะมะชอ
มังฆราวาษอดเป็นชาติพม่า ครั้นรู้ว่าเมืองหงสาวดีถูกด้วยมอญชบถ
ก็คิดถว้พวกมอญเมาะตะมะจะฆ่าเสีย ครั้นจะหนีขึ้นไปเมืองอังวะก็ไป
ไม่ได้ด้วยเมืองหงสาวดีกันหนทางอยู่ จึงพาบุตรภรรยาพวกพ้องของตัว
อพยพหนีลงไปอยู่กับมังดักแหว เจ้าเมืองทวายอันเป็นชาติพม่าเหมือนกัน
ครั้นอยู่มาพระเจ้าหงสาวดีทราบเหตุนี้ จึงให้มังหน่งตั้งลงไปถึงกรม
การเมืองทวายทั้งปวง ให้ตั้งมังฆราวาษอด มังดักแหว ทั้งสองขึ้นมา
ณเมืองหงสาวดี ถ้ากรมการไม่ตั้งจะให้กองทัพลงไปตีเมืองทวาย
ฆ่าพวกกรมการเสียให้สิ้น

๑ ฝ่ายกรมการเมืองทวายทงปวง ครั้นรู้หนังสือนั้นแล้วตกใจ จึง
ปรึกษากันจะจับมัจฉาจอษฐ์ มังดักแฉะ ทั้งสองตั้งขึ้นไปตามหนังสือ
มัจฉาจอษฐ์กับมังดักแฉะครั้นรู้เหตุนี้ จึงชวนกันอพยพครอบครัวหนีลง
ไปณเมืองตนาวศรี อันเป็นเขตแดนพระเจ้ากรุงศรีอยุธยา เจ้าเมือง
ตนาวศรีจึงบอกหนังสือเข้าไปณกรุงศรีอยุธยา จึงมีรับสั่งให้เจ้าเมือง
ตนาวศรีส่งมัจฉาจอษฐ์ มังดักแฉะ ทั้งสอง รับพวกพ้องทงปวงเข้าไป
ณกรุงศรีอยุธยา แล้วจึงให้ปลดปล่อยทวายกับเจ้าเมืองตนาวศรี
กำกับกันยกกองทัพออกมารักษาเมืองทวายไว้ ส่วนพระเจ้าหงษาวดีกับ
พระมหาเสนาบดีเห็นเหตุนี้จึงปรึกษากันว่า ถ้าเราจะยกกองทัพไป
ตีเมืองทวายบดิน ก็จะเป็นข้าศึกกับพระเจ้ากรุงศรีอยุธยา แม้
พม่าลงมาตีเมืองฝ่ายเหนือ ไทยยกมาตีหัวเมืองด้านตะวันออกด้านใต้
เราต้องสู้เป็นสองฝ่าย ภายหลังจะแก้ตัวยาก จำเราจะเป็นไมตรี
กับกรุงไทยเสียดีกว่า จะคิดส่งพม่าแต่ด้านเดียวเสียก่อน ภายหลังจึง
ค่อยคิดการต่อไป แล้วพระเจ้าหงษาวดีจึงจัดเครื่องราชบรรณาการ
มอบให้เจ้าเมืองเรณูลงมาถึงเจ้าเมืองตนาวศรี อันมาตั้งอยู่ณเมือง
ทวายนั้น ให้หน้าเจ้าเมืองเรเข้าไปถวายเครื่องราชบรรณาการพระเจ้า
กรุงศรีอยุธยา ขอเป็นทางไมตรีกันไปภายหลัง ครั้นแล้วพระเจ้า
หงษาวดีจึงให้พระมหาเสนาบดี คือเจ้ามหาเสนาบดี เป็นแม่ทัพยก
พระเจ้าหงษาวดีนั้นเป็นแม่ทัพเรือ ยกขึ้นไปณเมืองปรอน เพื่อจะตี
กองทัพมังมหานรธา แล้วจะเลยขึ้นไปตีตมเมืององวะทีเดียว

๑ ฝ่ายพระเจ้าอังวะครั้นรู้ข่าวว่ามังนราจอสุเจ้าเมืองเมาะตะมะ มัง
จกแฉะเจ้าเมืองทวาย หนีไปพึ่งพระบารมีพระเจ้ากรุงศรีอยุธยาอยู่
พระเจ้ากรุงศรีอยุธยาก็กทรงตั้งไว้ให้เป็นสุข พระเจ้าอังวะจึงให้
แต่พระราชดำรัสขอพระคุณพระเจ้ากรุงศรีอยุธยา กับเครื่องราช
บรรณาการ มอบให้ราชทูตลงไปณกรุงศรีอยุธยา

๑ ฝ่ายราชทูตก็ลงไปกรุงศรีอยุธยา ได้เข้าเฝ้าถวายพระราช
ดำรัสแด่เครื่องราชบรรณาการแล้ว ก็ยังอยู่ในกรุงศรีอยุธยาประมาณ
เดือนหนึ่ง เมื่อราชทูตพม่ากราบถวายบังคมลาจะกลับขึ้นมา พระ
เจ้ากรุงศรีอยุธยาจึงทรงจัดราชทูตไทยตามนาย ให้นำพระราชดำรัส
แด่เครื่องราชบรรณาการตอบขึ้นกับราชทูตพม่า ราชทูตทั้งสอง
นั้นพากันออกมาโดยทางด่านเมืองเชียงใหม่ เดินทางไปทางปลาย
แดนเมืองตองอู

๑ ขณะนั้นพระยาหงสาวดีขึ้นไปตงค่ายประชิดเมืองปรอนอยู่ ทำ
สงครามกันกับมังมหานรธายังไม่แพ้ไม่ชนะกัน พอขาดเสบียงลง จึงให้
พวกรามัญแบ่งกันออกจากค่าย เทียวแยกย้ายหาเสบียง กองรามัญ
พวกหนึ่งเที่ยวหาเสบียงมาจนถึงแดนเมืองตองอู ครั้นราชทูตพม่ารู้
ความดังนี้ ก็พาราชทูตไทยออกจากทางใหญ่เดินลัดเข้าไปในป่า

๑ ขณะนั้นพวกรามัญรู้ว่าราชทูตพม่าพากันมาตามทางนั้น ก็พากัน
รับตามไปหวังจะจับเอาตัวนายให้ได้ รามัญทั้งหลายตามไปไม่ทัน
พวกราชทูต จับได้แต่ไพร่พม่าสองคนซึ่งเหนื่อยล้าอยู่ในหนทาง จึงจับ
เอาตัวมาให้พระเจ้าพุทธเกษัฏ จึงให้ไปไต่ถามไพร่พม่าสองคนให้การว่า

พระเจ้าอังวะให้ราชทูตลงไปของกองทัพไทยจนมาช่วยป้องกันเมืองอังวะ
พระเจ้าหงสาวดีได้ทรงฟังดังนั้นก็ตกพระทัย พอกองทัพรามัญขาด
เสบียงลงด้วย จึงให้เลิกทัพกลับลงไปณเมืองหงสาวดี

๑ ฝ่ายราชทูตพม่า ก็พาราษฎรไทยขึ้นไปถึงเมืองอังวะ ราชทูตไทย
ได้เข้าเฝ้าพระเจ้าอังวะ ๆ จึงพระราชทานรางวัลแด่เครื่องราชบรรณา
การตอบแทนเสร็จแล้ว ก็ตั้งราชทูตกลับลงไปโดยทางเมืองเชียงใหม่
พระเจ้าหงสาวดีนั้นครั้นกลับลงมาถึงเมืองหงสาวดีแล้ว จึงปรึกษากัน
กับตะตุมหาเสนาบดีว่า บัดนี้พระเจ้ากรุงไทย พระเจ้ากรุงอังวะ เป็น
ไมตรีกัน กองทัพไทยจะยกขึ้นไปช่วยป้องกันเมืองอังวะ จำเราจะทำ
ไมตรีกันกับพระเจ้ากรุงไทย ขอพระราชธิดาออกมาตั้งเป็นพระอัคร
มเหสี ไมตรีไทยกับรามัญจึงจะสนิทติดพันกันไป พระเจ้ากรุงไทย
กับพระเจ้าอังวะจึงจะขาดทางพระราชไมตรีกัน ตะตุมหาเสนาบดีก็
เห็นด้วย พระเจ้าหงสาวดีจึงให้แต่งพระราชธิดาขึ้นแต่เจ็ดเครื่องราช
บรรณาการ มอบให้ราชทูตรามัญเข้าไปกรุงศรีอยุธยาโดยทางด่าน
กาญจนบุรี ถึงกรุงศรีอยุธยา ครั้นเสนาบดีนำราชทูตรามัญเข้าเฝ้า
ทูลถวายพระราชธิดาขึ้นแต่เครื่องราชบรรณาการครั้นนั้น พระเจ้ากรุง
ศรีอยุธยาได้ทรงทราบก็ขัดเคืองพระทัย ตรัสว่าสมิงชอกวยไม่รู้
จักประมาณตัว ถ้าเรียมอิสริยยศ ตัวเป็นแต่ชาติกวยชาวป่า ครั้น
ว่าส่งให้ไปเป็นเจ้าแผ่นดิน ทำใจสูงเย่อหยิ่งเอื้อมอาหาญมาขอ
ลูกสาวเราอันเป็นกษัตริย์ เป็นเจ้าในกรุงไทย มาได้หลายชั่ว
กษัตริย์แล้ว พระเจ้ากรุงศรีอยุธยาก็คงได้ทวีปราชย์ด้วยราชทูตมอญ

ตามธรรมเนียม แต่รับสั่งให้เสนาบดีเลี้ยงดูให้รางวัลแก่ราชทูตตาม
ธรรมเนียมแล้ว จึงให้หนังสือเสนาบดีตอบออกมา ในหนังสือนั้นว่า
กล่าวเปรียบ เปรยสิ่งมึนชอกวญ ด้วยชาติด้วยตระกูลเป็นเนือความ หลายข้อ
แล้วจึงให้ตั้งราชทูตตามญักกลับออกมา ครั้นพระเจ้าหงสาวดีทราบใน
หนังสือเสนาบดีว่ากล่าวหยามขำมานักโกธ ร จึงปรึกษากับตะ
มหาเสนาบดีว่าเราจะยกกองทัพเข้าไปตีกรุงศรีอยุธยา ตะมหา
เสนาบดีจึงทักทวนไว้ว่าสงครามพม่ากับเราจะไม่ชนะ ชิงจะเป็น

ก็สู้กันกับกรุงไทยนั้นยังไม่ได้ก่อน พระเจ้าหงสาวดีจึงได้ยกยู่

๑ ในศักราช ๑๓๑๓ ปีนั้น เมืองมาตะราเป็นเมืองชนแก่เมืองของจะ
ทงอยเห็นเมืองของจะชนไป เมืองนั้นพวกรามัญอยู่ประมาณหมื่นเศษ
มีรามัญคนหนึ่ง ชื่อนายบันท อยู่ในเมืองมาตะรานัน ได้บวชเป็น
ภิกษุเรียนพระไตรปิฎกได้ไตรเพทครบ ถัดออกจากภิกษุ แล้วมุ่งผ้าขาว
รามัญเรียกว่าดมาคินท์ ได้บอกหนังสือพระภิกษุแต่สามเณรเป็นอันมาก
เป็นทนต์ของชาวเมืองมาตะราทงปวง ครั้นนั้นสมเด็จพระสังฆราช
กะยอ ต้องคนพี่น้อง คิดปรึกษากันว่าไม่เป็นข้าเจ้าของจะต๋อไปแต่
ครั้นถึงวันเพ็ญเดือนห้าจึงแต่งตั้งทำอุบายให้มังจันมหารัศ ประชุมคน
ในเมืองมาตะรา สมิงปะกะยอ สมิงโคต สมิงท้าวของ สมิงท้าว
สุริย กับสมิงพวกอื่นเป็นอันมาก ให้ความสัตย์สาบานแก่กัน แล้วจึง
กล่าวกับชนทั้งหลายที่อยู่นอกเมือง ให้เข้ามาอยู่ในเมืองทงตัน แล้ว
ให้รุดคูกวางสามวาดักเจ็ดศอก จัดบ้อมค่ายคูประตูหอรบหน้าทเชิง
เนินให้มั่นคงเสร็จแล้ว สมิงโคต สมิงปะกะยอ ปฏิญญากับชน

นางทงปวงว่า เมืองเรายังไม่เจ้าเมือง ควรเราจะไปเชิญมา
 อินทมาครองเมืองเป็นเจ้าของเรา ปรีक्षाเห็นพร้อมกันแล้ว จึง
 สร้างทำเนียบที่อยู่เสร็จแล้ว จึงไปเชิญมาอินทมาให้ครองสมบัติเป็น
 เจ้าเมืองมาตะรา มาอินทจึงใช้ให้ส้มโคต ส้มิงปะกะยอ
 ไปบอกเมืองยะไร อินทชยู่เหนือ เมืองมาตะราขึ้นไป จับได้พวกจีน
 ย่อประมาณสามสิบเศษ ส้มิงทงต้องนำเงิน ย่อมามอบให้แก่มา
 อินท ๆ เลือกลงได้เงินยี่แปดคน แล้วเลี้ยงดูให้อิ่มหนำสำนึกระหว่าง
 จึงตั้งยี่คนผูกคอจันยี่คนตะแค้นครบทั้งแปดคน ให้ชุดหลุมลงยันต์
 บัดนั้นหลุมปากหลุมข้างหลุมทั้งแปดทิศ ผั่งไว้เพียงคอรอบเมืองมาตะรา
 ห้างออกไปจากเมืองเดินหนึ่ง หลุมตะแค้นทั้งแปดทิศด้วยกัน ครั้น
 มาอินทเอายี่คนผูกคอจันยี่คน ชุดหลุมลง เป็นอาถรรพ์ ทั้งแปดทิศรอบ
 เมืองมาตะราเสร็จแล้ว

๑๐ ครั้นพระเจ้าอังวะได้ทรงทราบข่าว พวกราษฎรเมืองมาตะรา
 มีส้มโคต ส้มิงปะกะยอเป็นต้นคิดขบถ จึงรับสั่งให้มังมหานรธา
 เกณฑ์พลพม่าหมื่นหนึ่ง ตั้งรพด้วยเครื่องศาสตราวุธยกไปต่อเมือง
 มาตะรา จึงไปตั้งค่ายอยู่ณปากน้ำเมืองมาตะรา พวกลพม่าตั้งค่ายแล้ว
 บ้างยังบ้าง มาอินทรู้ข่าวว่าพม่ายกกองทัพมา ก็ให้ส้มโคต
 ส้มิงปะกะยอ เกณฑ์คนห้าพัน ครั้นได้ช่วยฤกษ์แล้ว ก็ยกออก
 ไปรบกับกองทัพพม่า มังมหานรธาไม่อาจต้านทานกองทัพพม่าได้
 พวกลพม่าตายประมาณหกพันเศษแล้วแตกหนีกลับไป ครั้นนั้นชาวเมือง
 มาตะราเก็บได้เครื่องศาสตราวุธเป็นอันมาก มาอินทใช้ให้ทหารไป

คัดศีรษะพวกพม่ามาลงอักษรที่ศีรษะ ๆ ละอักษร แล้วให้ไปเสียบไว้รอบ
 เมืองมาตราช้างสองฟากแม่น้ำ อยู่มาประมาณเดือนหนึ่ง มังมห
 ราชาเกณฑ์ไพร่พลสามหมื่นกับมาพ่นหนึ่ง สรรพด้วยเครื่องดำตราวช
 ยชวนไปรบเมืองมาตราช้างออกครึ่งหนึ่ง ในเมืองมาตราช้าง มังม
 รามัญตั้งคน คือ สมิงโคตหนึ่ง สมิงแปะกะยอหนึ่ง ท้าวของหนึ่ง
 ท้าวสุริยหนึ่ง เกณฑ์ไพร่พลได้คนละห้าร้อยเป็นสองพันด้วยกัน ไพร่
 พลที่เหลืออยู่นั้นให้ตั้งกองพิทักษ์รักษาอยู่ในเมืองมาตราช้าง ตมาคินท
 ให้ฤกษ์แล้วมังรามัญทรงตั้งยกออกไปจากประตูเมืองทางทิศ ระบาย
 กองทัพพม่าเป็นสามารก พวกพม่าตายประมาณพันเศษแล้วแตกหนีไป
 พวกรามัญชาวเมืองมาตราช้างเก็บได้เครื่องดำตราวชเป็นอันมาก ครั้น
 อยู่มาประมาณอีกเดือนหนึ่ง มังมหราชาเกณฑ์ไพร่พลห้าหมื่นยก
 ชวนไปล้อมเมืองมาตราช้าง ตั้งค่ายอยู่ใกล้เมืองประมาณสิบวัน แต่
 ล้อมอยู่นั้นได้สามวัน ตมาคินทจึงบังคับให้สมิงแปะกะยอยกพลสอง
 พันออกไปตั้งค่ายอยู่นอกเมืองข้างทิศอุดร ให้สมิงโคตยกพลสองพัน
 ออกไปตั้งค่ายอยู่ข้างประจิมทิศ ให้สมิงท้าวของยกพลสองพันออกไป
 ตั้งค่ายอยู่ข้างทิศทักษิณ ให้สมิงท้าวสุริยกยกพลสองพันออกไปตั้ง
 ค่ายอยู่ข้างทิศตะวันออก ให้ล้อมเมืองมาตราช้างแต่พระภิกษุสงฆ์แล้วพวก
 ผู้หญิงประมาณพันหนึ่ง ตมาคินทก็ฤกษ์ยามคิดแล้วทนายว่าวัน
 กองทัพพวกเรายกไปรบพม่า จะตีทหารเมืองหงสาวดีทั้งสองทัพพม่า
 เขามาไว้ ตมาคินททนายแล้วจึงให้ฤกษ์ แล้วให้เปิดประตูเมือง
 ทางทิศให้ยิงปืนใหญ่ ให้ยกกองทัพออกไปรบกับทัพพม่า ๆ ด้านทาน

มิได้ตายดงประมาณพันเศษ แล้วแตกหนีกระจัดกระจายไป พวก
 รามัญชาวเมืองมาตะราเก็บได้บนใหญ่ต้องบอก บินหนีมือกะรจาร์ก
 ชื่อไว้ว่าพระอาทิตย์บอกหนึ่ง พระจันทร์บอกหนึ่ง เรียกว่าทหารหงษา
 บินหนียาวสามคอกใหญ่รอบห้าก่าถูกระสุนห่านว ครั้นภายหลังนาย
 ทพพม่าสองคน ชื่อมองรายคนหนึ่ง มองละยคนหนึ่ง ตั้งอยู่ต้อง
 ฟากแม่น้ำ ไม่อาจขึ้นไปเมืองมาตะราได้

จะว่าตวยเมืองหงษาวดีต่อไป

๑ ฤกษ์กราช ๓๓๐๕ ปี เดือนสิบสอง พวกกะเหรี่ยงร้อยห้าสิบคน ยก
 ลงมาจากปลายแม่น้ำ เข้าปล้นเมืองหงษาวดีในเขตกลางคืน พระ
 เจ้าหงษาวดีตกพระทัยหนีออกไปอยู่นอกเมือง กะเหรี่ยงได้เมืองไว้
 คนหนึ่ง ครั้นรุ่งเช้าพระเจ้าหงษาวดีทรงทราบว่าเป็นพวกกะเหรี่ยง ก็
 เขาไปจับพวกกะเหรี่ยงฆ่าเสียสิ้น แล้วพระองค์ได้ครองราชสมบัติตั้ง
 เก้า ในบั้นนั้นพวกเมืองมะฤต เมืองตนาบ ยกขึ้นไปเมืองมรแมนคอกเมือง
 เมาะดำเล้ง ไม่ได้เมือง ได้แต่ครอบครองประมาณพันหนึ่งแล้วกลับไป

๑ ฤกษ์กราช ๓๓๐๕ บั้นนั้น พระเจ้าหงษาวดีได้ช้างกระดำผู้ช้างหนึ่ง
 จึงให้ชื่อพระยารัตนนิทนต์

๑ ฤกษ์กราช ๓๓๐๖ ปี พระเจ้าหงษาวดีรับสั่งให้ส่งม้าขาวของสุก
 สิมงท้าวรุก เป็นแม่ทัพใหญ่ ยกไพร่พลสามพันขึ้นไปเมืองอังวะ
 ให้ส่งม้าขาวระเถณทันคนห้วยไปเมืองปรอน ให้ส่งม้าขาว
 ระเถณทันคนเจ็ดร้อยไปเมืองตองอู กองทัพซึ่งยกไปนั้นไม่ได้รับ พวก

พม่าออกมาอ่อนน้อมถวายเครื่องราชบรรณาการยอมเป็นเมืองขึ้น ดมิง
ท้าวทองสุก ดมิงท้าวรุก ยกกองทัพขึ้นไปเมืองอังวะครั้งนั้น จึงได้
รู้ว่าพม่ากราบยอมเมืองมาตราเป็นชนกแก่พม่า จึงให้คนถือน้ำดื่มน้ำกิน
ตามาศินท์ บอกความว่าในเมืองหงสาวดี ดมิงรอกวยได้เสวยราช
สมบัติแล้ว ตามาศินท์ได้ฟังมีความยินดี จึงให้คนออกไปรับดมิง
ท้าวทองสุก ดมิงท้าวรุก กับไพร่พลตามพันเข้าไปในเมือง แล้ว
เลี้ยงดูกันเป็นอันมาก

๑ ในคักราช ๓๓๖ ปีนั้น พระเจ้าหงสาวดีปลุกชาทักกับตะตะมหา
เสนาบดี ว่าบัดนี้กรุงศรีอยุธยาไม่เป็นไมตรีกันกับเราแล้ว จึงให้
พวกเมืองมฤตเมืองตนาวมารวมเอาเราจะทำไมตรีกัน
กับพระเจ้าหอคำเจ้าเมืองเชียงใหม่ได้เป็นกำลังสู้รบกันกับพม่า
เราจะให้ไปขอราชบิดาเจ้าเมืองเชียงใหม่มาจะเป็นพระมเหสี ท่านจะ
เห็นประการใด ตะตะมหาเสนาบดีเห็นชอบด้วย ครั้น ณ เดือน
หก พระเจ้าธรรมาธิราชจึงจัดเครื่องราชบรรณาการแด่พระราชดำ
มอมให้ราชทูตไป ณ เมืองเชียงใหม่ พระเจ้าหอคำเจ้าเมืองเชียงใหม่
ก็เกรงอำนาจพระเจ้ายุทธเทษ จึงยอมยกราชบิดามอบ มาแก่
ราชทูต แลให้ราชทูตลำนาราชดำรงค์เครื่องราชบรรณาการมาถวาย
พระเจ้ายุทธเทษ ณ เมืองหงสาวดีด้วย พระเจ้าหงสาวดีจึงตั้งราชบิดา
เจ้าเชียงใหม่เป็นพระอัครมเหสี ครั้นถึง ณ วันอาทิตย์เดือนธันวาคม
ในคักราช ๓๓๖ ปีนั้น พระเจ้ายุทธเทษ ได้ยกฉัตรยอดพระเจดีย์
มุกาวันนชนไว้ ให้เป็นปรกติดังเก่า ครั้นอยู่มาพระเจ้ายุทธเทษก็

หลวงรักษาราชธานีเจ้าเชียงใหม่^๕ ไม่เอื้อเฟื้อแก่รัชดาพระมหาเสนาบดี
อันเป็นพระมหาดำรง ให้รัชดาพระมหาเสนาบดีขึ้นเป็นพระมหาดำรง^๖
อยู่ในอำนาจราชธานีเมืองเชียงใหม่ ด้วยเห็นว่าราชธานีเมืองเชียงใหม่^๗
เป็นเชือกขม^๘ รัชดาพระมหาเสนาบดีก็น้อยใจ ก็คิดจะทำร้ายถึง
ขอพรเกษอยู่เป็นนิจ

๓๓๕ ปี ๓๓๐๘ รัชดาพระมหาเสนาบดีจะคิดเป็นความด้นกับพวก
กรมช้าง ให้บอกหนังสือเข้ามาว่าได้พบปะช้างเผือกอยู่ตำบลราวป่าแขวง
เมืองกะเทิง พระเจ้ารพทศเกษได้ฟังมีความยินดีนัก จึงจัดให้พวก
พลกับกรมช้าง แล้วพระราชทานเจ้าเชียงใหม่ กับรัชดาพระมหา
เสนาบดีขอมายาแล่ม^๑ รัชดาพระมหาเสนาบดีหนึ่ง^๒ และพระมหาเสนาบดีหนึ่ง^๓
เจียรกับจุหนึ่ง^๔ กับเสนาบดีผู้ใหญ่ผู้น้อยทงปวง ยกไป ณ ราวป่า
แขวงเมืองกะเทิง ให้ตั้งนันทสรีอยู่เฝ้าเมือง พระเจ้าหงสาวดีได้
ชกไปบรมอยู่ในป่าถึงสองครั้งสามครั้ง ๆ ที่ดั้นนั้น^๕ เด็ดเข้าไปอยู่ในป่าช้า
นานถึงสามเดือนเศษ สมิ้งนันทสรีอยู่เฝ้าเมืองหงสาวดี จึงปรึกษา
กับเสนาบดีผู้ใหญ่ผู้น้อยทงปวงว่า พระเจ้าหงสาวดีไม่เอาพระทัยได้ใน
ราชการ เห็นแต่จะไปเที่ยวเล่นป่าบรมอยู่ช้านานนัก เราจะได้ผู้ใด
เป็นพระเจ้าแผ่นดินครองราชสมบัติว่าราชการบ้านเมืองต่อไปได้^๖ จึง
เห็นว่านายจรงคนเป็นคนที่สมควรมาก แล้วมีอายุสูงกว่าเราทั้งสอง^๗
จึงตั้งให้นายจรงคนเป็นสมมุติยศ^๘ ครองราชสมบัติ ใน เมือง
หงสาวดีสืบไปได้สองเดือนเศษ ครั้นนายจรงคนได้ครองราชสมบัติแล้ว
ตัวเป็นแต่กระดูกไฟไม่รู้จักกรรมเนี่ยมพระมหากษัตริย์ ไม่เข้าใจว่า

ราชการจัดการบ้านเมืองให้ถูกต้องตามเยี่ยงอย่างพระเจ้าแผ่นดิน ส้ม
 นันคริยผู้เป็นเสนาบดีผู้ใหญ่ก็จับนายจระคนฆ่าเสียแล้ว จึงมีหนังสือ
 กลับไปถึงตะละมหาเสนาบดี ให้เข้ามาครองราชสมบัติในเมืองหงสาวดี
 ตะละมหาเสนาบดีรับแจ้งในหนังสือนั้นแล้ว จึงใช้ให้ท้าวเอตทกเจียรระก
 บันจุไปลัดกระหน่ำเสด็จมิ่งระกอย อันเป็นริชาของคนในบ้นาได้แล้ว กลับ
 เข้ามากับพวกพลเป็นอันมาก แล้วได้ครองราชสมบัติในเมืองหงสาวดี
 ครั้นภายหลังตะละมหาเสนาบดี จึงเกณฑ์คนชนรกรกษาหน้าท่งเสกเมือง
 หงสาวดี ตะละมหาเสนาบดีก็ยกกองทัพตามไปจับส้มิงระกอย กับ
 ราชบิดาเมืองเชียงใหม่ฆ่าเสีย ส้มิงระกอยครั้นรู้เหตุนี้จะกลับมา
 เมืองหงสาวดีมิได้ จึงพวราชบิดาเมืองเชียงใหม่ หนีไปหาพระ
 เจ้าหอคำณเมืองเชียงใหม่

๑๓๐๘ ปีเดือน ๕ ส้มิงระกอยจะกลับมาตั้งเมืองหงสาวดี
 คน จึงมอบราชบิดาแก่พระเจ้าเชียงใหม่แล้วก็รอกองทัพเมืองเชียงใหม่
 สมทบกันกับพวกรามัญ ยกออกจากเมืองเชียงใหม่กลับมาเข้าในแดน
 เมืองหงสาวดีอีก ครั้นตะละมหาเสนาบดีแล้ว จึงยกกองทัพออกมา
 เมื่อจะรบกับส้มิงระกอยนั้นตะละมหาเสนาบดีจึงดำริเห็นว่า ถ้าส้ม
 ิงระกอยสู้ไม่ได้แล้ว ก็จะไม่หนีกลับไปเมืองเชียงใหม่อีก จะไปรอกอง
 ทัพพะอตาเพิ่มเติมมาอีก การสงครามจะไม่รู้แล้ว จำเราจะให้ยก
 กองทัพไปสกัดหนทางเสีย ขย้าให้ส้มิงระกอยกลับไปเมืองเชียงใหม่ได้
 แล้วตะละมหาเสนาบดี จึงเกณฑ์กองทัพรามัญพวกหนึ่งให้ยกไปตั้ง
 อยู่ตำบลบ้านเจ้ากั อันเป็นปากทางจะไปเมืองเชียงใหม่ ให้คอยกัน

กองทัพมิงชอกอว ย่ำให้ตีออกไปทางนั้นได้ แลทางค่านกาญจนบุรี
 ซึ่งจะไปกรุงศรีอยุธยา^๕นั้น ตะดะมหาเสนาบดีได้ให้กองทัพมา
 ตึงตั้งอยู่ ด้วยดำคึกว่าพระเจ้ากรุงศรีอยุธยาซึ่งตั้งมิงชอกอวอยู่
 เห็นว่ามิงชอกอวจะไม่อาจเข้าไปเมืองไทยได้ แลตะดะมหาเสนาบดี
 จึงยกกองทัพมาต่อสู้กับมิงชอกอวณตำบลราวม่า แขวงเมืองกะเทิง
 มิงชอกอวต่อสู้ตะดะมหาเสนาบดีไม่ได้ ก็แตกหนีจะกลับไปณเมือง
 เชียงใหม่ ครั้นมาถึงกลางทางได้รู้ข่าวว่ากองทัพมาตึงตั้งอยู่ณตำบล
 แจกกี มิงชอกอวตกใจไม่สู้จะไปข้างไหน จึงหันมาอาศัยอยู่
 ริมตำบลแม่ถองแม่จาม อันเป็นปถุชนแดนเมืองกาญจนบุรี พระเจ้า
 หงสาวดีใหม่ จึงตั้งให้มิงชอกอวเป็นเจ้าเมืองเมะตะมะ ตั้งให้
 เจียรกะมันจุเป็นพระปัดเมือง แลพระเจ้าหงสาวดีทรงเครื่องยศต่าง ๆ เป็นอัน
 มากตามสมควร ตะดะมหาเสนาบดีพระเจ้าหงสาวดีใหม่ได้เสวยราช
 สัมบัติแล้ว จึงมริบสั่งให้หากองทัพสองพวก ที่พระเจ้าหงสาวดีองค์
 ก่อนใช้ไปรบพวกพม่า^๕นั้น ให้เลิกทัพกลับคืนมา กองทัพทั้งสองนั้น
 ไปค้างอยู่เมืองมาตะรา จะกลับมาไม่ทันด้วยเป็นทางไกลนัก เมื่อ
 จุลศักราช ๓๓๘ มีนั้น พระเจ้าหงสาวดีตั้งนายชอดอวผู้เป็นพระอนุชา
 เป็นทัพพระอุปราช แลมริบสั่งให้เกณฑ์ไพร่พลหนึ่งหนึ่งไปเมืองปรอน
 ให้ตั้งมั่นที่สุริยเกณฑ์ไพร่พลหนึ่งหนึ่ง ยกไปตั้งเมืองตองอู กองทัพ
 พม่าคานทานกองทัพพม่ามิได้ ถ้าถอยกลับไปเมืองอังวะ พวกกอง
 ทัพพม่าได้หัวเมืองทั้งสอง คือ เมืองปรอน เมืองตองอูสำเร็จแล้ว

๑ ฝ่ายสมเด็จพระที่นั่งสุทไธสวรรย์ฯ ซึ่งเป็นแม่ทัพต้องคน ที่ค้าง
อยู่ในเมืองมาตราชาน มีใ้ทราบว่าในเมืองหงสาวดีเปลี่ยนพระเจ้า
แผ่นดินใหม่ ปรีกษากันกับมอญอินท สมิงโตด สมิงแปะกะยอ
ว่าเรามาตั้งอยู่ที่เมืองมาตราชานเป็นเมืองน้อย ถ้าตั้งไพร่พลแต่เสบียง
อาหารก็น้อยนัก จะป้องกันรักษาเมืองไว้ก็ยาก จำเราจะอพยพไป
อยู่เมืองหงสาวดีจึงจะมีกำลังมาก ตมทอนท์จึงแต่งศุภอักษรแจ้งแก่
เจ้าเมืองไม่ให้เงินทองมอบให้สมเด็จพระที่นั่งสุทไธสวรรย์ฯ สมิงท้าวทอ
พระเจ้าหงสาวดี สมิงท้าวทอสุทไธสวรรย์ฯ กับไพร่พลต้องพินัยกออกจากเมือง
มาตราชานมาทางเรือ สมิงท้าวทอสุทไธสวรรย์ฯ กับไพร่พลต้องพินัยกมาทางบก ข้าง
ทิศตะวันออกหลังเมืองอังวะ จึงพบบ้านรามัญแห่งหนึ่ง เป็นพวก
พนักงานรับช้างโธงถวายพระเจ้าอังวะ บ้านรามัญนั้นตั้งอยู่ข้างทิศใต้
เมืองอังวะ ทางไกลประมาณหนึ่งวัน คนในบ้านนั้นก็เต็มใจมาด้วย
จึงจัดเสบียงอาหารลงบรรทุกเรือไว้ทั้งสี่ คอยท่าสมเด็จพระที่นั่งสุทไธสวรรย์ฯ
แม่ทัพใหญ่ ครั้นสมเด็จพระที่นั่งสุทไธสวรรย์ฯ มาถึงพร้อมกันแล้ว แม่ทัพทั้งสอง
ก็ออกรบกองทัพพม่า ๆ ต้านทานมิได้ก็แตกหนีไป กองทัพทั้งสองอพยพ
ครอบครวัรามัญลงมา ครั้นนั้นมหาราชาค่ายอยู่นอกเมืองปรอน
รู้ว่าสมเด็จพระที่นั่งสุทไธสวรรย์ฯ สมิงท้าวทอสุทไธสวรรย์ฯ ถวายเอาครอบครวัรามัญมา
จึงได้ติดตามลงมารบกับกองทัพทั้งสองพวก กองทัพรามัญเมืองหงสา
หวัด ทักษาเมืองปรอน แด่เมืองตองอูไว้วัน จึงตกระหนาบขึ้นไป พวก
กองทัพมหาราชต้องทัพกระหนาบพวกรามัญ พม่าล้มตายเป็นอัน
มากก็แตกกระเจาย สมิงท้าวทอสุทไธสวรรย์ฯ สมิงท้าวทอสุทไธสวรรย์ฯ พมมั่งรอดลง

พันหนึ่งเข้ามาในเมือง เที่ยงตกกันเสร็จแล้ว ก็ทำบาญชีคนในเมือง
 มาตราได้หกหมื่นเศษ ก็เตรียมพร้อมเสร็จแล้วยกดวงธงมาถึง
 ทางทิศเมืองอังวะ พวกพม่าเกรงฝีมือไม่อาจออกมากันทางไว้ได้
 แต่เดินทางมาตั้งล้อมเมืองหงสาวดี พระเจ้าหงสาวดี รับสั่ง
 ให้พวกรามัญเมืองมาตราถือน้ำพระพิพัฒน์เสร็จแล้ว ตั้งมณฑล
 สมิงโตด สมิงแปะกะยอ ให้เป็นอำมาตย์ผู้ใหญ่ พระราชทาน
 เครื่องยศตามสมควร ครั้นนั้นสมิงท้าวทองสุก สมิงท้าวรุก จึง
 คิดเป็นแต่ให้ถ้อยบายว่าจะไปนมัสการพระเจ้ายว้างกู๋ จึงพากันเข้าไป
 ขอลาพระเจ้าหงสาวดี ๆ ก็โปรดให้ไป ครั้นออกจากเมืองจึงคิดปรึกษา
 กันว่า พระเจ้าหงสาวดีต้องคืนมไห้เราของเรา เราจะต้องไปตามเจ้า
 ของเราจึงจะควร ปรึกษากันแล้วก็คิดตามไป จึงไปพบพระเจ้า
 หงสาวดีองค์ก่อนผู้เป็นเจ้าของตน มาอาศัยอยู่ที่แม่กลองแม่จัน
 ในนั้นสมิงรอกวยผู้เป็นพระเจ้าหงสาวดีองค์ก่อน เกิดยกถ้อยมาพูดว่า
 ได้ต้องพันเศษ ยกมาตีหัวเมืองขึ้นแก่เมืองหงสาวดีได้หลายเมือง คือ
 เมืองกลดหนึ่ง เมืองตองเบาะหนึ่ง เมืองตะเตงหนึ่ง เมืองทากรามหนึ่ง
 เมืองถลพอยหนึ่ง เมืองปองหนึ่ง แล้วตกลงเข้าไปถึงเมืองเกริน
 ครั้นนั้นสมิงท้าวรอกยาก็เป็นเจ้าเมืองเมะตะมะ ให้เจียรกะนผู้เป็น
 ปลัดเมืองเกณฑ์ไพร่พล ๒๐๐๐ ออกไปรบทัพสมิงรอกวย ผู้เป็นพระเจ้า
 หงสาวดีองค์ก่อน เจ้าเมืองเมะตะมะจึงแต่งหนังสือแจ้งขอราชการศึก
 ว่าพระเจ้าหงสาวดีองค์ก่อนยกกองทัพมาตีเมืองเมะตะมะ ให้ขุนนาง
 กรมการถอยขึ้นไปถวายพระเจ้าหงสาวดี ๆ ทรงทราบแล้ว จึงรับสั่ง

ให้มั่งคั่งสะเถนคนหัวร่อยไปช่วยรบ ครั้นนั้นเจียรกับนุญยกกองทัพไป
รบกับทัพสมเด็จพระเจ้าหงษาวดีองค์ก่อนที่เมืองเกริน ตั้ง
ค่ายประชิดอยู่ที่เมืองเกริน รบกันเป็นสามารถึงสี่วัน กองทัพสมเด็จพระ
เจ้าหงษาวดีเป็นพระเจ้าหงษาวดีองค์ก่อนแตกพ่ายกระจัดกระจาย จึงจำใจ
เข้าไปถืองกรุงศรีอยุธยาโดยทางพระเจดีย์สามองค์ แล้วตั้งอยู่ปลายด้าน
จึงมีหนังสือเข้าไปถึงพระยากาญจนบุรี ว่าจะเข้าไปพึ่งพระบารมีพระ
เจ้ากรุงศรีอยุธยา พระยากาญจนบุรีจึงมีหนังสือเข้าไปถึงเสนาบดี ๆ
จึงเอาหนังสือนั้นขึ้นกราบทูลพระเจ้ากรุงไทย ๆ จึงตรัสสั่งให้เจ้าเมือง
กาญจนบุรีตั้งตัวสมเด็จพระเจ้าหงษาวดีนั้นเข้าไป แต่เมื่อสมเด็จพระเจ้าหงษาวดีเข้าไปถึง
กรุงศรีอยุธยาในในเดือน...

๑ ฝ่ายนายกำสละ ทพระเจ้าหงษาวดีรบตั้งให้เกณฑ์คนหัวร่อยไปช่วย
รบข้าศึกกรุงน ครั้นออกมาจากเมืองหงษาวดีหนีหนังกองเมืองฉาน
หยุดกองทัพอยู่ที่เมืองนั้นสองวัน เกณฑ์คนในหัวเมืองนั้นโดยทัพพระเจ้า
จึงคิดขบถแก่พระเจ้าหงษาวดี จับคนในหัวเมืองนั้นมาฆ่าเสียเป็นอันมาก
สมเด็จพระเจ้าหงษาวดีเจ้าเมืองเมาะตะมยยกกองทัพออกไปรบ จับได้มั่งคั่ง
กับไพร่พลตามสืบเศษซึ่งเป็นครัวร่วมคิดกันฆ่าเสีย เจ้าเมืองเมาะตะมย
บอกหนังสือแจ้งข้าราชการ ที่ได้รับกับสมเด็จพระเจ้าหงษาวดี
องค์ก่อน ทัพสมเด็จพระเจ้าหงษาวดีแตกหนีเข้าไปกรุงศรีอยุธยาทางสัน กับ
เรื่องราวมั่งคั่งคิดขบถได้ชำระฆ่าเสียเสร็จแล้ว ให้เจียรกับนุญ
น้องถือนไปถวายพระเจ้าหงษาวดี ๆ ได้ทรงทราบในหนังสือนั้นแล้ว

พระฤๅษยีนดี จึงพระราชทานเครื่องยศต่าง ๆ ักให้เจียรกับนจุเป็นอันมาก เจียรกับนจุก็ถวายบังคมลากลับไปเมืองเมาะตะมะ

๑ ในศักราช ๓๓๐๘ ปีนั้น พระเจ้ากรุงศรีอยุธยา พระราชทานภูมิฐานบ้านเมืองให้ตั้งมิ่งรอกวยอาศัยอยู่เป็นสุข ครั้นภายหลังเจ้าแสนทางไทยไปมาหาสมิ่งรอกวยมากชน ด้วยสมิ่งรอกวยนหมัความรู้วิชาการແຈးຈາเป็นที่ชอบใจคนทั้งปวง ครั้นนานมาพระเจ้ากรุงไทยทรงทราบไม่ได้พระฤๅษยสมิ่งรอกวย จึงตรัสสั่งให้เจ้าพระยายมราช เอาตัวสมิ่งรอกวยไปจำไว้ ณ กุ๊ก แต่เมื่อสมิ่งรอกวยได้เป็นเจ้าแผ่นดินในในเมืองหงษาวดีนั้น ตั้งแต่ศักราช ๓๓๐๓ ปี จนถึงศักราช ๓๓๐๘ ปี จึงได้พลัดไปจากเมือง ได้เป็นเจ้าแผ่นดินอยู่หกปีเท่านั้น

๑ เมื่อศักราช ๓๓๐๘ ปีนั้น พระยารามัญสามคน คือพระยารามหนึ่ง พระยากลางเมืองหนึ่ง พระยานอยอนดหนึ่ง ทสมิ่งรอกวยตั้งไว้ให้จัดทัพอยู่เมืองเจกอง ได้เมืองปรอนลงมาประมาณสองวัน ให้คอยป้องกันกองทัพพม่าซึ่งจะยกมาตีรามัญประเทศ แลพระยารามัญทั้งสามนั้น ครั้นรู้ว่าสมิ่งรอกวยวิวาทกันกับตะละมหาเสนาบดี แล้วหนีเข้าไป ณ กรุงศรีอยุธยาดังนั้น พระยารามัญทั้งสามจึงปรึกษากันว่า ครองสมิ่งรอกวยผู้เป็นเจ้านายของเราหนีเข้าไปเมืองไทยเสียแล้ว แลเราทั้งสามนี้ สมิ่งรอกวยตั้งแต่งไว้ให้มัยศัศกิด เห็นว่าตะละมหาเสนาบดีจะไม่เลี้ยงเราเป็นปรกติ คงจะคิดร้ายเราเป็นมั่นคง เราจะคิดอุบายหนีไป ณ กรุงไทย ไปตามสมิ่งรอกวยเจ้านายของเราเถิด ครั้นพระยาทั้งสามคิดดังนั้นแล้ว จึงบอกความแก่คนสนิทที่ไว้ใจได้

ต่างคนก้มหน้าถือตมมาถึงนครภรรยา ณ เมืองหงสาวดีว่า เราทั้งหลาย
มาตั้งขัดทัพอยู่นานแล้ว ได้ความลำบากอดอยากด้วยอาหาร จะใคร่
เห็นหน้านครภรรยาบ้าง ให้บุตรภรรยาจัดหาเลี้ยงอาหารแล้วชวน
กันขึ้นมาตั้ง พอให้เราทั้งหลายเห็นหน้าบ้าง ส่วนบุตรภรณายนาย
ทัพนายกองทั้งหลายนั้น ครั้นได้รู้ในหนังสือนั้นแล้ว ก็ชวนกันจัดหา
เลี้ยงอาหารของกันต่าง ๆ แล้วพากันขึ้นไป ณ เมืองเจกอง พระยา
รามัญทั้งสามกับนายทัพนายกองทั้งปวง จึงบอกความดังนั้นแก่บุตร
ภรรยา ครั้นถึงเดือนสามพระยารามัญทั้งสามกับนายทัพนายกองซึ่ง
รู้กันนั้น ก็ชวนกันอพยพครอบครัวมาเดินทางตะวันออก มาทาง
ปลายแดนเมืองคองอยู่ ครั้นรวมญาติมาคราวหนึ่งประมาณสี่ร้อยเศษ

๑ ฝ่ายไพร่รามัญทั้งปวง ซึ่งเหลืออยู่ในเมืองเจกองนั้น ครั้นเห็น
พวกตัวนายทั้งปวงยกครัวหนีไปคองนั้น ไม่รู้เหตุผลเป็นประการใด
ก็ชวนกันตกใจ ต่างคนต่างรีบไปถิ่นฐานบ้านเมืองของตน ดังคน
จึงเอาความนั้นมาแจ้งแก่ขุนนางในเมืองหงสาวดี

๒ ฝ่ายพระยารามัญทั้งสามก็เข้าไปในเมืองเชียงใหม่ พระเจ้าเชียงใหม่
จึงแจ้งแก่เสวยให้แล้ว ให้ส่งครัวรามัญทั้งปวงลงไปเมืองตาก เจ้า
เมืองตากจึงบอกหนังสือตมไปให้กราบบังคมทูลพระกรุณา จึงมีรับสั่ง
ให้ส่งครัวมอญทั้งนั้นลงไปกรุงศรีอยุธยา จึงครัดสั่งให้เสนาบดี
ซักถาม ครั้นทราบความแล้ว จึงครัดสั่งให้พระยารามัญทั้งสามเด
ครอบครัวทั้งปวง ไปอยู่ตำบลโพธิ์สามต้น

๑๐ ดศักราช ๓๓๓๐ ปีเดือนห้า พระเจ้าหงสาวดี จึงให้แต่ง
 ราชสาส์นเป็นใจความว่า สมิงชอกวยหนีเข้าไปพึ่งพระบารมีมอญนั้น
 เป็นคนนอกคตญู อย่าให้พระเจ้ากรุงไทยเลี้ยงดูได้ ตัวข้าพเจ้าได้ทำ
 คุณแก่สมิงชอกวยมาก เมื่อสมิงชอกวยจะได้ราชสมบัติขึ้นก็เพราะ
 ข้าพเจ้าคิดอ่านให้ แล้วข้าพเจ้าก็ยกบุตรสาวให้เป็นภรรยา ครั้นได้
 เป็นใหญ่แล้วกลับข่มเหงบุตรสาวข้าพเจ้า แล้วกลับต่อสู้จะฆ่าข้าพเจ้า
 เด๋ย หากว่ารามัญทั้งหลายช่วยข้าพเจ้ามาก สมิงชอกวยจึงกลับ
 ปรายไป ให้พระเจ้ากรุงศรีอยุธยาเห็นแก่ไมตรีเกิด จึงจับตัว
 สมิงชอกวย กับพระยาพระราม พระยากลางเมือง พระยาน้อย
 วนิด ทั้งสามนั้น จำคุกตั้งให้แควราชทูตออกมาณเมืองหงสาวดี
 แล้วจึงมอบราชสาส์น แลเครื่องราชบรรณาการให้ราชทูตเข้าไปกรุง
 ศรีอยุธยา จึงถวายราชสาส์นแลเครื่องราชบรรณาการ พระเจ้ากรุง
 ศรีอยุธยาทรงพระนามพระเจ้าทรงธรรม จึงตรัสสั่งให้เสนาบดีคนหนึ่ง
 ถือตอบมาว่า ชิงสมิงชอกวยหนีเข้ามาพึ่งพระบารมีนั้น ครั้นพระเจ้า
 อยุห์ให้ซักถาม ได้เนื้อความว่าสมิงชอกวยกลับทำร้ายพระเจ้าหงสาวดี
 จึงเห็นแก่ไมตรีซึ่งเคยมีกันมาแต่ก่อนนั้น จึงให้จำสมิงชอกวยไว้ในคุก
 จนทุกวันนี้ แลพระเจ้าหงสาวดีจะให้ส่งตัวสมิงชอกวยออกไปนั้น ทรง
 เห็นว่าไม่ต้อง ด้วยเยี่ยงอย่าง ธรรมเนียม กษัตริย์ผู้ดำรง ราชสมบัติโดย
 ศักดิ์พระาชธรรม ด้วยสมิงชอกวยหนีความตายมาได้แล้ว ครั้นจะ
 ส่งให้กลับออกไปตายเล่าก็จะเป็นบาปเป็นกรรม เห็นไม่ควรนัก แต่ว่า
 สมเด็จพระเจ้าอยู่หัวก็รักวิชาทางพระราชไมตรีไว้ จะให้เนรเทศสมิง

รอกวยเสียจากกรุงศรีอยุธยา จะให้โดยสารดำเภานั้นออกไปแล้ว ให้
 นายดำเภาล่อยเสียในเกาะแดนเมืองจันทน์นั้น แดพระยารามัญทั้งสาม
 นั้นทรงเห็นว่าไม่มีโทษผิด เพราะไม่ได้คิดร้ายต่อพระเจ้าหงษาวดี เป็น
 แต่ไม่ส่งนายแฉ่งก็อพยพครอบครัวเข้ามาพึ่งพระบรมมภ์ ก็เป็นธรรมเนียม
 ที่พระเจ้าแผ่นดินจะส่งเคราะห์ไว้ อย่าให้พระเจ้าหงษาวดีน้อยพระทัย
 เลย ครั้นพระเจ้ากรุงไทยให้เสนาบดีทำหนังสือตอบฉะฉานแล้ว จึง
 มีรับสั่งให้เจ้าพระยาสมรสาฯ นำเอาตัวฉะฉานรอกวยมาทวงเครื่องจำให้
 ผู้คุมที่คนกำกับไปด้วย ให้ส่งดำเภานั้นต่อหน้าราชทูตรามัญ แด
 มอญให้นายดำเภว่าถาถึงปากน้ำเจ้าพระยาแล้ว ให้ส่งผู้คุมทั้งสอง
 ณเมืองสมุทรปราการ แดให้นายดำเภเอาตัวฉะฉานรอกวยไปปล่อยเสีย
 ณเกาะแดนเมืองจันทน์

๑๑ ฝ่ายราชทูตรามัญทั้งปวง ครั้นถึงเดือนเจ็ดก็เข้าไปถวายบังคมลา
 รับพระราชสาส์นแด่เครื่องราชบรรณาการตอบแทนแล้ว ก็พากันออกมา
 ยังกรุงหงษาวดี จึงเข้าไปเฝ้าถวายพระราชสาส์นแด่เครื่องราชบรรณา
 การนั้น พระเจ้าหงษาวดีครั้นได้ทราบพระราชสาส์นแล้วไม่ชอบพระทัย
 แต่ไม่รู้จะทำประการใด ด้วยกลัวเมืองไทยกับเมืองมอญจะขาดทาง
 พระราชไมตรีกันไป จะเสียที่แก่พม่า

๑๒ ถัดจากราช ๑๓๓๓ ปี จึงพระเจ้าหงษาวดีตั้งนายรอกองน้องชายใหญ่
 เป็นพระมหาอุปราชฯ ตั้งน้องชายรองเป็นพระยาทะมะหาเสนาบดีฝ่าย
 ขวา ตั้งหลานชายผู้หนึ่งเป็นพระยาตะระบนกองทหารมหาเสนาบดี
 ฝ่ายซ้าย

๑ ในศักราช ๓๓๓๓ ปีมะแมลงเดือนสี่ ส้มิงรอกวยจึงขึ้นไปไปถึงเมือง
เชียงใหม่อีก

(แต่ข้อความซึ่งส้มิงรอกวย กลับขึ้นไปถึงเมืองเชียงใหม่ได้
ด้วยอุบายประการใดนั้น ในเรื่องราชพงศาวดารฉบับรามัญไม่มีความ
จดหมายไว้ ยกขึ้นว่าแต่เนื้อความไปถึงเมืองเชียงใหม่เท่านั้น)

๑ ขณะนั้นส้มิงรอกวยจึงเข้าไปเฝ้าพระเจ้าเชียงใหม่ ทูลเกล้าความ
ทุกข้อแต่เห็นหลังให้ฟังทุกประการ พระเจ้าเชียงใหม่ก็มีความกรุณา
จึงให้ส้มิงรอกวยไปอยู่กับราชธิดาเหมือนแต่ก่อน

๑ ในศักราช ๓๓๓๒ ปีเถาะต้นส้มิงรอกวยจึงให้ราชธิดาเจ้าเชียงใหม่
เข้าไปกราบทูลพระบิดา จะขอกองทัพให้สามกลับไปได้เมืองมอญ
พระเจ้าเชียงใหม่ก็ไม่จัดให้ตามพระราชธิดาขอ จึงตรัสว่าส้มิงรอกวย
ก็พากองทัพเมืองเชียงใหม่ไปถล่มค่ายพลัดพรายเสียเป็นอันมากครั้งหนึ่ง
แล้ว บัดนั้นถ้าเราจะให้ไปก็จะพาคนไปตายเสียอีก ครั้นส้มิงรอกวย
ไม่ได้กองทัพแล้วก็ต้องจำใจอยู่ในเมืองเชียงใหม่

๑ ในศักราช ๓๓๓๒ ปีมะแม พระเจ้าหงสาวดีจึงเกณฑ์กองทัพให้พระ
มหาอุปราชาคุมไพร่พล ๒๐๐๐๐ เป็นทัพเรือ ให้พระยาตะละคุมไพร่
พล ๒๐๐๐๐ กับส้มิงตะละกับคุมไพร่พล ๗๐๐๐ เป็นทัพหน้ายกไปทางบก
พวกรามัญทั้งทัพบกทัพเรือยกไปตั้งมั่นมหาราชธานีตั้งอยู่ณเมืองปรอน
นั้น มังมหาราชาก็ต่อสู้เบ็ดเตล็ดมารด ครั้นนั้นเป็นคราวชะตากรรม
พวกรามัญทั้งปวงจึงมีผลมอแซ่มแซ่กัน มังมหาราชาก็เห็นเหตุอย่าง
นั้นก็ถึงเมืองปรอนเสีย ถอยขึ้นไปตั้งรับอยู่ณเมืองปะกัน จึงให้เจ้า

เมืองปะกัณกับเมียนวุ่นคุมพลไปตั้งค่ายอยู่ฟาก ตะวันตก ตรงเมืองปะกัณ
ข้าม คอวังมหาราชากับปลัดเมืองปะกัณนั้น เจ้าตมมรักษาเมืองปะกัณ
ฟากตะวันออกอยู่ แล้วจึงมีหนังสือบอกขอราชการขึ้นไปเมืองอังวะ

๑ ฝ่ายกองทัพรามัญ ครั้นได้เมืองปรอนแล้ว ก็แยกกันทั้งทัพบก
ทัพเรือตมเมืองพม่าฟากตะวันออกแม่น้ำเอราวดขึ้นมา แลกองทัพเรือ
นั้นพระมหาอุปราชเมืองหงสาวดีเป็นแม่ทัพ คอยกันหัวเมืองฟากตะวัน
ตกไว้ไม่ให้ข้ามมาช่วยเมืองฟากตะวันออกได้ ขณะนั้นพวกรามัญได้
หัวเมืองฟากตะวันออกขึ้นไปได้สิบหัวเมือง คือ เมืองเมยแคะหนึ่ง เมือง
ตองตวนหนึ่ง เมืองปะตะนะคหนึ่ง เมืองมณฑนหนึ่ง เมืองมะกวยหนึ่ง
เมืองแควมะระสือหนึ่ง เมืองเจนนทหนึ่ง เมืองเปะหนึ่ง เมือง
ปกันแงหนึ่ง เมืองจาเลหนึ่ง เป็นสิบหัวเมืองด้วยกัน แลกองทัพ
เรือหนึ่ง ก็คอยป้องกันทัพเรือพม่าฟากตะวันตกไม่ให้ตามมาช่วยกันได้
จึงถึงเมืองจาเลฟากตะวันออก แลทัพบก ทัพเรือ พวกรามัญ
ก็ตั้งพักพลอยู่ที่เมืองจาเล ทางตะวันออกถึงเมืองปะกัณ ซึ่ง
วังมหาราชอาศัยขึ้นไปตั้งอยู่นั้นประมาณสามวันถึงกัน

๑ ฝ่ายพระมหาอุปราช จึงสั่งพระยาตะละ พระยาตะละบัน ทั้งสอง
ให้ช่วยรักษาเมืองจาเลไว้ แล้วยกทัพเรือข้ามไปตั้งค่ายฟากตะวันตกตรง
เมืองปะกัณข้าม ซึ่งเจ้าเมืองปะกัณข้ามไปรักษายู่นั้น เจ้าเมือง
ปะกัณต้านทานไม่อยู่ เห็นเหลือกำลังก็พากันแตกข้ามมาเมืองปะกัณ
พระมหาอุปราชจึงจัดให้สมเด็จพระรามอยู่รักษากองทัพเรือ แล้วยก
ขึ้นไปตั้งอยู่ในค่ายบกฟากตะวันตกนั้นแล้ว มีหนังสือลงไปถึงพระยาตะ

พระยาตะละมะหงส์

ให้เร่งทัพยกยกขึ้นไปตีเมืองปะกันฟาก

ตะวันออกให้ได้

๑ ขณะนั้นพระเจ้ามังดามิน ครั้นได้ทรงทราบในหนังสือบอกจำเมืองรายทางฟากตะวันออกได้แก่รามัญทั้งสิบตำบลดังนี้ ก็ตั้งพระทัยลง จึงตรัสปรึกษาการสงครามกับขุนนางทั้งปวง ขุนนางทั้งหลายพร้อมกันกราบทูลว่า กองทัพรามัญยังกล้าแข็งอยู่ทั้งนี้ เพราะได้ตั้งค่ายกันโดยทางเรือได้ถนัด จ้าระคิดตกกองทัพเรือเสียบ้างเสีย พวกรามัญจึงจะยกกำลังลง พระเจ้าอังวะเห็นชอบด้วย จึงตรัสสั่งอะตองวุ่นมหาเสนาบดีอันเป็นพนักงานว่าข้างทิศใต้ ให้เกณฑ์คนหมื่นหนึ่งยกข้ามไปตีเมืองจะเกิง แลเดินทัพทางฟากตะวันตกยกกลงไปให้ถึงเมืองจะเบ็น ตรงหน้าเมืองปะกันแฉะข้าม แลให้พระเตรียมเรือรบเรือใดให้พร้อม คอยตักตักคนตายกองแล้งยงรามัญพวกเรืออันจะขึ้นมาทางนั้น อะตองวุ่นจึงถวายบังคมลามาคัดกองทัพพร้อมแล้วยกข้ามไปเดินทางฝั่งฟากตะวันตก ส่วนพระมหาอุปราชเมืองหงสาวดีซึ่งตั้งอยู่ฝ่ายฟากตะวันตกนั้น ให้กันขึ้นไปสกัดแนวค้ำข้างบน ครั้นรู้วังกองทัพยกกลงมาทางฟากตะวันตกนั้น ก็จัดกองทัพรามัญให้ยกออกจากค่าย ขึ้นไปชุมนุมอยู่ในราวป่าดงข้างทางซึ่งพม่าจะยกลงมาชนส่วนกองทัพพม่าเมื่อยกลงมาชนไม่ทันพิจารณา ก็ยกถ่วงเฉยกองทัพรามัญลงมาประมาณได้กึ่งหนึ่ง พวกรามัญซึ่งชุมนุมอยู่ใต้กองทักยงบนชนเป็นสำคัญ ชวนกันออกตักตักจากกองทัพพม่า แล้วพระมหาอุปราชาก็ยกค้ำหน้าส่วนทางขึ้นไป พวกอะตองวุ่นตกใจ ไม่ทันได้สู้

รบกันแตกกระจัดกระจายไปสิ้น ขณะนั้นพระยาหะทะพระยาตะละบันทั้ง
สองยกกองทัพกันไปตีเมืองปะกัน มังมหาราชาก็ต่อสู้เป็นด้ามารด พวก
รามัญยังหักเอาเมืองไม่ได้

๑ ฝ่ายพระมหากษัตริย์พม่า ครั้นที่ทัพพะตองจวนแตกไปแล้วจึงกลับมา
ค่าย ได้ยินเสียงปืนพวกข้างเมืองปะกันชอชอยู่ ก็ยกกองทัพเรือ
ข้ามมารบกระหนาบเข้าข้างด้านริมน้ำ แล้วชนบทยกทหารเข้าไปใกล้เชิง
กำแพงเมือง

๑ ฝ่ายข้างพวกรามัญนั้น พระมหากษัตริย์พม่าทรงพระแสงดาบไล่ต้อน
พลให้เร่งเข้ากันไต่พาดกำแพงเมืองขึ้นไป พวกรามัญถึงจะตายสักเท่า
ใดก็ไม่ถอย ด้วยพระมหากษัตริย์พม่าทรงพระแสงดาบไล่ต้อนเข้าข้าง
เห็นเหลือกำลังที่จะรักษาเมืองไว้ ครั้นจวนเมืองปะกันเป็นตีประต้อมือ
ด้านเหนือ ต่ฝ่ายกองทัพรามัญออกไป แล้วรบหันชนไปเมืองอังวะ
ครั้นพระเจ้าอังวะได้ทรงทราบข่าว มังมหาราชาก็จะตองจวนเสียก็พา
ไปตบหนักตบพระทัยนัก จึงคิดตั้งให้ตีประต้อมือเมืองอังวะ แล้ว
เกณฑ์คนชนรรักษาหน้าท่งเทินท่งกลางจนกลางคืน เป็นอันกดขี่หนัก
ถ่วงกองทัพรามัญครั้นตีเมืองปะกันแล้ว ก็พร้อมกันยกชนมาตีเมือง
ตะละมะยู ครั้นตีเมืองนั้นแล้วยกชนมาตั้งล้อมเมืองอังวะไว้ ขณะ
นั้นมอญกับพม่าฆ่าฟันกันตายลงเป็นอันมาก จนศพเกลื่อนไปทั้งนอก
เมืองทั้งในเมือง มีกลิ่นเหม็นเป็นปฏิกูลกลิ่นหนา เมืองอังวะจึง
นั้นเหมือนป่าช้ามืดมิด ควรจะพังตั้งเขื่อนไว้ แล้วคนทั้งหลายตายด้วยรบ
กันบ้าง ด้วยเจ็บไข้บ้าง ด้วยอดตายบ้าง ในเมืองอังวะนั้น

ชาวแพงนัก คิดเป็นราคากินไทยทนานตะบาทมีเศษ คนในเมืองอังวะ
 ได้ความลำบากนัก แต่กองทัพรามัญตั้งอยู่นอกเมือง ก็จ่ายกันออก
 เทียวหาเสบียงอาหารทั่วทั้งแขวงจังหวัดเมืองอังวะ ก็พอได้มาเลี้ยงกัน
 บ้างแต่ว่าไม่พออนุเป็นปรกติ แต่พอกรามัญมาล้อมเมืองอังวะอยู่ได้สาม
 เดือนเศษแล้ว ก็ยังหักเอาเมืองอังวะไม่ได้ แต่พอกรามัญยกขึ้นมา
 ต่เมืองอังวะหน คงแค่ศักราช ๑๓๓๒ ปีมาจนถึงศักราช ๑๓๓๕ ปี ได้สาม
 ปีแล้วก็ยังไม่ได้เมืองอังวะ ถึงนั้นพระมหากษัตริย์ไม่สั่งให้ถอยทัพ
 มุ่งหมายจะเอาเมืองอังวะให้ได้ มีรับสั่งให้พวกกองทัพไทยใหญ่
 กลอยในป่า แลว่าโคกระบือเลี้ยงชวดคดๆจะได้เมืองอังวะ

๑) ขณะนั้นพระเจ้าอังวะให้เสนาบดีในพระทัยนัก จึงตรัสสั่งให้
 ประชุมขุนนางพร้อมแล้ว จึงตรัสว่าแผ่นดินภูกามประเทศนี้ คิดตั้งแต่
 พระเจ้าอะนอระทามังฉออันเป็นใหญ่ในเมืองตะกอง ซึ่งเป็นเมืองหลวง
 แต่ก่อนนั้น ไม่เคยเสียแก่กษัตริย์ของใคร ขณะนั้นภูกามประเทศ
 ผู้คนก็ยังน้อย บ้านเมืองก็ยังไม่วุ่นวายนัก พวกเงี้ยวพวกไทยใหญ่
 อยู่ฝ่ายตะวันออกเฉียงเหนือยกมาเบียดเบียนอยู่หนึ่ง ๆ ถึงนั้น
 พระเจ้าอะนอระทามังฉอ ก็ยังทรงพระอุตสาหะยกกองทัพไปปราบปราม
 ซ้ำอีก ไม่ให้ย้ายตั้งเอาแผ่นดินอันเป็นภูกามประเทศไปได้ แล้วตั้งพระ
 วงศ์มาหลายชั่วกษัตริย์ ถ้าจะคิดรวมนับก็ได้อายุมีเศษ กษัตริย์
 วงศ์นั้นก็ได้ปราบปรามพวกเงี้ยวพวกไทยใหญ่คือ ๆ กันมา จนพวก
 เงี้ยวพวกไทยใหญ่รวมคาบอยู่ในอำนาจพม่าทั้งสิ้น ครั้นอยู่มาถึงศักราช
 ๒๕ ปี พระเจ้าอติสาองค์ผู้เป็นใหญ่ในเมืองปะกัน อันเป็นเมืองหลวง

ครั้นนั้น ก็ยกทัพลงไปปราบปรามรามัญประเทศทั้งปวง ให้อยู่ใน
 อำนาจพระองค์นั้น ครั้นหมกามประเทศก็ไพศาลกว้างขวาง ช้าง
 ศึกได้ตลอดจนทะเล ข้างทิศเหนือกระทั่งแดนจีนเป็นกำหนด ครั้นพระเจ้า
 อลังการอดสู่วรยศลงไปแล้ว ถัดก็ราช ๖๔๘ ปี มกะโทคิดรบถถึง
 ตัวชนเป็น กษัตริย์ในรามัญ ประเทศเข้าตั้งวงศ์ มาถึงพระยาดีหราสา
 ชีราช อันเป็นกษัตริย์ในรามัญประเทศเข้มแข็งนัก ก็ได้ยกกองทัพ
 มาทำสงครามในหมกามประเทศ ขณะนั้นพระเจ้ามณฑลไชยราชองค์นั้นเป็น
 ใหญ่ในเมืองอังวะนั้น ก็ได้ทำสงครามบ้องกันแผ่นดินไว้ ไม่ให้รามัญ
 ชิงไปได้ ครั้นนั้นรามัญประเทศไม่อยู่ในอำนาจพม่า ได้เป็นประเทศ
 ใหญ่มารจนถึงศักราช ๘๐๓ ปี จึงมีพระมหากษัตริย์ ผู้เป็นพระอัยกา
 ทวดของเรา ทรงพระนามว่าพระเจ้าฝรั่งมังใต้ศักดิ์ จึงยกกองทัพ
 ลงไปปราบปรามรามัญประเทศไว้ทั้งนั้น ครั้นถึงพระเจ้าฝรั่งมังตรีเป็น
 พระโอรส ก็ยังมีบุญมากกว่าพระบิดา เทียบปราบปรามกษัตริย์
 ทั้งปวงอยู่ในอำนาจทั้งสิ้นแล้ว ก็เป็นใหญ่ในหมกามประเทศ ในรามัญ
 ประเทศ ในฉะยามประเทศ ในมณฑลประเทศ ได้มาเป็นเขตแดน
 เมืองอังวะทั้งสิ้น ขณะนั้นหมกามประเทศมีอำนาจมากนัก ครั้นถึงพระเจ้า
 นานกะยอผู้เป็นพระโอรส ทำสงครามกันกับพระเจ้าแผ่นดินกรุงศรี
 อโยธยา ก็ได้แย่งรามัญประเทศกลับมาเป็นเขตแดนของพระเจ้าแผ่นดิน
 กรุงศรีอยุธยา ถึงขณะนั้นพระราชบุตรชายของพระเจ้าฝรั่งมังตรีก็ยัง
 รักษาหมกามประเทศไว้ ไม่ให้ตกไปเป็นเขตแดนกรุงศรีอยุธยาได้
 ครั้นถึงศักราช ๘๖๕ ปี จึงมีพระอัยกาของเราพระองค์หนึ่งทรงพระนาม

พระเจ้าปราชญ์ทองกลดแก้ว อันเป็นใหญ่ในเมืองอังวะ^๕ จึงยก
กองทัพลงไปปราบปรามรามัญประเทศทั้งปวงได้แล้ว^๖ แล้วจึงไป
ด้วยราชสมบัติอยู่ในเมืองหงสาวดี^๗ ดับวงศ์มาได้สามพระองค์^๘ จึงถึง
พระเจ้ามังรายกษัตริย์ ได้ครองราชสมบัติในเมืองอังวะ^๙ ครั้นอยู่มา
จนถึงศักราช ๓๐๒๔ ปี^{๑๐} พระเจ้าแผ่นดินกรุงศรีอยุธยา ให้เสนาบดี
ยกกองทัพมาตีรามัญประเทศได้แล้วถ่วงขึ้นมาในภูกามประเทศนั้น ตีได้
หัวเมืองขึ้นมาจนถึงเมืองปะกัน พระเจ้ามังรายกษัตริย์ก็ให้พระราช
บุตรลงไปรักษาเมืองปะกันได้ กองทัพไทยจะหักเอาไม่ได้ ก็ดำท
กลับไป ครั้นภายหลังพระเจ้ามังรายกษัตริย์ของผู้นั้นพระอัยกาของเรา
ก็กลับคิดอ่านเอารามัญประเทศมาได้ ในชานาญได้เหมือนแต่ก่อน ครั้น
สืบวงศ์มาถึงพระบิดาของเรา ก็ยังรักษากฎมณฑลประเทศ แลยังรักษา
รามัญประเทศทั้งสองนั้นไว้เป็นปรกติได้ ครั้นต่อมาถึงเราบิดาเป็นคราว
ชตวรรษกามประเทศตก รามัญทั้งปวงกลับมามีอำนาจขึ้น ตั้งแต่ศักราช
๓๓๐๔ ปี^{๑๑} มาจนถึงศักราช ๓๓๓๔ ปี^{๑๒} ก็ดิ้นรนด้วยกันเป็น ๓๒ ปี^{๑๓}
ต้องตั้งคำไทรทงหลายทำนายไว้แต่ในกาลก่อน แต่บัดนั้นมาบังเกิดมาพ
กันตายความฉิบหายต่าง ๆ เมื่อขณะเราได้ครองราชสมบัติครั้งนั้น ก็เห็น
ว่าเราเป็นพระเจ้าแผ่นดินบุญน้อยกว่าพระเจ้าแผ่นดินทั้งหลายแต่ก่อน บัด
นี้เราพิเคราะห์เห็นว่าการที่เราตั้งแล้ว ทหารพม่าจึงมีฝีมืออ่อนกว่า
พวกรามัญนัก คิดประหลาดกว่าแต่ก่อนหนักหนา ถ้าเราทั้งหลายจะ
มีศุภระตุมืองหนึ่งซึ่งอยู่ ณ ไพรบ้านพลเมืองก็จะพากันฉิบหายตายเสีย
สิ้น ถึงมาตรวจว่าเราจะตายผู้เดียวก็ตามเกิด แต่ให้ชนทั้งปวงรอดชีวิตอยู่

ความนั้นหาจึงจะไม่ต่อไปในภายหลัง เราคิดจะมีตีประเทศเมือง
ปล่อยให้ข้าศึกเข้ามาเสียโดยดี แต่เราจะขอสัญญาอย่าให้เบียดเบียน
ราษฎรทางปวงเลย ท่านทั้งหลายจะเห็นประการใด

๑๐ ขณะนั้นแต่บรรดาราชวงศ์แห่งมณฑลราชธานีแห่งหนึ่ง
ยอนทอ แปลว่าเจ้าวงใหญ่เป็นต้น แลพวกขุนนางมีมหาเสนาบดี
ทั้งสี่เป็นต้น แลมหาเสนาบดีทั้งสี่นั้น คือ อะแซวุ่นเสนาบดีว่ากล่าวข้าง
ทิศตะวันออกหนึ่ง อะคองวุ่นเสนาบดีว่ากล่าวข้างทิศใต้หนึ่ง มียอก
วุ่นเสนาบดีว่ากล่าวข้างทิศเหนือหนึ่ง อะนอวุ่นเสนาบดีว่ากล่าวข้าง
ทิศตะวันตกหนึ่ง ครั้นได้ฟังพระเจ้าองค์จริงตั้งนกกถนัดดาไว้ไม่
ได้ชวนกันร้องไห้แลกราบทูลว่า ซึ่งทรงพระกรุณาตรัสตั้งน้อมควร
แล้ว ถ้านางไวสาจะมองทางปวงจะฉิบหายเสียสิ้น

๑๑ ถัดกันมา ๓๓๓ ปี ณวันเสาร์เดือนหกแรมสามค่ำ พระเจ้า
มังดาระมินผู้เป็นพระเจ้ากรุงอังวะ จึงตรัสสั่งให้มังมหาราชเจ้า
พระทนต์ทรงประทับด้วยเครื่องประทับสำหรับม้าเสด็จ แลพระภคธิดา
อันเป็นเครื่องสูงสำหรับกษัตริย์ แลพวกกรมวังแลพวกชาวมาลาญซา
เปิดประตูเมืองออกมารับพระมหาอุปราชามาเมืองหงสาวดี มังมหาราช
เจ้าออกมา ณ ค่ายประชิด จึงเข้าไปหาพระมหาอุปราชาก็ต้อนรับ
แล้วเชิญให้มังมหาราชนั่งในที่อันสมควรแล้ว จึงถามว่าท่านออก
มาหาเราด้วยกิจการอันใด มังมหาราชจึงตอบว่า บัดนี้พระเจ้า
อังวะกรุพระองค์ว่าว่าเสนาของพระองค์นั้นเสียแล้ว เห็นว่าชะตาเมือง
อังวะจะตั้งเป็นแท่นแล้ว ถ้านางบิศประตูเมืองต่อสู้อยู่ ไพร่พดเมืองจะ

หากินนิบหายเสียสิ้น จึงมีรับสั่งแก่เราให้ออกมาเชิญท่านเข้าไปโดยที่
แล้วจะขอความสัตย์อย่าให้ท่านทำอันตรายแก่พระเจ้าอังวะ แด่ชาว
เมืองท่งปวงให้ได้ความลำบากเลย

๑ พระมหาอุปราชได้ฟังดังนั้นก็มีความยินดี จึงให้หาพระยาตะ
เตตะบั้นขุนนางรามัญท่งปวงมาพร้อมแล้ว จึงบอกเหตุนี้ให้ฟังทุก
ประการ ครั้นขุนนางทั้งหลายเห็นชอบด้วยพร้อมกันแล้ว พระมหา
อุปราชจึงให้ตั้งยี่ปฏิญาณแก่มังมหนรธา เพื่อจะไม่ทำร้ายแก่พระเจ้า
อังวะแด่ชาวเมืองท่งปวง มังมหนรธาจึงเชิญพระมหาอุปราชจะให้
รับมาพระท่งพระเจ้าอังวะ แลให้ชาวมาดาภาษากางพระกตชาว
ยอกชน จะคอยรับเสด็จพระมหาอุปราชฯ ไม่นานมาทั้ง แลไม่
ทันพระกตพร้อมพระเจ้าอังวะ ครึ่งตั้งให้คนพระกตลงเสียแล้ว มอบ
เครื่องยศสำหรับกษัตริย์ท่งปวงคนให้มังมหนรธา แลขณะเมื่อ
พระมหาอุปราชจะเข้าไปนั้น จึงตรัสสั่งให้พระยาตะบั้น กับไพร่
พลประมาณ ๓๐๐ พร้อมด้วยเครื่องศาสตราวุธเข้าไปก่อน ขณะนั้น
พระเจ้าอังวะเสด็จออกมาจากพระราชวัง เสด็จมานั่งอยู่บนศาลาดอก
พร้อมด้วยขุนนางท่งปวง พระยาตะบั้นจึงเข้าไปถึงศาลาดอกแล้ว
ให้พวกรามัญรายล้อมวงอยู่รอบศาลาดอก ครั้นภายหลังพระมหา
อุปราชจึงจัดทหารประมาณ ๕๐๐ พร้อมด้วยเครื่องศาสตราวุธแล้ว จึง
ทรงมาพระท่งของพระองค์ มังมหนรธาทรงม้านำเสด็จเข้าไปใน
เมืองอังวะ ครั้นใกล้ถึงศาลาดอกซึ่งพระเจ้าอังวะเสด็จออกมาทรง
นั่งอยู่นั้น พระมหาอุปราชก็ลงจากม้าพระท่งแต่ไกล เสด็จ

คำนินเข้าไปด้วยพระบาทเปด้า ครั้นใกล้ถึงจึงส่งพระแสงหอกดำหรับ
 พระหัตถ์ให้แก่นักหาตเด็ก แล้วเสด็จขึ้นไปเฝ้าพระเจ้าอังวะบนศาลา
 ดกชน ถวายบังคมแล้วจึงกราบทูลว่า ข้าพเจ้ามาทำการทวง
 ด้วยถอรบตั้งพระเจ้าหงสาวดี ขรรคมเยมมอย่างนกเคยมีมาแต่ก่อน
 ถ้าพระมหากษัตริย์พระองค์ใดถึงคราวเมื่อมอญจะส่งไปแล้ว ก็ให้
 บังเกิดความวิตกต่าง ๆ เมืองอินมาทาร์รายบ้าง ชุนนางในเมือง
 ทำร้ายบ้าง กษัตริย์หนักด้วยพระนครแตรราชสมบัติ วงศ์กษัตริย์
 กัดฟันสู้ไป ย่อมเป็นความฉะฉานมาแต่โบราณแล้ว พระองค์อย่า
 น้อยพระทัยเลย พระเจ้าอังวะจึงตรัสว่าขรรคมเยมมาเป็นมณษย์
 กีย่อมมีความต้องประการ คือสมบัติ คือสมบัติ เหมือนกันทุก
 ตัวสัตว์ กับคนฉะฉานมาถึงเราแล้ว แม้ผู้เรานั้นท่านจะเอาไปทำ
 เป็นประการใดก็ตามอัธมาภัย ขอแต่เราขอร้องทวงปวงนออย่าให้ได้
 ความลำบากเลย พระมหาอุปราชจึงถวายสัตย์แก่พระเจ้าอังวะ เพื่อ
 จะมีได้ทำร้ายแก่พระองค์แต่เราขอร้องทวงปวง แล้วจึงทูลว่า พระเจ้า
 หงสาวดีมรณถึงชนมาว่า ถ้าได้เมืองอังวะแล้วให้เชิญเสด็จพระองค์
 แดพระญาติวงศ์ แดชุนนางผู้ใหญ่ทวงปวงลงไปเมืองหงสาวดี
 ความประการนั้นข้าพเจ้าจะต้องทำตามรับตั้งพระเจ้าหงสาวดี พระเจ้า
 อังวะจึงตรัสว่า ท่านว่าสมควรแล้ว ท่านจงทำตามรับตั้งเกิด
 แล้วพระเจ้าอังวะ จึงตรัสเรียกชุนนางพนักงานบาญชีพระราษทริย์
 ในท้องพระคลัง แดบาญชีไพร่พลในเมืองอังวะ มอบให้แก่พระมหา
 อุปราชแล้ว จึงเสด็จเข้าพระราชวัง ครั้นภายหลังพระมหาอุปราช

จึงเกณฑ์ให้พระยาตะละเป็นแม่กอง ไปตั้งล้อมพระราชวังอยู่ในทิศใต้
 กองหนึ่ง ให้พระยาตะละขึ้นไปตั้งล้อมอยู่ในทิศเหนืออีกกองหนึ่ง ให้
 สมิงพระรามไปตั้งล้อมอยู่ในทิศตะวันตกอีกกองหนึ่ง ตัวพระมหากษัตริย์
 นอนอยู่ในศาลาถ้ำกลางข้างทิศตะวันออกแห่งพระราชวังกองหนึ่ง แล้วให้
 เจ้าเมืองเชียงตุงตรวจตราแต่บรรดาตำราหรือจดหมายเหตุ อันเป็น
 เครื่องสำหรับเมืองนั้น มอบให้ขุนนางรามัญรักษาไว้ ให้เป็นหมวด
 เป็นกอง แล้วตั้งพวกรามัญกำกับประตูพระราชวังอยู่ทุก ๆ ประตู
 คอยห้ามไม่ให้พระราชวงศ์ คอยห้ามไม่ให้เสนาบดีผู้ใหญ่ทั้งปวง
 เข้าไปเฝ้าพระเจ้าอังวะ ปลอຍให้แต่คนหาเด็กเด็กคนใช้ด้วยเข้าออก
 พอสมควร แลในภายในพระราชวังด้านข้างหน้าด้านข้างใน ก็ห้าม
 มิให้พวกรามัญเข้าไปละเล้าละมวนว้าย แล้วตั้งกฎหมาย ประกาศ
 พวกกองทัพไม่ให้เบียดเบียนซึ่งสิ่งของ ๆ ราษฎรทั้งปวง แต่
 พระมหากษัตริย์จัดบ้านจัดเมืองประมาณกิ่งเดือน ครั้นราบคาบ
 เป็นปรกติแล้ว จึงตั้งให้พระยาตะละ แลพระยาตะละ
 ทั้งสองคุมพลอยู่รักษาเมืองอังวะ แล้วจึงให้เก็บเงินทองสิ่งของ
 พระราชทรัพย์ในท้องพระคลังต่าง ๆ ลงบรรจุเรือ แล้วตั้งให้
 พระราชวงศ์ แลเสนาบดีผู้ใหญ่ทั้งปวง ขยพพรครอบครัวของตน
 ลงเรือให้เสร็จ แต่ขุนนางผู้น้อยจะตามแต่กิจลงไป ฤๅจะช่วย
 ราชการเมืองอังวะก็ตามอัธยาศัย ขณะนั้นพระสังฆราชาธรรมา
 นุกรมอันคัมทั้งปวง ซึ่งจะติดตามแต่กิจพระเจ้าอังวะแต่ติดตามญาติ
 โยมครอบครัวของตนลงไปนั้น ประมาณสามร้อยเศษ พระมหา

อุปราชกัณฑ์พระสงฆ์ แด่ครอบครองกัณฑ์ทั้งปวงลงบรรทุกเรือหงส์
แล้วจัดเรือพระที่นั่งกระเชย มีพระมหามณฑปปกกลาง สำหรับ
เป็นพระที่นั่งทรงของพระเจ้าอังวะ พร้อมด้วยเสวตฉัตรพัดโบกจามร
ธงชัยขนานเดี่ยว จึงเชิญเสด็จพระเจ้าอังวะ แด่พระมเหสี
พระราชสมภพศรียาภิกไนยนาถราชประยูรวงศ์ทั้งปวง ลงเรือพร้อมกัน
แล้ว จึงให้บนล่อเสียงแตรส่งขบวนพาทยราชดนตรีเสียงออกทกกลก้อง
โกลาหล พระมหาอุปราชจึงให้กองทัพเรือส่งมิงพระรามเป็นกองหน้า
ถัดนกลงไปถึงเรือพระที่นั่งพระมหาอุปราช พร้อมด้วยเรือท้าว
พระยาโยธาทหารทั้งปวงบึ่งกันตามเสด็จพระเจ้าอังวะ ถัดลงไปถึง
เรือครอบครองพระราชวงศานวงศ์ แลขุนนางผู้ใหญ่ของพระเจ้าอังวะ
แตร้อมบรรทุกพระสงฆ์ ถัดประมาณพวกครอบครองพม่ารวมด้วยกัน
สักหมื่นเศษ กองทัพเรือข้างหลังนั้น เจ้าเมืองเดี่ยวเป็นแม่กอง
จึงเชิญเสด็จประทับ รอนแรมล่องลง มาตามระยะทางประมาณสิบวันจึงถึง
เมืองหงสาวดี พระมหาอุปราชจึงเชิญเสด็จพระเจ้าอังวะแด่พระมเหสี
พระราชวงศ์ทั้งปวง ให้อาศัยอยู่ในวังหน้าก่อน แล้วจึงเข้าไป
เฝ้าพระเจ้าหงสาวดี กราบทูลความข่มขยได้พระเจ้าอังวะลงมา
ทุกประการ

๑ พระเจ้าหงสาวดีได้ทรงฟังกัมพระทัยยินดีนัก ครั้นเสด็จเจริญ
สติปัญญาพระอนุชาเป็นอันมาก แล้วพระราชทานรางวัลแก่พระมหา
อุปราช แลขุนนางแม่ทัพนายกองทั้งปวงโดยสมควรแก่ความชอบแล้ว
พระเจ้าหงสาวดีจึงให้พระเจ้าอังวะ แลราชวงศ์นางศ์ กับท้าวพระยา

นายทนายกองพม่าทางปวง ถือนาพระพิพัฒน์ดัตยาทงตัน แด่จิง
 ตรีตั้งให้พระมหาอุปราชาคัดทำนบารุงพระเจ้าอังวะ แด่พระญาติวงศ์
 ทงปวงไว้ให้อยู่เป็นสุข แด่ครอบครัวพม่าทงปวงซึ่งไค่มานนกันมอบให้
 พระมหาอุปราชากด่าวทงตัน พระมหาอุปราชาคัดพระราชนัดดา
 พระเจ้าอังวะ ให้เสด็จอยู่ในที่ใกล้วังหน้า ทำนบารุงพระเจ้าอังวะไว้
 เป็นอันดี ถ้าวางราชการแล้วก็อดสำหะเสด็จไปเยี่ยมเยียนพระเจ้าอังวะ
 เหนือ ๆ พระเจ้าอังวะก็พระราชทานโอวาทนับธรรมเนียมพระมหา
 กษัตริย์แก่พระมหาอุปราชานนทุกครั้ง พระมหาอุปราชาก็มีพระทัย
 รักใคร่ในพระเจ้าอังวะคงเป็นพระบิดาของพระองค์

๑ ในศักราช ๑๑๑๓ มีน พระเจ้าหงสาวดีให้ตั้งราชมนเฑียร
 ทงปราสาท ๘๘ ยอด มีตมณูบรรดกเป็นรูปราชสีห์ บานพระเกณัน
 ได้ดกลด้อย พระเกณแห่งหนึ่งเมื่อเบ็ดเตล็ดเคียงตมเหมือนเคียงราชสีห์
 พระเกณแห่งหนึ่งเคียงตมเหมือนเคียงนกการเวก พระเกณแห่งหนึ่ง
 เคียงตมเหมือนเคียงนกกระเรียน พระเกณแห่งหนึ่งเคียงตมเหมือนช้างร้อง
 แล้วยังตั้งพระราชนัดดังกทงสอง คือราชบัลลังกรชอเสด็จแย่ง แปรว่า
 ราชบัลลังกีสอง ๑ แด่ราชบัลลังกัษชะเคอดะดี แปรว่าราชบัลลังกั
 กระดาน ไม่ระเคอ ๑ ราชบัลลังกทงสองนตงไว้กลางพระมหาปราสาท
 เมื่อจุลศักราช ๑๑๔๔ มี พระเจ้าหงสาวดีได้ราชภิเชก ทรงพระนาม
 พระเจ้าอะเนโคโรราชมหากษัตริราชในเมืองหงสาวดี ครนกาล
 ด่วงมาไค่เดือนหนึ่ง เทพยดาผู้รักษาคำณัตริในเมืองหงสาวดี นฤมิตร
 เพศเป็นนกตระกูลมกณิกน วิหารตายตมหนึ่ง แล้วยินมาจากทิศวันออก

เข้ามาดำรอกไว้ตรงพระพักตร์พระเจ้าหงสาวดี ๆ ทอดพระเนตรเห็นแล้ว
จึงรับสั่งให้หาปโรหิตทั้งหลายมาประชุมพร้อมกัน ให้ทำนายซึ่งนิมิต
เหตุอันนั้นว่าร้ายแต่ประการใด ปโรหิตทั้งหลายจึงปรึกษากันว่า
นกตระกูลมณเป็นชาติพระเจ้าวชิรณเป็นชาติพระเจ้าจันทร์ พระเจ้า
กฤษณะพระเจ้านิมิตเหตุอันนั้นคงจะมีมงคลตาอันใหญ่แก่พระมหา
กษัตริย์เป็นที่ยิ่งแท้ ปโรหิตพิจารณาตามคัมภีร์โหราศาสตร์ราชนิมิตจึง
คิดปรึกษาเห็นพร้อมกันแล้ว จึงกราบทูลทำนายว่า ตั้งแต่บัดนี้ไปเบื้อง
หน้าไม่นาน พระยาประเทศราชเมืองอื่น จะให้นางกษัตริย์
นารมย์ศรีอนาม กับเครื่องมงคลราชบรรณาการมาถวายแด่
ซึ่งทศกัณฐ์ออก พระเจ้าหงสาวดีได้ทรงฟังมีพระทัยยินดีนัก จึง
พระราชทานรางวัลแก่ ปโรหิตเป็นอันมาก ครั้นไม่นานเจ้า
เมืองลำพูนให้เสนาท้าวพระยาต่างนำเอาดอกไม้งามทองกับธูปไป
ถวายแก่พระเจ้าหงสาวดี ๆ ทรงทราบแล้ว จึงรับสั่งให้ตั้งมณฑป
ทองอยู่ลงไปริมเพียงเขตแดนเมืองฉนวน ครั้นมาถึงเมืองหงสาวดี
แล้ว พระเจ้าหงสาวดีกับพระราชทานทูลอวยชัยศุภคติพรพดด้วงมณฑป
กษัตริย์โดยสมควร

๑ เมื่อจุลศักราช ๑๑๑๕ ปี นิมิตปรากฏขึ้นในเมืองหงสาวดีออก
แม่คำเอาปลาร้าปลาตาก มาเช็ดศีรษะแล้วได้ ในอ่างวาง ชายไว้ที่ร้านกลาง
ตลาด ปลาร้าปลาตากนั้นกลับเป็นงูขึ้นคาน้อยในอ่าง ดมกลิ่นที่สุกจึง
นำเอาเหฺตนนั้นเข้าไปกราบทูลแก่พระเจ้าหงสาวดี ๆ จึงรับสั่งให้หาปโรหิต
เข้ามาทำนาย ปโรหิตกราบทูลว่า พระองค์เอาพระเจ้าอังวะมา

รักษาไว้^๕ เปรียบเหมือนหางปลาตกดินอยู่ในอ่างนั้น^๕ นานไปเบื้องหน้าพวกพม่าในเมืองอังวะจะเกิดเป็นชนชั้น พระเจ้าหงสาวดีได้ทรงฟังไม่สบายพระทัย จึงนิมนต์พระสงฆ์ให้มาสดุดพระพุทธรูป^๕ แล้วถวายไทยธรรมกระทำบูชาทุกวัน หวังจะให้อันตรายเสื่อมหายไป

๑ เมื่อจุดศักราช ๑๓๓๕ นั้น^๕ พระเจ้าหงสาวดีให้สร้างปราสาทเจ้า^๕ ขึ้นเดี่ยวท่าลำไฉในนั้น^๕ จึงรับสั่งให้พราหมณ์ทั้งหลายมารดน้ำสังข์^๕ จะให้เป็นมงคลแก่ชีวิตาของพระองค์^๕ ชื่อว่าพระนางมัยยาดัมเดร์^๕ ให้พระชีวิตา^๕ นอนอยู่ในปราสาทเจ้าคนเดียว^๕ ขณะนั้นบังเกิดลมพายุใหญ่พัดเอาผ้าสไบกรองทองที่พระชีวิตาห่มอยู่นั้น^๕ ไปพันคิ้อยบนยอดปราสาทที่พระชีวิตาอยู่^๕ พระเจ้าหงสาวดีทราบเหตุดังนั้นแล้ว^๕ จึงรับสั่งให้หาปโรหิตมาทำนาย^๕ ปโรหิตกราบทูลว่าพระชีวิตาของพระองค์จะได้พระ^๕ สามีในประเทศที่ไกล^๕ คงแต่หนีมาพระชีวิตาของพระเจ้าหงสาวดีชื่อว่า^๕ พระนางมัยยาดัม^๕ อยู่ในปราสาทเจ้าคนเดียวได้ความสุขเป็นอันมาก

๑ ในเพลาวินหนึ่ง^๕ พระเจ้าอังวะจึงตรัสแก่พระมหากษัตริย์^๕ ว่า จงเอาเนื้อความไปกราบทูลพระเจ้าหงสาวดี^๕ ด้วยเมืองอังวะหนึ่งไม่^๕ รบคาบ^๕ ขณะเมื่อเราชิงรักษาเมืองอังวะ^๕ แดงทำศึกอยู่กับพวก^๕ รามัญนั้น^๕ ให้เสนาบดีคนหนึ่งส่งขึ้นไปเกณฑ์กองทัพหัวเมืองฝ่ายเหนือ^๕ บรรดาหัวเมืองที่เกรงกลัวอยู่ก็ลงมาตามรับสั่ง^๕ แต่องไชยะมิงตอง^๕ ซึ่งเป็นนายบ้านมุกโซ^๕ โยนหน็ดทองที่จะเป็นชนอยู่^๕ ไม่เกณฑ์คนลงมา^๕ ตามรับสั่ง^๕ กลับชักชวนนายบ้านลูกบ้านประมาณสิบตำบลห้าบ้าน^๕ เอาคนตาดีทำเป็นค่าย^๕ รวบรวมคนไว้ประมาณห้าพันเศษ^๕ ตั้งตัวชน

เป็นใหญ่แข็งอยู่ท่ามกลางหนึ่ง ครั้นเราได้รับรู้แล้วจะ ไ้ยกกองทัพขึ้นไป
ปราบปรามก็จวนใจ ด้วยกองทัพมอญติดพันกันอยู่ ถ้าจะไว้นานไป
ของไชยะมั่งคั่งถาถมแล้ว เห็นจะยกมาชิงเอาเมืองอังวะเป็นมั่นคง
พระมหาอุปราชได้ทรงฟังดังนั้น จึงถวายบังคมตามมาเฝ้าพระเจ้า
หงสาวดีแล้วกราบทูลเหตุชนบทประการ ครั้นพระเจ้าหงสาวดีได้ทรง
ทราบก็ตั้งศกพระทัย จึงมีหนังสือรับสั่งขึ้นไปถึงเมืองอังวะ แจ้ง
ข้อรับสั่งแก่พระยาพระดะมิงตะตะบันทั้งสอง ให้เร่งจัดกองทัพขึ้นไป
ปราบปรามของไชยะมั่งคั่งลงเสีย อย่าให้ตั้งตัวในค่ายมุกโซโบได้

๑ พระยาพระดะมิงตะตะบันแจ้งข้อรับสั่งแล้วจึงเกณฑ์คนสองหมื่น
ดะมิงตะตะบันเป็นแม่ทัพ ครั้นเตรียมไว้ก็อยู่ยั้งยั้งที่ตน ครั้นพวก
พม่าแต่บรรดาอยู่ในเขตแดนเมืองอังวะทั้งสิ้น คือนำเอาเครื่องบรรณา
การต่าง ๆ เข้ามาค้ำับพระยาพระดะมิงตะตะบันผู้รักษามืองอังวะ แต่
ของไชยะมั่งคั่งผู้เป็นนายบ้านมุกโซโบมีคั้นอยู่ห้าพันเศษ มีได้นำเครื่อง
บรรณาการเข้ามาค้ำับแก่พระยาพระดะมิงตะตะบัน ๆ จึงให้ขุนนางคน
หนึ่ง กับไพร่ห้าสิบคน ให้ไปหาตัวของไชยะมั่งคั่งผู้เป็นนายบ้าน
มุกโซโบ ๆ อ้อนวอนว่ากล่าว ว่า ข้าพเจ้าจะขอผิดแต่พอได้จัดเครื่อง
บรรณาการถักสิบวันก่อน เมื่อจัดเครื่องบรรณาการเสร็จแล้ว ก็
ได้ไปค้ำับแก่พระยาพระดะมิงตะตะบัน ขุนนางกับไพร่ห้าสิบนำ
กลับไปแจ้งความแก่พระยาพระดะมิงตะตะบัน ครั้นถึงกำหนดสิบวัน
ไม่เห็นของไชยะมั่งคั่งเอาเครื่องบรรณาการมาส่ง แต่ผัดอยู่ดังนี้
ต้องครัง ครั้นภายหลังพระยาพระดะมิงตะตะบัน ใ้ขุนนางคนหนึ่ง

กับทหารहार้อยไปหาตัวองไชยะมั่งดอง ๆ ก็ว่าข้าพเจ้าจะไป แล้วจึง
 เจริญขุนนางกับทหารहार้อยเข้าไปในบ้าน เจริญให้กินสุราและอาหาร
 ของไชยะมั่งดองจึงให้สัญญาไว้แก่ชาวบ้านว่า เมื่อขุนนางและพล
 ทหารहार้อยนั้นเมาสู่ราสันต์ดีประมาทลงแล้ว จึงช่วยกันฆ่าฟันเสียอย่า
 ให้เหลือแต่สักคนหนึ่ง ครั้นขุนนางและทหารहार้อยเมาสู่ราเหลือกำลัง
 คงดีใจมิได้ องไชยะมั่งดองก็ให้ฆ่าฟันขุนนางและทหารตายสองร้อย
 หักกลับไปเมืองอังวะได้นั้นสามร้อยคน พระยาพะตะกัณฑ์มิงตะตะ
 บินจึงใช้ให้นายกองคุมไพร่ร้อยห้าสิบคนไปจับข้าพเจ้า พบนคนองไชยะ
 มั่งดองนั่งทางอยู่บ้านนอกนอก ใกล้กับบ้านมุกโซโมทาง ๘๐๐ เค้น
 ใต้ร่มกันเป็นสามารก พวกกันแตกกลับไปเมืองอังวะ พระยา
 พะตะอยู่รักษาเมืองอังวะเกณฑ์ไพร่มิงตะตะเป็นแม่ทัพ กับกระตุก
 กู้ดอ่อกระตะไปเป็นแม่ทัพหน้า ประมาณคนรามัญ ๕๐๐๐ คน พม่า
 ๓๕๐๐ เป็น ๒๐๐๐ ยกทัพขึ้นไปล้อมค่ายมุกโซโมไว้สิบห้าวัน ได้รับ
 ฟุ้งกันตายลงด้วยกันทั้งต้องฝ่ายเป็นอันมาก แต่กองทัพรามัญนั้นขาด
 เค้นยงตง ฆ่าโคกระบือกินนอชอยากเป็นอันมาก องไชยะมั่งดองจึงยก
 กองทัพออกตีกองทัพรามัญ มิงตะตะนั้นก็แตกหนีลงไปยังเมืองอังวะ
 องไชยะมั่งดองจึงเกณฑ์กองทัพให้ติดตามไปแต่เข้าจนเที่ยง ได้เครื่อง
 ศาสดาจารย์เป็นอันมาก ครั้นมิงตะตะนั้นแตกหนีลงมาถึงเมืองอังวะ
 แล้ว จึงเข้าไปแจ้งความแก่พระยาพะตะทุกประการ พระยาพะตะได้ฟัง
 ข่าวฝีมือและสัญญาทำสงครามแห่งองไชยะมั่งดองดังนั้นก็ครุ่นคร้าม

ไว้ตกไปว่าครอบครวัพม่า แลขุนนางทั้งปวงยังคกอยู่ในเมืองอังวะน
 มากนัก ถ้าหากว่าองไชยะมิงลงยกทัพมาตีเมืองอังวะเข้า พม่า
 ในเมืองก็จะพร้อมใจกันกำเริบชนทำร้ายพวกรามัญทั้งปวง เราจำจะ
 คิดอ่านผ่อนครวัพม่า แลเก็บเครื่องศาสตราวุธขึ้นใหญ่ขึ้นน้อยขึ้นนาง
 ผ่อนลงไปเมืองหงษาวดีเสียอีก จึงจะทำสงครามกับของไชยะมิงลง
 ได้หนัก จะได้ไม่ต้องระวังก้างในเมือง พระยาพะละก็คิดการดังนี้แล้ว
 จึงปรึกษากับพระตะบันตามซึ่งได้คิดไว้นั้น ส้มิงตะละบันก็เห็นด้วย
 พระยาพะละจึงเกณฑ์ไพร่หมื่นหนึ่ง มอบให้ส้มิงตะละบันอยู่รักษา
 เมืองอังวะ แลตั้งว่าท่านจงอยู่รักษาเมืองไว้ให้จงดี เราจะรับคุม
 ครอบครวัลงไปเมืองหงษาวดี แลจะรับกลับขึ้นมาช่วยรักษาเมือง
 อังวะ แล้วพระยาพะละก็ตั้งไพร่รามัญทั้งปวงลงบรรทุกเรือ เกณฑ์
 กองทัพรามัญป้องกันมาทางบกจะต้องพักนานเป็นอันมาก แล้วพระ
 ยาพะละก็เกณฑ์กองทัพเรือรามัญป้องกันพวกครวัพม่า ต้องลงมา
 เมืองหงษาวดี

๑ ฝ่ายองไชยะมิงลง เมืองกองทัพรามัญแตกถอยไปแล้ว ก็เร่ง
 เกณฑ์กองทัพให้มอระผู้บุตรเป็นทัพหน้า องไชยะมิงลงผู้บิดาเป็น
 ทัพหลวง กองทัพพม่าทั้งทัพหน้าทัพหลวงรวมด้วยกันเป็นคน ๓๐๐๐
 ยกกลงมาล้อมเมืองอังวะ ส้มิงตะละบันก็เกณฑ์กองทัพรามัญต่อสู้
 กับองไชยะมิงลงได้ห้าวัน ส้มิงตะละบันแตกหนีออกจากเมืองอังวะ
 ถอยลงไปตั้งมั่นอยู่นเมืองปรอนไต่เมืองอังวะลงมาทางเจ้าคน อง
 ไชยะมิงลงจึงให้มอระผู้บุตรอยู่รักษาเมืองอังวะ แล้วองไชยะมิง

ตองก็ยกกลับขึ้นไป ณ ค่ายมุกโซโบ ส่วนส้มิงตะตะบันก็ลงมาตั้ง
อยู่เมืองปรอน จึงมีหนังสือยกออกมาให้กราบทูลพระเจ้าหงสาวดี ๆ
ไต่ทรงทราบรับสั่งให้พระมหาอุปราชเป็นแม่ทัพยก ส้มิงตะตะบันเป็น
ทัพเรือ ให้รบยกกลับขึ้นไปยึดเมืองอังวะ

๑ เมื่อปี ๑๓๓๕ ปี เดือนห้านี้ กองทัพรามัญยกไป
ยกเข้ามาตีเมืองอังวะอยู่ มอญจะจะให้หนังสือไปถึงมิกา อองไชยะ
มังดองจึงยกออกมาทั้งทัพบกทัพเรือ ได้รับกับพวกรามัญเป็น
ตำรวจ ๑๓๓๖ ปี ณ วันเดือนหกขึ้นหาคา กองทัพ
รามัญซึ่งล้อมเมืองอังวะอยู่นั้นแตกถอยลงไปตั้งอยู่เมืองปรอน ครั้นถึง
ณ วันเดือนเจ็ดขึ้นสามค่ำ อองไชยะมังดองจึงให้มอญระ เป็นทัพหน้า
ตัวของไชยะมังดองเป็นทัพหลัง ยกออกมาทั้งทัพบกทัพเรือ ได้รับ
กับพวกรามัญที่เมืองปรอน ครั้นถึง ณ วันเดือนเจ็ดแรมสิบสองค่ำ
กองทัพรามัญแตกถอยลงไปตั้งอยู่ ณ เมืองว่างกุ้ง อองไชยะมังดอง
จึงให้มอญระเป็นทัพหน้ายกมาตีเมืองว่างกุ้ง แต่ตัวของไชยะมังดอง
นั้นคะนองอยู่เมืองปรอน

๑ ขณะนั้นส้มิงชอกวยซึ่งอาศัยอยู่ ณ เมืองเชียงใหม่ ครั้นรู้ว่า
อองไชยะมังดอง ยกกองทัพลงมาตีเมืองหงสาวดี บิระอยู่เมือง
ปรอน ส้มิงชอกวยจึงปรึกษากับพระบิดาพระเจ้าเชียงใหม่ซึ่งเป็น
ภรรยาหน้า เราบัดเห็นชนคนยากจนทุกข้ออยู่ในเมืองเชียงใหม่
หลายปีแล้ว จำจะคิดออกตัวตนเป็นใหญ่เสียบ้าง เราทั้งสอง
จะชักชวนพวกพ้องของเรา เห็นพระเจ้าเชียงใหม่ไป จะเข้าหา

องไชยะมั่งลง แล้วหมอบก้มหน้าอยู่ องไชยะมั่งลงจึง
 ตรัสว่าสมิงชอกวยนรปรางค์ขณะคมตั้งดงามนัก สมควรจะให้นาย
 ทหารได้ แล้วจึงให้ขุนนางพม่า ขุนนางรามัญกำกับกันชักถาม
 สมิงชอกวยนร สมิงชอกวยนรให้การตั้งแต่ต้น คิดอ่านตั้งตัวเป็น
 เจ้าแผ่นดินในเมืองหงสาวดีแล้วพลัดออกไปถึงกรุงศรีอยุธยา ต้อง
 เหนรเทศลงดำเกาญ่น แล้วคิดอุบายกลับขึ้นมาเมืองเชียงใหม่ได้
 จนคิดอ่านพาธิดาเจ้าเมืองเชียงใหม่หนีมา ให้แจ้งแก่ขุนนางพม่าทุก
 ประการ ขุนนางพม่าจึงเอาคำให้การนั้นอ่านถวายองไชยะมั่งลง
 จนจบ องไชยะมั่งลงได้ฟังแล้วจึงตรัสว่า สมิงชอกวยนร
 เป็นคนมีสติปัญญาวิเศษ ถึงที่ตายหลายหนแล้วยังไม่ตาย เราจะ
 เสด็จไปให้เป็นทหาร สมิงชอกวยนรกราบทูลว่า ข้าพเจ้าจะขอ
 อาสาเป็นท้าวหน้า ลงไปตีเมืองหงสาวดีถวาย ด้วยรามัญในเมือง
 หงสาวดีนั้นทมิฬพวกพ้องรักใคร่กันกับข้าพเจ้ายิ่งมียุมาก เห็นจะได้
 เมืองหงสาวดีโดยง่าย องไชยะมั่งลงได้ฟังดังนั้นยังไม่ไว้ใจสมิง
 ชอกวยนร ด้วยเห็นว่าสมิงชอกวยนรเป็นคนมีอุบายมาก จึงแกดสั่งว่า
 ท่านพม่ารามาถึงยังเห็นคเห็น้อยอยู่ จงหยุดยั้งเสียก่อนเถิด ถ้า
 สงครามรามัญยังติดพันกันนานไป ภายหลังจึงจะให้ท่านออกอาสา
 แล้วจึงสั่งขุนนางพม่า ให้พาสมิงชอกวยนรกับภรรยาแลพวกพ้องทั้งต้อง
 ลงเรือแล้ว ให้คุมขึ้นไปส่งณค่ายมุกโรโบ มอบไว้แก่มั่งดอก
 บุตรใหญ่ของเราให้เลี้ยงสมิงชอกวยนรกับพวกพ้องไว้จงดี ขุนนางพม่า
 ก็พาสมิงชอกวยนรกับพวกพ้องลงเรือคุมขึ้นไปส่งถึงค่ายมุกโรโบ แล้ว

มอบให้แก่มังดอ ๕ แฉ่งความตามองไชยะมังดอตั้งมากุฎประการ
มังดอกรับเลี้ยงดูทำนุบำรุงตั้งมิ่งรอกวยกับพวกพี่น้องไว้ให้เป็นสุข ๕ มิ่ง
รอกวยก็ได้อยู่ในเมืองมุกโซโบนั้นจนถึงกำหนดสิ้นชีวิต

๑ ฝ่ายมอญระบทรองไชยะมังดอเป็นกองทัพหน้านั้น ๕ ตมมารบ
กับรามัญอยู่เมืองว่างกุ้ง แต่เดือนสิบเอ็ดข้างแรมในปีนั้น ๕ ฤกษ์กราช
๓๓๗ ปี ๕ เดือนหกแรมห้าค่ำได้เมืองว่างกุ้ง ๕ พวกรามัญถอย
ลงไปอยู่เมืองเสเรียง มอญจึงยกลงไปตีเมืองเสเรียงไว้แต่เดือนเจ็ด
ข้างแรม ๕ ตมรบกันอยู่ถึงสิบเอ็ดเดือนก็ได้อำนาจเมืองเสเรียง ๕ มังดอยก
กองทัพตีทัพตมมาจนถึงฐานเมืองหงสาวดี ๕ ให้ตั้งค่ายประชิดริมฟ่ง
หักเอาเมืองหงสาวดีให้จึงได้ ๕ พระเจ้าหงสาวดีเห็นเหตุอย่างนี้ ๕ จึง
ให้ขุนนางรามัญออกมาเจรจาความเมืองกับมังดอว่า ๕ จะขอเป็น
ไมตรีกัน ๕ จะถวายชีวิตถวายยอมเป็นเมืองขึ้นแก่มังดอฯ ๕ จึงให้จัดการ
สงครามไว้ ๕ ในฤกษ์ ๓๓๗ ปี ๕ เดือนสี่ขึ้นห้าค่ำ ๕ พระเจ้า
หงสาวดีจึงให้ขุนนางรามัญนำพระบุตร ๕ แด่เครื่องบรรณาการออกมา
ถวายมังดอ ๕ ส่วนพระมหาอุปราช ๕ พระยาทะละ ๕ สมิงตะละบัน
๕ ตามกันไม่เต็มใจขึ้นแก่องไชยะมังดอ ๕ กรินเวดากถางคันก็ดอบ
ยกออกมาตีค่ายมังดอแตกประมาณสามส่วนสี่ส่วน ๕ มังดอโกรธนัก
ว่าเจ้าเมืองหงสาวดีเสียสัตย์แล้ว ๕ ให้เร่งยกเข้าหักเอาเมืองให้จึงได้
กองทัพพม่ากระแ่งประชิดตีทัพเมืองหงสาวดีถวญยังกว่าเก่า

๑ ในขณะนั้นพระเจ้าชว้างระซังตกมาอยู่ในเมืองหงสาวดีนั้น ๕ กริน
เห็นศึกมังดอมาตีตีพม่ารบกันกับพวกเมืองหงสาวดีครั้งนั้น ๕ ก็ทรงทราบ

ด้วยพระบัญชาว่ารามัญจะสู้พม้ามังลองไม่ได้แล้ว ทรงดำริว่าเราเกิด
มาครั้งนี้^{๒๕๓} เป็นกษัตริย์ว่าตนน้อยอาภัพนัก ตกมาเป็นเรขารามัญอันเป็น
บ่าวของตัวครั้งหนึ่งแล้ว ยังจะกลับไปเป็นเรขามังลองพม่าซ้ำแผ่นดิน
ของตัวอีกเป็นคำรบสองเล่า เราได้ไปจะตั้งไว้ฤๅจะไม่ตั้งก็ยังไม่
รู้ จะดูหน้าคนไปกระไรได้ พระเจ้าอังวะทุกขัศรวมไปก็ประจวบ
พระเจ้าหงสาวดีจึงให้แพทย์พม่าแพทย์รามัญมาพยาบาล พระโรคนั้นก็
ไม่คลาย อยู่ได้สิบวันพระเจ้าอังวะหนักถึงพระชนม์ในวันพุธเดือน
หกชนแแปดค่ำเพลาต้องยาม คักราช ๓๓๑๘ ปี แดพระเจ้ามังฉาละมิน
เจ้าอังวะ^{๒๕๔} เมื่อแรกได้ราชสมบัติขึ้นศักราช ๓๐๘๕ ปี ครองราช
สมบัติได้สิบเก้าปี ครั้นถึงศักราช ๓๓๑๕ ปี จึงเสด็จเมืองชวเวระแก่พวก
รามัญ แล้วแต่ตั้งมาอยู่ ณ เมืองหงสาวดีได้สามปีเศษก็ถึงพระชนม์
พระเจ้าหงสาวดีแดพระมหาอุปราชานุรักษ์แห่งพระเมรุทำเป็นแคว้งเขย
พร้อมด้วยเครื่องสักการศพอสมควรแล้วก็เร่งถวายพระเพลิงเสีย ด้วย
ข้าศึกยังประชิดติดพันรบกันอยู่วันวานี้ แต่พม่าล้อมเมืองหงสาวดี
ประมาณได้มาถึง ไพร่พลเมืองได้ความอดอยากลำบากนัก จึงนึก
หมายเป็นใจด้วยพม่า บ้างก็ลอบจุดไฟขึ้นในเมือง บ้างก็หย่อน
เชือกใหญ่ลงมารับกองทัพพม่าเข้าไปในเมือง

๑. ฤๅศักราช ๓๓๑๘ ปี ณ วันศุกร์เดือนหกชนหาค่ำเพลาต้องยาม
เศษ เมืองหงสาวดีแตกแก่องไชยะมังลอง ครั้นพวกกองทัพ
ของไชยะมังลองเข้าเมืองได้แล้ว ก็เที่ยวรับราษฎรชาวบ้านชาว
เมือง ข้าพชนเก็บเอาพัสดุนเงินทองสิ่งของต่างๆ มารวบรวมได้เป็น

อันมาก ๕ ขณะนั้นทหารของไชยะมั่งดอง ๕ จึงจับพระยาหงสาวดี ๕
 พระยาอุปราช ๕ พระยาตะละทง ๕ ตามคน ๕ เข้าไปถวายแก่ของไชยะ
 มั่งดอง ๕ แต่กระนั้นหนีไปได้ ๕ ของไชยะมั่งดองจึงได้ถามถึง
 พระเจ้าอังวะ ๕ ก็ให้ความว่าสันพระชนม์เสียแล้ว ๕ ของไชยะมั่งดอง
 จึงแกล้งตรัสว่า ๕ เรายกตัวให้ลงมาทำการสงครามครั้งนี้ ๕ ก็เพื่อจะ
 เอาสมบัติคืนถวายพระเจ้าอังวะ ๕ แต่มันก็ไม่สมควรความปรารถนา
 พระเจ้าหงสาวดีจับเอาพระเจ้าอังวะลงมาได้ ๕ ทำประการใดพระองค์
 จึงคิดบุญเสียดังนี้ ๕ แล้วของไชยะมั่งดองจึงให้หาแต่บรรดาขุนนางพม่า
 ซึ่งลงมากับพระเจ้าอังวะเมื่อครั้งก่อนนั้นลงมาได้ถาม ๕ ขุนนางพม่า
 ๕ ทงปวงก็บอกความตามดัดยั่วว่า ๕ พระเจ้าอังวะประชวรลง ๕ พระเจ้า
 หงสาวดีได้จัดให้แพทย์มารักษาพยาบาลโดยดีจริง ๕ แต่ว่าถึงกำหนด
 บุญพระเจ้าอังวะสิ้นเท่านั้น ๕ พอครบถ้วนก่ด้นพระชนม์ ๕ เจ้า
 พนักงานเอากำพยานขึ้นกราบทูล ๕ ของไชยะมั่งดองก็มิได้ว่าประการใด
 แล้วตรัสสั่งให้ขุนนางผู้ใหญ่ผู้น้อยทงปวงประชุมกัน ๕ ให้ปรึกษาโทษ
 พระเจ้าหงสาวดี ๕ พระยาอุปราช ๕ พระยาตะละ ๕ ว่าคนทงสาม ๕
 เป็นชนกประทุษร้ายคือพระเจ้าอังวะผู้มพระคุณ ๕ ขอนกนไปชิงราช
 สัมบัติของพระองค์ ๕ จนกรุงรัตนังวะเป็นราชธานีใหญ่พินาศฉิบหาย
 เสีย ๕ โทษคนทงสามจะเป็นประการใด ๕ ขุนนางทงปวงปรึกษากัน
 พร้อมแล้วกลับทูลว่า ๕ โทษคนทงสามนี้เป็นมหันตโทษใหญ่หลวงนัก
 ควรจะตัดศีรษะเสียประจานไว้ ณ ประตูเมืองหงสาวดี ๕ อย่าให้ผู้ใด
 เยี่ยงอย่างได้ ๕ ของไชยะมั่งดองจึงตรัสว่า ๕ โทษคนทงสามนกกตงทลาย

ชยู่แล้ว ก็แต่ว่าคนทั้งสามนี้เป็นแต่ปลายเหตุ เติมนั้นมะยง์นมังสาของ
 เป็นรวมถก แะมกือเจ้าเมืองหงสาวดีคนนั้น ได้ให้หนังสือตอบขึ้นไป
 กราบทูลพระเจ้าอังวะ ๆ จึงแต่งแม่ทัพลงมาจับมังจาอ่องฆ่าเสีย แล้ว
 จึงส่งมังรายของเนนชนครองราชสมบัติ มังรายของเนนก็หายาบช้าเบียด
 เบียนราษฎรแล้วเป็นรวมถกนอก แะมจิงกลับฆ่ามังรายของเนนเสีย
 ยกสมบัติให้ตั้งมิงชอกวย ๆ ตั้งตัวเป็นพระเจ้าแผ่นดิน แล้วตั้งให้ตั้ง
 แะมเป็นพระตะมะหาเสนาบดี ๆ ก็กำจัดตั้งมิงชอกวยเสีย จึงตั้งตัวเป็น
 พระเจ้าแผ่นดินในภายหลัง จึงได้ขึ้นไปเมืองอังวะรับพระเจ้าอังวะลง
 มาด้วยไวด้วยดี ไม่ทำอันตรายแก่พระองค์ เราพิเคราะห์เห็นว่า
 พระยาสามคนพี่น้อง เป็นแต่ซึ่งสมบัติของผู้รวมถกคือ ๆ กันมา แต่ว่า
 มีความผิดที่ไม่ถวายรามัญประเทศแก่พระเจ้าอังวะ แล้วกลับขึ้นไป
 เมืองอังวะอีกเถา ก็แต่ด้วยมูฮัสนาศัยไว้ตนเป็นคนมักตัญญูบ้าง
 ไม่ทำอันตรายชีวิตพระเจ้าอังวะ ทำนุบำรุงเลี้ยงพระเจ้าอังวะไว้โดย
 สุจริต ซึ่งข้อผิดนั้นเราจะขอไว้ก่อน แะคนทั้งสามนั้นหาแก่พระเจ้า
 อังวะฉันใด เราก็จะทำให้เหมือนฉันนั้นบ้าง จะตั้งตัวคนทั้งสามนั้น
 ไปไว้ ณ เมืองมุกโซโบ จึงจะควรแก่โทษ แล้วของไชยะมิงลงจึง
 ตั้งให้มิงระมูบุตรนำเอาคนทั้งสามนั้นไปคุมไว้ให้จงดี

๑ ขณะนั้นของไชยะมิงลง โกรธพระสงฆ์รามัญนัก ว่าพระสงฆ์
 รามัญทั้งปวง ทำมกิดกำประเจียดทำกรรมกรุดงเตชยันต์กันอาวูชให้
 แก่รามัญทั้งปวง จึงต่อสู้กล่าวหาญในการสงคราม ข่าพันกันตาย
 เสียเป็นอันมาก เพราะพระสงฆ์ทำเครื่องให้จึงเต็มใจทำศึกมาช้านาน

ถึงเพียงนี้ พระสงฆ์เหล่านั้นไม่เป็นสมณะ ชาติจากที่อื่นแล้วโดยแท้
 ของไชยะมังดองจึงให้ทหารพม่าเข้าเคียดฆ่าพระสงฆ์เสียประมาณพันเศษ ครั้น
 นั้นพระสงฆ์รามัญทั้งปวงแตกคั่นหนีไปในทิศต่าง ๆ บางพวกข้ามไปซ่อน
 ตัวอยู่ในป่าแขวงเมืองกะเทิงบ้าง บางพวกก็หนีไปเมืองไทย เมือง
 เชียงใหม่ เมืองทวาย จึงได้รบชั้วฉัต

๑ ในศักราช ๓๑๑๘ ปีเดือนแปด ของไชยะมังดองจึงให้คุมพระเจ้า
 หงสาวดี อุปราช พระยาตะละ แลญาติวงศ์ทั้งปวง กับพระราช
 วงศ์ของพระเจ้าอังวะแลชนนางพม่าชนนางรามัญทั้งปวง พาครอบครัว
 ชาวเมืองทั้งปวงลงเรือหาชนไปไว้ในเมืองมุกโซโบ ครั้นถึง ณ วัน
 ศุกร์เดือนเก้าแรมห้าค่ำเกิดแผ่นดินไหว นครยอชพระเจ้ายมทูตใน
 เมืองหงสาวดีก็ถล่มมา องค์พระเจ้ายมทูตตายลงมาเพียงคอระฆัง
 ครั้นภายหลังพระเจ้าของไชยะมังดอง จึงคิดให้ขุนนางพม่ากับไพร่พลพม่า
 พอสัมควรอยู่รักษามืองหงสาวดี แล้วพระเจ้าของไชยะมังดองจึงยก
 กับชนมาเสวยราชสมบัติ ณ เมืองมุกโซโบ ได้พระนามว่าอลองพระยา
 แปลว่าพระเจ้าหน่อพุทธางกูรใหญ่ จึงเสด็จพระเจ้าหงสาวดี พระยา
 อุปราช พระยาตะละ แลพระราชวงศ์ของพระเจ้ายมทูตอะมินทั้ง
 ปวงหนีไว้ในเมืองมุกโซโบ

๑ ในศักราช ๓๑๒๓ ปี ณ วันเดือนสามแรมสิบค่ำ พระเจ้ายมดองจึง
 ให้มอญระบฏน้อยเป็นทัพหน้า พระเจ้ายมดองเป็นทัพหลวง ให้มอญ
 บุตรใหญ่อยู่รักษามืองมุกโซโบ แล้วยกทัพเข้าไปตีกรุงศรีอยุธยาเข้า
 ไปทางเมืองทวาย เมืองกะนาว เมืองเพชรบุรี เมืองราชบุรี จนถึงกรุง

ศรียุทธยา แล้วตั้งอยู่ฝั่งปากตวันตกแห่งพระนคร ตั้งอยู่หกวัน
 ไม่ได้กรุงศรียุทธยา พระเจ้ามังดองเกิดวรรณโรคดำหริบบรรุขจึงให้
 ลำทัพกลับไป แลขณะเมื่อพระเจ้ามังดองมาตกรุงศรียุทธยาอยู่นั้น
 ให้เที่ยวเก็บรับจั่วพรเหว รับมาตรเหล็ก ในอารามทิ้งปวงไปมากนัก
 จั่วพรผ่านเก็บเอาไปทำฟูกทำหมอน ทำถุงใส่เงิน ทำได้ไฉ่ไฉ่มัย
 แด่ทั้งเรียรายไฉ่ตามทางก็มาก แด่เก็บรับเอาสิ่งของเงินทองของราชฏร
 ไปก็มาก ครั้นชนไปถึงบ้านระแหงแล้วออกทางด้านนั้น ครั้นถึง
 ตำบลแม่ประ ดุคักราช ๑๑๒๕ ปี ณ วันศุกร์เดือนเจ็ดชนดับด้ามคำ
 พระเจ้าองไชยะมังดองสิ้นพระชนม์ แด่พระเจ้าองไชยะมังดองได้
 เป็นพระเจ้าแผ่นดินอยู่เจ็ดปี ภายหลังพระราชบุตรชื่ออินแซะตะแกงดอก
 ค้อมงดอก แต่รามัญเรียกดวงตลก ได้เป็นเจ้าแผ่นดินในเมืองมุก
 ไชโบต่อมา ใจความว่ามังดองนั้นเกิดในศักราช ๑๐๘๘ ปี วอดอกอุ้งก
 วันศุกร์ ได้เป็นเจ้าแผ่นดินอยู่เจ็ดปี เมื่อสิ้นพระชนม์อายุได้ ๔๔ ปี
 ภายหลังมังดองราชบุตรใหญ่ได้ครองราชสมบัติต่อมา แด่มังดองนั้น
 เกิดเมื่อศักราช ๑๐๘๕ ปี ฉดเบญจศกวันอังคาร ได้ราชสมบัติในศักราช
 ๑๑๒๕ ปี เดือนสี่มีระโรงโทกัก เมื่อได้ราชสมบัติคนนอายุได้ ๒๘ ปี ดุคัก
 ราช ๑๑๒๕ ปี เดือนสิบสองชนแปดค่ำ มังดองเกณห์ให้ตั้งจาเมง
 ของคุมคน ๓๐๐๐ เป็นกองหน้า ให้เอาประภามนั้นคุมคน ๗๐๐๐ เป็น
 กองหนุน ยกไปก่เมืองเชียงใหม่เดือนจ้งใต้ จับเจ้าจันทมเป็นเจ้า
 เมืองโตกบครภรรยา กองทัพยังไม่กลับคืนไป มังดองถึงแก่
 กรรมในเดือนสี่ ก็ปลงศพตามอย่างธรรมเนียม แด่มังดองได้นั้นได้

เป็นเจ้าแผ่นดินอยู่ในเมืองมุกโซโบได้สามปี เมื่อตายนั้นอายุได้ ๓๐ ปี
จึงมอญระผู้เป็นพระอนุชาได้ราชสมบัติต่อมา แด่มอญระผู้หนึ่ง บางที
พม่าเรียกความองจะวาม้าง บางทีเรียกว่าสังเค่งมะเรตบ้าง แต่รามัญ
เรียกว่าวังชางฉอยเยียง มอญระนั้นเกิดเมื่อศักราช ๓๐๘๖ มีชาวฉีก
ฉีกชากตย เมื่อได้ราชสมบัตินั้นคนอายุยี่สิบเก้าปี แด่อาปะระกามันเป็น
นายทัพมาตีเมืองเชียงใหม่นั้น จึงเกณฑ์ให้ม้งมหานักรบพวกนั้น ๗๐๐
คุมเอาเจ้าจันทกัมกับบุตรภรรยาไปถวายมอญระ แต่อาปะระกามันกับ
คน ๓๐๐๐ อยู่รักษาเมืองเชียงใหม่นั้น มอญระจึงมีนามปรากฏว่า พระ
เจ้าข้างเผือก เลี้ยงเจ้าจันทกัมไว้ ณ วังเดือนสิบเอ็ดในนั้น มอญ
ระให้โยธาตั้งลงมทำเมืองสร้างปราสาทในเมืงเชียง

๑ ฝ่ายสมเด็จพระนเรศวรมหาราชพระเจ้าหงสาวดี ขณะเมื่อมังลงได้เมือง
หงสาวดีนั้น พมบุตรภรรยาอพยพหนีไปอาศัยอยู่ ณ เกาะป็นแวงเมือง
เมะตะมะ ครั้นเมื่อมังลงยกมชวตยนั้น ได้ให้คนมาเกลี้ยกล่อม
สมเด็จพระนเรศวร จึงขึ้นไปอยู่ในเมืองมุกโซโบ ครั้นสมเด็จพระนเรศวร
ประสูติราชย์ ให้นำทูลทูลาซุไฟขึ้นในเมืองมุกโซโบ มอญระจึง
ให้ประหารชีวิตสมเด็จพระนเรศวร

๑ ศักราช ๓๓๖ ปีเดือนสิบสอง ให้ขอเชลยศึกจากโยคุมไพร่หมื่น
หนึ่งเป็นกองหน้า มอญระคุมไพร่สองหมื่นเป็นทัพหลวง ไปตีเมือง
กะแซในมณฑล เดือนยี่สิบสามได้เมือง กวาดเอาเชลยศึกและเจ้ากะแซ
มาตั้งเมืองมุกโซโบแต่เดือนสาม

๑ ในศักราช ๓๑๕๗ ปีเดือนหก มอญระงมมาจาก เมืองมุกโรวโบ
 เสร็จราชสมบัติอยู่ในเมืองอังวะ จึงตั้งเจ้ากระแจะนครภรรยาไว้
 เดือนเจ็ดแรมห้าค่ำในวันเดียวกัน ยังเกิดพายุใหญ่ฝนตกฟ้าผ่าลง
 หอกลองที่หนึ่ง ลงยอดปราสาทเป็นเพลิงคิณเทวองกระดัง ยอด
 ปราสาทหักถล่มลงมา คับเพลิงได้ พายุฝนบันดาลหอย มอญระจึง
 ถามโหราพฤตมาจารย์พราหมณ์ปโรหิต ๆ จึงทำนายว่า พระราชวงศ์
 แลอาณาประชาราษฎร์ในขอบดินที่จะมาจะอยู่เย็นเป็นสุข ให้ชำระ
 สระเกษปล่อยคนโทษแลสัตว์พดัดทิ้งไป ซึ่งต้องขังทณเวทนายูน

๑ ในศักราช ๓๑๕๗ ปีเดือนสิบสองขึ้น ให้รับพมูกโบ ยาน
 กวนจอบโบ คู่มไพร ๕๐๐๐ ยกเป็นทัพหน้า ทัพหนุนให้เมียนฮุ่น
 เนเมียวมหาเสนาบดีคุมไพร ๕๕๐๐ ยกมาทางเหนือ กางเต็กถาดฝอย
 ณ เมืองเซียงใหม่ ทางเมืองทวายนั้น ให้เมคะราไปคุมไพร ๕๐๐๐ เป็น
 กองหน้า ทัพหนุนให้มหาอระทาคุมไพร ๓๐๐๐ หนึ่งยกมายังกพ
 อยู่ ณ เมืองทวาย ออกพรรษาแล้ว จึงยกเข้าไปใต้กรุงศรีอยุธยา
 แล้ว จึงยกพวกพลกลับทัพไปเมืองรัตนบุรีอังวะ ในศักราช ๓๑๕๘
 ปีขึ้น หนึ่งในศักราช ๓๑๕๘ ปีนั้นพวกฮ่อยกกองทัพเข้ามาถึงเมือง
 แส่นหัว ไกลกับเมืองอังวะทางห้าสิบวัน มอญระให้คิงจาโบ
 คุมไพร ๕๐๐๐ เป็นกองหน้า อะแซฮุ่นคุมไพร ๓๐๐๐ หนึ่งไปตี กรุง
 ศักราช ๓๑๕๘ ปี พวกฮ่อยกทัพเข้ามาอีก ถึงตำบลบ้านของ
 ไกลเมืองอังวะทางคันทอง จึงตั้งให้อะแซฮุ่น โยดักฮุ่น เมียน
 หุ่น ดำนายเป็นแม่ทัพ ถูพดัดทหารเป็นอันมากยกไป ได้รับ

กับพวกยี่ด้ามวัน กองทัพยี่ด้าก จัปได้นายทัพยี่ด้านาย กับ
ทหารนายเตไฟร์เป็นคนหกพัน มองระให้เลี้ยงไว้

๑๑ ตักกราช ๑๑๓๓ มี พวกยี่ด้ายกทัพมาอีก กวดยช่วยโยเป็น
แม่ทัพคุมไพร่พลเป็นอันมาก ยกมาถึงเมืองกองดุงปะมอ โกล
เมืองยี่ด้าจะทางสิบห้าวัน มองระให้ระแซงนกเป็นแม่ทัพยกไป ระแซ
งนกให้ปลุกโรงตงในท่ามกลางแล้ว แม่ทัพทั้งสองฝ่ายไปเจรจากันว่า
ตัวฉันไปขอให้ระแซงนครเป็นมิตรฉันจะ ธานีประหารราชไพร่
พลเมืองจะได้ไปมาซื้อขายถึงกัน ระแซงนกก็ยอมพร้อมด้วยนายทัพ
นายกองก็เลิกทัพกลับมากลางเมืองยี่ด้า

๑๒ อนึ่งเมื่อพระกรุงศรีอยุธยาจะเสวยขึ้น พระยาตากคุมพล
พลประมาณพันเศษ ที่ปากกองทัพพม่าออกไปได้ ชาติย้อย ณ เมือง
จันทบูร ครั้นพม่าตีกรุงแตกกวาดครัวไปครัวโดยอพยพไปแล้ว ครั้น
ถึงเดือนสิบสองในศักราช ๑๑๓๔ มีกฤษณ์พดกนั้น พระยาตาก
จึงยกกองทัพเรือพร้อมด้วยเสบียงอาหารเข้ามา ณ กรุง ยกไปเที่ยว
ปราบปรามคนทั้งหลาย ทั้งตัวเป็นเจ้าเป็นนายของ อยู่หลายตำบล
ให้อยู่ในอำนาจแล้ว อนุนางแฉะชาวเมืองทั้งปวงจึงยกพระยาตากนั้น
ขึ้นเป็นพระเจ้าแผ่นดินนครอมครของกรุงศรีอยุธยาดับไป แดพระเจ้าตาก
นั้นไม่ขึ้นไปอยู่ทกรุงเก่า ตั้งเมือง ณ ตำบลบางกองเป็นเมืองหลวง
จึงเที่ยวปราบปรามเมืองนครราชสีมา เมืองพิศณุโลก เมือง
ดวงคมร เมืองนครศรีธรรมราช เจ้าเมืองท่งดินแดนต่งต่ง
เป็นเจ้าขึ้น พระเจ้าแผ่นดินก็ปราบให้อยู่ในอำนาจทั้งสี่เมือง แต่

เที่ยวปราบไปงามมีจึงสำเร็จ ส่วนของพระเจ้าอังวะครองนั้นไม่เอา
พระทัยได้ในเมืองไทย ด้วยสำคัญว่าเมืองไทยแตกยับเยิน ไปแล้ว
ที่ไหนจะคงชนได้ จึงไม่ระวังสอดแนม กองทัพพม่าก็มาคิดเมืองอังวะ
ถึงสามครั้ง พระเจ้าตากจึงได้โอกาสเที่ยวปราบปรามหัวเมือง ทั้งปวง
ถึงสามปีก็สำเร็จดังควรได้

๑ ครั้นที่กราช ๓๓๓ ปี เจ้าวงษ์เป็นเจ้าเมืองหลวงพระบาง
ยกมาตีเมืองจันทบุรี เจ้าเมืองจันทบุรีรบชกชนไปเมืองอังวะ พระเจ้า
อังวะให้เนมะโยมหาเสนาบดี คือไปสุพลา เป็นแม่ทัพหลวง
ลงมาตีเมืองหลวงพระบางได้ แล้วไปสุพลา กลับขึ้นไปพร้อมทัพพัน
ธ เมืองจันทบุรี ค้างแตกกลัวหนีอยู่หนี

๑ ถัดที่กราช ๓๓๔ ปี ไปสุพลาจึงยกกองทัพลงมาตีเมืองดับแด
เมืองพิไชย รบกับกองทัพกรุงศรีอยุธยา กองทัพไปสุพลาแตก
หนีถอยทัพไปตั้งอยู่ ณ เมืองเชียงใหม่ ค้างแตกกลัวหนีอยู่ ถัดที่
ราช ๓๓๕ ปี ออกพรรษาแล้ว ให้พระยาจำบาตกับแสนหัว
ไพร่ลาวพันหนึ่งยกเป็นกองหน้า ให้เนมะโยกามาตีเมืองเชียงใหม่อยู
ไปสุพลา กับไพร่เก่าพันจะลงมาตีกรุงศรีอยุธยา ยกออกจากเมือง
เชียงใหม่นับหนึ่งประมาณทางห้าร้อย ไปสุพลาเห็นว่าพระยาจำบาต
คิดการประทุษร้าย เข้าด้วยกองทัพไทย กลับจะรบไปสุพลา ๆ
จึงถอยทัพเข้าไปอยู่ในเมืองเชียงใหม่ พอกองทัพกรุงศรีอยุธยามา
ทั้งกองทัพพระยาตากวิธะ พระยานคร พระยาจำบาต บรรจบกัน

เข้าล้อมเมืองเชียงใหม่ ไปสู่พญา เนมะโยกามะนี แดกหนัไปอยู่
เมืองหน้า

๑ ฝ่ายภรรยาไปสู่พญาซึ่งอยู่ ณ เมืองอังวะนั้น พระเจ้าอังวะให้จำ
ขังไว้ ภรรยานั้นให้คนบอกไปสู่พญาว่า อย่าให้ไปเมืองอังวะ
เป็นอันขาดทีเดียว ไปสู่พญาจึงตอบให้ตกอยู่ ณ บ้านชยเกียน ใกล้กับ
กับเมืองตองอูทางหัววัน เมื่อศักราช ๑๑๓๕ ปีนั้นมหาราชลงมาแต่เมือง
อังวะ ให้ปะกันวุ่นเกณฑ์พวกรามัญให้มาหนึ่งเป็นแม่ทัพไปตีกรุงศรี
อยุธยา ประกันวุ่นจึงเกณฑ์พระยาแจ้ง ตะละเซ่ง พระยาฮู เป็นกอง
หน้ากับไพร่ ๓๐๐๐ ให้พากิจาเป็นแม่ทัพยกไปก่อน ตั้งนางอัคมิฉาง
แม่กระษัตริย์ ออกพระราชแสด่ประกันวุ่นกับไพร่ ๗๐๐๐ จึงจะยกไปตาม
ศักราช ๑๑๓๖ ปี จะยกกองทัพ ประกันวุ่นผู้เป็นเจ้าเมืองเมาะตะมะ
เก็บเอาเงินเอาทองของภรรยา นายทัพนายกองแลไพร่สงครามญักยกไปทำ
ฉางนั้น ไพร่พลเมืองได้ความเตือนร้อน ตะละเก็งจึงมีหนังสือไปถึง
พระยาแจ้งตะละเซ่งสั่งมิงรามัญทั้งปวงว่า ให้เร่งคิดยกทัพมา ณ เมือง
เมาะตะมะเป็นการเร็ว พระยาแจ้งตะละเซ่งสั่งมิงรามัญทั้งปวง ก็
พร้อมกันจับพากิจาแม่ทัพฆ่าเสีย แล้วกลับทัพมา ณ เมืองเมาะตะมะ
ประกันวุ่น อะคงวุ่น ดงเรือหนีไปเมืองร่างกุ้ง พระยาแจ้งตะละเซ่ง
สั่งมิงรามัญยกติดตามชนไปได้ ได้ค่ายตัดกระเดริมเมืองร่างกุ้ง พอกองทัพ
หน้าอะเซวุ่นยกลงมาแต่เมืองอังวะได้รับกับพระยาแจ้งตะละเซ่ง นายทัพ
นายกองสั่งมิงรามัญ ๆ แดกหนัลง มาเมืองเมาะตะมะ พากรอบครัว
อพยพเข้ามากรุงศรีอยุธยา กองทัพพม่ายกตามมาจับได้บุตรภรรยา

ณแขวงเมืองเมาะตะมั่งส่งขึ้นไปถวาย ครั้นหมองระกับเสนาบดีลงมา
 ยกนครอยู่ณเมืองร่างกุ้ง จึงได้ถามตะเถิงว่า ตัวคิดการ
 ประทุษร้ายทงนไกรรู้เห็นเป็นใจด้วย ตะเถิงให้การว่า พระยา
 หงสาวดี พระยาอุปราชา มีหนังสือมาถึงข้าพเจ้ากับพระยาเจ่ง
 ให้รักชวนกันแต่ตั้งมีรามัญทั้งปวง ให้จับพม่านายไพร่ที่อยู่ในเมือง
 เมาะตะมั่งฆ่าเสีย แล้วให้ยกทัพไปตั้งเมืองร่างกุ้งขึ้นไปจนถึงเมืองอังวะ
 หมองระจึงให้เอาพระเจ้าหงสาวดี กับพระยาอุปราชา พระยา
 ตะเถิง ไปประหารชีวิตเสีย

๑๑ ถักราช ๓๓๖ ปี อะแซวุ่นยกกองทัพเข้ามาตั้งกรุงศรีอยุธยา
 กองทัพหน้ายกมาถึงเมืองราชบุรี กองทัพไทยล้อมไว้ อะแซวุ่น
 จึงบอกขึ้นไปถึงหมองระเจ้าอังวะ ๆ จึงให้อะแซวุ่นมังโยกับไพร่ ๓๐๐๐ อัน
 รับอาสาจะมากัดเอาคนด่านหน้าให้ตายล้อมเขานางแก้วให้ได้ ให้พล
 พม่าล้อมค่ายเป็นอันมาก อะแซวุ่นจึงบอกไปถึงเจ้าอังวะว่า ถ้า
 จะเอาคนด่านหน้าให้ได้จะเสียคนกว่าด่านหมื่น เพราะจวนเทศกาลฝน
 ไพร่พลอดแล้งยังอาหาร จะขอถอยทัพมาแรมค้างอยู่เมืองเมาะตะมั่ง
 ตั้งรุ่งขึ้นหน้าข้าพเจ้าจึงจะยกกองทัพเข้าไปตั้งกรุงศรีอยุธยา พระเจ้า
 อังวะว่าชอบด้วยราชการอยู่แล้ว

๑๒ ถักราช ๓๓๗ ปี หมองระกลับขึ้นไปเมืองอังวะ ครั้น
 ณเดือนสิบเอ็ดในขึ้น อะแซวุ่นให้แมงยาง กับนายกองผู้น้อย
 แลบุญชัยแขม่งจอ บุญยตะจอง ด่านนายคุมไพร่ด่านหมื่นยก
 ไปทางระแหง อะแซวุ่นกับไพร่หมื่นห้าพันเข้าล้อมเมืองพิษณุโลก

อะแซหวุ่นกรุงแยกกองทัพลงมารับทัพกรุงศรีอยุธยา ซึ่งขึ้นไปช่วย
ปากนาฬอง ครั้นเมืองพศุณโลกเสียแล้ว อะแซหวุ่นยกกองทัพขึ้น
ขึ้นไปถึงเจ้าอังวะ พอเจ้าอังวะเห็นพระชนม์ จึงกราบ รามัญเรียกว่า
เจนนุชา บุตรมอญระ ชนเป็นเจ้า ให้ข้าหลวงมาบอกให้เด็กทัพ
เมืองมฤต เมืองคณา เมืองทวาย แลอะแซหวุ่นยกกองทัพไป
จึงจากปลงศพบิดาตามอย่างธรรมเนียม แลมอญระนั้นได้เป็นเจ้า
แผ่นดินอังวะอยู่สืบสองปี เมื่อสิ้นพระชนม์ในศักราช ๓๓๗ บ
มแมตต์ปดศก อายุได้ ๔๓ ปี จึงกราบบุตรมอญระขึ้นเกิดเมือ
ศักราช ๓๓๗ ปีภักดิ์ปดศกวันจันทร์ เมื่อได้ราชสมบัติขึ้นอายุ ๕๐ บ
ศักราช ๓๓๘ ปีภักดิ์ปดศก จึงกราบให้อาตมาออกขุนยกกองทัพไปตีเมือง
เชียงใหม่ เจ้าเมืองเชียงใหม่อพยพครอบครัวหนีลงมา อาศัย
อยู่ ณ เมืองสรวรคโลก ครั้นถึงเดือนธันวาคมยกกองทัพไปเมืองอังวะ
ครั้นถึงศักราช ๓๔๒ ปี จึงกราบเจ้าอังวะให้ลดอะแซหวุ่นออกจาก
ราชการ

๑๑ ๑๓๔๓ ปีฉลูตรศก พระเจ้ายชยจุกใน เมืองเปงยะโกด
เมืองอังวะทาง ๓๐๐ เส้นพังลง แลพระพุทธรูปในเมืองจะเกิงอยู่พัก
แม่น้ำข้างหนึ่งตรงเมืองอังวะบันดาลให้มีน้ำพระเนตรไหลออกมา ในปี
นั้นจึงกราบพาพระอัครมเหสีพระราชบุตร ลงเรือพระที่นั่งขึ้นไปไหว้
พระเจ้ายชยที่ ต่อไกลกันกับเมืองอังวะทางห้าวัน ภายหลังมังมอญ
บุตรมังลอกนี้ รามัญเรียกว่ามังคุกก็ กับพวกเพื่อนเป็นอันมาก
ยกเข้าปล้นเอาเมืองอังวะได้ แลมังมอญผู้นี้ เกิดวันพฤหัสบดี

มีชาติสมัยพุทธศักราช ๑๓๒๐ ปี เมื่อได้เมืองอังวะนั้นอายุได้ ๒๓ ปี
 ขณะเมื่อมั่งมั่งยังบวชเป็นภิกษุอยู่นั้น เห็นว่าแยกเท่าक्रमแม่น้ำ
 ทงตองฟาก มั่งจะดอยไปใต้เท่าक्रम จึงไปแก้ผันกับอาจารย์ ๆ
 ทำนายไว้ว่าจะได้เป็นใหญ่ข้างหน้า จึงลาอาจารย์ตั้งออกมาแล้ว คิด
 ขบถได้เมืองอังวะในครั้งนั้น จึงตั้งอะแซวันกกตองอะแซวันกก แต่
 พรรคพวกมั่งมั่งซึ่งตงเป็นเสนาบดีชนใหม่ ชุมแห่งนครรามบุตรหญิง
 เก็บรับเอาพัศดีเงินทองของอาณาประชาราษฎรซึ่งไม่มีความผิด ใคร
 พลเมืองได้ความเดือดร้อนนัก ประคองจึงปรึกษาด้วยญาติวงศ์แต่เสนา
 บำมาตย์คนเก่าว่า มั่งมั่งได้เป็นเจ้าหน้าหกวัน ราษฎรได้ความ
 เดือดร้อนดังนี้ ไม่ควรที่จะให้ด้วยราชสมบัติ เสนาบดีไพร่พล
 เมืองก็เป็นใจด้วยประคองเข้าล้อมราชวัง ปรึกษามั่งมั่งแต่เช้าจนเที่ยง
 ผู้คนล้มตายเป็นอันมาก จึงตวงมั่งมั่งได้ประหารชีวิตเสีย มั่งมั่ง
 ได้ราชสมบัติอยู่หกวันครั้ง แต่ประคองผู้เป็นบุตรมั่งตอง เป็นน้อง
 มั่งมั่งระ แต่ต่างมารดากัน ขอเดมนั้นชื่อมั่งแวง ได้กินเมือง
 ประคอง จึงเรียกชื่อประคองสะแกง เมื่อเกิดนั้นศักราช ๑๓๐๐ ปี
 วันจันทร์ ได้ราชสมบัติเมื่ออายุได้ ๔๓ ปี ในศักราช ๑๓๔๔ ปี
 ชาติจตุรคก กรณประคองได้เป็นเจ้าแผ่นดินอังวะแล้ว จึงให้มหา
 ศิณะระอำมาตย์ขึ้นไปเกลี้ยกล่อมจึงจุกจา กรณได้ตัวแล้วเอาลงมาฆ่า
 เสีย จึงจุกจานได้เป็นเจ้าแผ่นดินอังวะอยู่เจ็ดปี เมื่อตายนั้นอายุ
 ได้ ๒๗ ปี

๑ เมื่อปีชาตจัตวาศักราช ๕ ฝ่ายข้างกรุงไทยก็เปลี่ยนแผ่นดินใหม่ พระบาทสมเด็จพระพุทธยอดฟ้าจุฬาโลกพระพุทธรเจ้าอยู่หัว ได้ทรง เสด็จขึ้น เสด็จถวัลย์ราชสมบัติในกรุงเทพมหานครบรมราชธานีบรมมัย อุดม ราชมหาสถาน ครั้นถึงเดือนสิบสองในปีชาตจัตวาศักราช ๕ ประสงค์ให้ สร้างเมืองใหม่ ที่ตำบลผ่องกา เห็นเมืองอังวะทาง ๓๐๐ เส้น ให้ชื่อ เมืองอะมะระปุระ

๑ ถัดปี ๑๑๕๕ ปีเถาะเบญจศกเดือนเจ็ด ประสงค์ยกไปอยู่เมืองสร้าง ใหม่ ครั้นถึงเดือนสิบสองในปีนั้น จึงให้ราชบุตรสององค์ คือ จระกู คือ กามะระแคงยกกองทัพไปตั้งเมืองยะไข่ได้ จับเจ้าเมืองยะไข่กับครอบครัว ทั้งปวงมาไว้ในเมืองอะมะระปุระ เจ้าเมืองยะไข่มาอยู่ไม่นานถึงแก่กรรม

๑ ถัดปี ๑๑๕๗ ปีมะเส็งศกเดือนเถา ประสงค์เจ้าพม่าคิดจะเข้า มาตั้งกรุงไทย จึงจัดให้แกวอุ่นเป็นแม่ทัพทางเมืองมฤตทิศาใต้ ลงไปตั้ง เมืองกลาง เมืองชุมพร เมืองไชยา ทางเมืองทวายนั้นให้ออกแพกคิระ วุ่นเป็นแม่ทัพยกเข้ามาตั้งเมืองราชบุรี ทางเกาะตะมะนั้นให้เมยวุ่นเป็นแม่ ทัพทหนึ่ง เมยวุ่นเป็นแม่ทัพหน้าทั้งสอง กามะระแคงบุตรชายน้อย เป็นแม่ทัพตาม จระกูบุตรชายกลางเป็นแม่ทัพหน้าทั้งสอง ประสงค์ คุมพลเป็นทัพหลวง ให้บุตรชายใหญ่เป็นทัพหน้าแสร้งหาอุปราชอยู่ เผาเมือง ทางระแหงนั้น ให้จอมองนอระหาเป็นแม่ทัพ ทางเชียง ไหมนั้น ให้เสดตะมหาศิริอุจะนาเป็นแม่ทัพ ทางเจดุนั้น ให้อา ประกามันเป็นแม่ทัพ แดกองทัพเจ้าอังวะนั้นยกเข้ามาทางพระเจดีย์ ตามองคกอนกองทัพทั้งสอง ถึงในเดือนสิบสองข้างแรม

๑ พระบาทสมเด็จพระพุทธยอดฟ้าจุฬาโลกพระเจ้ายุหัว ครั้นได้
ทรงทราบข่าวศึก จึงมีพระราชโองการดำรัสสั่งให้สมเด็จพระอนุชา
ธิราชกรมพระราชวังบวรฯ ยกกองทัพไปตั้งรับกองทัพพม่าณตำบลลาด
หญ้าเหนือปากแพรกทางสองวัน ที่เมืองราชบุรีนั้นให้เจ้าพระยาธรรมมา
ธิกรณาธิบดี เจ้าพระยายมราช กรมกองทัพอันตั้งรักษาอยู่ ทางฝ่าย
เหนือชน ให้สมเด็จพระเจ้าหลานเธอ กรมพระราชวังหลังไปตั้งรับ
อยู่ณเมืองนครสวรรค์ แต่ข้างปากไค้นนั้นไม่ได้เกณฑ์กองทัพออกไป
ด้วยจะรักษาแดนอันใกล้พระนครไว้ก่อน ส่วนสมเด็จพระอนุชาธิราช
กรมพระราชวังบวรฯ เมื่อสู้รบกับพม่าชน ก็ทรงคิดกลอุบายแต่งกอง
โจรให้ไปตั้งลอบสกัดตัดลำเลียงพม่า จนกองทัพพม่าขาดเสบียงลง
ก็แตกถอยไปจากลาดหญ้า เจ้าประคองเห็นกองทัพขัดด้วยเสบียง
อาหารจะทำการไม่สำเร็จ ก็ถอยกลับไปณเมืองเมารัตนะ สมเด็จพระ
อนุชาธิราชกรมพระราชวังบวรฯ กรมพระราชวังบวรฯ ให้กองทัพหน้า
ยกลงมาเมืองราชบุรีโดยทางบก เสด็จถ่วงลงมาโดยทางชลมารก ทับ
บกกลงมาพบค่ายพม่าอันตั้งอยู่นอกเขวงแดนเมืองราชบุรี ก็เข้าคืบคาย
พม่าๆ แยกหนีไปสิ้น แล้วเสด็จกลับเข้ามากรุงฯ จึงตรัสสั่งให้
สมเด็จพระอนุชาธิราชกรมพระราชวังบวรฯ ยกกองทัพเรือทะเลออกไป
ช่วยหัวเมืองปากไค้นแล้ว พระบาทสมเด็จพระบรมมพิตรพระเจ้ายุหัวเสด็จ
ยกพลโยธาทัพหน้าขึ้นไปณทางฝ่ายเหนือ ครั้นนั้นหัวเมืองฝ่ายเหนือ
เฉยแหว่งพม่าสิ้น ด้วยเจ้าเมืองกรมการน้อยด้วยภัยพลรบครวญหวั่นเข้า
มาเฝ้า พระบาทสมเด็จพระเจ้ายุหัวจึงดำรัสสั่งให้รีบขึ้นไป กอง

ทัพพม่าฝ่ายเหนือแตกถอยไปสิ้น ครั้นนั้นเมืองเชียงใหม่ร้างอยู่แต่ครั้ง
พม่ามาตีเมื่อแผ่นดินพระเจ้าตาก กองทัพพม่าจึงถอยถ่วงมาตีคเมือง
นครด้าปาง พระยาภาวดีเจ้าเมืองเขมรเข้มแข็งนัก ต่อรบอยู่ถึงสี่เดือน
รักษาเมืองไว้ได้ พอกองทัพไทยขึ้นไปช่วยตีกระหนาบเข้า พม่าก็
แตกไปสิ้น แลทางช้างปากไถ้นั้น พม่าตีได้เมืองชุมพร เมืองไชยา
เมืองนคร แต่เมืองถดาง เมืองพัตตง เมืองต่งชลา ยังไม่เสีย พอถึง
เดือนพระอนุชาธิราชกรมพระราชวังบวร ฯ เสด็จยกออกไปถึงได้รับกันที่
เมืองไชยา พม่าแตกหนีกลับไปสิ้น แล้วเสด็จลงไปตีเมืองตานีได้
แล้วเสด็จกลับเข้ามากรุงเทพ ฯ ในศักราช ๓๓๔๘ ปีมีเมษอัฐศกนั้น
ครั้นถึงเดือนสิบสอง ปะดุงให้อนัชนะมหาอุปราชคุมพลลงมาตั้งค่าย
ทำยังฉางใต้แม่น้ำอาหารณตำบลด้ามด้อมอีกครึ่งหนึ่ง พระบาทสมเด็จพระ
พระเจ้าอยู่หัวทรงส่งพระองค์ บิภักดีพลออกไปตีพม่าแตกถอยไปสิ้น
ในเดือนศักราช ๓๓๔๘ ปีมีแมษศก ครั้นภายหลังสมเด็จพระอนุชาธิราช
กรมพระราชวังบวร ฯ เสด็จขึ้นไปทรงจับเมืองเชียงใหม่ ตั้งให้พระ
ยาภาวดีเป็นเจ้าเมืองนครด้าปาง ครั้นถึงเดือนยพระบาทสมเด็จพระ
เจ้าอยู่หัวเสด็จออกไปตีเมืองถลองได้ แล้วไปตีเมืองทวายไม่ได้
ทัพหลวงเสด็จกลับมายังกรุงเทพ ฯ

๑ ครั้นถึงศักราช ๓๓๕๓ ปีกฤษณศก ปะดุงให้ขุนนางลงมาผัดเจ้า
เมืองทวาย ฯ ไม่ขึ้นไปเมืองอังวะ กลับก็กระทำให้ขุนนางซึ่งมาผัดนั้นเสีย
จึงมีหนังสือเข้ามาขอ กองทัพกรุงไทยให้ออกไปช่วยรักษาเมืองทวายไว้ใน

เดือนสิบหนึ่ง ตรัสให้เจ้าพระยารัตนาพิพิธ เจ้าพระยาตากาโหมยก
ทัพออกไปก่อน แลเจ้าพระยาทั้งสองไปตั้งค่ายโอบเมืองทวายไว้

๑ ลูกศักราช ๓๓๕๔ ปีชวดจัตวาศก เดือนนี้ กองทัพเมืองอังวะยกถ
มากระหนาบ พวกทวายในเมืองมีหนังสือออกมาถึงแม่ทัพพม่าสัญญา
กันให้ตีเข้ามา ข้างในเมืองจะตีออกไป กองทัพพม่าก็ตีเข้าไปตาม
สัญญา ข้างในเมืองก็ตีออกมา กองทัพไทยด้านทานไม่ได้ ก็พา
พระยาทวายอพยพลบครวัเข้ามากรุงเพฯ

๑ ลูกศักราช ๓๓๕๗ ปีเถาะฉกศก ประสงค์ให้อูบากองเป็นแม่ทัพมาตี
เมืองเชียงใหม่ สมเด็จพระอนาธิราชกรมพระราชวังบวร ฯ เสด็จ
ยกขึ้นไปช่วยจับอูบากองลงมาได้

๑ ลูกศักราช ๓๓๖๐ ปีมะเมียฉกศก อูบากองกลับหนีออกไปได้

๑ ลูกศักราช ๓๓๖๔ ปีจอจัตวาศก ทัพพม่าให้เจ้าพระยาบมราชยก
ทัพขึ้นไปตีเอาเมืองเชียงแสน ต่ไม่ได้กลับลงมา ภายหลังเจ้าเมือง
เชียงใหม่ไปตีได้

๑ ลูกศักราช ๓๓๗๓ ปีมะเส็งเอกศก พระบาทสมเด็จพระพุทธเลิศ
หล้านภาลัยพระเจ้าอยู่หัวได้เสวยราชสมบัติ ครั้นถึงเดือนสิบสอง
ประจักษ์เจ้าอังวะให้กองทัพลงมาตีเมืองถลาง เดือนเมืองถลางเสียแก่
พม่า แม่ทัพพม่าจึงกวาดครัวเมืองถลางบรรทุกเรือไป ให้จิกแกบถัด
ทัพอยู่รับหลัง ครั้นนั้นเกิดลมพายุใหญ่พัดมาแต่ทิศตะวันตก เรือ
จิกแกบถัดเข้ามาฝั่งที่กองทัพไทยตั้งอยู่ กองทัพไทยจับจิกแกบกับไพร่ได้
เป็นอันมาก แล้วยังเข้ามากรุงเพฯ

๑๑. ถัดจากราช ๑๓๗๓ ปีมะแมตรีศก มีพราหมณ์เทศมาแต่ทิศตะวันตก
เอาหนังสือเรื่องพงศาวดารเมืองพราหมณ์มาแปลถวายเจ้าอังวะ ว่า
คำสอนพระสมณโคตมต้นเดี่ยแล้ว ซึ่งกฤตบุครบวชเป็นสงฆ์ทุกวัน
อุปสมบทหาชนไม่ ให้ไปให้บูชาถวายทานแก่พระพุทธรูปเท่านั้นจะ
ควร ประสงค์จะถือถือ จึงให้สักพระสงฆ์พม่าพระสงฆ์รามัญเดียวกัน
มาก ครั้นถึงเดือนอ้ายให้กองทัพยกมาตั้งค่ายทำยังฉางฉานตำบลท่ง
ชาตรี พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวจึงมีรับสั่งให้กรมหลวงพิทักษมนตรี
ยกกองทัพออกไปตีค่ายพม่า ต่อมจับได้ตัวนายแดงไพร่เข้ามาได้มา
ที่เหลือนหนักแตกหนีไป

๑๒. ถัดจากราช ๑๓๗๗ ปีกุนอุปตศกเดือนห้า พวกราษฎรเมืองเมะตะมะ
มีพระยารัตนจักรเป็นต้นเป็นกัน ๕๐๐๐ คน เห็นเจ้าอังวะถืออปริต
แต่พม่ากรมหนึ่ง จึงชวนกันอพยพเข้ามาพึ่งพระบรมโพธิสมภาร
ณ กรุงเทพฯ ส่วนอื่นแะเมหาอุปราชราชบุตรของปะดุงถึงแก่กรรม
ก่อนปะดุงผู้เป็นบิดา ปะดุงจึงตั้งบุตรของอินแะระชื่อมอญนานยะอันเป็น
ราชันต์คนนั้น เป็นที่อินแะระเมหาอุปราชแทนบิดาสืบไป ด้วยเข้าใจว่า
บุตรอินแะระนั้น คือจิงกจาเจ้าอังวะเก่าที่ตนให้ฆ่าเสีย พระกุมารนั้น
มีอาภรณ์กิริยาเจราจาพาทคล้ายกันกับจิงกจา แดของวิเศษดังใดที่
จิงกจาซ่อนไว้ไม่มีผู้ใดรู้ กุมารนั้นไปเอามาได้แต่กล่าวว่าเป็นของ
ตัวในก่อน เพราะเหตุดังนี้ ปะดุงจึงให้ตั้งอุปราชแก่บุตรอินแะ
แล้วครั้นแก่ราชวงศ์ทางวงศ์ท่งปวงว่าอย่าน้อยใจเลย เจ้าของเขายัง

อาศัยในสมบัติของเขา จึงมาเกิดเป็นหลานของเรา ควรเราจะมอบ
สมบัติให้เขาเสีย จึงมอบทออุปราชให้แก่มอญนายนะแต่่นมา

๑ ฝ่ายประจักษ์เจ้าอังวะครองราชสมบัติมาได้ ๓๗ ปี ฤกษ์กักราช ๓๑๘๑
ปีเถาะเอกศก อายุได้ ๘๓ ปีถึงแก่กรรม จึงมอญนายนะมหาอุปราช
ผู้เป็นพระราชนัดดาได้ราชสมบัติ ชื่อจกกายเมง แต่รามัญเรียกว่า
จกเกยตะเคียง แด่จกกายเมงผู้เกิดวันศุกร์กักราช ๓๑๘๕ ปีเถาะ
เบญจศก เมื่อได้ราชสมบัติขึ้นอายุ ๓๒ ปี

๑ ฤกษ์กักราช ๓๑๘๖ ปีวอกคคก ณวันเดือนแปดแรมสิบเอ็ดค่ำ
พระบาทสมเด็จพระนั่งเกล้าเจ้าอยู่หัวได้เสวยราชสมบัติ

๑ ฝ่ายข้างเมืองอังวะเมื่อเดือนหาในกักราช ๓๑๘๖ ปีนั้น มี
รับสั่งเจ้าอังวะให้หาเจ้าเมืองยะไข่ ๆ มีความผิดอยู่ไม่มา จึงให้มหา
บัณฑิตเสนาบดี ยกกองทัพไปจับเจ้าเมืองยะไข่ ๆ หนีไปอยู่ในแดน
เมืองเบ็งกะหล่า มหาบัณฑิตเสนาบดีคุมหนังสือไปให้เจ้าเมืองเบ็งกะหล่า
สั่งตัว อังกฤษเจ้าเมืองเบ็งกะหล่าไม่ส่ง มหาบัณฑิตยกกองทัพไป
ตีปลายแดนเบ็งกะหล่าเข้าไป แด่แต่ก่อนนั้นอังกฤษกคคจะทำสงคราม
กับพม่าอยู่แล้ว ได้เตรียมเรือกลไฟเรือรบไว้ที่เมืองเกาะหมาก เมือง
มตะกา พร้อมอยู่แล้ว ครั้นเกิดเหตุมหาบัณฑิตตีปลายแดนเข้าไป
คคคคค เจ้าเมืองเบ็งกะหล่า จึงมีหนังสือให้เรือกลไฟรีบไปบอกทัพ
ณเมืองเกาะหมาก เมืองมตะกา ให้เรียกมาตีหัวเมืองพม่ารายทเด
โดยเร็ว เรือรบก็รีบยกมาตีเมืองร่างกุ้ง เมืองเมะตะมะ เมือง
ทวาย เมืองมฤต ได้ในเดือนหกปีวอกคคคคค แม้ทัพอังกฤษจึง

ยกทัพเรือกลไฟตชนไปตามลำแม่น้ำเมืองอังวะ จักกายเมงกรนร
 เหตุนี้ ก็จัดกองทัพลงมารบอังกฤษ แล้วมีหนังสือไปถึงมหา
 บัณฑูระให้เลิกกองทัพกลับมาช่วยกันรบกองทัพอังกฤษ อย่าให้ชน
 มากถึงเมืองอังวะได้ มหาบัณฑูระจึงดำท้พกลับมาจากแดนเมืองเบ็ง
 กระหล้า มารบกับอังกฤษที่ชนมาตเมืองอังวะ วันหนึ่งพวกกองทัพ
 อังกฤษจับคนในกองทัพมهابัณฑูระมาได้ แม่ทัพอังกฤษจึงพาคนนั้น
 ขึ้นไปบนหอรบที่สูง ให้พม่าคนนั้นช่วยมهابัณฑูระให้ เพลาหนึ่ง
 มهابัณฑูระนั่งกินข้าวอยู่ในค่าย แม่ทัพอังกฤษเอากลองมาตียงค
 เห็นชัดแล้ว จึงให้ทหารเม่นมียิงปืนมาถล่มมهابัณฑูระแม่ทัพตาย
 พวกพม่าก็แตกไปสิ้น อังกฤษเกรงเรือชนไปไม่มีผู้ใดต่อต้านได้
 อังกฤษตชนมาได้ถึงเมืองตะมูอยู่ทางฝั่งอันจะถึงเมืองอังวะ จักกาย
 เมงเจ้าอังวะตกใจนัก จึงปรึกษากับขุนนางทั้งปวงเห็นพร้อมกันแล้ว
 จึงให้ขุนนางมาเจรจากับแม่ทัพอังกฤษ จะขอเสียเงินให้ๆ อังกฤษ
 ถอยทัพเสีย อังกฤษก็ยอมแล้วนั้นเขตแดนกัน ข้างทิศตะวันตก
 เฉียงเหนือเมืองอังวะนั้น อังกฤษเอาไว้ได้เมือง คือเมืองยะไข่
 เมืองเวด้าดี เมืองกระแซ เมืองอะลิมะ ข้างทิศตะวันออก
 เฉียงใต้ของอังกฤษเอาไว้หกเมือง คือ เมืองเมะธาดัม เมือง
 ตะเมง เมืองเร เมืองทวาย เมืองมฤต เมืองคณา
 เป็นสิบหัวเมืองด้วยกัน

พงศาวดารล้านช้าง

ตามถ้อยคำในฉบับเดิม

บริเฉทที่ ๑

อนึ่งจกจารึกถวญงษา อันเป็นพระยายกษัตริย์แต่เมืองดังกล่าวมา
เป็นใหญ่ในนครศรีรัตนาคนหุ่ยนแต่ปฐมหวัต ยังมีพระยายกษัตริย์คนหนึ่ง
ชื่อนางนทา เมียขอพระมหาเทว ลูกชื่อนางกาวร (คือเมรี) เขาเจ้า
ผัวนางตายก่อนเมีย จึงไปเป็นพระยาอินทปัตเกิดลูกขอเจ้าพทธเด่น
(พระรท) มาเอานางกาวรเป็นเมีย มีลูกชายผัวหนึ่งชื่อว่า ท้าวพศ
มีลูกหญิงผัวหนึ่งชื่อนางพสุตย์ เขาเจ้าเอากันเป็นผัวเมียกัน จึงมี
ลูกชายผัวหนึ่งชื่อว่าอายชะเดกเชก ลูกหญิงผัวหนึ่งชื่อเออยชดมพา เขา
เจ้าพทธเด่นเอากันเป็นผัวเมียกัน จึงมีลูกชายผัวหนึ่งชื่อนายเจตให้ มี
ลูกหญิงผัวหนึ่งชื่อนางเถดำใหญ่ปากกว้างหู้ เขาเจ้าเอากันเป็นผัวเมีย
กัน เขาผัวนั้นหากเป็นวงษานันตามหาเทวแต่นางกาวรพุนมาแต่ เขา
ผัวนั้นฉิบหายไปแล้ว ยังมีเจ้าฤๅษีสองตนหนึ่งพามาเทศน์ธรรมสอนตั้ง
ฝูงปศุสัตว์กษัตริย์รายนาภา แลมีพระยายกษัตริย์มอญถวญงษา มีนางพระยา
เจกอยู่ข้างฟากนาคานก้าเห็นองค์พทธเด่นพาก่อนก็มา นาคใหญ่
แก่งหวดงก็มา งูหวดงแก่งวังใหญ่ก็มา กับทั้งตัวอยู่ในผาแนบนาคมา
กับทั้งนาคตัวอยู่ผาต้องเศอกก็มา ให้อำนาจพทธเด่นเจ้าเจ้าฤๅษีเทศน์
ตั้งสอนคนทั้งหลายว่าไผ่อย่าคบบ้านซึ่งเมืองเพื่อน อย่าคบถุกซึ่งเมีย

อ้ายอาดช้อยซึ่งไพร่เพื่อนองค์เป็นเจ้าเป็นเจ้าการลำบากดังนี้แล ยามหนึ่ง
 หนาวคราวหนึ่งร้อน หนาวมโหฬารยังหาหมายปมนาอันแด่นาเย็นชวย
 ผื่อแทนหากนกม้างนั้นแล แลเจ้าฤาษีพ้องจึงแบ่งเมืองบ้านล้านช้าง
 เป็นปฐมิก่อน เจ้าจึงมาตั้งเจ้าอินทรีณ คือว่าหลัดกมันไว้คว้นออกอัน
 หนึ่ง อินทรีนตั้งไว้ข้างนาไร่เดียว อินทรีนตั้งไว้ดงโพธิ์ เมืองอินทรีน
 ได้ชื่อว่าเชียงทอง เหตุเอาคนทองเป็นนามตร ชื่อว่าเชียงกง เหตุเอานาม
 คงเป็นนามตร ชื่อว่าล้านช้าง เหตุเอาภูเข้างเป็นนามตร แลเมืองอินทรีน
 เรียกชื่อว่า ศรีสัชนาคนหุต เหตุเอานาคทองเจดเป็นนามตร จึงเรียกศรีสัต-
 นาคคนหุตราชธานีศรีเชียงทองเชียงทองเพือน แลเจ้าฤาษีก็ตั้งขึ้น
 ตามฤทธิ แตนนจรีกาลดงมายังมณเฑียรน้อยเวียงจันทร์พานชชา จึงขึ้น
 มาคำในเชียงทองเชียงทอง ในคณนพนนนทานกณความอชวาบายพระ
 อาทศย มอชบายบายพระจันทร ต้องคณนพนนนทรวรพระสุริยาปรากฏออกมา
 พานชชาไปหาพ่อค้าแก่ค้าผ่นอนเป็นนศักรรย พ่อค้าผ่นนว่าผ่นน้อยผ่นใหญ่
 จักได้กณชเพือน พ่อค้าพานชชาจึงเมื่อไหว้มหาเถรเจ้าแก่ค้าผ่น มหา
 เถรเจ้าจึงให้พานชชาคณมาหมกชชากันแล้วละหวัด้วยแล้วมาหาเข้าทอญ
 มหาเถรว่าดังนมนนคตามคำมหาเถรเจ้า แล้วมหาเถรจึงทำนายทายว่า
 อุบาสกชเมอเงินคำจกคตถนถนมา อุบาสกอย่าได้เอาเมือชวัดเชียง
 ทองเงินคำจกคตถนถนมา มาก แลแหวนหากเหลือคตรา ช้างม้ามากมุด
 มากถวยบชาอุบาสกคตถนถนมา เมื่อนนพานชชาไหว้มหาเถรเจ้าแล้วถน
 มาเงินคำจกคตถนถนมา พานชชากับเขา มาชวัดเชียงทองเห็นเงินคำจกคต
 หลากถองผ่นฟากหน้าของ เท่าเอามาให้ทานยากคนขอเป็นอันมาก ชาว

เมืองเหินหลากเก่า ๆ ก็จึงอุศยาภิเศกเป็นพระยาในเชียงคองเชียงทอง
สร้างบ้านแปงเมืองสืบแนวเมืองราชวงษาชนนันทแล้ว

ยังมีผู้หนึ่งชื่อขุนชาวจึงมาสร้างบ้านแปงเมือง ในเชียงคองเชียง
ทอง ถอดว่าเมืองชวาทามวงษา ขุนชาวจึงได้ถูกผู้หนึ่งชื่อยี่บา ขุน
ชวาทายไว้ เมืองแก๋ยบา ๆ ได้ถูกผู้หนึ่งชื่อว่าวิริยา ขุนวิริยาตายไว้
ถูกผู้หนึ่งชื่อกันช่าง ขุนกันช่างได้ถูกผู้หนึ่งชื่อดกถึง ขุนดกถึงได้ถูก
ผู้หนึ่งชื่อระวง ขุนระวงได้ถูกผู้หนึ่งชื่อยี่ผง เมื่อขุนกันช่างอยู่สร้าง
บ้านแปงเมืองชวา ถูกมันผู้ชื่อดกถึงกยง หลานมันผู้ชื่อระวงกยง
เหินมันผู้ชื่อยี่ผงกยง เขา ๘ กนพอตกหลานเหิน ยังเป็นขุนใหญ่อยู่
กินบ้านด่านร้างทันมาก่อนได้ ปฐมทานัน นิฏฐิต

บริเฉทที่ ๒

ดูราชปรีดิ์ทรงหลาย ดังเราจักรู้มามีในกาลเมื่อก่อนเจ้าเก่าเจ้า
มาเป็นคำปราชญ์ปราชัย ๆ มาว่าดังนี้

กาลเมื่อก่อนนั้น ก็เป็นดินเป็นหญ้าเป็นพาเป็นถ่าน ผีแดงคน
เที่ยวไปมาหากันฆ่าขาด

เมื่อนั้นยังมีขุนใหญ่ ๓ คน ผู้หนึ่งชื่อขุนคาน อยู่สร้างบ้านเมือง
ดุ่ม กินปลาเห็ดนาเมืองดุ่มกินเข้า เมื่อนั้นถ่านจึงใช้ให้มากถั่วแก่

คนทั้งหลายว่า ในเมืองลุ่มนกันเข้าให้บอกให้หมาย ก็นั่งลงกนงาย
ก็ให้บอกแก่แทน ได้กนชนกให้ส่งชาได้กนปลากก็ให้ส่งรอยแก่แทน
เหมือนคนทั้งหลายกับอพงคามแทน แม้ใช้มา บอก ส่องที่สามที่
กับพงหนแด

แทนนแทนจึง ให้นำทวมเมืองลุ่ม นตเถยงทวมเมืองเพยงตะถาย
คนทั้งหลายกนบหายมากนกษะแด

ยามนบุดางเชิงแดชุนเด็กชุนคาน วิชาแถนเกียดแก่เขา ๆ จึง
เขาไม้ชาแรงเฮ็ดแพเอาไม้แปงเรือนเฮ็ดพวง แถวเขาจึงเอาลูกเอาเมีย
เข้าอยู่ในแพนั้น แถวนาจึงพุดเขาจนเมื่อนั้น ชนเอาเมื่อเมืองฟ้าพูนแด
พระยาแถนจึงถามเขาว่า สักกุนาเมืองฟ้าพูนเฮ็ดถึง เขาจึง
บอกเหตุการณ์ทงมวงญ พระยาแถนจึงว่าดูใช้ให้ไปกล่าวแก่ผู้ต้อง
สามที่ ให้ยาแถนย่ำเถ้ายาเจียนกาย ผู้ส่งบฟังคำกจึงเท่าผู้แล้ว
ทนนพระยาแถน จึงให้เขาไปอยู่ที่บงคือนแถนถอหินแด แต่
นั้นนาจงแห่งจึงมกเป็นพนแผ่นดิน เขาจึงให้ว้อพระยาแถนว่า ดู
ว้อยนอยู่เมืองบมบแถว่นแถนเมืองฟ้าบเป็น ดูว้อยวอไปอยู่เมืองลุ่ม
ถิตเถยง เมืองเพยงพกยอมพูนเทอญ เหมือนพระยาแถนจึงให้เอา
ถงมาส่ง ทงให้ควายเขาผู้แก่เรา จึงเอาถนถงมาตงอยู่ทนาน้อย
ว้อยหนุก่อนหินแดแทนเราจึงเอาควายนนั้นเฮ็ดนากน นานประมาณ

๓ บัควายเขากตายน้อย เขาละซากควายน้อยที่นาน้อยฮ้อยหนูหนั้นแล้วอยู่
นานเท่าใด เครือหมากนากเกิดออกอยู่ดังควายคตายน้อยออกยาวมาแล้ว
ก็ออกเป็นหมากนาค่าปอง ๓ หน่วย แลหน่วยนั้นใหญ่ประมาณเท่าวัน
เขาปลุกเขานน เมื่อเครื่องหมากนนแก่แล้ว คนทั้งหลายก็เกิดมาเอาไครย
ซึ่งหมากนาค่า เป็นคางนางอาสั่งโนเกิดในท้องคอกบัวเจ้าฤาษีเอามาเลี้ยงไว้
คนทั้งหลายจึงเกิดในผลหมากนาค่าฝูงนั้นกรอก้องนนั้นมากนัก ใน
หมากนาค่า

๑ ยามนั้นบุปผางเชิงจึงพาเหล่าเด็กซึ่งหมากนาค่า คนทั้งหลายจึง
บุบเบียดกันออกมาทางฮู่ซันน ออกมาทางฮู่ซันนกับเบงคบกคกน จน
คานจึงเอาตัวไปใส่ตู้ ให้เป็นฮู่คเวนใหญ่คเวนกว้าง คนทั้งหลายก็
ไหลออกมานานประมาณ ๓ วัน ๓ คืนจึงหมดเห็นแล คนทั้งหลายจึง
ออกมาทางฮู่ซันนแบ่งเป็น ๒ หมู่ หมู่หนึ่งเรียกชื่อไทยดม หมู่หนึ่ง
เรียกชื่อไทยล ผู้ออกทางฮู่ซันนแบ่งเป็น ๓ หมู่ หมู่หนึ่งเรียกชื่อไทย
แดง หมู่หนึ่งเรียกชื่อไทยล่อ หมู่หนึ่งเรียกชื่อไทยควางแด

๑ แดนนั้นบุปผางเชิง จึงบอกสอนเขาให้เสียใจโกลนา ทอผ้าทอ
ดินแดงชวตริเขา แล้วก็ปลุกแบ่งเขาให้เป็นผัวเป็นเมีย มีเขามเรือน
ก็จึงมีลูกหญิงลูกชายมากนักแต่ เมื่อนั้นบุปผางเชิงเล่า บอกให้เขารักพ่อ
เลี้ยงรักแม่เลี้ยง เคารพยำเกรงผู้เฒ่าผู้แก่กว่าตนเองเขาแล อยู่หนึ่งนาน
ไปพ่อแม่เขากตายน ท่านบุปผางเชิงเล่าบอกให้เขาให้พ่อแม่เขาแล้วให้
สั่งการเมียนซากฝูงออกมาทางฮู่ซันนให้เขาเลี้ยง เก็บลูกช้างสรว้อย
แล้วให้แบ่งเลี้ยง ใส่ลูกไว้ให้ไปส่งเข้าส่งนาหม้อ ฝูงออกทาง

ผู้ชนะให้ฝั่งเดียวแล้วแบ่งถึงกมไวก่ได้ ให้ไปตั้งบ้านเรือน คนเขาไป
 บ่ได้ปลูางเชิงบอกให้แต่งเพื่อน เขาเหลาได้หาห้องเรือนเขาแล้วให้เขา
 เรียกพ่อแม่เขาฝังตายนมมากินหนแต่

๑๑ แต้นคนทงหลายฝั่งเกิดมาในนาเต้า ฝั่งออกมาทางผู้ตั้งนเป็น
 ไทย ฝั่งออกมาทางผู้ชนะเป็นชา คนฝั่งนั้นดัดเป็นช้อยเป็นไพร่เขา
 เจ้าขุนทงดำนั้นแต่ เมื่อนั้นคนแม่พวกมามากนัก มากอย่างทราย
 หลายอย่างนำ ท่อว่าหาท้าวหาพระยาบ่ได้ ปลูางเชิงทงชนะเด็กชนะคน
 บอกสอนเขากบ่แพ้ แม้ว่าใครเขากบ่เอาค่า ขุนทงดำมกจึงชนะเมื่อขอ
 หาท้าวพระยาจนแดนหลวง พระยาแสนจึงให้ขุนศรีแลขุนศรีทอง ลง
 มาเป็นท้าวเป็นพระยาแก่เขาหนแต่

๑๒ เมื่อชนะทงต้องลงมา สร้างบ้านกบ่เปิดอง สร้างเมืองกบ่กว้าง
 ดูกินเหลาขมอชวัน นานมาไพร่คางทกขคางยากกบ่บูณา

๑๓ เมื่อนั้นชนะเด็กชนะคน จึงชนะเมื่อไหว้ด้าแก่พระยาแสน ๆ จึงตก
 เอาทงต้องหนเมือบนหนเมือฟ้าคังกล่าวเล่าแต่ พาหิระนิทานนิฐิต์

๑๔ ปางหนพระยาแสนหลวงจึงให้ท้าวผู้บุญ ชื่อว่าขุนบุญมมหา
 ราชาธิราช (บรมหาราชาธิราช) อันได้อาญาพระยาแสนแล้ว ก็
 จึงเอารพคนทงหลายลงเมือเมืองมฤตเดียงเมืองเพยงคกคอย มาอยู่
 ทนายนอยชอยหนอนมฤตเมืองเพยงคกคอย มาอยู่ทนายนอยชอยหนอน
 มฤตเมืองแสนหนกอนแต่

๑๕ ทนคนทงหลายฝั่งออกมาแต่นาเต้าป่งน ฝั่งผู้ทกนกปราชญ์
 หนเขากมาเป็นลูกท่านเบ้าเรือขุนบุญมหาราชา แต่ผู้เบ้าชานเขา
 อยู่เป็นไพร่ไปเป็นบ้ำ สร้างโฮ่เฮ็ดนากินแต่

๑ เมื่อหนีขุนบรมมหาราชาก็เร่รอนกับเจ้าขุนท่งหลายฝูงลงมา
พร้อมกันนั้นว่า แรกแต่เมื่อเราจากเข็ดดั่งใด ให้มีอันหนึ่งอันกันแก่
กันท่งหลายจ่า แต่ก่อนพันพระยาแสนเจ้าให้ขุนคองลงมาปกห้อมคน
ท่งหลายคั้งนั้น ต้องเขามาสร้างบ้านกับเป็ลตอง สร้างเมืองกับกวาง
แสนจึงถูกเขาหนีเมื่อเมืองบง ขนเขาหนีเมื่อเมืองฟ้าพูนแก้ว ในท่ง
แสนเจ้าให้เราพี่น้องลงมาปกมาล้อมเขาแสนมาดคนท่งหลายน มาก
ทั้งทวายหลายคั้งนั้น เราจะคิดการอันใดให้มีอันหนึ่งอันปกเขา ให้มีอัน
กันกันแก่เขาจ่า มาเราเป็นพี่น้องให้ขุนเสด็จเมื่อไหว้เจ้าพระยาแสน
เจ้าทอญ ยามนั้นขุนเสด็จก็เมื่อไหว้เมื่อเจ้าแก้วพระยาแสนประการ
หนึ่งเด

๑ เมื่อหนีพระยาแสนหลวงจึงให้แสนแต่ง แลพิศณุกรรมลงมาแต่
แบ่งแก่เขา แสนแต่งจึงมาแต่ยามให้ทำไร่ทำนา ปลุกเข้าปลุกผักปลุก
ปลูกไม้หุ้มผนังท่งมวญอันจักควรกิน เล่าบอกยามอันทอดผ้า หาดหาก
เป็นเชื้อชาติพชรพรณยา แสนชื้อ แสนกรรม แสนตรา เกด
งกเกดางา ตับค้ายเกิดเมืองคนมาเอาปฏิสันธิด้วยโอปปาทิกะชาติ
องอาจนักหนา ท่งอรรคชายานางนาฏ โฉมพิลาศชื่อนางแอกแดง
ท่งนางยมพาดำแผ่ฝ่ายช้าง ท่งให้ช้างงาแดงกอดกอดลงมาท่งกองช้าง
เงินช้าง ง้าวกับดั่งดาวช่างกร แลตามเหล็กพวนผักหวาย ท่ง
ง้าวปายชายคำมาศ ท่งเก็บแลตามผักคำ ท่งคันชุนกับแต่งหอก
ตะมึงแมงคันคำท่งให้โลกดอนมาด่อนคำแบ่งคำ ให้จำนำแห่แทน

เข้าเจ้าทั้งสามแทนปลงความว่า ให้ขุนเสด็จลงถือเกณฑ์ ให้ขุน
 กานลงมาถือศรคำ ให้ขุนกองลงข้างถืออาวุธ ให้ขุนเมืองลงมาถือ
 ดาวข้างกร ให้ขุนทอนเตาถือตามผักหอย ให้ขุนแวนลงถืออาวุธ
 ปลาดยไชย ให้ขุนพลงถือเก็บผักคำ ให้ขุนพลลงถือมุกกันคำ ให้
 ขุนพานลงถือธนู

๑ เมื่อหนีขุนบุญมิ่งจึงขัดใจแต่ง ส่วยเวงสัดคนไชย ถือดาว
 แมว กับมคินน้อยด้วยเรียม แดงจึงขึ้นขวางงาเกยวงจากอด จึง
 เอาหางแอกแดงขัดกับขุนบุญมิ่ง แดงเอาหางยมพาลาตาม แดง
 แถนจึงให้ขุนสารพัดขึ้นช้างขุนบุญมิ่งลงมา แถนเถาให้ขุนค่ายถือเคียว
 ลงมาตามหลัง ขุนยโหลพาถือมคมมา ขุนอินให้ถือขวานถือแอก
 ลงมา ขุนคำให้ถือถือถือปลงลงมาด้วย ขุนทอง ๘ ลงมาตามหลัง
 ขุนบุญมิ่งราชาแตร ส่วนพระคณกรรมจึงบอกคุณอินขึ้นพร้อมดจกเคียว
 เครื่องเวกการข้างเขาทองมวญ เถาบอกคุณอินทำหอกหอย่าย แพร
 เหมผ้าตายโหดทองมวญ อินควรนั่งควรกินทองมวญเห็นแตร

๑ แถนจึงส่งสอนขุนบุญมิ่ง ผู้เป็นท้าวเป็นพระยาในลุ่มพ่านว่า ไท
 ควางให้ออกหาขุนควาง ไทวให้ออกหาขุนว ไทเจงให้ออกหาขุน
 เจง ไทเจนให้ออกหาขุนเจน ไทล่อให้ออกหาขุนล่อ แถนแต่งเจ้า
 จิงวากับขุนบุญมิ่งขึ้น ดงแรกแดนเมือหน้า ชาวเมืองลุ่มนโคกหิน
 ให้ตั้งขาแก่แถน ไทกินปลาให้ตั้งรอยแก่แถน ให้เข็ดแหวนเข็ดหัวตั้ง
 แก่ด้าม ใช้แถนเค็มมอลวงกะด้าแก่ผู้ชาย มอรวายให้กะด้าแก่ผู้
 หญิง เดือนเจียงให้กะด้าพัน มอกลมอกาบเคือน

๑ ให้กะลาพัน มื่อเตาผอระวาย พักบาทอ่าราน พักบาทชวาน
อย่าป่า พันหามนออย่าตก ดังกอย่าคำอ่าร้อน ไ้จ้งจะตักดูตาย

๑ เมื่อนั้นแทนแต่งแล้ว พิศณกรรมคนว่าดังสอนมวญขุนม
ราชาภิรมอำมาตย์แตกนทงหลายดิงนแล้ว กจ้งเมอบอกเมื่อเถาแก่
พระยาแทนว่า มื่อชวาให้ห้ามผู้ชาย มื่อชายให้ห้ามผู้หญิง เมื่อ
ช้อยทงต๋องก้ไปแต่ง แปรบมอกต๋อมเขาชูประการแล้ว เมื่อนั้นพระ
ยาแทนเถาถามว่าเครื่องอันจักเด่นจักหวั แดงพรำคำขัมทงมวญน
ยังได้แต่งแปรให้แก่เขาไป ยามนั้นแทนแพนจ้งว่าเครื่องฝู้นนั้นช้อยไป
ได้แต่งแปรกาย เมื่อนั้นพระยาแทนหลวงจ้งให้ศรีคันพระเทวดา ถา
ดงมาบมอกต๋อนคนทงหลายให้เฮ็ดมอ้งกต๋องกรับ เจแวงมีพาทยพิณ
เหยะเพลงกลอนไ้ต๋อนให้คนทงมวญ แดเถาบมอกต๋อนครอันขัม
พื่อนช้อยนระต๋องต๋วง ระเมงตะมางทงมวญถ้วนแล้ว กจ้งเมื่อเถา
เมื่อไหวแก่พระยาแทนหลวงชูประการหันแด

๑ เมื่อนั้นพระยาแทนหลวงจ้งกล่าววว่า แทนเมื่อน่า อย่าให้เขา
ชุนมาหาเข้าชาต๋องททอญ แม้นเราก้อย่างลงไปหาเข้าชาต๋องททอญ
แทนหลวง จ้งให้ตักช้อยหลวง อันแรงกายหลายหลวง อันแรงเรียวนเสี้ย
แทนนั้นแฉกคนดวตบ่เที่ยวไปมาหากันไ้เห็นแด

๑ เมื่อนั้นขุนมวญมราชา อันเป็นท้าวพระยาในเมืองลุ่มนต๋วงบ้าน
กบ่ทันเปิดอง ต๋วงเมืองกบ่ทันกว้าง ยังมีเครือเขาากด (แกดบ)
เกิดเป็นอุบาทว์ในห้อยกวาทานนนั้นแด แทนดินต๋วงขึ้นไ้แต่โยชน์

มั่งงำแลปรกกรมเมืองแกนทงมวญ อยู่ดีพรมเงาเออมเมือง
แมนพินแด คอยปากบเห็น หนาวเย็นจกผิงแดดกับใต้ ทงหลาย
เฮ็ดไร่ไถนาจนกบัต

๑ เมื่อหนขุนบลมจิงให้ไปตัดไปพันเตย กว้าเซตแถวณกับอาจ
จกไปตัดได้ ยามหนยังมีเถาเถาสองคน หนึ่งเรียกว่าเถาเยอ หนึ่ง
ชื่อว่าเถายา ทงสองเขาจึงขึ้นไปพันเครือเขาจากคันทน เขาจึงว่า
เมื่อใดเมื่อช้อยหากตายไปแท้ ให้คนทงหลายได้ออเวรทางเมื่อช้อย
ครนจกเฮ็ดจกกันจนใดกต ให้ใดเรียกพาเมื่อช้อยก่อนจึงเฮ็ดจกกัน
ทอญ ยามนั้นเขาทงหลายว่า เฮ็ดแถว คทงหลายหากจกเรียก
หาเมื่อก่อน แถวข้างเฮ็ดข้างกันชอบแถว เมื่อหนเขาสองเถากแบก
ขวานเข้าไปพันชุน ๆ นานประมาณ ๓ เดือน ๓ วัน จึงขาดเครือเขา
จากถ่มท้าวไป สองชายเขากวญไปพันแถว ปางนั้นคนทงหลายก็
พอกพดกรรมสองเขา จึงเรียกว่าเยอกัน ยามนั้นเขาเกิดเป็นอวระ
เทวดา ถอดคันทองพอกเครื่องพด ตามวถวญญาจตรอนคตหนแถว
ด้วยแทจิดการนาคัน แต่หนมาภายหน้าผิงชาวล้านช้างเข่านถวนเขา
ความอันนั้นเป็นนิมิต ถอดว่ามาเยอเป็นโหวหาร เรียกกันในกาลเมื่อ
จกเฮ็ดเวียดกจกกันกต ฐานทนนกจึงเป็นบ้านเป็นเมืองกว้างว่างใหญ่
คนทงหลายจึงหมายชื่อว่าเมืองแกน เหตุฟ้าแถนลงมาแต่งแบ่งให้ จึง
เป็นบ้านเมืองเมืองแถว

๑ เมื่อหนขุนบลมราชาราช สร้างบ้านจิงเปิดอง สร้างเมือง
กจิงยัง ผุ่งไพร่ก้อยไถนาคก้า ข้างค้อยพางพันไร่เฮ็ดนาจนแถว

ภายหลังนั้นหน้อยหิงหนาน ทำวบลม จึงมีลูกชาย ๗ คน ได้ด้วยนางแอ
 แดงก่อนผู้พี่ชายชื่อว่าขุนลอ ผู้ชายฉลาด ผู้ตามชื่อว่าลำจูง ถัด
 ภายหลังได้เกิดด้วยนางยมพาดา ๓ คน ผู้ชายชื่อว่าไผ่ผิง ผู้หญิงชื่อว่า
 แก้วดอน ผู้หญิงชื่อว่าดกกลม แดงได้ด้วยนางแอแดงผู้อื่น ๗ คน
 เรียกชื่อว่าเจ็ดเจ็ดแดง เมื่อลูก ๗ คนนั้นเกิด เมื่อลูกขุนบดมนใหญ่ขึ้นมา
 รุ่หลัดนักปราชญ์แล้ว ขุนบดมจึงว่าพึงว่าลูกนกหนาใหญ่กลาขึ้นมา
 รุ่หลัดกพอสร้างบ้านแปงเมืองเป็นชะแด ป่านพอกควรกแม่แม่ปลงลูก
 ไปก่อนบ้านแปงเมืองให้กว้างขวางกินทอง ครั้นขุนบดมคิดดังนี้แล้ว ก็
 จึงกล่าวบอกลูกทั้งหลายว่า ลูกจงปลงแม่ไปสร้างบ้าน
 แปงเมือง กินทกกว้างขวางพินแด เมื่อขุนบดมกล่าวเท่านั้นแล้ว
 จึงมาบนเครื่องให้เขาพี่น้อง คือว่าให้ของรางวัลดาว แม้ว
 แก้วดอน ให้หอกมั่งคะตะคำคำเดียวผาดาน ให้เก็บกับดาบ
 ผักคำแก่ลำจูง ให้หน้าของคำแดงชายคำไผ่ผิง ให้ง้าว
 ปากไชยคำมาศแก่แก้วดอน ให้ดาบที่พ่อขุนผัดกักห้วยแก่ดกกลม
 ให้ดาวรางวัลแก่เจ็ดเจ็ด

๑๐ เมื่อนั้นช้างเขี้ยวจากอม (กรอม) แต่ปู่เจ้าเถนหลวงแบ่งมา
 ดอมพ่อเขานัน ครั้นตาย ขุนบดมจึงให้เลี้ยงช้างกำชวานั้น
 เป็น ๕ ท่อน ๆ ถอนให้แก่วอน ๓ ถอนให้แก่วอน ๓ ถอน
 ถัดปลายนั้นให้ลำจูง ๓ ถอน ปลายนั้นให้แก่วอน ๕ คนเขานัน
 ลูกนางแอแดงแดง แดงให้เลี้ยงช้างกำชวานั้น เป็น ๓ ท่อน ๆ ถอน
 นั้นให้แก่วอน ๓ ถอนกลางให้แก่วอน ๓ ถอนปลายนั้นให้แก่วอน

๕
 ตกกลม ๓ คนถูกนางยมพาตาแต่

๑๐ ขุนบรมเจ้าจกบันแก้วแหวนแก้วทงหลาย จึงกล่าวว่ อัน
 แหวนขามรงค์เดิมแต่ได้มณโฑแก้ว บูเจ้าแสนกันแต่มาจน
 ให้ไว้แก่เจ้าขุนลอ หน่วยบัตรราช โสติแต่ถึงดาววัน แถนคำ
 ก็ได้ลงมาพร้อมนั้น ให้ไว้แก่ยี่ผาตาน หน่วยมุกตงเดิมผิงเงิน
 เดียงด่องนาคราชน้อมนำมาส่งด้วยแถน ให้ไว้แก่จุตง หน่วย
 เพชรเชิดตงแผ้วแผ่นบาดาล ใครๆแหะหน้าคอยมิได้นั้น ไว้แก่เจ้า
 ไส้ผง หมาภินิดเดิมผ่านส่งแต่ส่งแถนตมโตดมนวดส่งมานั้น ไว้
 แก่เจ้าจวอินอัมพาผ่องผายงามมัตตตตงดำไว้ห้า พากแพบนนั้น
 ให้ไว้แก่เจ้าตกกลม มีหน่วยบัตรค่าแต่เดิมหลาย หลากแก้วแต่ฟ้า
 คนเจ้าปู่แถนน ให้ไว้แก่เจตเจตทอญ ครั้นว่าขุนบรมราชาแบ่งบัน
 ร้องแก่ลูกชายทั้งหลาย ๗ คนนั้นแล้ว จึงบอกขทบานเมืองให้แก่เขา
 ฟ้องว่าขุนลอให้ไปสร้างเมืองขวา เป็นท้าวเป็นพระยาแก่คนทั้งหลาย
 เทอญ ยี่ผาตานให้ไปสร้างเมืองหัวแต่ ส้ามจุตงให้ไปสร้างเมืองแถว
 ช้องบัว ไส้ผงให้ไปสร้างเมืองขวนโยนก จวอินไปสร้างเมืองขวาได
 อโยททยา ตกกลมให้ไปสร้างเมืองเชียงคม ยอสามเจตเจตให้ไป
 สร้างเมืองพวน ครั้นชบ่อนให้แก่เขาแล้ว จึงให้คำสอนอธิษฐาน
 ไว้ดังนี้

๑๑ เจ้าพนองหากแม่ันถูกผู้เดียวตาย เมื่อตายไปอยู่ถูกหลัง
 พอดูเจ้ากบ้านแบ่งเมือง บุญผู้ใดมีหากไถ่หนึ่งบ้านสร้างเมือง อัน
 ทกว้างขวางว่างใหญ่ บุญผู้ใดมีมัทหลาย หากจักได้ที่แคบขันอันชะแ

คุ้มกันให้สู้เจ้าแล้วตั้งนั้น ภายหน้าผู้ใดอย่าได้ภักดีหาใจงามักมาก แด
 เฮอร์พลข้างม้าไปตกแดน เอาหอกลาบทเวนแพนไปตกทุ่ง แดว์รบ
 เลวเอาบ้านเมืองกันตั้งนั้น ให้ผู้หนึ่งวิชาศึบหาย ทำอันใดอย่าให้
 เป็นเช่นอันใดอย่าให้ได้ ปลุกไม้อย่าทันตาย ปลุกหวายอย่าทันล่อน
 ข้อม่อนอย่าให้รู้ บีม้นอย่าให้กว้าง เกี้ยวทางให้ฟ้าผ่า เมื่อฆ่าให้
 เจือกิน ไปทางนาให้เงือกท่อเรือตก ไปทางบกให้เลือดท่อม้ากินมันแด

๑ เมืองฮ่ายไวก่ฮ่าย เมืองฮ้องไวก่กันฮ้อง ฮยาทำรายเบียด
เบียดกัน ฮยาผัดของรมเหงเฮากพอฮอกญ

๑ เมื่อชนมุดมตั้งลูกปลุกแป้งตำแต่งบ้านเมือง ให้แก่ลูกตนตั้ง
 หนึ่งแล้วอยู่บ้านเท่าใด ก็ถึงอนิจกรรมตายไปตามกรรมท่านใด ก็
 หนึ่งนางแอแต่งกต หนึ่งนางยพาลกต ก็ถึงอนิจกรรมตายตามกรรม
 แห่งคนชคนเห็นแล เมื่อหน้าเขาหนึ่งก็ถึงสังการเด็กทรากพ่อแม่เขาแล้ว
 ก็จึงให้ปัญญานแก่กันว่าดังแรกแต่เมื่อนำ เราหนึ่งไปสร้างบ้าน
 แป้งเมืองทพ่อแม่เราบ้านไหนหนอเถอ เราหนึ่งให้ส่งข่าวสารการสนิท
 มิตรไมตรีต่อกันอย่าขาด ตามถาษาพ่อแม่เราส่งไว้นั้นหนอ ครน
 เขาหนึ่งส่งกนแล้ว ส่วนเจ้าขุนตจจะเฮนส่งข่าวเมืองทหลายว่า

ปู่เยื่อแถมถ้องบ้าน	เปาตา
จึกจากเจียรโกดตา	ก่อนแล้ว
ตั้งโสมสอคโสภา	แพงโพด ^{พุ่ม} พุ่ม
ชกฟ้าให้บุญแผ้ว	แผ่น ^{ขลุ่ย} พ่นนครขวา (หลวงพระบาง)

พงศาวดารล้านช้าง

ยผาดานเฮนตั้งว่า

ปู่เยื่อนาม่อนน้อย แถนแถง
 เวียมจักจากจอมแพง พากช้าง
 จักเดินฝ่ายผ่นแถง ชมเพือน พุนพ
 ไปแต่งบ้านเมืองกว้าง แห่งห้องหอเต (หนองเต)

ถักจุตงเถาเฮนตั้งว่า

ปู่เยอแม่บ่อนบ้าน บุรี
 จักจากไปจถน ก่อถถั่ว
 ถมการพียงมี ไม่อ้อม เขาพูน
 องอาจชนปางแก้ว ไทรแท้แท่นบัว (อานามประกัน)

ถักนพไถผงเถาเฮนตั้งว่า

ปู่เยอน้ำเต่าปึง เตมตน
 จักจากไปเดินหน ห้างหน
 โดยคองททางชน เชียงใหม่
 บุญหากมัตถัน อาจสร้างเสวยเมือง (จันทนา)

ถักนงวอนเถาเฮนตั้งว่า

ปู่เยอพระพ่อเจ้า มดม ถกเอย
 ถกเกิดมาสายถม ถมเชอ
 จักจากเจียรจอมชม ชาวอื่น ถะพ่อ
 ไปเสพศุขเสวยเกอ เกมกำอโยทยา (สยาม)

กนิหนตกกตมเดาเอนตั้งว่า

มเยอเมเชอชาติ

ชาวแกง

ตกเกิดมเมื่อแฝง

ฝ่ายข้าง

จากไปสืบบุญเปง

เป็นเพื่อน ผาบุพัน

เข็ดหมเมืองมอญกวาง

เกิดกาเซียงคม (คำเกิด)

๗ เจอเงาเอนตั้งกนเดวตงน

ก้นไปสัวไสยบ้านเมืองแห่ง

คนชุนชนนถ

เมื่อนชนนถอกเอารพตตถองมาทางนาชวตนาชกถตถอง

มาชวตนาชอง ชอนมาคังตบอ แดวถกตทพชาวกวจอตอยหนกอน

แดว เมื่อนชนชวา ฝันใหญ่ในเมือชวตกอน เรยทชอชอนชวอนน

มมอยยู่ร้างบานเปงเมือชวตนถกอนแด ชนชวตตายไ้เมือชกถยา

ผู้ตก ยี่บาไ้ตลกกนหนชวตวริยา ชนชวตตายไ้เมือชกถวริยา ๆ ไ้ตลกก

ผู้หนชเรยทอชกนช้าง วริยาตายไ้เมือชกถอชกนช้าง ชนกนช้าง

ไ้ตลกกผู้หนชอชวตถกตง ๆ ไ้ตลกกผู้หนชอชวตวริจ ชนวริจไ้ตลกก

ผู้หนชอชวตยผง เมือชกถอชกนช้างเป็นชนนอยเมือชวต ถกมณชอชกตถกตง

หลานมณชอชวตวริจกยง หลานมณชอชวตยผงกยง เขาต้ามคนพอดกม

หลานนยงเป็นชนใหญ่อยู่กนเมือชวตหนแด ยามนชนนถตถองมา

ชวตนาชอง กนชองรพตเขามาเมือชวตารบฆ่ากนแพ เขาพอดกม

หลานหลานกยอยบไ้ตลกด พายหนเมือคกเมือชวตนาทพพันแด เมือนน

ชนนถอกจ้งไ้ตลกกเมือชวตเป็นทาวเป็นพระยา แก่ถวทงหลายกอนทาวพระยา

ถวทงหลายมวณ ถวคไ้ป้รากฏว่าชนชวตคามวงษามุเขาแต่กอนน

มาแด ชนบมตมพันชระนิฏฐิ

๑ เจ้าขุนท้าวพระยาในเมืองชวาล้านช้าง ดั้บราชวงษากันมาตังน
เมื่อนลตลกบรมาราชาธิราชมารบฆ่ากันข้างแพ ถอดได้เป็นเจ้าเป็นขุน
ลาวอยู่ในเมืองชวาล้านก่อนแด

๑ เมื่อนนขุนลอมลูกชายผู้หนึ่ง ถอดได้ชื่อว่าชนชวาทามวงษา บ
เขาผูกนเมืองแตกก่อนหนแด เมื่อนลตตายได้เมืองแก่ชนชวาทนหนแด
เมื่อนนขุนชวาโตลูกผู้หนึ่งชอชนชวาเจ้า ชนชวาโตมลูกชอว่าชนตั้ง
ชนชวาตายได้เมืองแก่ชนตั้ง ๆ มลูกชอชนตั้ง เมื่อนตั้งตายได้เมือง
แก่ชนตั้งเจ้าแด เมื่อนนขุนตั้งมลูกผู้หนึ่งได้ชื่อว่าชนคมเจ้าแด เม
นขุนคมมลูกผู้หนึ่งได้ชื่อว่าชนคมแด เมื่อนนขุนคมมลูกชายผู้หนึ่งได้
ชื่อว่าชนคว เมื่อนคมตายได้เมืองแก่ชนควเจ้าแด ชนควมลูกชาย
ผู้หนึ่งได้ชื่อว่าชนคาน เมื่อนควตายได้เมืองแก่ชนคาน ชนคานมลูก
ชื่อว่าชนแพง เมื่อนคานตายได้เมืองแก่ชนแพง ๆ มลูกชายคนหนึ่งชอ
ว่าชนแพง เมื่อนแพงตายได้เมืองแก่ชนแพง ๆ มลูกชายได้ชื่อว่าชนพ
เมื่อนแพงตายได้เมืองแก่ชนพ ๆ มลูกชายผู้หนึ่งชอว่าชนคำ เมื่อนพ
ตายได้เมืองแก่ชนคำ ๆ มลูกชายผู้หนึ่งชอว่าชนย่ง เมื่อนคำตายได้
เมืองแก่ชนย่งเจ้าแด เมื่อนย่งกนเมืองปางนบอยตามบรรณจารด
มกลตม้างคองผู้เจ้าแก่แตกก่อนเสีย แลถอดช้างยอน มกยกรพด
ไปบระเทก เทกคิงนถวดให้บ้านเมืองชาวราชธานีเจ้าผู้ญ่เดียวด้ามบี่แคว
จึงจัดตั้งอยู่มั่นเมอภายหลังเจ้าแด แกนคนราชาเขาแบ่งเป็นไฉหารได้
ว่า ชนแลย้อมผู้เป็นขุนลาวท่งมวญ มีขุนลอเบเนเกามาตามค้อเทอถาง

ขุนฮ่ง ไค ๓๕ ขุนแดง แต่มิมาภายหน้าราชาเขาแบ่งว่าท้าวเถาแดง
 เมื่อนั้นขุนฮ่งมียศชายผู้หนึ่งชื่อว่าท้าวแทนโม ขุนฮ่งตายไว้เมืองแก่ท้าว
 แทนโมกินแทนแดง เมื่อนั้นท้าวแทนมียศชายผู้หนึ่งชื่อว่าท้าวยง ท้าว
 แทนตายไว้เมืองแก่ท้าวยง ๆ มียศชื่อว่าท้าวเยก ท้าวยงตายไว้เมือง
 แก่ท้าวเยกเถาแดง เมื่อนั้นท้าวเยกมียศชายคนหนึ่งชื่อว่าท้าวพิน ท้าว
 ท้าวเยกตายไว้เมืองแก่ท้าวพิน ๆ มียศชายคนหนึ่งชื่อว่าท้าวผาด ท้าวพิน
 ตายไว้เมืองแก่ท้าวผาด ๆ มียศชายคนหนึ่งชื่อว่าท้าวหวาง ท้าวผาดตายไว้
 เมืองแก่ท้าวหวางเถาแดง

๑๐ ด้วยแต่ราชาเขาแบ่งว่าท้าวมีท้าวแทนเป็นเถา ครอบครองมาถึงท้าว
 หว่างไคยู่กินเมืองสืบ ๆ กันมาในเมืองชวสีล้านช้างนั้นแล ภายหน้าแต่
 นนราราชเขาแบ่งว่าพระยาเถาแดง ท้าวหวางมียศชายคนหนึ่งชื่อว่าดวง
 เมื่อท้าวหวางตายไว้เมืองแก่ท้าวดวง จึ่งขึ้นชื่อว่าพระยาตั้งแต่นั้นมา
 พระยาตั้งมียศชายผู้หนึ่งชื่อว่าผาง เมื่อพระยาตั้งกินเมืองปางนกกบ
 ประกอบขอบธรรมบวรานจาวัด แลนั้นเขาอดดปลงพระยาตั้งเสีย เขา
 ไปไล่ทัพไว้ที่เชียงแพดส้มอหินแดง เขาก็เอาคำผางผู้เป็นลูก แทนเถาแดง
 ถอดไล่ชื่อพระยาคำผางเถาแดง เมื่อนั้นพระยาคำผางมียศชายผู้หนึ่งจกไล่ชื่อ
 ถกคน จึ่งให้หื้อหลวงเมื่อเถาแก่พระยาตั้งว่า หลานพระยาเจ้าเกิดมา
 แล้ว จักชื่อสิ่งใด ถกพระยาเจ้าให้เมื่อเข้ามาถามพระยาเจ้าตาย ยาม
 นั้นพระยาตั้งตนนั้นเคยตนกเขา เหตุว่าปลงตนเสียดังนั้น พระยาตั้งถก
 บปากดักคำ ทนเขาจกหนักจึงช้ถามพระยาตั้งว่า พระยาเจ้าไล่ชื่อหลาน

พระยาเจ้าชื่อโตจา ยามนั้นพระยาตั้งจึงว่าเจ้ากอบดี ยะกุนั้นจาก
เมืองแล้ว บัดนี้เจ้ามาตามกุดังจา เขียวว่ามาพบตั้งสุณา พระยาตั้ง
ว่าทอนแล้ว ขามไซ ก็ว่าพระยาเคยคิดเกเขา เขากดจะหนีมาไหว้พระยา
คำผิง ว่าพอพระยาเจ้าเคยคิดกล่าวเขียดผิงตั้งสุณา พระยาตั้งว่าทอน
ตาย ยามนั้นพระยาคำผิงว่าพอพระยาหากความพากความพาหนะทอน แต่
นั้นคนทั้งหลายลวดเรียกถามารินนว่าทางผิงพาหนะไหนแล เมื่อทางผิงพาใหญ่
มากถ้ำตั้งมาแถวมดกราย ๖ คน ผิงหังชือว่าฟางม ผิงหังชือว่า
ฟางเยว ผิงหังชือว่าฟายาน ผิงหังชือว่าคานคำ ผิงหังชือว่าฟากา
ผิงหังชือว่าฟาเขยว

๑๑ เมื่อนั้นทางผิงพาเดินด้วยนางตั้งผิงพา ชือว่านางคานัน พระยา
คำผิงจึงรับทางผิงพาเดินหนีจากเมืองลาวทางผิงพา บิให้อยู่ให้เขาคิด
ตั้งแห่ง ตั้งนนั้นทางผิงพาเดินได้พระยาแทนพอเพื่ออินแล

๑๒ ด้วยเหตุชานานผิงพาพอลูก คดเมื่องเขายังจักถ้ำถ้างกายหน้าพูน
กว่างนั้แล

๑๓ ส่วนฟางมลูกผิงพาหลานพระยาคำผิงนั้น เกิดมาบระวาศศักดิ์กราช
ได้ ๖๗๗ อายุได้ ๓๗ จึงได้เป็นพระยาแทนบิ ในปีกาโชศักดิ์กราช ๗๓๕
เป็นพระยาได้ ๔ ปี ก็ละกรรมคำสอนพระมหาเถระเจ้าป่าดม้นตนลุกแต่พระ
นกรทอดวงมาเป็นครุตนหันเสีย ลวดกระทำมิดทจริต เห็นอำมาตย์พร้อม
กันแล้ว เถาะรับพระยาฟางมหนีจากเมืองลาวในปีกาเบ้า ไปอยู่ดอมพระ
ยาคำทเมืองน่านพูน อายุทานได้ ๕๘ ปีตายปีกาเบ้าศักดิ์กราช ๗๓๖ นั้นแล เมื่อ
ฟางมเป็นพระยาได้ ๓ ปี ศักดิ์กราช ๗๓๘ ปี ก็มดลูกชายผิงหัง ชือทาวอุนเวือน

หนีจากเมืองลาวในป่าเข้าไปอยู่ด้วย ยามนั้นหมอทั้งหลายก็ถวายว่า
 กุมารผู้หนึ่งเจ็ดพันชั่ง เหมือนนางมอญให้เอาไปให้หน้าเลี้ยง ผู้ช้อยเลี้ยง
 ทั้งหลาย ก็เอาไปให้เลี้ยงตามความพยากรณ์นั้น เขาก็ปรากฏเห็นจริง
 ถึงทางกุมารนั้นไป เราจึงไปเฝ้าแก่หมอลวงยามนั้น หมอลวงจึงให้ไปเอา
 กุมารมาเลี้ยงไว้ในเรือนนั้น ใหญ่มาได้ ๑๗ ปี เมื่อเขาขึ้นพระยาฟ้างม
 พื่อหนีจากเมืองแล้ว เราจึงเอากุมารมาตั้งราชภิเศกเป็นพระยาแทนใน
 นนทบุรี เมื่อเป็นพระยาได้ ๓ ปี ก็จึงให้จัดคราดหน้อยเบยคนทั้งหลายผู้
 เป็นไทยเป็นลาวอันเรือนป่องทองระฆังมอญได้ ๓๐๐๐๐๐ เบย เงินคักคน
 ทั้งหลายผู้เป็นชาวต่างบ้านต่างเมืองมาอยู่ณนั้น ข้าเก่าเจ้ากบทั้งหลายกบ
 นั้น เหตุตั้งนั้นคนทั้งหลายจึงหมายชื่อไว้ว่า ดำแดนเมืองไทยเพ
 อนแต่ แต่เป็นพระยามาได้ ๕๓ ปี มีความกรุณาไพร่ฟ้าข้าไทยทั้งหลาย
 กุศลเกษม ด้วยบุญสมภารการงานนั้น เหตุท่านตั้งอยู่ตามโบราณจารีต
 กองท้าวพระยาแต่ก่อนแล สืบมาตามคำสอนพระยามหาเถรเจ้าป่าสมัน
 ตนเป็นศรพระยาฟ้างมคนเป็นพื่อนนแต่ ขยายทั้งมอญท่านได้ ๖๐ ทักษิณ
 มีบรรดาชั้นศักดิ์ราชได้ ๗๑๔ ตัว ถัดนั้นพระยาดำแดนไทยก็มีลูกชาย ๖
 คน ผู้หนึ่งชื่อหมอนาม ผู้หนึ่งชื่อฉานคำแดง ผู้หนึ่งชื่อท้าวได้ ผู้หนึ่ง
 ชื่อท้าวคำเต็ม ผู้หนึ่งกับนางแก้วยอดฟ้าลูกพระยาโยทธรยาชาวได้ ผู้
 หนึ่งชื่อท้าวทองแก้ว มีกับนางน้อยออกด่าลูกพระยาเชียงใหม่ ผู้หนึ่ง
 ชื่อท้าวภาไชย มีลูกหญิง ๕ คน ผู้หนึ่งชื่อนางแก้วพิมพ์ผู้หนึ่งชื่อ
 นางอนุชา ผู้หนึ่งชื่อนางมโนรา ผู้หนึ่งชื่อนางสุพัทรา ลูกชาย

๖ คนหน้าวถานคำม่งใหญ่มาได้ ๔๓ ปี ได้เป็นพระยาแทนพ่อ เขา
ก็หมายชื่อไว้ว่าพระยาดานคำแดง เป็นพระยาได้ ๓๓ ปี มีอายุได้
๕๒ ปี จึงตายมีเบ็กต้นศักราชได้ ๗๘๐ ตอนนแด เมื่อนพระยา
ถานคำแดงมฤตตาย ๕ คน ผู้หนึ่งชื่อท้าวพรหมทศ ผู้หนึ่งชื่อ
ท้าวยุคด เมื่อพระยาดานคำแดงตาย เราจึงเอาท้าวพรหมเป็นพระยา
แทนพ่อด้วยเมืองได้ ๓๐ เดือน เขากว่าไม่คิดดวเจ้าเสียทศมาเดียดตอง
ดับคานหนแด ทนเขาจึงเอาท้าวคำเต็มลูกพระยาสัมแต้นไทย ผู้ไป
พื้นเมืองห้วยหลวง เป็นพระยา ถอดได้ชื่อว่าพระยาปากเพือนนแด
พระยาปากเป็นพระยาได้ ๕ เดือนเขาถวักตั้งเสีย ทนเขาเด่าไปเอา
ท้าวได้กักหม่นลูกพระยาสัมแต้นไทยคนเด ผู้ไปกินเมืองตะบองชวน
มาเป็นพระยา ถอดได้ชื่อว่าพระยาหม่นเพือนนแด เป็นพระยาได้
๖ เดือนเขาจักฆ่าเสียทามรฐักตวจึงผูกคอตายในถ้ำรวมอำเภานาทเชียงทอง
หนแด

๑๐ ถัดนั้นเขาเด่าเอาท้าวโคกภูพาคัน หลานพระยาสัมแต้นไทยผู้ไปกิน
เมืองเชียงโค มาเป็นพระยา ถอดได้ชื่อว่าพระยาโคเป็นพระยาได้ ๓ ปี เขา
เด่าฆ่าเสียที่ดับคานหนแด เขาเอาท้าวคอนคำลูกพระยาสัมแต้นไทยผู้ไปกิน
เมืองเชียงคำพื้นมาเป็นพระยา ชื่อว่าพระยาเชียงคำ ถนมาจึงเอาลูกพระยา
ถานคำแดง มาเป็นพระยาแทนด้วยเมืองได้ ๘ เดือน เขาเด่าจักฆ่าเสีย
พระยารฐักตวจึงเอาบ่าวไพร่หนีไปพึ่งชาวไท เขานำทนเขากักถามดูข้างมา
เข้าคนในโรงทอง มั่นผู้น้อยกับออกเด่าแก่เขาช้วน เหตุพ้อมันหากบอดถอนไว้

แต่ก่อน เมื่อนั้นเราได้ใจว่าพระยาสามแสนไทยเจ้ามาเกิดแท้ เราก็ยก
ขึ้นให้เป็นพระยา ได้ชื่อว่าพระยาคำเกิดเห็นแต่

๑ เมื่อพระยาคำเกิดเป็นพระยาได้ ๓ ปี ถอดเป็นฉมตายด้วย ด้วย
คิดบ้ายร้ายกินของราชสมบัติมหากษัตริย์ผู้บุญ มาปจนตัวตาย
เห็นแต่

๑ ด้วยเหตุเกิดลาวล้านช้าง ปางนั้นมักฆ่าท้าวพระยาราชวงศ์เสียด
แต่หนักหากเป็นมหาเทวผู้หนึ่ง ก็หากฆ่าลูกพระยาสามแสนไทยนั้นแต่
นางเทวผู้หนึ่งประกอบด้วยมารยาธไทยจรรโลงนัก ท้าวพระยาผู้ใด
ไม่ชอบใจนางผู้หนึ่ง นางเทวผู้หนึ่งก็เอาคนสนิทแค้นเอาอำมาตย์
ให้ฆ่าเสียเห็นแต่

๑ เมื่อนั้นเสนาอำมาตย์ราชมนตรีทั้งหลาย จึงมาชุมนุมกันว่าดังนี้
ราชวงศ์มักฆ่าท้าวพระยาผู้หนึ่ง ลูกหลานคนจ่า ไม่ชอบ ไม่ควรขัดแย้ง
เห็น แต่ ทนเราจึงพร้อมกันจึงเอามาหาเทวผู้หนึ่งไปฆ่าเสียที่บ้าน ผาเดียว
หัวหน้หนักเลยนำลงเสียเห็นแต่ เมื่อนั้นเสนาอำมาตย์จึงปรึกษากันว่า
เราคิดเชอพระยาเจ้าแห่งเรา เห็นจะไม่ใคร่จกคนเสียแล้ว เราจะ
เอาใครมาเป็นพระยาแห่งเราจ่า แต่เห็นกุมารทั้งสองจึงว่าให้ไปเอา
ท้าวลือไชยวันไปกินเมืองซ้ายนั้นมาเป็นพระยาแห่งเราก่อนทอญ กุมาร
น้อยทั้งสองว่าดังนี้ แต่คนทั้งสองก็พร้อมกัน ไปพบกับเจ้าชายมอญ
(ชายคำ) แต่เห็นเจ้าลือไชยผู้เป็นเจ้าชายมอญกับท้าวเมืองชาวเสนา
ทั้งหลาย ก็นำเจ้าลือไชยขึ้นมาถึงเมืองขวาแล้วกราบทูลแก่พระยา
ว่าพระยาไชยจักรพรรดิแผ่นดินนี้ เกิดมาปีดับเมื่ใด ก็กราบได้ ๗๗๐

ตัว เมื่ออายุได้ ๒๓ ปี จึงได้เป็นพระยาในบึงกั้ง ศึกคราวได้ ๘๐๐

ตัว พระยาไชยจักรพรรดิกรมลูกชาย ๓๐ คน ผู้หนึ่งชื่อว่าท้าวถอน

แก้ว ผู้หนึ่งชื่อว่าท้าวแหงทองคำ ผู้หนึ่งชื่อว่าท้าวยวน ผู้หนึ่งชื่อว่า

ท้าวชวดอน ผู้หนึ่งชื่อว่าท้าวจาง ผู้หนึ่งชื่อว่าท้าวหล้า ชาย ๗ คน

กรมลูกหญิงผู้หนึ่งชื่อนางศรีวโย ผู้หนึ่งชื่อนางอิน ผู้หนึ่งชื่อว่า

นางคาด ผู้หนึ่งชื่อนางคำชาติ ผู้หนึ่งชื่อนางมั่ง ผู้หนึ่งชื่อว่า

นางขาว ผู้หนึ่งชื่อนางทारा แดกลูกชาย ๕ คนนั้น ท้าวถอนแก้ว

ได้เป็นพระยาเด่นเมือง ถอดขึ้นชื่อว่าพระเจ้าเชียงทอง ท้าวแหงคำได้

เป็นเมืองซ้าย เมื่อพระยาไชยจักรพรรดิแผ่นแผ้วองค์พอกับท้าวถอนแก้ว

มวญยังทรงมานเดือยราชสมบัติมีความหมายของ ด้วยถัดคองอันชอบ

บรรณประเวณี มีประมาณนานได้ ๔๒ ปี ถึงกับกลไกศักราชได้

๘๔๒ ตัว ยามนั้นบัวขาวขึ้นเด่นเมือง ก็เอารพลคนศึกเข้ามาแถว

เมืองถาดถัดเดี่ยเมืองขวา ทพระไชยจักรพรรดิยืน เห็นว่าแถวเข้า

มาสู่บ้านเมือง เสนาอำมาตย์ทั้งหลายไม่มาช่วยเจ้าได้ ต่างคนต่างถัด

รบแถวที่ใส่ทมิฬถัดเดี่ยพระเจ้าเชียงทอง ที่ถาดถัดถัดถัดนาม เมือง

เชียงทองหนแต่ เถาเดี่ยหม่นถัดถัดถัดถัดถัดถัดถัดถัดถัดถัดถัดถัด

ถัด

๐ เมื่อนั้นพระไชยจักรพรรดิราชกัถะเมืองเมย์ ถัดถัดถัดถัดถัดถัดถัด

พันแต่ ถัดถัดถัดถัดถัดถัดถัดถัดถัดถัดถัดถัดถัดถัดถัดถัดถัดถัด

คำหม่นถัด ถัดถัดถัดถัดถัดถัดถัดถัดถัดถัดถัดถัดถัดถัดถัดถัด

ถัด

ถัด

พูนหินแพแถวตลอด ใต้ข้ามวัดขวางขุนตายเสียหินแถว ทงมวญฝูงเหตอ
ตายจึงพายชนมาข้ามทาบานเขียงข้ามหิน ดังทกมาข้ามทกาคานาหิน
เจ้าแทนคำกได้ไปถึงแดนเมือง คราวนั้นวัดขวางขุนอนอยู่เมืองพวนพูน
กรับเอารพลฝูงเหตอตายพายเมื่อเมืองหินแด เมื่อวัดขวางขุนพายไป
เลยเข้าเขตรเมืองแถว ๖ คั้น พักม้าเจ้าวัดขวางขุนตายเสียหินแด ไป
ถึงเมืองเต็กองหนึ่งกลับเป็นผีปะไซ (ถ้าเล่า) ตายเสียทหิน

๑ เหตุว่าแถวหากเสียความแข็งแรงความสบก มาแต่ขุนบรมตนบุได้
แข็งแรงได้เวณไว้ ด้วยว่าเขาถือคาบดงหาหาแพนดงทงหินแด แล้วศึกแถว
นั้นไม่นานเท่าใด สิ้นดังพระยาไชยจักรพรรดิแผ่นแผ้ว มีอายุสังขาร
ประมาณได้ ๖๕ มีภักตองจกรรมทเชียงควน ในภักตองโคเคอนหาชน
๓๓ คำหินแด ครวงนเจ้าแทนคำจึงให้ทอเจดียบรรจุธาตุพ้อตนไว้ แล้ว
ให้สร้างพุทธรูปองค์หนึ่ง สร้างวัดกวมไว้เป็นที่ให้อนมูชาสังบุญหา
พ้อตน คนทงหลายเคยเรียกชื่อว่าวัดสืบเชียงคานหินแด ครวงนเจ้า
แทนคำถูกพระไชยจักรพรรดิผู้ถ้วนส่อง เวด้าเจ้าเกิดมานับดับเป้า
ศักราชได้ ๘๓๗ ตัวใหญ่มา ๓๔ ปี ได้เป็นพระยาแทนพ้อในภักตอง
คนทงหลายจึงราชาภิเศกชื่อนชื่อว่า พระสุวรรณปาดัง กชนมาตงอยู่
เชียงคางเชียงทองทเกาพ้อตน ก็เอาท้าวของน้องเจ้าแทนคำผู้กินเมือง
เชียง มากินเมืองชายแทนพดทหินแด คนทงหลายจึงเรียกชื่อว่าชาย
ของพ้อตนแด

๑ เมื่อพระสุพรรณปาลังเสวยราชย์ได้ ๘ ขวบเข้าบวชถวายช่้ายอายุทองมวญได้ ๕๓ ปี ศักราชได้ ๘๔๘ ก็ตั้งขบวนไปตามกรรมแห่งตน ในโรงเชียงทองหันแด แต้นคนทั้งหลายจึงเอาท้าวแสนไทย ถูกพระยาไชยจักรพรรดิเกิดมาบ่กำเนิดศักราชได้ ๘๕๐ ปี เมื่อใหญ่มาได้ ๕๕ ปี จึงได้เป็นพระยาแทนพัตนในบวชช่้ายอายุทองมวญ แต้นคนทั้งหลายก็กราชภิเศกขึ้นชื่อว่าพระยาด่านแสนไทยไตรภูวนารก

๑ เจ้ากัศยศิริราชสมบัติได้ ๓๐ ปี อายุทองมวญได้ ๖๖ ปี ถึงอนิจกรรมที่โรงเชียงงามพัตน ในบวชช่้ายศักราชได้ ๘๕๘ ตัวหันแด ครองหนทางขมก ถูกพระยาด่านแสนไทยไตรภูวนารก เกิดมาบ่กำเนิดได้ ๘ ปี เขาเจ้าเขาตงเป็นพระยาแทนพ่อได้ ๕ ขวบ เขาเคยปลงเสี้ยในบวชช่้าย อายุทองมวญได้ ๓๕ ปี เคยตายบ่เต้าเด็ดหันแด ทำอุเพชยกุมารถูกพระไชยจักรพรรดิราช เกิดมาบ่เมืองโกศักราชได้ ๘๕๘ เมื่อใหญ่มาได้ ๓๕ จึงได้เป็นพระยาบวชช่้ายศักราชได้ ๘๖๓ ครองคนทั้งหลายจึงกราชภิเศกขึ้นชื่อว่า พระยาวิชุนหราชาริบดีศรีสัตนาคนหุตแด

๑ เหตุว่าเมื่อกระทำมารชภิเศกแล้ว สายฟ้ากัมเมบเมืองเรืองรุ่งในอากาศทองมวญแด เมื่อพระวิชุนหราชได้เสวยศิริสมบัติแล้ว จึงเขื่อนองคนชื่อว่าท้าวเทพาหนีไปกินเมืองขาว คนทั้งหลายจึงเรียกว่าเจ้าขาวเทพาแด เมื่อพระวิชุนหราชเสวยเมืองได้ ๕๐ ปี แต่ชาติมาได้ ๕๓ ปี จึงถึงอนิจกรรมในบวชช่้ายศักราชได้ ๘๘๒ หันแด เมื่อพระวิชุนหราชเสวยราชย์สมบัติได้ ๓๕ ขวบเข้าศักราช ๘๖๘ บวชช่้ายมวญ

ชายผู้หนึ่ง ชื่อว่าโพธิ์ดาราชกumar เหตุว่าเมื่อจะประสูติตรนั้นโยกามหาเทวดนย้าฝันเห็นต้นมหาโพธิ์ แดต้นรุ่งเรืองงามไปด้วยดอกแกลโบ มีหมื่นกตงหลายต่าง ๆ บินมาจับอยู่ชมดอกแกลโบมากหนักหนา เหตุถึงนั้นนกปราชญ์เจ้าทงหลาย จึงหมายชื่อว่าโพธิ์ดาราชกumar หน้

๑ เมื่อโพธิ์ดาราชกumar ใหญ่มาได้ ๑๕ เข้าก็ได้เป็นพระยาแทนพ่อตนในปกครอง คนทั้งหลายกราบทูลแก่พระเจ้าโพธิ์ดาราชาธิบคัทศัวร คุนษณะเด เมื่อพระโพธิ์ดาราชเสวยศิริสมบัติได้ ๗ ปี ก็จึงปลงพระราชอาญาไปในอาณาเขตเมืองล้านช้างทงมวญ ให้ม้างรัตเดี่ยยังมิจลาทสิฐีเมยามเรือนทงมเด้อ อหอยเรือนอยู่กวานชนแทบทลัมคิงหัน ถ้ให้ม้างเดี่ย ให้รัตเดี่ยทหมด แล้วให้สร้างแปลงให้เป็นวัดความหาพิหาร อันใหญ่ได้ชื่อว่าวัดศรีธรรมทศทวโลก ในปีเมืองได้กักราชได้ ๘๘๘ ตัวหน้แด จำเดิมเท่นั้นมหาพระโพธิ์ดาราชเจ้า กัมมดกชาย ๓ คน ผู้หนึ่งชื่อว่าเจ้าเชษฐวงได้ ผู้หนึ่งชื่อว่าทาทาเรอ ผู้หนึ่งชื่อเจ้าวรวงได้ (คือวงษ) แดเหล้ามดุกหญิง ๓ คน ผู้หนึ่งชื่อนางแก้วกุมาร ผู้หนึ่งชื่อนางคำเหลา มีด้วยนางต้นมผู้หนึ่งชื่อนางคำไครหน้แด ล้วนเจ้าเชษฐวงได้เกิดมาปีกามชงวักกราชได้ ๘๘๖ ตัว ครันใหญ่มาได้ ๑๒ปี นั้น พระโพธิ์ดาราชเจ้าก็ไปอยู่ไว้ให้เป็นพระยาในเมืองเชียงใหม่ ในพงศาวดารเชียงใหม่มี่ว่า เมื่อพระยาดามบราแนในกินเชียงใหม่ หัวมดกถ้านามหาเถรชื่อศรีเชษฐวงได้ถูกรากดาวมาอยู่แวนแพนออกถึอความมื่ออง แต่งฟ้าห้อยตายพ่ายหน้ไปเดียง กักราชาก็เค้กชนชื่อว่าพระไชยเชษฐาธิราชเจ้า ในปีระวดยชงวัก

ศักราช ๘๘๓ ปีฉลูแล เหตุว่าวงษาท้าวพระยาในเมืองตานนาหากฉิบ
 หายเสียแล้ว เสนาอำมาตยราชมนตรียามหาเถรเจ้าทั้งหลายพร้อมกัน
 แล้ว ก็มาเอนบ้านเมืองทั้งปวงให้แก่พระโพธิ์ธำราชเจ้า จึงได้ไปปลุก
 ลุกคนเพื่ออันแล เมื่อพระโพธิ์ธำราชเจ้าคืนมาอยู่เสวยราชย์ในเมือง
 ล้านช้าง เริ่มตั้งวัดคองบ้านเมืองสืบมาต่อเท่าทุกวันนี้ พระโพธิ์ธำราช
 คืนจากตานนามาได้ ๓ ปี แต่ชาติมาได้ ๔๒ ปีถึงอนิจกรรม เหตุอัน
 ทำนั้ช้างแม่ช้างโธงช้างเถื่อน แลล้มทับคนตายไปในสนามห้วยยอด
 นครกลางเมืองชวานัน ในปีที่เกิดศักราชได้ ๘๘๘ ปีฉลูแลเมื่อพระ
 โพธิ์ธำราชเจ้าจุติไปปรโลกภากันแล้วนั้น เสนาอำมาตยทั้งหลายทาง
 ได้แต่เมืองจันถึงเมืองของ ก็พร้อมกันเอาเจ้าวรจิงโสมัน้องหลาน
 ให้เป็นพระยาราชภักดิ์ขึ้น ตั้งพระนามว่าพระเจ้าล้านช้างแล แต่นั้น
 เสนาบริบททั้งหลายฝ่ายเหนือแต่เมืองเชียงคานมาถืองเมืองชวา ก็เอาท้าว
 ทำเรือดงไฉ้โหมพระยา แทนพระไชยเชษฐาธิราชเจ้า แล้วจึงให้
 ไปอาราธนาพระไชยเชษฐาธิราชเจ้า แต่เมืองตานน่านมาถึงแล้วก็
 ชะนั้องทงดองเลยได้เป็นพระยา คนทั้งหลายกราบบัณฑิตขึ้นชวา
 พระอุปภักย์พุทธบวรไชยเชษฐาธิราช เหตุว่าได้เป็นเจ้าเป็นใหญ่ใน
 เมืองทงดอง ในปีเกิดศักราชได้ ๘๙๐ ปีฉลูแล เมื่อพระไชยเชษฐา
 ธิราชเจ้า อยู่เสวยเมืองในศรีสัตนาคนหุตอุดมมหาราชธานีศรี
 เวียงจันทย์เมือง ได้สำมวรราชแล้วกลับคืนไปเมืองตานนา อยู่เสวย
 สัมบัติในเวียงเชียงแสนได้ ๘ ปี แล้วก็เลยถืองมาเมืองล้านช้าง อยู่
 สว่างจันทบุรีโหมพระยาแล้ว ก็จึงสถาปนาเวียงเชียงคันทง

ที่เมืองขวาให้เป็นวิหารสถานที่ทรงพระพุทธศาสนาแล้วตามประการ ใน
 ปีกาบไ้จักรราชได้ ๔๒๖ ตัวนั้นแล เมื่อพระไชยเชษฐาธิราชเจ้าไป
 อยู่เมืองจันทบุรีก็ได้อั้วร้างมหาเจดีย์องค์หนึ่งกวมบูรณธาตุ อันพระ
 ยาศรีธรรมโศกราช หากให้อั้วร้างแบ่งแต่ก่อนนั้นเจ้า (ธาตุพนม)
 ก็ยังตั้งตั้งปารมิกกฎหมาย ๓๐ ท้า ดั้วมมหาธาตุกุดนั้นแล ก็
 สดะเข้าของแก้วแสงบุชาพระดำรงริกธาตุที่นั้นมากนักแล ไม่อาจจัก
 นับจักอ่านได้แล ที่แท้เมื่อพระไชยเชษฐาธิราชเจ้ายังอยู่เดี่ยวศิริ
 สัมบัติด้วยอันประกอบชอบธรรม จึงทำเป็นไมตรีมิตรติดต่อกั้วพระ
 ยาศำมนตราขังหลายทุกแห่ง ดั้วได้ขังราชธิดาพระยาเซียงใหม่
 มาเป็นนางอรรคมเหษี จึงได้ลูกสาวท้าวเซียงขงมาเป็นบาทบริจา
 จึงได้ลูกสาวพระยาเซมรัฐ ๓ คน ได้ลูกสาวพระยาเซียงรุ่ง ๒ คน
 แด้วได้ลูกสาวองจัวกองถานผู้ ๓ แด้วได้ลูกสาวแควองแด้นเมือง
 อานามผู้ ๓ แด้วได้ลูกสาวเจ้าบวักผู้ ๓ แด้วได้ราชกัญญา
 (กัถยาน์) ศรีอโยทริยาชาวไท้ ๒ คน มาเป็นบริจาริก อยู่เดี่ยว
 ศุขสันนุกันในบ้านเมืองแห่งตนคราวนั้นแล

(คราวเดียวกับพระมหากักรพรรดิ สั้วพระแก้วฟ้าไปแทนพระ
 วิสุทธิกระษัตริย์ภายหลังจึงส่งพระวิสุทธิกระษัตริย์ไปอีก)

๑ ยามหนึ่งมีอุบัตถะ หากเกิดมีในเมืองถานนาเซียงใหม่นั้นแล
 คือว่าเจ้าพาหงษาวกเฮารพดมาตเมืองเซียงใหม่เสีย คราวนั้นเสนาบดี
 ในเมืองเซียงใหม่สองคน ผู้หนึ่งชื่อว่าพระยาสามล้าน ผู้หนึ่งชื่อว่า

พระยาจำบ้าน ก็เอารพคนทองหลายผู้เป็นบ่าวไพร่หนีมาพึ่งเมือง
ล้านช้างแรน

๑ ครองหนตุกเจ้าฟ้าหงษาเรียกชื่อว่าอิมเด แดน้องเจ้าฟ้าชื่อว่า
พระยาอังวะ เขาก็ขับไล่เอาพระยาสามล้านแดพระยาจำบ้าน ก็เข้ามารบ
เอากิ่งเมืองล้านช้าง แม้ไม่ได้ส่งเขาก็ได้มหาอุปราชเจ้าทางเมยอนเป็น
น้องพระไชยเชษฐาธิราชเจ้า เลยได้นางแท่นคำกับทั้งพระราชมารดา
ตนเป็นแม่นางแท่นคำนั้น ได้ทั้งนางคำไครผู้เป็นน้องหญิง ก็เอาหนีไป
อยู่กับเจ้าฟ้าหงษาคิด ทเมืองหงษาคิดเห็นแต่ ในปีกาบไฉ้ศักราชได้ ๙๒๐
ตัวหนึ่งแต่ แดนหมากดงบักศักราชได้ ๙๓๐ ตัว ครองหนเจ้าฟ้าหงษาคิด
ก็เอารพมานเมงเจยยวอนชาว ไตมามากหน มาถึงเมืองล้านช้าง ว่า
จักรมเดวเอาพระไชยเชษฐาธิราชเจ้าให้ไต่แล้ว จักปลุกแบ่งเมืองล้าน
ช้างนี้ไว้ให้เป็นอาณาจักรแห่งคนหนแต่ ถ้าจะกระษานภาพแห่งพระ
ไชยเชษฐาธิราชเจ้ามีมากนัก แม้เจ้าฟ้าไปแวดล้อมอ้อมชิงเอาที่เคียง
ปากกันนั้น ก็ไม่อาจจักได้แต่ เหตุคั้งหนเจ้าฟ้าหงษาคิดจึงยกเอารพ
หนีไปบ้านเมืองแห่งคนอยู่นั้นแต่

๑ พระไชยเชษฐาธิราชเจ้า ก็เลยสร้างบ้านแบ่งเมืองรุ่งเรืองคั้ง
เก่ายู่แต่ ส่วนพระเชษฐาธิราชเจ้าแต่ได้เสวยศิริสมบัติทั้งมวณนาน
ประมาณได้ ๒๔ พรรษา ถ้าจักถ้าวแต่ชาติมา อายุทั้งมวณได้ ๓๘ ปี
ก็ไปกระทำยุทธกรรมสงครามในเมืองรามรักองการ กาดวิปริตผิดกอง
เลยถึงแก่พระองค์ ก็หลงเสียในเมืององการนั้น ในปีระวาย
เม็คเดือน ๔ วัน ๓ คาศักราชได้ ๙๓๓ ตัวนั้นแต่ ครองหนราช

กุมารองค์หนึ่ง อันเป็นลูกพระไชยเชษฐาธิราชเจ้า ประสูติออกมา
 ในบดองเมือฉนวนจันทร์ เดือน ๔ แรม ๓ ค่ำ มีคืบเจ้าเวลาย่น ตรง
 มีเดือนกับพ่อคนตายเสียหนึ่งแฉก กนทั้งหลายก็จึงหมายชื่อไว้ว่าพระหน่อ
 แก้วกุมาร เหตุว่าเกิดมาแทนพ่อหน่อแทนล้านนแด แต่ณยังมีมหา
 เสด็จมาสองคน ผู้หนึ่งชื่อว่าพระยาแสนสุรินทรขางฟ้า เป็นแสนเมือง
 ล้านช้างเราณ ผู้หนึ่งชื่อว่าพระยาจันทร์หาราช ก็นเมืองจันล้านช้าง
 เราณแด ครองนพระยาทั้งสองนี้ ต่างคนก็จึงเอาจราชกุมารไปเลี้ยง
 ไว้ในเรือนแห่งตน แล้วหวัจกแต่งตงแผ่นดินใช้กันทั้งมวญ ตาม
 อ้นชอบแห่งตน ครองนเขาแก้วจากตมเกลียงกัน คาค้างห่างเกรืองรบ
 เกลวกันอยู่หนึ่งแฉก ครองนพระดังพระเจ้าทงหลายในเมือมกคเวียงจัน ทง
 เมืองของแฉกเมืองตะบอง มาพร้อมกันแล้วก็ห้ามคนทงสอง เขาก็
 จึงติดด้วยกัน

๑๐ อยู่มาน้อยหนึ่งแฉกไม่นานเท่าใด อยู่ได้ ๓ เดือน (พระไชยเชษฐา
 องค์นี้ ซึ่งเป็นทนต์ของพวกข้าไพร่มาแต่ก่อน) เขาก็ก่ดัมรบเลว
 กันออก ครองนพระดังพระเจ้าทงหลายไม่ทันห้าม เขาเลยช้างรบกัน
 พระยาจันทร์หาราชช้างกงจักรรัตนผายออกมา ครองนเสนาฝ่าย
 พระยาแสนสุรินทร จึงได้ฆ่าพระยาจันทร์หาราชกับหัวช้างตัวนั้นขึ้นใน
 เมืองจันทมวญเลยเป็นรุกคตูกมากันกันหนึ่งแฉก ครั้นเมื่อพระยาจันทร์
 เสียแล้ว ครองนเสนาอำมาตยราชมนตรีทงหลายเจ้าแผ่นดินทงมวญ
 ฝูงยัง ก็เลยได้เข้าไปสู่เมืองหา พระยาแสนสุรินทรหมดแล้ว เขา
 ก็เลยกระทำราชภิเศกให้เป็นเจ้าแผ่นดินแทนราชกุมาร พระหน่อ

เจ้านั้น พระนามชื่อว่าพระสุ่มังคะโพธิสัตว์ โดยการราชาเหตุว่าท่าน
ปรารถนาเป็นพระพุทธรูปองค์หนึ่ง ชื่อว่าสุ่มังคะ อันว่าท่านให้ท่าน
เป็นปู่พระหน่อเลยได้ชื่อว่าโดยการระแคะ แต่ขึ้นมาคนทั้งหลายจด
เรียกว่าพระเจ้าปู่หลาน ในปีเต๋าดันคักราชได้ ๘๑๕ ควันนั้น แด่ อายุ
ท่านได้ ๖๐ ทศจึงได้เป็นเจ้าแผ่นดินแด่ ด้วยพระยาแสนคนนั้น เกิดมา
ในวงษากวนบ้านหนองคาย ด้วยท่านนั้นฉลาดหลักแหลมเป็นคนแก่ตัว
กล้า จึงออกมาปฏิบัติแก่พระโพธิสัตว์ราชเจ้าก็เลยให้เป็นกมมาร แต่
นั้นจึงให้ไปกินเมืองผานาท่านนั้นชื่อว่าแสนด้หมื่นเมืองผา ก็ให้ไปอาสาร
รบศึกยกยวนเมื่อจากเอาพระไชยเชษฐาธิราชเจ้า ไปตั้งในเมืองเชียงใหม่
นั้นแล้ว แด่นั้นมาเลยให้กินเมืองห้วยหลวงเลยได้ชื่อว่าพระยายศ
ภักเกียรติแด่

๑ แด่ไปเมืองเชียงใหม่วรธาหลวง ผ่องยวนใจทั้งมวญ ก็เอา
เสนาหม้อยเป็นเจ้ารวพธาแล้ว เดยรบเลวรพธพระเจ้าล้านช้างไม่ให้
ไปเมืองยวนนั้นแด่ ครึ่งนั้นพระไชยเชษฐาธิราชเจ้าก็ให้พระยายศภักเกียรติ
เป็นหัวหาญแก่ตัวกล้า ไปรบรวพธยวนทั้งมวญชนะ ยวนก็กระจัด
กระจายไปแล้ว จึงได้เวียงเชียงแสนอยู่หนึ่งแด่ ที่นั้นยกท่านให้กิน
เมืองซ้ายที่แคว้นใหญ่หนึ่งแด่ จำเดิมแต่นั้นมาเมื่อพระไชยเชษฐาธิราชเจ้า
เคยกลับคืนมาสร้างบ้านจัดเมืองล้านช้างเราที่เวียงจันทน์นั้นแด่ คราวนั้น
ฟ้าอมเมอจะมาได้เอาพระยาสามล้านแด่พระยาจำบ้าน เดยได้มีหา
อุปราชาล้านช้างหนึ่งครึ่งนั้น พระไชยเชษฐาธิราชเจ้าก็มีอาชญาแก่
พระยาชาย ให้ถอรพธทั้งมวญรบพุ่งรวพธมานึงทั้งหลายหนีจาก

เมืองล้านช้าง แล้วก็เลยให้ท่านเป็นแสนเมือง จึงเรียกชื่อว่าพระยา
แสนสุรินทรขวางฟ้าคงแสนมา เค้าถึงพระไชยเชษฐาเจ้าไปหลงเสียใน
ของการ ทนทานเลยได้แทนศิริสมบัติเป็นเจ้าแห่งตนในเมืองล้านช้างได้ ๕ ปี
ถึงสมัยโกศกกราชได้ ๙๓๗ ตอนนั้นแล เจ้าฟ้าหงษาวดีจึงเอารพมานมั่ง
เจียวอนชาวไตได้แถมรเข้ามามากนัก รบพุ่งเอาเมืองล้านช้างทั้งมอญ
ฉิบหายไปคราวนั้นมากนัก แดนเลยได้พระเจ้าบุหลันหนีไปไว้เมือง
หงษาวดีโน้นแล ก็จึงตั้งพระมหาอุปราชเจ้าอินไปอยู่เมืองหงษาวดีแต่ก่อน
นั้น ให้เป็นเจ้าแผ่นดินในเมืองล้านช้างเราแทน

๑ ครองหนเมืองล้านช้างเราเลยได้ด้วยช้าง ๓๐ ตัว กำหมัน ๓ แต่เจ้า
ฟ้าหงษาวดีโน้น นานประมาณได้ ๕ ปีก็มั่งจึงแล

๑ เมื่อศักราชได้ ๙๔๓ ตัวบดเมื่อนั้น ยังมีคนอุบาทว์ผู้หนึ่งฉลาดด้วย
ศาสตร์ศิลป์ต่างแฉกตนว่า แม้นพระไชยเชษฐาธิราชเจ้าล้านช้างอินไปหลงเสีย
ที่ของการนั้น มันก็ปลดประโตมเอามาด้วยทั้งหลาย ฝ่ายเมืองโล่งเมืองซ่งน้ำ
เชกของโน้นให้เข้าไปอำนาจาษฎนแห่งมัน แล้วก็ไปตั้งรวกเวียงโรงศาล
อยู่ในทุ่งแอกกระบือ ความไทยเราว่าทุ่งคักควาย มุดควาย แล้วเลยไป
ครอบงำเอาชาวเมืองหมัน (ตำรวจลับ) กำทอง, ทอง, ได้ทั้งมอญแล้ว ก็
ยกทัพไปรบพุ่งรบพระเจ้ายองจันแต ครองหนพระมหาอุปราชเจ้าจึงให้
พระยาเซียงไค้ พระยาเซียงเหนือ พระยานครแสนแต่เจ้าขุนท่ายพระยา
หมันแสนทั้งหลาย ขบเอารพไปรบเขาทนน ชาวแอกกระบือเขาเอารพ

มารบท้าวพระยาฝ่ายเหนือ เสด็จชนะกระจัดกระจายหนีมาคราวนั้น เขา
 เสด็จได้เข้ามาถึงเมืองนครนั้นแล้ว ก็ตั้งเวียงอยู่ในเมืองนครนั้นก่อน เขา
 จึงแต่งรพลคนศึกขึ้นมารบเอาถึงเมืองศุภเวียงนั้น ก็เลยแตกพังเสียเมือง
 เวียงนั้นนั้นแล ส่วนพระมหาอุปราชเมืองล้านช้าง ก็พ่ายหนีจาก
 เวียงนั้นขึ้นมาทางเรือ หวังจะไปพึ่งเจ้าฟ้าหงษาวดีดังเก่าเช่นแต่ ทน
 เสด็จมาถึงป้อมพม่าแห่งหนึ่ง เรือก็ล่มจมเสียตัวพระยามหาอุปราชกับ
 ราชธิดาถูกมารุกหึงถึงต้องก็เลยตายตกนาศัยนั้น ไปตามกรรมแห่ง
 เขาเจ้าพ่อลูกทุ่งล้านนั้นแล ขปริณิธาน นิเวศิต์

๑๐ ศักราชได้ ๔๔๒ ตัว ปีกัด พระมหาอุปราชเมืองหงษาวดีจึงตั้ง
 พระยาแสนรัตนท้าวพม่า ให้เป็นเจ้าล้านช้างดังเก่าแล จึงกวาดครัว
 ขอพยพชาวล้านช้าง หนีไปเมืองหงษาวดี ทนพระยาพวนไปได้ ๕๐ วันจึง
 กลับมาแล

๑๑ ศักราชได้ ๔๔๔ ตัวปีเตาขงา พระยาแสนรัตนท้าวเป็นเจ้าล้านช้างตาย
 เสียแล้ว จึงเอาพระยานครน้อยอันเป็นลูกพระยาแสนนั้นเป็นเจ้าล้านช้าง
 เสด็จไม่ชอบใจท้าวพระยาทั้งหลาย เขาจึงไปไหว้เจ้าฟ้าหงษาวดี จึงไ้มาเอา
 พระยานครน้อยกับท้าวพระยาทั้งหลาย ไปอยู่เมืองหงษาวดีเดือนหนึ่งจึง
 กลับมาแล

๑๒ ศักราชได้ ๔๔๕ ตัว ปีเกาเม่นนั้นไปได้ ๔ ปี เมืองล้านช้างไม่มี
 เจ้าแผ่นดินแล

๑๓ ศักราชได้ ๔๔๖ ตัวปีฉลูงา พระองค์เจ้าท้าวปองใน
 เมืองล้านช้างมีมหาสังหารเจ้าครูโรงคำเป็นแก่ จึงพร้อมภรรยาน้อย

ถึงเมืองหงสาวดี ขอบเอาพระหน่อเมืองผู้เป็นลูกพระไชยเชษฐาธิราช ขอบ
กับเจ้าพ้อมแตลงมาจนเป็นเจ้าล้านช้างคังนง เจ้าพ้อมหงสาวดีจึงให้เจ้า
หน่อเมืองลงมาจนเวียงจันทน์แต่ ตั้งแต่คักราช ๘๕๔ คับแต่ต่อมา เมือง
ลาวล้านช้างไปเดอเมืองด้วยทงหลายทงพระยาพอนก็ไป

๑ คักราชได้ ๘๖๖ คับแต่ลงเมืก พระหน่อเมืองเกิดเพด ๒๐ ปี ถึง
ปีดลงเมืกคักราชได้ ๘๖๔ ได้เป็นเจ้าล้านช้างแต่ มาถึงปีระวดยันคักราช
ได้ ๘๗๓ คับ เจ้าเดยวราชย์ได้ ๖ เจ้าชายพระหน่อเจ้าได้ ๒๐ ก็ถึงแก่
อนิจกรรมไปในนั้น เจ้าจึงเอาพระวงษาดกหน้าพระหน่อเกิดมาได้ ๓๔ ปี
มาเป็นเจ้าล้านช้างนงแต่ ด้วยเมืองได้ ๕ ปีอุปยุวจึงเกิดพอจจนชอว่า
พระธรรมิกราช ถูกขอพระอุปยุวราช เจ้าเจ้าพ้อมถูกจึงเป็นเจ้าล้านช้าง
ในเวียงจัน

๑ คักราชได้ ๘๗๓ คับปีดลงเมืก พระธรรมิกราชแลพระอุปยุวราช
เจ้าเจ้าพ้อมถูกผัดกัน รวมเดอกันด้วยมคณอ่อนนงแต่ คักราชได้
๘๘๔ ปีคับแต่เด็คเดือนจันคาคำหนงวนอาทิตย์ พระอุปยุวราชตนถูก
ได้เวียงจันแต่เดือนเจ็คแรมห้าค่ำวันเสาร์ พระธรรมิกราชเจ้าคายนำเชียง
แกทงหม่อมไชยทงพระยานชิตถูกท้าวทงหลาย เจ้าคายตายเสียหมดแต่
พระอุปยุวราชเกิดกับภักเจ้าคักราช ๘๖๓ เดือนสิบสองแปดค่ำวันศุกร์
อายุได้ ๒๕ ปีเดยวราชย์ เป็นเจ้าล้านช้าง คักราช ๘๘๕ คับ
ปีก่าโก เดือนจันคาคำหนงวนอาทิตย์ พระอุปยุวราชตายแต่ เดือนห้า
ชนด้ามคำเส่นทงหลาย จักราชภักเจ้าพระยามหานามผู้เป็นพระยานคร
ชนเป็นเจ้าล้านช้าง ชนพระนามว่าบันทิตยโพธิ์ดำราชันนงแต่ ใน

มีเตาตั้งพระมณิฑิตยโพรธาราช ด้วยเมืองใต้ ๕ ขวบ ศักราชได้ ๘๘๘
 คว มีเมืองเมาเดือนห้าชน ๑๔ คำ วันอาทิตย์เวดจาเย็นพระโพรธาราช
 ถึงอนิจกรรมไปแล คนทั้งหลายจึงเอาพระหม่อมแก้วถูกพระธรรมิกราช
 น้องชายพระอุปยวราชชนด้วยเมืองบันนเด วันเดียวกับผู้พลาย
 นนเด พระหม่อมแก้วชนด้วยราชย์เป็นเจ้าล้านช้างถึงแก่อนิจกรรม
 ไปแล้ว คนทั้งหลายจึงเอาพระอุปยวราช ถูกเจ้าหม่อมแก้ว ชน
 ด้วยราชย์เป็นเจ้าล้านช้างนั้น พระอุปยวราชจึงมฤตลง ชายผู้หนึ่ง
 ชื่อเจ้าต่อนคำ ผู้น้องชื่อเจ้าท้าววิไชย แทนพระอุปยวราชองค์พออนิจ-
 กรรมไปตั้งหนึ่งกระษัตริย์ หนึ่งองค์ทั้งหลาย จึงเอาชนด้วยราชย์เป็น
 เจ้าล้านช้างในเวียงจันทน์ ส่วนเจ้าต่อนคำมฤตลง ชายผู้หนึ่งชื่อว่าเจ้า
 ชมภู ผู้หนึ่งชื่อเจ้าบุญชู ผู้หนึ่งชื่อเจ้าวิชัยราชกุมารแต่ ส่วนว่าเจ้า
 ท้าววิไชย อันเป็นน้องเจ้าต่อนคำนั้นมฤตลง ชายผู้หนึ่งชื่อว่าเจ้าบุญ
 หนึ่งชื่อท้าวช้อยหนนเด แทนเจ้าต่อนคำกับเจ้าท้าววิไชย ก็ถึงอนิจกรรม
 ไปแล้วดังนี้ เจ้าสุริยกุมารถูกเหล่าเจ้าต่อนคำ ได้ด้วยเมืองล้านช้าง
 ผาแผ่นดินลาวทงมอญ ทรงนามกรชนชื่อว่า พระสุริยวงษาธรรมิก
 ราชบรมมพิตรราชะ เจ้าล้านช้างร่มขาวแต่ แล้วมาได้บรรพชาญกรรม
 ขบพ่ายทง ๕ องค์หนีจากเมือง ส่วนตั้งเจ้าชมภู เป็นพตท จึง
 เอาเมียทงแสนทิพนามวหนไปอยู่เมืองเวดพงแกวหนนเด ครองนเจ้าบุญชู
 หนีไปบวชอยู่ภูหอภูโฮงโน้นเด ท้าวบุญพ่ายมาอยู่เชียงคาน ก็
 อนิจกรรมเสียหนนเด ท้าวช้อยผู้น้องนั้น พายไปอยู่สระพือหลวง ก็ถึงอนิ

กรรมเสี้ยนน ตังเจ้าชมภูไปพึ่งอยู่ระพือหลวงแควนหมลลุมพองขอพระ
 ไชยองค์แคว เจ้าชมภูพื่อนนคายเสีย แล่นพิณบวกรงเอาเจ้าแม่
 พระไชยองค์แควนแล จงลตถ้องคน ผ่องขอว่าท้าวทอง ผ่อง
 ขอว่าเจ้าราชวงศ์ ก็ยังเชากนอยในเมื่องแควนก่อนแล เหตุว่ายังกตเว
 ติริยผู้แควนแล ส่วนตังพระยาสิริราชเสวยราชย์เป็นเจ้าล้านช้างตงหน
 มีอาณาเขตตรงลาวภายในเขตต์ ทางเหนือถึงผาได กาช้างถึง
 อโยธยา กู้ส่งต้นกำธวาทิงแคว ตังตำมงานามำลมาดอน เรือน
 มีบ้านบามมีเส้าด้วยลาว เรือนมีบ้านบามมีเส้า อยู่พนตณกินเขา
 เจ้า หมอยส้เข้าเม้นแดนแควนหมลลุมพองที่ไมมีบ้านด้วยแคว แต่ขึ้นยัง
 หลานขุนบรม (บรมราช) ทำถึงเจ้าพุ่มทำถึงเจ้าสิริยธรรม
 มิกราชันแต ส่วนตังรายกองแควมครามลลุมพองประเทศ กินบ้าน
 กินเมืองไว้กับหัวจุม (ขุ่น) หัวคองขุนกวาน แต่พระไชยแผ่นจุมคนทง
 หลายในเมื่องหลวงแควจ้งไปสร้างเวียงจันทัน แลแผนจุมพระไชยก็
 มีแผนจุมพระหนอเมืองก็มี แลแผนพระธรรมิกราชก็มี แลแผน
 พระอุปโยราชก็มี แลแผนพระอุปเยาวราชก็มี แลแผนท้าวดอนคำกัม
 แลแผนเจ้าท้าวไชยก็มี แลแผนเจ้าสิริวงศ์ก็มี แลควมมีหลายพวกเที่ยว
 กินบ้านกินเมือง แต่พระไชยเสฐราชิราชไปตังเมื่องเวียงจันทันมาแต่ จมฺลาง
 ษณค้อมคำทูลเขากัม แลขันท้าวโสมจุมว่าตราอย่างหนึ่ง ว่าหมอย่างหนึ่ง
 ในท้าวตราตงทูลให้กัม แลขันท้าวโกทูลให้กัม แลขันท้าวหมทูลให้กัม
 แลขันท้าวหมาทูลให้กัม แลขันท้าวบงรอกทูลให้กัม แลขันท้าวบง

คมทูตให้ก็มี ดางอันกวานเทงทูตให้ก็มี รุมคดงใหม่ คดงแผ่น คดงผ้า
สัตว์รพคดงทั้งหลาย แทนตัวแทนคำทูตแด

๑๑ ส่วนตั้งพระยาสุริยวงษารวมกับรวมมิตร พระมหाराชเจ้าได้เป็น
เจ้าแผ่นดินในกองดาว (คือกรงดาว) ก็ตั้งเกษมมากหนัก หาข้าดักขโมย
ใครบ่ได้ ข้าศึกศัตรูก็มี เจ้าก็เดาบังเกิดได้ถูกผู้เจ้าชื่อว่าเจ้าราชบุตร
ผู้กลางนั้นชื่อว่ากุมารดังท่า ผู้หนึ่งชื่อว่านางส้มจุ่มจามองคั่นแด

๑๒ ปางนั้นยังมีกระต่ายเกิดในเมืองศรีพาวะระหิวดาว เจ้าอินทกุมาร
อันเป็นเชื้อเจ้าเมืองศรีพาวอยู่ได้ จึงพาเอานางผู้หนึ่งชื่อว่านางจันทร์
กุมาร แล้วย้ายไพร่พ่ายลงมาเมืองพระยาสุริยวงษารวมมิตร ใน
เวียงจันทน์แด ส่วนว่าเจ้าราชบุตรผู้ อันเป็นลูกชายพระยาสุริยวงษา
นั้น จึงมีใจประพิพทศด้วยนางจันทร์ นิ่งสาวอาชาตอไปพงนแด จึง
บังเกิดลูกชายสองคน องค์พี่ชื่อว่ากนกกุมาร องค์น้องชื่อว่าเจ้าอินท
โฉมกุมารนแด

๑๓ เมื่อพระยาสุริยวงษารวมมิตรตนพ่อ อยู่คู่เกษมมากหนัก ตั้ง
เจ้าราชบุตรผู้เป็นพ่อแห่งเจ้ากนกกุมารและเจ้าอินทโฉมนี้ ก็เสียดมิจนา
จารกับเมียท้าวโกมหาดเล็กพระยาพ่อนแด พระยาสุริยจึงให้ ไปฆ่าเสีย
เจ้าราชบุตรต้องฆ่าตายเสียที่ผาตงหน เหตุดังนี้จึงขอ ผาดังมาคราบเท่า
บดิน ยามบ่ต่างเจ้าราชบุตรนั้น เป็นผาเดิมหุดวงเปล่าตายแด ถัดนั้นเจ้า
อินทกุมารอันเป็นลูกกุมารทั้งสอง เจ้ากนกและอินทโฉมนี้ จึงเขานางดาว

จึงบังเกิดลูกชายมีหนึ่งชื่อเจ้าหม่อมน้อย แม่เจ้าองค์ท่านนี้แล ถิ่นมาเป็น
องค์นกตายด้ามข้อแล แม่เจ้าหม่อมน้อยนั้นชื่อด้าวคำแล เจ้าอินท-
กุมารเชื้ออาชญาลือฝ่ายพ่อ หักขวากกับน้องสาวอันเป็นแม่เจ้ากังกัด
อินทโฉมก็ยังอยู่กับเจ้าสุริยธรรมมิกราช ในเวียงจันทน์แล

๑ ในศักราช ๘๘๕ ค่ำ มีรวงเป้านั้น พระยาสุริยวงษาธรรมมิก
ราชบรมบพิตรราชเจ้าเกิดแลอายุได้ ๕๕ ชันเดวราชย์เป็นเจ้าล้าน
ช้างศักราชได้ ๓๐๕๐ มีนั้น แลเดวราชย์ได้ ๕๖ มี ศักราชได้ ๓๐๖๘
ถึงอนิจกรรมไปในปีกาไก่ นับแต่ชาติเจ้าสุริยมาเท่าได้โดยเมืองได้ ๘๓ แล

๑ ถิ่นนอนนกกุมารเชื้อเจ้าเมืองศรีพาดตายเสีย นางจันทร์ผู้ของสาว
แม่งกจอินทโฉมต้องพันของกตายน้อย แล ยังแต่กจอินทโฉมต้องพัน
น้อง กับทั้งเจ้าหม่อมน้อยยังน้อยนัก บิดเจ้ากอดังแต่ ยังแต่เจ้านาง
ทองต้องอันเป็นอาวกรมารถึงท่าแฉนนางด้วงมี แดนนั้นยังมีมหาเสนาใหญ่ผู้หนึ่ง
ชื่อพระยาจันทรเป็นเจ้าแผ่นดินในเวียงจัน จึ่งเอานางด้วงเป็นเทวดี
ถิ่นนพระยานครผู้หนึ่งชื่อวานนทราช (น่าน) จึ่งยกทัพมาyardชิงราช
สมบัติจากเจ้าพระยาจันเดยช่นางเวียงจัน ว่าถิ่นนพระยาจันกนงวน
ตายเสียแล

๑ แดนพระยานนทราชเป็นเจ้าแผ่นดินแล ถิ่นนพระไชยองค์เวดก
เจ้าหม่อมน้อยเมืองแฉนนั้น จึ่งประมวญเอาพลโยธามาแย่งชิงเอาศรี
สมบัติในเวียงจัน จึ่งกำจัดพระนทราชแล้ว ชนนั้นแทนแทนเป็นเจ้า
แผ่นดินลาวอยู่ช้อย ๆ หนึ่งแล ดังกจกจกุมารอินทโฉมกุมาร อันเป็น

หลานแห่งพระยาสุริยวงษาธรรมมิกราชเจ้านนทบุรี ยังกษัตริย์
อยู่ในเวียงจันทน์ กับทงเจ้าองค์กลางถอยด้วยกนกทันต แต่
เจ้าทงดำมกเห็นพระไชยองค์แก้ว ให้อ้นเป็นเจ้าแผ่นดินในเวียงจันทน์ เจ้า
ทงดำมกก็ถวราชทินกัโทษาแต่บิดา ได้ทำร้ายแก่พระเจ้าไชยองค์แก้ว
จึงพาเอาเจ้าหม่อมน้อยกับเจ้าองค์เอกเชอเมืองพาน พาหนีพ่ายหนีมา
อยู่เมืองหลวงตลอดเย็นไปอยู่หัวอุบลปาง ถึงกรุงหม่อมน้อยเมื่อย
เมืองตามองพง เจ้าอินทโธมกับเจ้าองค์เอกเมื่อยนำพาเชอขึ้นว่าแฉ
ทันต แต่พระไชยองค์แก้วแจ้งแจ้งให้ท้าวทองกนกเสนาท้าวพานจัน
เมืองหลวงทันต ทนเจ้าองค์เอกหม่อมน้อย จิตแจ้งเชอพลก้าง
ทงหลายรอบแฉวงเมืองหลวง ได้กิน ๖๐๐๐๐ ลงมารบทำนองในเมือง
หลวงทันต แต่ท้าวทองกนกเสนาท้าวพานจันเจ้าองค์กลางนบ
กวาดเอาครอบครัวช้อยไพร่ทงหลาย แด่พระเจ้าแก้ว พระนาง พระ
แซกคำ ลงไปไว้ในเวียงจันทน์ปางนบ

๑๑ เมื่อนนเจ้าองค์กลางหม่อมน้อย ก็พาช้อยไพร่มาคงอยู่เมืองหลวง
เจ้าทงถวถวชนเมืองเป็นเจ้าแผ่นดินทรงนามว่า พระธรรมกิจฐาน
ช้างร่มขาวบรมมพิศราชฐานกรุงศรีสัตนาคนหุต อุดมราชฐานบรมม
ยมจักรพรรดิราชเจ้า ทรงนามกุดนบ

๑๒ ฝ่ายพระไชยองค์แก้วเสด็จด้วยสัตว์สมบัติในเวียงจันทน์

๑๓ บดินคนทงหลายคดกนพอยเอานิชายบานหม่า ไม่ได้ช้อยสัตว์
วงศ์องค์แก้วผดกนถึงกเพอคงนบ แต่หนีมาบ้นเรตรบ้นแดนกน
ต่งแต่เมืองเซียงคานไปใต้กตมตพวดช้างทง ๖ บัดคำทง ๘ ใต้แก้ว

จัน แต่เมืองเวียงคานขึ้นไปถึงผาไค แต่ ๑๒ หน้าด่านสุไทย แด
หัวพันทงหก อันเป็นพวกแพรวชาวแพรวแดงทงมอญไว้แก่เมืองหลวง
แดน แต่ขึ้นมาแผ่นดินดาวเกิดเป็นต้องบ้น บ้นเป็นสองท่อน เป็น
ขันธานุขันธตั้งเวรหุเวรวัง เป็นยุทธธานยุทธ เป็นจุลธานจุล กำกัน
ไป ๆ มา ๆ เป็นมหันตมหาทุกขแก่ไพร่ไทยนักแ

๑ เมื่อเจ้ากิงกษัตริย์ด้วยราชย์เป็นเจ้าแผ่นดินแล้วดงหน พระจึง
ให้นำมายังถูกตระกูลทงหลาย ๓ นาง ขึ้นเป็นบาทบริจาแห่งตนหันแด
ผู้หญิงชื่อว่าหม่อมทุม แม่แม่เจ้าแทนคำวนแ แคนผู้หญิงว่า
หม่อมยง แม่แม่เจ้าแทนคำวนแ ผู้หนึ่งชื่อว่าหม่อมลิ แม่
แม่เจ้าอรรคชายานนแ

๑ ตั้งแต่เจ้าพระยาจักรีราช ขึ้นนั่งเหนือปราสาทด้วยราชย์เป็น
เจ้าในเมืองหลวงพระมาราจารย์แล้วดงหน ก็จึงมาบังเกิดไต่ยังดก
หญิงสามนางหันแ ถัดนั้นเจ้าอินทโธมแเจ้าองค์เอกพี่น้อง จึง
มีความเกี้ยวข้องกับพระยาจักรีราชแต่เจ้าหม่อมน้อย อันเรียก
ว่าองค์คำวนแ จึงเมื่อเกิดยกด้อมเอาหมู่ชนหรือชนแห่งขุนม้า ชุน
หม้อไทย เชื้อไทยแต่มาเป็นพลโยธาแก่ตนแ ก็คุมกองทัพลงมารบ
เลวพระยาจักรีราชองค์ตนหันแ กับอาจปราบแพเจ้าพระยาจักรี
ราชได้แ จึงถกถอยกองทัพชนเมื่อนาฮ้อยอดกวาง เรือเจ้าองค์เอก
หม่อมกิงจันไปก่อนตนน แถ้วหาญทงหลายจึงว่าน่าเจ้าองค์เอกเมือง
พานมากงเลี้ยงมาทาย คุณณญคุณณณทวดเราว่าจะแพ้วดงหน เขาจึง
แทงเจ้าองค์เอกตกเรือถลวตดว่าคานำไปออก ฟากถบห้วยนาพุน ยังมี

ท้าวหงษ์ห้อยไต่ดอกไม้บังไต้ฟังเห็นอ ลวดลอยไปนำเจ้าองค์เอกๆ จึง
 เ็นตั้งเจ้าอินทโธมว่า เจ้าชายเอ๋ยเอาแต่บุญเราเป็นทอญ ภายหน้าบุญ
 ข้ามกตบญนของมกต จึงตั้งเสียนสือหากัน ว่าอันแล้วจึงคืนคือนอนมา
 ไปถึงเมืองพาน ก็ไต่บังบ้านสร้างเมืองอยู่ร้อยๆ เสียก่อนแต่ แต่นั้นเจ้า
 อินทโธมก็หนีเมื่อฮอคบ่อนอยู่แห่งตน จึงเอาลูกเมียขอยทงหลายเมือง
 อยู่เมืองถ้ำเมืองพง จึงมาแบ่งจ้าว (ดาบ) ต้องดวงได้ผัดโคกไถ่แม่นไว้
 ที่เมืองถ้ำดวงหนึ่ง เจ้าอินทโธมก็อดดวงหนึ่งด้วยไม้ตรึงแต่ แม่หาก
 เ็นเชือกเจ้าศรีฟ้าแต่ เมื่อนั้นเจ้าพระยาภักกกราชเสวยราชย์โดยสวัสดิ
 แผ่บารมีทรงขอบคงแดน สวรรค์ลงมาสามคอน เรือนมรั้นบ้าน
 มีเส้า หม้อยตั้งชาวอันออกแจ้งเห็นอ ได้ดอสดาเข้ามาล้อมไหว้ถวาย
 หัวฟงโพธิ์สมภาร เจ้าพระยาภักกกราชเมืองล้านช้างก็สุขเกษม
 นึก แล้วจึงมาบังเกิดได้ลูก ๓ คน เกิดนำหม่อมทนต์มาเจ้าแทนคำ
 เกิดนำหม่อมยงผู้หนึ่งชื่อว่าเจ้าแทนคำ เกิดนำหม่อมลพผู้หนึ่งชื่อว่าเจ้า
 อรรคชยาคำ บังทนทานเท่าไ้พระยาภักกกราชเจ้ากตงอนจกรรมเสีย
 แต่ เ็นทางหลายจึงเอาเจ้าองค์คำถูกเจ้าอินทกุมาร องค์พ่ายหื้อหัวขาว
 ไปฟงยอนนชนเสวยราชย์แล้ว จึงมาเอนางทงต้องเป็นเทวี แต่ลบแอก
 เชียงคือนาเอนางมากถวายผู้หนึ่ง ชื่อว่านางแก้วดวงบุบผาอันเป็นแม่
 เจ้าทนต์นแต่ แต่นั้นเจ้าอินทโธมรู้ข่าวว่าพระยาภักกกราชตายแล้ว ก็
 เกิดยกกล่อมเอาเข้าเจอกถวกเอาเมียผู้หนึ่งนำเข้าเจอ มลฑผู้หนึ่งชื่อเจ้า
 ห่อเมือง แล้วจึงพาเข้าเจอแต่ตมเมืองถ้ำเมืองพงลงมาเจอเจ้าองค์คำ

จึงถอดเอาเครื่องศาสตราอาวุธเสียหมดแล้ว จึงให้อยู่ข้างวัดวิสุทธรังษี
 แด่ ส่วนตั้งเจ้าองค์คำก็เชื่อนำออกใจคอแห่งเจ้าอินทโถมแท้ ก็เล่าพา
 เพี้ยแก้วนายช้างผู้หนึ่ง จำนวนผู้หนึ่ง ท้าวบังรอดท้าวบังคมหนึ่ง ท้าว
 เริงเห่งรายผู้หนึ่ง พลเมืองหลายแห่ล่ จึงไปต่อกันทางนานกแซกเมื่อ
 แต้นหนึ่งมีเมืองขวาใจประคิพทะแก่เจ้าอินทโถมดีเส่นำได้ บัง เมื่อ ถวาย
 แก่เจ้าอินทโถม ท้าวพระยาทั้งหลายถามว่าบังบั้งเต้ เมืองขวาว้าง
 ถ่มไปให้ทงหลายเบ่ง บังเส่นำไขว่ตุนนั้นนานเจ้าองค์คำไปต่อกัน
 พระยาเมืองขวาชนเมือกรามฉลองเจ้าอินทโถมแล้ว ถอดมาทางผาผืน
 มาพลาตดมผาผืนหนทหนึ่ง จึงเมื่อขึ้นหอคำวนหนนแด่ ถอดหับประคิ
 เวียงทกแห่งแล้วถนดะบุเสีย แต้นเจ้าองค์คำใช้ท้าวบังรอดมาเบ่งได้
 เขาเมืออง คนใจว้ารอยทเพือนยาตรเมือองกแดรายบดักจกไปเชียงใหม่
 เสียแด่ ว่าตงนแด่จมาด้วยเขาจิดกมดแล้วจปลดอยหมายฐณับ
 แล่จไปทางนาทมโคน จึงสระส้วางท้าวเพี้ยทงหลาย ไผ่จคินหาถุน
 หาเมี้ยกเอาใจเปเน ไผ่จะไปทกขไปยาก นาคักเอาใจเปเน ว่าตงน แด่
 หนนงมเพี้ยแก้วทายช้างคดช้อดถูกเมี้ยจคินมาผู้เดียว เจ้าอินทโถมว่า
 จักฆ่าเสีย ถูกเมี้ยจิงไห้วสาหัวคร (ภิกษุ) ทงปวง ไปยาด (แย่ง)
 เอาเพี้ยแก้วทายช้างโคตนาวดกแกวหนแด่ จึงเมื่อชಾಯเมือคายเจ้าอินท
 โถมว่าคินว่ามนะบวช จึงไวยชวตรว่าตงน จมามาถามเพี้ยแก้วชอมวช
 เสียแด่ จิงแบ่งดาบถายชดเป็นดัมเตจเพี้ยคราวปางนหนแด่

๑ ส่วนตั้งแถวเจ้าองค์คนกทงสอง ผู้หนึ่งชื่อแทนสาว ผู้หนึ่งชื่อแทนคำ
 ส่วนตั้งนางพระคงบุบผามนกลอยหันแล ส่วนตั้งเจ้าอินทโธมเดี่ยวเมือง
 แด้ว จึงยกทำอาหารทางท่งหลายก้อยคนแล เริงนางแทนสาวรู้ข่าวผัดคน
 หกเข้าเรือพายหนีไปอยู่น้ำเจ้าองค์กทงเมืองเลยหันแล จึงแต่งหัตถ์
 หนึ่งไปเมตตาเจ้าแทนสาวล่องตามทักบกคน นางจึงว่าครั้นว่าชอยมลัก
 ชาย จะให้ลูกช้อยด้วยเมืองปองจางจกคน นางว่าดังนี้ หัตถ์จึงคน
 มากรามมาทูลเจ้าอินทโธม ๆ จึงว่ากจกให้เป็นดังความคิดนางนั้นแล ว่า
 ดั่งนั้นแล้วจึงไปหาเอาทางที่เมืองเลยหันมาแล แล้วกตงให้เป็นสาวดั่ง
 เกาแด นางจึงมลักผู้กช้อยเจ้ามั่งชาติราช ผู้กช้อยเจ้าพรหม ผู้กช้อย
 เจ้าวงษ์ ผู้กช้อยนางสุชาติ แลผู้มิเห็นชาย เจ้าอินทกุมาร ควาช
 ชนเสียเจ้าภุมมิต ๑ เจ้าราชบุตรโง่งโต ๑ นางอุบะมเหษีขวา เจ้าสุระ ๑
 เจ้าองค์เอก ๑ เจ้าชายฐา ๑ เจ้าวังแทนหันแล นางแทนคำมลักช้อย
 เจ้าไชติกะ ๑ นางแก้วสาวล่องวรภัก ๑ เจ้าบุตรกุมาร ๑ เจ้าหน้าเสน
 กุมาร ๑ นางทอง ๑ นางคงบุบผามลักช้อยเจ้าสุพุด ๑ เจ้าทิด ๑ นาง
 อุบถวรรณา ๑ ส่วนตั้งนางแทนสาวนั้นเจ้ามั่งชาติราชผู้กช้อย ใหญ่มา
 ได้ ๑๕ ปี พระพ่อแลเสนาท่งเมืองให้แก่เจ้ามั่งชาติราชตามลัทธิคน
 นั้นแล เจ้านั้นจึงไปล่องเรือหมากแตกจึงหนาวไ้บ่ด้วยดอดคนญพานเสีย
 แด เจ้าวงษ์จึงได้นางเมืองภายตนแล

๑ ทนจกจางถึงเจ้าองค์คำเบ้องคนกทงก่อนแล เจ้าพานำของทองช้อย
 ไปถึงเมืองเหลือกเจ้าจึงอธิฐานว่าครั้นว่าบุญคุณมีจักได้ด้วยเมืองภายนำ

ก็ได้อำนาจไปจึงให้ชวนหักทอน คั้นว่าบุญกับมีย่าให้หัก อธิฐานตั้งน
แล้วจึงได้ไปสามบาทคนชวคามนาเหลือก ไม่เป็นหมอนหักไปแล จึง
ไปหาหัวคนเมืองเหลือกคนถูกขุ่นคนเกณฑ์ ว่าให้บวชไปจึงได้แล
แต่นั้นเจ้ากบวชเป็นสงฆ์แต่นั้นไปแต่จึงไปอยู่วัดช้างเผือกในเชียงใหม่

๑ ส่วนคิงเจ้าเชียงใหม่ก็ถึงแก่อนิจกรรมเสียแล ยังดกสองชาย
มาจนถึงลงมาอ้อมเชียงใหม่ มีมานแสนเจ็ดหมื่นแล ชาวเชียงใหม่พัน
มีแปหมื่นตาย ถึงอ้อมเหืองทางเมืองนั้นแล

๑ ยังมีอำมาตย์ผู้หนึ่งเป็นมิตรกับพระยาจำบ้าน มีชื่อว่าอาชญา
ลาวมาอยุ่ทนควรเสียดแล จึงสมมตทูลหลายจึงมีทองคำ ๓ หนวย แล้ว
มาเสยงนาแม่ปิง อธิฐานด้าย ๓ ท่อนก็ไต่ยงจากแพชาศกหมื่น บ้าน
เมืองจกัระสว้างผาปโยให้ยู่เย็นเป็นสงฆ์ชนโพธิ์สมภารองค์ใดให้อ
โหลเมื่อเห็นอวตังน เขาเทียบคุดโหลแล้วเอาของดุกเจ้าเชียงใหม่ผู้
วางไล่หน้าโหลไปไต่เสย พักด้วย ๓ ทดงเก่า วางโหลเจ้าผู้มองไล่เขาอยู่
น้อยหนึ่งก็โหลไปไต่พักด้วย ๓ ทดงโหลเจ้าองค์นี้ไต่อยู่ควาหนึ่งโหล
เมื่อเห็นอ หากบังเกิดด้วยลมค ชาวเชียงใหม่คบมือพอดจาจบเสีย
บ้านเมืองถูกเมยเราแล ชาวฉานนาสมากมนิยปางวันนั้นมากนัก ชาว
เชียงใหม่กนิยมนตมอดลงการทงมวญจึงลิกมานงหอกำ ๗ วัน เสพ
ตามบุพพาวรตต์แล้วออกไปรบมาน ๆ ก็แตก นำแม่ปิงเป็นดังไล่เลือก
กนิยนั้นแล

๑ เจ้ากัระสว้างศิริสมบัติในเมืองฉานนา ศุภเกษมมากนัก ก็เล่า
มีลูกกับนางขวนผู้หนึ่งชื่อเจาตณ ผู้หนึ่งชื่อเจาจวงษ ผู้หนึ่งชื่อเจาตศ

มี ๓ คนแต่ มีไว้ในเมืองหลวง ๓๐ ชายเจ้าสุวรรณ ๑ เจ้าแก้ว ๑
เจ้าฟู ๑ เจ้าชายใหญ่ ๑ เจ้าพรหม ๑ เจ้าชายน้อย ๑ เจ้าอินชา ๑
หนึ่งเมื่อเชียงใหม่มาพอ ๘ องค์ ยังเมืองหลวง ๓ องค์ เจ้าไชยน้อย ๑
เจ้าสาร ๑ เจ้าอินชา ๑

๑ ส่วนตั้งเจ้าสารบวชอยู่วัดใหม่ เจ้าอินชามบวชอยู่วัดเชียงทอง
เพี้ยเชียงโตอยู่หนึ่งแล้วจึงอาณตกัน ว่าจักฟันเจ้าอินทิมทางวัดใหม่แต่
เจ้าสารมีกำลัง ๓๐๐ เด่ม เพี้ยสาวกพร้อมทางวัดเชียงทอง มีกำลัง ๕๐๐
เจ้าอินชาแต่พระยาเชียงโตผู้หนึ่ง ท่านเป็นเชียงโตกับของคั่นกั้นแต่

๑ ท้าวอินนางผู้หนึ่งพร้อมคิดท้าว จะขอเป็นหมั้นนำ ทิด
สุวรรณหมอกผู้หนึ่ง ครั้นฟันได้ขอเป็นนางได้ จึงนัดกันเดือนสิบสอง
เพี้ย อยู่มาต่อมือ ๑๕ พระยาเชียงโตอยากกินเข้าบ้าน (ชนมจัน)
หลาดแดงให้ชายไปชอบได้กะดาถวายเสีย พระยาคำได้จับไม้
กำไฟได้ตั้งขอยชายผู้หนึ่งนั้นเข้าไปในวัง เจ้าขุนเขื่อนทลาย
ประการข้าชายบอกกล่าวระหัดแตกเสียก่อน ก็เลยรบกันตามกำลัง
ก็ถอยเสียพระยาเชียงโตกับทิดสุวรรณนั้นแต่ ทางเจ้าสารอยู่วัด
สุวรรณพรหมกตเสีย ด้วยความแค้นมอฆิต ท้าวอินนางาใจนึ่ง
หวัศรูโรงคำการจะเสียไทยไทยแล้ว ส่วนตั้งเจ้าอินชาพ่ายเมื่ออยู่บ้าน
เกิบแดง พระเมืองหลวงนำเมือฉาเพี้ยชาแล้วคนมา ขุนทศแตก
ออก ๘ แห่ง ด้วยเหตุฆ่ากระษัตริย์แต่ ส่วนถูกเจ้าองค์นิก ๓๐

ชายนจกได้นั่งเชียงใหม่แทนพระเจ้าสุวรณ ๓ เจ้าจัน ๓ ตั้งเจ้าสาร
นกลงพองว่าเจ้า

- ๑ เจ้านจกคตบญญาเมื่อภายหลังหน้า อาจารย์ทั้งหลายกล่าวไว้ดังนี้
- ๑ เจ้าจันทราชาแห่งเชียงใหม่แทนพองคนกนนี้ มลฤคผู้หนึ่งชื่อนาง
เทพ ผู้หนึ่งชื่อนางทุม ถูกชายชื่อเจ้าอินท ๓ เจ้าสุภา ๓ เจ้าสุพรรณ
๓ เจ้าคาเควียง ๓

๑ เจ้าสุวรณผู้พลกชายชื่อเจ้าอิน ๓ เจ้าเทพ ๓ ถูกหญิงนาง
เทพ ๓ ถอดหินเมือของจะแฉ

๑ เมื่อนั้นเจ้าอินทโถม ก็ด้วยศึกรัสมบตในล้านช้างก็ถึงนานนัก
ช้อยไพร่ศุภเกษมมากนักแล

๑ ถัดนั้นเจ้าอินทโถมก็ถึงอนิจกรรมแล้ว เจ้าไชยติกะกุมารถูกเจ้า
อินทโถมผู้ถูกด้วยเมืองแทน เจ้าไชยติกะอนิจกรรมไปแล้ว ก็เป็นพลา
พลลงน้อยหนึ่ง แล้วเจ้าองค์ยงด้วยศึกรัสมบต เอานางกองเป็นเทว
เจ้าองค์ยงอนิจกรรมไปมีเมืองเม็ค บบภักดีเมืองหลวงพระบางแตก
เสีย มาถึงบิรวงไถ่ศักราช ๓๓๕๓ ตัวกอนิจกรรมเสียแล

๑ ตั้งแต่ขุนลอถูกรุนบรมราชา ยกจากน่าน้อยอ้อยหนงมายัง
เมืองลาว ถูกขุนลอชอชอชวาถ้าตีมาชอชอชอช ถูกขุนยงน้ออาศัย
ทั้งหลาย เปลี่ยนนามขุนเป็นท้าวได้ ๑๕ เช่น ตั้งแต่แบ่งขุนเป็นท้าว
มีท้าวแทนเป็นเก้า ทราบต่อท้าวถึงท้าวหวางได้ ๖ เช่น แต่นั้น
เขาแบ่งท้าวเป็นพระยา ตั้งแต่พระยาลงถูกท้าวหวางเป็นเก้าตั้งมา
ถูกพระยาลงชอพระยาคำผิง ติดต่อดับราชวงษายังในเชียงทองเชียงคง

ได้ ๓๗ เช่น มาถึงพระไชยตรฐีว่าเชษฐาจึงได้ ทรงนามกรว่าพระ
ไชยเชษฐาธิราช จึงลงไปตั้งเวียงจันทน์เป็นมหานครราชธานี ดัดต่อมา
ได้ ๑๐ เช่นราชวงษา

๑ กับพระสุริยไพบ่ณั พระยาแสนสุรินทรไพบ่ณั พระยาจันทร์
ไพบ่ณั พระไชยองค์แก้วหลานเจ้าสุริย เจ้ากิ่งกษเจ้าอินทโหมก
หลาน เจ้าองค์กษหลานพระไชยองค์แก้วเวียงจันทน์ ถูกพระไชยองค์
แก้วนั้นแม่น้องรองถูกเจ้าองค์รองนั้นแม่น้องคัมพู ถูกของคัมพูนั้น
แม่น้องเจ้าอินเจ้าหนัด.

